



## Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

## Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

## Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>



407  
E. 17.









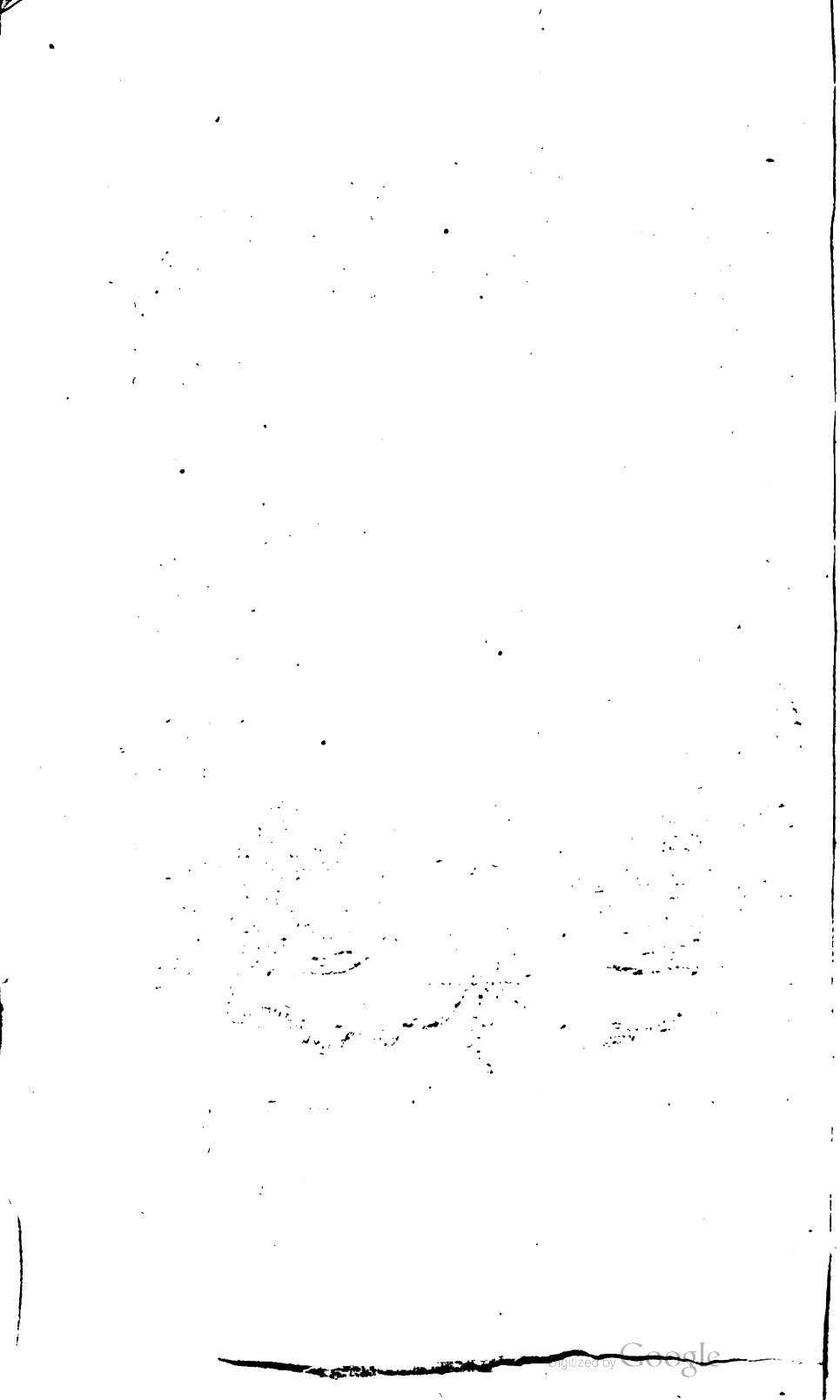




VADER-  
LANDSHE,  
LESSE-  
R-  
X 16 N D C.

*Fr. van Mieris inv. & delin.*

*Jacob Folkema Sculp.*





N I E U W E  
B Y D R A G E N

T O T

O P B O U W

D E R

V A D E R L A N D S C H E  
L E T T E R K U N D E.

*EERSTE DEEL'S EERSTE STUK.*



T E L E Y D E N,

By P I E T E R V A N D E R E Y K,

M D C C L X I I I.

ACADLYTD



# B E R I C H T.

**V**erandering in de leden en gesteltbeid van ons Genootschap heeft ook verandering van bestek, schikking en schrijfwyze te wege gebracht, die den Lezer ten eersten in 't oog zal moeten lopen, en, zoo wy verwachten, even spoedig behagen.

Etlyke Liefhebbers en zommige tael en oudbeidkweekende gezelschappen, in verscheiden gewesten van ons Nederland, zijn tot het edelmoedig besluit gekomen, zich tot een algemeene Maetschappye te vereenigen, en de banden gezamenlijk in één te slaen, om onder een algemeener opschrift en bestek de vruchten bunner oeffeningen, aen 't wetschaplievend Vaderland mede te deelen; men hoopt en verwacht dat meer andere kunstlievende Heeren, of soortgelyke gezelschappen, dit voorbeeld volgen en door naer

## B E R I C H T.

zyver genoopt zullen werden, deze treflyke Maatschappye door bunne byvoeginge nog wyder uittebreiden.

P. VANDER EYK heeft men tot Drukker, en de Leden, die binnen of na by Leyden woonachtig zijn, tot directeurs (bewindsluiden) en uitgevers aengesteld, die ook al wat door Vreemden zal werden toegezonden ontvangen, en de briefwisseling op houden zullen.

Men zal zich meer toelleggen tot het geven van allerlei eigen Verbandelingen, (alle met den naem, of enige merkletter van den Schryver geteekend) zich in de stoffen, zoo dezelve maer in eeniger voege tot Vaderlandsche Wetenschappen betrekkelijk zijn, niet zeer naeuw bepalende, dan wel om alle uitkomende boeken in 't breede te recenseeren, 't welk men niet doen zal, ten zy iets meerder dan een bloote schet-

## B E R I C H T.

ze opgevende, terwijl 't genoeg zal zijn, nu en dan een korte lijst te geven van de boeken en geschriften, die tot onze Taal-Dicht- of Oudheidkunde betreklijk, zullen in 't licht komen, met bygevoegde aenwyzing van de plaetzen, waer men dezelve in 't breede aengekondigd of beoordeeld zal vinden.

Onze spelling houden wy op den ouden voet; alleen zullen we voortaan aan 't eind der silben, niet meer de zachte v, en z, doen drukken, maer dezelve in f, en s, laten verwandelen, om dat men met reden inbrengt, dat onze vorige gewoonte, schoon meer regelmatig en gemaklijk voor de afdruydingen, echter enige sluiting in 't lezen medebrengt: ook hebben wy, om den aangroei onzer Maetschappy te beter te bevorderen, enkelen onzer Leden, die daer op wat gesteld zijn, hunne verkiezing vry gegeven,



## B E R I C H T.

om de a, i, en u, niet met e, maer even als de o, met verdubbeling derzelfde letter te verlangen, 't welk wy den Lezer moesten verwittigen, op dat Hem dit verskil niet al in 't eerste stukjen, als afzichtig voor 't boofd spronge.

Voor 't overige zal men zich ook aen geen getal van bladen, of geregelde tijd van uitgave verbinden, dan voor zoo verre men toe zal leggen, om den Lezer in twee jaren een gelijk deel; als de vorige te leveren.

De brieven gelieve men te zenden, ten huize van den Drukker, voor de Nederlandsche Maetschappy van Letterkunde.

AEN

A E N D E  
N E D E R D U I T S C H E  
Z A N G - G O D I N N E N .

**N**ederduitſche Zang-Godinnen!

Die uw' zetel hebt geſicht,  
Niet op Pindus hooge tinnen,  
Zoo beroemd in fabeldicht,  
Maer in rechtgeaerte zielen,  
Die voor uwe Godheid knielen!

Uwe liefde doet ons branden,  
Om, tot glorie van uw naem,  
Eensgezind, en hart en handen,  
Onbevreesd voor vuilen blaem,  
Saem te voegen, en uw luifer  
Op te heffen uit het duifer;

Zal dit opzet wel gelukken,  
Zal 't hoogmoedig onbeſcheid  
Voor uw ſcepter moeten bukken,  
Zal de drieſte onwetendheid,  
Neergebogen voor uw voeten,  
U, als Koninginnen groeten;

Zoo

Zo moet Gy in ons de vonken  
Van dat brandend yervuer,  
Reeds by aenvang ons geschonken,  
Meer ontsteken op den duer.  
Al begunstigt dan ons poogen,  
Door de kracht van uw vermogen!

Laet de naeuwe vriendschapsbanden,  
Daer 't Genootschap roem op draegt,  
Nimmer door de scherpe tanden  
Van den Nijd zijn doorgeknaegd!  
Leert ons met verëende krachten  
Naer 't gewenschte doelwit trachten!

Zoo zal Tael- en Dichtkunst bloeien!  
Zoo zal kunde en 't recht verstand  
Van gewóonte en oudheên groeien  
In dit Letterlievend Land!  
U, ô kuifche Zang-Godinnen,  
Zullen wy alleen beminnen!

B.

---

V E R-

# VERHANDELING

OVER HET BEGIN

DES JAARS,

EN DE

DUITSCHEN BENAMINGEN

DER

BEIDE EERSTE MAANDEN.

REPUBLICAN PARTY

1904

W. H. HARRIS

1904

W. H. HARRIS



# VERHANDELING

OVER HET BEGIN  
DES JAARS,  
EN DE  
DUITSCHER BENAMINGEN,  
der beide eerste Maanden.

---

## §. I.

Het is thands in algemeen gebruik het jaar met de maand *Januarius* te beginnen, doch voor dezen was het anders. Zonder te zeggen, dat bij de Romeinen ten tijde van Romulus de *Meert* voor de eerste maand gerekend, en zelfs nog later insgelijks *Februarius* voor de laatste gehouden wierd (a), zullenwe maar spreken van de oude Franken, bij welke 't begin des jaars op den 1. *Meert* inviel (b). Maar, na dat Pipijn den dag der algemeene vergadering, te voren op den 1. *Meert* gehouden, in den jare 758. der gemeene tijdrekening op den 1. *Mei* verzet had, [waar van

(a) MACROB. *Saturn.* lib. (I. cap. XIII. pag. m. 209. „Omni autem intercalationi mensis *Februarius* deputatus est, quoniam is ultimus anni erat”, &c.

(b) J. G. AB ECKHART comment. *de Reb. Franc. Orient.* lib. XIII. §. 23. pag. 237. en lib. XXIII. §. 48. pag. 565.

#### 4 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

van die *Campi Maii* (c) genoemd werd] nam het jaar met Paschen zijnen aanvang (d): en dus wordt ook nog geteld in de *Grande Chronique de France*, te Parijs gedrukt A. 1514. (e). Echter ziet men in vroeger tijden bij GREGORIUS VAN TOURS EN FREDEGARIUS het jaar ook beginnen met den 1. *Januarij*: ja GREGORIUS bedient zig nu en dan van die jaarrekening sedert den dood van St. Marten, voorgevallen A°. 401. of 402. (f) Zoo dat men veilig mag besluiten, dat het voren gezegde, aangaande den 1. *Meert, Mei, en Paschen*, alleen van het burgerjaar, dat men in de openbare handelingen volgde, moet verstaan worden: want in Frankrijk heeft eerst in den jare 1563. koning Karel de VIII. belast, in alle geschriften den 1. *Januarij* als den eersten dag des jaars aan te merken (g), 't welk nochtans niet voor 1567 begonnen is gevolgd te worden (h). Gelijk ook de meeste Nederlanders hun burgerjaar met Paschen plagten te beginnen, en  
an-

(c) Zie REINES. *Var. lect.* lib. III. pag. 315. OTTO *Not. rer. publ.* cap. II. §. 40. sch. I. 2. met de daar aangehaalde schrijveren: Ook ECKHART l. c. lib. XXIII. §. 26 pag. 548.

(d) ECKHART XV. 9. pag. 262. en XXIII. 48. pag. 566. daar hij zulks beweert tegen J. SCALIGER *Epist.* 2:6.

(e) F. BURMAN *Nieuw. aenmerk.* bl. 355. 510.

(f) Zie FR. VAN MIERIS *Verband. over de Histor.* bl. 124.

(g) Kwelijk leeft men bij ANT. MATTH. *Anal. vet. sev.* tom. V. pag. 635. dat dit A. 1573. zoude geschied zijn Zie den Schrijv. der *Gentlicke geschied.* I. deel, bl. 236. 237. aangeh. in W. TE WATERS *verh. over de Leenroer. der vier amb.* bl. XVII VOOR K. BURMAN'S *Utr. jaarb.* III. deel. VAN DE WATER *Groot Utr. Plac. B. voorr.* bl. tttttt 2.

(h) MABILLON. *Rei Diplom.* lib. II. cap. XXIII. §. 7.

## DER BEIDE EERSTE MAANDEN. 5

anderen, als bij voorb. die van Utrecht, met Kersmis (i), tot dat Philippus de II. A°. 1575. zulks afschatte (k). Men vindt wel in den *Schat der Nederduytscher spraken*, te Antwerpen gedrukt bij CHRISTOPH. PLANTINUS, A. 1573. 4°. „Loumaent. „Januier. Januarius, mensis primus.” doch dit is te veritaan van den gemeenen en daaglijctichen schrijffstijl, niet van het burgerjaar en den hofstijl: want, daar PLANTIYN zijne opdracht onderteekent „ce XIII. de „Feburier, l’an M. D. LXXIII.”, daar staat ’er evenwel onder de *summa privilegii* voor het zelfde boek achter de opdracht gedrukt „III. Februarij. M. D. „LXXII. stylo Brabantiae.” Waar uit blijkt, dat toen nog het zelfde jaar. dat bij PLANTIYN al 1573. was, volgens den Brabantschen hofstijl nog voor 1572. wierd gehouden. De gemeene stijl, het jaar met *Januarij* beginnende, werdt ook reeds voor 1576. in de Maandboeken gevolgd, zoo als mij uit een *Almanak van den jare ons Heeren M. CCCCC. LXIII. Gbecalculeerd op den Meridiaen der Stadt van Amsterdam*

(i) Zie VAN DE WATER in de aangeh. voorr., daar hij breedvoerig en naaukeurig over de geheele zaak handelt, en K. BURMAN *Utr. jaarb.* I. deel, bl. 54, 416., in de aant. Hierom werd oulings, [en dus ook in den *Almanak* van 1563.] het Driekoningenseest genoemd *dertiendedag* of *dertiendach*, als zijnde de zoo veelste na Kersmis Zie MATTH. *de Fundatt. Eccles.* lib. I. pag. 265. K. BURM *U. jaarb.* I. deel, bl. 112. aant.

(k) Zie OLIV. VRED *Sigill. Com. Flandr.* pag. 139. ECKHART l. c. XXIII. 48. MIERIS *Verb. over de biss.* bl. 126-129 *Utr. Plac. B.* I. deel, bl. 455. *Groot Geld. Plac. B.* I. deel, bl. 663. MATTH. *de Fundatt. Eccles.* lib. II pag. 533. daar hij zelf enen mislag erkent en verbeterd, door hem in zijn Vde deel der *Anal.* begaan, om welken hij nog lange daarna door VAN DE WATER berispt werd. Zie ook nog WAGENAAR *Vaderl. biss.* Nlde deel, bl. 91.

## 6 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

dam duer M. ADAM MEEUS, *Doctor in Medicijnen der seluer Stadt. Gheprint, Tantwerpen in de Rape, by Hans de Laet, met Gracie ende Privilegie, onderteekent J. de Perre* 8vo. mij onlangs geschonken, gebleken is. Hierom schreef HERMAN MODED (1) ergens, „dat hij de belijdinge der „Gereformeerden in de Nederlanden onder 't Cruce be- „neerstigt had 't jaer 1561. ingaende in *Januarij*,” dat is te zeggen, naar den gemeenen stijl gerekend, en dus reeds voor Paschen. Integendeel heeft Maximiliaan van Bourgouje, Heer van der Veere, den brief in welken hij zijn vergulden drinkkop aen die van der Veere na zijnen dood, in eigendom geeft, onderteekend „op Ligtmissleavond A°. 1551. à *nativitate (m)*,” dat is, begonnen met Kersmis. En dergelijke gewoonten van schrijven kan men ook elders ontdekken (n). Deze verscheidene jaarbeginningen kunnen, naar datze verwaarloosd of in acht genomen worden, naare duisterheid of aangenaam licht in overvloed over de geschichten der vorige tijden verspreiden; en, wel opgemerkt, ons bewaren voor zware en grove mislagen, die men anders zekerlijk begaan moet in het onderkennen der overblijfsielen en echte stukken der oudheid, in wier ouderdom te bepalen men zig dus dikmaal een geheel jaar vergrijpen zoude, gelijk zulks door VAN DE WATER en anderen is aangetoond, en verder door de onder-  
vin-

(1) Zie W. TE WATER *tweede eeuwgetijde van de Ge-  
loofsbelijd. der Geref. Kerke van Nederl.* bladz. 11.

(m) Zie VAN DER SCHELLING *Nederl. displ.* II. d.  
bl. 503.

(n) Zie OUDENHOVEN *beschrijving van de stad 's  
Hertogenbosch.* hoofdst. XXIII. bladz. 129. c. v.

## DER BEIDE EERSTE MAANDEN. 7

vinging kan bevestigd worden. Weshalven het ons niet onaangenaam, nochte onnut gescheenen heeft, dien aangaande dit kortelijk te laten vooraf gaan, nu over stappende tot de benamingen der maanden.

§. II. Sedert den jare 1576. dan is *Januarus* ook bij ons de eerste maand des jaars, welke door de genen, die Nederduitsch schrijven, en ook hier vreemde woorden vermijden willen, gemeenlijk **Louwmaand** geheeten wordt, zonder dat men echter weet, wat dit woord zegge, en niet tegenstaande men veel minder zekerheid heeft van deszelfs oorsprong, dan van dien van *Januarus*. Men denke evenwel niet, dat ik het gebruik van **louwmaand** verwerpe. Geenszins: het is zeker een Nederduitsche benaming: doch ik wenschte alleen onderrecht te zijn van derzelver afkomst, naar dewelke ik wel zoeken wil, maar niet durf belooven, dat ik iets zekers daaromtrent voor den dag zal brengen, dewijl wij veel zullen te stellen hebben met gebrek aan noodige gedenkstukken der grijze aaloudheid.

§. III. **Louwmaand** heeft wel in den klank, maar geenszins in der daad, eenige overeenkomst met *laau / lou / lu / of louw / luw / tepidus*: men weet, hoe weinig het weder gemeenlijk in deze maand naar *lauw* gelijkt, daar het doorgaans zeer koud is, zo als wij nog onlangs ondervonden hebben. Maar **louw** beduidt ook andere zaken. Want op vele plaatsen wordt zekere visch, welchen men elders *zeelte* noemt **louw** geheeten (o). Was het bewijsbaar of zeker, dat de-

(o) KILIAAN: „*Lautwe / loutwe / stije Tinea piscis.*” en „*Louwe j. lautwe Tinea piscis.*” van denzelfden visch spreekt hij nader op *Stije*, zeggende „*germ. sax. sicamb.*”  
A 4 „ Tt.



### 3 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

deze 't meest in *Januarij* wierd gevangen, of dan op zijn best ware, men zoude mogen gissen, dat hier van deze maand haren Nederduitichen naam ontleend had. Doch dat is bij mij gantsch onzeker, men vrage 't dan den natuurkundigen, of den visfcher: ik zal 'er mij niet mede ophouden, maar tot iets waarfchijnlijker overgaan.

§ III. Mooglijk is de rechte naam *lo-maand* / welke ook bij *KILIAAN* geboekt staat. Indien dit zoo was, mogt men denken om de onstuimigheid der zee, of ook om andere overfroomingen van een niet of kwalijk bedijkt laag land, welke des winters gewoon en genoeg in staat zijn menichen en vee uit de laagte naar hooger plaatsen en *heuvelen* te drijven: en deze zijn het, welke men oudstijds *loo* noemde (*p*), dat in verscheidene benamingen van plaatsen is overgebleven, als in *Aulo* / *Baulo* / *Hohenlo* / *Coungerlo* / *Herloo* / *Waaloo* / *Almeloo* / *Deiloo* / *Scharloo* / *Wjoonlo* / *Scorenloo* / nu *Schoorl* en anderen (*q*): En hier van heeft mooglijk ook het *LOO* een vorstelijk lustflot op het hoogst der Veluwe zijnen naam: En dan zoude *Januarij lomaand* / dat is, *heuvelmaand* zijn, ofte die maand, in welke men door het rijzen des waters genoodzaakt was de vlakte te verlaten, en tot de heuvelen zijnen toevlucht te nemen, het geen buiten twijfel onzen voorouderen dikwijls, gelijk de geschichten bewijzen,

„ *Tinea, merula lacustris, fullo piscis.* ” en „ *Sceit / sije.* ”

„ *Tinea piscis, germ. schleij.* ”

(*p*) Zie *KILIAAN* op *Loo* / *lo* „ *locus altus — hinc*

„ *Borchelo* / *beuerclo* / *eccklo* / *hallo* / *oosterclo* / *tongherclo* /

„ *teffanderclo* / *venlo* / *wessertor* ”.

(*q*) Zie *L. SMIDS Galler. der uitmunt. vrouw.* bl. 56.

*M. ALTING Notit. Germ. Infer.* p. I. pag. 56, 94, 126.

*VAN LIERS Oudbeidk. brief.* bl. 55 in de aantEEK. en

*FROTZ jus agrar.* tom. I. pag. 282: en *J. EIKELENBERG*

*Ged. en gesteldb. van Westvr.* §. CXXXIX. en CXXX. pag. 31,

en de Schrijvers aldaar aangehaald.

zen, en mogelijk jaarlijks, is overkomen. Echter, neemt men in aanmerking, dat de overstromingen ook wel in andere, vooral in de overige wintermaanden, hunne verwoestingen aantechten, zo vindt men geen genoegzame reden, waarom deze maand daarvan bijzonder haren naam zoude ontvangen hebben.

§. V. Waarschijnlijker derhalven zal velen de gisfing van anderen voorkomen, die de-zelfs oorsprong zoeken in *loutwe* / *loutwe* / in de beteekenis van *wet*, [in 't Franfch *loi*, in 't Engelsch *law*], van welk woord wij wel geene voorbeelden voor handen hebben (\*), niet twijfelende echter, of het is voor dezen bij ons bekend geweest, deels, om de getuigenis der beneden aangehaalde fchrijveren (r), en de overeenftemming der taalverwanten; deels, om het verouderde *loutwer* / Eng. *lawyer*, een pleitbezorger, advokaat, wetgeleerde, en *loutwer-fact* / pleitzak, bij KILIAAN aangeteekend. Of dit *loutwe* / *loutwe* / *law*, *loi* ook met *ewe* / *oulings* mede voor *wet* gebruikt, dan liever met het Lat. *lex* vermaagfchapt zij, 't welk vrij baarblijkelijk voorkomt, zal ik thands niet onderzoeken (s), maar liever, welke overeenkomst 'er zij tuffen de *wet* en de maand *Januarij*.

§. VI.

(\*) Men vind *Top! lex*, bij KILIAAN pag. 290. a. MELIS STOKK [1620] pag. 37. a. HOUW. *antijcke tafer*. p. 76.

„ Als ons Prinze drij oude Loijen fal bzeken.”

(r) Zie H. JUNIUS *Nomencl.* p. 324. KILIAAN op *Loy*, *Plautmaent* / en *lot-lacghe*. M. ALTING *Germ. Inf.* P. I. pag. 87. HALMA *Tooneel der Nederl.* IIde deel, bl. 49. [daar hij, naar zijne gewoonte, de plaats van ALTING heeft uitgefchreven,] en ECCARD *ad Leg. Sal.* pag. 58, 90.

(s) SKINNER *Etymol. ling. Anglic.* zegt „*LAW*, ab Angl. „ Sax. *lah* / *laga* / Gallice *loi*, Dan. *low* / Belg. *loutwe* / „ *loutwe* / *lex*, Angl. Sax. *lah breta* / *legis violator*, omnia „ credo à Lat. *lex*, *legis*.” WACHTER *Glossar. german. maj.* pag. 910. „ *LAGE*, *lex*, *Vetus Saxon. sed varie enunciatum.*

A 5

„ Angl.

10 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

§. VI. JUNIUS in zijn' *Nomenclator*, gevolgd en aangehaald door KILIAAN, denkt dat het komt van de *huwlijkswetten*. Hij zegt „*Lau-maent / a coniu-*  
 „ *galibus, legibus, quae tum solent maxime contrahi,*  
 „ *ut Gamelion Graecis a nuptiis (t).*” Doch, om  
 niet te zeggen, dat men van het *aangaan van huw-*  
*lijkswetten* [ want beter weet ik de Latijnsche woor-  
 den niet te vertolken ] zeer gedrongen een maand den  
 naam van *Wetmaand* zou geven; zo dient aange-  
 merkt, dat, mijns wetens, in *Januarius* niet meer,  
 maar wel minder huwlijksverbindingen worden aan-  
 gegaan dan op andere tijden, vooral veel minder, dan  
 thands in *Mei* en *November*, wanneer de vervaartijd  
 der dienftboden is: En der Grieken *Γαμηλιών* kan ten  
 onzen opzichte niets bewijzen. 't Is waar, men vindt  
 ook nog bij KILIAAN, „ *Flugh-maend. Cimbr.*  
 „ *j. lautwe. Januarius, a connubiis sic dictus, ut ait*  
 „ *Adr.*

„ *Angl. Sax. lah / laga / lauge / Islandis lag / laug / leg / Sue-*  
 „ *cis lagh / Danis low / Anglis law / Latino Barbaris laga,*  
 „ *SOMNER in dict. Anglo-Sax. laga / lex, lah-breca / transgressor*  
 „ *legis, lah-man / lah-wita / legista, legisperitus, jurisperitus,*  
 „ *lahs-lite / legis violatio, vt-laga / vt-lah / exlex, exul, extor-*  
 „ *ris, proscripius, relegatus, omni legis patrocinio exclusus.*  
 „ *Gloss. SPELM laga / lex, scaxen = laga / lex Saxonum, mercen-*  
 „ *laga / lex Merciorum, Denelaga / lex Danorum, lahselit /*  
 „ *lahselit / transgressio legis. VEREL. in Ind. lag / lex, statutum,*  
 „ *laugberg / locus publicus ubi judicia peraguntur, lagdag /*  
 „ *dies lege praefinitus, lagmadr / iudex provincialis, legifer, lag-*  
 „ *thing / forum vel iudicium ordinarium, & alia multa, quae*  
 „ *describere nolo. Quibus sono & significatu convenit Lat.*  
 „ *lex, cuncta à legen / ponere, statuere, constituere, iudice*  
 „ *STIERNHELMIO in Gloss. U. p. b. Gotb. pag 104. &c.*”  
 „ *SCHULTER thesaur tom III. sive Glossar Teuton. pag. 525.*  
 „ *LAE, lag / lags / lax / leges, larlute / Scabini, urlaughe*  
 „ *exlex. v. DU FRESN. Gloss.*”

(t) Vergelijk hier mede SCHOTTUS *de mensib. Rom. & Attic.* pag. m. 954. achter ROSIN. *Antiq. Rom.*

## DER BEIDE EERSTE MAANDEN. 11

„*Adr. Junius (u)*.” Maar 't is ook waar, dat dit IJslandsch en geen Nederduitsch is, waarom wij ons des niet zullen bemoejen.

§. VII. Welaan, zoekenwe dan iets anders. Indien bewezen kon worden, dat deze benaming van zoo grijzen ouderdom ware, zoude men mogen denken, datze gesproten was uit de gewoonte der Romeinsche bevelhebberen over wingewesten, welke zig meest tijds des zomers met krijg, en des winters met wet en rechtszaken onledig hielden (*v*). Doch, het blijkt geenszins dat deze naam zoo oud zij, ook niet hoè oud dezelve zij, gelijk mede niet dat Romeinsche veldheeren ooit hier te lande, alleen in *Januarij*, hunne recht dagen hebben gehouden.

§. VIII. Beschouwenwe dan nog eens het woord *loutwe / loutwe*. Daar door wordt *wet* beteekend. *Wet*, oulings ook *wit* geschreven, stamt af van, of ten minsten is vermaagschapt met *weten / witen / scire, peritum esse*. Daarom noemt men de regeering op vele plaatsen *de Wet*, gelijk elders *Vroedschap*, van *wroed*, (wijs, verstandig,) en te Groningen *de Wijsheid (w)*. De grondbeteekenis van *loutwe* schijnt de-

(*u*) *Nomencl. pag. 324. edit. Francof. 1596*. Dit boek is van meerder nut en gebruik, zoo wel voor andere als voor onze Nederduitsche letterkunde, dan velen wel denken. Deszelfs verscheidene uitgaven worden opgeteld door DOUGLAS *Bibliograph. Anatom. specim.* p. 132, 133. Men zie daar over ook VAN OOSTEN DE BRUIN in *de Observ. misc. crit. nov.* tom. XII, pag. 422.

(*v*) Zie ROSIN. *Antiqq. Rom.* lib. VII. cap. XXXXII. pag. m. 353. en OTTO *de Aedil. Colon.* cap. XII. §. 1, pag. 335.

(*w*) Zie M. ALTING *Germ. Infer.* part. I. pag. 87. en het *Stadsboek van Groningen*, MS., lib. II. cap. VIII. en *append. cap. I. aangetogert in VAN DER MARCK'S In-*  
*stitt.*

## 21 OVER DE DUIISCHE BENAMINGEN

dezelfde te zijn (*x*), en door te stralen in de eigennamen *Lieve*, gebruikelijk in het geslacht der GEELVINKEN, en *Lieuwe*, waar mede de geschichtschrijver VAN AITZEMA bekend is, waar voor men in Friesland ook *Livins* gebruikt. Zo is dan loutwe 't zelfde als *Wee*, de Raad, Vroedschap. Dewijl nu dezelve oudstijds op de meeste plaatsen hier te lande in deze maand veranderd werd, of ook wel in haar ampt bevestigd, zo is de giffing zeer natuutlijk en waarschijnlijk, dat hier van de oorsprong der benaming van loutwmaand / dat is *wet-maand*, zij af te leiden (*y*). De gemelde gewoonte is in vele steden nog in gebruik, en daarze niet is, mag ik met grond denken, datze wel geweest, maar veranderd is. Te Utrecht heeft keizer Karel de V. bevolen (*z*) „ dat die Wet der „ Stadt alle jareu vernieut werden sal op ten eersten „ dach *Oktobris*”. Door de verwisseling van den ouden tegen den nieuwen stijl geschiedt het daar nu den 12. dier maand: maar in oude tijden geschiedde 't in loutwmaand, te weten op Vrouwen Lichtmisse dag (*a*), d'e nu wel op den 2. *Febr.* invalt, maar naar de oude dagtelling in loutwmaand kwam. In den jare 1483. is wel de dag der verkiezing gezet op den 8. *Sept.* doch in 1510. is goedgevonden, dat de Raad wederom als van ouds op Maria Lichtmis verzet zoude worden (*b*), dat geschied is tot A°. 1550.

*Stitt. Jur. Civ. priv. Comm.* §. 120. pag. 226. en §. 176. pag. 389.

(*x*) Zie M. ALTING I. c.

(*y*) Dit is het gevoelen van ALTING I. I. gevolgd door HALMA *Toon der Nederl.* IIde deel, bl. 49.

(*z*) *Cost. en Usant. der st. Utr.* rubr. I. art. 26.

(*a*) Zie MATTH. *de Fund. Eccles.* lib. I. pag. 324. K. BURM. *Utr. jaarb.* I. deel, bl. 1. En IIde deel, bl. 251.

(*b*) K. BURM. *Utr. jaarb.* I. deel, voorr. bl. \*\*4. verif.

1550. wanneer Karel de Vde 't anders schikte. Waarschijnlijk is, ook elders in oude tijden in louwmaand de *Wet*, of *Loutwe* veranderd, of bevestigd. Een oud voorbeeld lust mij nog aan te halen uit M. ALTING (c), daar hij verhaalt, dat de Fivelingers, een volk in de Groninger ommelanden, ten tijde van den Werumschen abt Folcardus, gewoon waren in den beg'inne des jaars bij een te komen, om hunne overheden op nieuw in den eed te nemen, en dat wel op Verschijn-maandag, dat is Koningsmaandag, ofte maandag na Driekoningen, welke in louwmaand invalt.

§. VIII. Dit is dan het aller waarschijnlijkst: maar mooglijk zal iemand ook nog de volgende gissing zijner bedenking weerdig achten. Te weten, op der PEUTINGERS oude reistafel dezer gewesten vindt men dicht bij de Wijk te Duurstede een plaats geteekend met den naam van LEVEFANUM, of LEVAE FANUM. Nergens anders is het te vinden (d), en, daarom mag men wel wat gissen. CLUVERIUS (e) heeft 'er uit opgemaakt, als mede uit den naam van *Levendaal*, of 't huis te *Lievendaal*, ook niet ver van daar gelegen, dat men hier omtrend gewislijk zekere Godinne LEVA of LEWE gevierd en aanbeden hebbe. Dit is waarschijnlijk, en dewijl onze voorouders gewoonlijk niet minder in de namen hunner maanden, dan in die der dagen, hunnen Godsdienstijver te kennen gaven, zo dunkt mij tevens niet ongerijmd te denken, dat de

(c) *Not. Germ. inf.* P. II. pag. 49.

(d) Zie CELLAR. *Geogr. Antiq.* tom. I. pag. 280.

(e) *German. Antiq.* lib. III. c. XXXVI. gevolgd door M. ALTING P. I. pag. 87.

## 14 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

**louwmaand** aan deze Godinne **LEWE**, **LIOWE**, **LOWE** gewijd zij geweest, en daar van haren naam ontleend hebbe; te meer dewijl men dus gemakliker zoude kunnen uitvinden, hoe men ook **Louwe** alleen hebbe kunnen zeggen, zonder bijvoeging van maand, kunnende daar door dan als een gedurig feest, ter eere dezer heilige maagd gevierd, verstaan worden: 't welk klaarder worden zal uit het geene wij over **Spookhel-** of **Spookhel-maand** zullen bijbrengen. Deze **LEVA** was dan een Vrouwelijke Godheid, hoedamige bij onze voorouderen veele waren (*f*), wier naam iet vroeds en kundigs te kennen geeft (*g*); van dezelfde **LEVA** [*Leba*] hebben mogelijk ook de **Lebjuden**/ zijnde koeken, die omtrent nieuwjaar van oude tijden af in Duitichland uitgedeeld worden (*b*), hinnen naam, dien **JO. HEUMANN**, daar hij in 't breede over dit gebak handelt, van **labben**/ *lekker* afleidt (*i*), dat echter beter bij het drinken dan bij het eten te pas komt.

§ X. Dus verre van den naam **louwmaand**: maar nog is het einde niet. Die zelfde maand heet ook nog **wintermaand**/zoo als **KILIAAN** aanteekent: **Karel de Groote** noemde ook dezelve **wintermanoth** (*k*): Echter merkt men ligt, dat deze benaming te algemeen is, dan datze der **louwmaand** alleen eigen zoude zijn. Thands wordt gemeenlijk alleen de

(*f*) **TACITUS** *de Morib. Germ.* cap. VIII. **ALTINS** *notit. Germ. Infer.* P. I. pag. 102.

(*g*) **ALTING** l. l. pag. 87, 102. & seq.

(*b*) **HEUMANN** *Opusc.* pag. 327.

(*i*) L. l. pag. 325. Van dat **labben**/ zie breeder bij **WEN KATE** IIde deel, bl. 655.

(*k*) **EGINHART** *de vit. Car. magn.* cap. XXVIII. pag. 132.

de laatste maand des jaars met dien naam bestempeld, om dezelfde reden als de Lente-Zomer- en Herfstmaand dus genoemd worden, dewijl die verschillende jaartijden in dezelve hunnen aanvang nemen. Eigenlijk schijnt KILIAAN den naam van wintermaand ook alleen den *December* toe te kennen: want dus schrijft hij „Wintermaand. Sax. Sicamb. December, „brumalis mensis, brumalis December.” Doch voegt er bij „*superioribus germanis nonnullis eodem nomine* „*etiam November & Januarius appellantur.*” dat is, „Bij eenige Hoogduitschers worden *November* en „*Januarius* ook met denzelfden naam benoemd.” Doch ik denk, dat hetzelfde ook wel bij sommige Nederduitschers plaats gehad hebbe: ten minsten aangaande *November* behoeft men daaraan niet te twijfelen, dewijl men bij PLANTIJN leest „Wintermaant. *Nouembre*, *Nouember.*”

§. XI. Eindelijk noemt men bij de Saxen, en Gelderschen deze maand naar de getuigenis van KILIAAN ook nog *Herd-maend* „*q. d. durus mensis, perseverantis adhuc frigoris ratione.*” dat is „zo veel als „*harde maand*, om reden van de nog aanhoudende „koude.” Die wil kan zig daar mede vergenoegen, maar ik voor mij zoude ten minsten even waarschijnlijk achten, dat dit *herd* zo veel als *beerd*, *focul*, was, dewijl het dan best te pas komt zig bij den *beerd* te houden, wil men niet van koude verstijven: en nog liever zoude ik denken om zekere oude Godheid der Duitschen, van welke TACITUS schrijft (1). „*In commune Herthum, id est, Terram matrem colunt, eamque intervenire rebus hominum, in-* „*bi*”

(1) *De Morib. Germ. cap. XXXX.*



„*bi populis arbitratur.*” Waar uit blijkt, dat door dezelve de *Aarde* verstaan wierd, en zij groote eere bij de oude Germanen genoten hebbe, dus dat het niemand vreemd dinken moet, als zij naar haren naam de eerste jaarmaand, zulks toch was *Januarij* in den gemeenen stijl, gedoopt hebben. LIPSIUS wil liever *Aertbum* lezen, om te meer overeenkomst met ons *aerde*, *terra*, en onderscheid van *beerd*, *focus*, te hebben. Dezen schijnt ABR. MYLIUS gevolgd (m). COLERUS wil ook verandering. Doch BOXHORN heeft uit een oud Woordenboek een plaats bijgebragt, daar uit blijkt, dat men oudtijds ook *berda* zeide om de aarde te berekenen (n). Waarom het onnoodig is TACITUS met SCHEDIUS (o) van misflag of vervalsching te beschuldigen (p). En zoo zou dan *Herdemaand* zeer wel van deze Godheid haren naam kunnen gekregen hebben.

§. XII. Wij gaan over tot de *Spoekhelmaand*. Dus wordt gemeenlijk de tweede maand des jaars genoemd: doch deze naam schijnt voor dezen minder of bijna geheel niet bekend te zijn geweest, maar door verloop van tijd langzaam voortgekomen uit dien van *Spoekhelle* of *spoekhelmaand* / hoedanige letterverzet-

(m) *Ling. Belg.* cap. XXI. pag. 95.

(n) In verscheiden deelen van Duitschland zegt men ook nog *Herde* voor *Erde*. Zie SCHULZ Fasc. I. *exercit. Philol.* VI. p. 147. seqq. daar hij breeder over deze Godheid handelt, dat ik geleerd heb uit de *Leipsiger Acta Eruclit.* An. 1758. *mens. Januar.* pag. 31.

(o) *De Diis Germ.* cap. VIII. pag. m. 221.

(p) Zie wijders ALTINO *Germ. inferior part.* I pag. 102. Maar BOXHORN heeft in zijne *quaestiones Rom.* pag. 9. eene eisting opgegeven, of mogelijk de naam der Godinne HERTA van *Her*, *beer*, *dominus*, zoude af te leiden zijn: Doch die dunkt mij *min* waarschijnlijk.

zetting der R bij ons zeer gewoon is (q), als *oꝝg* / *ros* (r) *boꝝn* / *bron*, (\*r) : *vꝝoft* / *vorst*, *gelu* (s) : *bꝝoft* / *borst*, *pechtus* (t) : zoo ook, *strot*, [*keel*, *faux*] voor *stort* van *storten* (u) : *nooddrast* voor *durft* (v) : *tros*, *toꝝg* (w) : en anderen (x) : en zoo staat ook bij PLANTIYN „*Spoꝝckel* / *oft hornung. Feburier. Febru* „ *arius.*” bij H. JUNIUS (y) „*Februarius — Belg.* „ *de spoꝝckelle / spoꝝckelmaent.*” In den *Wijngaert van Sinte Franciscus* (z) „*Februarius, Spoꝝckille /* „ *heeft xxviij. dagen.*” In KILIAANS woordboek „*spꝝok-kelle. j. spꝝok-kelle. Februarius*” en elders „*spoꝝkelle / spꝝokel - maend. Februarius : mensis, quo* „ *frigoris vestigia adhuc apparent.*”

§. XIII. KILIAAN dan meent, [en met dezen schijnt het ook ECKHART (a) eens te zijn, echter met dat onderscheid, dat hij denkt Februarij *spoꝝkille* genoemd te wezen, om dat men dan de koude op het strengste voelt; maar dit is zeer bezwaarlijk naar mijn gedachten uit het woord te halen] dat de *spoꝝkel-*, nu bij omzetting *spꝝokittel-maend* / daar van zijnen naam hebbe, dat men dan nog *koude* kan *bepseuren*, van *spore* / *speure* / *vestigium*, *voetskap*, *spoor*, en *helt-*  
de /

(q) HUYDEC. *Proeve v. T. en D.* bl. 512, 629. en verv.

(r) *Dezelfde* bl. 185.

(\*r) *Dezelfde* bl. 206.

(s) TEN KATE I. deel, bl. 460. en KLUIT op *Hoogstr.* bl. 470. en verv.

(t) TEN KATE I. deel, bl. 416.

(u) HUYDEC. bl. 397.

(v) KLUIT op *Hoogstr.* bl. 284. en verv.

(w) *Dezelfde* bl. 434.

(x) Zie TEN KATE II, deel, bl. 30. en 597.

(y) *Nomenlat.* pag. 324. b.

(z) Fol. cccclij. a.

(a) *Franc. Orient.* lib. XXIII. §. 26. pag. 406.

1ste DEEL;

B

## 18 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

De / kille / gelu, algor, frigus, vrost of vorst. En zeker, men kan dan nog genoegzame koude onder vinden, want men behoeft 'er niet eens met vlijt na te zoeken, nog zorgvuldig na te sporen, om dezelve aan te treffen, welke de reden is, waarom ik dit bespeuren der koude hier weinig denke te stroken: behalven dat men wel kille en kille voor koude, frigus, gebruikt vindt, maar, mijns wetens, nooit kille / even gelijk men de langheid [van lang] niet lengte, maar lengde noemde; gelijk ook bijna alle diergelijke naamwoorden, afstammende van een bijvoeglijk naamwoord, en dus eene hoedanigheid te kennen gevende, oul'ings niet in *TE*, zoo als nu, maar in *DE* eindigden. Dus vindt men lengde [waar voor nu lengte] nog in de Dortsche Bijbelvertolking (*b*), ook bij KILIAAN, en VONDEL (*c*): hoo'gde bij KILIAAN, HUYGENS (*d*), en VAN CHISTELEN (*e*): dus is roudde of roudte 't zelfde dat wij nu zeggen roudte (*f*): oude / onderdom, leef-tijd, oudde / oudte, vol onge'zonden / dat wij bij DATHEEN aantreffen (*g*), is te zeggen vol onge'zondheden, ziekten, onge'zondten: dus is het ook met breedde / nu breedte; wijdde nu wijde, en anderen (*b*); en zoo is ook

(*b*) *Matth.* Vide Hoofdst., vers 27. en daar de kantteek. ook *Luc.* XII. vers 25.

(*c*) VIRGIL. in onrijm, bl. 45. ook in HUYGENS *Korenbloem.* bl. 262.

(*d*) *Korenbloem.* bl. 268.

(*e*) *Vert. van Terent.* bl. 30.

(*f*) KLUIT op *Hoogstrat.* bl. 359. OUDAEN *Roofsche Mogentb.* bl. 28. „den toorenstaat met de Kerk' aldaar „ op een verheven *tonae.*”

(*g*) *Pfalm* 38. vers 3. Zie BYDRAG. I. deel, bl. 82.

(*b*) Hierom denk ik dat de spreekwijs niet een baair breed wijzen, enz. eigenlijk is niet een laair-breedde, dat is, niet de breedte van een haar, wijken. Zie ook KILIAAN op

ook *keide* / *kilde* / *koude* overgebleven van *kel* / *kil* / *koud*, [waar voor men thans zou kunnen zeggen *koudte*], en geen *kelle* of *kille*, wordende de *D* noodzaakelijk bij zulken naamwoord vereischt, hoewel zij nu al veel in eene *T* verwandeld is. Ik sta toe, dat men ook wel de *D* geheel achter laat, en *kouw* voor *koude* zegt; doch dit heeft geen plaats achter een medeklinker, als achter de *t*, *g*, *d*, enz. maar alleen somtijds achter een klinkletter.

§. XIII. En deze reden kan men ook tegen den grooten L. TEN KATE (*i*) gebruiken, die mede de *spozkel* - of *spozkelmaand* tot den wortel *spour* of *spooz* brengt, en dus van denzelfden oorsprong als KILIAAN schijnt af te leiden, hoewel hij andere redenen geeft van deze afleiding, zoekende ons te beduiden, dat *spozkelmaand* zoo veel gezegd is als *jagtmaand*, in welke men gewoon is het wild *in de koude* op de sneeuw na te sporen, dat zig dan gemakkelijk laat doen. Doch behalven de gegevene reden, dat *helle* voor *koude* niet gebruikelijk is, zo schijnt mij deze afleiding ook wat gedrongen, hoewelze beter is dan die van KILIAAN, dewijl 'er meer op de nog strenge koude dezer maand gelet is, dan hij gedaan had, die ons bijna wel zoude willen wijs maken, dat men in dezelve alleen maar eenige voetstappen van koude meer overig had. Beide nogthans hebben zij daarop acht geslagen, dat men voor dezen geen *spozkel* - maar *spozkelmaand* schreef, welk een en ander verzuimd is aan te merken in eene nog andere afleiding,

op *handbreedde* / ook vindt men 't in DE BLAVVE ACOL. *Rott.* 1599. *Hamborch in 't partic.* A. F. ook bij HOUWAERT *gener.* *loop der W.* bl. 13. enz

(*i*) II. deel, bl. 702. a.

## 26 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

ding, mij onlangs voorgekomen, van iemand, die dacht, dat de naam sprokkelmaand daarvan oorspronkelijk was, om dat deze de maand is, in welke de zes uren, die aan ieder jaar van 365 dagen in de jaartelling te kort komen, om de vier jaren eene dag uitmakende, *gesprokkeld*, dat is opgezameld, bijeen geschraapt worden, gelijk dit woord in Gelderland en elders gebruikelijk is, en ook door HUYDECOPER gebezigd wordt (*k*), daar hij zegt

— — — — — „ Hij dankt zijn' vader

„ Van de overwint, die hij van vrienden en vertrouwden  
„ *Gesprokkeld* heeft op maat en wigt en soort van goed.”

§. XV. Om dan iets anders te vinden, dat mij zeer natuurlijk en alleen het rechte dunkt te zijn, merk ik voor af aan, dat ten tijde van CARLOMANNUS, ZONN VAN CAROLUS MARTELLUS, door wien ook de Saxen en Friesen verwonnen waren (*l*), en den Aertsbisschop BONIFACIUS, in het jaar 742. de derde algemeene kerkvergadering [*Synode*] in Duitschland gehouden is (*m*): in wier besluiten onder anderen is vastgesteld (*n*): „ dat volgens de kerkregels [*Canones*] ieder Bisschop in zijne wijk [*parochia*] zorge „ dragen zoude, met hulpe van den Graaf [of Rechter, *Grafio*], die beschermmer [voorspraak, *defensor*] dier kerke is, dat het volk Gods geene heidensche

(*k*) In dat fraaije voorbeeld eens Hollandschen of wél Nederlandschen Hekeldichts, gevoegd voor de Hekeld. van *Horat.*, vertaald in veersen, bl. 8.

(*l*) Zie OFFERHAUS *Comp. bist. Univ. lib. VII. cap. XV. §. 6.*

(*m*) ECKHART *Franc. Orient. lib. XXIII. §. 19.*

(*n*) *Can. V. z. ECKHART l. l. §. 20. pag. 405.*

„sche plechtigheden [PAGANIAE] plege, maar alle „onreinheden des heidendoms [*spurcitas Gentilitatis*] „wegwerpe, en verfinade” enz. Dus waren dan die *heidensche plechtigheden*, [PAGANIAE,] ’t zelfde als de *onreinheden des heidendoms*, [*spurcitas gentilitatis*,] te weten, zekere bijgeloovige gewoonten, die onder de nieuwsbekeerde Christenen nog uit het heidendom waren overgebleven. Van deze PAGANIAE is, naar meening van ECKHART (o) in die zelfde kerkvergadering een lijst opgemaakt [gemeenlijk genoemd *Index Superstitionum Liptinensis*], welke ten minsten zeer oud, en omtrent van den gezegden tijd wezen moet, en wijdoopig verklaard wordt bij den genoemden schrijver (p).

§. XVI. Op die lijst komt mede voor „DE SPURCALIBUS IN FEBRUARIO.” ECKHART, hier over handelende, zegt (q) „dat men den *Februarius* „in ’t Nederduitsch sprokkel noemt, volgens getuigenis van KILIAAN, en dat hier van die *spurcalia* hun naam hebben.” Doch, om de waarheid te zeggen, dit voldoet mij niet zeer, dewijl geenszins zeker is, dat deze benaming der maand ouder zij, dan de *Spurcalia*, waar over hij schrijft, gelijkze zoude moete zijn, bij aldien de *Spurcalia* dus genoemd

(o) l. I. §. 21.

(p) l. c. §. 24. pag. 407. seqq. en bij MEINDERS *de statu Relig. & Reip. sub Carolo M. & Ludou. Pio*, pag. 144. seqq. naar de getuigenis van C. A. HEUMAN *Sylog. Dissertat.* p. 193. Zie ook KEISLER. *antiqq. Septentr.* p. 49. not.

(q) l. I. §. 26. pag. 409. Zie ook JO. HEUMAN *Opusc. III.* §. 7. pag. 327. Over die *Spurcalia* wilde ook KEISLER handelen *German. Gentil.* lib. III. cap. XI. [zie ’t ontwerp in de *antiqq. Septentr.* pag. 301.] doch heeft het niet ter uitvoer gebracht, voor zo veel mij bewust is.

## 22 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

noemd wierden naar de **spoßkelmaand** / en ook dus al wederom de naamsoorsprong der **spoßkelmaand** onzeker zoude worden.

§. XVII. Niemand bijna twijfelt, of de Latijnsche naam *Februarius* stamt af van *Februa*, *festum lustrale*, waar van *Februa*, *lustrare* (*r*): dewijl men gewoon was in die maand een feest te vieren ter zuivering en heiliging van menschen en vee. En dus denk ik dat zekerlijk ook deze *Spurcalia* zekere feestte geweest zijn, dewelke in deze maand, nevens vele anderen [waar van dezelve, in het Deensch en IJslandsch, naar het zeggen van H. JUNIUS (*s*), ook den naam van *Blijbemanet* gekregen heeft], met groote blijdschap onder het Duitisch heidendom plag gehouden te worden; en die waarschijnlijk ten zelden einde gediend heeft, als der Romeinen zuiverings feestte dezer maand, zijnde dan zoo genoemd *à spurco*, van het onreine, vuile, dat zij poogden weg te nemen door diergelijke algemeene offerande, als in de *Olafs saga* gemeld staat (*t*), daar men leest „dat het in Zweden oudtijds „ de gewoonte was, toen het heidendom stand greep, „ dat te *Upsal* eene algemeene offerande verricht werd „ in de maand *Februarij*” (*u*): en zulks denk ik ook, dat de *spurcalia* geweest zijn, waar van dan de **spoßkete** ofte **spoßkel-maand** zijnen naam ontleend heeft. Even als wij boven gegift hebben, dat de **Louwmaand** mogelijk wel van de Godinne *Leva* koste benoemd zijn, 't zij datze

(*r*) ROSIN. *Antiq. Rom.* III, 6.

(*s*) *Nomenclat.* pag. 324.

(*t*) Cap LXVIII. aanzet. door ECKHART.

(*u*) De beroemde *Jol.*, *Jul.*, of *Juelfeest*, dezelve waarschijnlijk als de *spurcalia* en algemeene offerande, werd ook oudtijds in *Februarij* gevierd. Zie KEISLER, *antiqq. Septentr.* & 260. Een waarschijnlijke naamreden der *Jolfeest* geeft TEN KATE II. deel, bl. 638.

datze aan dezelve geheel heilig was, of dat men dan ter harer eere een voornaame feest vierde: gelijk ook de *Meert* bij de Angel-saxen *Xhedmonath* heet, naar hunne Godinne *Rbeda* (v), en de *April* oulings *Oostermaand* naar de Godin *Ostra*, *Easter* of *Ooster*. Dit zij dan genoeg van den naam *spoetfelmaand*: wij gaan over tot andere benamingen derzelve.

§. XVIII. Bij de Hoogduitschen heet dezelfde maand *horung* (w), en wel op goedvinden van Keizer Karel den Grooten (x), en ook dus, volgens JUNIUS en PLANTIJN, of, naar KILIAAN, *hornisch* voor dezen in Nederduitschland. De meesten denken, dat het is, om dat de herten dan hare hoornen laten vallen, waar van ook de Grieksche naam *Ἐλάφιον* of *ἐλαφιοβόλιον* oorspronkelijk zoude zijn: doch, om de waarheid te zeggen, ik kan niet zien, wat onze volken veel bewogen zoude hebben, om hiervan een hunner jaardeelen te benoemen: en al hadden de Grieken zulks gedaan (y) zo moest men daar uit nogthans bij ons zoo ligt geen gevolg trekken (z); AVENTINUS (a) en KILIAAN leiden het af van *buren*, *buoren*, *opbooren*, dat

(v) Dit getuigt BEDA *de rot. temp.* cap. XV.

(w) Waar van de *Horungsbete* zijn' naam heeft, zijnde eene bede of schatting, door de Hofhoorige liejen in deze maand opgebracht, gemeld in een oud handschrift, door SCHILTER. uitgegeven, in *diff. de Cur. dominic.* §. 24. aangetogen bij POTGIESSER *de statu servor.* lib. I. cap. III. §. 52. pag. 230. not.

(x) EGINHART. *Vit. Car. M.* cap. XXVIII. pag. 132.

(y) Waarschijnlijker is het, dat de Grieken deze maand zoo genoemd hebben, om dat ze ter eere van Diana dan herten slachten. Zie PFEIFFER. *antiqq. Gr.* lib. I. cap. XXXXI. pag. 95.

(z) Zie ook KEISLER. *antiqq. Septentr.* pag. 367. not. p.

(a) Zie SCHMINCK. *ad EGINH. Vit. Car. M.* pag. 132.



## 24 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

dat is, *desinere*, ophouden, om dat dan de koude *begint* op te houden. Indien de koude volstrekt op-  
hield in *Februarij*, zoude de gissing mogelijk eenigs-  
zins aanneemlijk zijn, maar thans is dezelve naar mijn  
oordeel van alle waarschijnlijkheid ontbloomt.

§. XIX. Beter komt mij 't gedacht van den grooten  
LEIBNITZ (*b*) voor, welke den naam *hornung* ontleent  
van den ouden afgod CERNUNNOS, KERNUNNOS,  
wiens gehoornde beelden, onder de Keltische mo-  
numenten, in de Kathedrale kerk te Parijs, in den jare  
1711. is opgedolven (*c*), en welken hij houdt, van de  
Kelten, als der heidenen *Bacchus*, geëerd te zijn, van  
wien hij meent den *hornung* zijnen naam te dragen,  
daarom dat die volken, in deze maand, meer dan an-  
ders dronken, de meesten *Bacchanalia* vierden (*d*).

§ XX. Eene andere, en niet min gezonde gissing  
vindt men bij ECKHART (*e*), willende *hornung* af-  
geleid hebben, van de *hoornen*, bij de ouden zeer ge-  
bruikbaar om hunnen drank uit te nuttigen, [dat zij  
niet weinig deden, de Duitschers toch konden alles  
verdragen behalven dorst] op de maaltijden en fees-  
ten, welke bijzonder veel in deze maand gevierd wer-  
den: want behalven die geene waar vanwe zoo e-  
ven

(*b*) *Lettre sur des antiquites, qu'on vient de deterrer à Paris*, gevoegd voor het *Specimen glossar. Celtic.* in de *Collecian. Etymolog.* van LEIBNITZ.

(*c*) Over dezen *Cernunnus* wordt breedvoerig ghandeld door P. MARTIN *dans la religion des Gaulois* livr. III. chap. XX. & XXI. alwaar men bl. \*85. deszelfs beeldehis kan zien, en bij KEISLER *antiq. Septentr.* pag. 367.

(*d*) Zie ook FABRICIUS *Bibliogr. antiq.* c. VIII. §. 16. p. 256. PELLOUTIER *bist. des Celt.* en KEISLER *antiq. Septentr.* p. 366.

(*e*) In het meergemelde werk ter aangerogener plaatse pag. 409. Hij heeft waarschijnlijk het oog op KEISLER *antiq. Septentr.* pag. 366. & seqq.

ven (f) handelden, hielden de ouden, zelfs ook de Romeinen (g), in *Februarij* veele doodfeesten, of maaltijden ter nagedachtenis en spijzing hunner overleden vrienden (b). Wat aangaat het gebruik der hoornen in plaatse van drinkbekers, het zelve was bij de meeste, zoo niet alle, Noordsche volken oudtijds zeer gemeen, (i) van welke gewoonte een beker, *poculum*, bij velen den naam draagt van horn (k). Om niet te spreken van den vermaarden gouden Deenschen hoorn, in 't jaar 1639. in Jutland gevonden (l), en een diergelijken omtrend ter zelfder plaatse in 1734. ontdekt (m), welke waarschijnlijk oudtijds tot een ander gebruik gediend hebben, zullen wij ons alleen bij de Duitschers bepalen. In dezer boschen hieldt zich een soort van runderbeesten op, van uitstekende grootte en sterkte, URI, OER, of UR-OSSEN

(f) §. XVII. bl. 22.

(g) Zie PLUT. *quaest. Rom.* 34. pag. m. 25. met de aanmerking van BOXHORN pag. 109.

(b) Zie MARTIN *Relig. des Gaul.* T. II. p. 289. suiv. vooral deden zulks de oude Koerlanders. Zie J. A. BRAND *nieuwe Reisbeschr.* [van Courland] bl. 104. Amst. 1703. 8vo. Hier over wordt ook, onder den naam van *Silicernia veterum Curo-num*, door MACCOV. gehandeld, *opusc.* tom. I. diff. II. *Bibl. des sciences* tom. XVIII. part. I. pag. 66. & 67.] Zie ook OUTHOF IIIde aanm. achter de *Verkl. van Obadj.* bl. 75, 76.

(i) VAN DER SCHELLING II. deel, bl. 402, 411. 414.

(k) WACHTER *Glossar. Germ. voc.* horn.

(l) Uitvoerig wordt daar over gehandeld door VAN DER SCHELLING *nederl. displegtigh.* II. deel, kap. XXX. bl. 421 -- 426. bij wien men nog voege TH. BARTHOL. *de Unicornu* cap. XVIII. bl. 149. en OLAUS WORMIUS *Resp. ad Fort. Licet.* achter TH. BARTHOL. *scbed de armill. vett.* [Amst. 1676. 12mo] pag. 4. alwaar naauwkeuriger afteekening van dezen hoorn, dan bij VAN DER SCHELLING gevonden wordt, welke echter noch veel beter is dan die voorkomt in den *Hollandischen Wijsgeer* II. deel, bl. 256. Had hij gezwegen, hij was wijsgeer gebleven.

(m) Zie BUSCHINGS *nieuwe geograph.* I. deel, bl. 192.

## 26 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

**OSSEN** geheeten (*n*): dezelve waren vermaard wegens hunne breede hoornen (*o*), welke van eene groote vatbaarheid zijnde, voornaamlijk tot drinkbekers gebezigt werden (*p*); hoedanige twee een bij mij onbekend geleerd man door hem eenen te Harderwijk, en eenen te Nimmegen schreef gezien te zijn (*q*), die ook noch in de zeventiende eeuw, glad en gepolijst, met zilver beslagen, op de gastmalen in gebruik waren (*r*): ook dronken de Frieten uit hoornen, naar de getuigenis van zekeren nog ongedrukten kronijkschrijver (*s*). En van deze drinkhoornen, zou dan deze maand, in welke dezelve zoo sterk gebruikt wierden, haren naam gehad hebben. Men merke hier aan, en het kan dienen om dezer afleidinge kracht by te zetten, dat men in oude tijdböoken, bij de dagen dezer maand eenige opstaande hoornen geteekend ziet ter aanwijzing van een feestdag (*t*).

§. XXI. Evenwel, als deze maand *Februarius*, eerst op het einde der achtste eeuw, den naam van *hornung* gekregen heeft door keizer Karel den Groo-  
ten

(*n*) **PLINIUS** *Hist. Nat.* lib. VIII. cap. XV. Zie ook **ECCARD** *ad leg. Sal.* pag. 69, 70.

(*o*) **SENECA** *Hippolyt.* vers. 65.

(*p*) **CAESAR** *de bello Gall.* lib. VI. cap. XXVIII. §. 6. **PLINIUS** *bist. nat.* lib. XI. cap. XXXVII. **SOLIN.** *Polyb.* cap. XX. en **ISIDOR.** *Orig.* lib. XII. cap. I. p. m. 1113, welke laatste plaats ongelukkig veranderd wordt door **ALMELOV.** *amenit. theol. philol.* pag. 220. als blijken kan uit **SALMASIUS** *exercit. Plin.* pag. 163.

(*q*) Zich teekenende **S. H. C. A. M.**, in de *Observ. miscell.* vol. V. tom. II. pag. 248. e. v. Zie ook **KEISLER** *antiqq. Septentr.* pag. 364 seq.

(*r*) **LUD SMIDS**, *Schatk. der Nederl. oudb.* bl. 146.

(*s*) **THABORITA** genoemd, wiens woorden, dien aangaande, men vindt in de *Dijplegtigbeden* II. deel, bl. 409.

(*t*) Dit getuigt **ECKHART** pag. 429. Zie ook **VAN DER SCHELLING** *Nederl. Dijplegtigb.* II. deel, bl. 402.

DER BEIDE EERSTE MAANDEN. 27

ten (\*), zoo zou ligtelijk iemand zwarigheid vinden, om een vorst zoo verstandig, deugdlijk en vroom als Karel de Groote door de historiepennen ons wordt afgeteekend, in de benaming dezer maand te doen opzicht nemen op de schandelijke gewoonten en atgodsdienst der heidenen, van hem en de geestelijkheid verfoeit. Maar voor eerst zo blijkt niet, dat deze naam niet ouder zij dan Keizer Karel, ja zelfs, dit is bij mij waarschijnlijk, om dat Karel niet alle de maandnamen, bij EGINHART gemeld, nieuw uitgevonden heeft; neen, maar daar de maanden ten deele met Latijnsche, ten deele met Duitsche namen aangeduid wierden, heeft de Keizer aan alle de maanden Duitsche namen gegeven: nieuwe, daar geen Duitsche namen waren, en de oude behoudende, daar zij Duitsch waren. Dus heeft dan de Groote Karel weinig gelet op de beteekenis van *Hornung* / maar dien naam gehouden, om dat hij Duitsch was. En waarom niet, daar het toch evenveel is met welken naam een ding benoemd worde, mits men wete, welke taal men spreekt. En, lieve! waarom zouden wij niet veilig onze zeven weekdagen met de gewoone woorden van *Zondag*, *Maandag*, *Dingsdag*, *Woensdag*, enz. mogen benoemen, al zijn die benamingen niet door de Apostelen ingesfeld, nocte door Chrittenen uitgedacht, ja zelfs ziende op heidensche Godheden. Deze benamingen zijn bij

(\*) Zie RADULFUS *Cbron. ad ann. 794.* ENGELHUSIUS *Cbron. fol. 1064.* en voor al EGINHARTUS *de vita & gestis Caroli Magni cap. 29.* „ Mensibus etiam juxta patriam linguam „ nomina imposuit, cum ante id tempus apud Francos „ partim Latinis, partim barbaris nominibus appellarentur. *Januarium* appellavit *Wintarmanoth* / *Februarium* „ *Hornung* / *Martium* *Janinmanoth* / *Aprilem* *Ostarmanoth* / „ *Majum* *Wunneinmanoth* / *Junium* *Bradymanoth* / *Julium* *Septemmanoth* / *Augustum* *Arannanoth* / &c. Dat nomina *barbara* daar *Duitsche* namen te kennen geeft, is bewezen doog  
SCHMINCK not. pag. 132, 2.

28 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

bij ons onzondig, en belagchelijk is de naauezetheid diergeene, welke geen' *Zondag* durven noemen. En Karel de Grootte maakte ook geene zwarigheid April *Ostarmanoth* en Meij *Winnemanoth* te blijven noemen, hoewel ook deze namen van heidentichen oorsprong waren: maar evenwel zijnze goed, daarze op Duitschen bodem geteeld zijn. Zulks nu is *Hornung* / gelijk nog nader uit het volgende kan blijken. *Horg* / *horh* vinden wij bij de Franken, Saxen en andere gebruikt te zijn voor, *limus*, *modder*, *styk*, waar van veele voorbeelden bij NOTKERUS en OTRIDUS te vinden zijn (v), als mede in het oud Psalmsboek, weleer bezeten door ARNOLD WACHTENDONK (w). En dit mag FRISCHIUS (x) aanleiding gegeven hebben te denken dat keizer Karel den Febr. *hornung* genoemd hebbe om de modderige, slijkige wegen, welke hem door smeltende sneeuw of veelvuldige regen in dezen tijd het reizen moeilijk maakte. Diergelijk is de gissing van PELLOUTIER (y). Dan, deze ter zijde schuivende, moeten wij doen aanmerken, dat *horg* / *horig* / *horlif* algemeener beteekenis gehad hebbe en gebruikt zij voor *sordidus*, *squalidus*, *mucidus*, [vuil, stinkend, onrein,] gelijk weder uit NOTKERUS en anderen blijken kan (z).

Dit

(v) Zie SCHILTERI *Glossar. Teutonicum*.

(w) Zie daaruit het *Gloss.* bij LIPSIUS *Epist. ad Belg.* Cent. III. ep. 44. ABR. MYLII *Archaeologus teuto*, *hato* / *hota* *horwe* veter. teut. lutum.

(x) Zie WACHTER *Gloss. Germ.* pag. 754.

(y) *Histoire des Celtes*. Zie de *Acta Erud. Lips.* Nov. A. 1758. m. Octobr pag. 615.

(z) Zie ook THOMAS BENSON *vocabularium Anglofaxon*: SOMNER teekent aan, *Sordidus* [fax] *horig* / waar van mogelijk brood of kaas, door ouderdom gemijt en stinkende, bij de Engelschen *hoarij* genoemd wordt, het geen SKINNER bevestigt, *Etymologic. ling. Anglicanae*, *hoarij* *Muck*

Dit nu zo zijnde zal de afleiding van *horming* / *Februarius*, van *horig* / *fordidus*, onrein, zich gemakkelijk laten vinden, indien men zich herinnert, hoe wij boven beweerden, dat *spoetel* afkomstig zij van de *spurcalia*, en deze van 't Lat. *sporcus*, onrein, om de *spurcalia*, de algemeene feest der oude heidenen, in deze maand gevierd, ter zuivering en wegneming van alle zonden en onreinheden, en het dunkt ons zeer waarschijnlijk, dat men hierop het oog gehad hebbe, wanneer men den *Februarius horming* noemde.

§. XXII. Hierbij kan men voegen, dat deze zelfde maand bij de Angelfaxen den naam droeg van *solmonath* / gelijk ECKHART aanteekent (a), bij ons ook oudtijds *sulle* / *sullemaand* / *sulmaand* / of *selle* / *sellemaand* / volgens KILIAAN, aldus genoemd, niet, gelijk BEDA (b) meent, van *koeken*, [*sollen*] welke zij te dier tijd hunnen Goden offerden (c), ook niet, gelijk WORMIUS en SOMNER gissen (d) [*a solis ascensu*] van de opklimming der zonne, welke in deze maand

*Mucidus*, ad A. S. *horig* / *fordidus*, *squalidus*, *mucidus*, &c. Dat ons woord *hoer* / *meretrix*, vuil, stinkend, beteekene en hier van afkome is zeer waarschijnlijk.

(a) Zie ook BENSON, *vocabul. cit.*

(b) *De ration. tempor.*

(c) KEISLER. *antiq. Septentr.* pag. 160. Van de gewijde zoete koeken handelt JO. HEUMAN in 't breede *opusc.* III, pag. 325 -- 330. *sol* of *solle* moet dan bij de A. S. een ronde koek geweest zijn. KILIAAN verklaart het door *sphaerula*, *pila*, een ronde bal, in 't Ital. ook *zolla*. Zie HEUM. pag. 326. en MENAGE *Orig. della ling. Ital.* pag. 502. Van denzelfden wortel komt *sollen* / een' bal in de hoogte werpen, als een werpschijf naar boven rollen. Men kan hier mede vergelijken de *globuli* of *melliti globuli*, [honigballetjes] een soort van gebak bij de ouden in gebruik, zie ERHARD *ad PETRON. satyr. cap. I*, pag. m. 9.

(d) WACHTER. *Glossar.* pag. 754.

maand met lieflijker stralen de koude wegdrijft en nader begint te komen : maar allerliefst en eigenaardigst van *fel* / *sol* of *sul* / *sordidus*, onrein, om dezelfde reden als *hottung* van *horig* / *spohel* van *Spurcus*, spreikende deze drievoudige overeenstemming, op deze afleiding, een aangenaam licht van waarfchijnlijkheid. Want dat *fel* of *sol* de beteekenis hebben van *sordidus*, *spurcus*, is klaar: immers hebben niet alleen de Angeltaxen hun *foie* / *spurcus*, en *filian confpurcare* (e), bij de Gothen *fautjan bifautjan* (f), waar van 't H. ogd. *fjlen* / *confpurcare*, [ *per epenthesin* ] *fudeln* / *beudelen* / bij ons *befuedelen* (g), en 't Vlaamfche *soluw* / *seutewen* / *maculare*, bevuilden, volgens KILIAAN, Gall. *foniller*, Eng. *to foile*. Maar ook bij de Franken, vinden wij *falo* in de beduidenis van vuil, onzientlijk, ongedaan (h). *Jch bin falo famo thia hereberga cedar* : [ *Ik ben vuil, gelijk de butzen keent* ] en wat verder *Die duent thes niet wara thaj ich fo falo bin* (i). [ *En neem des niet waar dat ik zoo lelijk ben.* ] En hier van acht SKINNER der Engelfchen *fallow* afkomstig (k). Ons *saluw* / *zaluw* / van HOOGSTRATEN verklaard door *taanwerwig*, dient ook hier toe gebracht te worden. KILIAAN teekent aan *saluwe*. vet. Fland. *sordidus*, *impurus*. Gall. *fale* (l).

§. XXIII.

(e) JUNIUS in *Gloss. Gotb.*

(f) *Evang. Gotb.* Joh. XVIII. 28.

(g) Zie SCHILTER en WACHTER.

(h) WILLERAM. in *Cantic* cap. I. 5.

(i) Zie JUNIUS *observ. in WILL.* p. 12. En *Specimen glossar. Celtic* „*salw / vilis*, Gallis *fale*, quod non est nitidum vel purgatum.”

(k) *Etymologic. Ling. Angl.* in voce *SALLOW*.

(l) DU FRESNE, *Etymologic. vocab. ling. Gall.* „*SALE*, „*sordidus*: ex græco barb. Σαρκα, *stultus*, *ineptus*, vel „*etiam sordidus*, vide *glossar. med. & infim. Græcit.* p. 1328.”

§. XXIII. Verder is het bijzonderlijk dezer maand eigen den schytskieldag te ontvangen, dat is, eenen om de vier jaar tusschen in geschikten dag, ter waarneming eener vaste tijdrekening volgens den loop der zonne. De gewoonte van dezen dag in te zetten is bij ons zekerlijk naar der Romeinen uitvinding aangenomen. Deze nu voegden geenen dag bij deze maand achter aan, maar schoven 'er eenen tusschen in, tusschen den 23 en 24sten dag derzelve (*m*), welken zij noemden *Biffextum Kalendas*, en hier van was het geheele jaar een *annus biffextilis* geheeten. En dit opmerkende verstaat men eerst recht den naam van schytskieldaand / [welken KILIANUS ook nog aan den *Februarius* toekent], als mede dien van schytskieldaand; want schytskieldaand is het zelfde als *schrijden*, uit één springen, loopen met de beenen wijd van elkanderen, ook van één zetten, naar de getuigenis van BECANUS en KILIAAN (*n*): en hier van ergens voor of door *schrikken* of *verschrikken*, schielijk door een onverwacht geluid of geval beangstigd worden, wanneer onze gemoedsnaren, om zoo te spreken, als uit één springen. Dus is dan schytskieldaand zulk eene, waar in twee dagen, die dicht aan elkanderen sloten, en onmiddelijk op één volgden, van malkander afgezet worden, door het tusschen-in-schikken en schuiven van een anderen. Van dit *schrikken* hebben ook de schytskieldaanden / zoo als de *schaatsen* bij KILIAAN genoemd worden, anders ook schja-

(*m*) Zie MACROB. *Saturn.* lib. I. cap. XIII. p. m. 209. en den Rechtsgel. CELSUS in l. 98. D. *de verb. sign.*

(*n*) Zie oock GROTIUS *de Gest. Longobard. in prolegomenis* pag. 4.



schaberdijsen of schuiberdijsen geheeten, hunnen naam ontleend (o).

§. XXIII. Ten besluite voeg ik 'er bij, dat door H. JUNIUS ook nog als een Hoogduitsche benaming opgegeven wordt *der Rebmonat* / zonder dat ik kan uitdenken, waarvan dezelve oorspronkelijk zij, dewijl ik *rebbe / ribbe, costa*, gcenszins hier weet te paste te brengen, dan voor zoo verre men zekerlijk bij 't feestvieren zijue ribben gesmeerd, en niet alleen wel gedronken, maar ook waarschijnlijk wel gegeten heeft, zonder de *ribben* of harsten van 't geslachte vee te vergeeten. Men mogt denken, dat 'er *red-* of *rhedmonat* staan moest, indien niet dus de *Lentemaand*, en niet de *Sporkel*, genoemd wierd, en dat nog alleen bij de Angeliäxen. Maar evenwel zal het mooglijk *redmonat* zijn moeten, van *rebbe / ribbe / febris, kortse, koorts*, gelijk ook sommigen *Februarius* van *febris* hebben afgeleid (p). Die beter gitt, zij de beste waarzegger. Is dit stukjen niet onaangenaam geweest, zoo zal ik mooglijk in vervolg van tijd ook naar de namen der overige maanden onderzoek doen. Ik beken gerne, dat het van de grootste aangelegenheid niet is: maar echter is het aangenaam de woorden, die in gemeen gebruik zijn, grondig te verstaan, en van derzelve oorsprong onderrecht te zijn.

M. T.

(o) TEN KATE II. deel, bl. 375. [daar hij ook over *schrikkeljaar*, anders *schalbjaar* / zie KILIAAN EN TEN KATE II. deel, bl. 356. handelt] zegt „om dat men daar mede, „ door het schuin-zijdelinks uitgaan, en sperren der beenen, snellijk van plaats verschrikt [dat is verspringt] en „ voortschiet”. Bij de Noordelingen wordenze *schitchoen* genoemd, van *scorijden, varicari*. Zie denzelfden bl. 357.  
(p) Zie VOSSII *Etymolog.* pag. 243. a.

DICHT-

DICHTLIEVENDE  
UITSPANNINGEN.



# DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

---

## I.

Zeer schoon heeft de kuntige Agrippyner den grootften der Latijnsche dichteren nagezongen:

Zoo lang de fchaduwē rontom de bergen dwaelen ;  
Zoo lang de hemel weit geftarnte, en zonneftralen ;  
Zal elck uw naem, en faem, en weldaēn, zonder tal,  
Verheffen.

M A R O :

*dum montibus umbrae*

*Lustrabunt, convexa polus dum fidera pascet;*

*Semper bonos, nomenque tuum, laudesque manebunt.*

*Eneade lib. I. vs. 672.*

Naer mijn gedachten hadt onze Dichter hier liever de *Zonneftralen* achtergelaten. De Starren, Zon en Maen weiden dichtkundig aen den Hemel, hierom noemen onze Dichters den Hemel het Starrenveld, maer in dit veld weiden geene ftralen. BRODEUS en anderen hebben deze fraeje Virgiliaenfche fpreekwijs niet verftaen, en wilden voor *polus* [den hemel] *palus* [mperas] lezen, om dat de Stoifche wysgeeren geloofden dat de Starren, van ene vuerige nature, door water gevoed werden. Dit echter verdient geene weder-

36 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

derlegging. Weder tot *weiden*. VONDEL in *Ovidius Herscheppingen* het 4de Boek:

In Hesperye *weit* het avontpaert zyn stralen.

De verstandige HUYDECOPER heeft reeds aenge-merkt, dat hy liever *Zonnepaerd* las, gelijk de *Latijnfche Dichter* heeft: IV. vf. 214.

*Axe sub Hesperio sunt pascua Solis equorum.*

In Hesperye ligt de wei der Zonnepaerden.

Zoo moest dit wezen; maer zoude 't goed zijn, als men VONDELS vers veranderde, en, voor *Avondpaerd*, *Zonnepaerd* schreef:

In Hesperye *weidt* het *zonnepaerd* zyn stralen?

Laten wy dit zonder vooroordeel onderzoeken. Voor eerst, hebben de Zonnepaerden zelve wel Stralen? zy mogen vuer en vlammen ademen; zy mogen gloeien, als ze in hunnen loop zijn, doch uit OVIDIUS beschryving, schijnt het my niet toe, dat zy stralen hadden:

*Interea volucres Pyroëirs, & Edus, & Æthon,  
Solis equi, quartusque Pblegon, binnitibus auras  
Flammiferis implent, pedibusque repagula pulsant.*

*Metam. 2. vf. 153.*

Maer, ten tweden, indien gy wilde stellen, dat de Zonnepaerden stralen hebben, hoe zult ge hen dan in Hesperye, dat is, in het Westen plaetzen; zoo ge dit doet, zullen deze stralen het Westen verlichten, daer het donker moet wezen. De Zonnepaerden gaen in het Westen te weide, om dat de Zon daer onder gaet, zyne Paerden 'er worden uitgespannen en te rust gaen.

## DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 37

gaen. Hier komen geene stralen te pas, die men ook geen weiden kan toefchryven. Indien VONDEL alleen gezegd had:

In Hesperye *weit* het zonnepaerd,

Dan had hy genoeg gezegd. Bezig met de Zonne, valt my de volgende aanmerking van een' myner vrienden in, die zoo zeer geen betrekking op WEIDEN heeft, maer hier echter plaets kan vinden. Zy is op deze verzen van VONDEL, *Eneade* 2de boek.

De zon ging midlerwijl het licht en duister schein.  
De schaduw viel op zee, en deckte met een' mist  
Het aerdtrijck, en de lucht, en aller Griecten list.

MARCO. VI. 250.

*Vertitur interea coelum, & ruit Oceano nox,  
Involvens umbrâ magna terramque poluamque,  
Myrmydonumque dolos.*

VONDEL in onrijm: „Middeleryl gingk de Zon aen  
„den hemel onder, de nacht viel op zee, en bedeckte  
„met groote duifterniffe hemel en aerde, en den aen-  
„flagh der Griecten.” Dit verscheelt veel van dit vers:

De zon ging midlerwijl het licht en duister schein.

SCHEIDEN beteekent *van elkanderen afzonderen, iets tuffen twee zaken stellen, om die van een te deelen*. Bezwaerlijk kan men, hoe de zaek begrepen wordt, de Zon hier *het scheiden* toefchryven. Het licht kooft uit de Zonne, en naer mate zy naer de aerde, volgens de ouden, of de aerde naer de Zon gekeerd is, wordt of licht of duifternis aengebragt. Als de Hemel omdraeit, omgewenteld wordt, gelijk

C 3

MARCO

### 39 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

MARCO fraei zingt, dan verlicht de Zon de eene oppervlakte der aerde, en de andere is duister, des de Aerde zelve de scheiding maekt tusschen licht en duister. Kan men derhalven, is de vraeg van mijn' vriend, *bet scheiden van licht en duisternisse* aen de Zonne toeschryven? Ik vinde nog geene reden om de uitdrukking van den Dichter aftekeuren, en durf ene bedenking wagen om zelfs te bewyzen, datze goed is. Als de Zon op en ondergaet, dan maekt zy een flaeuv licht, dat wy de schemering noemen, en diewe in morgen en avondschemering verdeelen, dan is 'er ene mengeling van licht en duisternisse, die door de flaeuwer Zonnestralen gemaekt wordt. Fraei vindt men deze schemering by den Sulmoner.

*Quaia sublucent fugiente Crepuscula Phoebus;  
Aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies.*

*Amor. lib. I. Eleg. 3.*

En zeer fraei by onzen VONDEL; waer hy de verblijfsplaats der zalige zielen beschrijft:

Het koestrend licht, in 't eerst den ingangk noch gegunt,  
Verflaeut allengs, en als 't vergeet zoo diep te dringen,  
Genaect men twyfellicht, en avontschemeringen:  
Gelyck wanneer de zon, benêen de kim gedaelt,  
Noch schynsel nalaet, dat een poos ter zee uitstraelt,  
Dan is het nach nocht dag, of dag en nacht gemengelt;  
En teffens duisternis en licht door een gestrengelt.

*Joannes 6de Boek.*

Deze schemering zou men de *Scheidsvrouw* tusschen licht en duisternis, dag en nacht, kunnen noemen, gelijk *Aurora* of de dageraad dit werk by VONDEL verricht. *Herschep. 7. Boek.*

Want

## DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 39

Want schoon haer rozemont schoon opluickt met een *klaarheit*  
Het licht en duister *scheit*.

En om dat deze schemering afhangt van de flaeuwe  
Zonnestralen, zou de zon zeer wel licht en duister  
kunnen scheiden, als men van den avond of morgen  
spreekt. Voor VONDELS vers:

De schaduw viel op zee en deekte met een mist.

zoude ik liever schryven.

De nacht viel op de zee en dekte in dikken mist.

Ene schaduw en enkele mist is niet genoeg om de-  
ze duisternis te verbeelden. VONDELS vers verliest  
hier van de kragt, die 'er in MARO'S vers is, die  
hier kunstig met de woorden ene dikke, zware, dui-  
sternis afmaelt:

— ruit *Oceano nox*

*Involvens umbrâ magnâ.* —

Die kragtige val op het laetste van den eersten; en de  
trage voetmaet in den laetsten regel brengen hier een  
wonderlyke schoonheid aen, om die zware, dikke  
duisternis aenteduiden. Men verschoone ons deze uit-  
weiding, mogelijk by de *weiden der Zonnepaer-*  
*den* kwalijk geplaeft; maer om datwe losse aenmer-  
kingen schryven, denkenwe ons zoo stipt niet be-  
paeld te wezen, en vragen verschooning, zoo wy  
het zijn.



## 40 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

### I I.

Onze Dichters bedienen zich van het woord **BROEIN-  
\* NEST** overdragtig, doch niet even gelukkig.

**ANTONIDES** in zyn *Ged.*

De wraek van Simfon met het *Broeïnest* van zijn lokken  
Aen 't groeien, barst eens uit, na 't onverduuldigh wrokken,

**POOT** in de *Bybelst.* bladz. 17.

Geen Samfon, die zyns vyants lant,  
Door d'onweêrstanelyke kracht  
Van 't *broeïnest* zyners hairen;

---

Verfchynt 'er heden tot ons heil.

In het vers van **ANTONIDES** moet gy raden, wat  
'er in het *broeïnest van Simfons lokken* wordt uit-  
gebroid. By **POOT** schijnt het de kragt van Sim-  
fon te wezen. Beide deze Dichters hebben het van  
**VONDEL** ontleent. In zijn *Simfon* zegt Dagon:

Tot dat zyn boelschap loos de zeven locken schoer,  
Het *broeïnest* van zijn kracht.

En in *Joannes* leest men 2de Boek.

Wat broeide een mensch al kracht in 't *broeïnest* zyners locken.

Hier behoeft men niet te twyfelen, wat 'er word uit-  
gebroid. Fraei bedienen twee van onze Hoofdpoë-  
ten zich van dit woord.

**HOOGVLIET** *Mengeld.* bladz. 128.

In den poel van eigenbaat,  
't *Broeïnest* van bedurven zeden:

**FRANS**

## DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 41

FRANS DE HAES in den *verloren Zoon* 3de Boek,  
bladz. 60.

Maer toen uw jongste Zoon, dat *broeiest* van gebreken,  
Die wederspanning, die, sints zijn tong kon spreken,  
Met woorden en met daën U schandelyk onteert,

Uw goed, uw kostlyk goed, zoo snoop heeft doorgebracht.

Best, denk ik gebruikt men dit woord in enen verachtenden en kwaden zin. Maer laten we de schoonheden van een ander woord, keurlyk door ons Dichterdome overdragtig gebruikt, beschouwen.

### I I I.

SMELTEN beteekent eigenlyk *vloeiend*, *zagt worden*, *van een' meer vasten in een min vasten staet overgaen*, *iets doen vloeiend worden*. Niets fracier dan dit van VONDEL, in *Salmonsus*, van Jupijn:

Hoe hy om Danaë door hof en kopren daken  
Aen gouden druppels *smolt* in haeren zuivren schoot.

Niets is zoo kragtig om vaste lichamen te smelten dan het vuer. VERHOEK in *Karel de Soute* 2de Bedr.

Ik zie zyn boeijen door de stralen van uw oogen  
*Gesmolten*, zo mijn geeft, in lusten opgetoogen,  
Door kuffen van deez' mond en lipjes van robyn,  
Een roos en lelygaerd, in zulk een zonnescbyn  
Van schoonbeën, onverlet zich zelve mag vermaaken.

Kan men zich des verwonderen, dat de Dichters verliefden in den heeten schoot van hunne Minnaressen doen smelten? PLUIMER *Gedichten* bladz. 90.

En *smolt* in 't poesse albaft en sneeuwit van haer armen.

42 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

Hoorde gy iets keurelyker dan dit van **VONDEL**,  
waer hy van **Vulkaen** zingt, die de goelyke **Venus**,  
om **Wapens** voor haren **Eneas** sineekende, dus vriendelyk die bede vergunt.

zoo lenight hy haer smert,  
En zorgen, en omhelst de Schoone uit al zyn hart,  
En smiltende in den schoot van zyne lieve gade,  
Valt zoet en zagt in slaep, en ruft in haer genade.

*Eneade 8ste Boek.*

**MARO:** VI. 404.

*Es verba locutus*

*Optatos dedit amplexus, placidumque petivit  
Conjugis infusus gremio per membra soporem.*

**ANTONIDES** *Bruilofstdicht op Buizero en Juffrouw Engels.*

Het Bruiloftledekant, bestrooit met mirteblaeren,  
De Liefde toegewijt, verlangt om u te paeren;  
Daer gy zult smelten in uw Engels kuischen schoot,  
En sterven, vol van vreugde, aen een verliefde doot.

Schoon nog eens:

Maer wensche voor mijn **Helikon**  
Een druppel uit de rijke bron,  
De **Paradijsbron** van de **Minne**,  
Die **Adam** dronk, toen zijn manninne  
Uit zijne lenden opgestaen,  
Hem smolt op 't ledekant van blaen.

Daer is een dichtkundig *smelten*, dat voor *verdwy-  
nen*, of in eene diergelyke beteekenisse overdragtig ge-  
nomen word, om dat zulke dingen, die *smelten*, een-  
ne andere gedaente aennemen, uit het oog verdwynen

en

DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 43

en als verloren gaen. VONDEL in *Ovidius Herschepp.*  
3de Boek van Echo:

het lijf, van loof belommet',  
Verteert van minne, die 't onrustigh hart bekommert.  
Het vel verkrimpt, verschrookt vol rimpels door dees zucht,  
En 't sap des lichaems drooght schoon uit, en *smilt* aen lucht.

NASO: vf. 396.

*Attenuant vigiles corpus miserabile curae:  
Adducitque cutem macies; & in aëra succus  
Corporis omnis abit.* —

Het *smelten* van VONDEL is veel kragtiger en dicht-  
kundiger dan het *weggaen* van OVIDIUS.

Zeer schoon de keurelyke HOOGVLIET *Lykdich-*  
*ten* bladz. 349.

Is dan uw Sare, uw lieve en dierbre Hartvriendin  
Gedaalt ten grafzerke in?  
Is uwe aenminnige Kreüfe, ondanks uw karmen,  
*Gesmolt*en uit uwe armen,  
Bedrukte Broeder?

ANTONIDES *Ufroom* 1ste Boek.

Maer oorlogstormen, noch verloop van lange jaeren,  
Al *smolt* de heerlykheit van Amsterdam in stof,  
Zal triomferen in 't vernielen van uw' lof.

Behalven de fraeiheid van dit *smelten*, is hier nog ee-  
ne schoonheid in het eenvoudig *zal*. Dit drukt hier  
eene vereenigde kragt uit, en is veel sterker dan of  
'er *zullen* stondt; dubbelwaerdig zijn deze verzen van  
VONDEL om gelezen te worden in een zyner *Klink-*  
*dich-*

#### 44 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

dichten, daer hy zingt van eene Vrouwe, die op het ijs verdrinkt:

Zy zuchte; och lief, ick *zwym*: ick sterf: ick ga te gront.  
Hy sprak: schep moet, myn troost, en ving in zynen mont  
Haer' adem, en haer ziel. Zy hemelt op zyn lippen:  
Hy volgt haer bleecke schim naer 't zaligh paradijs.  
Vraegt yemant u naer trouw, zoo zegh; zy vroor tot *ys*,  
En *smolt* aen geest, en hy gingh met haer' adem glippen.

Van het verdwynen van den tijd zingt de Agrippyner in *Joannes* 6de Boek. •

Bedencken hoe de tyt aen oogenblicken *smelt*!

Van het eindigen des winters *VIRGILIUS Lantged.*  
1ste Boek.

Wanneer de winter *smelt*

De lente tyt ontluickt.

PLUIMER bladz. 95.

De morgenstarre *smelt* voor 't licht.

Kragtig *POOT* aen den grave van *Kadogan*:

Gy zaegt voorheen, gezwint te paert gestegen,  
Voor uw pistool en schitterenden degen,  
Des vyants magt *wechsmelten*, dootsch en bang.

*SMELTEN* wordt ook fraei gebruikt voor *verteeren*,  
wegvloeien,

PLUIMER bladz. 91.

Uw zielroerende keel, vol Goddelyke krachten,  
Vervrolykt door haer galm het menschelyk gemoede,  
Dat teffens ziel en lyf in vreugde *smelten* doet.

Maer *verteeren* voor kwynen door hartzeer: de  
ge-

## DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 45

geweldige hartstochten , verlangen , droefenis , verdriet beroven den mensch van zyne beste lichaems sappen , doen hem kwynen , verteeren en als smelten.  
HOOFD *gedichten* bladz. 105.

Ach die u eens zag *smelten* van verlangen  
Naer lekkerny van kusjes kiefch en vogt.

J. B. WELLEKENS *Zed. en Ernst. ged.* bl. 166.

Hoe schoon, hoe lieflyk zyn uw gangen,  
Nu gy den Bruigom tegengaat;  
Ik hoor, hy *smelt* vast van verlangen,  
En roept u, in den dageraat.

VONDEL *Jozepb in Egypten*:

Dan offert eick voor 't koor, 't zij ouderdom of jeught;  
Wie heden *smolt* van rouw, springt morgen op van vreught.

P. CORNEILLE in de *Cid.* Acte 3. Scene 3. waer  
Chimene klaegt:

*Mon Pere est mort, Elvire, & la premiere epée,  
Dont s'est armé Rodrigue, a sa trame coupée.  
Pleurez, pleurez, mes yeux, & fondez vous en eau,  
La moitié de ma vie a mis l'autre au tombeau.*

SCEUDERY en de Heeren van de Fransche Akademie achten, dat het moest wezen; *myne oogen, smelt aen tranen*, en niet, gelijk CORNEILLE heeft: *myne oogen, smelt aen water*. De laetsten geven van hunne gedachten geene reden, en verdienen dus geen opmerking SCEUDERY schrijft: „Men zegt wel „ smelten in tranen, maer men zegt niet de oogen smelten, ten.” Indien een Dichter zich aen de gemeene tael moest binden, was dit waer, maer nu beteekent het  
niets

niets en toont slechts , dat deze Aenmerker zeer weinig kennis van de ware Poëzy hadt , en zaken beoordeelde , gelijk zyne landgenooten vaakmael gewoon zijn , waer van hy geen kennis hadt. Men kan zyne droefheid naeuwlijks kragtiger uitdrukken , dan met te zeggen : *Myne oogen , smelt aen water.* De tranen betaen voor het grootste deel uit water , en iemand , die veel schreit , schynen de oogen in water te dryven. De waterdeelen van het bloed zijn de bronnen van de tranen. Des men zich veel kragtiger uitdrukt , als men de oogen aen water , dat is aen de bronnen van de tranen zelve , dan aen de enkele tranen doet SMELTEN. Hierom zong de verhevenste Treurdichter : *Om dezer dingen wille ween ik ; mijn ooge , myn ooge vliet af van water. Klaegl. I. vers 16.* En waerom zouden de oogen door droefheid niet aen water SMELTEN , daer de bedrukte NASO , in het kille Pontus reeds klaegde , dat zijn harte door gedurige zorgen SMOLT.

*Sive dies igitur Caput hoc miserabile cernit ,  
Sive pruinosi noctis aguntur equi ;  
Sic mea perpetuis liquefiunt pectora curis ,  
Ignibus admotis ut nova cera solet.*

't Zy ik het licht beschouw by eenen schoonen morgen ,  
Het zy de nacht op zyn berypten wagen smelt ;  
Zoo smelt myn droevig hart door eindeloze zorgen ,  
Gelyk het zagte wasch voor heete vuuren smelt.

*Ex Ponto lib. I. Epist. 2.*

En de rei der Jodinnen aen den Gazaschen Vorst in  
VONDELS *Samson* , van dien gevangen Held :

Dees

Dees ongeluckige, verkloecht, verrascht, gegrepen,  
 Beroofd van 't hemelsch licht, met ketenen geknepen,  
 Gedoemt ten arbeit, op 's aenklagers straffen eisch,  
 Gevoelt in luttel tijts, de krachten, in het vleisch  
 Zoo *wechgesmolten*, dat hy wanckelt op zyn beënen,  
 Allengs aen 't kwynen slaet, den tydt verslyt met steenen  
 En zuchten.

*Zoo versmolt ons herte* [ van droefheid ] *Jof. cap. II. vers 11.* daar meer plaatzen, ook uit de gewyde Dichters, in de kanteek. worden aengetogen. Zie ook *Pfalm. XXII. vers 15. LXXV. vers 4. CVII. vers 26. Jof. X. vers 18. XIII. vers 4.* VONDEL voegt water en tranen zelf te samen in dien schoonen rei van het vierde Bedryf in *Gijsbrecht van Aemstel.*

Zoo treurt nu Aemstels vrou,  
 En *smilt*, als sneeuw, van rou  
 Tot water en tot traenen.

En de kunstige POOT *Bybelz. 1ste Deel.*

Zaeg nu die helt eens op, hy *smolt* van zielverdriet.

SMELTEN wordt ook fraai gebruikt by onze Poëten om eene naeuwe vereeniging aen te duiden. Vogten, die met elkanderen smelten, krygen naturelijk eene naeuwe vereeniging. Hoor VONDEL.

Duur lang, ô liefelijcke pijn  
 Van minneschichten, diepgeschoten.  
*Smelt* Venus vier uw hart in 't mijn?  
 Heeft zij uw hart in 't mijn gegoten,  
 En bey de harten, eens geaert,  
 Ononderscheidelijck gepaert?

*Joz. in Egypte 2de Bedr.*

In



## 48 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

In den rei van Edelingen in *Gijsbrecht van Aemstels*  
4de Bedr.

Daer zoo de liefde viel,  
*Smolt* liefde ziel met ziel,  
\*En hart met hart te gader,  
De liefde is stercker dan de doot:  
Geen liefde koomt Godts liefde nader,  
Noch is zoo groot.

HOOFT bladz. 256.

O driemaal zaalig paar! om lyf en ziel in een,  
Door haere mengelvlam, te *smelten* van u tweën.

FEITAMA, *Telemachus* 1ste Boek bladz. 9.

Leukothoë was de eerste in 't oorverrukkend streelen,  
En *smolt* den galm der lier in dien der orgelkeelen.

KASP. BRANDTS *Poëzy* [1725.] bl. 132.

Nu, Bruidegom, naer 't Bruidtsbedt heen.  
Nu dochteren geteelt en zoonen,  
Nu Fenixstammen onder een  
*Gesmolten* en veel huwlixkronen  
Gewonnen. —

Dus sluit ook ANTONIDES zeker *Bruilofst-Dicht*.

*Smelt* Edens stam nu, wel te vreên,  
En van de Flines onder een.

Noch eens in zyne *Gedichten*.

Waer heeft de Liefde ooit twee geslachten onder een  
*Gesmolten* zoo gelijk? want die te rug wil treên,  
Zal beide Grootvaërs, beide ook van de Zeeusche *stroomen*,  
Als Raden, te Amsterdam zien op het Zeehof komen.

By dezen Dichter vindt men *smelten* ook niet onaer-  
dig genomen voor *ryp*, *zacht* worden.

Ik

## DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 49

Ik zie de Oranjen en Limoenen noch met loof  
En frisfchen daeu besproeit, en magt van spaensche Wynen,  
En Druiven, door de Zon *gesmolten* tot Rozynen.

Tot een toegift kunnen wy hier byvoegen dat gelijk de Dichters voor alles wat leenig, zacht, en vloeiend is, een sierlijk gebruik maken van SMELTEN, dat de vindingryke HOOFT den zachten en vloeienden zang, gedaeuwd uit de lippen van Arbele, eigenaerdig *gesmolte spraek* noemt, waer in hy zegt de ooren te weeken, voor te luisteren, in zyne *Gedichten* bladz. 712. [uitgave van HOOGSTR.]

Arbele 't liedt gedauwt uit uw' geleerde lippen,  
Een' lustelyke luim braght in de Noorsche klippen,  
Dien eeuwich zoud' die lach in 't aanzicht blyven staan.  
't Gediert in 't lief geschal zijn' ooren zoude weiken.  
Ik zie den toeloop reëds van eschen en van eiken,  
En al 't gestruikte volk tot zulk een' preke gaan.

De snaatrend' Echo, die men noit verdubblen hoorde  
Meer dan de laatste reën, viel snakkend' in de worde'  
Van uw' *gesmolte* spraek ten vollen naagedeunt.

Vergelijk hier mede zynen navolger, BROEKHUISEN,  
*Gedicht*. [1712.] bladz. 33.

### I V.

Onder de zaken, die der Poëzye een' zwier en schoonheid by zetten, telt men met recht ook de gelykenissen, die ene rede veel licht geven. Nu en dan hebben wy in onze vorige aenmerkingen enige gelykenissen onzer dichteren getoetst. De bedenkingen, die wy hebben durven wagen, zijn by sommige liefhebberen goed, by anderen afgekeurd. Thands lust

Iste DEEL. D het

het ons deze zaken wat naeuwkeuriger te beschouwen, geenszins stel ik my echter voor eene volmaakte verbandeling over deze stof te schryven. Eenige losse bespiegelingen zal ik de vryheit nemen den Beminnaren van onze letteroefeningen voortstellen. 't Zal my genoeg zijn, zoo ik slegts eenige meerder reden van mijn voorgaende gedagten kan geven, deze stofte een weinig lichts byzetten, en gelukkiger verstanden aanleiding verschaffen om verdere ophelderingen aan te brengen.

Om een juist denkbeeld van iets te krygen, doet men, onzes oordeels, best, dat men die zaken, welke tot de natuer, van het geen men tragt te kennen, behooren naer spoor. Zoo zoeken de Natuerkundigen eerst naer de eigenschappen van ene onbekende zaak, en uit deze leeren zy de zaak zelve kennen. In de gelykenissen zijn enige eigenschappen te ondersstellen, enige waerheden aentewemen, zonder welke ene gelykenis niet goed kan wezen, en die de noodzakelyke vereischten in haer maken.

I. *De zaak, by de welke men iets vergelijkt, moet in de Nature aanwezig zijn, of geweest zijn.* De schranderere HUYDECOPER heeft dit reeds aengetoond. „ De Gelykenis [zegt die achtbare Heer] „ laet twee denkbeelden onvermengd of op zich zels, „ bestaan, en vertoont ons alleen de overeenkomst, die „ 'er is tusschen die twee. Nu is het zeker, dat men „ geene gelykenis kan ontleenen van iets dat nergens „ te vinden is: en dierhalve kan de zee wel vergeleken worden byeen' berg, maar geenszins by een wa- „ terberg.” *Proeve van Taal en Dichtk* bl. 593. Gy zijt beezig ene zaak te beschryven, die ge denkt, dat uw Lezer niet te klaer zal bevatten, of die ge  
door

## DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 51

door eene fraeie gelykenis licht en zwier wilt byzetten; maer hoe kunt ge dit behoorlijk verrichten, hoe kunt ge juiste en fraeie en naturelyke denkbeelden in uwen Lezer verwekken, zoo ge uwe gelykenisfen van geene klare, bekende, naturelyke dingen ontleent? Een Dichter voert zijn Held langs de gladde zee in een prachtig fchip. Dit heeft hy met alle zwieren, die hy in een fchip kan brengen, opgetooid; dit zy zoo heerlijk als het fchip, waermede Kleopatre weleer Antonius tegenvoer. Hy wil daerenboven, door ene zwierige gelykenis dit fchip heelyker en bekender maken; hy vergelykt het by cen' gouden berg. Krijgt ge nu een klarer een naturelyker denkbeeld van dit Schip? Gy kent een berg; gy kent gout; deze beide zijn afzonderlijk in de natuer; doch om ene gelykenis te maken moesten die twee denkbeelden vereenigd wezen, en dus vereenigd in de nature aanwezig zijn. Schoon men zich van twee zaken afzonderlijk een denkbeeld kan maken, kan men het niet doen, zoo men die twee vereenigd. Men kent vuer en bergen; doch als men van Vuerbergen begon te fpreken, zoude men zijn Lezer zaken voortellen, waarvan hy geen denkbeeld hadde, en zoo men 'er iets by geleek zou men onverftaenbaer wezen. Men mag in dagelyksche fpreekwyzen iemand gouden bergen beIooven, doch men mag 'er alzo min iets by vergelyken, als by luchtkafteelen, die zich veele menfchen bouwen.

Een andere en geestige tegenwerping op dezen regel moeten wy oplofsen. „Indien al, wat wy nooit gezien hebben, en waer van door ons niet gehoord is, „ onbegrypelyk zy, dan moet men ook geen Faem, als „ eene vliegende vrouw, geen Kupido, als een gevleu- „ geld wicht, en diergelyke dingen meer verbeelden; dan

D 2

„ mag

## 52 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

„ mag men Pegaes niet meer als een gevleugeld paerd „ schilderen, en hem de hengste bron doen ontsluiten.” (a) Als men op de woorden dezer Tegenwerpinge naauwkeurig let, dan zal men bevinden, dat zy niets tot het geschil doen, en het wezenlyke van den regel des voortreffelyken HUYDECOPERS niet raken. Ik zal my wel wachten te ontkennen, dat wy geene zaken, die wy niet gehoord, niet gezien hebben, en die zelfs waerlyk in de nature niet zijn, ook niet zouden mogen afbeelden. Men mag haer met zeer veel recht schilderen, en de Poëzy, die haren naem van verdichten draegt, toont hier haren schoonsten zwier en geest. Maer heel wat anders is afbeelden en vergelyken; ja zelfs, men mag een aerdig kind by Kupido, eene schoone vrouw by Venus of Pandore vergelyken zonder tegen onzen Regel te zondigen. En waerom, Kunstgenooten? Te weten 'er is een tijd geweest, wanneer men vast geloofde, dat 'er een Kupido, ene Venus, Pandore, Faem, waerlyk aanwezig waren. Alles wat de Heidensche Godgeleerdheid ons opgeeft, geheel de Fabelkunde der Ouden ondersteelt, in Dichtstukken naer den fraeien leest van Grieken en Romeinen geschied, zaken, wezens, die waerlyk aanwezig geweest, of nog, als de Dichter zingt, voor aanwezig gehouden worden. Men kan van alle de Goden en Wezens der oude Poëten in verzen spreken als of zy 'er waren, en 'er dus andere zaken by vergelyken. Zoo is het geenszins niet gouden bergen, en diergelyke zaken gelegen. Men dient hier een goed onderscheid te maken om elkan-

deren

(a) Deze aanmerking is gemaakt door de Heeren van het Leidsche kunstgenootschap M. C. men zie haer in de BYDRAGEN IIde deel, blad. 162.

deren wel te verstaen, en in geene verwarring te raken. Uit dezen eersten regel volgt, onzes oordeels, natuurlijk deze tweede.

II. *De zaak, die men vergelijkt, dient minder bekend te wezen, dan die by welke men haer vergelijkt.* Ik heb reeds gezegd, dat ene Gelykenis daer vooral toe dient, om ene rede, ene beschrijving, op te helderen, om beter en netter denkbeelden van de zaak, die men behandelt, te geven. Hicrom ziet men de Godlyke majesteit, de hemelsche huishouding in de gewyde schriften vergeleken by bekende zaken, gelijk dit ook de Dichters navolgen. Hoor HOOGVLIET 2de boek van den *Aertsvader*:

Hier zweeg d'Almaghtige, en men hoorde een sterk gedruis  
Van heiligen yver door het Godtlyk hemelhuis;  
Niet ongelyk 't rumoer der voort gedreven winden  
Door dichte boschen, en door hooggetopte linden.

De ontzachtelyke tael der Goddelyke eigenschappen, belang nemende in de zaak van Abraham; die verschiden beweging dier hemelsche personaedjen kon HOOGVLIET niet schilderen; van deze kon hy ons geen denkbeeld geven, dan door ene gelykenis, dan door welk ene gelykenis? door dit geruisch te vergelyken by ene bekender zaak, by het ruifchen van de winden door hooge toppen van boomen en door een dicht woud. Nu maekt men zich een denkbeeld van die ontzachtelyke redenen der Hemelsche Personaedjen. Wanneer men dezen regel uit het oog verliest, dan verwekt men in plaets van klarer denkbeelden, verwarde gedachten; dan begint men, voor bevatbare zaken, wonderspreuken op het papier te zetten. Men keere de gelykenis van HOOGVLIET slechts om. Een dichter beschrijft de somberheit van een bosch waer

D 3

door

door de winden ruischen. Die wil hy door eene gelykenis ophelderen, en vergelijkt haer by het geruisch in den Hemel, wanneer de Godlyke Eigenichappen vergaderen, en deel nemen in de zaak van een Godvruchtigen. Zulk een gelykenis zou mischien verheven schynen, maer zy zou voltrekt onverstaenbaer zijn, en niemand zou 'er eenig denkbeeld van maken. De bekende zaak zoude 'er zelfs door verduisterd worden. Iets dat tegen allen goeden smaek strijdt en nimmer kan goed gekeurd worden. Ik ken geen' Dichter, die door het maken van gelykenissen de zaken zoo duister, en onze denkbeelden zoo verward maakt, als MILTON. Laten wy het in een voorbeeld zien, daer hy ons een denkbeeld van zyne Hoofdpersonaeje, den Satan tragt te geven. Hy vergelijkt dien by de Reuzen Briareus en Typhon, gevreesde monsters der oudheid, en by den Leviathan, het vreeselijkste en grootste van alle Gods scheptelen, die in den Oceaen zwemmen:

*In bulk as huge*

*As whom the fables name of monstrous size,  
Titanian, or earth-born, that warr'd on Jove,  
Briareos or Typhon, whom the den  
By ancient Tarsus held, or that sea beast  
Leviathan, which God of all his works  
Created hugest, that swim th' ocean stream.*

*Paradise lost I. B. vl. 195.*

Geen mensch weet, hoe deze Reuzen Briareus en Typhon, noch hoe die Leviathan 'er uitzien. Zy zijn wel ware wezens, of moeten 'er voor gehouden worden, maer zy zijn onbekend, en vergeefs vergelijkt men 'er den Satan by. Men verbeeldt zich wel een monster, maer dat denkbeeld is zeer verward,

## DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 55

en niet bepaeld op een zeker monster. In het voorbygaen moet ik aenteekenen, dat het my onbegrijplijk voor komt, waerom MILTON den gevallen Satan hier zoo lelijk, zoo afschuwelijk afmaelt, daer hy in dit zelfde boek, hem nog eens beschryvende, een heel andere schilderye van hem maekt:

*He, above the rest  
In shape, and gesture proudly eminent  
Stood like a tower; his form bad yet not lost  
All her original brightness; nor appear'd  
Less than arch-angel ruin'd, and, the excess  
Of glory obscur'd.*

I. B. vl. 590.

Hy, boven de rest in gestalte en houding uitmuntend verbeven, stondt als een toren. Zijn gedaente hadt noch al haer aengeschapen luister niet verloren. Hy geleck niets minder dan een gevallen Aertsengel, en het overvloedige van zijn glans was pas in hem verduisterd. Hoe kan men een Wezen, dat nog zulke zwieren heeft by Monsters vergelyken? Men kan onmogelijk de lelijkheid van Briareus en Typhon, en den Leviathan met de schoonheid van een Aerts Engel, wiens glorie slegts verduisterd is, over een brengen. Wy zouden meer voorbeelden van zulke gelykenissen kunnen aenhalen uit MILTON, doch wy vleien ons, dat dit genoeg zal zijn om onze meening te verklaren. Mogelijk zullen wy nog wel eens gelegenheid hebben om hier van eenige staeltjes by te brengen, wanneer we zullen merken, dat onze arbeid den vaderlanderen niet mishaeft, en 't ons zal gelukken onze begonnen vergelyking tusschen eenige zaken in het *Paradijs verloren* van MILTON, en den *Lucifer en Adam in Ballingschap* van VONDEL te voltooiën.

D 4

- III.



## 56 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

III. *Het is niet noodig, dat de vergeleeken zaak met de naturelyke volmaekt in alles overeenstemt; maer enige voorname eigenschappen, de omstandigheden, zonder welke de naturelyke zaak niet wezen kan, behooren in aenmerking genomen te worden.* Wy zullen onze gedagten door een voorbeeld best verklaren. Kristal, Parels, Diamanten zijn naturelyke voorbrengzels, die ieder kent. In deze worden doorschynendheid, helderheid, klaerheid vereischt. Zonder deze eigenschappen zijn Kristal, Parels, Diamanten van geene waarde. By deze kan een Dichter iets vergelijken; maer niets dan het geen doorschynend is. Deze eigenschappen zijn ook noodzakelyk in een Beek; zonder helderheid, klaerheid, is 'er geen beek. Indien men 'er honig by vergelijkt, doet men het zelfde, als of men Water by Kristal en Slijk by Parels vergeleek. Indien men deze eigenschappen verliest dan valt de gelykenis, hoe ze ook wezen moge in duisterheid. Wy bekenen, dat alles niet volmaekt moet overeenstemmen; maer elk, die Poëten leest, en enigen poëtischen smaek heeft, zal ondervinden, dat een gelykenis nauwer luistert, dan velen denken. 't Is vaakmael gezegd, dat men alles in de Poëzye niet met ene wiskundige naeuwkeurigheid moet behandelen. Niets is zekerer, en men moet Verzen Poëtisch toetzen. Dit is het beste middel om den smaek te bevorderen. Daer zijn ook zekere zaken in de Poëzye, waer over men zyne gedagten zoo gemaklyk niet kan uiten, als men haer begrijpt. Dit heeft in het geval der gelykenissen plaats. Men merkt wel dat 'er iets hapert, dat 'er enige gebreken in ene gelykenisse zijn, men merkt, dat alles niet wel plooit, maer moeiliker dan men wel denkt, kan men de reden van het gebrek in een' dichtkundigen smaek zoo klaar bewyzen, als men haer begrijpt. Ieder zal dit

on

## DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 57

ondervinden , als hy de moeite gelieft te nemen om de werken der Dichteren te toetzen. Zie hier enige voorbeelden van gelykeniffen , die , onzes oordeels , eenigszins haperen. HOOGVL. *Mengeld.* bl. 503.

Uit zulk een zee van Wysheit ziet  
Men 't licht van myne leering klimmen;  
Gelyk de zon haar stralen fchiet,  
En verft de purpere oosterklimmen.

Hier ontbreekt iets in de zaak , waer by het klimmend licht vergeleken wordt. Men ziet het Licht der wijsheid uit zee klimmen. Hoe? gelijk de Zon hare stralen fchiet, en de Oosterklimmen verft. Nu hapert 'er iets, als ge een' denkbeeld gaet maken van dat klimmend licht. En waerom? De Dichter moeft het *klimmend licht* by de *ryzende Zon* vergeleeken hebben, niet by het *schieten van stralen*, noch by het *verven der oosterklimmen*. Dan had ge straks ene volmaekte overeenkomt. Lees:

Uit zulk een zee van Wysheid ziet  
Men 't licht van myne leering klimmen;  
Gelyk de zon haer stralen fchiet,  
Wanneer zy ryft aen de oosterklimmen.

Doch oneindig klarer zou de gelykenis wezen , als men kon fchryven :

Uit zulk een zee van Wysheid ziet  
Men 't licht van myne leering klimmen;  
Gelyk uit Thetys wyd gebied,  
De zonne ryft aen de oosterklimmen.

Nu is 'er ene overeenkomt tuffen de vergeleken en de naturelyke zaak. *Ryzen en klimmen; zee en het gebied van Thetys* komen over een.

D 5

„ De

58 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

„ De naturelyke zack , by welke iets vergeleken  
 3, wordt, kan somtijds ene duisterheid baren , die mis-  
 6, staet.” By den zelfden Dichter leest men bladz. 500.

Hy [ God ] vult het menschelyk verstant  
 Met kunsten en met wetenschappen;  
 Gelyk d'Eufraet zyn groenen rant ,  
 Met bergkristal en zilvren sappen.

Komt dit *bergkristal* , een minerael dat in bergen groeit,  
 aen de groene boorden van den Eufraet wel zeer te  
 pas , en verwacht het de denkbeelden niet?

STATIUS:

*Sic fata repente*

*Concidit , abruptisque obmutuit ore querelis.  
 Haud secus ac primo fraudatum lacte juvencum,  
 Cui trepidae vires , & solus ab ubere sanguis,  
 Seu fera , seu duras avexit pastor ad aras,  
 Nunc vallem spoliata parens , nunc flumina questu ,  
 Nunc armenta moeret , vacuosque interrogat agros :*

Zoo spreektze en zijgt ter neer ,  
 Verstomt, daer heure klagten in de kele steken ;  
 Niet anders dan een vaerze , als in de groene streken  
 Een wreede harder of een forsche wolf , verwoed  
 Van honger , 't bevend jong , door hare melk gevoed  
 Haer heeft ontrukkt , nu dal , dan stroom heur nood gaet klagten,  
 Bewegen land en vee , en naer 't verloren vragen.

*Tbebaidos lib. 6. vf. 185.*

Deze gelykenis is zeer fraei. Den dieren is het eigen  
 hunne ongeruttheid te toonen , wanncer zy van hunne  
 jongen beroofd worden. Die het Latyn verstaen kun-  
 nen hier over eene schoone plaets en beschryving naer  
 slaen in het tweede boek van **LUCRETIUS de Na-**  
**tura**

DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 59

*turá Rerum.* Fraei doet STATIUS zulke koeien valei en stroom, en vee en veld naer het verloren vragen. In de gelykenisse echter is geene behoortlyke overeenkomst tussen de vergeleken en de naturelyke personen. Het verstommen en zwygen van de klagende Euridicé word bij het onrustig vragen van ene koei vergeleken. Men zoude natuurlyk de beschryving van ene zwygende koei, en geenszius van 'een loeiende en ongeruste verwachten.

Somtijds ligt 'er in de woorden ener gelykenisse zoo zeer geene vreemdigheid, maer om het denkbeeld, dat men van de zaken of personen maekt, is de gelykenis niet fraei. OVIDIUS:

*Tum vero gemitus [neque enim coelestia tingi  
Ora decet lacrymis] altos de corde petitos  
Edidit. baud aliter, quam cum spectante juvenes  
Lactentis vituli, dextrá libratus ab aure,  
Tempora discussit claro cava malleus istu.*

— zoo begint [want schreien voeght geen' godt]  
Hy droef te jammer, en om haer rampzalig' lot,  
Niet anders dan een koey, die 't zuigend kalf ziet wachten  
Voor d'opgeheven bijl, en hoort met volle krachten  
Het treffen dat het ploft.

*Metam. lib. 2. vf. 62r.*

In deze woorden is zoo zeer geen' misstal; maer als men zich eene bulkende koei voorstelt, waer by Apollo's zuchten vergeleken worden, dan komt 'er in de gelykenisse ene onbetamelijckheid, die in geen' verheven stijl voegt. Zuchten, uit het diepst der borst gehaald, kan men een God toeschryven; maer dien zuchtenden God by ene koei, die uit het diepste der borst zuchten haelt, dat is die sterk loeit, te vergelyken, komt my in een' deftigen stijl niet gevoeglijk voor.

## 60 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

voor. In de gelykenis van STATIUS komt die ongevoeligheid niet voor. Die verstandige Dichter doet de koei om hulp vragen, en haren nood klagen en bedekt dus kunttig dat loeien. In onze tale maekt het woord *koei* zelfs eene lage gedagte. In de Latijnsche word de ongeschiktheit door het woord *juvenca* verzagt. Wy hebben *Vaerze* in onze tale, dat met het Latijnsche *Juvenca* overeenkomt, en veel deftiger is dan *koei*. De Franschen, die in het boertige en belachglyke alle Volkeren overtreffen, zingen hier nog een toon hoger. *Roy. Eclogie 1.*

*Les Rois sont des pasteurs, mais pasteurs moins tranquilles ;  
Ils gouvernent souvent des troupeaux indociles,  
Et sur la foi des Chiens, qui gardent leurs moutons  
Ils goutant rarement la paix, qui nous goutons.*

Hier worden de Staetsdienaers niet slechts by Honden en de goede gemeente by schapen vergeleken, maer Honden en Schapen genoemd. Aerdige blyken der Fransche beschaeftheid en wellevendheid!

Als een aenhangzel op deze korte uitweiding over de gelykenissen, zullen wy nog iets aenteekenen over dit vers.

Op dat myn Vaerzen, als een beek van Honig vloeien.

De Heeren kunstgenooten van *Dulces ante omnia Musae* trachten te bewyzen, dat deze gelykenis goed is, alleen om deze reden, dat de Honig vloeibaer is. (b) 't Is jammer, dat deze vriendelyke en verstandige Kunstgenooten alleen de vloeibaerheid van den Honig be-

(b) BYDRAGEN 2de deel, bla dz. 419

## DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 61

befchouwen, zonder op het voornaemste punt van het gefchil, *de beek van Honig*, waer by de Dichter zyne Verzen vergelijkt, acht te slaen. Ik weet niemand, die ontkent dat de Honig vloeibaer is. Hy wordt van alle Natuerkundigen onder de vloeistoffen geplaeft, doch onder zulken, welken ene taeiheid hebben, en het naeste aen de vaste lichamen komen.

„ Indien ons gevoel een milioenmael fyner was, zegt de „ voortreflyke MUSSCHENBROEK, zouden wy de taeie „ vloeistoffen, of maer even gefmolten wasch, metael, „ honig, nog voor vaste lichamen of poeiers houden [*Natuurk.* 1ste deel, bladz. 372.]” In de Oostersche landen is de honig klarer, dunner dan by ons, doch hy is overal taei, lymig, troebel, ondoorschynend, ene taeie vloeistof. Als de honig dunner wordt, en deze hoedanigheden verliest, dan begint hy te bederven, zuer te worden: Honig kan echter gemaklyk van de boomēn druipen en vloeien met ene zachte beweginge, vooral by warm wêer in een heete lucht. Hierom zijn de Bybelsche spreekwyzen: *Een land, vloeiede van melk en honig; de Lippen der vreemde vrouwe druipe honigzaam*, zeer fraci. Maer volgt hier nu uit, dat men ene Beek van honig kan maken? Volgt hier uit, dat men by ene Honigbeek iets kan vergelyken. Een Dichter kan zeer wel zeggen: *opdat myne verzen als honig vloeien*, om te wenschen, dat zyne gedichten zagt, lieflyk vloeien. Maer heel wat anders zegt men: *opdat myne verzen als een beek van Honig vloeien*. Waerom is dit niet goed? (1.) Om dat wy meenen aengetoond te hebben, dat men niets kan gelyken by iets, dat niet in de Nature aenwezend is. Honigbeken zijn 'er nergens, mag men 'er dan iets by vergelyken? (2.) Om het denkbeeld ener Beek te hebben, moet 'er volstrekt ene klaarheid, doorschynendheid, wezen. Neemt

## 62 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

gy deze weg, dan neemt gy de voornaemste Eigenschap ener Beeke weg, zonder welke zy niet kan bestaen, die haer van alle andere wateren onderscheidt. Zoodra een water zoo taei, troebel, lynnig wordt, als de dunste Honig, die immer op Hybla viel, dat is van den hoogsten graed der vloeibaerheid tot den minsten overgaet, kunt gy onmogelijk zeggen dat dat water een beek is. „Wanneer het water, zegt de „ Heer LUIJCKS, met aerdachtige stoffen gemengd is, „ zoo dat het water een groot deel zyner vloeibaerheit „ daer door verloren heeft, word het een moeras ge- „ noemd. [*Inl. tot de Aerdrijksk. bl. 1294.*]” De Honig heeft vele aerdsche deelen, weinig vloeibaerheit, en is dus volmaekt gelijk aen een Moeras, veel verscheelende van ene Beek. Tot voordeel van deze Beek schynen echter enige plaetzen uit de gewyde schriften aengehaeld te kunnen worden. Ik beken gaerne, dat ik geene Oosterfche talen verstaë, en wil daerom niets oordeelen over Jobs uitdrukkingen, die niet slechts *Stromen, Rivieren, beeken van Honig, maer ook van Boter doet vloeien*. Ik geloof, dat men in geene Europische talen zulke spreekwyzen moet gebruiken, en dat Nederlandfche Dichters, wie ik beoordeel, ’er zich voor behooren te wachten. Het onderscheid der Talen is te groot. De Hebreeuw- sche sprack, gewoonten, landgesteldheden zijn door den verren afstand der jaren ons weinig bekend. Zoudt ge goedkeuren dat een Nederlandfch Dichter, de bevalligheden zyner Meesterse zingende; *haer Neus by een’ toren, hare Borsten by druiventrossen vergeleek*? Hy zoude het echter met het gezag van den Hebreeuwfschen Dichter Salomon kunnen verde- digen, die zekerlijk in zyne Tale, naer de gelegen- heid van zijn land, reden zal gehad hebben, waerom  
hy

hy deze gelykeniffen maekte. Als men eene Bybelfche plaets in verzen brengt, moet men zich dikwerf van Oosterfche spreekwyzen bedienen: Daer zijn zy, fchoon hoe minder hoe beter., te dulden. Maer in vrye Gedichten moet men Neerduitsch fpreken, naer den aert van zijn land, en naer de reden en natuer van de zaken, die men behandelt. Ik wil dit verder aen de opmerkzame kundigheid der liefhebberer onzer vaderlandsche Dichtkunde overlaten. Wy trachten in geen deele iemand iets op te dringen, noch de gedagten van andere Heeren te verkleenen. Wy oefenen ons flechts by onze ledige uren in deze aengename uitfpanningen, en bedienen ons van het recht, dat alle Kunftminnaers in het gemeene beft der Letteren toekomt, vry te denken, en met betamelyke vriendlykheid en onpartydigheid onze gedagten te zeggen.

I V.

In de *Herscheppingen* van OVIDIUS is 'er geen fraeier boek dan het tweede, en in het tweede boek geen fraeier Fabel dan die van Faëton. Hier overtreft de Sulmoner bykans zich zelve. De befchryving van het Paleis der Zonne is zwierig, en kunstig; het heel geval van Faëton wel uit gewerkt, altijd echter niet even gelukkig. Faëton, uit den Zonnewagen door Jupijn geblikfemd, valt in den Eridaen, die hem ontvangt en het bradend lijf afwafcht:

*Quem procul a patria, diverso maximus orbe  
Excipit Eridanus, spumantiaque abluit ora.*

De froomgodt Eridaen outfangt hem op zijn wallen  
Geflingert, verre van zijn eigen vaderlant,  
En wafcht den mont van 't fchuim, beroekt, en zwart gebrant:  
Men



• 64 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

Men zal echter groote moeite hebben om te kunnen begrypen, hoe deze stroom Faëtons rookend lijk heeft afgewasfchen, als men deze vorige regels leest: v. 257.

*Fors eadem Ismarios Hebrum cum Strymone fccat,  
Hesperiosque amnes, Rbenum, Rbodanumque, Padumque.*

Dees heete dagh verdrooght den Ismarus, met boomen  
Beplant. en Hebrus, en vliet Strimons koele stroomen,  
En Hesperye wort berooft van vloet bij vloet.  
Rijn, Padus, en Rodaen —————

Vergaen.

Als een stroom uitgedroogd, of gelijk **VONDEL** zich nog sterker uitdrukt, vergaen is, dan kan hy geen lichaem door zijn water meer afwasfchen. **NAZO's** weelderigen Geest was 't reeds ontsnapt, dat deze stromen uitgedroogd waren. Bij dezen brand van Faëton verdrogen alle de Rivieren der bekende wereld, schoon de Zon naturelijk en goed alleen zulken in brand kost zetten, welken zy dien dag bescheen, en niet de stroomen, in strecken der aerde, waer het nacht was. Deze oplettendheit moest **OVIDIUS** noodzakelijk gebruikt hebben voor het vervolg van zyne Historien, daer hy straks de Herscheppingen van Cygnus en de zonnelingen, zusteren van Faëton zal beschryven. Indien heel de werelt in gloed stond, waer waren dan deze menschen gebleven? Hoe de vlam ontkomen? In 't aen vlam zetten der bergen en stromen is **OVIDIUS** ook vry slordig. Hy telt 'er velen op, die weinig beduiden. Als Rhijn en Eridaen en Tiber uitgedroogd zijn, behoeft men van geen mindere vlieten te gewagen.

DA-

# DAVIDS LIJKZANG

O. V E R

## SAUL EN JONATAN.

**N**u hef met my, rampzalig Kanaän,  
Een' lijkzang aen; nu schrei, wat schreien kan  
Vorft Saül sneefde; uw dappre Jonatan,

Mijn liefde sneefde.

Zy sneefden; zy, die temmers van 't geweld,  
Op wie ge uw hope, o Jakob, hadt gesteldt.  
Zy sneefden; zy, voor wie op 't oorlogsveld

Het alles beefde.

Zy sneuvelden door een verraders stael.  
Geen snel gerucht breng' van dien dood 't verhael  
Te Gath, noch rekk' door dien de zegeprael

Der Askalonnen.

Op dat geen Jeugd der Filesteen zich krans';  
Geen maegden rei elkander lei ten dans,  
En zinge en lachge om de eer der oorlogskans,

Zoo fier gewonnen.

Iste DEEL

E

Noch

66 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

• Noch vruchtbre daeuw dale immer op U neêr;  
Noch regenvlaeg besproeie U keer op keer;  
Noch vreugdegalm rol vrolijk als weleer

Langs uwe heuvelen;

o Gilboa, sints gy uw dappren Vorst,  
Dien grooten held, die voor U stryden dorst,  
Op uw gebergt, met bleedig stof bemorst,

Zoo droef zagt sneuvelen.

Sints Saul 't licht oneerlijk werd ontroofd,  
Als of men nooit dat Koninglyke hoofd.  
Gezalfd had met het sap van 't edelst ooft,

De gele olyven.

Schoon 't slagveld zank in eene zee van bloed;  
Schoon 't alles stond in damp en rook en gloed;  
Nog zag men steeds dat Koninglyk gemoed

Groothartig blyven.

Nog rookte uw zwaerd van 's vyands bloed, o Held.  
Mijn Jonatan tarte al 't barbaersch geweld,  
En bragt den schrik zoo ver op 't oorlogsveld,

Als 't oog kost weiden.

Die Helden, die getrouwen in den nood;  
In leven en in sterven even groot;  
Die dapperen, die werden in hun' dood

Ook niet gescheiden.

Een

DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 67

Een Adelaar vliege op de stoute vlerk  
Den wind voorby, en berg' zich in het zwerk.  
Een jonge Leeuw val heel het bosch te sterk  
In moed en krachten.

Maer Jonatan en Saul vlogen h en,  
Wanneer 'er werd voor 't vaderland gestre n;  
Met sneller vlucht, en stoorden zich aen geen  
Barbaersche machten.

Die toonden zy den leeuw aen zyne klauw;  
Die bragten zy haest deerlijk in het naeuw;  
Die zagen zy en bang, en bleek en flauw  
Aen hunne voeten.

O Jofferschap, sta nu de blanke borst,  
Beschrei die d on, met eigen bloed bemorst.  
Och was 't verlies van uw ontzielden Vorst  
Door rouw te boeten!

Dan hieldt ge een' tijd met droevig treuren aen,  
Om Saul, die in Tyriessche gewa n  
U kleedde, en U de keur van pronkci ren  
En goud deed dragen.

Hoe is die Held gevallen in den strijd!  
Och Jonatan, mijn wellust, och ge zijt,  
Tot Davids smart, te vroeg voor uwen tijd  
In 't veld verslagen.



OVER DE

NAVOLGING.



**A**en 't slot der *Lste Maendelyksche Bydrage*, in het IIe deel bl. 621. werdt toezegginge gedaen, van zeker Dichtstukjen, door enen P. DU MAREZ, gezonden, met oogmerk, daer op onze gedachte over de Navolging te laten volgen. Wy meenen Zender en Lezer niet onaengenaem zal zijn, dat wy tot het vervullen dezer belofte toetreden; de verzen zijn deze:

## A A N F I L L I S :

**E**lk jaargety, mijn lief, wou aan uw schoone leden  
Zijn beste gaven graag besteden ;  
De gulle Lente siert voor de andren uw gelaat :  
Op ieder van uw wangen staat  
Een roosjen in een tuin van blanke leliebloemen ;  
Uw tintlende oogen mogen roemen  
Op schittervlammen van den Zomer hun gegond ;  
Uw neêtarademende mond  
Mag met een milde gift u van de Herfst geschonken,  
Een bloozend paar moerellen, pronken.  
De Winter eindelyk besneeuwt van lid tot lid  
Uw lighaam met zijn blinkend wit.  
Elk jaargety, mijn lief, wou aan uw schoone leden  
Zijn beste gaven graag besteden :



Ach was elk jaargety omtrent uw lieven geeft

Ook immermeer zoo mild geweest!

Ach! hadt de Lente u ooit een trek tot min gegeven!

Gy zoudt niet meer zoo eenig leven;

Ach hadt de Zomer ooit uw hart in brand gezet!

Gy boogt u onder Liefde 's wet;

Ach! schonk de Herfst u ooit een lust om vrucht te dragen,

Die fierheid zou u niet behagen:

Maar, leider! Lente, Herfst nog Zomer hebben ooit

Met deze gaven u getooid!

De Winter geeft alleen aan uw bevroren zinnen

Een guure koude warsch van 't minnen!

Wat zijn die bloemen toch die uw gelaat beslaan.

Zoo ze altijd ongeploken staan?

Wat dienen u in 't oog die flonkerende vonken,

Indien zy niemand ooit belonken?

Wat zegt die roode vrucht die op uw lippen blaakt,

Zoo niemand haar verkwikking smaakt?

Of denkt gy al dat schoon voor eeuwig te bewaren?

Helaas! de Lente van uw jaren

Vaart, Fillis zachtken heen; en komt uw wintertijd,

Dan raakt gy 't al onwillig kwijt.

De Winter van het jaar was de allermildste in 't geven,

Maar, ach! de Winter van het leven

Is de allertukste op roof: wel aan gun my 't genot

Van uwe schoonheid dan, eer ieder u bespot.

't Geen

't Geen de Heer DU MAREZ ons daer by fchreef,  
is het volgende:

MYNE HEEREN EN VRIENDEN.

„ **H**et bovenstaande versjen heb ik Uw EE. al lang  
„ meenen toe te zenden; maar ben daar in ee-  
„ nigzins wederhouden door het bericht achter Uwer  
„ EEn. 49ste stukjen; schoon ik het zelve volkomen  
„ toestemme, en al lang gewenscht hebbe in Uwer  
„ EEn. blaadjens, welken ik gaarne, zoo veel mo-  
„ gelijk, naar de volmaaktheid zou zien steigen, wat  
„ meer goede verzen te vinden: maar bedenkende,  
„ dat, indien het Uw EE. niet aanstondt, gelijk het  
„ zeker beter behoorde te zijn, al de schade, die ik  
„ daar by lyden konde, was, dat het van Uw EE.  
„ achter de bank gelegd wierdt, heb ik mijn opzet  
„ volvoerd, en zende het Uw EE. hier nevens; ik  
„ moet 'er alleen van zeggen, dat ik, oordeelende,  
„ dat een goede *genie* een voornaam vereischte van  
„ een gedicht is; zelden zwarigheid make, en ook hier  
„ in geen zwarigheid gemaakt heb, om de gedachten van  
„ een ander voor een gedeelte over te nemen en uit  
„ te breiden. Kunnen Uw EE. de bron van myne  
„ vinding hier, volgens hare belezendheid ontdekken,  
„ zoo kunnen dezelve ook by deze gelegenheid, in-  
„ dien zy my waardig oordeelen in 't licht te komen,  
„ het gemeen hare gedachten over de Navolging me-  
„ de deelen. Nog moet ik zeggen, en dit geschiedt  
„ alleen uit genegenheid voor Uwer EE. werk, dat  
„ ik, schoon in een losse stof, alle dardelheid heb trach-  
„ ten te myden, zelfs heb ik, mogelijk met schade voor  
„ de poëzy, om deze reden de lippen by moerellen  
„ geleden, daar ik de borsten by appelen had kunnen  
„ vergelyken; dewijl de wulpsheid van veelen Uwer  
„ Gedichten my en anderen somtijds wat al te zeer  
„ E 5 „ stoot:

„ stoot : voor al indien nevens dezelveu stichtelyke  
 „ rymen geplaatst worden. Mijn Naam mogen U-  
 „ we EE. onder mijn stukjen zetten, of niet, naar  
 „ dat zy zulks goed vinden. — Is dit aange-  
 „ naam zullen Uw EE. mogelijk wel meer dier-  
 „ gelyke letteren toekomen.

„ MYNE HEEREN EN VRIENDEN

„ Van Uwer EE<sub>n</sub>.

„ hoogachtenden dienaar

A. . . . . in „ P. DU MAREZ,  
 Hollant 1. Dec. 1762.

De Bron van des Dichters vindinge, hebben wy  
 opgespeurd in HIER. AMALTHEUS *Carm.* p. 37.  
 [ *edit. post Sannazar* : Amst. 1689. ] daer de Latijnsche  
 regels dus klinken,

*Galla, tibi totus sua munera dedicat annus:  
 Ver roseas malas, & labra rubedine pingit:  
 Mille oculis ignes radiantibus imprimit aestas:  
 Autumnus duo poma sinu, duo fraga recondit:  
 Quod reliquum est, aspergit hiems candore nivali.*

Wy geloven dat de Kunstlievende Lezer, wel ge-  
 noegen zal nemen, dat wy de beoordeeling in hoe  
 verre de Heer DU MAREZ zich wel of kwalijk gekwe-  
 ten hebbe, [ in opzichte der Navolging namelijk,  
 want op zich zelven beschouwd vloeit zijn werk ze-  
 kerlijk ten uitersten zacht en trefflijk : ] aen Hem over-  
 latende, by deze gelegenheid hoe eerder hoe liever  
 overgaen, ter beandwoording aen deszelfs kunstlie-  
 vende uitnoodiging, tot het geven onzer algemeene  
 aenmerkingen.

OVER

OVER DE  
NAVOLGING.

---

**D**e Dichtkunst is ene zuster der schilderkunst ; beider wit is de nature na te volgen , en te verbeelden ; de Schilder doet dit met verw , de Dichter met woorden : de eerste en zyne Navolging gaet buiten ons beitek , de laetste bootst niet alleen het gene zich voor 't oog op doet maer ook de zeden en harts-tochten na , en verdient dus met recht den naem van *Poëet* of *Maker* door Grieken en Latynen hem gegeven : die aen dezen naem het beste beantwoordt , die de Nature naest volgt , en na derzelver voorbeeld op de juistste wyze zyne nieuwe Nature scheidt , dien komt de naem van *Poëet* ook met de volste reden toe.

Maer de naem van *Maker* zelf geeft terstond de moeilijkheid des werks te kennen , en dewijl al wat moeilijk is niet gemakkelijk verkregen wordt , komt men ook niet met ledig zitten ten toppunte dezer navolginge van de Nature. 't Is hier niet genoeg uit den aert ter Dichtkunste geschikt te zijn , 't is ook niet genoeg zyne verbeelding aen gekweekt , en zijn geeft met de voorbeelden van het geen rondom ons is vervuld te hebben , men moet dit alles ook wëten , ten gebruike aen te leggen , en dus gelijk in alle andere wetenschappen de *Praktijk* by de *Theorie* leren voegen ; 't is hier naer 't zeggen van *VONDEL* in zyne *aent-ter Nederd. Dichtkunste* ; „ *Natuer baert den Dichter* ; „ *ter* ;

„ter ; de kunst voedt hem op :” en van HORATIUS voor hem :

*Doctrina sed vim promovet insitum,  
Reliquæ cultus pectora roborant.*

Deze praktijk nu of deze hebbelijkheid van de Nature na te volgen, hebben veelen den aenkomenden Liefhebber alleen door ene aeneenschakeling van regels en Dichtwetten getracht in te prenten ; en dat deze grotelijks hare nuttigheid hebben in het toerusten van een Dichter, is buiten tegenspraek ; alleen echter zullen zy, nae onze gedachten, zelden het gewenschte oogwit beschieten ; maer zy vereischen noodzakelijk tot medehelpter ene Navolging van andere Dichteren, die voor ons de Natuer hebben nagebootst, waer door men deze kunst den besten Meesteren afziet, en waer mede men zonder regels eer den top van den *Parnas* beklimmen zal dan met de regels zonder deze : en dus komt men tot de eerste Navolging door een tweede, tot de Navolging der Nature door de Navolging der voorgaende Dichteren. Van de eerste dezer twee Navolgingen breeder te spreken is ons oogmerk niet, 't zoude ook te veel tijd en plaats vereischen ; maer wanneer wy aen het hoofd van dit vertoog geschreven hebben over de Navolging, hebben wy de laetste op het oog gehad, die schikking namelijk van ons zelve, op dat wy haer nog nader bepalen, die schikking van ons zelve naer het voorbeeld van andere Dichteren, waer door wy trachten dezelve gelijk te worden, ja te overtreffen in het Dichterlijk navolgen der Nature, 't welk wy hier den Lezer berichten moesten eer wy verder gingen, op dat hy niet zochte 't geen hy niet vinden zou. En zeker, hoe nuttig de verhandeling over de

Na-

Navolging der Nature zy , iets over de Navolging der Dichteren te zeggen , heeft niet minder zijn voordeel in , 't welk genoeg blijkt uit het geene wy reeds van dezelve gezegd hebben , dat zy namelijk ene trap tot de eerste is , ene zaak , die wy nog nader zullen moeten betoogen ; maer deze verhandeling is vooral nuttig in onze Tale , waer in , zoo verre wy weten , nog niets met opzet over de Navolging der Dichteren geschreven is ; in andere heeft men overvloed van Mannen die dezelve behandeld hebben : ANGELUS POLITIANUS , BARTHOLOMEUS RICCIUS , ISAACUS VOSSIUS , DAN. GEORG. MORHOF in 't Latijn , BERNARDINUS PARTHENIUS in 't Italiaensch , als ons bekend genoemd te hebben zy genoeg : meer zal 'er VOSSIUS in de voordeden voor zijn boek *de Imitatione* aen de hand geven ; welke zelf mogelijk de beknoptste van die allen is : waerom wy geen zwaarigheid maken in dit vertoog over de Navolging zyne schikking na te volgen : volgens deze zullen wy nu eerst iets breder zeggen moeten over de noodzakelijkheid der Navolging , dan over de Dichters , welke men lezen moet , daer na van de wyze hoe men die lezen moet , en eindelijk van de manier op welke men dezelve hebbe na te volgen ; in welk alles wy daer 't noodig is , naer ons vermogen voorbeelden met regels paren zullen , om niet in dezelfde fout van hun te vallen , die , gelijk wy zeiden , de Navolginge der Nature alleen door regels zonder voorbeelden leren willen , en welker gevoelen wy nu gaen tegen spreken .

I. Deze namelijk beweerden dat de Navolging den geest van een aenkomend Dichter uitbluscht , en niet noodig is , indien men slechts naer goede Dichtregelen te werke ga ; maer het eerste te stellen is ons oog-

oogmerk niet te begrypen , het welk geenszins is den geest en het oordeel van die met dezelve begaefd zijn te binden , maer alleen aanleiding te geven , waer door zy naderhand hunne vermogens zoo veel te lusterlyker kunnen ten toone stellen ; en dat deze aanleiding tot dat einde dienstig is blijkt daer uit , dat het menschelyk verstand niet genoeg verlicht is om aen den eenen kant zyne regelen klaer genoeg te kunnen voorstellen , of aen den anderen kant die op een behoorlyke wyze waer te nemen ; die dit toch zonder voorbeelden beproeven wil , zal by de uitkomst bevinden dat hy na eene verdrietige moeite van alle voorgescreven Dichtwetten angstig in te willen volgen , niet anders gewonnen hebbe , dan dat hy daer door in eene lastige stijfheid geraekt is , en een Dicht gemaakt heeft , daer weinig of geene fouten in te berispen maer ook weinig of geene fraaiheden in aen te toonen zijn ; de rechte smaek van vinding toch , de rechte schikking in elk soort van verzen , de rechte schoonheid van uitdrukkingen kan nimmer in Dichtregelen begrepen worden : ja wy houden nogmaels staende , dat men zonder uitdrukkelyke Dichtregels te leren , alleen door de Navolging van anderen , verder in de konst zal komen , dan zonder de Navolging , alleen door Dichtregelen : want daer hy , die alle regels fix heeft , uit dezelve de rechte schoonheid en losheid van een gedicht in zijn soort , gelijk wy zeiden , nimmer achterhalen zal , daer zal in tegendeel iemand , die verstands genoeg heeft , door den tijd zelf een kort begrip kunnen opmaken van de regels , die een Dichter welken hy navolgt in acht genomen heeft.

En dit gaet niet alleen in de Dichtkunst maer ook in

in alle andere wetenschappen door; **FABIUS** (a) van **VOSSIUS** (b) aengehaeld? zegt: *Ut invenire primum fuit, estque praecipuum; sic ea, quae bene inventa sunt, utile sequi: Atque omnis vitae ratio sic constat, ut quae probamus in aliis facere ipsi velimus. Sic literarum ductus, ut scribendi fiat usus, pueri sequuntur. Sic Musici docentium, pictores opera priorum, rustici probatam experimento culturam, in exemplum intuentur.* dat is: „Gelijk het uitvinden „ het eerste en voornaemste geweest is; zoo is het „ nuttig, 't geen wel uitgevonden is, te volgen: En „ alle levenswyze bestaet dus, dat wy de dingen, „ die wy in anderen goed keuren zelveu willen volgen. Zoo volgen de kinderen voorgetrokken letters om de handeling van schryven te leren; Zoo „ letten de Zangkunstenaers op hunne Leermeeesters, „ de Schilders op de werken van ouder Schilderen, „ de Boeren op den Landbouw die de proefonder- „ vinding heeft goedgekeurd.” Alwaer wy onder anderen vinden dat de Schilders gelijk in de Navolging der Nature in 't gemeen zoo ook in deze Navolging in 't byzonder alweder der Dichteren broeders zijn: **APELLES** zelf en andere voorname Schilders zijn dus, door het *copieeren* der stukken van hunne Meestersen, en by derzelver gedachten de hunne te voegen, zoo hoog in hunne kunst gestegen, dat derzelver namen tot nog toe den tijd verduerd hebben. Dog zullen wy voorbeelden by halen, waerom dan maer niet van Dichters zelveu van de welken wy handelen? En hier in kunnen wy door een reeks van eeuwen heen loopen van de oudste tyden af tot de hedendaegsche toe.

(a) L. 10. c. II.

(b) De imit. c. I.



toe. HOMERUS hadt 'er niet weinigen die hy volgde, schoon deze Oudvaders der geheugenis al ontrukkt zyn, en VELLEJUS wil, dat HOMERUS *origineel* gelijk men zegt, dat is niemands navolger zijn zou. Zie hier van breeder VOSSIUS in zijn boek van de *Griekſche Dichteren*. HOMERUS weder volgden niet alleen vele Heldendichters maer ook verſcheiden Treurſipel en Lierdichters; Griekſche en Latijnsche beiden: onder de laetſten was ENNIUS wel de voornaemſte, die daerom in het begin zyner jaerboeken zegt gedroomd te hebben, dat de geeft van HOMERUS in hem gevaren was: „ VIRGILIUS „ de Prins der Poëten zelf heeft ook veel van Ho- „ meer, en anderen ontleent, en uit de Griekſche ta- „ le niet zulk een oordeel ingevoert, dat hy 'er on- „ ſterfelyken lof uithaalde:” gelijk VONDEL getuigt (c). Deze groote Dichter namelijk volgde voor- al HOMEER na in zijn Heldendicht van ENNIUS, THEOCRITUS in zyne Herderszangen, en HESIODUS in zyne Landgedichten. HORATIUS volgde in zyne *Oden* PINDARUS, in zyne *Epoden* ARCHILOCHUS en in zyne Hekeldichten LUCILIUS. TERENTIUS eindelijk, om niet alle de Latijnsche Dichters op te noemen, drukte in zyne Blyſpelen APOLLODORUS en DIPHILUS, maer voornamelijk MENANDER uit. En wat aenga onze Landgenoten, onder dezen kuntge ons van de tyden der beſchaefde Dichtkunde aen geen Dichter van eenigen name noemen, of wy noemen 'er u een tegen dien hy gevolgd heeft. HOFFT, naer ons begrip, in allen Dichttrant welken hy geoeffend heeft, voor niemant behoevende te wyken, gelijk hy een brein vol geleerdheid bezat, zoo volgde hy ook verſcheiden

(c) Aenl. ter Nederd. Dichtk.

den Dichters uit verscheiden talen ; uit de Grieksche de voornaemste Treurspeldichters , uit de Latijnsche VIRGILIUS , dien hy onder dezelve voor den grootsten Poëet hielt; (d) OVIDIUS ook , als mede TIBULLUS en PROPERTIUS , gelijk onder anderen blyken kan uit den eersten zyner Zangen vergeleken met TIBULLUS tweede *elegie* , en BROEKHUISENS aentekeningen op denzelven : uit de Italiaensche PETRARCHA , TASSO en MARINO , wiens *Adoon* hy ten deele in 't Hollands vertaelde , (e) waer by men ook wel voegen mag GUARINI. VONDEL zijn mededinger naer de kroon des Nederduitschen Helicons , nam op verscheiden plaetsen zyner stukken , echter met de noodige verandering , veele dingen uit 's Drossaerts werken over , in 't byzonder uit zyne historien , uit dewelke hy zeide , dat „ de Dichters al de krachtige „ en aerdige spreekwyzen in orde behoorden te ver „ zamelen [gelijk ALDUS MANUTIUS en anderen uit „ CICERO gedaen hadden ] en datze die , door 't o „ verwegen en herkaeuwen , hun eigen makende , dan „ een stijl zouden krygen , den PARNAS waerdig ; ” gelijk hy ook aen Juffrouw AGNES BLOK enige Hollandsche spreekwyzen door hem zelf uit *Henrik den Grooten* getogen vereerde : buiten dezen maekte VONDEL ook veel werk van SPIEGELS *Hartspiegel* , dien hy ook aen ANTONIDES aenprees ; inzonderheid nochtands volgde hy in zyne Treurspelen , de bloem zyner Poezye , de grootste der Grieksche Treurspeldichteren EURIPIDES en SOPHOCLES. (f) Doch van de Navolging uit andere talen zal ons nog breeder te spreken

(d) BRANDT *Hoofst leven* bl. 24.

(e) *Dezelve* bl. 24.

(f) BRANDT *Vondels leven* bl. 79, en 85.

1ste DEEL.

ken staen; thands de twee zuilen der Nederduitfche dichtkunde ter neder gesteld hebbende zullen wy nog maer enige Dichters noemen, die op dezen en vervolgens op elkanderen hunne poëzy gebouwd hebben. ANTONIDES volgde voornamelijk VONDEL, schoon hy zyne gezwollenheid ontleende van STATIUS; ANS-LOO was een navolger des Drosfacrts. BROEK-HUIZEN mag men zeggen dat verliefd was op den Dichttrant des Baljuws dien hy beide in 't Duitsch en Latijn nevens anderen, in de eerste tale voor anderen tot zijn voorbeeld stelde, gelijk wy aen iemand die 's mans gedichten kent, niet behoeven te leeren: FOOT zal ons zelf zeggen (*b*) dat hy zyne Minnezangen eenigerwyze dog zonder dievery, gevormd hadt naer het geestige exempel van den Ridderlyken Poëct en Historieschryver PIETER KORNELISZOOM HOOFT en andere befaemde Dichteren: en in zyne *Voorzangen* zingt hy:

- „ Ik oog, met eerbiedt en ontzagh,  
 „ Op sere Helden die in dichtkunst niemant wyken;  
 „ En schoon ik op geen' eenen dagh  
 „ Waert ben te noemen by Hooftzwiergen en Vondryken,  
 „ Zoo stel ik ze my echter voor,  
 „ En klim en hink ze naer op Pindus wenteltrappen.  
 „ Dus volgde Askaen Eneas spoor,  
 „ Uit Trojes veege vest, met ongelyke slappen.

en bladz. 10.

- „ Ik ben nog jong, maer heb de dichtkunst lang geprezn,  
 „ Waerin ik, wilt en woest, by wylen iet begon,  
 „ Tot Hooft en Vondel my het beste dichtspoor wezen.  
 „ Och of myn traege vlugt die zwaenen volgen kon!

SCHER-

(*g*) BRANDT *Hoofts leven* bl. 22.

(*b*) FOOT'S *Ged. I. deel*, voorb.

SCHERMER hadt even zoo te voren ANTONIDES nevens anderen gevolgd, en na hun hebben verſcheiden latre Dichters dezen allen tot hunne leidslieden geſfeld, terwijl zommige, als HOOGVLIET, nevens dezelve ook ouder Dichters hebben na gebooft. En dus dunkt ons met reden en voorbeelden de noodzakeijkheid der Navolging genoeg onderſchraegd te hebben om ſtand te houden tegens de tegenwerpingen van anders gevoelenden.

II. Men moet dan, wil men den Zangberg beklimmen, goede voorgangers navolgen: en dienvolgens behoort men het ſpoor te kennen dat deze betreden hebben: tot dat einde is het noodzakelijk dat men hen leeze of hoore opzeggen. Het laetſte dezer twee middelen placht van meer gebruik te wezen, thands zou het geheel voor het eerſte wyken moeten, 'ten ware in het opzeggen der tooneelpözye, uit het welke een Dichter die opmerkend genoeg is, niet zonder vrucht na kan gaen, door welke gemoedsbewegingen, fraeiheden, en uitdrukkingen zyne voorgangers het beſt geſlaegd zijn, om de Toehoorders aen te doen en te vermaken: anders heeft het lezen zekerlijk hier in een groot voorrecht, dat men het eens gelezene herlezen, wederom herlezen, en dus de fraeiheden beter kaeuwen en proeven kan, waerom een ieder, geloven wy, dit met ons boven hooren den voorrang gunnen zal. *Leeft derhalven die gy na wilt volgen*; maer wie moet men navolgen, wie lezen? dit is een vraeg op welke ons nu wat breeder ſtaet te antwoorden.

Het eerſte oogmerk van de Navolging der Dichteren is gelijk wy zeiden, de Nature op de beſte wyze na te bootſen; die dit derhalven voor ons het beſte gedaen en hier den grootſten naem behaeld hebben,

zijn de genen , welken wy tot onze leidlieden kiezen moeten. Maer daer 'er in de verscheiden eeuwen zoo veelen geweeft zijn , welke door hunne Dichten een onsterfelyken roem verworven hebben , valt de vraag wyders of 'er maer een , en wie , uit dezen allen voor ons te kiezen staet , dan of wy ook , om niet mis te tasten , verscheiden of allen die in achtginge zijn dienen na te volgen ; een vraag die opgelost moet worden , willen wy den onderzoeker niet onzeker als in een woud van verwarringen laten zwerven , zonder hem te onderrichten werwaert hy zig keeren of wenden moet : om dit wel te doen , hebben wy maer op de gevolgen te letten , die hier van weerzyden te wachten staen : En om in deze van het achterste te beginnen , die van eersten af aen eer stijl en oordeel nog gevestigd is , allerlei Dichters al zijn die goed en anders te pryzen , door elkander leest , zal groot gevaer lopen van geen een van die allen , wanneer het eens op een schryven aen komt , uit te drukken ; en dus zal hy verscheiden spooren tot de volmacktheid inslaende langer of wel allen tijd om doolen zonder ooit tot de plaets van zijn verlangen te komen , op deze wyze waermakende het geen het Latijnsche spreekwoord zegt : *De omnibus aliquid & de toto nihil* : of *Van alles iets , van 't geheel niets*. Daerenboven , al maekte hy enige vorderingen op den Zangberg , echter zal hy , dan den eenen en dan weder den anderen volgende zich niet wachten kunnen van nu eens in een verheven en gezwoollen , dan eens in een matigen en scherpzinnigen , dan weder eens in een lagen en eenvoudigen stijl te vallen , naer gelang der Dichteren in welker smaek hy by verandering geraekt , en dus tegens dien regel van Vader **VONDEL** te zondigen.

gen. (i) „Laet het in 't midden nocte in 't einde  
 „ niet bezwijken , maer doorgaens volstaen , overal zich  
 „ zelf gelijk zijn , en zijnen meester nergens beschamen.”

Aan den anderen kant , die op enen Dichter zoo  
 gesteld is , dat hy nooit een ander behalven hem leeft ,  
 zal dien niet door andere fraeiheden by de zynen te  
 voegen voorby streven , ten ware hy , boven velen  
 anderen , een geest bezat , vruchtbaer genoeg om de-  
 zelve daer van zoo veel als nodig is te plukken.  
 Ontlaet hem deze , hy zal in tegendeel groote moei-  
 te hebben om dien regel wel in acht te nemen dien  
 wy nog zullen voorstellen , dat men van de Navol-  
 ging geen dievery moet maken.

En derhalven besluiten wy dat de Middelweg hier  
 gelijk overal de veiligste is , en men , zoo lang tot  
 onze smaek door de herkaeuwing van een voortref-  
 lyken Dichter gezet is , niet meer dan zoo eenen ,  
 maer daer na , om dezen te verbeteren ook anderen  
 lezen moet : Belangende dien voornaemsten Voorgan-  
 ger staet ons nu nog te beslissen wie hy zijn moët ,  
 en daer na ook iets te zeggen van de anderen die hem  
 vervangen moeten.

Den besten uit alle de Dichteren van alle Eeuwen  
 uit te kippen waer misfchien niet moeilijk , indien de  
*genie* van een ieder naer de zelfde zyde trok ; want  
 daer het Heldendicht in 't algemeen voor het toppunt  
 aller poëzye gehouden wordt , hadt men maer te zoe-  
 ken wie dat zelve het volmaekft behandeld hadt : de-  
 ze zoude de beste Dichter , en daer het Treurspel den  
 tweeden trap na dit bekleedt , zoude hy , die hier in  
 het meest uitstak , de tweede in rang zijn ; maer ,  
 daer de byzondere verstanden niet allen tot dezelfde  
 zaak

(i) *Aenl.* bladz. 6.

zack bekwaem zijn, even als alle sleutels niet in het zelfde slot passen, zou hy die geen Heldendichter geboren was, dwaes doen, indien hy den voornaemsten Heldendichter voor zich den besten Poëet hieldt om na te volgen; of hy, wiens *genie* meer tot het Lierdicht dan het Treurspel helde, zou het spoor bijster raken, indien hy zig den bekwaemsten Treurspeldichter wilde vooritellen: want, om hier alweder den Schilder ter gelykenisse te roepen, zy zouden al zoo min hun oogmerk beschieten, als deze, indien hy van nature tot het Landschap bekwaem de stukken van RUBBENS of TITIAEN tot zyne principalen nam.

Men onderzoekte dan voor af naeuwkeurig tot welk een trant van Poëzye men het beste geschikt zy, en in die soort zoekte men den voortreffliksten Dichter en stelde dien als den voortreffliksten van allen tot zynen eersten voorganger.

Het Heldendicht eischt ene destigheid, en kracht van zeggen, ene bekwaemheid om sierlijk, eenvoudig, verheven, matig in uitdrukkingen te zijn, alles, naer dat de omstandigheden het mede brengen, in een woord een beknopte verzameling van allerlei welsprekendheid.

Het Treurspel vordert ene bekwaemheid om de hartstochten gaende te maken; een nadruk en sierlijkheid van zegswyzen, zoo na aen de natuer komende als mogelijk is.

In het Blyspel wordt een grappige en vrolyke geestigheid, als mede de kunnit van onder deze de kwade Zeden aertig ten toon te stellen, geëischt.

Het Hekeldicht begeert ene diergelyke geestigheid en de slag om de gebreken op ene boertende en tefens gevoelige wyze door te stryken.

De Brierpoëzye wil ene sierlyke maer vooral le-  
ven-

vendige aendoening der gemoedsbewegingen, met eene vruchtbaerheid van vinding en verfiering daer het paff geeft.

Tot het Lierdicht behoort eene losse bevalligheid en teffens eenigzins eene gezwellenheid van zegswyzen.

Voor het Minnedicht dient vindingrijkheid, vrolijkheid, en fierlyke zegtrant.

Het Herderdicht fchept vermaek in eene eenvoudige, en fmedige bevalligheid.

Eindelijk het Puntdicht en allerlei Mengeldicht behaegt weinig, indien het niet fierlijk teffens en geestig zy.

Aen deze en diergelyke kenteekenen, hoedanige de Lezer by Schryvers die deze stoffe opzettelyk verhandeld hebben breeder en beter vinden zal, moet een ieder zyn *genie* toetsen, in welke foort van Poëzye zy bekwaemt zy; maer vooral dient, om dit te doen, eene beproeving door de oeffening van dezen en genen Dichttrant. Want dat foort van verzen waerin men en zig zelf en de *Aristarchen*, die een Dichter niet miffen kan, het beste voldoet, zal het zijn waerin men de meefte vorderingen maken zal; en dit niet waer te nemen is de faut van veelen, die, om **VONDELS** woorden te gebruiken, „nauwlijks twee of zes goe-  
 „ de regels wetende uittedrukken een Lierdicht wil-  
 „ len opzetten: of die kwalijk een Lierdicht kunnen-  
 „ de, voort een Treurfpel spelen, of een Heldenwerk  
 „ trompetten willen.” Hy is dan gelukkig die nog jong een keurmeester aen treft, wiens doorzienigheid de *genie* waerin hy dan valt, ontdekke; zulk enen hadden **FRANCIUS** en **BROEKHUIZEN** aen den geleerden **A. JUNIUS**, die des eerften overvloeiende gemaklykheid van Dichten, des anderen diepzinnige verhevenheid af ras merkende **FRANCIUS** tot de Navolging van **OVIDIUS**, **BROEKHUIZEN** tot die van **PRO-**



PERTIUS in 't Latijn, aenzette, welke raed by beiden niet zonder vrucht gebleven is. (k) Dit is in de daed de veiligste weg, dien men in kan slaen, den uitstekendsten in dat soort van Poëzye na te volgen, tot het welke men zig ondervindt meest geschikt te zijn. Dog dit moet men zoo niet begrypen, als of men, eens op enen lageren Dichttrant gevallen zijnde, altijd aen enen hogeren wanhopen moest; want gelijk de oefening krachtig leert, zoo zal men mogelijk door den tijd zyne bekwaemheid in een verhevener toon van Poëzye eens beproevende, ondervinden, dat men ook in dien een hooger trap beklommen heeft, dan men ooit verdacht hadt, als wanneer men ondervindende dat wy hier in ook gelukken zouden, gerust van Dichttrant, en teffens van voorganger verwisselen mag: VIRGILIUS dichtte eerst Herderszangen, het eenvoudigste slag van dichten, waerin hy THEOCRITUS, en Landgedichten waerin hy HESIODUS volgde; maer naderhand in krachten toenemende volgde hy HOMERUS in het Heldendicht, en bracht naer der meesten oordeel het volmaekteste voort, dat 'er nog immer in de wereld geweest is: onze Landgenoot de groote HOOGVLIET, dichtte ook eerst Mengel-verzen, en daerna zijn onvergelykelyken *Abraham* waerin hy zich VIRGILIUS veel ten voorbeelde stelde: VONDEL was langen tijd aen 't Hekel- en Lierdicht eer hy in het Treurspel uitblonk: en dat hy zyne krachten ook in het Heldendicht beproefd hebbe blijkt aen zynen *Johannes den Boetgezant*, en onvoitoiden *Konstantyn*; eindelijk de THEOCRITUS der Hoogduitschers GESSNER, bracht na dat hy een ieder door zyne *idyllen* opgetogen hadt in Hel-

(k) HOOGSTR. *Leven v. Broek.* bl. 35.

Heldentrant zynen *Abel* aen het licht : voor welken hy een bericht schreef, welks begin wy hier zoo als het in 't Nederduitsch vertaald is zullen mede deelen, als volmaekt over een stemmende met het gene wy over deze zake zeiden : „ Een verheven Dichtstuk te onder-  
 „ nemen, zegt hy, na dat men niet dan Harderszan-  
 „ gen gegeven heeft, is ene stoute onderneming. Edoch  
 „ ik ben van gedachten dat het een geenszins het an-  
 „ der uitsluit; en dat, wanneer men niet dan op een  
 „ eenvoudigen toon heeft gezongen, het ten minste  
 „ vrytaet te beproeven, of men zig niet tot ene  
 „ verhevenere kan verheffen. My dunkt dat een *Auc-*  
 „ *teur* altijd die nieuwsgierigheid behoord te bezitten.  
 „ Men bepaald dikwijls al te veel de Talenten. Want  
 „ zoo een jong Dichter in een enkel soort de zyne  
 „ heeft laten blyken, wil men hem daer toe alleen  
 „ bepalen; even als of daar in geslaegt hebbende, het  
 „ een blijk was, dat hy geene bekwaemheden dan  
 „ voor dat soort alleen bezat; terwijl het dikwijl ge-  
 „ beurt, dat het minder de geneigdheid van zijn geest  
 „ is, die hem daertoe heeft aengezet, als wel toe-  
 „ vallige omstandigheden, waarin het geval meer deel  
 „ gehad heeft dan de keur.” Ja wy voegen hier by  
 dat het niet onmogelijk is in twee soorten van Poë-  
 zye gelijk uittemunten, gelijk HORATIUS in Lier-  
 zangen en Hekeldichten deedt: evenwel zal een ieder  
 het beste doen in dit alles dien regel in 't oog te hou-  
 den, dat men den meesten roem behaelt door zich het  
 meest toe te leggen op dien smaack van verzen, tot  
 welken de ondervinding geleerd heeft dat onze natu-  
 re verft over helt.

Om nu ook zoo veel doenlijk is een richtsnoer te  
 geven, naer het welk men zig in elk soort van Poëzye  
 moge schikken, zullen wy hier ene lijst byvoegen

F 5

van

van Dichters die naer het gemeenste gevoelen in ieder byzonder de voortrefflijkste zijn: het Heldendicht kent **HOMER** by de Grieken, **VIRGILIUS** by de Latynen, **MILTON** by de Engelschen, **VOLTAIRE** by de Franschen, **TORQUATO TASSO** by de Italiaenen, **HOOGVLIET** by ons voor Hoofden van de kunst.

In het Treurspel munten in 't Grieksch **SOPHOCLES** en **EURIPIDES**, in 't Latijn **SENECA**, in 't Engelsch **SHAKESPEAR** en **ADDISON**, in 't Fransch **CORNEILLE** en **RACINE**, in onze tale **VONDEL** en **HOOF** ten tyde van het onverbeterde tooneel, en naderhand verscheiden Dichters over de welken men het niet eens is, uit; **HUYDECOOPER** en **FEITAMA** genoemd te hebben zal hier genoeg zijn.

Het Blyspel is in 't Grieksch door **ARISTOPHANES**, in 't Latijn door **PLAUTUS**, in 't Fransch door **MOLIERE** en **DES TOUCHES**, in 't Nederduitsch door **BERNAGE**, **LANGENDYK**, het Konstgenootschap **NIL VOLENTIBUS ARDUUM**, en waerom zou men 'er ook niet byvoegen in 't Hoogduitsch door **HOLBERG** best behandeld.

In 't Hekeldicht zal men van de Romeinen **HORATIUS**, **JUVENALIS** en **PERSIUS**, van de Franschen **BOILEAU D'ESPREAUX**, van onze Landgenooten **VONDEL** voeglijkst navolgen.

Tot de Heldenbrief Poëzye mag men **OVIDIUS** in 't Latijn, in 't Engelsch **POPE**, in onze Tale de begaefde Jonkvrouwe **L. W. V. MERKEN** tot voorbeelden stellen: men mogt hier **HOOF** niet vergeten, indien hy in zyne gedichten meer Helden- of Heldinnen-brieven dan dien keurelyken van **MENE LAUS** aen **HELENA** hadt.

In

In het Lierdicht streven by de Grieken PINDARUS, by de Latynen HORATIUS, by ons HOOFT, VONDEL, ANTONIDES, POOT en SMITS veel te boven.

OVIDIUS in 't Latijn, PETRARCHA [meen ik] in 't Italiaensch, HOOFT en POOT in 't Hollandsch zyn de beste Leermeefters voor het Minnedicht.

In het Herderdicht waren THEOCRITUS in Griekenland, VIRGILIUS te Romen, SANNAZARIUS en GUARINI in later tijd in Italiën, VLAMING en WELLEKENS in Neder-, maer vooral GESSNER in Hoogduitschland uitstekende.

Het Puntdicht heeft MARTIALIS onder de Latynen, verscheiden waer onder SANNAZARIUS en de AMALTHEI by de Italianen, HOOFT, HUIGENS en DE DEKKER onder de onzen roem verschaft.

Eindelijk in allerlei Mengeldicht is HOOFT, onzes bedunkens, in vindingrijkheid en welsprekendheid schoon niet in zachte *profodie* boven allen, ten minsten boven alle onze Landgenooten te stellen.

Dit is ene lijst van Dichteren welke men in elk soort van verzen na kan volgen: waer omtrent wy nu nog 't een en ander hebben aen te merken.

Namelijk de beste Dichters van alle Landaerten overal op te noemen leedt ons bestek niet; omtrent de Grieksche en Latijnsche hebben wy zulks echter gedaen: om dat het algemeen doorgaet, dat dezen, inzonderheid de eersten, vooral in het Heldendicht, Treurspel, Hekel-Herder- en Lierdicht, voor iemand die dezelve verstaet de beste voorbeelden zyn; dat de voornaemsten onzer Dichteren dit geoordeeld hebben getuigen alle de stukken, waerin zy deze oude Dichthelden na gevolgd zyn: van HOOFT en VONDEL

hcb-

hebben wy al gezegd dat zy EURIPIDES, SOPHOCLES, VIRGILIUS, en anderen na wandelden, BROEKHUIZEN hieldt den zelfden weg, en de ouden op zoo hoog een prijs, dat hy allen die van dezen afweken verfteken oordeelde, van de hope om ooit wel te zullen Schryven: gelyk men van hem in zyne Levensbeschryving getuigt. (1)

Ja POOT, schoon een Boer en het Grieksch nog Latijn machtig, is hier evenwel zoo zeer van overtuigd geweest, dat hy, zig van het beste dat hy kon, namelyk vertalingen bedienende, in zyne Lierdichten duidelyke blyken gaf dat hy HORATIUS, in zyne Veldgedichten dat hy VIRGILIUS, op een wonderlyke wyze wist te volgen.

Dit moet men echter zoo niet opvatten als of alle latere Dichters in 't byzonder die van onze Landaert ter Navolginge onnut waren: iemand die de geleerde talen niet verstaet, kan integendeel met vrucht uit dezen eenen tot zijn voorbeeld kiezen.

Ja wy oordeelen dat hy, die zoo zeer op een HOOFD, VONDEL, POOT, HOOGVLIET of anderen, gesteld was, dat hy, schoon de Grieken en Latynen verstaende, hen echter boven dezen stelde, beter doen zoude zig uit de eersten, dan tegens zyn *genie* aen uit de laetsten, eenen tot zijn hoofd-voorbeeld voor te stellen; mits hy nevens dezen voor alle anderen de Grieksche en Latijnsche Poëten laze, waer van wy nog nader spreken moeten: en mogelijk ware het in dit geval niet ongeoorlofd onzen getielden regel te overschryden, en in plaetse van eenen voorganger twee te nemen, een in 't Latijn of Grieksch, en een in 't Duitfch, zoo deeze maer in smaak en

trant

(1) Bladz. 44.

trant met elkander over een stemden. Dit is zeker, dat BROEHUIZEN, hoe zeer gesteld op de Ouden, in zyne Nederduitfche gedichten HOOFT, niet minder zoo niet meer dan dezen heeft nagevolgd.

Wat nu aenga de Hollandsche Poëten, van ons opgenoemd, hier van staet ons nog te zeggen, dat wy wel weten, dat 'er behalven dezen nog verscheiden onder onze Vaderlanders lof verdienen, doch wy hebben alleenlijk die welke tot voorbeelden mochten strekken, dat is, de allerberoemdsten, willen opgeven; en uit dezen wel de oudsten die in elk Dichtfoort uitstaken; want dit moet men ook omtrent dezen aenmerken dat de stappen der oudsten veiligst betreden worden: wy willen nu juist niet beweeran dat dezen hunne stoffen het best behandeld hebben; maer dit is wel gewis, dat de Tael van een HOOFT en VONDEL en anderen van hunnen tijd, die het Nederduitfch zoo wel als de Dichtkunst beschaefden en beoeffenden, de zuiverste en de rijkste is; terwijl het ook aen den anderen kant waer is, dat men op het gezag van zulke voorgangers iets schryvende minder gevaer loopt om gelaekt te worden, dewijl het geen de Ouden gezegd hebben by 't gemeen toch doorgaens voor goed gehouden wordt: 't welk de reden was, waerom POOT by na niets schreef, dan het geen op het gezag van HOOFT en VONDEL steunde.

Noemden wy wyders by ieder slag van Poëzye verscheiden voorname duitfche weinig of niets van oudte verschillende Dichters op; hier omtrent zal iemand die een uit dezelve na wil volgen zoo te werk moeten gaen, dat hy dien, tot welken zyne Liefde meest trekt uit kieze; dus zal hy wiens aert meer naer het kloekzinnige over helt op HOOFT, hy wiens zin meer tot het vloeiende strekt op VONDEL, hy  
wiens

wiens *genie* het losse en bevallige meer bemint op **POOT** vallen: wy moesten hier eindelijk ten slotte nog maer byvoegen, dat zulk een die uit den aert tot gezwollenheid geneigd is, wel zal doen zig niet tot het navolgen der Dichten van den anders grooten **ANTONIDES** te begeven: deze faut toch neemt zoo ligt toe, dat het te vrezen ware dat hy binnen korte een **ZWANENBURG** worden, en het begrip der Inedigsten ontvliegen zoude.

**POOT**, uit zig zelve verheven genoeg, begon dit te merken, wanneer hy, nog jong, met **ANTONIDES** ingenomen, denzelven in verscheiden gedichten, byvoorbeeld de Liederen op Koning Kresus, gevolgd hadt; waerom hy naderhand veele van deze Gedichten verbrandde; ja **ANTONIDES** zelf wist dit, en was daarom gewoon tot **D. V. HOOGSTRATEN**, die zeer met hem opgetogen was, te zeggen: „ Gy leeft my te veel, gy zult u bedriegen: lees **VONDEL** alleen, wilt gy weldoen, ik weet zelf waer 't my schort:” gelijk **HOOGSTRATEN** getuigt in het leven van **ANTONIDES**.

En dus zagen wy, wien een Dichter zig voor allen eigen maken moet. Om nu nog iets te zeggen van die boeken, welken hy benevens zynen eersten voorganger moet lezen, men ga, wil men wel doen, ook omtrent dezen niet ordenloos te werke; want wil men dezelve zoo lezen dat men daer uit het meeste nut tot de Navolging van zynen beminden Dichter trekke; men keere zig eerst tot die genen, welke hem in zynen Dichttrant op zyde streven: en dezen doorlezen hebbende wende men zig eerst tot de anderen; en dat al weder niet zonder keuze; want dan zal het eerst tijd zijn, de beste Grieksche en Latijnsche Dichters, indien men die verstaet, daer na **HOOFTE**  
en

en VONDEL, en anderen uit de besten onzer Landgenooten, of ook wel, indien men gelegenheid heeft, Italianen, Engelschen, Franschen, en anderen te doorbladeren, al hebben zy andere stoffen behandeld dan waer op wy ons toelaggen: want een Helden of Treurspeldichter kan ook in veelen opzichte Dichters van een lagere toon, al waren 't Herderdichters, voorraed verschaffen om de navolgingen van zynen eersten voorganger te verryken, en op te sieren; vooral mag de Lierdichter veel van den Heldendichter ontleenen; inzonderheid van zyne *majestueuse* zegswyzen, en zinspreuken: HORATIUS, die zoo van HOMERUS veel gebruik gemaakt heeft, strekke hier een voorbeeld van.

Dus dale men van de voortreffelijkste Dichteren op die van minder en vervolgens op die van noch minder waerdye zijn, de verachtsten zelfs niet uitgezonderd; want, daer de Nature aen allen dezelfde gaven verleend, zal men ook by dezen fraeiheden vinden, die men by anderen niet zoeken zou: CATS ligt thans by de meesten, indien men de kinderen en oude luiden uitzonderd, achter de bank; en echter wie, die hem met opmerking leeft, zal loochenen, dat de gemoedsbewegingen welke in de geschiedenis van *Galant* met zijn beminde ellendig op het onbewoonde eiland, voorkomen, en andere plaetsen nog veel te veel om hier op te noemen, geene navolging waardig zijn; ja hy, die geloof dat CATS van niemand ooit nagevolgd is, bedriegt zig; wy meenen zelfs dat men, zig der moeite getroostende, ene geheele verzameling zoude kunnen maken van plaetsen door verscheiden uit hem overgenomen.

Eindelijk in het lezen, met oogmerk van zyne navolgingen luister by te zetten, zijn wy zelfs van oordeel,



deel, dat men zig niet alleen aen Dichters bepalen, maer ook wijder tot prozaschryvers uittrekken moet. Vader VONDEL stemt hier alweder met ons over een. „Het waer raetzaem, zegt hy, in zyne *aenleiding ter Nederduitsche Dichtkunde* bl. 4. SALOMONS „wijze spreuken, CIECERO, SENEKA, en PLU- „TARCHUS werken van de zeden, en het leven „der doorluhtige mannen, en diergelijke schriften „te lezen, en te herlezen. Wie in den vloet dezer „pennen zweemt, zal overvloejen van zinrijke ge- „dachten en vaste stellingen. De Beeldnaer van den „geestryken Ridder, CESAR RIPA, nu in Neder- „lant sch verduischt, bestelle geesterijke vonden, om „het werk levendigh uit te drukken, en rijkelyk te „bekleeden.” 's Mans voorbeeld zegt dit zelfde van de Drostelyke Historie boeken; waer by wy zulke geestige schriften, als de Engelsche en Hollandsche *Spectators* zijn, aenpnyzen. Uit den eersten van dezen lust het ons een voorbeeld van vinding aen te halen: het is in het vierde deel van LE CLERCQS vertaling het 22ste Vertoog: de SPECTATOR beschrijft den droevigen dog deugdzamen staet van een eerlijk huisgezin door onvermydelyke rampen tot armoede verval- len; de Dochter dezer brave lieden by uitslek schoon, en om onnodige verteering van het huisgezin te myden, op 't Land by enen hoefpachter die een van hunne dienstmaegden getrouwd hadt, besteld, ontsak ongelukkig den Heer van het Dorp, een los dog anders edelmoedig Jongman, in onbetamelyke Liefde: deze den ongelukkigigen staet van het Meisjen en hare Ouders vernemende, schrijft, na lang vergeeffsche anzoeking op de Juffer gedaen te hebben, een brief aen haren Vader, met voorstel van zijn besluit om haer te onderhouden, en hem met haer te redden, indien hy

hy zyne Dochter door zijn Vaderlijk gezag, van hare onnozelheid, gelijk hy hare eerlijkheid noemde, wilde aftrekken. Deze brief valt in handen van de Moeder der Juffer; want haer ongelukkige Vader was in dien tuffchentijd om zyne schulden in hechtenisse genomen; deze Vrouwe, vervuld met ontwaerdiging over de ontvangen stoute letteren, schrijft, in plaetse van aen dezelve te voldoen, aen hare Dochter ter aenzetting van hare deugd een brief, zoo vol gemoedsbewegingen en blyken van Godsvrucht en Liefde, dat dezelve, met het antwoord van den Minnaer door deze letteren, by geval in zyne handen gevallen, tot beter oog wit bewogen wierd; indien zy behoorlijk veranderd en van een Heldenbrief dichter, in den smaek van zijnen eersten Voorganger verplooid wierden, de aengenamen, en leerzame stoffe van twee fraeie gedichten zouden kunnen uitmaken.

III. Tot hier toe zagen wy, dat men andere Dichters na moet volgen, en wie men lezen moet om na te volgen; nu volgt dat wy iets zeggen over de wyze hoe die te lezen: waer in wy eerst acht zullen geven op den Hoofdpoët dien wy ter Navolginge gekoren hebben, en dan op de anderen, die wy nevens denzelven lezen willen.

In de doorlezing van den eersten Voorganger dien men na zal volgen, vereifchen wy deze drie dingen, een Liefde voor denzelven, ene aenhoudendheid in het lezen, en ene overdenking van het gene men leeft.

De Liefde wordt vereifcht, zal 'er een verlangen in ons geboren worden om onzen Voorganger gelijk te worden, dewijl men zelden of nooit tracht, naer het gene, waer omtrent wy onverschillig zijn: zy wordt gewrocht door ene overtuigende bewustheid van de groote verdienften des Mans, dien wy lezen: de-

Iste DEEL.

G

zen

zen is de reden waerom wy nooit iemand raden zouden een Dichter te volgen op raed van een ander, zonder dat hy daer toe mede door zijn eigen keuze gedreven wierdt; want het is niet genoeg te weten dat hy van anderen geprezen wordt, wy moeten zelve van de rechtmatigheid van dien lof overtuigd zijn, zullen wy hem anders beminnen en met gewenschte vrucht navoigen.

Zulk een Liefde hadt BROEKHUIZEN voor den Droffaert HOOFD; die, volgens zijn oordeel, alles overtrof wat ooit in Nederland de pen gevoerd hadt, en wien hy gewoon was te noemen „den adelyken „ Schryver, den Fenix die der geheugenisse van alle „ eeuwen was; de eeuwige eer van den Nederlandschen „ Parnas; en den Prins der Hollandsche Dichteren, „ terwijl hy omtrent zijnen Latijnschen voorganger „ PROPERTIUS even zoo gezind was.

In deze Liefde echter is ook dat Latijnsche spreekwoord waerachtig 't welk zegt: *Ne quid nimis* of *Niet al te*, want men kan in dezelve wel te verre gaen; dan namelijk wanneer die Liefde, gelijk zy [die toch blind is] wel meer pleegt te doen, zoo onze oogen voorkomt, dat wy misstanden voor fraeiheden aanzien en navolgen; en of dit ook in BROEKHUIZEN niet wel eenigzins plaets gehad hebbe, zullen wy nog nader zien moeten, wanneer wy aen de behandeling omtrent de feilen onzer Voorgangeren zullen gekomen zijn.

Men houde dan hier, als overal, de gouden Middelmaet; dus zal ons de Liefde, die anders verleidt, op den rechten weg leiden, en wel aller eerst zal zy ons aanzetten om onzen geliefden Dichter niet slechts eens te doorbladeren, maer te lezen en te herlezen, zonder van deze herhaling als van opgewarmde spy-

ze

te den walg te steken: iets, 't welk in onze Navolging alweder gelijk wy zeiden, vereischt wordt: dewijl men zonder dit nimmer de schoonheden en de schrijfwyze van onzen Dichter in de geheugenisse zal behouden, zoo als het voor iemand die dezelve na wil volgen noodzakelijk is, ja dewijl 'er in den Dichter dien men doorbladert dikwijls schoonheden zijn opgesloten die men met eens te lezen over het hoofd ziet en niet dan door de herhaling vindt: vooral indien hy een Dichter van de beste soort is; en hier in zijn ons groote Mannen alweder voorgegaen.

HOFFT, die TACITUS in zyne prozeschriften zoo gelukkig heeft uitgedrukt, hadt dien Historischryver twee en vijftig keeren uitgelezen, gelijk BRANDT ons verzekert in 's *Mans leven* bl. 24.

POOB had ook door zulk ene herkaeuwing de schriften van den Drott en VONDEL in merg en bloed veranderd, dat hy uit dezelve op staende voet allerlei voorbeelden witt by te brengen.

BROEKHUIZEN sloeg mede dien weg in met zynen PROPERTIUS, dien hy in het Latijn meest volgde; denzelven, wanneer hy in 's Lands dienst den degen droeg, zelfs op zyne wachten mede nemende en zich eigen makende.

Dog deze herhaelde lezing is nog niet genoeg, men moet hier ook de overdenking en het oordeel te werke stellen, en, om een spreekwyze van VONDEL te gebruiken, gelijk de hoenderen niet alleen drinken, maer ook proeven en weder proeven, zal men rechte de schoonheden der Poëzye smaken.

En in deze overdenking heeft men te letten niet alleen op de fraeheid van uitdrukkingen, of hoe de Schryver moet verstaen worden, en waerom hy dus en niet anders geschreven heeft; maer ook op de schik-

king van de verzen die wy lezen, op derzelver vinding en gedachten, en eindelijk op de wyze hoe men dit alles in diergelyke gevallen zoude kunnen overnemen.

Laet ons om dit alles op te helderen hier een voorbeeld by voegen; en tot het zelve uit de verscheiden gedichten van HOOFT dat stellen, 't welk gedicht is op 't *schryven eener schoone handt*, en dus luidt:

'T haillighjen, daer ik by zweere,  
 Schildert, met een' witte veere  
 Nat van gietelijke git,  
 Uit, in het gemaalen wit,  
 Troonytjens van haar' gedachte':  
 En zoo ver papier, en schachte  
 Met haar' zuiverheid het wint  
 Op den raavezwarten int,  
 Worden zy verwounen van de  
 Versgevalle sneeuw der hande';  
 Handetjens geschaapen tot  
 Wet beschrijven van mijn lot.  
 Deed de zilververwde Lede,  
 Door bekoring van schoonhede',  
 Oit de pruitsche Junoos man  
 Zich verscheppen in een' zwan:  
 'K wed, hy speelt die potsen weder  
 En verkeert in zwaaneveeder,  
 Haekend' om te zijn gehuift,  
 In de schoot der blanke vuift.  
 Maar hy zal 't 'er quaalijk houwen.  
 Pallas en de Min, aanschouwen  
 Zy een' veder, die vereert  
 Wordt van vingers zoo geleert,  
 En zoo schoon dat z' hem behaagen;  
 Ider zal ze willen dragen;  
 In zijn' wiek Diones bloedt;  
 Pallas op haar' storremhoedt.

In

In dit zinnijk gedichtje, 't welk wy hier om deszelfs korte zaakelijkheid uitgekipt hebben, mag men met betrekking tot de uitdrukkingen aenmerken; eerst hoe de Dichter den Inkt *gietelijke git* noemt: dan hoe hy de denkebeelden omschrijft door *tronietjens der gedachten*, vervolgens waerom hy by *veere*, juist het byvoeglijk woord *wit* voege; om namelijk naderhand des te beter in zyne opklimming van gelykenissen te slagen; en eindelijk hoe hy het *blank* der handen *verschgevalen sneeu* noemt.

Met opzicht van de schikking komt de gedurige klimming van schoonheden in aenmerking; en wel eerst die opklimming van gelykenissen, waer door de Dichter eerst de witheid van papier en schacht tegens de zwarteheid van den inkt over en dan weder de blankheid der schryvende hand even zoo verre boven deze witheid van papier en penne plaetst.

Ten tweede de aertig verziende herschepping van Jupijn in een Zwanen veder, genomen uit de fabel van Leda; en dan eindelijk de slag of eigenlyke vinding van het vers, welks beschouwing de overdenking van de vinding des Dichters uitmact; terwijl men wat aenga de wyze om van dit alles zijn gebruik te maken, eerst zyne gedachten kan laten vallen op de uitdrukking *gietelijke git*; welke men, des nodig hebbende, in *vloeibare git*, *gesmolten git*, of diegelyke zou kunnen veranderen: gelijk men ook het woord *gietelijk* by andere zelfstandige naemwoorden van gelyk slag zou kunnen bezigen: byvoorbeeld in *gietelijk kristal voor belderwater*, *gietelijke paerlen voor tranen*, en wat dies meer is. Dus kan men ook te werke gaen met de bewoording van de *verschgevalen sneeu der handen* welke gelykenis men ook op andere deelen

len van 't lichaem en verder alwat blank is over brengen kan.

Ten laetste kan men de vinding genomen van de plaetsing der penne in Pallas helm of uit Cupido's wick, ook in andere omstandigheden overnemen: gelijk wanneer men den lof van een geleerden Minnedichter ophaelt; dus zou men byvoorbeeld van onzen HOOFT zelf kunnen verzieren dat Pallas en de Min om zynen veder twiften.

Om zulke en diergelyke Schoonheden op te speuren en te overdenken ziet een ieder lichtelijk dat een grondige kenn's van de Tale die men leest geëischt wordt: en dit heeft niet alleen plaetse omtrent Griek'sche, Latijn'sche of andere buitenlandsche Poëten, maer ook omtrent onze Holland'sche Dichters, vooral de ouden, in welken men dikwijls overdrachten ontmoet, welker traetheit men niet vat, om dat de eigenlyke beteeken's der woorden ongewoon en onbekend is; in het opgegeven versjen zijn 'er wel geene zoodanigen, of 't moet het woord *gietselijk* wezen, en dit is echter verlaenbaer genoeg, maer in de andere gedichten van HOOFT zijn 'er genoeg te vinden; en by vielen de oorzaak, dat zy dezen Dichter verwaerloozen en weinig achten, om dat zy op verscheiden plaetsen zyne en hunne tale en bygevolg 's Mans dichtstieraden niet verstaen kunnen.

Dit zy genoeg gezegd van de wyze op welke men zig zynen begunstigen voorganger eigen maken moet: rest nu nog dat wy ook iets zeggen van de manier op welke de andere Dichters en Schryvers te lezen zijn.

Hier wordt de boven aengeprezen herhaling zoo zeer niet geëischt, alzoo het oogmerk des Lezers hier niet is zig dezen, gelijk den eersten, in merg en bloed te

te veranderen: ook kan zy, omtrent dezelveu zelden of nooit plaats hebben; wijl deze arbeid lang en het leven kort is; om even wel niet zonder vrucht te lezen en als een trechter terstond kwijt te raken 't geen men pas ontvangen heeft: zouden wy hier den Liefhebber raden gebruik te maken van ene uitvinding, die den geleerden in allerlei wetenschappen van veel nut en voordeel is, en het geheugen wonderlijk te hulpe koomt, te weten het maken van zoogenaemde *adversaria*, of aenteekeningen; waer in wy reeds zagen dat VONDEL ons voorgegaen is met alle de fraeie plaatsen uit HOOFTS *Henrik* op te teekenen: hoe men dit op een goede orde doe, mogen wy thands niet opzettelijk aentoonen; die Latijn verstaen kunnen hier omtrent by MORHOF in zynen *Polyhistor* (m) te recht geraken.

By de uittreksels van fraeie vindingen, gedachten, plaatsen, en woorden, die wy hier eigenlijk op het oog hadden, mag men voegen de aenteekening van de Navolgingen van onzen uitgekozen Hoofdpoëet die wy by andere Dichters vinden; dus zal iemand, die HOOFT tot zijn voorganger heeft uitgekipt, ANSLOO lezende, by het versjen, dat wy zoo even van den Drost uitschreven, kunnen op den rand teekenen, by reg. 3. op *gietelijke git*, dat deze Dichter dit byna op dezelfde wyze als wy aen de hand gaven navolgende, bl. 360. gezegd heeft *druipendt git*, en by reg. 22. dat dezelfde ANSLOO de vinding van HOOFT heeft nagevolgd op deze wyze.

De

(m) Part. II. lib. 3. cap. 10.

G 4



De groote Min hadt laatst een veer verloren  
 Uit zijne wiek, toen hij haar schrijven zag,  
 Toen sprak die dwerg met zoo een zoeten lach:  
 Hier zie ik meer, dan ik ooit hadt te voren.

Waar op Minerf: wacht u die aan te raken,  
 Dees veder is verlooft aan mijn helmet.  
 Zoo werdt een Godt van een Godin belet  
 Van met haar pen zijn' veder vlug te maken.

Op zulk ene wyze leert men niet alleen de slag van Navolgen, maer ook de fouten die men by deze Navolgers vindt in zig zelf te verbeteren.

Ondertusschen mag men door dit lezen en uittrekken van andere Dichteren niet afgetrokken worden van onzen Hoofdpoëet, welken men zynere geheugenis zoo in moet printen, dat het niet noodig zy zyne fraaiheden elders dan in onze herstienen op te schrijven.

Eindelijk moeten wy hier met opzicht tot de lezing en van onzen eersten en van andere Dichters nog eenen raed byvoegen; en deze is, dat men zig steeds bediene van de meest gezuiverde drukken; wijl men dit verzuimende zoo wel omtrent Nederduitsche als Grieksche of Latijnsche Poëten, ligtelijk in derzelver Navolging dwaalen kan, en op hun gezag steunende, dingen schrijven, welken zy of zelfs nooit geschreven of in latere dagen by rijper oordeel veranderd hebben; de latere drukken van enige Treurspelen van VONDEL verschillen ongelooflijk veel van de eersten: die dit na gaen wil, neme slechts zijn *Palamedes* tot een staeltjen: en de zangen van HOOFT zoo als zy nade hand zijn uitgegeven schynen door de menigvuldige verbeteringen, dezelve niet die in den jare 1618. gedrukt zijn.

Men vergelyke maer het tweede *couplet* van den zang

zang die begint met *zicbbare Godt* in beide drukken:  
die van 1618. heeft:

Al goet en al befcheyden  
Schift ghy van een, de doodt vyande tyden:  
En lafchtfe, tuffchen beyden,  
Met Lente en Herfit, die niet fo bitter ftryden.  
Soo d'eeene dach ,, u hooch gaen fach,  
En d'ander dach ver neder,  
Soud niet vol pynen,  
Het breyn des werelts fchynen,  
Aen het weder?

De uitgave VAN BRAND heeft:

Heel goedt, en heel befcheiden  
Schift ghij van een de doodtvyandfche tijden,  
-----  
Scheen niet aan 't hollen  
Des werelds geeft, bij 't follen  
Van het weder?

En vervolgens *coupl.* 3. 1618.

Niemandt en heeft t'ontberen  
Vw goedtheyt mildt, ghy lonckt foo vriendelyken  
Op Ambachtslien, als Heeren,  
Op florgdige' arme' als overdwaelfche rijcken.  
Gheen ftraffe rol ,, in 'swerelds hol,  
Is u belaft te voeren;  
Maer fiel en finnen,  
Met uwe cracht, uyt minnen,  
Te beroeren.

In de andere,

G 5

Geen

Geen hart en hoeft t'ontbeeren  
 Uw' milde gunst; ghij lonkt zoo vriendelijken  
 Op slaaven als op heeren,  
 Op sordigh' armen, als op pratte rijken.  
 Geen straf bestier  
 Is, aan uw vier  
 Vol deughds, belast te voeren;  
 Maar alle dieren,  
 Met vreughd, tot in de nieren  
 Te beroeren.

Ja in dezen en andere zangen vindt men zelfs in de eerste uitgave geheele *coupletten*, die de Dichter naderhand afgekeurd en uit de laetste weg gelaten heeft.

IV. Dus verre van de Lezing, gehandeld hebbende, gaen wy nu tot het schryven, de ziel der Navolging, over, waerin ons eigenlijk de rechte wyze van navolging van alle onhebbelyke onderscheiden zal te beschouwen staen.

Men verdeelt de Navolging in ene kinderlyke en Mannelyke of ook wel in ene slaefachtige en vrye navolging. De eerste verdeeling heeft haer opzicht tot de wyze hoe: de andere tot de bepaling hoe verre men een ander volgen moet.

De Kinderlyke Navolging heeft inzonderheid plaets in die oeffening waer door men de gedichten van een ander in andere bewoordingen of in ander soort van verzen over giet; een werk dat zekerlyk zijn nut en voordeel heeft voor eerst beginnenden, vooral om zig de werken van die men navolgt in het geheugen te prenten, maer ook een werk, dat gelijk een ieder lichtelyk begrijpt, niet veel moeite en kunst in heeft voor iemand die wat rijk van woorden en rijmklanken is; maer tot deze kan men ook brengen die wy-

ze

ze van Navolging, welke alleen de fraaiste spreekwyzes van een of meer Dichteren tot zijn oogmerk overneemt, te samenlapt, en voor zijn eigen werk uitvent; 't welk eer ene dievery te noemen is dan ene behoorlyke Navolging: niet als of men nergens de slagen en uitdrukkingen van een ander zou mogen gebruiken; BROEKHUIZEN, ANSLOO en PLUMMER ja zelfs POOT hebben geen zwaarigheid gemackt dit uit HOOFD te doen; maer dezen deden hunnen grooten voorganger geen schande aendoor zyne schoonheden in slechte gedichten als vlagges op mistfchuiten te planten; nog stelden alleen daer de fraeiheid hunner gedichten in, maer vergoedden die geringe overneming door hunne mannelyke Navolgingen of eigen vindingryke gedachten *Namelyk* [op dat BROEKHUIZEN hier zig zelf verdedigde met zijn eigenwoorden *in notis ad Sannaz. l. III. Ecl. 1. vers. 166.*] *Namelyk 'er blijft door 't gedurig lezen veel hangen, 't welk zig somtijds aen onze gedachten, als op onzen eigen grond gewassen, voordoet.* Wil men dit door meer voorbeelden gestaefd zien, men leze P. BURMANNUS SECUND. *in Emend. & addend. in notis ad P. Lotich. Sec. poëmata vers. 662, 663.*, waer men uit Latijnsche Dichters het onderscheid tusschen de kunstige en diefsche Navolging [om zoo te spreken] fraei vindt aengetoond.

In het Latijn heeft men een soort van gedichten *Centa* of t'samenlapsel geheten, waer van de kunst alleen bestaet in een aeneenschakeling van spreekwyzes van anderen uitgeschreven zonder 'er iets van 't zyne tusschen te voegen; men vindt 'er zoo een op een huwlyk in de *poëmata* van AUSONIUS en een op *Bandius* in die van HEIMSIUS; dog in onze Ta-

le

le is dit geestpynigende slag van verzen, ons wetens, nog nimmer in gebruik gebracht.

De slaefachtige Navolging is, die wel geschiedt door enige uitbreiding en verschikking, maer welke zig als door een zeker soort van *superstitie* zoo zeer bindt aen het geen zy Navolgt, dat zy daer de fouten, welke zy 'er in ziet niet durf aflaten, nog ook hare eigen krachten om het stuk te verbeteren, beproeven:

Tegens deze beide valsche soorten van Navolging nu staet, de ware, de Mannelyke, de vrye Navolging over; en is die, welke niet van woord tot woord overbrenghet, nog ook alles zonder eenige verandering of byvoeging en gedachten navolgt; maer dus de gedachten van een ander behandelt, dat dezelve niet gefloten schynen maer met volle reden den naem van een gerechtelyke eigendom verdienen.

Die namelijk op deze wyze Navolgt, drukt het lichhaem en niet slechts eenige leden van zijn voorganger uit; tracht zijn geest zelfs over te nemen, en het gene hem nog ontbrak te verbeteren.

Om den weg tot dezen welke moeilyker is dan veeleu zig verbeeldt, wat klaerder aen te wyzen, zullen wy eerst iets zeggen van de wyze van verandering in het geen men van zijn eersten voorganger navolgt, en dan van de bepaling hoe verre deze Navolging gaen moet, met op zich tot de vermyding van fouten, en de beproeving van zijn eigen krachten.

De verandering in de Navolging 't zy van geheele stukken, 't zy van enkele plaetien kan op vercheiden wyzen geschieden; men kan namelijk de soorten der zaken [*genera*] in derzelveu byzonderheden [*species*] geheelen in gedeelten, de oorzaken in gevolgde, of van den anderen kant, de byzonderheden in hare soorten, de

de gedeeltens in haer geheel, de gevolgen in de oorzaken verwisselen; of het geen ons niet te paste komt of aenstaet achterlaten, en 'er iets anders voor in de plaets stellen.

En deze Navolging kan, als zy wel behandeld wordt, al vry veel verandering en verschillende houding aen een stuk geven; vooral indien men daer nog de verwisseling van schikking, zoo die plaets kan hebben, byvoegt; weshalven deze somtijds genoeg zijn kan, byzonder, indien men stukken van eene andere tale navolgt; evenwel krijgt zy een grooten luister, indien men haer paert met eene voegelyke uitbreiding, of indien men het gene een ander breed behandeld heeft, inkrimpt, en in minder regels sluit.

Nog meer verandering geeft de verruiling van Dichttrant: wanneer men byvoorb. het gene onze Voor ganger hoogdravend gezongen heeft op een lager, het geene hij eenvoudig gesproken heeft, op een hooger toon stelt.

Doch hoe veel uitwerking deze regels, ook wel waergenomen doen mogen, nog is dezelve gering by het nut dat de tusschenvoeging van dingen die men uit andere Dichters genomen heeft, mids insgelijks met behoorlyke verandering verschaeft, dewijl men alles uit eenen voortreflyken Dichter overnemende, gevaer loopt van den blaem van dieverye.

SENECA toont dit fraei aen: (n) *Apes debemus imitari*, zegt hy, *& quemcunque ex diversa lectione congestimus separare; Melius enim distincta servantur. Deinde, adhibita ingenii nostri cura, & facultate, in unum saporem varia illa libamenta confundere: ut etiamsi apparuerit unde sit, aliud tamen esse, quam unde sumtum*

(n) *Epist.* 85.

*tum est, appareat. Quod in corpore nostro videmus, sive ulla operâ nostrâ facere naturam. Alimenta, quae accepimus, quamdiu in sua qualitate perdurant, & solida in natant stomacho, onera sunt. At cum ex eo quod erant mutata sunt, tum demum in vires, & sanguinem transcunt. Idem in his quibus aluntur ingenia, praestemus: ut quodcumque haesimus, non patiemur integra esse, ne aliena sint: dat is, „Wy moeten de byen volgen, en al het gene wy uit verscheiden lezingen gegaerd hebben, schriften: want het gene onderscheiden is bewaert men beter; vervolgens moeten wy met aenwending van de zorg en 't vermogen onzes verstands die verscheiden teugjens tot een drank te samen gieten, op dat het, schoon het blyke van waer het zy, echter iets anders schyne, dan dat waer uit het genomen is. 't Geene wy zien dat de Nature zonder enige hulp van ons in ons lighaem doet: de spyzen die wy genuttigd hebben zijn, zoo lang zy hare hoedanigheid volharden en ongekleinsd op de maeg dryven, tot ballast. Maer, wanneer zy van het gene zy waren veranderd zijn, dan gaen zy eerst in bloed en krachten over. Laten wy het zelfde in 't werk stellen aen die spyzen, waer 't verstand mede gevoed wordt: zoo dat wy al het gene wy geproefd hebben niet geheel laten blyven, op dat het niet een ander blyve toebehoren.”*

P O Ò T maekte onder anderen gebruik van deze regels, wetende de schoonste trekken en aerdigste manieren van uitdrukkingen en bewoordingen in allerlei foorten van bevallige schriften af te zien, en zig eigen te marker; waer toe hem zijn sterk geheugen niet weinig ten hulpe kwam

Om nu dit alles, zoo veel mogelijk op te helderen,

ren, zullen wy hier een voorbeeld van Navolging uit het Latijn, en nog een of twee uit het Nederduitsch achter voegen: uit het Latijn lust het ons te kiezen dat Gedicht van POOT betyteld, *Beboude reis naer Engelant aen den Heere N.* het welk hy gedicht heeft in Navolging van HORATIUS, (o) waer deze VIRGILIUS naer Athene vaerende een voorspoedigen tocht wenscht: de Latijnsche Poët begint dus:

*Sic te Divu potens Cypri,  
Sic fratres Helenae, lucida sidera,  
Ventorumque regat Pater,  
Obstricis aliis praeter Japyga,  
Navis quae tibi creditum  
Debes Virgilium, finibus Atticis  
Reddas incolumen precor,  
Et servas animae dimidium meae.*

dat is, „ Zoo waerlijk bestieren U de Machtige Go-  
„ din van Cyprus, de heldere Sterren broeders van  
„ Helena, en de Vader der winden, alle de winden,  
„ uitgezeid den Noord-westen, vastgeboeid hebbende,  
„ O Schip welke VIRGILIUS U vertrouwd schul-  
„ dig zijt, indien gy mijn wensch voldoet, hem op  
„ de grenzen van Athene levert en de helft myner  
„ ziel behoudt.”

Onze Hollandsche Dichter verandert deze aenspraek aen het Schip in een algemeenen wensch; en wel zoo dat hy niet al de Goden aenroept, die zijn voorganger ophaelt; maer 'er een afaet, een byvoegt en twee in een andere schikking plaetst, op deze wyze:

Dat

(o) L. I. od. 3.



Dat nu Eool de winden  
 Al t'zamen pass' te binden  
 In hun spelonk met kracht,  
 Behalve die van 't ook ons toe blaest, koel en zacht.  
 Dat Nereus 't grimmig woeden  
 Der groene pekel vlooden  
 Belette, op myn gebeên.  
 Myn vriend bezoekt het ryk der witte Galatheen.

Vervolgens voegt hy hier ene schildering by van het vertrek van zynen Vriend, en een kleine uitweiding over hunne Vriendschap, beiden boven het gene zyn Voorganger heeft.

In 't zee gevaer kloekmoedigh,  
 Zeilt Dafnis, my te spoedigh,  
 Naer o'oevers van den Teems,  
 En volgt langs 't waterspoor dus zyn fortuin uitheemsch.  
 Hy ziet alreê de kruinen  
 Der vaderlantische duinen  
 Verdwynen van zoo veer,  
 En waegt in zich myn vreugt op 't ongetrouwe meer.  
 Hoe moet de vrientschap lyden  
 Die hier van wederzyden  
 Gerekt wordt over 't zout!  
 Zy trekt vergeefs te rug als 't noodtlot tegen houdt.

HORATIUS valt aenstonds in ene beschouwing van de stoutheid des eersten Zeemans, dan gaet hy over om te toonen hoe weinig de zee uitrechte in de landen van elkaer te scheiden, daer de schepen zig aen geen zee stooren, maer dezelve oversleken werwaerts zy heen willen. Hier op vaert hy uit tegens de stoutheit trotschheid van 't menschelijk geslacht waerin hy met een woord van den oorsprong der zeevaart rept.  
 Alle deze dingen heeft POOR in ene geheel ande-

re schikking gebracht : deze beschouwt eerst het weinige voordeel dat de zee doet in de vaneenklevinge der landen; en hier in verandert hy *soort* in *byzonderheid*, *oorzaak* in *gevolg*, ene *stelling* in ene *vraag*; teffens iets minder zeggende dan HORATIUS, welke aen deze stoffe komende zingt:

*Nequicquam Deus abscedit  
Prudens Oceano dissociabilis  
Terras, si tamen impia  
Non tangenda rates transfiliunt vada.*

dat is: „ te vergeefs scheidde het voorzienige Opper-  
„ wezen, de Verwyderde en Onbuerlyke landen, door  
„ den Oceaan van één, indien echter de roekelooze  
„ vaertuigen, de plassen die men niet genaeken moest,  
„ durven overslippen.”

FOOT

Wat baet het, schoon de Britten  
Van 't ront der werelt zitten  
Gescheiden door het nat?

Hier op gaet de Navolger over tot den oorsprong der zeevaart; zijn Voorganger hadt slechts van allerlei stoute ondernemingen sprekende in 't algemeen gezegd:

*Semotique prius tarda necessitas  
Leti corripuit gradum.*

Waer achter hy, ook het stout bestaen van *Dedalus*, die gezegd wordt zig vleugels gemaakt te hebben, gevoegd hadt; FOOT houdt zig alleen by de zeevaart, waerin hy veel breeder is, tonende de wyze aen waerop men ook in deze dien korteren weg tot de dood gevonden hadt; en dewijl men houdt dat de fa-

lts DEEL.

H

bel

bel van *Dedalus* beteekent, dat hy het eerste de zeilkunst vondt, neemt hy denzelfen ook in dien zin over.

Fenicle vondt vroeg op zee een reisbaer padt.

De pyn wert om gehouwen.

Men ging aen 't schepebouwen.

De vloet, al viel 't hem zuur,

Kreeg bergen op zyn' rug, in weêrwil der natuur.

Dedael brogt mast en zeilen.

Het dieplood leerde peilen.

De starren lichtten voor.

Zoo voer men tusschen bank en blinde klippen door.

Dan beschouwt hy de stoutheid des eersten Zeemans ;

Doch 't moft een stouthart wezen,

Die d'eerste, zonder vrezen,

Een uitgehouden boom

Dus tot zyn' kerker koos, en aflak in den stroom ;

En ondêr 't ommezwerfen

Een zeldzaam slach van sterven,

Nogh vreemt en onbekent,

Met moeite en arbeit zocht op 't schuimende element.

Men ziet dat hy hier eerst de woorden van HORATIUS *Semotique prius* &c. te pas brengt : voor het overige is hy, in deze beschouwing veel korter dan zijn voorganger ; veranderende hier *byzonderbeden* in *algemeene spreekwyzen* : de Latijnsche Dichter stelt toch het gevaer der Zeevaart veel ijslyker voor, op deze wyze :

*Illi robur & es triplex*

*Circa pectus erat, qui fragilem truci*

*Commisit pelago ratem*

*Primus, nec timuit praecipitem Africum*

*Decer-*

*Decertantem Aquilonibus,  
 Nec tristis Hyadas, nec rabiem Noti:  
 Quo non arbiter Adriae  
 Major, tollere seu ponere volt freta.  
 Quem mortis timuit gradum,  
 Qui rellis oculis monstra natantia  
 Qui vidit mare turbidum, &  
 Infamis scopulos Acrocerauria?*

dat is, „Hy hadt moed en drie dubbeld koper om het  
 „hart, die 't eerst een zwak vlot aen de wrede zee  
 „dorft toe vertrouwen, en niet schrikte, den neder-  
 „gierenden Zuidwesten-wind tegens de Noorde-wind-  
 „den te zien worstelen, nog de droeve Regensterren  
 „en de woede van den Zuiden-wind, die 't meest  
 „van alle over de Adriatische zee den baes speelt, 't  
 „zy hy de golven wil doen ryzen of bedaren, in 't  
 „aenzicht te zien; welken trap van dood vreesde hy  
 „die met onverdraaid gezicht de zwemmende mon-  
 „sters, die de ontroerde zee en de beruchte Acro-  
 „ceraunische klippen dorft aenschouwen.”

Wat belangt de uitvaring tegens de trotsche God-  
 loosheid der Menschen, waarmede HORATIUS ein-  
 digt, deze laet POOR als niet met zijn oogmerk stroo-  
 kende, geheel achter wege; stellende in de plaets van  
 deze ene naooging van het schip, het welk zynen  
 Vriend henen voert: in deze naooging nu schijnt hy  
 ene plaets uit OVIDIUS of liever uit ene vertaling  
 van hem te hebben overgenomen; daer namelyk de-  
 ze Dichter *Halcyone* beschrijft het Schip van haren  
*Ceyx* naoogende: (p)

*Ubi*

(p) *Metam. Lib. XI. vf. 467.*

*Ubi terra recessit*

*Longius, atque oculi nequicunt cognoscere vultus,  
Dum licet, insequitur fugientem lumine pinum.  
Haec quoque ut haud poterat spatio submota videri,  
Vela tamen spectat summo fluitantia malo.  
Et nec vela videt, vacuum petit anxia lectum.*

dat is, „Wanneer het land verder wegwijkt, en hare  
„oogen zijn wezen niet meer kunnen onderkennen,  
„volgt zy zoo verre zy mag de vliedende pijn met  
„haer gezicht. Na dat deze ook te veer verwyderd  
„was om gezien te worden, beschouwt zy evenwel  
„de zeilen, die van den mast flodderen; deze ook niet  
„meer ziende keert zy angstig naer hare slaepstede.”  
POOT heeft het zelfde denkbeeld, dog korter uitgedrukt, in dezen regel:

Onze oogen raeken schip en zeil en vlaggen quyt.

Want dat de Dichter de fabel van *Halcyone* gelezen hadt, mag men opmaken, wijl hy in 't einde van een zee spreekt die „legt, gelijk wanneer de ijsvogels „broên”: gelijk OVIDIUS (q) toch zegt:

—— *Coëunt suntque parentes:*

*Perque dies placidos biberno tempore septem*

*Incubat Halcyone pendentibus aequore nidis.*

*Tum via tuta maris &c. ——*

dat is, „Zy paren, en krygen jongen, en *Halcyone*  
„broedt in den wintertijd zeven stille dagen op het  
„nestje, dat over de zee hangt: dan is de zeevaert  
„veilig.”

In

(q) Lib. XI. v. 745.

In het voorgaende van dit stukjen hadt POOT meer spreckwyzen van anderen in gevlochten, gelijk

De vloet, al viel 't hem zuur,  
Kreeg bergen op zyn rug, in weêrwil der natuur.

Het welk in den aert een uitdrukking is van ANTONIDES, als ook „schuimend element, de groene pekelen, vlooden enz.” Eindelijk in het slot keert hy weder tot de Navolging van HORATIUS brengende hier de broeders van *Helena* te pas, die hy in 't begin hadt achter gelaten: hy zingt namelijk

Indien Heleens Gebroeders  
Nu als getrouwe hoeders  
De zeereis spoeien doen,  
En 't water legg' gelyk wanneer d'ysvogels broên;  
Indien myn Vrient na 't landen,  
Op 't kryt der Britsche stranden,  
Ras lof zinge, en ras keer' (weêr.  
Zoo gaet het naer myn wensch: zoo kooft myn blydſchap

Het welk als een kort begrip van het geheele gedicht uitmaekt.

Een voorbeeld van Navolging uit het Nederduitsch heeft men aen BROEKHUIZENS *Hageroos*, (r) waerin die Dichter zig den zang van HOOFT welke begint,

O Phœbus fiere pronker,

heeft voorgesteld, en dus behandeld, dat hy den dichttrant van een zang verwisfelt in een lagere Herdertrant, en alles op het kunſtigſte heeft uitgebreid; het geheele ſtuk uittreſchryven lijd ons beſtek niet, eenige ſtael-

(r) Zie zyne Gedichten bl. 9.

flaeltjens 'er van by te brengen is slechts ons oogmerk.

BROEKHUIZEN hecht 'er eerst een voorreden aen by wyze van een Opdracht; en dan een begin als dat van veele Herderszangen is:

'T was over middag, en het vee noit knabb'lens moe  
Herkaude 't klaver vast in koele schaduw, toe  
De Jonge Veneman (daar bosfen en daar velden  
Noch af weërgalmen) dus zijn schalke fluitje stelde:

Waer na hy tot het stuk zelf overgaet; den eersten regel van HOOFT bekleedende met een menigte van omschryvingen en spreekwyzen ten deele uit andere dichten van den Drosfaert, ten deele uit het Latijn, ten deele uit zijn vernuft getoogen: dus spreekt hy de zon aen:

O zichtbaarlyke Godt, eerwaarde Zonne schoon,  
Dagvoerder, 'swerelts oog, uit wiens vermaalden troon  
In onverganklyk ligt de Schoonheit zit te pralen,  
Gehult met levend gout, omheint met goude stralen:  
O gy, wiens minneluft in herderlyk gewaadt  
Vermomde by Admeet de waarde van uw' staat.

Deze Zon nu wordt van HOOFT vry schamper naer zijn ondergang gewezen, echter met die vergoeding, dat hy haer boven de Maen en Sterren stelt: op deze wyze:

O Phoebus fiere pronker,  
Geen' rust ik u misgon,  
Vaar vry, met uw geflonker,  
In zee der vloedten bron.  
Den avont met zyn donker  
Is voorboe van mijn zon.

Niet dat gh' in mijn zin, wijken  
Moet voor uw' zuster klaar,

En

En 't heir dat 's hemels rijken  
 Beklimmen komt met haar.  
 'K wil by u niet gelijken  
 Haar' lichten allegaër.

**BROEKHUIZEN** stelt hier voor ene ootmoedige bede, en behoefde 'er dus de verheffing boven de Maen niet by te voegen, hy zingt:

Kan herdere bede, vol van minnelust, uwe ooren  
 Met ootmoet innerlyk, en diep ontzag, bekooren,  
 Duik, goude Zonne, duik, daer Thetis u verwagt  
 Om's daags voldienden loop te rusten in de nagt.

**HOOFD** vervolgt met reden te geven van zijn verlangens naer dezen ondergang der zonne:

Maar in de duisterheden,  
 Die koomen zwieren aan,  
 En met een mist bekleeden  
 Uw' afgeleyde paën,  
 Zal ik, te mijner beeden,  
 Twee starren op zien gaen.

Twee starren, die met blaaken,  
 Verdrijven 't naere zwart:  
 Die teelen, en ontwaaken  
 Doen vier, dat starren tart,  
 In mijn gemoedt; en maaken  
 Een hemel van mijn hart.

Deze Starren verruult de Navolger met Zonnen, welken hy met spreekwyzen uit een ander vers van **HOOFD** ontleend, op een verscheiden wyze aenprijft:

Ik zal te myner bée twee zonnen uit de klimmen  
 Des bruinen avonds, als gy wèch zijt, op zien klimmen,  
 Twee zonnen zwanger van bekoorlykheit en schoont',  
 Daar Min op schiltwagt staat, daar Venus inne woont.



HOOFT eindelijk beschrijft den luister van deze zyne twee Starren dus:

Die zal ik, op het spaade,  
 Meer dan een' morgenstondt,  
 In blinkenden gewaede  
 Zien glinstren als verzont:  
 En proeven de genaede,  
 Die min zijn' dien'ren gont.

maer BROEKHUIZEN neemt hier eerst enige hinderpalen uit den weg die de Zon in haren loop zouden kunnen tegens houden, te lang om hier neêr te stellen, en daer na beschrijft hy den glans der Zonnen die hy verwachtte van de uitwerkselen in het breede:

—— — Ga Febus, ga vry heên.  
 De heldre Hageroos zal uwe plaats bekleên.  
 De zilvere uchtenddau zal sjaauwen, en verdroogen  
 Op 't flikkerende ligt van haar wellustige oogen.  
 Veel aangenamer dan met draay van stem en keel  
 Zal groeten 't morgenligt de ichelle Filomeel;  
 De Roos en Lely, met ontlooke blaadtjes goellyk,  
 Oponferen haar jeugt en dankbaarheid gevoellyk;  
 Onthalen haare komst met lieffelyker lach  
 De blonde Dageraat, bodinne van den dag. enz.

Eindelijk den zang van HOOFT dus tot het ende gevolgd hebbende voegt hy 'er nog een najver van de Maen tegens de Zonne zyner schoone tot slot by, waermede wy ons thands niet kunnen ophouden.

Een andere wyze van Navolging uit het Nederduitsch vindt men in POOTS Minnedicht *goelyke wangen* genaemd, (s) dit is insgelijks gevolgd naer een zang

(s) I. Deel bladz. 126.

zang van HOOFT; maer daer in de *Hageroos* alles uitgebreid was, is hier alles ingekrompen, en de byzonderheden in algemeene uitdrukkingen veranderd, en 60. in 12. regels gebracht, HOOFT begint dus: (†)

Op 's Winters endt,  
 Wanneer de Lent,  
 Dat prille puik der tyen,  
 Zoo aangenaam,  
 Voortsdoet de kraam  
 Van haar' kleinooderyen;  
 Het menschlijk zaadt  
 Alleen niet gaat  
 Naa blaën en bloemen reiken:  
 Juppijn versmaadt  
 Het goudtsieraadt,  
 En pronkt zijn kruin met eiken.

POOT:

Laet Jupyn met eikeblaën  
 Zyn geduchte slapen sieren;

Vervolgens haelt HOOFT het loof op waermede *Alicydes*, *Mars* en *Bacchus* zich pronken, dog deze allen slaet POOT over; dan zegt hy van *Apollo*.

De zon stelt toe  
 Een' lauwerroë,  
 En hult daar meë zijn lokken.

Dit brengt POOT over:

Febus heilge laurieren  
 Op zyn goude lokken laën.

En

(†) *Zangen* bladz. 160.

En hy roept 'er *Pan* by, van welken HOOFD zwijgt:

Pan om spichtigh pynlooff gaen,  
En 'er zich een' krans af breien;

HOOFD vervolgt:

De strenge maaght,  
Die niet en haaght  
Dan wetenschap en waapen,  
Nu onlanks brak  
Een olytak,  
En vlyd' z' om beid' haar slaapen,

FOOT:

Vette olyf Minerf verfruien.

HOOFD:

Diones bloedt  
En heeft geen' moedt  
Om 't schorre groen te draagen.  
Met myrteblaën  
Laat zy begaan  
Den Min, die siert haar' waagen.  
't Is pas haar' maght  
De roos, op 't zacht  
En teder hair, te lyen:  
Haer' kamenier  
Weet, met een' zwier,  
Die geschakkeert te vlyen.

FOOT:

Roos noch mirt Dione ontfaen.

HOOFD:

## HOOFD:

Zoo zeer verfreit  
 De frisfigheid  
 Van blaën en bloemen 't leven.  
 Maer all' die schat  
 Gaev' ik, om 't bladt,  
 Van Doris handt, beschreven.

## FOOT met verandering van vinding :

Wien doet al dat tooien aen?  
 'k Gaf wel duizent zulke kroontjes  
 Om de roosjes die de koontjes  
 Van mijn Klorisje beslaen.'

Dit alles is de rechte soort van verandering en die dezelve in het werk stelt, behoeft niet alleen geene vreeze te hebben voor den naem van *kinderlyken Navolger*, maer kan zig ook van dien van *Slaefachtigen* vryspreken; die echter den laetsten geheel en al vermyden, en den naem van *vryen Navolger* met volle reden verdienen wil, moet, ook op het spoor van groote mannen, altijd in het oog houden zynen Voor ganger te verbeteren: en hier toe is het voor eerst noodig niet alles te volgen: want gelijk 'er op aerde niets volmaekt is, zoo is 'er ook geen Dichter, die niet in het een of ander der onvolmaektheid onderworpen is, en zyne fauten heeft.

Deze fauten kunnen bestaen of in hunne Navolging der Nature, of in het *instrumentaale* waermede zy dezelve hebben nagevolgd; als daer zijn, woorden, maet, en rijm.

Dat men de eerste feilen niet moet involgen ziet men met een opslag van een oog, wanneer men dat maer op het oogmerk van de Navolging der Dichte-

ren

ren vallen laet, en het welk wy zeiden dat daer in bestaet om de Nature op de beste wyze te volgen: indien derhalven de Dichter dien wy ons ten voorganger gekoren hebben, al ware hy de allervoortrefflijkste, hier of daer iets zegt, dat tegens de Natuerlyke verbeelding strijdt, is dit niet na te apen om dat hy het gezegd heeft: en dewijle men de Nature op de beste wyze wil leeren affchilderen, zou het ook tegens ons oogmerk stryden indien men daer toe verwen koos die men vooraf zag dat doof of hard waren.

Om hier van een of twee voorbeelden by te brengen; wy zijn zoo met **HOOF**T niet ingenomen, dat wy denken zouden, dat men hem zoo wel na moet volgen in zyne verdraeide *construſtien*, lamme maet en onnette rymen, als in zyne stoute vindingen, scherpsinne slagen en mannelyke spreekwyzen; ja wy moeten, schoon het ons deert, bekennen, dat **BROEKHUIZEN** hier in te laken is, om dat hy zich uit al te groote liefde voor den Drosfaert in deze faut heeft toegegeven: gelijk alleen uit de regels die wy even te voren uit hen hebben bygebracht blyken kan.

**HOOF**T wist zelf wel dat dit alles niet met een volmaekt gedicht bestaen kon, maer hy zocht in zyne verzen de volmaekheid niet, en dichtte dezelve alleen voor uitspanning, wanneer hy zig van zijn hoofdwerk, eens wilde verlustigen: die dus redeneeren wil mag men vryelyk ook hier in navolgen; maer wy schryven dit voor zulken, die, schoon de volmaektheid hier niet gevonden wordt, echter zoo na by dezelve trachten te geraken als mogelijk is.

**ANTONIDES** ten tweede, mag zoo stout en mannelijk een Dichter wezen, als hy wil, evenwel denken wy, en hebben zulks hier vooral te kennen gegeven, dat zyne opgeblazendheid niet na te volgen is.

Maer

Maer onder het gene niet na te volgen staet, betrekken wy ook zulke dingen die wel voor geen fauten gehouden wierden wanneer onze Voorgangers die schreven, maer het worden zouden wanneer wy dezelve navolgden: zulken zijn vooreerst alles dat in den smaek van dien landaert waer uit onze Leidsman is maer niet in den onzen valt; VOLTAIRE is hier over fraei in zijn *Vertoog van het Heldendicht*, het geen door een bedrevenhand wel eens mocht vertaeld worden, toonende dat al die srydende Goden in HOMERUS, al die toveryen in TASSO, die duivels in MILTON, dingen zijn waerin geen Franschman behagen scheppen zou, hoewel zy by de Grieken, Italianen of Engelschen ingang vonden; het zelfde zy van ons gezegd.

Hier toe behoort ten tweede al het geene ten tyde van onze Voorgangers plaets hadt; als daer zijn woorden die thans verouderd zijn en niet verstaen worden, en hoe toch zou het met het oogmerk der Dichtkunst strooken van deze gebruik te maken, daer dat toch is, de gemoederen door hare Navolging der Nature te bewegen? hoe kan dit bereikt worden door woorden die de Lezer of Toehoorder niet verstaet, en welke desgeen indruk op zijn verstand, veel min op zyne hartsrochten, maken kunnen? Zulke woorden vindt men byvoorb. in een SPIEGEL, HEINS, ook HOOFTE en anderen, welke echter Dichters zijn die Navolging verdienen.

Doch dit moet zoo niet begrepen worden als of 'er nooit plaets kan zijn voor het ouderwetsche; in tegendeel 'er kunnen gelegenheden voorkomen daer het zelve sieraed byzet: zulke gelegenheden zijn, wanneer men in een stuk dat dezen tijd raekt een man van dien tijd invoert; of ook in andere omstandigheden, gelijk

lijk wanneer Poot den tijd beschryvende toen hy onder de Schipluifche Rederykers behoorde , in zijn *algemeenens brief* deze regels invleit :

De heldegeften van ridders en mannen groot  
Behaegden in zulk fchrift mijn wonderlijk minjeot

Het welk iemand voor een faut aenziende , toonen zou , geen verftand te bezitten om 'er de fraeiheid van te erkennen.

Tot de dingen die plaetfe hadden ten tyde van onze voorgangeren , en niet in onze dagen , brengen wy ook in de Griekfche en Romeinfche Dichters het gene naer hunnen Heidenschen Godsdienst fmaekt ; hier zouden de Goden eerst in aenmerking komen moeten , dan wy zullen ftraks liever van dezen wat breder fpreken , en eerst gewagmaken van de kwaade zeden die uit hunnen Godsdienst voortvloeyden.

De zorgelooze leer der Epicuriften bekleedt hier in 't algemeen de eerfte plaetfe ; en dat verfcheiden Griekfche en Latijnsche Poëeten , zelfs HORATIUS die fomtijds uit zyne gronden zulke goede zedelessen bouwt , van deze vol zijn , is niemand onbekend die geen vreemdelling is in de werken dezer Dichteren.

Deze laetftgenoemde Heiden fpreidt , hoe wel niet zoo veel als wel elders , deze gevoelens ten toon in zijn 9de *Ode* van 't eerste boek , die op den winter ziet :

*Quem fors dierum cunque dabit , lucro  
Appone : nec dulces amores  
Sperne puer , neque tu choreas.  
Donec virenti canities abest  
Morosa ; nunc & campus , & arva ,*

*I.e.*

*Lenesque sub noctem susurri  
 Composita repetantur bora :  
 Nunc & latentis proditor intimo  
 Gratus puellae risus ab angulo,  
 Pignusque dereptum lacertis,  
 Aut digito male pertinaci.*

dat is: „Wat voor een dag het geval u ook beschik-  
 „ ke, leg hem tot winst aen, o jongeling, en ver-  
 „ acht gy de reien niet: zoo lang u in uwe groene  
 „ jaren de korzele grijsheid niet bezoekt: dat nu de  
 „ ren en worstelspelen, en tegens den nacht op het vast-  
 „ gestelde uer de zachte mingesprekken, van u herhaeld  
 „ worden; dat nu ook van u het aengename lacchen  
 „ gehoord worde, waer door zig 't meisje, dat kwams-  
 „ wijs in een verborgen hoek weg schuilt, ontdekt;  
 „ en dat nu door u by herhaling Minnepanden ge-  
 „ roofd worden van de armen of vingers der Maeg-  
 „ den die 'er om de fleur tegen worstelen.

Dog P O O R heeft in zijn *Winter*, waerschijnlijk  
 naer dit Liergedicht gevolgd, dit alles verstandig dus  
 ingekort:

Elk zie nu, tegens winterquaelen,  
 Den warmen zomer aen een' luwen haert te halen.  
 Vulkaen zy elk in dezen tyt  
 Ten Huisgodt ingewydt.  
 O Vrienden, houdt u toch verborgen:  
 Eet vleesch, drinkt ouden wyn, en laet den Hemel zorgen.  
 De zomer moet met zyn faizoen  
 Den graegen winter voan.

Uit welke regels de Bedilzucht op zijn best iets zondigs halen zou, dog de Menschlievendheid vindt 'er niets weelderigs maer alleen ene gebruikmaking van  
 het



het geen God ons gegeven heeft, in. Een ding moeten wy hier in 't voorbygaen aenteekenen: 't verschild veel te zeggen „laet den Hemel zorgen” gelijk POOT, of „laet de Hemel zorgen” 't eerste heeft hier een onderdaenen zin, „betrouwt u aen de zorg des Hemels” *Sinatis ut Coelum pro vobis curam gerat*; het andere zou men met reden in een Epicurischen zin opvatten kunnen als: „de Hemel mag vry zorgen wy leven zorgeloos” *Coelum curis angatur per nos licet*.

, In 't byzonder behoort tot de Heidensche zeden de dartele en vuile tale en stoffen, die men in sommigen van hunne Dichters vindt; en welken na te volgen geen Christen passe; terwijl daer uit, gelijk VONDEL in zyne *aenleiding* zegt, „niets dan „laster voor den Dichter in 't algemeen ontstaet;” en wat voordeel 'er de Poëzy uit trekke, kan hier uit afgenomen worden, dat dit de oorzaak is waerom de schouburg, die kweekschool van Tael en Dichtkunst, eertijds hier mede besmet, nog by veelen gehouden wordt voor een schandvlek van onzen Godsdienst, daer niemand komen kan zonder 'er den glans van een goed gewisse aen te bezoedelen.

Vrolijkheid indien zy binnen de palen der voegelijkheid blijft, kan niemand laken, maer in Poëzy dezen zoo met opzicht tot ongebondenheid in 't gemeen als kwade zeden in 't byzonder te buiten te gaen, is een onkruid in de gemoederen te zaaien, dat schielijk wortelt en niet minder schielijk kwade vruchten voortbrengt; men zegge hier tegens wat men wil, de Poëzy is zoo aenlokkende en krachtig, dat zy de harten als met fluweelen snoeren weet over te halen werwaert zy wil; en dit wel voornamelijk tot het kwade, wanttoch

*Nititur in vetitum semper.*

Wy

Wy hellen altijd hier toe van zelfs genoeg over.

Die dezelve derhalven hier toe misbruikt, in plaetse van haer te gebruiken om het Rijk van Deugd en Godvrucht voort te planten, is waardig met zyne Dichtkunst, volgens P.L.A.T.O's wet, uit het Gemeenebest gebannen te worden, terwijl hy die zig hier aen schuldig kent, weldoet deze faut door verbetering uit te wischen.

Maer lang genoeg hier van, naar sommiget gedachten mischien reeds al te lang.

'Er stondt ons nog iets te zeggen van het Godendom der Heidenen: of dit namelijk ook behoore order de dingen, die ten tyde onzer Heidensche Voorangeren goed maer nu af te keuren zijn.

Grieken en Romeinen versierden 'er hunne stukken overal mede, dit weet een ieder, en zy deeden 'er voor zoo verre wel aen, alzo dit hun Godsdienst was, en zy hun werk met niets voortreffelyker, dan met het gene van den Godsdienst ontleend was, stoffeeren konden.

Veelen onzer Christendichters volgen 'er hen in na, en proppen hunne verzen op met de namen dezer Afgoden: ons bedunkens echter hebben zy 'er geene voegsame reden voor, dewijl zy dezen Godsdienst niet belyden, ja voor af weten dat dezelve valsch is: indien zy in dezen tijd redeneerden als de Heidenen in den hunnen, zouden zy hunne stukken niet versieren met dingen tot een vreemden, maer met dingen tot den waren den eenigen Godsdienst behoorende: en dit zou meenen wy een VIRGILIUS, en HORATIUS zelf gedaen hebben, indien zy in onze dagen geleefd hadden.

Want waerom ontleenden deze lieden hunne siertitelte DEEL. I den

den niet van den Godsdienst der Jooden, die hun niet geheel onbekend kan geweest zijn? 't was, om dat hun oogmerk niet mede bracht, een vreemden Godsdienst in hunne dichten in te voeren.

Evenwel thands ter tijd den geheelen hemel dezer Godden en Godinnen geheel te willen aftormen, zou, vrezende wy, Tifons werk zijn en Tifons uitkomst hebben: 'er zijn 'er toch genoeg die den Dichter voor een beuling zouden uitkryten, die zyne werken niet van deze Fabelgodheden voorzag, weshalven wy niemand het gebruik van dezelve in allen opzichte ontzeggen willen.

Doch dit gebruik is niet eenerlei, en dit denken wy dat hier wel moet worden in acht genomen.

Het aenroepen dezer Godden, wanneer het de Dichter zelf doet, oordeelen wy volstrekt onnodig en ongeoorloofd; dan het spreken van dezelve is wel eens geoorloofd; dewijl men dus ook zijn afkeer van dezelve te kennen geven kan, op welke wijze MILTON zelfs de fabelhistorie in zijn *Paradijs* te pas brengt.

Maer het meeste omzicht moet gebruikt worden in het in voeren derzelven; het welk, schoon het ons bedunkens beter ware niet te doen, echter gedaan wordende alleen zoo wy meenen plaats mag hebben in stukken, die van Heidensche personen, plaatsen en tyden handelen, en niet in stukken waerin geschiedenissen en dingen van den Christen tijd gezongen worden. By het eerste geval namelijk stelt men zig en zynen Lezer als te rugge in een tijd, waerin men aen dezen Godsdienst geloofde; maer by het laatste is dit alles zoo onwaerschynelyk, dat elke verschyning of daed van een Godheid een leugen schijnt, die tegen's Dichters neus, gelijk men zegt, te rugge springt: ANTONIDES in zijn *Tistroom*, ROTGANS in zijn *Wil-*

*Willem den derten* en anderen zijn dus Heidenfch in een Christenland, maer nog erger SANNASARIUS die een Afgoden dienaer is daer hy de geboorte van den Zaligmaker der Christenen beschrijft en opheft; strijdt dit niet regelregt tegens elkanderen? en dit is hy alleen, om ook hier in VIRGILIUS na te volgen: dog dit alles brengt ons tot dien algemeenen regel, dat men in zyne stukken als fouten vlieden moet al het geene van onze voorgangers te pasfe ja fraei gezegd by ons niet te pasfe komen zou.

De plaets en gelegenheid namelijk waer by iets gezegd wordt, veranderhen de zaken somtijds wonderlijk; zoo dat het gene in het oorspronkelijke fraei staet in de Navolging een vlek van een gering oordeel nagelaten worden kan. Elk zie hier dan toe, waer hy zy en wat hy dichte, en vergelyke daer den tijd en plaets van zynen Voorganger mede: VONDEL kan ons hier van een niet ongepast voorbeeld geven: tweemaal in zyne Lierdichten volgde hy die *Ode* van HORATIUS. (u)

*Pindarum quisquis studet aemulari,*

*Fule, ceratis ope Daedalea:*

*Nicitur pennis, vitreo daturus,*

*Nomina ponto.*

dat is: „O Julius, die Pindarus na wil streven, be-  
„ trouwt zig op pennen door Daedals kunst met wasch  
„ aen een gekleefd, en zal [als Icarus] de gfazen  
„ zee naer zynen naem doen noemen.”

Eens, wanneer hy zijn *Roomfche Lier* dus in stelde:

Wie Flakkus lier wil steecken naer de kroon,  
Die tart, als Pan, Apolloos hoogen toon,  
En krijght in 't endt den wel verdienden loon  
Van Midas ooren.

De

(u) Lib. IV. Od. 2.

De gelykenis is , ziet gy , gelukkig veranderd van *Ikarus* in *Pan* , evenwel ook in een Fabelachtigen persoon , want hy zong van den Heidenfchen *FLAKKUS* , en kon zig dus hier niet zonder eenig recht van Heidenfche sprookjens bedienen ; maer wat denkt gy dat hy ook een Heidenfche gelykenis behoudt in zyne tweede Navolging? geenfins , deze is op *David* ; en de Dichter verkieft een waerachtige en niet min krachtige getchiedenis voor een valiche , die by *David* niet voegen zou :

Wie Davids Harp wil steeken naer de kroon ,  
Die terght , als Lucifer , den hooghten troon ,  
En wort gefchopt uit dat oneindigh schoon  
Des grooten Vaders.

Eindelijk het is ook een kwade Navolging , iets dat onze voorganger mogelijk eens of tweemaal wel gezegd heeft telkens te herhalen , en daer mede overal te pronken . *KAKOZELUS* maekt geen vers of 'er komt op zijn minst zes of zeven maelen *Godwonds* in : dit woord flaet hem byzonder aen ; om dat hy het een enkele reis in de drie deelen der gedichten van zijn Voorganger gevonden heeft ; want men moet weten , dat *KAKOZELUS* *Godwonds* een Navolger van *POOT* is .

Dus verre van de wyze van onzen Voorganger te verbeteren door achterlating van het gene niet na te volgen was ; nu moesten wy nog met een woord fpreken van de manier om zulks nog meer te doen door byvoeging van het onze .

Wy hebben reeds dikwijls te kennen gegeven en zeggen het hier weder vol uit , dat wy niet wilden dat een Dichter steeds aen de leiband liep , maer dat hy de Navolging alleen gebruikte om het rechte fpoor tot eigen vordering onder de voeten te krygen ; derhal-

halven is hy eerst de volmaekste Navolger die Navolgt met oogmerk om zynen voorganger in alles waer hy kan voor by te streven: hy, wiens doelwit altijd is om nae te volgen, blijft ook altijd achter; daer de eerste zoo hy al niet geheel tot zijn wensch komt, en zynen Voorganger achter zig laet, hem ten minste inhact en op zyde streeft.

En indien dit het oogmerk der Navolging niet van oude tyden her by groote Mannen in allerhande kunsten en wetenschappen geweest ware, hoe zou men thans in deze allen zoo hoog een top beklommen hebben? de Schilderkunst zou nog een omtrek der Zonneschaduw en de kroon der Nederduitsche Dichtkunst een *Rijmkronijk* van MELIS STOKES zijn.

De kunsten klimmen by trappen op, en men mag altijd denken dat 'er nog een nader aen de volmaektheid is; om deze reden dan moet men, wanneer het oordeel gevestigd is, zijn eigen krachten beproeven, en, gelijk de jonge vogels allengskens hunne wicken beproeven, zig eindelijk van honk durven begeven, niet altijd de gedachten van onzen eersten Leidman volgende, maer, of ene vinding van hem door eigen gedachten verbeterende en uitbreidende, of eens een vinding van een anderen Dichter met diergelyke verbetering en uitbreiding in des eersten trant overbrengende, of, en dit is wel het voornaemste, onze eigen gedachten in een behoortlyke orde trachtende te schikken en voor te stellen: wanneer wy 'er het minst op denken, kunnen ons somtijds by de eenvoudigste gelegenheden gedachten in schieten, die de bewerkingwaardig zijn, of we kunnen dezelve by geval wel eens uit eene enkele overdracht, die wy ergens vinden, te samen stellen: en zulke vindinge, *souren*, of schikkin-

gen dus geboren , zijn gemeenelyk de gelukkigſten ; waerom het niet onnut ware altijd een zakboekſken by zig-te dragen , om deze invallende gedachten niet door 't hoofd te laten wacien , maer dezelve daer in op te leggen ter tijd dat wy die van noden kregen.

Wanneer wy ons ſtellen om dezelve met den noodigen ſieraed te bekleden en in verzen te brengen , zullen wy vinden dat wy door onze Navolging zelfs den geest van onzen Voorganger aengenomen hebben , en dewyl de gewoonte de tweede Nature is , zullen wy onze gedachten juift in zijn ſmaek op het papier brengen.

Deze is de weg dien de beſten onder onze Navolgers hebben ingeſlagen: voor byvoorbeeld heeft niet alleen zulke ſtukken als wy reeds uit hem hebben bygebracht , maer ook zulken , die , zyne eigen vindingen behelzende , recht den zwier en trant van zyne voorgangers openleggen : verſcheiden Lierdichten onder zyne Mengdichten , die juift geen zaken uit HORATIUS behelzen , maer echter dezelfs dichttrant klaer vertoonen ; verſcheiden van zyne Minnedichten , waerin geen vinding juift van HOOFT bevat is , maer dezelfs geest op 't helderſte uitblinkt.

't Is waer veelen wanhopen van ooit op deze wyze hunne voorgangers te evenaeren , veel min den loef te zullen afſteken , dewyl de naem der ouden zoo hoog in top geheven ſtaet , dat het een vergeeffſche poging ſchijnt met hun om den voorrang te twiſten ; gelijk wy dan ook de Ouden hier voor het meeſte hebben aengeprezen ; maer wy zeiden toen reeds dat wy dit juift niet alleen daerom deden , dewyl zy alleen te boven gingen , maer ook om de algemeene aching die zy by een ieder hebben , en dat het niet on-

mo-

mogelijk is zelfs aller hoogstgeachte voorgangers te overwinnen, blijkt aen VIRGILIUS, die niemand, zelfs HOMERUS niet heeft nagevolgd, of hy heeft denzelven ook verbeterd.

HOOFD en VONDEL onder onze Hollanders volgden beiden onder hunne Vaderlanders den zinryken SPIEGEL; maer wie zal niet bekennen dat zy in den Dichterlyken zwier dezen voorganger veel voor uit vlogen?

POOT weder volgde onder anderen HOOFD, maer hoe veel verschilt zyne vloeiendheid en betoverende zoetheid niet van dezen? en, is het al by de meeste nieuwerwetsche Dichters waerachtig, dat zy nooit zoo verre als hunne voorgangers gekomen zijn, waer hebben zy dat gemeenelyk anders aen dank te weten gehad, dan daer aen, dat zy het oogmerk nooit bedoelden om zulks te doen, maer het altijd genoeg oordeelden, indien zy maer omtrent naby den Lof der ouden kwamen: ten ware het hun aen Dichtgeest gebrake, en die in dit geval is, verliest moeite en koste gelijk; en dezen zouden wy raden dat hy liever met zyne klompen van het ijs bleven, dan onbeslagen daer opkomende zig het gejouw der meenigte op den halze schon. Dog die een Dichter geboren is pryzen wy nogmaels de verhandelde Navolging, met het oogmerk om gelijk te komen, niet alleen, maer ook voorby te streven, aen: indien hy dezelve met afzonderlyke Dichtlessen en een goed oordeel paert, heeft hy reden van te hopen, dat hy zynen verkoren Leidsman in de dichterlyke Navolging der Nature ten minste eens onderhalen, zoo niet het zy in vinding, het zy in schikking, het zy in sierlykheid en antwoorden, het zy in deftigheid van spreuken achter zich laten zal.

En



En dus hebben wy, zoo wy hopen op ene duidelyke wyze, onze gedachten over de Navolging der Dichteren afgeschetst, zullende ons wel betaeld achten, indien de Nederlandische Liefhebber hier het een of ander aentreffen mogt, dat hem tot opbouw der voortreffelyke Dichtkunst kon ten nutte strekken.

U. D. B.

---

VERHANDELING

OVER DE

T E R P E N.



# VERHANDELING

OVER DE

## T E R P E N.

---

**D**e eenigste fakkel, waer aen wy het licht der Nederduitsche taelkunde moeten ontsteken, noemt de kundige HUYDECOPER het woordenboek van KILIAEN. en het is zoo; veele woorden die by ons buiten gebruik zijn, en niet meer verstaen worden, kan men in hem leren kennen; echter is hy zoo volledig niet of een onderzoeker der oudheid vindt nu en dan woorden en spreekwyzen, welke by KILIAEN niet bekend staen, en gevolglijk duister blyven.

Dit kan met een breede lijst getoond worden, waeruit blyken zou, dat de taelkunde niet alleen aengenaem zy en nuttig om juiste denkbeelden te maken, maer ook voordeelig en volstrekt noodig in de beoefeninge der oudheidkunde.

Wy zullen ons voor het tegenwoordige aen een enkel voorbeeld bepalen.

In de oude tyden, toen de dyken alhier nog onbekend waren, vindt men dat de bewoners dezer lage of holle landèn, by het overlopen der zee, ofte

der rivieren, kleine bergjes of heuvelen van aerde maekten (a), welke toen, en nog lang daer na, den naem hadden van terpen of toppen (b), gelijk onder anderen OKKO VAN SCHARL getuigt. „Ende was vier jaer „voor die regeringe van Aldegillus (c) noch een „seer hoeghe vloet over Vrieslant gegaen, heeft hy „sulcx wel gedachtich weefende veel hoechten in „Vrieslant laeten maecken, die men terpen, tot dien „tijt nomde, om in tijt van noedt die beesten ende „oock menschen daer op te verbergen” (d).

Indien men nu vraegt wat reden deze hoogtens terpen genoemd zijn, en welke de beteekenis van dit woord zy, zal men verlegen staen, om dat men, by den gewoonen verklaerer KILIAEN, niets deswegens vinden zal, noch ook niet by zynen voorganger PLANTIJN; 't welk dan ook myne nieuwsgierigheid heeft aengenoopt, en het dacht

(a) PLINIUS, die op het laetste der eerste eeuwē leefde, schildert ons dien ouden toestand net en levend af, *Hist. Natur. Lib. XVI. cap. I. Vergeleken met UBBO EMMIUS, rerum Fris. Dec. I. Libr. I. pag. 7. En WILLIBALDUS getuigt, in het leven van Bonifacius, hoe de Vriesen een maekfel hadden gelijk als een heuvel, van wegen de dagelykche eb en vloed der zee. Zie JOH. JUST. WINKELMAN Notit. bistor. polit. veteris Saxo-Westphal. Lib. I. cap. 3.*

(b) In zyne *Kronijk*, door TOBIAS GUTBERLETH, gevoegt by SIMON ABBES GABBEMA, *Nederlandse waternvloeden 1703. bl. 15.*

(c) Komt uit op het jaer 586.

(d) SCOTANUS I. B. bl. 2. JOH. BRAUNII, *selecta sacra Lib. V. p. 730.*

dacht my der moeite wel waerdig, enig onderzoek te doen naer deze terpen, de woordgronding en afleiding van dit woord, benevens de gene, die 'er van afkomen of toe gebracht moeten worden, in enig licht te stellen: te meerder daer tot nog toe, mijns wetens, niemand zich hier toe verledigd heeft, en daer zelfs de groote TEN KATE van dezelfde geen het minste gewag maekt, in zijn doorwrocht *Lexicon Etymologicum*, of *proeven van geregelde afleiding*, niet tegenstaende het woord *terpen* hem niet onbekend moet geweest zijn, want wy vinden het van hem gebruikt, in zyne *volk- en taalverspreiding over Europa* bl. 29. „terwijl die genen „dieper in Duitschland inweken, om door de woede „der zee niet telkens ontrufft te worden, vermits dy- „ken en *terpen*, dat is hoogtens, te maken toen „[ drie en een halve eeuw voor CHristus ] nog on- „bekent was in die streken. ”

Wat nu belange de afleiding van *terpen*.

Buiten twyfel spruit het zaeklijk deel uit de zaedkernen, *ta*, *te*, *ti*, *to*, *tu*, dewelke ene grondbetekenis hebben van *balen*, *heffen*, *trekken*, het welk in een nadere verhandeling te betoogen staet.

Voor ons oogmerk zal het genoeg zijn aen te toonen dat 'er in *tar*, *ter*, *tir*, *toz* en *tur* ene verhevenheid, ene opheffing doorstrale.

Om hier niet te spreken van *tozsen*, *tzossen*, by KILIAEN bl. 563. en 568. *ligare*, *colligare*, en *collige-*

*re vestem, succingere*, en meer diergelyken, welke wy lieft overlaten voor de gemelde verhandeling.

De beteekenis van verhevenheid straelt allerduidelijkst door in *toz* en *tur*, het welk gebruikt wordt voor alle gebouw dat hoog is opgetrokken, een *burgt*, *slos*, of *kasteel*.

CLAES COLIJN noemt die terp, *vf. 710.*

Dair die Maze en tl Wahle  
Iem vermangen tier stont.  
Dit was Tidericx gront:  
Des l zik opmaekte en werpen  
Daerop ien veste en terpe  
En nanden (e) 't Doertricht (f).

Van dit *ter* of *toz* voor een hoog gebouw, een *burgt* hebben wy noch in onze *tael*, *toz*, *tozre*, *tozrn*, *toren*, *torris*, en by overdracht noemenwe de verheffing en opryzing van het gemoed *toren*, *ira*, *ira-cundia*: en van iemand, die op geblazen is en hoog van hart, zeggen wy dat hy is *tojt*, *tojtz*, door letterverzetting (g) *tzojtz*, hoogmoedig, *superbus*, *arrogans*, *contumax*, en daer van het *substantiv.* *tzojtz*, *contumacia*, *animositas*, *ferocia*, en het werkwoord *tzojt-*

(e) *Nannen* is noemen: hier van *namen*, *naemgenoot*.

(f) De Engelschen hebben *tower*, voor een *burgt*, *kasteel*, en gelijk *cl. COLIJN* de *Stad Dordrecht* een *terpe* noemt, een *burgt*, om dat ze het eerste het voornaemste der *Stad* is, zoo noemen ook de Engelschen de *Stad*, *the town*, de *burgt*.

(g) Zie van dezelve, NIEUWE BYDRAGEN bl. 17.

roffen, Vlaemsch tratsen, met een Walschen staert trötsteten, en, vermits de hooghartigheid of trotsheid gemeenlijk stouthed en lichtvaerdigheid baert, zoo past hier ook by toz en doz, *audax* (*b*), waer van dogren, nu dutben, *audere*. Als mede toz en doz, *temerarius* of *impetuosus*, by de Hoogduitschers noch in gebruik, waer van het Vriesch en 't Vlaemsche tozten, tort acht doen, *insultare*, *contumeliose aliquem tractare*, en ook ons teregen, tergen, en in de Hoogduitsche *dialect* tsaren, sagen.

Wyders komt van toz of doz, dozst enz. door letterverzetting wederom, dozst, dozestig, dozstig, *violentus*, *impetuosus*. dozes, dozessen en dozef, *sax*, de hef, welker hoedanigheid is; zich te verheffen en in de hoogte op te geven, zoudé men ook van dezen tak kunnen afleiden, ja het is niet onmogelijk dat hier toe behooren de wörteldeelen dia, dze, dzt, dzo, dzu, met alle deszelfs uitspruitelingen, in welke de beteekenis van opheffen, op deze of geene wyze doorstraelt: maer al dit om te halen zoude ons veel te wijd doen uitloopen, waerom wy dit liever uitstellen tot nadere gelegenheid.

Midlerwijl dienen wy hier evenwel aen te merken, dat gelijk van doz, dozst, dozst en dozest, dozestig komé, éven zoo ook, van dit komt dirst, dirst en drest, drestig, by KILIAEN, *audax*, *inverecundus*,  
ook

(b) BOZHORN, *Lexic. antiq. Brittan.*



ook fomtijds in een goeden zin gebezigd voor *freemans*, *bellicosus*: dan, gelijk de stoutmoedigheid veelmael de palen te buiten gaet en dolligheid wordt, zoo is dit woord algemeen gebruikt voor woest, onbesuisd, zonder oordeel, en op gelyke wyze heeft *toz* of *doz*, *temerarius*, *impetuosus*, de beteekenis gekregen van dol, woest, niet alleen, maer ook van gek, zot, *stultus*, *amens*, *foecors*, *stolidus*, zie KILIAEN op *DOOZ*, *doorigheid*, *doozschap*, enz.

Maer om weder te keeren tot ons *tozre*, *turris* *toz*, *thoz* of *tut* enz. voor een toren, een burgt, een kasteel, *aedificium altum*, *gracile* & *rotundum* is in veele talen in gebruik (*i*): vermits nu deze torens, burgten en kasteelen, op de vestingen of bolwerken der steden staende, alleen den ingang gaven in de stad, zoo is de ingang, de poort van een stad naer het kasteel, *toz* genoemd, gelijk wy by WACHTERUS vinden, dat niet alleen in 't Hoogduitsch, maer in verscheiden *dialecten*, de poorten van de stad dezen naem voeren (*k*).

Is het nu onwaerschijnlijk dat men den ingang, de poort van een huis, ingevolge de poorten der stad, *toz* en *tut* genoemd hebbe (*l*), welk-woord in de-

(*i*) WACHTERUS *gloss. maj.* op *thurn* en RUNOLPH JONAS *Dist. Island*: op *turn*.

(*k*) Zie ook SCHILTERUS in voce *der* en de *Expositio alamanica veter*: *vocabulor*: van OTFRID, achter den WILLERAEM van MERULA, op het woord *duron*.

(*l*) „ *Nam apud veteres janua & porta non habent distincta vocabula, quia res ipsa uno contenta vocabulo videtur, baur*” WACHTER.

deze beteekenis noch heden in Duitschland in gebruik is (*m*), en zie daer dan den oorsprong van ons *doz*, *dore*, [door *dialecť*-verschil, even als *koke* en *kemke*, *roke* en *reuke*, *sproke* en *spreuke*] *deur*, *ostium*, *janua*, *porta*, *fores* (*n*).

En, om verder te komen, niet alleen heeft men *toz* en *tut* voor een hoog gebouw, maer ook voor een berg, van ouds, schier in alle oostersche en wester-sche talen, doch byzonder in de Keltische gebezigd, waer van noch verscheiden namen overig zijn als

*DYR*, *Atlas*, [Lingua Mauretaniæ] (*o*).

*TAURUS*, *mons Asiae*.

*TAURI*, *Montes Sarmaticæ*, daer *OVIDIUS* van zingt (*p*).

*TAURINI*, *gentes Alpinae, inter Galliam & Italiae*.

*TAURISCI*, *omnes populi alpini, precipue in Norico*, welker veelvuldig gebruik *CLUVERIUS* aengetoond heeft (*q*).

*TU*.

(*m*) Zie *WACHTERUS*, op het woord *thur*. En *KRAMER*, *Noch-niderteutsch Worterbuch*.

(*n*) Van *deur* of *doz*, komt *dozpel*, Hoogduitsch *thor-pel*: *LINDENBROGIUS Gloss. Latino-theot. en BALUZIUS: Durpilus quasi durpil, thor=pheller, deurpael*. Zie *SCHILTERUS*, in voce *duiri* p. 2476. Vergelijk ook *KILIAEN* op *deurpel*.

(*o*) *PLINIUS* Lib. V. cap. I. *STRABO* Lib. XXII. p. 825.

(*p*) Lib. III. *de Ponto*.

(*q*) In *Norico* cap. 2. „*Montes Noricorum inter Dra-vum & Salsiacum amnes etiamnum vulgari vocabulo*

K 5

„ d.

**TURINUM**, *caput Pedemontii, Augusta Taurinorum.*

**THURINGI** vel **TORINGI**, *Monsani* enz. (r).

En zoo ruim was de beteekenis van dit woord *toz*, dat het niet alleen voor een geheelen berg gebezigd wierdt, maer ook somtijds voor een heuvel, een hoogte (s), gelijk men by *DUCANCE* (t) veele voorbeelden kan vinden en voor een berg en voor een heuvel.

Wat wonder dan dat de Hunnebedden, dat zijn Graf- of Lijkheuvels (u) *tozn* of *thurn* genoemd wierden (v). En dus vindt men ook reden waerom de naam van *terpen* of *tozpen* gegeven wierdt aen de heuvelen en roogtens, welke naderhand *vliebergen* genoemd zijn (w), die-

” dicuntur *taurn*, variis cognomentis distincti ut *Krum-ler-taurn*, *Windisch-taurn*, *Felber-taurn*, *Karn-taurn*,  
 ” *Calfer-taurn*, *Raurisser-taurn*, *Kastein-taurn*, *Vallacher-taurn*, *Raibstater-taurn* en andere.

(r) Zie WACHTERUS en SOMNERUS *Diction. Anglo Sax.*

(s) BOXHORN. tuft, *acervus*, *cumulus*.

(t) *Glossar. Med. & infim. Latinit.* in voce *toro*.

(u) Zie dezelve afgebeeld by LUD. SMIDS, *Schatkamer der Nederl. Oudb.* bl. 324. en de onlangs uitgekomen *Oudbeidkundige brieven van VAN LIER* zijn 'er breed over.

(v) ECCARD in not. ad leg. *Sal.* p. 41.

(w) WAGENAAR, *Vaderlandsche Historie* B. I. bl. 49.  
 GERARD VAN LOON *Aloude Historie* l. D. bl. 8. en de *Rijmkron. van Cl. Colijn* bl. 26. 56. en 284. Zie wyders H. ZOETEBOOM *Zaanlands Arkada* 1658. B. III. bl. 203 en 204. *Nederlandsche oudbeden* by JACOB VAN ROYEN bl. 9. H. SORT. op en ondergang van *Stavoren* p. 78. en 80. RICHARD VERSTEGEN bl. 26. *Handb. Chron.* bl. 3. enz.

dienende om daer op het naderend water te ontvlieden; even als de Egyptenaren plagten te doen, om de overstroming van den Nijl te ontwyken.

Dan, nadien in deze landen meer dan eenmael 'sjaers, en by den aanwas van iedere maen, en het wakkeren der winden een springvloed te duchten en te ontvlieden was, zoo heeft men liever dan telkens door de stroomen ontruff te worden, en hals over hoofd naer de terpen te vlieden, goedgeacht de houten hutten op dezelve te stellen en op de terpen de vaste wooning te houden (\*).

Aengezien nu, by de eerste bevolking, uit huizen allengskens dorpen, uit dorpen vlekken, uit vlekken de steden geboren zijn, zoo kan men zich lichtelyk verbeelden hoe de hutten op deze terpen nu en dan vermeerderden en zoodanig aengroeiden, dat een terp met den tijd niet alleen een gehucht wierdt maer een geheel dorp.

Zie hier dan den oorsprong van ons dorp, pagus, villa, het welk van de ouden geschreeven wierdt totp en terp. (\*)

CLAES COLIJN vf. 62.

Wonder is by dese kere,  
 Das geen Runers ons oirconden  
 Van den steden di zi vonden;  
 Terpen vind ic harde wafe,  
 Ti ic op ir stad verhale.

vf.

(x) CÆSAR *de bello gallico* Libr. V. cap. 43.

(\*) Hier van noch het dorp *wijnjeterp* of *winjeterp* en andere.

vf. 137.

Rien en Mase en toyp Affen: enz.

En dat onze **doppen** van de oude terpen gekomen zijn, schijnt nader bevestigd te worden daer in, dat men aenmerkt, dat nog alle dorpen heuvelachtig liggen, en iets hooger dan het platte land: en waerom wordt het land, dat niet bewoond, dat is, dat niet met huizen of hutten bebouwd is, de naem gegeven van het platte land, anders dan in tegenstelling van het land daer huizen op staen, het opgehoogde land, **terpen** of **doppen**?

Wat hier van zijn moge, ons althans komt deze afleiding vry wat eenvoudiger en natuerlyker voor (y) dan die van het Latijnsche *turba*, ofte van *turpe*, die MARTINIUS stelt, ofte van het Grieksch *δίπυλον* *tumultus*, volgens HELVIGIUS, of eindelijk van *δίπυλον*, *δίπυλον*, *cena*, een avondmael, om welk te beweren FRANCISCUS JUNIUS (z), vooral GERARD OUTHOFF (a), zeer veel moeite en omslag maakt.

In plaetse van deze vreemde afleidingen te wederleggen, gaen wy over tot een ander tho; dat meer ter zake dient.

Tot dus verre gezien hebbende dat 'er in de zaaklyke deelen **tar**, **ter**, **to;**, enz. ene beteekenis ligge van

(y) Zie ook GER. VAN LOON, boven aengehaeld.

(z) *Observ. in Willeram.* p. 184.

(a) *Verbael der watervloeden* bl. 141,

van hoogheid, van verhevenheid, wat wonder dan dat de oude Saxen en Gothen en andere Noordſche volkeren, onder hunne veelvuldige afgoden, dien die by hen boven alle de hoogſte, de grootſte God was, den naem gaven van *Thoz*, *Turo*, *Taran*, enz.

Wat dezen God aenbelangt: hy wierdt gehouden voor den zoon van OTHIN of ODIN, ODINUS, die anders ook genoemd wordt VODANUS en WODANUS, WODEN (*b*), naer wien de vierde dag der week WODENSDAG, WOËNSDAG genoemd is, zijn vrouw zou geweest zijn ene TIJS, waer van TIJS-DAG, DYSENDAG (*c*).

Hy wordt vertoond, zittende in een foort van *Capé*, met uitgeſtrekte armen, in zijn rechterhand een opgeheven hamer om meê te donderen, waer van Hy de God was (*d*), op zijn kruin heeft hy een gouden kroon, en zijn hoofd is omringd van een twaelftal gouden ſterren (*e*).

Te Upſal hadden de Sueven of Saxen een gouden tempel, waerin drie beelden der Goden *Thoz*,  
 WO-

(*b*) Zie OLAUS WORMIUS, *Monument. Dan. Lib. I. cap. 4.* en *faſt. Dan. Lib. I. cap. 15.*

(*c*) OLAUS MAGNUS Lib. II. cap. 4.

(*d*) J. G. KEISLER, *Antiquit. ſeptentr. p. 196.*

(*e*) Deze zyne beeldtenis vindt men by VAN ROYEN, *Nederl. oudb. bl. 147.* RICHARD VERSTEGEN, *Nederl. antiquiteiten.* SIMON VAN LEEUWEN, *beſchrijving van Leyden bl. 250.* ADR. PARS *Katw. oudbeelden bl. 248.*

WODAN EN FRICCO, maer **Thoz** in 't midden sittende als de grootſte van drie (f).

Men kan veel van dezen God vinden by ADAMUS BREMENSIS (g), en byna dezelfde woorden in OLAUS MAGNUS (h), wyders by SAXO GRAMMATICUS (i), OLAUS MAGNUS (k), ALBERTUS CRANTZIUS (l), B. NEANDER (m), en andere.

En gelijk de Romeinen den vijfden dag der week naer hunnen hoogſten God Jupiter, genoemd hebben *Dies Jovis*, zoo hebben de Gothen en Saxen dezen zelfden dag der week naer hunnen hoogſten God **Thoz** genoemd *thorsdag*, *thursdag* (n), en de Saxen, meer geworden over Brittanniën, noemen nooh de Engelschen dien dag *thursday* (o), en wy *thoꝛne-dag*, *donredag*, *donnerdag*, terwijl het niet onwaerſchijnlijk is dat ons *donner*, *donder*, zoo wel als het Noordsche *thordun*, *zonitru*, als waer over deze God **Thoz** het gebied voerde, daer van afkomstig is (p).

On-

(f) Zie J. VAN SOMEREN, *Beschryvinghe van Batavia* bl. 137. als ook FRANC. JUNIUS, *Gloss. Gotbic.* p. 409.

(g) *Histor. Ecclesiast.* cap. 233.

(h) *Histor. Septentr.* Lib. III. cap. 3.

(i) *Histor. Dan.* Lib. VI. p. 93. [Edit. Wecheliana].

(k) Boven aengehaeld.

(l) *Suavia* in praefat. Libr. I.

(m) *Antiquit.* p. 213.

(n) SCHILTERUS EN WACHTERUS. Zie ook AEB. WHELOCHI *Not. ad Bedæ Hist. Eccles.* p. 495.

(o) ED. BERNARDI *Etymol. Brittan.* in voce *thursday*.

(p) VOSSIUS wil **Thoz** afleiden van *donder*, *Idol.* Lib. I. cap. 33. dus mede GROTIUS in *proleg. ad Procop.* Maer

SCHERF.

Onderruffchen is het zeker dat van dezen oppergod **Thoz**, by de Gothen en andere Nooren de eerste maend van 't jaer [*Martius*] ook den naem gevoerd hebbe van **thorionath**, waer van ons dorremaend (9), dat **KILIAEM** vertaelt, *quod dicitur aridus mensis*, doch kwalijk, want waerom zou de maend **Maert** juist by uitnemendheid de dorre maend genoemd zijn, daer dit beter op January en February zou passen, of wel op November als die dorheid baert.

Wyders, even als de Duitschers hunnen naem wisten hebben van hunnen God **Thot**, **Thotio**, zoo willen ook sommige dat de **Thuringers** hunnen naem hebben van dezen **Thoz** (r). **WACHTERUS**, om niet te spreken van verscheide andere afdelingen van de **Thuringers**, welke men alle kan vinden by **SAGITTARIUS** (s), **WACHTERUS** acht dien naem oorspron-

**SCHEFFERUS** meent liever, en wy met hem, dat niet **Thoro** van den donder, maer de donder van **Thoro** zynen naem hebbe, namelijk om dat hy den donder veroorzaekt, waerom ook de donder in 't Deensch genoemd wordt **thoroen**, *fragar thoronis*, zie **WORMIUS** *fask* Lib. I. cap. 15. en **JOH. MAGN.** Lib. I. cap. 6. van welk daen de Duitschers **thon**, en wy toon, deun, enz. maken. Zie hem verder *Upsal. antiq.* p. 50 en 51.

(9) In zeker Manuscript zegt **THOM. MARESCALLUS** [*Observ. in vers. Anglo-Sax* p. 514.] dit gevonden te hebben „de **Thoz**, **OTHINI FILIO: Mensis martius ab eo vocatur thormanet, mensis thoronis, & dies Jovis, thozs-dag. sive dies thoronis, quin & tonitru adhuc vocatur thodum, quasi sonitus thoronis**”.

(r) **SCHEFFERUS** *Upsal.* Cap. VI. bl. 65, 66.

(s) *De antiquis. regni thuringici.* Lij. I.



spronkelijk van thoꝝ, *mons*, van wegen de bergachtige landen die zy bewoonden (t).<sup>1</sup>

Of nu ten laetsten, om een eind te maken van deze verhandeling, of nu *Dordrecht* van dezen afgod Thoꝝ haren naem gekregen hebbe, gelijk OUDENHOVEN (u) en LYDIUS (v) willen, of *Thuredrecht* van de trecht, [*Trajectum*] overvaart der *Thuringers*, volgens MATH. VAN DER HOEVE en ANTH. MATTHÆUS, ofte van de rivier, *dort*, *dorda*, een tak van de merwe, ofte ten laetsten van het Kasteel *Durfos* (w) laten wy ter onderzoek aen anderen over, in meening dat het voor deze eerste reize genoeg zal wezen, het een en ander over de terpen, en verscheiden woorden die daer door eenig licht voor de afleiding ontvangen, te berde gebracht te hebben.

F. v. C.

(t) *Glossar. german. in voce thor.*

(u) *Beschrijving van Dordr. Cap. I. bl. 27.*

(v) *Verboogd Nederland bl. 5.*

(w) Zie WAGENAAR, *Vaderl. Hist. II. D. bl. 101.* Vergeleken met de plaets uit CL. COLIJN boven aengehaeld bl. 144.

VER-

VERGELYKINGE  
DER BEIDE BERYMINGEN  
VAN DEN  
TELEMACHUS,  
DOOR  
SYBRAND FEITAMA.



# VERGELYKINGE

DER BEIDE BERYMINGEN

VAN DEN

# TELEMACHUS.

---

Zoo bekend en beroemd is de *Telemachus* van FENELON, dat wy 'er geen woord ter aenpryzyng over zullen zeggen.

Italiaen en Brit en Duitſcher vertolkten dit uitmuntend ſtuk in hunne talen.

De Nederlander, ingenomen met alles wat fraeiheit, en gewoon het merg uit de edelſte werken van vreemden te puren, toefde niet lang om dit Franſch gerecht den vaderlander voor te diſchen.

Dan, zulk een geestig en verheven zedenwerk, door FENELON in een' mateloozen ſtyl geſchreven, verſierd met alle de levendigheit en zwier der Poëzye, was overwaerdig om met de tael en tranſ der Dichtkunſt te voorchijn te treden, en de bevalige houding te voeren van een zedevormend Helden-dicht.

En dit was het werk, dat de loflyké FEITAMA, beroemd door het overbrengen der uitmuntendſte mee-

L 2

ſter-

## 156 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

ſterſtukken van Vrankrijk (*a*) met moed ondernomen, met roem ten einde gebracht heeft.

De alomgeliefde *Telemachus*, in Nederduitſche verzen herboren, wierdt van alle onze vaderlanderden met open armen ontvangen (*b*) met beſtendige liefde en achting gekoeſterd.

Gelyk echter de ſchriften in alle kunſten en wetſchappen ruwer zijn in hun begin, dan wanneer ze, alſengs beſchaeft en herſield, door den tijd nader aen de volmaektheid geraken, zoo was het ook met deze beryming van den *Telemachus*, welke, na verloop van dertig jaren, door zynen maker beſchaeft en verbeterd, en ter uitgave gereed gemaekt, nu door de zorgen van den tweeden FEITAMA, FRANS VAN STEENWIJK aen het licht gebracht wordt, met een voorreden, door den kundigen FEITAMA opgeſteld, kort voor ene zwakheid, die van zyne dood gevolgd is, in welke hy reden geeft waerom hy de wijdloopige voorreden, in de voorge uitgave geplaetſt, ten betooge der nutheid van het rijm in een werk van deze nature, als mede de lofverzen, en de aanleiding des Vertalers heeft achtergelaten, zeggende wyders, omtrent de beſchaving zyn oogmerk bereikt te hebben,

(*a*) De *Henriade* van VOLTAIRE, als mede eenige toneelſtukken van de CORNEILLES, DE LA MOTTE, CREBILLON en andere meer.

(*b*) In het Jaer 1733. te *Amſt.* by *Viſſer* en *Staats*.

ben, indien deze uitgave, in haer geheel beschouwd beter wordt bevonden dan de voorige.

Niets is 'er, onzes oordeels, zoo bekwaem om de voortreffelijkheid van een werk, inzonderheid van een Dichtwerk, te toetsen, dan door het zelve met anderen van den zelfden inhoud te vergelyken, wanneer verscheiden vernuften aen het zelfde stuk hun tijd en vlijt te koste leggen; maer noch meer nut vloeit 'er uit deze vergelykinge, wanneer dezelfde Schryver zijn harsenvruchten beschaefd en verbeterd uitgeeft: dan kan men, door naerstig het oude met het nieuwe te vergelyken, opspeuren welke zaken afgekeurd, of minder fraei door den maker geoordeeld worden. en geschiedt dit door een meesterlyke hand, gelijk die van FEITAMA was, dan zijn die opgemaekte veranderingen keurlyke dichtkundige aenmerkingen en lessen voor opmerkzamen.

Dit bewoog ons om de gedachten en aenmerkingen, welke ons by de vergelyking van het eerste boek in den zin kwamen, op het papier te stellen, en wy schromen niet dezelve, hoe gebrekkig ze zijn, onzen Vaderlandschen Liefhebberen medetedeelen; wy kunnen ons niet verbeelden, dat dit iemand zal benyden of als vitterye aenzien, het geen wy uit liefhebberye gedaen hebben.

Lichtelijk kan ieder begrypen, dat wy alle de veranderingen van den Heer FEITAMA niet beschouwen, maer alleen de zulken, welke ons enige aenmerkingen verschaffen: Kleine verbeteringen, som-

## 158 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

tijds van enkele woorden, veranderingen, daer wy niets goeds noch kwaeds over te zeggen vonden, achten wy onnoodig aentehalen.

Gevalt onze arbeid den Liefhebberen der vaderlandfche letteren, wy zullen onze moeite betaeld achten, en de begunftiging der kenneren zoude ons mogelijk verder doen gaen. ——— Laten wy ter zake komen.

De eerste beryming begon aldus.

- „ Kalypfo kon geen' trooft in haren druk verwerven,
- „ Nadat ze Ulyfes moest aan haren oever derven:
- „ Zy dacht, door overmaat van droefenis misleid,
- „ Dat ze ongelukkig was om hare onsterfkykheid.

Nu vindt men in de verbetering.

- „ Kalypfo bleef verliefd, en leidde een kwynend leven,
- „ Sints zich Ulyfes van haar eiland had begeven:
- „ Zy vond, in't zwaar verdriet, door geene hoop gevleid,
- „ Zich te ongelukkiger om hare onsterfkykheid;

De twee eerste regels van de oude beryminge komen wel zoo na aen het Fransch: FENELON spreekt van geen verliefde Kalypfo; uit het vervolg echter blijkt, dat het de liefde was, die deze Godesfe, sints het vertrek van Ulyfes, in zulk ene fomerheid gestort hadt. Hierom geeft de Heer FEITAMA, met een' korten trek, ons ene naturelyke gedachte van Kalypfo's harte.

In

In de eerste ziet men die Godesse slechts bedroefd en troosteloos, om Ulysses afzijn, de nieuwe schetsen ons Kalypso verliefd en Kalypso kwynende.

De twee laatste regels zijn ook verbeterd. Veel krachtiger *vondt* zich Kalypso ongelukkiger in haer verdriet, dat is, zy was van haer ongeluk by de bevinding overtuigd, dan dat zy het slechts *dacht*, zich inbeelde, zich voor liet staen dat zy het was.

De Aertsbisshop zegt ook *elle se trouvoit*.

Kalypso's staet was ook des te ongelukkiger om dat zy geene hoop op blyder dagen hadt, om dat geene hoop, om zulk een beminlijk voorwerp, als Ulysses was, weer te zien, haer streefde, vleidde. Menschen die alle hoop zelfs verliezen zijn zeer ongelukkig.

Indien zy slechts door overmaat van hare droefenis *misleid* was geweest, kon haer verdriet voor een poos alleen aenhouden, niet langer dan die droefgeestige vlaeg duerde; maer nu zy zich waerlijk zonder hoop in haer verdriet bevondt, kon ze zich met recht de onsterfelijkheid als een ongeluk rekenen, gelijk de oude Dichters hunne Goden in de uiterste smarte meermalen in den mond leggen.

Dus NASO van den bedroefden Inachus.

*Nec finire licet tantos mihi morte dolores :  
Sed nocet esse Deum. praclusaque janua leti :  
Aeternum nostras luctus extendit in aevum (c).*

Men lijf niet dat de doot mijn droefheit koom volenden,  
Het strekme schade een godt te wezen in elenden.

(c) *Metam.* Lib. I. vl. 660.

L 4



En dat de deur des doots voor my gefloten is  
Rekt eenwigh mynen rou in druk en droefenis.

VONDEL.

In 't voorbygaen merke men aen dat FENELON en FEITAMA alleen zeggen dat Kalypso ongelukkig was om hare onstertijkheid, waer toe OVIDIUS drie regels gebruikt; zeker Liefhebber wilde hier OVID. beschuldigen van overtolligheid of weeligheid, „toen „ Inachus gezegd hadt dat hy zyne smarten door „ den dood niet kon eindigen, was het overtollig 'er „ by te voegen, dat een God te wezen hem nadee- „ lig was, en de deur des doods gefloten, om zynen „ rouw gedurig te rekken.” Maer men moet in 't oog houden, dat het een groot verschil geeft, wie het is die spreekt: by OVIDIUS wordt de perfoon zelf, over zijn ongeluk klagende ingevoerd, daer in den *Telemachus* de Dichter van de ongelukkige spreekt, het welk altyds beknopt moet wezen, terwijl, uit den mond van een' bedroefden, opeentapeling van spreekwyzes wel te verſchoonen, ja in zommige gevallen voor keurig te houden is.

De oude beryming bl. 1. v. 5.

- „ Haar ruime grot weërgalmd in aller Ninfen ooren
- „ Van haren zoeten zang niet meer gelyk te voren:
- „ Ja geen van haar Gevolg durfde eenigzins beſtaan
- „ Haar met het minſte woord uit deernis te ondergaan.

De

## De nieuwe.

- „ De grot, die van haar vreugd getuige plagt te wezen,  
 „ Weêrgalmde van haar' zang niet meer gelyk voordezen:  
 „ Niet één der nimfen, die haar dienden, dorst bestaan  
 „ Haar met het minste woord uit deernis te ondergaan.

De nieuwe regels zijn losser en zwieriger.

FENELON zegt hier niet of de grot ruim of naeuw was, en 'er is niet zoo zeer aengelegen. *De grot tot getuige van zyne vreugde maken*, is een Poëtische fraaiheid, die het oude mist, waer de grot alleen *niet meer weêrgalmt*. — *In aller Nimfen ooren*, wijkt verre voor de keurlyke verandering.

*Niet een der nimfen* schijnt ons gepaster dan *ja geen van haer gevolg*. Het woordtjen *ja* moet, in een geval als hier, ene zeer groote kracht hebben, en dan behoeft men 'er geen anderen nadruk by te doen, waerom my dit woord *eenigzins* het vers schijnt te ontzenuwen.

Meermalen heeft de Dichter dit woordtjen *ja*, in de oude beryming gebruikt, in de nieuwe veranderd, dus, om in het eerste boek te blyven, bl. 9. vf. 31.

- „ Kalypso, ziende dat hem de etenslust verging,  
 „ Ja dat de droefenis zyn teder hart beving.

Even of het bevangen van zyn hart iet meer was en een gevolg van het vergaen der etenslust, daer het eerste oorzaak is van het laetste; te recht derhalven is, in de nieuwe beryming, *Ja dat in Dewyl* veranderd.

L 1

Dus

162 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

Dus zijn deze nieuwe wederom beter, waerin ook met oordeel, ten opzichte der tale, *dorft*, in plaats van *darfde*, staet, dewijl het zeker is dat men het eerste alleen behoort te gebruiken (*d*).

De oude uitgave bl. 2. vf. 1.

- » Zy trachtte menigwerf, van haren rei geweken,
- » Naar ademtocht en rust in bloesemryke streken,
- » Waar mede op 't aangenaamst een eeuwig lentfaizoen
- » Haar eiland had omzoomt: ———

De nieuwe.

- » Zy trachtte menigwerf, dien rei bedekt ontweken,
- » Naar ademtogt en rust in aangename streken,
- » Op 't bloemryk veld, waarmede een eeuwig lentfaioen
- » Haar eiland had bezoomt:

Sierlyker en krachtiger zegt men *iemand ontwyken*, dan van *iemand wyken*. Een gezelschap bedekt ontwyken geeft een beter denkbeeld van iemand, die de eenzaamheid zoekt, en, zonder dat het anderen merken, in stilheid aen zyne liefde, die men gaarne heelt en ontveinst, wil denken.

Verders heeft de Dichter *bloesemryke streken* veranderd in *aangename* enz. Want *bloesem* heeft meer be-

(*d*) Zie TEN KATE II. D. bl. 148. HUYDECOPPER proeve bl. 340. en 341.

betrekking op bomen dan op kruiden en velden: door *bloesem* verstaet men de ontsloten knoppen der vruchtdragende bomen: *bloeiende* of *bloemryke streken* zoude men derhalven moeten zeggen. *Streuk* is eigenlijk een zeker oord, een deel van een land, en het is wat gedwongen een eiland met bloemryke streken te omzomen. Derhalven heeft onze Dichter, deze regels veranderd. Hy zegt nu dat het eiland met een bloemrijk veld bezoomd was.

Een eiland, in het midden der zee, gelijk dit van Kalypso ons werdt afgemaeld, is van alle zyden omringt, en zoo ge wilt *bezoomd* met strand en duinen of rotfen, die verre zijn van bloemryke velden te wizen, waerom wy meenen dat in plaetse van dit *bezoomen*, *omzoomen*, eigenaerdiger gesteld ware, *doorweven*, *besikt*, *geborduert*, het geen een denkbeeld geeft van aengename wisseling, schakeering, gelijk FENELON ons schildert. *Elle se promenoit souvent seule sur les gazons fleuris, dont un Printems éternel bordoit son Ile.* Want ieder zal lichtlijk toestemen dat men *bordoit* hier moet opvatten, niet, zoo als het volgens de afleiding zou kunnen genomen worden, voor *boorden*, maer in zyne gebruikelijke beteekenis, gelijk FEITAMA zelf dit woord bezigt, bl. 5. vf. 25.

22 't Gebloemte, dat men hier op duizend teere struiken

23 Elk oogenblik zo frisch als geurig zag ontluiken,

24 Borduurd 't veldtapyt. —

## 164 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

De eerste beryming bl. 2. vf. 4.

„ — maar dat bekoorlyk groen,  
„ Dat lieflyk bloemtapyt, verr' van haar smart te heelen,  
„ Erinnerde aan haar'geest wien zy 'er plag te streelen:  
„ Zy vond den held niet meer, dien zy zo menigmaal  
„ Ontmoet had in dat oord met vriendelyk ontbaal.

De Aertsbisfchop geeft ons, met weinige woorden, een fchilderachtig denkbeeld van de liefde, de tederheden, niet zoo zeer die Kalypfo aen Ulyfjes, maer die Ulyfjes aen Kalypfo bewezen hadt.

„ Die fchoone plaetsen, ver van hare rouwe te matigen, brachten haer te binnen het droevig herdenken van Ulyfjes, dien zy zoo meenigmalen by haer gezien hadt.” Zy erinnerte zich het vermaek dat Ulyfjes, aen hare zyde gezeten, haer plagt aen te doen, door haer met lieflyke redenen te onderhouden, te streelen.

Gelyk de ziel edeler is dan het ligchaem, zijn ook hare vermaken grooter, edeler, en het gemis van deze des te smartelyker.

Hierom moest het herdenken aen Ulyfjes byzijn, dat haer ziel plag te streelen, haer meer aendoen dan het geen zy zelve dien Held betoonde, dan de Liefkozeryen, die zy hem hadt aengedaen en die meer ligchamelijk en darteler waren.

Om

Om deze redenen heeft FEITAMA deze regels dus veranderd.

„ ——— maar dit bekoorlyk groen  
 „ Erinnerde aan haar' geest, verr' van haar smart te heelen,  
 „ Wiens lieflyk byzyn hier haar zinnen plagt te streelen,  
 „ Daar zy met blydschap voor Ulyses menigmaal  
 „ Haar hart had uitgestort in vriendelyke taal.

Zijn hart uitstorten voor iemand is een krachtige uitdrukking, en geeft een groote liefde, vriendschap en vertrouwen op iemand te kennen, deze laetste regel geeft aen de vertalinge van den Heer FEITAMA een zwier, een leven die men niet vindt in het Fransch.

„ *Mais ces beaux lieux, loin de modérer sa douleur,*  
 „ *ne faisoient que lui rappeler le triste souvenir d'U-*  
 „ *lysse, qu'elle y avoit vu tant de fois auprès d'elle.*  
 Noch in de Latijnsche beryming van dit werk.

———— *pratis*

*Quodque in florigeris pede contingebat, id omne,  
 Dulce alias, strepitu querulo quasi voceque tristi  
 Magnum animo magnum meritis clamabat Ulysses  
 Qui toties sibi visus ibi, totiesque revisus.*

Terwijl wy hier van het onderhoud en vermaek van Kalypso en Ulyses spreken, zal het mogelijk niet te onpas komen, dat wy, door den mond van een<sup>e</sup> geestigen Poëet, den Lezer toonen, waarmede deze twee gelieven zich vermaekten, met welke redenen Ulyses Kalypso streelde.

Hoor

HOOR NASO (e)

*Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses:*  
*Et tamen aequoreas torfit amore Deas.*  
**Q** quoties illum doluit properare Calypso;  
*Remigioque aptas esse negavit aquas!*  
**Haec Trojae casus iterumque iterumque rogabat.**  
*Ille referre aliter Jaepe solebat idem.*  
**Littore constitierant: illic quoque pulcra Calypso**  
*Exigit Odrysi fata, cruenta ducis.*  
**Ille levi virgâ [virgam nam forte tenebat]**  
*Quod rogat, in spisso littore pingit opus.*  
**Haec, inquit, Troja est: [muros in littore fecit:]**  
*Hic tibi sit Simoës; haec mea castra puta.*  
**Campus erat [campumque facit] quem cede Dolonis**  
*Sparsimus, Haemonios dum vigil optat equos.*  
**Illic Sibonii fuerant tentoria Rhefi:**  
*Hac ego sum captis nocte revedtus equis.*  
**Pluraque pingebat: subitus cum Pergama fluctus**  
*Abstulit, & Rhefi cum duce castra suo.*  
**Tum Dea, Quas, inquit, fidas tibi credis ituro,**  
*Perdiderint undae nomina quanta, vides?*

Het geen men dus zou kunnen vertalen.

Ulyses was niet schoon, maer van een gladdetong,  
 Die twee Godessen zelfs tot zoete liefde dwong:  
 Kalypso klaegde steeds, zoo vaek zy hem zag spoeden,  
 En veinsde een' ðegten wind en onbevaerbare vloeden.  
 Hoe dikwerf vroeg zy hem naer Troje's jongsten nacht,  
 Dien hy, met nieuwen zwier, haer aftenalen plagt.  
 Zy stonden op het strand. Kalypso volgt de helden.  
 Daer moest Ulyses haer Prins Rhezus noodlot melden.

At

(e) *De Arte Amandi* Lib. II. vf. 123.

Al wat zy vraegde, fchetft hy met een ftokje in 't zand.  
 Dit, zegt hy, zy U Troje [en haelde op 't witte fttrand  
 De muren] zie mijn tente, en hoe de Xanthus vloeide.  
 Dit is het veld, dat ik met Dolens bloed befproeide,  
 Toen hy te driftig naer Achilles paerden ftonda.  
 Hier prijkte Rhezus tent [hy fchetft die op den grond]  
 Zoo fchaekte ik zijn gefpan. Hy maelde meer gevallen.  
 Wanneer een vlugge baer de Pergamomfche wallen  
 Utwifchte, en Rhezus tente, en Rhezus zelf; toen fprak  
 Kalypfo, wat vertrouwt ge U aen het zilte vlak?  
 Zie hoe eene enkle golf zoo vele beeldeniffen.  
 En helden, groot van faem en krygsdeugd uit kan wifchen.

De oude uitgave bl. 2. vf. 9.

- „ Verftyfd, onmagtig om van weenen zich te fpanen,
- „ Bedauwde ze ieder dag den oever met haar tranen.
- „ Dus onöphoudelyk gekeerd naar 't heilloos fpoor
- „ Waar op ze Ulysfes kiel uit haar gezicht verloor,
- „ Vernam zy onverhoeds een wrak, —

De nieuwe.

- „ Ze onthield zich dikwerf ook op 't fttrand, daar zy't bedouw-
- „ Met zilte tranen, en de ruime zee befchouwde. (de,
- „ Dus onöphoudelyk gekeerd naar 't zwalpend fpoor,
- „ Waarop ze Ulysfes kiel uit haar gezicht verloor,
- „ Vernam ze op zekren tyd een wrak, —

Kalypfo was niet alleen bedroefd om het herdenken

acu



aen Ulyses; maer die droefenis maekte haer dikwerf, gelijk dit aen bedrukten eigen is, die gedurig aen ene zack, het voorwerp van hare smarte, denken, onbeweegbaer, en hieldt haer gedurig op die plaets, op dat strand, waer zy Ulyses zag vertrekken. Deze onbeweegbaerheid vindt men in de eerste beryming netter uitgedrukt door *verstyfd, onmagtig zich van weenen te onthouden.* In de nieuwe is de eerste regel geheel overtollig, en zegt niets. De Dichter heeft reeds gezegd, dat Kalypso zich dikwerf aen het strand onthieldt, daer ze in het veld, waarmede haer eiland geborduert was, rust en ademtocht zocht. Hier moest haer hartzeer groeijen; hier maekte de droefenis haer onbeweegbaer. Het *zwalpend spoor* is een overdrachtelyke benaming van de zee, waer van de Dichters zich meermalen bedienen: in de eerste beryming hadt de Dichter de zee genoemd *het beilloos spoor*: schoon het woord *beilloos* ten opzichte van Kalypso zeer goed is, heeft hy het echter veranderd in *zwalpend spoor*, en hy heeft 'er bondige reden voor gehad. Wanneer men een eigenlyke zack, gelijk de zee, wil benoemen met een' oneigenlyken, overdrachtigen naem, gelijk het spoor, zoo moet het byvoeglijk naemwoord, dat men daer nevens plaetst, alleen en byzonder eigenlyk zijn aen de zack zelf, van de welke men spreekt: zoo wordt, byvoorbeeld, de zee genoemd *weiden*, maer met byvoeging van *Neptunus*, *Neptunus weiden*; *het veld*, niet enkel, maer het *blaeuwe veld*, *het zoutte veld*, het *waterveld*, het *pekelveld*, ook *marmer*,

mer, zilver, het wecke marmer, het golvend zilver; en dus ook het zwalpend spoor (f). Op zekren tyd verliest het in de nieuwe beryming ver voor onverboeds in de oude. Iemand, die bedroefd, onbeweegbaer iets beschouwt, zyne zinnen ergens op gevestigd heeft, wordt des te sterker aengedaen, als hem iet onverwagts, onverboeds bejegt. Een onverhoeds gezicht maakt altijd meerder aendoening. MARO, die groote kunstnaer, leert ons dit meermalen. Onder anderen in deze regelen:

*Defixique ora tenebant  
Aeneas Anchisiades, & fidus Achates,  
Multaque dura suo tristis cum corde putabant;  
Ni signum coelo Cytherea dedisset ab alto.  
Namque improviso vibratus ab aethere fulgor  
Cum sonitu venit (g).*

Venus zoon; van zorg en rou bevangen;  
Met trouwe Achates, laet het hoofd van droefheit hangen;  
Dewijlze in hun gemoedt zoo veele zwaricheen  
Erkaeuden, die te hardt hun dreighden voor de schein  
Te springen, hadde toen hem Venus niet gezegt  
Met zeker troostmerck, dat hun uit de lucht bejegt:  
Maer 't weerlichte onvoorziens met donderslagh op slagh  
Al sickrende uit de lucht.

VONDEL.

En

(f) Zie HUYDEC. bl. 17 en 18.

(g) *Aeneid.* lib. VIII. v. 520.

Iste DEEL.

M

En in deze:

*Obstupuit, retroque pedem cum voce repressit.  
Improvisum aspris veluti qui sentibus anguem  
Pressit bumi nitens (b).*

De eerste beryming bl. 2. v. 19.

„ Den eenen zag zy aan voor grys en hoog bejaard,  
„ Den andren voor een' Held, die, hare ontferming waard,  
„ In tred en in gestalte een majesteit deed pralen  
„ Waar uit Ulysfes deugd en wysheid scheen te stralen.

De laatste helft van den tweden regel schijnt niet meer dan een lamme staert. Men leze de geestige aenmerking van HUYDECOPER (i) over VONDELS waers, *Ay koom, genaekt me, o waert te pryzen.*

De verbeterde beryming heeft aldus:

Door eenen gryzaart wierd een jongeling geleid,  
Die in gestalte, tred, gelaat, en majesteit  
Haar' liefsten vrind geleck, en in wiens heldenwezen  
Ulysfes fierheid en bedaardheid was te lezen.

Behalven dat de woordschikking, *door eenen gryzaart wierd een jongeling geleid*, niet al te keurig is, zoo twyfelen wy of het denkbeeld, het welk ons het woord geleiden alhier geeft, wel zeer te passe komt by enen Telemachus; voor 't overige geeft FEITAMA

MA

(b) *Aeneid*, lib. II. v. 379.

(i) *Proeve van Taal- en Dichtk.* bladz. 74.

MA hier duidelyker teekenen, waer aen Kalypso Telemachus kon kennen. Gestalte, tred, gelaet, majesteit zijn volmaekter teekens dan tred en gestalte alleen, die licht kunnen bedriegen, daer het gelaet veel vaster gaet, en hier met oordeel is bygevoegd. De deugd en wijsheid kan men wel eenigszins, ik beken 't, uit iemands trekken raden; maer zoo men de verschijnsels van de Nature naby beschouwt, zal men overtuigd zijn, dat de fierheid en bedaerdheid uit het wezen van een mensch beter doorstralen, en vaster kenmerken zijn, dan de twee vorige deugden, die licht tot mommen dienen in afgerichte veinzeren.

De oude beryming bl. 2. vf. 29.

- „ De min, scharpziende daar zy voedsel denkt te vinden;
- „ Toonde aan Kalypso licht den zoon van haar' beminden;
- „ Maar stekeblind in 't geen tot haar genezing dient,
- „ Vernam ze Pallas niet in zyn' doorluchten Vriend.

Deze regels, die na een kort punt dicht gelyken, heeft de Dichter in de nieuwe beryming weggelaten, en niet zonder reden, omdat zy geheel en al de denkbeelden verwarren, en 'er kwalijk geplaetsf zijn.

De min was het niet, die Telemachus aen Kalypso bekend maakte; weinig te voren hadt de Dichter gezegd dat de gestalte, tred, gelaet, majesteit den zoon van Ulysses ontdekten aen het oog van Kalypso, die zelve eené Godes, uit die teekenen genoeg kon be-

## F72 VERGELYK. DER BEIDE BERMING.

fluiten, wie hy was, dien zy zag: 't Kan ook de min niet zijn die Mentor onbekend maekt, Minerve was het zelve, die, eene groote Godheid van den eersten rang, zich voor Kalypso, eene mindere Godinne, onbekend hielt; gelijk men zelfs een weinig lager ziet:

Minerve, die alom den Prins, des onbewuft,  
Verzeld in Mentors schyn, hield aan Kalypsoos kust  
Zich dus, tot beider toets, bedekt voor aller oogen:

Of liever, gelijk de nieuwe beryming heeft,

Haar voedsterling ten nutt', bedekt voor beider oogen.

De oude uitgave bl. 3. vf. 17.

„ ó Gy! (dus spreekt de Prins,) wie gy zoud mogen wezen,  
„ Godin, of Sterveling; schoon we uit uwe oogen leezen  
„ Dat u een hemelsche eer moet worden aangedaan:  
„ Zou 't heilloos lot eens zoons u niet ter harte gaan.

De nieuwe uitgave bl. 3. vf. 13.

„ ó Gy, wie ge ook moogt zyn! (dees taal hoort zy hem spre-  
„ Godin, of sterveling! doch alles strekt ten teeken (ken;)  
„ Van uwe onsterfelykheid: zie my met deernis aan.  
„ Zou 't ongeluk eens zoons u niet aan 't harte gaan.

*Dus spreekt de Prins*, in het oude, is beter, losfer en korter dan *dees taal hoort zy hem spreken*; integendeel zoude my beter bevallen: *o gy, wie ge ook moogt*

moogt zyn, dan wie gy zoudt mogen wezen. Ik zegge echter niet dat het beide niet goed zoude wezen. Zie my met deernis aan schijnt ons hier zeer gepast bygevoegd, om de Godin, die zich vergramd toonde, tot bedaren te brengen, en straks door deze nederige bede intenemen, te toonen dat men met geen kwaed oogmerk kwam. De doorluchtigste helden bedienen zich in hun ongelukken altijd van zulk ene tael. Eneas, door storm op de kust van Afrika geworpen, spreekt zyne moeder, hem onbekend, dus aen:

*Sis felix, nostrumque leves quaecunque laborem (k).*

Ilioneus tegen Dido:

*Troës te miseri, ventis maria omnia veëti,*

*Oramus: prohibe infandos a navibus ignis;*

*Parce pio generi, & propius res aspice nostras (l).*

Wy Troisohen, jammerlijk gefold om alle stranden  
Door onweêr, bidden u verbie het schendigh branden  
Van ons verstroide vloot: verschoon 't godtvruchtigh zaet,  
En neem wat nader acht op onzen droeven staet.

VONDEL.

De oude beryming bl. 3. vf. 26.

„ Hy doet (hervat de Prins) zichzelf Ulysfes heeten:  
„ 't is een der koningen, wier moed, door wraak bezielde,  
„ 't Vermaarde Troje heeft na tien jaar stryds vernielt.

Wat

(k) *Æneid.* lib. I. vf. 334.

(l) *Æneid.* lib. I. vf. 527.

174 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

Wat dezen eersten regel aengaet. Als men van iemand spreekt, die iets *doet doen*, *zich zoo of zoo doet beezen*, zoude men onderfellen, dat hy onder een' verdichten naem wilde doorgaen, of zich met geweld van zekeren naem meester maken. Ulysfes heette waerlijk Ulysfes, en behoefde niets aentewenden om hem dus te doen noemen: beter zijn derhalven de nieuwe woorden:

*Myn vader (zegt hy) die Ulysfes is geheeten,  
Is een der koningen enz.*

Dan is dat *doen* weg, 't geen al te dikwerf in het werk van den Heer FEITAMA voorkomt. Doch my verwondert waerom de Dichter niet liever geschreven hebbe: *wordt geheeten*, dan hadt hy dat tweemaal *is* gemeden, en *wordt* komt hier wel zoo klacr.

De eerste beryming bl. 3. vf. 32.

„ Thans dwalende over 't vlak der uitgestrekte zee,  
„ Doorzwerft hy met zyn kiel all' de ysfelykste streken:  
„ 't Is of zyn vaderland zyne oogen is ontweken:

Telemachus kan naeuwlijs zeggen dat *zyn vader met zyne kiel de ysfelykste streken doorzwerft*, dit is wat algemeen, en hy hadt reeds gezegd dat hy, van het lot zijns vaders onbewuft, hem zocht. De tweede beryming is nader aen het fransch en vloeiender:

Thans

Thans dwalende over 't vlak der uitgestrekte zee,  
 Heeft hy 't gevaar van storm en strand en klip te duchten:  
 Zyn dierbaar vaderland en ryk schynt hem te ontvluchten.

De laetste regel is in beide zeer krachtig. Ik zoude  
 dien van 'de nieuwe kiezen. Meermalen vindt men  
 diergelyke fraeije uitdrukkingen.

MAR O:

*Vobis parva quies; nullum maris aequor arandum;  
 Arva neque Ausoniae semper cedentia retro (m)  
 Quaerenda. —*

— uwe rust is al geboren gy  
 Ploeght geene baren meer, noch hoeft in last, als wy,  
 Geen eeuwigh deizend lant Aufonie te zoeken.

*Jam tandem Italiae fugientis prendimus oras (n).*

Nu doen wy endelyk d' Italiaensche landen,  
 Die eeuwigh deizen, aen.

VONDEL.

Fraei ook de Latijnsche Dichter van dit werk:

*Sed heu fugientia regna requirit.*

De oude uitgave bl. 4. vf. 27.

„ En boven welken zy het hoofd met majesteit  
 „ Verheft gelyk een eik, die, welig uitgebreid,

„ Zyn

(m) *Aeneid.* lib. III. vf. 495.

(n) *Aeneid.* lib. VI. vf. 61.

M 4



„ Zyn takken boven 't hoogst geboomte heeft gefchoten,  
 „ En al 't naburig woud belommert met zyn loten.

De nieuwe uitgave bl. 4. vf. 23.

„ En boven wie zy 't hoofd verheft met majesteit,  
 „ Daar ze uitmunt als een eik, die, welig uitgebreid,  
 „ In 't midden van een bosch de lommerryke looten  
 „ Heeft boven al 't geboomt', dat hem omringt, gefchoten.

Deze regels zijn met veel oordeel verbeterd. Behalven die fraaije byvoeging: *in 't midden van een bosch*, 't geen wel niet zeer groot schijnt, maer echter een schilderachtig denkbeeld verwekt, en met Kalypfoos stand in het midden der Nimsfen fraei overeenstemt, is hier de laetste regel keurlijk veranderd. Een weelige eik kan zyne loten en takken boven de andere bomen, die hem omringen, schieten; maer het is volstrekt onmogelijk, dat een eik, hoe groot hy zy, al het naburig woud met zyne loten zoude belommeren. Zulk een eik kan men zich nauwlijks voorstellen, hy is nergens in de natuere te vinden: meermalen vallen de Dichters, die iets verheven, verwonderlijk willen beschryven in het buitensporige, en maken, als ze de natuer niet volgen, van het schilderachtig natuerlijk, een afgrijslijk monster. Men zal 'er onder anderen een voorbeeld van zien, zoo men de moeite gelieft te nemen om de beschryving van den **Drack**, dien Kadmus doodde, in het derde boek van **NAZO'S** *Herscheppingen* naer te slaen. Mogelijk beschouwen wy dit nog wel eens nader. De vergelyking

king anders van Kalypso by zulk een weelige eik,  
die boven het ander geboomte uitsteekt, is fraei. Men  
vindt ene diergelyke by den verheven HOOGVLIET.

Wanneer hy in den drang van Heeren in kwam treden,  
Stak hy de gryze kruin ver boven andren op;  
Gelyk een eik in 't bosch van Mamre, die zyn' top,  
Zyn witbesneede kruin, veel hoger dan all' d'eiken,  
Des winters opsteekt, en de wolken doet bereiken (o).

De oude uitgave bl. 4. vf. 31.

- „ De luister van haar schoon en vriendelyk gelaat;
- „ De ryke purpergloed van 't zwaaijend lang gewaad;
- „ Haar lokken, achteloos van achtren opgebonden,
- „ Maar met bevalligheid, by de andren niet gevonden;
- „ Het vuur van haar gezicht, en de aangename kracht
- „ Der zoete aanminnigheid, waar door het word verzagt;

De nieuwe uitgave bl. 4. vf. 27.

- „ Haar ongedwongen zwier, de schoonheid van 't gelaat,
- „ De ryke purpergloed van 't zwaaijend lang gewaad;
- „ Haar lokken, achteloos van achtren opgebonden,
- „ Maar met bevalligheid, by de andren niet gevonden;
- „ Het tintlend vuur, dat uit hare oogen zich verspreid,
- „ Verzagt, getemperd door een gulle aanminnigheid;

De nieuwe regels vloeijen losser en levendiger. Het  
vrien-

(o) *Abrah.* III. Boek.

178 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

vriendelijk gelaet, in den eersten regel der oude bery-  
ming, maekt byna dat men niet behoefde te spreken  
van aenminnigheid in het gezicht, dat het zelfde is.  
De Dichter vestigt nu zijn' lezer op Kalypfoos on-  
gedwongen zwier, tintlend vuer der oogen, door ene  
gulle aenminnigheid verzacht, het geen zeer fraei is.  
Het geen de Heer FEITAMA *zwaaijend* noemt, zegt  
FENELON *vloeiend, golvend*, en dit komt my van  
Kalypfoos luchtige kleedye en zwiërig gewaed fraesier  
voor. Zaken die los, luchtig hangen, noemen de  
Dichters fraei *vloeiend, golvend*. ANTONIDES van  
de klederen:

Het hagelwit fattijn *vloei*de ongeplooit van 't lijf, (p)  
van de haren, VONDEL:

De vlechten *vloei*en neer,

En *spelen* op den rugh, als baren op een meer (q).

Dezelfde, van Eva:

Nu blinckt geen Serafijn, in 't hemelsch heilighdom,  
Als deze, in 't hangend hair, een goude nis van stralen,  
Die schoon gewatert van den hoofde nederdalen,  
En *vloei*en om den rugh (r).

TIBULLUS:

*Intonsi crines longa cervico fluebant:*

*Stillabat Syrio myrtea rore coma. (s)*

PRO-

- (p) Bellone aen bant.
- (q) Salomon 1e bedrijf.
- (r) Lucifer, 1e bedrijf.
- (s) Eleg. IV. lib. 3.

PROPERTIUS:

*Nec de more comae per laevia colla fluentes,*

*Non oculi geminae fidera nostra, faces: (†)*

Is de regel, *maar met bevalligheid*, by de *andren niet gevonden*, in beide de uitgaven niet wat te algemeen? Men zoude kunnen vragen of de Nymfen van Kalypso geene bevalligheid hadden, of ten minsten de lokken zoo verwaerloosden, dat zy geene aerdigheid hadden. Dit is niet waerschijnlijk, en strijdt met de gedachten, die de oude Dichters ons van de veldgodesfen en andere Nymfen geven, en de Dichter wil ook hier zeggen, dat Kalypso meer bevalligheden hadt dan de andren, zekere zwieren, die hare Nymfen niet hadden. Indien men schreef *met een bevalligheid*, dan zou dit een overtreffender bevalligheid geven.

De oude uitgave bl. 5. vf. 9.

- „ Men trad ter hofpoort in, die, uit een rots gehouwen,
- „ Ulysses grooten zoon verrukt hield.

De nieuwe uitgave bl. 5. vf. 5.

- „ Men naderde aan een rots, een grot, Kalypsos woning.
- „ Hier stond Telemachus verwonderd.

In de eerste verzen spreekt de Dichter alleen van de hofpoorte, uit ene rots gehouwen, die Telemachus  
be-

(†) *Eleg. II. lib. 2.*

behaegde; beter in de nieuwe van de grot zelve, gelijk de Heer FENELON doet; daer was in de Hofpoorte niets aenmerkelijks te zien, maer alles, dat hem verwonderde, in de grot zelve.

De oude uitgave bl. 5. vf. 15.

„ Maar die volwrochte klip, doorsneden tot een ry  
 „ Van rotsgewelven, alle aan de eene en de andre zy'  
 „ Met zeegewas versierd, deed ieder licht bevatten  
 „ Dat dit een pronkstuk was van Tethys eëlste schatten.

De nieuwe uitgave bl. 5. vf. 11.

„ Maar deze wondre grot was in de rots gesneên  
 „ Tot hofgewelven, die, van boven tot beneên  
 „ Met zeegewas versierd, terstond hem deên bevatten,  
 „ Dat dit een pronkstuk was van Tethys eëlste schatten.

*Tot hofgewelven gesneên* of uitgehouwen geeft my klarer denkbeeld dan een ry van rotsgewelven in de klip gesneden. Alle aan de eene en andre zy schijnt my om het rijm geplaetst; als alle de hofgewelven versierd waren, spreekt het van zelfs dat zy 't aen beide zyden waren. *Van boven tot beneên* is krachtiger en vermeerdert de fraeiheid. Wat de Heer FEITAMA, op het spoor van zijn' voorganger, in de rots gesneden noemt, zegt ANTONIDES stouter geklonken.

Het

Het Hof des Yfrooms schijnt uit louter rots geklonken (v).

Wien onze Dichter ook volgt, 2de boek.

Dan groote beelden, stout uit dierbre stof geklonken.

De eerste beryming bl. 5. vf. 25.

„ De zilvren' bronnen, die met zagt geruisch hier vloeiden  
 „ Langs amaranten- en violenbeemden, groeiden  
 „ Tot vele baden aan, waar langs de zonneschyn  
 „ By weêrslag speelde in 't wulft, en 't spiegland kristalyn.

Voor deze *zilvren bronnen* stelt de Dichter in de tweede beryming *springfonteynen*. bl. 5. vf. 21.

De springfonteynen, die met zagt geruisch hier vloeiden  
 Op amaranten- en violenbeemden, groeiden  
 Tot vele baden aan, waarin, by zonneschyn,  
 Het veld zich spiegelde als in 't zuiverst kristalyn.

Welke de reden dezer woordverandering zy, kunnen wy niet raden, ten ware de Dichter gemeend hadt dat, als men van vloeijen en ruischen van 't water spreekt, men beter doet zich te wachten van het bywoord *zilver*, het welk alleen aen het water wordt toegekend om deszelfs klaerheid en zuiverheid te verbeelden, en eigenlijk niet gezegd kan worden te ruischen, te vloeijen.

F E N E -

(v) *Yfrooms*. III. boek bl. 71.

FENELON spreekt ook hier van geen *ruifschend zilver*. Echter zegt onze Dichter bl. 6.

Of 't streelend ruifchen van een' *zilveren* waterval, daer ter plaetze vindt men by FENELON ook geen *zilver*. Wat nu de twee laetste regels belangt; de Aertsbisfchop zegt dat de Fonteynen op verfcheiden plaetfen baden mackten zoo zuiver en helder als kristal: onze Dichter, in de nieuwe beryming, dat de fonteynen die op beemden vloeyden aen groeyden tot veele baden, in welke het veld zich spiegelde als in 't zuiverfte kristal. Het komt ons voor dat dit niet te gelukkig is uitgedrukt.

Op deze plaets hebben we een aenmerking hooren maken, wegens dit *spiegelen*, of men wel kan zeggen dat het veld zich spiegelt in het water. „Boomen, „menfchen, dieren enz. die aen den oever van beeken „ftaen, en ver boven den grond verheven zijn, kan „men dichtkundig en natuerkundig zeggen, dat zy „zich in die heldre beeken spiegelen; maer dit kan „men niet zeggen van een veld. Dit ligt te laeg, „te vlak, wat zich wil spiegelen, moet verhevener „zijn dan het veld, waer door de beek stroomt.”

Maer men zou kunnen antwoorden dat het veld, door een *metonymia*, genomen wordt voor het geen 'er op ftact, boomen, dieren enz. —

De oude beryming heeft hier een andere Poëtifche uitdrukking. *De zon speelt in het kristalyn*. De zonnestralen op een glad, effen vlak van glas, water, kristal vallende, worden weerom geckaetft, en fchynen op de oppervlakte te dansfen.

Zulke

VAN DEN TELEMACHUS. 183

Zulke zachte bewegingen, zulk een tinteling of schittering wordt by de Dichters niet onaerdig uitgedrukt door *speelen*.

DANIEL HEYNS:

— gelyck in een rivier

De roode morgen-Son komt *spelen* met haer vier (w).

VONDEL:

De vlamme *speelde* in 't gout, en schitterde by nacht (x).

DIRK SMITS:

Voelt Batoos maegdt de flikkering der stralen  
Van 't offervuur zich *spelen* in 't gezicht (y).

J. DE DEKKER:

— vat bei de Rycx-juweelen,

Die hem voor op zoo breed in de oogen *spaken* (z).

Byzonder fraei *speelt* het gouden kruis van Urful op  
haer' marmren boezem, by VONDEL:

Op haren boezem *straelde* en *speelde* met zijn viere  
Een goude Kruis, verzet met blaauwe puickaffieren.  
Een wecligh luchje *speelde*, en vloogh vast af en aen,  
En vulde nu het zeil, en krulde dan de vaen (a).

In dezen laetsten zin wordt *speelen* ook dikwils ge-  
bezigd

(w) *Loffanck* vl. 331.

(x) *Gysbr. van Aemstel. Vde bedrijf.*

(y) *Nagel. Gedichten I. D. bl. 261.*

(z) *Rymoeffen. I. D. bl. 334.*

(a) *Maegden Ie bedrijf.*



184 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

bezigd, waer van wy geen voorbeelden zullen bybrengen om niet te breed te worden, alleen merken wy maer aen dat 'er ook een vuer, een glans in de ooggen *speelt*.

VONDEL:

Bezwalck toch niet in haer den glans der majesteit,  
Die noch in d' ooggen *speelt*. — (b)

Dezelfde:

Noch *speelt* en leeft de ziel in bey de diamanten  
Der ooggen met haer vier, en bliackt aen alle kanten (c).

LAURENS BAKE:

Wat liefde en zeedigheyd *speelt*, met een zoet vermogen,  
In uw gezicht, myn lief, in bey die duiven ooggen (d).

ANTONIDES:

De ziel wort, door dien glans, zoo krachtig niet bewogen,  
Als door het quynend licht, dat zacht in de oogjes *speelt*  
Van eene blonde, die ons ongevoelig streelt,  
En ons onszelve ontruk (e).

Dezelfde:

En door den sluier, van een' zachten wint bewogen,  
De blanke borsten, by geval, aen 'sminnaers ooggen  
T' ont-

- (b) *Gebroeders Vde* bedrijf.
- (c) *Maria Stuart Vde* bedrijf.
- (d) *Salem. Hoogl.* bl. 96.
- (e) *Mengeld.* bl. 423.

T'ontdekken, en hoe teér de boezem zwoegt en speelt,  
En aen het blaeu fattijn een' dartlen luister deelt (f).

ROEKHUIZEN;

*Quique vagi longa ludunt cervice capilli,  
Qualis vicinis vitis in arboribus (g).*

De oude uitgave, bl. 6. vf. 22.

„ Doch aan een' andren kant moest ieders hart verlieven  
„ Op 't zien van een rivier, wiens slib zich zy aan zy  
„ Tot menig eiland vormde, omsingeld met een ry  
„ Van welig lindenloof en hooge popelboomen,  
„ Door wier yerheven kruin de Olymp schein ingenomen.  
„ De takken van dien stroom, in menigte uitgebreid,  
„ Besproeiden 't veld alom met zoete dartelheid:  
„ Dees joegen 't helder nat gestaag met snel geklater;  
„ Die glipten zagt voorby met stil en effen water;  
„ En andren keerden zich al kronklend heen en weér,  
„ Als naar 't oorspronklijk wed: ja 't schein zelfs keer op keer  
„ Dat elk van hen dien zoom zyns ondanks moest begeven,  
„ En aan 't bekoorlyk lis al kusefend vast bleef kleven.

De nieuwe, vf. 18.

„ Maar elders moest het oog op 't welig veld verlieven;  
„ Men zag 'er een rivier: daar toonde, zy' aan zy',  
„ Zich menig eiland, elk omsingeld door een ry  
„ Van

(f) *Yfroom*. 3. Boek.

(g) *Elogiarum* Lib. III. Eleg. 6.

Itc DEEL,

N

186 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

„ Van linden in hum' bloei, en hooge popelboomen :  
 „ Men zag uit die rivier verscheide takken stroomen :  
 „ Zy vormden de eilanden aan deez' en geenen kant  
 „ Van hunnen oorsprong, en zy dartelden door 't land :  
 „ Dees joegen 't helder nat gestaag met snel geklater ;  
 „ Die glipten zagt voorby met stil en effen water ;  
 „ En andren, vloeiende met wyde bogten voort,  
 „ Begaven zich terug als naar 't oorspronklyk oord,  
 „ Maar schenen, door op nieuw zich landwaarts uit te brei-  
 „ Van dit bekoorlyk dal niet af te kunnen scheiden. (den,

*De slib vormt zich zy aan zy tot menig eiland* zoude men wel natuurkundig kunnen zeggen, daer het zeker is, dat, door het vereenigen der slibdeeltjes, eilanden gevormd worden; maer poëtisch is dit *zy aan zy* een lamme staert om het vers te maken. Wy vinden het zelfs niet veel beter, in de nieuwe beryminge, van eilanden, een woord tevens dat kwalijk in 't rijm voegt. Maer, ten anderen, als de slibbe zich tot eilanden vormde, kan men onmogelyk begrypen, hoe zy met linden en populieren zouden kunnen omsingeld wezen. Eilanden kunnen dit zonder wonderwerk wezen; maer daer slibbe zich nog tot eilanden vormt kan dit naturelyk niet geschieden. Keurig heeft dit de Dichter veranderd, die ook beter schrijft: *door een ry van linden*, dan met een *ry van welig lindenloof*. Het gezwollen vers, *door wier verheven kruin de Olymp schein ingenomen*, is te recht wegge laten. In het vers: *Besproeiden 't veld alom met zoe- se dartelheid* zoude men niet anders zeggen, dan dat  
 de

de dartelheid de zack was , waer mede die rivieren het veld, besproeiden ; het geen de meening niet is , maer , gelijk fraei in het nieuwe , *an dartelden door 't land*. De twee laetste regels van het oude schynen my dichtkundiger te wezen. Hoe aengenaem verbeeldt men zich een' stillen stroom , die zoo zachtkeus vloeit , dat hy al kussende aen het lis vast blijft kleven . O welk ene zachte zoete vloeiendheid ! maer , hier valt my onder 't lezen ene bedenking in , of hier de natuer niet al te fraei en overtollig geschilderd wordt . Al te veel is schadelijk en brengt verwarring aen . FEITAMA , op het spoor van zijn' voorganger , beschrijft hier ene rivier , die ene meenigte van eilanden maekt , en door het land in vele takken wordt afgeleid . Sommigen dezer takken vloeljen snel , anderen glijppen zacht , anderen maken kronkelèn , en schynen naer hunnen oorsprong weder te keeren . Men moet zich zelven in Kalypsoos eiland dus ene streek verbeelden , die vol rivieren is , welke het goheele land met bochten en spruchtels vervullen . Vole eilanden daerenboven deelen dezen stroom nog in vele kanalen . My dunkt dat die streek te veel met rivieren beladen en hier al te veel water is . Maer daerenboven , hoe kan het water in deze takken zacht , in anderen snel stroomen , zoo zy alle takken van dezelfde rivier zijn , door het zèlfde land stroom h en dartelen ? Hoe komt de een tak , door het land verspreid , aen sneller stroom , dan de andere ? De natuer is hier overladen , en door haer te schoon te willen maken , verwart men haer .

N 2

De

De oude uitgave, bl. 7. vf. 13.

- „ Nadat de Strandgodes den Jongling die landouwen,  
 „ En al't verrukkend schoon dier streek hadden beschou-  
 „ Vergunde zy den Held zyne eenzaamheid en rust. (wen,  
 „ Verwisfel 't nat gewaad: (dus sprak ze:) —

De nieuwe; vf. 9.

- „ Nadat Kalypso, uit de hofgrot, die landouwen  
 „ In haar natuurlyk schoon den prins had doen beschouwen,  
 „ Vergunde zy hem rust, hem noodlg in dien staat.  
 „ Ga (sprakze), jonge prins; verwisfel 't nat gewaad.

Toen Kalypso den prins die landouwen toonde, zag hy het verrukkend schoon van die streek; hierom is dit in de nieuwe beryminge wel veranderd, waerin ook die tweederlei benaming, eerst van *Jongeling*, kort daerop van *Held* met oordeel vermeden is. De eenzaamheid vergunde zy hem zoo zeer niet, als de rust; Mentor bleef by hem. Dit eerste is ook met oordeel uitgelaten. De vierde regel is veel beschaefder in de nieuwe dan in de oude verzen. *Ga (sprakze)*, jonge prins; *verwisfel* — rolt deftiger en beleefder dan het eerste.

De eerste beryming, bl. 7. vf. 16.

- „ Verwisfel 't nat gewaad: (dus sprak ze:) Ik zal uw' lust,  
 „ Op uwe wederkomst, voldoen met zulke zaken,  
 „ Door wier verhaal ik u gewis aan 't hart zal raken.

„ Zy

„ Zy wees hem en zyn' Vrind, na zulk een teêr gesprek,  
 „ Met heusche deftigheid naar 't binnenst ruitvertrek.

De laetste helft van den vierden regel, *na zulk een teêr gesprek*, is een stoplap die 'er weinig pas geeft, welk een teêrheid stak 'er toch in dat zeggen van Kalypso tegen Telemachus?

In de nieuwe beryming heeft de Dichter dit stootende weggenomen: vl. 15.

„ Zy deed Telemachus toen, zonder meer gesprek,  
 „ Met Mentor treden in het binnenste vertrek.

Echter, deze nieuwe regels met de oude vergelykende, sta het ons vry te zeggen, dat dit *wyzen naer 't vertrek*, in de eerste beryming, veel schilderachtiger is, en meer overeenkomstig der Godinne dan het *daen treden*, in de nieuwe.

Boven hebben wy reeds aangemerkt dat de Heer FEITAMA zich al te dikmael behelpt met dat woord *doen*, het welk van de beste Dichters vermeden wordt als een niets beteekenend woord, ten ware het gebruikt wordt om een zeker geweld of dwang aen te duiden (*b*), welke beteekenis 'er ook altijd in doorstraalt.

Dit

(*b*) Van dit oordeel tonen ook onder anderen de Iosfke kunstgenooten te wezen, welke 't sedert drie jaren te Hoorn een Tael- en Dichtkundig Genootschap stichtten, onder de zinspreuk „*Magna malimur parvi*, waeruit zy voor enigen tijd *proeven van Mengelpoezy* aen het licht gegeven hebben, welker voorreden men hier over kan nazien.

190 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

. Dit in acht nemende hadt de Dichter met weinig moeite kunnen stellen :

Zy wees hem en zyn vriend toen, zonder meer gesprek,  
Met heufche deftigheid naer 't binnerfle vertrek.

De oude uitgave, bl. 8. vf. 5.

- 11 Een jongeling, geneigd verwyfde pracht te minnen,
- 22 Blyft onbekwaam om ooit door wysheid roem te winnen;
- 22 Alleen aan dien gegund die alle dartelheid,
- 22 Door heldendeugd gehard, kloekmoedig zich ontzeid.

De nieuwe, vf. 1.

- 22 Geen jongeling is wys, die met verwyfde zinnen
- 22 Naer ydlen opfchik tracht; hy zal geen glori winnen:
- 22 De glori is voor hem, die, lydzaam onder 't leed,
- 22 't Bekorend zinvermaak, uit pligt met voeten treed.

Wy zien niet, waerom de nieuwe beter zouden wezen dan de oude: *het zinvermaak uit pligt met voeten treden* schijnt ons zoo fraei niet, als *de dartelheid, door heldenmoed gehard, zich ontzeggen*: — *uit pligt*, in het nieuwe, is naer mijn gedagten hier kwalijk geplacft, en een ftopwoord. Uit plicht of plichtshalven moet elk doen wat Mentor zijn Telemachus gebiedt, dees, denke ik, wilde door zijn leerling naer de glorie geflaen hebben, uit liefde tot de deugd, uit een ware zucht naer de glorie, en niet zoo zeer enkel uit plicht.

De

De oude uitgave, bl. 9. vf. 1.

- „ Zy keerden thans te rug. Kalypfoos blyde scharen,  
 „ In 't hagelwit gewaad en met gesnoerde hairen,  
 „ Geleidden hen ten disch, die wel eenvoud'ig schein,  
 „ Maar echter voor de tong en oog en ongemeen  
 „ En keurlyk was: men had geen vleesch daarop zien zetten,  
 „ Dan van gevogelte, verstrikt in looze netten;  
 „ Of eenig ander dier, dat een van haar ter jagt  
 „ Verschalkte met den boog, en hier ter maalyd bragt.

De nieuwe, bl. 8. vf. 29.

- „ Zy keerden weder. Door Kalypfoos blyde scharen,  
 „ In 't hagelwit gewaad en met gesnoerde hairen,  
 „ Wierd fluks voor hen een maal, dat met eenvoud'igheid,  
 „ Doch lieflyk voor de tong en zinlyk was bereid,  
 „ Bevallig opgedischt. Geen vleesch wierd hier vernomen,  
 „ Dan van gevogelte, door dezen rei bekomen  
 „ In 't loosgespannen net; of van verrast gediert',  
 „ Dat onder 't jagen met den boog verkregen wierd.

De vier eerste regels der oude schynen my in losheid en vloeiendheid voor die der nieuwe niette wyken. De vijfde regel: *men had geen vleesch daar op zien zetten*, is zeer gedrongen. Het moest natuerlijk wezen: *men zag 'er geen vleesch opzetten*; zijnde het eerste alleen om het vers: beter derhalven, *geen vleesch wierd hier vernomen*. — *Verstrikt in looze netten* is meer poëtisch dan, *door dezen rei bekomen in 't loosgespannen net*; *bekomen* is hier vry laeg. De volgende regel is in het oude veel fraaijer dan in het nieuwe. Een



192 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

dier ter jacht verschalken met den boog zal niemand licht ontkennen, dat Dichtkundiger gezegd is dan: of van verrast gediert, dat onder 't jagen met den boog verkregen wierd. Als ge dus den vijfden regel uizondert, is de oude vertaling beter dan de nieuwe.

De oude uitgave, bl. 9. vf. 25.

„ Leukothoë, als de eerste in 't hartverrukkend kwelen,  
„ Mengde onder 't koorgezang van all' deze orgelkelen  
„ De klanken van haar lier. —

De nieuwe, vf. 21.

„ Leukothoë was de eerste in 't oorverrukkend streelen,  
„ En smolt den galm der lier in dien der orgelkelen.

Deze laetste regel is keurlijk veranderd. Noch het Fransch: *La première des Nymphes, qui s'appelloit Leucothoë, joignit les accords de sa lyre aux douces voix de toutes les autres.* Noch het Latijn:

*Leucothoë, princeps Nympharum, fila canoras  
Solicitat Citbarae, laetis & cantibus addit  
Ingeniosa sonos blandos animosque trabentes,*

halen by dat van onzen Dichter in zwier en kracht. Wy hebben de fraaiheid van *smelten* reeds aengetoond. In de oude regelen is *als de eerste* zeer gedrongen, en niet beter dan een stopwoord. *Streelen* is ook beter dan *kwelen*, dat men wel in een' blyden zin by onze Dichters vindt, maar echter lieft in een' droevigen zin moet gebruikt worden (\*).

De

De oude uitgave, bl. 10. vf. 5.

„ De Strandgodin rees op, na 't eind van 't feest, en vlydde,  
 „ Met dees gepaste taal, zich aan des Prinsfen zyde:  
 „ ô Grootte Ulysfes zoon! gy ondervind, en ziet  
 „ Met welk een gunst ik u ontfang in myn gebied.

De nieuwe, vf. 1.

„ De strandgodin rees op, na 't eind' van 't maal, en vlyde  
 „ Zich in de schaduw op 't gebloemte aan 's prinsfen zyde,  
 „ Met deze taal: ô Zoon eens grooten helds! gy ziet  
 „ Met welk een gunst ik u ontfang in myn gebied.

ô Zoon eens grooten helds, in de nieuwe beryming, is beter dan ô Grootte Ulysfes zoon, en door die verandering is *ondervind* weggebleven, het geen by *ziet* niet meer dan overtollig is: wanneer men de gunst, die ons iemand betoont, *ziet*, ondervindt men haer zeker: over het geheel is de nieuwe beryming wel zoo los en levendig; maer de vraeg is of Kalypso, na het mael, zich niet naest Telemachus vlyde in hare grot, waer het mael bereid was. Het schijnt niet uit het voorgaende noch volgende, dat ze de grot verlaten hadden. Een Dichter behoeft echter alle naeuwkeuhed niet te zeggen, en mag wel iets aen de vervulling zyner lezeren overlaten. Wy willen het hierom als geen feil hebben aengemerkt, al had de  
 Dich-

(\*) Zie HUYDECOPER, *proevs van Taal- en Dichtkunde* bl. 404--406. vergeleken met de *Maendelyjsche Bydragen* II. D. bl. 307 en 308.

N 5

194 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

Dichter de gasten op het groen in de schaduwe geplaatst, eer hy gezegd hadt, en zelfs zonder te zeggen, dat zy de grot verlieten.

De eerste beryming, bl. 10. vf. 24.

„ Zie toe, en spiegel u aan zulk een droeve baak.

Het is zeker een vereischte in een' Dichter de zaken met heur rechte woorden uittedrukken; waer tegen hier gezondigd is, want het is niet eigen zich te *spie-len aan een baak*, waerom de Dichter dezen regel dus veranderd heeft.

Zie toe: zyn droevig lot verftrekke u tot een baak.

De oude beryming, bl. 11. vf. 21.

„ Kalypso schroomde toen haar wensch meer aan te dringen,  
„ Maar veinsde dat ze zich haar tranen liet ontwringen,  
„ Alsof zyn ramp haar deerde. —

De nieuwe, vf. 17.

„ Kalypso schroomde toen haar' wensch meer aan te dringen;  
„ Zy veinsde zelfs, dat zy zich tranen liet ontwringen,  
„ Uit mededoogen. —

*Zyn tranen zich voelen, of laten ontwringen* komt beide my gewrongen voor, en ene sprcekijs, die ik niet zoude durven gebruiken.

Daerenbove, de oordeelkundige FENELON spreekt hier

hier van geen tranen; OVIDIUS (i) leert ons ene omstandigheid, waerop de Dichters, die hunne stoffe uit heidensche fabelen nemen, behooren acht te geven: te weten dat zy den Goden geen tranen moeten toeschryven (k).

*Tum vero gemitus (neque enim coelestia tingui  
Ora decet lacrimis) alto de corde petitos  
Edidit. —*

Dit heeft onze HOOFD in acht genomen, in dien fraaijen zang, *zal nemmermeer gebeuren.* — (l).

En hebben teedre traantjens, zey zy, zoo groot een kracht,  
Waarom en is het schreyen niet in der Goden maght?

Dit toonde ook de Abtswoudsche boer te weten (m).

\*k Zou zelf de dartle Min myn schreien naer zien rechten,  
Omdat noit schichten op haer hart hart kunnen hechten,  
Waer't onverboon door't lot en in de magt eens Godts.

Echter vloede, wanneer zy in groote droefheid waren,  
zeker helder vocht uit hunne oogen, gelijk ons OVIDIUS zelf leert (n):

*Dixit;*

(i) *Metamorph.* Lib. II. vf. 621.

(k) HUYDECOPER *proeve van Taal- en Dichtk.* bl. 357.

(l) *Gedichten* (1671). bl. 158.

(m) POOT *Gedichten* L. D. bl. 129.

(n) *Faest.* Lib. IV. vf. 521.

196 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

*Dixit; & ut lacrima (neque enim lacrimare Deorum est)  
Decidit in tepidos lucida gutta finis.*

Volgens HOOGVLIET (o):

— dit sprak zy zoo vol druk,  
Dat langs de kille borst de heldre droppen vlooden,  
De tranen zeer gelyk; want schreijen past geen' goden.

Waer van deze Dichter zich ook elders bedient (p):

Dit zeggende, schoot, uit een godtlyk mededoogen,  
Iet wonderlyks, gelyk de tranen, uit zyne oogen;  
Want tranen storten past aan geen' volmaakten stant;

En niet alleen OVIDIUS, en deszelfs opgegeven na-  
volgeren, waren van deze gedachten, maer ook EU-  
RIPIDES deedt Diana reeds zeggen tót Hippolytus:

Ὅρω, κατ' ὄσων δ' ἔριμις βαλεῖν δάκρυ. (q).

„Ik zie [hoe ellendig gy zyt] maer het is my niet  
„geoorlooft tranen uit myne oogen te storten”.  
Niet tegenstaende echter het oordeel van deze twee  
keurige mannen, vindt men in andere Dichteren de-  
ze nethcid niet altijd waergenomen, maer zelfs in  
HOMERUS en VIRGILIUS voorbeelden van schreijen-  
de goden en godinnen; men zie dezelve, in een breede  
aen-

(o) *Feesdagen* bl. 139.

(p) *Abraham de Aertsvader* II. B. bl. 35.

(q) *Hippol.* vl. 1396.

VAN DEN TELEMACHUS. 197

aenmerking over deze stoffe, by den Dicht- en Letterkundigen JOAN VAN BROEKHUIZEN (r).

De oude beryming, bl. 12. vf. 5.

- „ Te hooren naar het geen myn' vader mogt betreffen,
- „ Dus ben ik, eer het een der minnaars kon beseffen,
- „ Voor wier trouwloos bestaan myn moeder was beducht,
- „ Myns vaders ryk, tot hun verbaasheid, stil ontvlucht;

*Te hooren naar het geen iemand mag betreffen*, is in een' dichtkundigen stijl vry laeg, zoo wel als dat *beseffen* der minnaers. *Stil ontvlucht* in den laetsten regel is niet veel meer dan een stopwoord; als men ontvlucht, eer het iemand kan beseffen, ontvlucht men zeker *stil*. Dit alles is in de nieuwe weggenomen.

- „ Bericht te ontfangen van Ulyses dood of leven.
- „ Ik, die Penelopé, myn moeder, moest begeben,
- „ Ben hare minnaars, wier geweld en list zy ducht,
- „ Tot hun verbystering in 't heimelyk ontvlucht.

De eerste druk, bl. 12. vf. 15.

- „ Waer heen myns vaders kiel, gelyk ons wierd vermele,
- „ Omhergeslingert was door Nereus dol geweld;

*Omber* is een overtollige kop op een schoon ligchaem; *Geslingert* was alleen genoeg, of zoo men smack vindt

(r) *Ad Propert. Lib. II, El. XIII, vf. 54.*

198 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

vindt in *omber*, komt 'er geen *waar heen* te pas;  
*waar* alleen zoude dan genoeg zijn, keurig is de verbetering:

Waarheen myn vader, zo de waarheid wlerd gemeld,  
In 't zwerven was gevoerd door 't woedend stormgeweld.

*Door 't woedend stormgeweld* klinkt deftiger dan *door*  
*Nereus dol geweld.*

De eerste beryming, bl. 12. vf. 23.

„ Die Trojers (sprak hy) zyn, om all' hunn' tegenspoed,  
„ Verbitterd in 't gemeen op al het Griekfche bloed;

Tweewerf *al* stoot hier wat, en in 't *gemeen* is  
een flopwoord. Het eerste is niet verholpen, het  
tweede wel, doch door een woord, dat in verzen  
niet wel vloeit, en door een' Dichter dient gemeden  
te worden.

Die Trojers (sprak hy,) zyn, om all' hunn' tegenspoed;  
De wreedste vyanden van al het Griekfche bloed;

Men hadt deze verzen gemaklijk kunnen verbeteren:

Die Trojers (sprak hy) zyn, om hunnen tegenspoed,  
Verbitterd in het harte op al het Griekfche bloed;

Of iet diergelijks.

De oude uitgave, bl. 14. vf. 21.

„ Maar als de roê zal zyn van uwen rug geweken,  
„ Zal mooglyk weêr de waan u de ooren op doen steken.

Nu

- „ Nu word 'er moed vereischt. Een held zie eerst wel scherp  
 „ En ernstig op 't gevaar, eer hy 'er zich in werp':  
 „ Maar als hy naderhand daar in gestort mogt wezen,  
 „ Dan vind hy 't meeste nut in nergens voor te vreezen.  
 „ Betoon dan, wyl 'ge thans uw' mislag dier bezuurt,  
 „ Dat held Ulysfes zoon den grootsten ramp verduurt.

*De roede is van den rug geweken, en de ooren op-  
 steken* zijn twee spreekwoorden, die in de gemeene  
 tale gebruikelijk zijn, maer, naer mijn gedachten,  
 kunnen zulke spreekwyzen hier, in een deftig vers,  
 niet goed komen. Een deftig spreekwoord zoude men  
 vry mogen gebruiken, zoo men het wel te pas bracht,  
 en 'er niet te dikwerf zich aen overgaf; maer deze  
 twee spreekwyzen zijn zelfs in de dagelyksche tale  
 boertende spreekwyzen, en kunnen alléén in een' luch-  
 tigen, vrolyken trant, en op zijn best in een deftig  
 Blyspel te pas komen. Ik weete zeer wel, dat on-  
 ze beste Dichters zich 'er van bedienen; maer ik zou-  
 de kunnen toonen, dat het altijd ongelukkig is, gelijk  
 ik mischien nog eens zal doen. De Heer FEITAMA  
 heeft, zoo 'k moge gissen, hierom deze regels veran-  
 derd, die nu veel manlyker gaen, en deftiger klinken.

Maar mooglyk zal de waan uw zinnen weér verblinden,  
 Als gy van 't groot gevaar u zult beveiligd vinden.  
 Nu word 'er moed vereischt, om 't ongeluk te ontvliên.  
 Wie wys is, zal 't gevaar altoos in tyds voorzien;  
 Hy zal 't, eer 't hem genaak', met vrucht voorzichtig schroo-  
 Maar onbekommerd zyn, wanneer 't is opgekomen. (men,  
 Wees dan Ulysfes zoon; betoon een' waren moed,  
 Die grooter zy, ó prins! dan deze tegenspoed.

De



De derde en vierde regels zijn ook met veel oordeel veranderd. Zich in *het gevaar werpen* is ene al te sterke uitdrukking; en toont een mensch, die driftig, onbezonnen, moedwillig zich in het gevaer begeeft, dat hy gemakkelijk kon vermyden. Men kan zulk een daed niet licht aen een held toeschryven, in wien men zoo wei voorzichtigheid als moed onderstelt. *Een wysman voorziet het gevaar in tyds* is veel beter, en zulk een zal het met zorg en vlijt ontvlieden. *Wees dan Ulysses zoon* is ene krachtige vermaning, en veel edeler dan in de oude beryminge.

De eerste druk, bl. 15. v. 3.

„ En dat de vyand, ziende ons van naby, ons licht  
 „ Zou hebben onderkent op 't allerêerst gezicht,  
 „ Zag myn getrouwe Vriend dat een der logste schepen,  
 „ Door 't onweêr meest vertraagd, doch minder aangegre-  
 „ Veel zweemtiels had naar 't onze, ————— (pen,

*Op 't allerêerst gezicht* is niet veel meer dan een overtollige staert, om dat 'er *naby* en *licht* voorgaet. De logheid word hier zonder enige reden aen dit schip toegeschreven. Het strijdt tegen de ondervinding, dat een log schip minder van den storm zoude lyden, dan ene vlogge, welbezeilde kiel; hoe gezwinder een schip kan zeilen, wenden enz. hoe gemaklyker het tegen den storm kan bestaen. Met recht heeft de Dichter deze onnoodige omschryving veranderd, en de verzen dus gesteld.

En

En dus ons van naby welhaast de Troifche vloot  
Gekent zou hebben, wierd myn trouwe reisgenoot  
Gevaar, tot ons geluk, dat een van 's vyands schepen,  
In 't onweêr afgedwáald, in 't grootst gevaar benepen,  
Naar 't onze veel geleek; —

De oude beryming, bl. 15. vf. 7.

„ — en dat het achterënd  
„ Met wimpels was verfiert, waar aan het wierd gekent.  
„ Hy spoedde zich, om ook met onze scheepsgezellen,  
„ Van dergelyke stof veel wimpels toe te stellen:

De Aertsbifchop fpreekt van geen *wimpels*, maer van  
*zekere bloemen*: — *la poupe en étoit couronnée de cer-*  
*taines fleurs. Il fe hâta de mettre fur notre poupe des*  
*couronnes de fleurs semblables*: en zeker liefhebber maek-  
te een aenmerking, wat'er zoo *vele wimpels* aen het ach-  
tereind van het fchip zouden doen? Doch men moet we-  
ten dat de Heer FEITAMA, met voordacht, deze *bloe-*  
*men* in *wimpels* veranderd heeft; omdat het [zegt hy]  
onbegrypelyk is hoe de Trojaanfche vloot, op zulk een'  
zwaren togt, die *bloemen* kon bekomen, of behouden  
(s). Des niet tegenftaende heeft hy, in de nieuwe be-  
ryming, de *wimpels* wederom in *bloemen* veranderd.

— en merkte aan 't achterënd

De teekens op, waaraan 't als Troifch wierd onderkend.  
Hy fierde, om aan ons fchip die teekens ook te geven,  
Met zulke kranen van gebloemde onze achteriteven.

De

(s) Zie de voorrede voor den eerften druk bl. 12.  
Iste DEEL. O

De achtersteven wierdt by de ouden met bloemen en kroontjes versierd, ten teeken van blijdschap of overwinning (†), en mogelijk heeft FENELON hier het oog gehad op zekeren blyden tocht der Trojanen.

Wy vinden dat deze hunne schepen met kroontjes versierden, toen ze de Afrikaensche stranden verlaten zouden, volgens het zingen van VIRGILIUS (u):

*Puppibus & lati nautæ imposuere coronas.*

SERVIUS zegt, daer ter plaetse, niet te begrypen hoe de Trojanen, vluchtende, hun schepen met kransjes zouden versieren, en schijnt de meening van velen goed te keuren, welke door kroontjes hier rondin-eengerold touw verstaen, dat, op den tocht van geen gebruik, by wyze van kransjes het achtersteven bedekte. Doch het komt ons gevoeglyker voor, met PASCHALIUS (v) te denken, dat de Trojanen, toen zy, op Jupijs bevel, met volle hoop van eerlang een' vasten zetel te hebben, Carthago verlieten, blyde waren van Dido ontslagen te worden, en daerom die kransjes gevlecht en aen het steven gehecht zullen hebben, en mogelijk heeft FENELON dezen zelfden tocht, deze zelfde kransjes der Trojanen op het oog gehad; of hy moest van meening geweest zijn, dat de Trojanen altyds hunne schepen, door de  
achter-

(†) CURTIUS, lib. IV. cap. 4. §. 5. ROSINUS, antiq. Rom p. 568. Zie ook CHRIST. BRUNINGS, Comp. antiqq. græc. cap. 9. p. 137.

(u) *Æneid.* lib. IV. vf. 18.

(v) *De Coronis*, lib. II. cap. 9. p. 99.

achtersteeven met zekere bloemen te versieren, van anderen onderscheiden hebben: hoe het hier mede zy, de gedachte van FENELON moest de Heer FEITAMA, als een getrouw vertaler, volgen, waerom hy wel gedaen heeft deze verbetering te maken, waerin men ook vindt *waaraan 't als Troisch wierd onderkend*, in plaetse van *waaraan het wierd gekend*, het geen niet voldoet, en als Trojaensch moest 'er noodzakelijk by zijn.

De eerste druk, bl. 16. vf. 31.

- „ Indien ik nimmer hem, noch 't vaderlyk gebied  
 „ Vermag weërom te zien, noch 't lydeloos verdriet  
 „ Der slavetny te ontgaan; doe my dan liever sterven,  
 „ My, die myn vryheid niet dan met het licht wil derven.

Kwalijk komt hier het woord *lydeloos* voor *onlydelyk*. Ik twyfel of *lydeloos* wel een goed woord is, ten minsten heeft het hier geene goede beteekenis, om dat het *zonder lyden* zoude zeggen, zeer wel is in het nieuwe dit woord weggelaten.

Zoo ik myn' vader, noch myn vaderlyk gebied  
 Ooit weër mag zien, en, tot verdubbling van verdriet,  
 Den smadelyken last der slaverny moet vreezen;  
 Beneem my 't leven dan; 't zou my ondraaglyk wezen.

Doch het schijnt my, dat de laetste regels in het oude krachtiger en fraeijer zijn. *De slaverny te vreezen* zegt zoo veel niet als *de slaverny te ondergaan*. De laetste regel is vooral krachtiger en meer poëtisch dan

204 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

die in de nieuwe beryming, waer de laetste helft,  
't *zon my ondraaglyk wezen*, wat lam is.

De oude beryming, bl. 17. vf. 12.

„ Een gryzaart uit den hoop sloeg aan den koning voor,  
„ Op held Anchifes graf ons bloed haar op te dragen.

De nieuwe, vf. 8.

„ Een gryzaart uit den hoop sloeg aan den koning voor,  
„ Ons aan Anchifes op zyn grafstede op te dragen.

Beter *Ons aan Anchifes op te dragen*, dan aen *haar*, dat is, aen de Trojaensche schimmen in 't gemeen. Men was gewoon by de ouden, op het graf van groote Personaedjen, doorluchtige gevangen te offeren, tot verzoeninge en bevrediginge hunner schimmen. Anchifes, een doorluchtig Trojaen, werdt best verzoend door een' beroemden Griek; hierom is het laetste beter, zijnde deze ook de gedachten van den Heer FENELON. — Belangende dit dubbeld *op, op het graf op-dragen*, leze men die verstandige aanmerking van HUYDECOPER op VONDEL'S *Ovidius* (w):

De oude beryming, bl. 17. vf. 24.

— „ het was met ons gedaan,  
„ Als Mentor by Acest, —

De nieuwe, vf. 20.

— „ 't schein reeds met ons gedaan,  
„ Toen Mentor by Acest, —

(w) Boek XIV. vf. 974.

In

In de eerste regels hadt de Dichter moeten zeggen : *Het was met ons gedaan geweest*, om dat het nog onderstellende was en niet zeker. In de laetste is alles wel.

De oude uitgave, bl. 18. vf. 1.

— „ dat veel barbaarsche gasten,

De nieuwe, bl. 17. vf. 29.

— „ dat u een heir barbaren.

Het eerste geeft slechts ene ongeregelde, onbesuisde benede rovers te kennen, het ander ene ontzaglyke krijgsmacht, waer tegen Acestes meer voorzorg en omzigtigheid hadt te gebruiken, dan tegen struikrovers; waerom oock Mentors raed van meer belang was.

De eerste beryming, bl. 18. vf. 7.

„ Is myn voorzegging valsch, dan kunt gy, na drie dagen,  
„ (Het sta u vry!) ons' aan Anchises op doen dragen:

*Het sta u vry* ligt in het voorige opgesloten, en is als overtollig in de verbetering weggelaten, alwaer de tweede regel ook wel zoo goed is.

Daagt hier geen vyand op, dan kunt ge uw wraak betrachten;  
Anchises schim ten zoen, ons na drie dagen slachten:

Doch, *dan kunt ge uw wraak betrachten* komt ons wat ver gezocht en laeg voor, wy zouden liever het

206. VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

oude hierom kiezen, als men schreef: *Aan held Anchises schim ons beiden op doen dragen, of iet diergelijks.*

De eerste druk, bl. 18. vf. 13.

- „ De gryze Acestes stond op deze taal verwondert,  
„ Die door myn' Leidsman hem in de ooren wierd gedondert.

Dit in de *ooren donderen* is hier al te geweldig; wanneer iemand met ene forsche stemme een' anderen iets toegraeuwt, dan zoude men deze spreekwijs kunnen gebruiken, maer Mentor, die godlyke Leidsman, sprak dit met orde en bedaerdheid tegen een' eerwaerdigen gryzaert, en hierom schijnt het my met oordeel verbeterd.

*Zoo sterk een dingtaal klonk Acestes vreemd in de ooren;*

De oude beryming, bl. 18. vf. 24.

- „ Toen zag men van alom niets anders, dan een schaar  
„ Verschrikte vrouwen, en gekromde gryze lieden,  
„ En kleene spruiten, met weemcedige oogen vlieden  
„ Tot in het hart der stad. —

De nieuwe, vf. 19.

- „ Men zag den landman toen, gevlucht van ieder kant,  
„ Met zyne ontfelde vrouw, die 't kroost hield by de hand,  
„ Den zuigling aan de borst, en met onwisse schreden  
„ Den krommen gryzaert, hen van verre nagetreden,  
„ Zich bergen in de stad. —

De

De oude regels komen wel zoo na aen het Fransch, doch de nieuwe beter met de natuer van de zaak overeen.

Hier ziet men den landman met zyne vrouwe, de vrouw met haer kroost aen de hand, en den zuigeling aen de borst, en na deze de stramme gryzaerts, die het minst voort kunnen, naer de stad vluchten. Deze zijn schilderachtige gedachten, en toonen een naturelijk tafereel van ene verhaeste vlucht, die op verre na zoo kunstig in de oude regelen niet is.

De eerste uitgave, bl. 18. vf. 31.

„ Men hoorde een wild geschreeuw, op ieder oogenblik,  
 „ Van lieden, die elkaer verdrongen; door den schrik  
 „ Hun eigen maagschap, wyk, noch woning konden vinden,  
 „ Ja onbekenden zelfs aanzagen voor hun vrienden.

Men kan van deze vluchtende landlieden niet behoorlijk zeggen, datze in de stad hun wijk en woning niet konden vinden. Deze waren hun niet eigen, en moesten hen worden aangewezen. Zy hadden die in de stad waerschijnlijk niet. Zy konden hunne magen missen, hunne vrienden niet vinden. Dit past alles ruim zoo wel aen deze vluchtelingen, gelijk het wordt uitgedrukt in de nieuwe beryming, vf. 27.

Men hoorde in ieder wyk der stad een woest gerucht  
 Van menschen, die elkaer verdrongen; na hun vlucht  
 Hun magen misten, hen niet weder konden vinden,  
 En onbekenden zelfs aanzagen voor hun vrienden:



De oude beryming, bl. 21. vf. 11.

„ Wy wierden, door zyn vlyt, alleen in zee geprest  
 „ Met handelaars van 't ryk Pheniciaansch gewest,  
 „ By allen volke, door 't vertieren hunner waren,  
 „ Beveiligd voor het leed dat vreemden kan weêrvaren.

Dat in *zee presen* komt hier niet zeer fraei, en naer onze gedachten zeer dubbelzinnig en alleen om het rijm, te recht heeft de Dichter dit veranderd,

Maar zond ons beiden met Pheniciërs in zee,  
 Met handelaren, die, gewoon van ree' tot ree',  
 De gantsche waereld door, te reizen met hun waren,  
 Het leed niet vreesden, dat den zynen kon weêrvaren.

Beter heeft hy in de nieuwe beryminge, dat de Feniciërs het leed, dat Acestes volk te duchten hadt, niet vreesden, om dat zy by alle volkeren handel dreven, dan dat zy beveiligd waren, door het vertieren van hunne goederen, het geen wat te veel onderselde en by de uitkomst onwaer bleek te zijn.

A. v. Z.

Ter-

Terwijl dit tweede stukjen op de pers is, ontvangen wy van Heer P. DU MAREZ een brief, benevens een stuk over dit zelfde onderwerp, den verbeterden Telemachus.

Geredelyk besluiten wy het zelve, zoo als het ons is toegkomen, achter deze vergelykinge te plaetsen, in vertrouwen dat het den Liefhebberen niet onaengenaem zal wezen.

Wy bedanken den vriendelyken zender hier openlyk voor dit blyk zyner genegenheid.

#### KUNSTWEKENDE HEEREN,

„ 't **G**eene Uw EE. hier nevens toekomt, is de  
„ vrucht van een luchtigen arbeid, waer  
„ van het voorberichtjen Uw EE. nadere opening zal  
„ geven: nooit had ik gedacht dezelve, van wegen ha-  
„ re onrype geringheid, iemand, veel min het gemeen  
„ in Uw werkjen op te dischen; maer in Uwer EE.  
„ laetste of eerste stukjen (hoe zal ik het best noemen?)  
„ Uw Verhandeling over de *Navolging*, op mijn ver-  
„ zoek zoo heusch geschreven, lezende, ben ik tot een  
„ begrip gekomen, of deze myne proeve niet wel tot  
„ een nagerecht op dezelve passen zoude; daer Uw  
„ EE. toch leeren, hoe men een' Dichter na moet vol-  
„ gen,

„ gen, in het opstellen , kan men uit dit voorbeeld  
„ zien, hoe hy na te volgen zy, in het beschaven van  
„ Dichtstukken : 't is waer, een schoon nagerecht, mag  
„ men zeggen, op die voorspys! maer my is genoeg,  
„ dat het door zyne flaeuheid den finaek van Uwer  
„ EE. werk des te beter uit doe steken, en uit de  
„ vriendlyke bejegening van mijn gedichtje gebleken,  
„ dat Uw EE. my dit verzoek niet af zult slaen, om  
„ deze vrucht myner Liefhebbery, indien ze Uwer  
„ EE. werk meer na- dan voordeel aen zou bren-  
„ gen, met Uw oordeelkundige verbeteringen toe te  
„ maken, of wel geheel ter zyde te stellen, in welk  
„ vertrouwen ik my met achting noemen

„ KUNSTKWEKENDE HEEREN,

„ Uwer EE. onderdanen toege-  
„ negen dienaer,

„ P. DU MAREZ.

*A. .... den 12. Aug. 1763.*

VOOR-

VOORBEELD VAN DICHTBESCHAVING

I N E N E

PROEVE VAN VERGELYKING

TUSSCHEN HET NEGENDE BOEK

van den eersten en verbeterden tweden druk

V A N D E N

T E L E M A C H U S

V A N

F E I T A M A .

---

**D**e berijmde *Telemachus* van den Heere FEI-  
TAMA, uitgegeven onder de zinspreuk, *Studio  
Fovetur Ingenium*, is al te uitmuntend een stuk om  
niet van een Liefhebber dier Dichtkunst, welke het  
nuttige met het vermakelyke mengt, meer dan eens  
gelezen te worden: ik voor my was hier mede by  
herhaling bezig, en tot het negende boek gevorderd,  
wanneer de langverlangde tweede druk dezes werks  
van de sierlyke persse van PIETER MEIJER te voor-  
schijn kwam, in ene gedaente, welke, veel ver-  
schillende

lende van de eerste, myne nieuwsgierigheid aanzette om dezelve met het geene ik las te vergelyken: deze is de reden waerom de volgende aanmerkingen juist over het negende en niet over een ander boek lopen: dezelve zijn, namelijk, uit deze vergelykende lezing gesproken, en zoo als zy hier zijn, alleen met verandering van schikking en hier en daer ook van forme, ten mynen byzonderen gebruike op papier gebracht, voornamelijk met dit oogmerk, om my uit die verbeteringen, van dewelken ik de reden in Taal- of Dichtkunst opspeurde, een voorbeeld, van Nabes- chaving der weinige dichtstukjes, welke ik nu en dan make, te geven, en enige regelen onder 't oog te brengen, over dewelken zy onder anderen gedurig gaen moet, schoon het zeker is dat men dezelve reeds in het t'famenstellen zyner verzen dient in acht te nemen: tot dit werk noopte my inzonderheid de voor- reden, van den kundigen Vertaler, voor dezen laetsten druk geplaatst, byzonder daer hy zegt: „Heb ik, in „eenigen dezer veranderingen, aan jonge dichteren „aanleiding gegeven om feilen te vermyden; zulke „plaatfen kunnen genoeg onderkend worden door hen „die in staat zijn om daarvan gebruik te maken”. enz. Zie daer, deze is de gelegenheid en het oogmerk de- zer proeve, waeruit nu een ieder ligtelijk zien kan, voorcerst, dat men in dezelve geene beoordeeling te verwachten heeft of de Dichter ook hier of daer kwa- lijk veranderd hebbe, ten anderen, dat men hier niet over alle de veranderde plaatfen van dit negende boek

iets

iets zoeken moet ; ik heb gezegd , dat ik die alleen uitgekipt heb , van welker verbetering ik den grond in Tael - of Dichtkunst zag ; velen ontmoette ik van de welken ik hier in zoo klaer geen doorzicht had , 't geen evenwel anderen hebben kunnen , sommigen ook , welke misfchien onveranderd mochten gebleven zijn , anderen eindelijk , welke ter beter uitdrukkinge van het oorspronkelijk Fransch verwisfeld waren , welke allen ik flilzwygende ben voorbygegaen , omdat zy niet tot mijn oogmerk strekten , 't welk ik , ten mynen opzichte , grootdeels bereikt heb in het onderkennen en voorstellen dezer verbeteringen met derzelve redenen , terwijl ik hope in staet te zullen zijn het zelve verder te beschieten , door gebruik te maken van deze voorbeelden , en het voor een aengename toegift zou rekenen , indien iemand der Lezeren voor hem ook é-nig nut uit mynen arbeid trokke : ten dien einde verzoeke ik hen deze myne vergelyking met een gunstigen aendacht en onzydig oordeel in te zien : ik heb in dezelve deze orde waergenomen , dat ik , om niet tweemaal denzelfden regel te herhalen , onder elk derzelve alle de voorbeelden hier toe betreklijk , welke my in dit negende boek voorkwamen , byeen gebracht heb , en de regels dus geschikt ; dat ik in de twee eerste iets over de Dichtbeschaving in 't gemeen heb aengemerkt , in de volgenden dat geene heb begrepen , 't geen het voorbeeld van FEITAMA my leerde , dat de Dichtbeschaving steeds in 't oog moet houden , zoo de t'samenstelling het verzuimd hadt.

## I.

Van de Dichtbeschaving zy in 't gemeen, in aenleiding van het werk, 't welk wy onderhanden hebben, het volgende gezegd:

1. *Die in dezelve wel wil slagen, moet zich niet ontzien somtijds om éen woord geheele regels te veranderen.*

De Heer FEITAMA heeft, voor de uitspraak *Idomenéus*, welke hy in zyne eerste uitgave omhelsd hadt, overal die van *Idomeneus*, welke de rechte is, verkozen; om dit ééne woord te verbeteren heeft hy hier en daer geheele regels verschikt: om 'er maer één of twee voorbeelden van aen te halen: bl. 207. vf. 27-29. heeft de eerste druk:

**Ulyses zoon! (dus riep *Idoménus* uit:)**

**De zoon myns waerden vriends, des helds wiens kloek besluit  
Ons over Troje in 't end' de zege deed erlangen?**

Maer, in de laatste, hebben de twee eerste regels, om het ééne woord *Idomeneus*, deze verandering moeten ondergaen:

**Hoe! (sprak *Idomeneus*:;) Ulyses zoon? de zoon  
Myns vrind? des wyzen helds, door wiens beleid de goon  
Ons over Troje in 't eind' de zege deén erlangen?**

Op gelyke wyze hadt de eerste uitgave, bl. 219. vf. 13.

*Ido-*

*Idomenëus* hield in 't einde, na 't ontleden  
Van zo veel hartsverdriet en wederwaardigheden,  
By prins Telemachus en Mentor yvrig aan  
Om in zyn krygsgefchil hem gunstig by te staan.

Maer de laetste:

*Idomeneus* verzocht in 't einde, na 't ontleden  
Van zo veel zielsverdriet en wederwaardigheden,  
Dat hem Telemachus trouwhartig by zou staan  
Met Mentor, in den kryg dien hy had aangegaan.

Misfchien zal iemand vragen, of de Dichter deze  
plaetsen niet op korter wyze hadt kunnen verbete-  
ren, door, in stede van *Idomenëus*, de *gryze koning*, of  
iets diergelyks te stellen? maer men moet weten, dat  
hy elders reeds van omschryvingen gebruik gemaekt  
hebbende, op sommige plaetsen den eigen naem des ko-  
nings diende te behouden.

2. Die dus een woord, aen 't welke 't een of 't an-  
der hapert, wegwerpt, kan bywylen een spreekwyze,  
welke veel fierlyker is in deszelfs plaetse vinden;  
waerop men zich derhalven steeds moet toeleggen.

Dit leert ons dezelfde verwisfeling van *Idomenëus*  
in *Idomeneus* op bl. 207. vf. 10. alwaer de eerste  
uitgave leeft:

Niet anders zag men ook aan de oevers van de stroomen  
*Idomenëus stad* allengs te voorsichyn komen.

De tweede moest, om gemelde reden, *Idomenëus stad*  
veranderen, en stelde 'er voor:

*Het bloeiende Salente.* ———

Vraegt



Vraegt men waerom dit fierlyker zy? ik antwoorde, niet alleen om dat de Dichter dus een fraeije overdracht aenwint, (van de aenwinst der Rethorische figuren zal nader iets gezegd worden) maer vooral, om dat deze zoo wel by de gelykenis, welke 'er voorgaet, past: dus luidt dezelve:

Een jonge plant gelyk, die, met den dauw besproeid,  
Op 't ryzen van de zon bevallig pralt en groeit:  
Zy neemt in krachten toe, ontsluit haar teëre toppen,  
En schiet een welig loof; zy bot in bloesemknoppen  
Met duizend kleuren uit, wier geur zich mild verspreid;  
Zy erlangt elk oogenblik een nieuwe heerlykheid.  
Niet anders zag men ook aan de oevers van de stroomen  
Het *bloeiende Salente* allengs te voorschyn komen.

## I I.

Dit, in 't gemeen van de Dichtbeschaving, aengemerkt hebbende, laten wy nu eens zien wat onze Voorganger ons, in dit boek, leere dat dezelve steeds in acht moet nemen, indien de samenstelling het verzuimd hadt: om dit te doen dunkt my best te zijn, onze orde naer de zaken te schikken, en van de geringste beginselen der Dichtkunst tot de meer voornaame deelen op te klimmen; dewyl toch myne grootere verdeeling ons belet heeft de bladzyden des werks van 197. tot 220. in deze verhandeling te volgen. Om van de spelling te beginnen.

Onze eerste regel zy: *De Dichtbeschaving onderscheide, zoo veel de Tale lijdt, door spelverandering*  
die

die woorden welke meer dan eene beteekenis hebben.

Dit hadt de Heer FEITAMA niet gedaen in zyne eerste beryming bl. 207. vf. 11. in deze woorden :

Dus wiesch zy dag aan dag, ja uur op uur in praal :

Maer dewijl men *wasfen*, *groeijen*, *grefcere*, van *wasfen*, *spoelen*, *lavare*, te recht door de *ch* onderscheidt (zie HUYDECOPER *proeve van Taal- en Dichtk.* bl. 201. en 477.) nam de Dichter in zyne befchaving deze onderscheiding in acht, en fchreef :

Dus wies het dag aan dag. —

Breng tot dezen zelfden regel de verandering van bl. 203. vf. 8. alwaer de oude druk heeft :

't Gestarnte fcheen gekeerd op 't afgeronnen fpoor;

Want *rennen*, *rinuen*, *runnen* beteekent *ftremmen*, *coagulare* : *rennen* beteekent ook *lopen*, *currere*, gelijk hier : dus zegt *geronnen*, *gestremd* en *gelopen* beide : maer voor dit *geronnen* kon de Dichter, in onderscheiding, *gerende* gefchreven hebben ; want dus gebruikt men nu *rennen*, *lopen*, gelijk TEN KATE getuigt *Aenl.* I. bl. 558. b. 200 vindt men onder anderen by D. HEINSIUS *Nederd. poëmata*, 4<sup>to</sup>. bl. 24.

Ick hebbe van joncks af met geen gemeene wiecken

Doorvlogen en *doorrent* de wegen van de Griecken,

Hy verbetert het ook in zyne tweede uitgave en fchrijft :

— op 's afgerende fpoor.

2. Van de spelling gaen wy over tot de *woordbuizing*.

*De Dichtbeschaving lette op den rechten naemval in den welken een woord dient geplaatst te worden.*

Onze Dichter voegde een' verkeerden by 't woord *vrezem*, in dien zin als het bl. 206. vf. 23. voorkomt:

Ik vrees nu min voor u de schriklykfte onwêrwinden,  
Wier toomloos woeden u Neptuin deed ondervinden,  
Dan ik te voren heb voor 't zoet gevelei gevreesft.

Het onderscheid tusfchen *vrezem voor iemand* t'zynen nutte, en *iemand vrezem* als bang van hem zijnde, is in de *Maend. Bydr.* II. D. bl. 143. aengerogerd: 't ligt ook in den aert der zake, als men dien met de kracht der beide naemvallen vergelijkt: onze Dichter misgreep zich dan in den *Dativus*, voor 't zoet gevelei: want Mentor, welke hier spreekt, vreesde niet ten nutte van 't gevelei, maer hy was bang van hetzelfde, ten nutte van Telemachus; 't oorspronkelyke Fransch neemt dit ook waer, en zegt niet *que je ne craignois pour les careffes flatteuses*; maer *les careffes flatteuses*: en dit moest zoo veel te meer veranderd worden, om dat men juist in den eersten der drie aengehaelde regels een fraei voorbeeld van dit onderscheid vindt: de plaets is ook daerom dus verbeterd:

Dan ik te voren heb het zoet gevelei gevreesft:

Zoo is ook bl. 218. vf. 1.

Daar hem in tegendeel, hoe vreemd het schyn' te wezen,  
Zelfs die verhevenheid voor alles moet doen vrezem.

ver-

verwifeld in

Terwyl in tegendeel, hoe vreemd het fchyn' te wezen,  
Zelfs die verhevenheid hem *alles* moet doen vreezen.

Van gelyken aert is de kleine maer goede verandering bl. 207. v. 16.

— 't arbeidsvolks geroep  
in

— 's arbeidsvolks geroep.

De *Nominativus* van 't lidwoordjen *het* is verwifeld in den *Genitivus*; hadt de Dichter de twee volgende woorden tot één koppelwoord t'faem gefmolten, de eerste naemval hadt kunnen blyven, maer nu 'er tufchen de *Nominativus*, *geroep*, een afgefcheiden *Genitivus*, *arbeidsvolks*, flaet, was het beter dat het lidwoordje daerop floeg en mede in den *Genitivus* geplaetst wierdt: 't is dezelfde verandering als die was welke HUYDECOPER beter keurde, in VONDELS *Ovidius*, *Des wintgodts dochter voor de wintgodts dochter*. Zie zyne proeve bl. 271.

3. Na de woordbuiging komt de *woordschikking* eerst in aenmerking: Hier in ga de *Dichtbefchaving* dus te werk, dat zy de *styre* en *min* *naturlyke woordschikkingen* verbeterde.

Van het eerste vinden wy in onzen *Telemachus* een voorbeeld, bl. 207. v. 2.; *stijf* toch was de *woordschikking*.

Hoe 't *metfelwerk* dier stad *wierd vlytig opgetogen*;  
P. 2. Want

Want wie ziet niet dat hier het bywoord (*adverbium*) *vlytig* voor 't werk-woord (*verbum*) *wierd* gestaan moest hebben, en gestaan zou hebben, indien de Dichter dit in próse geschreven hadt: beter dan vloeit deze regel in den tweeden druk:

Hoe 't metfelwerk dier stad *met vlyt* wierd opgetogen;  
Echter geev' ik in bedenking of niet nog wel zoo goed ware:

*Hoe vlytig 't metfelwerk dier stad wierd opgetogen.*

Het andere, 't welk wy opmerkten. te weten de verbetering der min natuerlyke woordschikkingen, vindt men waergenomen bl. 201. v. 18. de eerste druk las:

Hy liet een' glans, als 't licht der snelste bliksemstralen,  
*Op die volmaakte Schoone uit minzame oogen dalen.*

't Is veel natuerlyker eerst de plaets *van waer* te melden, dan *waer heen*: hierom heeft de Dichter in den tweeden druk geschreven:

Hy liet een' glans, als 't licht der snelste bliksemstralen,  
*Uit minzame oogen op de schoone nederdalen.*

4. De rechte bêteekenis der woorden, aen dewelke wy nu komen, zal ons een ruimer veld openen: Deze toch moet de nabeschaving in een gedicht overal in 't oog houden en plaets geven, om dat de Poëzy niet weinig van haer kracht hier aen verschuldigd is.

Deze is waerschijnlijk de reden waerom de Heer FEIJAMA, bl. 202. v. 8. 't woord *waereld* in *aerd-*

UIT DEN VERBETERD. TELEMACH. 221

*aardkloot* veranderd heeft : in deze woorden van Neptuin :

Geen ander volk beploegt myn ryk met zulk een vlyt:  
Het heeft myn woest gebied verkeert in nutte banden  
Der samenlevinge van al des *waerelds* stranden;

De nieuwe uitgave leest :

— van al des *aardkloots* stranden.

En op gelyke wyze bl. 198. vf. 15.

— druppels, van wier nat

De logge klomp der aarde een weinig schynt bespat;  
Terwyl uit deze hoogte al 's *waerelds* koninkryken,  
Hoe uitgebreid, niet meer dan korlen zands gelyken.

Alwaer men in den tweeden druk vindt :

— al *bare* koninkryken.

Namelijk der *aerde* van welke even te voren gewag was gemaakt. Zekerlijk heeft de Dichter, na dat zyne eerte beryming het licht zag, begrepen, dat het woord *wereld* alleen op het Heelal paste, even als de Latynen *Mundus*, in tegenstelling van *Orbis, terrarum orbis, den aardkloot*, 't welk eigenlijk de naem is van die planeet welke wy bewoonen, en waer van de twee aengehaelde plaetsen spreken : *waereldkloot* schijnt hy echter in dezen zin ook goedgekeurd te hebben, als 't welke hy behouden heeft bl. 198. vf. 13.

*De waereldkloot* schynt hen een hand vol slyks te wezen :

## 222 VÖÖRB. VAN DICHTBESCHAVING

Wat my aenga: ik meene dat deze onderscheiding, wanneer men dezelve waer kan nemen, een teeken van nettigheid wezen zal, schoon 't woord *wereld*, voor den *aerdkloot*, op 't gezag der beste schryveren rust, en, behalven dit, ook daer zulks pas geeft, door een *Metonymia totius pro parte*, of *Overnaming van 's geheel voor een gedeelte* kan gebruikt worden.

Met meer grond schijnt my 't woord *opsparen* veranderd bl. 203. v. 17. daer de Dichter, in den ouden druk van stuurman Athamas zeide:

Somwylen waände hy 't gerucht reeds *op te sporen*.  
Dat verre in zee zich doet uit groote havens hooren:

Hy wilde zeggen dat de stuurman dat gerucht reeds waände te *hooren*, maer dit drukt *opsporen* niet uit; *opsporen* is op 't spoor volgen, *inveftigare*, *achter na zetten*, op de *speur lopen*: gelijk D. HEINSIUS zegt in zyne *Nederd. Poëmata* bl. 42. waerom de Dichter dit woordt meed, in de nieuwe uitgave, op deze wyze:

Somwylen waände hy alree' 't gerucht te *hooren*,  
't Geen 't nadrend zeevolk uit een haven klinkt in de ooren:

Op gelyke wyze kwam het woord *overmoed* voor, in een verkeerden zin, bl. 204. v. 12.

Wanneer de stuurman riep, uit blyden *overmoed*:

*Uit een overloop van blydchap*, wilde de Dichter mogelijk zeggen; dit beteekent echter *Overmoed* geenszins, maer het beduidt *Hoogmoed* en *smadelijk onrecht*,  
*Fajtus*,

UIT DEN VERBETERD. TELEMACH. 223

*Fastus, animi elatio, arrogantia, & Injuria contumeliosa.* zie KILIAEN: dus zegt POOT I. D. bl. 164.

Ik wou op Maroos trant roemruchtige oorlogsfstukken  
Trompetten; maer helaes! 't was ydele *overmoedt*.

En bl. 421.

Toen d' *overmoedt* der yzere eeu,  
Met huilent kryggeschreeu,  
De Fenixkunst den oorlogh zwoer,

Zie meer voorbeelden by VONDEL *Gysbr.* Hand. V.  
toon. I. DE DEKKER I. D. bl. 84. VOLLENHOVEN  
*Kruiftr.* bl. 25. STEENWYK *Gideon.* bl. 22,  
133. en elders: om deze reden is het in den verbeterden druk weggenomen en 'er voor in de plaats gesteld:

Toen stuurman Athamas dus riep, met *blyden moed*:

Een ander voorbeeld van onderscheiding der rechte beteekenis vindt men bl. 211. v. 23., alwaer de eerste uitgave las:

— Men word in de edle trekken

Van 's Jongelings gelaat veel *levendheid* van geest

En minzaamheid gewaar: —

*Levende* is *die leeft*; *Levendig* eigenlijk *vol beweging* of ook wel *naer 't leven*. Zie HUYDECOPER *proeve* bl. 118, 270, 278, 569--572. dus is *een levendheid van geest* niets anders dan *het leven van den geest*, dit behoefde men in den jongeling niet te bespeuren;



wanneer men hem zag voor zich staen, wist men dat zijn geest leefde: maer de Dichter wilde zeggen, dat men een *vlugheid, van geest* in hem merkte, en heeft het daerom verwisfeld in

— *een' levendigen geest.*

Deze zelfde feil, hoewel verschonelijk, dewijl de beide Dichters die begaen, heeft hy verbeterd bl. 214. vf. 2.

Wanneer men 't reutlend bloed, gelyk een' snellen vliet,  
 Uit de afgekurven keel der offers stroomen ziet,  
 En met een drifug schuim in diepe schalen vloeijen,  
 Wier goude en zilvren glans het *levender* doet gloeijen.

Dat is, *met meer dierlijk leven*, 't welk hier niet te passe kwam: maer de druk van MEIJER heeft:

— men zag, rondom den offergloed,

Dat bloed met driftig schuim in goud en zilver vloeijen,  
 En in dat ryk metaal te *levendiger* gloeijen.

Doch 't zy ons geoorlofd eens te onderzoeken hoe men nu op deze plaets dit *levendig* best zal uitleggen: 't Fransche werk van FENETON kan ons hier niet te hulp komen; want de geheele laetste regel is een byvoeging van FEITAMA: zal men dan hier, door *levendig, met meer beweging* verstaen? dit voegt hier zoo min als *levend*; omdat de Dichter van de rode verw van 't bloed spreekt, gelyk *gloeijen* dus meer-malen voor *rood zijn* genomen wordt: wat dan? HUYDECOPER zegt op de aengêhaelde plaets bl.

UIT DEN VERBETERD. TELEMACH. 225

570. „ dat *levendige kleuren*, by POOT p. 121. en  
„ 151. en anderen, niet zyn kleuren die sterk afteeken;  
„ maar, die de geschilderde zaak *naar het leeven* ver-  
„ toonen”, of *naboosfen*, gelijk hy zich even te vo-  
ren uitdrukt: doch wie merkt niet dar dit alleen op  
geschilderde kleuren, of kleuren welke iets afbeelden,  
passe? ja ik kan niet nalaten te twyfelen of deze be-  
teekenis in de beide aengehaelde plaetsen van POOT  
wel bedoeld worde: dus luiden zy:

De eerste bl. 122.

’k Dacht myn Schoone, d’ eer der jofferen,  
Een zoet rozekransje t’ offeren,  
Op de feest van haer gehoort’:  
Want de lente trok my voort,  
Tot daer Floraes bloempriëelen  
Roosjes teelden, malsch van stelen,  
Inkarnaet en fris van blaën,  
Blank met zilvren dau belaën.  
Maer wat zou ik kruit vergaderen  
Om een Schoonheit mê te naderen  
Op wiens kaekjes eeuwiglyk  
Roos en leli staen te pryk,  
Met veel *levendiger kleuren*,  
Met veel liefelyker geuren?

De andere, bl. 151.

Hy zagh hier wangen aen  
Die vol puikrozen staen,  
Daer Hybla, daer Himet op bloeit,  
Met *levendiger kleur*,  
Met liefelyker geur.

P 5

’t Spreekt

't Spreekt van zelfs dat hier van geen *eigenlijk geschilderde* zaak kan gesproken worden; maer wy moeten eene *afgebeelde*, *oneigenlijk afgebeelde* zaak begrypen: dan zou met *levendiger kleuren*, volgens HUYDECOOPER zeggen: *Met kleuren, welke de afgebeelde zaak beter naer het leven vertoonen of nabootsen, dan de rozen en lelien uit Floraes bloemprieelen en van Hybla en Himet die naer het leven vertoonen, nabootsen*: maer wat is nu die *afgebeelde zaak*? de rozen en lelien zal men zeggen; anders dan deze is 'er ook geene te bedenken; maer die kunnen het niet zijn; want de *comparativus* of *vergelyking*, *levendiger*, onderstelt dat deze bloemen ook de afgebeelde zaak nabootsten, en bygevolg zelve niet waren: stondt 'er stilligerwyze met *levendige kleuren*, ik zou mede denken kunnen dat P O O T deze beteekenis bedoeld hadt, maer nu doet my de *comparativus* gelooven, dat hy ene andere, en wel dezelfde als onze Dichter, heeft in 't oog gehad; deze spreekt althans van een *naturlyke* kleur, welke niets afbeeldt, gelijk het woord *levendig* ook elders van zodanig een gebezigd wordt: ik denke daerom, dat het hier by P O O T, en overal waer het in zulk een zin voorkomt, niet anders dan *belder*, *aengenaem* beteekent; en dat wel door een *Metalepsis gradationis*, of *overneming van opklimming*, welke figuer twee anderen te gelijk insluit, op deze wyze, dat *levendig*, vol *beweging*, eerst door een *Metonymia consequentis pro antecedente*, of *naemwisseling van 't gevolg voor 't voorgaende* genomen wordt

VOOR

voor *vrolijk*, dewijl veel beweging gemeenlijk op de vrolijkheid volgt, en dat dit *vrolijk* weder, met opzigt tot de verw, door een *Metaphora* of *overdracht*, *belder*, *aengenaem*, beteekene: een beteekenis, welke zeer wel en by de rode verw van bloed en wangen, en by de witte van een blank aenzicht voegt; en deze *Metalepsis* is niet zeldzaam: zoo worden de wouden, die eigenlijk groen zijn, meermalen *bruin* of *zwart* genoemd, 't welk veeltijds niet anders beteekent dan *dicht van geboomte*: want *zwart* wordt eerst genomen voor *donker*, en dit daer na voor *dicht*, omdat de donkerheid hier van een uitwekfel is, en op diergelyke wyze zegt POOT I. D. bl. 62. van de Priesters, in reine *sneeu* gegordt, dat is, in *wit gewaad*; want *sneeu* zegt eerst allerlei wit, en dit weder *bet witte priesterlyke gewaad*.

Doch om eens van dezen uitstap, welken men ons vergeve, weêr te keeren tot onzen Telemachus; in de oude beryming vindt men eindelijk bl. 213. vf. 22. in 't woord *kwelen* noch ene te groote verwydering van den waren zin, wanneer de Dichter zegt:

Men hoorde, door een' rei van jonge maagdenkelen  
En jonglingschap, den lof des Bliksemvoerders *kwelen*:

*Kwelen* is eigenlijk *kwynen*, daer na *klagen*; zie HUY-DECOPER bl. 404--406. „Men wykt dan (zegt „deze Schryver) te verre af van de eigelyke beteekenis van dit woord, als men *kweelen* voor *vrolijk zingen* neemt”: dit deedt dan ook de Heer FEI-

TAMA

TAMA op deze plaets, en heeft het daerom dus verbeterd :

Men hoorde een jonglingfchap en jonge maagdenfcharen,  
Tot eer van Jupiter, *bun maatgezangen paren:*

5. En dit zy genoeg gezegd van de zorg voor woorden van een rechte beteekenis: *De Dichtbescha-ving heeft ook het rijm onder haer opzicht, en moet alle misgestalten, door deze dwinglandesfe in de ver-zen gebracht, uitwerpen.*

Dit eene voorbeeld is genoeg: bl. 215. vf. 17. zei-de de Dichter :

Gy weet nu, achtbre vorst, (liet zich die Leidsman hooren,) Wat u door 't hoog besluit der Goden is beschoren.

Maer dewijl *zich laten hooren*, voor *zeggen*, al te flaeuw en min dichtertlijk is, om niet te zien dat het rijm den Dichter bewogen hebbe om dit te schryven, heeft hy zich dus verbeterd :

't Orakel (zegt hy tot den koning,) doet u hooren  
Wat u door 't hoog besluit der goden is beschoren.

6. *De Nabeschaving moet de Profodie of Maet en zang der verzen ook zoo veel mogelijk verbeteren.*

Dit heeft de Heer FEITAMA in achtgenomen, bl. 216. vf. 5. alwaer men in de oude uitgave las:

Maar acht ik vlei myself. *ō Duistere voorspelling!*

Welk vers men *scandeerende* (gelijk men zegt) be-vindt dat de laetste lettergreep van 't woord *duistere*  
te

te lang gemaekt is; dog dit kon met een kleine verandering verbeterd worden, en is ook verbeterd in de nieuwe uitgave op deze wyze:

Maer ach! ik vlei myzelve. *ō Dūist're ſorvoorspelling!*

Welke verwisfeling noch dat voordeel aen den regel heeft toegebracht, dat zy denzeven met een *suede* (*caesure*) in *lot* / - vermeerderd heeft.

Een' diegelyke verandering ontmoet ons bl. 217. *vf. 2.* daer leeft de eerste druk:

En de ongemeene kunst om *vōlkēn* te richten.

Doch de tweede heeft de fout, welke in de korthed der laetste lettergreep van *volkeren* bestondt, dus verholpen:

En de ongemeene kunst om *vōlken wys* te richten.

7. Dit zy van de Profodie in 't gemeen gezegd: *In 't byzonder moet de Dichtbeschaving hier omtrent ook letten, dat de cadence of trant de woorden geene verkeerde beteekenis aenwryve.*

Gelijk zy dit deedt in de eerste uitgave van onzen *Telemachus* bl. 202. *vf. 21.*

De Moeder van de Min doet met een' snooden lagch

Haar hartsgenoegen zien aan 't Hoofd van 't zeegezag,

En zoekt weer op haar koets de Idalifche waranden,

Hier beteekenden de woorden *zoekt weer* iet anders dan de Dichter zeggen wilde: wanneer toch, het woordje

woordje *wēer* zoo kort wordt uitgesproken, als de tranf van 't vers ons hier dwingt te doen, beduidt het een herhaelde daed, als of Venus *alweder* (*revifus*) niet wift waer de Idalifche waranden lagen; maer de Dichter verftondt 'er door, dat zy de Idalifche waranden *wēer zocht*, *wederom zocht*; (*revifitabat*;) *derwaent te rug keerde*; gelijk duidelyker uit de verandering te verftaen is:

De moeder van de Min doet, door een' fnooden lach,  
Haar hartsgenoegen zien aan 't hoofd van 't zeegezag;  
Zoekt op haar' wagen *wēer* de Idalifche waranden.

8. Dit niet alleen, maer de *Befchaving moet zorgen*, dat de toon der Gedichten zich fchikke naar de driften, zoo dat de klem valle op die lettergrepen, welke de verbeelde drift fterk nit zou fpreken, zelfs indien de woorden in ongebonden ftijl gefeld waren.

Om dit in acht te nemen is, door onzen Dichter, denkelyk 't laetste vers van bl. 215. veranderd; het onverbeterde klonk dus:

Wat moet ik uit dees laetste en duiftre taal befeffen?  
Zo ziet ge in 't ende *wēer*.... Maar wat? Myns vaderskuff?  
Of mynen vader zelf? *Hēlaās! bād*, tot myn ruft,  
De priesterlyke mond het slot dier taal doen hooren!  
Maer dus het verbeterde:

— *Acc! bād* ons, tot myn ruft,  
De priesterlyke mond het slot dier taal doen hooren!

De

UIT DEN VERBETERD. TELEMACH. 231

De reden is, omdat de begeerte naer een mislukte voordeel gemeenlijk den toon sterk op het woordjen *had* zal laten vallen: *Hād ik zulks gedaen! Hād by my dat doen hooren!* ten ware 'er een tegenstelling in lage tusschen het voorwerp van den wensch en iets anders; gelijk: *Hād by my āie tael doen hooren, in plaets van deze!* doch dit laetste hier geen plaets hebbende, viel de klank best op *had*, en wierdt dus de drijf van den spreker beter door den veranderden dan door den onveranderden regel uitgedrukt.

9. Nu komen wy tot den *Dichterlyken stijl*. *De stijl namelijk kan somtijds, by de beschaving, door een kleine verandering, veel dichterlyker gemaekt worden.*

De Heer FEITAMA zegt in zijn eerste uitgave bl. 207. vf. 16.

De kust weërgalme alöm geduurende den dag  
Van 't arbeidsvolks geroep. —

*Weergalmen op het geroep* is dichterlyker dan *van het geroep*: VONDEL in *Virgilius Eantgedichten* bl. 107.

De dorstige oever, vliet, en heuvel, rots, en hoven  
Aen 't galmen, reis op reis, op 't blaeten van het vee,

En *Æneade* V. B. bl. 279.

— de kust rondom, op 't hantgeklap  
Des volcks, een' weërgalm geeft. —

*Hij-*



*Hippolytus* bl. 2.

De tyd ghenaeckt, dat holle rots  
En klip zal wedergalmen straf,  
En tegen basfen op 't gebaf.

't Beantwoordt ook beter aen 't woord *weêrgalmen*, 't welk zoo veel zegt als *te rug galmen*, een *galmend antwoord geven*: wat voegt hier nu beter by? *van?* of *op?* immers het laetite, 't welke onze Dichter dan ook in zijn verbetering gekozen heeft, zeggende

Op 's arbeidsvolks geroep —

't Welk men echter zoo niet begrypen moet, of *weêrgalmen van* niet goed gezegd ware, als wanneer deze fout onder anderen overgelaten zou zijn al aentonds in 't eerste boek bl. 1. v. 6.

De grot, die van haar vreugd getulge plagt te wezen,  
Weêrgalmde van haar' zang niet meer gelyk voordezen;

En bl. 20. v. 25.

't Gerucht zyns wapentuigs klonk door het ruime dal,  
Waar van 't gebergt' weêrgalmde. —

Wy kiezen alleen *op* boven 't andere, en oordeelen, dat het ook zeker in deze plaetsen, vooral in de eerste, beter geweest zou zijn.

10. Tot den Dichterlyken stijl behoort ook, *dat de Nabeschaving, wanneer een zaak of persoon met verscheiden namen (synonyma) kan benoemd worden,*  
niet

*nitzie of de bekwaemste, en welke 't meest met de omstandigheden overeenkomt, wel gebruikt zy, en dezelve anders zoo 't mogelijk is plaets geve.*

Onze Dichter bevondt waerschijnlijk dat hy hierop geen acht geslagen hadt, bl. 207, want daer hy, op die plaets, Telemachus zal gaen vertoonen als alleen het werk der Kretenzeren bezichtigende, noemt hy hem

*De brave Jongeling. —*

Zonder dat men eenige rede ziet waerom hy hem dien naem, in plaets van zijn' gewonen, geeft; te minder, daer hy ook in 't voorgaende geen meer teekenen; van braefheid dan in 't volgende, maer veel eer van hartzeer over der Goden ongunstig bestuer van zynen tocht getoond hadt, waeromtrent hem zoo even door Mentor de moed was opgebeurd; hierom is de verbetering zeer voegzaam:

*Telemachus, vertroost, —*

In denzelfden perfoon ontmoet ons dezelfde misgreep, *vf. 25*: Telemachus was met zyn' voedsterheer te Salente aengekomen, van 't volk gunstig ontvangen, en dat zag men, zegt de Dichter,

Men zag het, met dit nieuws, naar zynen koning draven,  
Dat vorst Ulyses zoon geland was in de haven.

Ulyses zoon! (dus riep Idomenëus uit:) (sluit  
De zoon myns waarden vriends, des helds wiens kloek be-  
Ons over Troje in 't end' de zege deed erlangen?

Iste DEEL.

Q

Maer

Maer welk bevel geeft de koning nu omtrent dezen zoon van dien waerden vriend, van dien held Ulyses? Hy zegt:

Men ley' den *Jongling* hier: —

Deze benaming van jongling klinkt te flacuw, en strookt niet met de voorgaende blyken van achting: hy hadt een' vreemden jongeling, dewelke by hem gehoor verzocht, niet anders kunnen benoemen: beter dan in de tweede uitgave:

Men lei' dien *prins* by my: —

Dus geeft hy hem een' naem, welke den zoon van vorst Ulyses paste, en 't volk meer achting voor hem in kon boezemen.

11. *Niet alleen de beste synonyma, maer ook in 'z geheel, de krachtigste zegswyzen moet de Dichtbeschaving nasporen, en waer de 'samenstelling zulks verzuimd heeft, trachten in te vlyen.*

Dit was 't oogmerk des Dichters in de verandering van het 23. vf. op bl. 214, alwaer hy van den aertswigchelaer Theophanes, vol van zyne Godspraek, zegt:

Een ander voorwerp, dan rondom hem was te ontdekken, Scheen zyn verbaasd gezicht met groote kracht te trekken; *Ja 't bield hem gantsch verrukt.* —

Een spreekwijs, welke onberispelijk was, gebruikt zijnde van iemand die by zyn volle verstand over een voorwerp verrukt staet; maer hier genomen zijnde van een' onzinnig-razenden wigchelaer, te flacuw is, waerom

OM FENELON'S *origineel* en des Vertaelers verbetering veel krachtiger zeggen: *il étoit troublé & hors de lui-même*; en

*Hy was zichzelve niet meer; —*

12. *Niet minder dan het geene wy tot hier toe gezegd hebben, zet dit, het werk krachts en levendigheid by, wanneer de nabeschaving hier en daer, waer het wel voegt, een figuer der Roderijkkonst weet in te vlechten.*

Onze Dichter vlocht 'er by zyne nabeschaving een in 't zyne bl. 213. v. 17, waer de oude uitgave dus luidt:

Terwyl vergaerde 't volk met vreugde aan alle zyën  
By menigte, onder dees verheven galeryën.

De figuer, waermede de nieuwe vermeerderd is, wordt een *Icon* of *afbeeldsel* genoemd, en bestaet in deze kleine gelykenis:

Terwyl vergaerde 't volk, al wriemelende *als byen*,  
Zich onder 't hooge wulft der breede galeryen.

't welk het gewoel van 't vergaderend volk veel levendiger affchildert.

Desgelijks is deze laetste regel van bl. 214. met een *Metaphora*, of *overdracht* verrijkt:

Wat zie ik! Wat al ramps, dat ge onverhoeds ontgaat!

Want de verbetering heeft:

Wat zie ik! welk een' ramp, dien 't veeg *Salente* ontgaat!

Q 2

Dus

Dus wordt de stad Salente als een perfoon verbeeld, welke in 't laetste oogenblik den dood ontkomt; *veeg* toch beteekent *iemand, welke op 't punt van sterven is, morti propinquus*, zie KILIAEN: en hoe deze *figuer* het werk siere, kan men daer uit afnemen, dat de groote meester der Rederjkkunst G. J. VOSSIUS, in *Inflitt. Oratt. L. IV. C. 6. sect. 7.* leert, dat die overdrachten voor de besten gehouden worden, welke aen levenloze dingen iets toeschryven, 't welk alleen aen levende toekomt: dit nu heeft hier plaets: *veeg* zijn behoort eigenlijk tot dieren, en wordt toegeschreven aen een stad uit gebouwen bestaende; of men moest *Salente* vatten voor deszelfs inwoonderen, en dus was het evenwel sierlijk, en een figuer aengewonnen, een *Metonymia* naemlijk, *continentis pro contento*, dat is, van het bevattende voor het bevatte. Eindelijk bl. 219. v. 10. vinden wy van deze opfiering nog een voorbeeld:

Dan borsten de oogen uit in biggelende stroomen,  
 Waar door de zoete slaap my teikens wierd benomen.

De eerste regel sloot hier al een *Hyperbole* of groot-sprack in, wanneer hy Idomeneus zeggen deedt, *dat zyne oogen in stroomen uitborsten*; maer de laetste viel hier by wat flaeuw, en is daerom in den tweeden druk met een diergelijk sieraed niet alleen, maer ook met een *Anaphora* of *berhaling van 't zelfde woord in 't begin* vermeerderd:

Dan borsten de oogen uit in biggelende stroomen;  
 Dan schein de zoete slaap voor eeuwig my benomen.

Welke

Welke beide de drift van den sprekenden koning veel kracht byzet; vooral de *Hyperbole*, voor *eenwig*; want deze figuer toont VOSSIUS aen, *Instit. Oratt. L. IV. C. 12. sect. 8.* dat in den mond van hun, wier gemoed ontsteld is, gelijk in die van allerlei driftigen, past.

13. Doch dit is de plicht der nabeschaving omtrent de Rhetorische figuren alleen niet; Zy moet ook onderzoeken of 'er iets aan dezelve hapere, en, zoo ja, haer verbeteren.

Ook dit heeft onze Dichter, in de beschaving van dit werk, waergenomen, en wel omtrent vierderleie soort van figuren: het *Paradigma* of de *gelykenis*, de *Hyperbole* of *grootspraak*, de *Afyndeton* of *ontkoppe-ling*, en de *Anaphora*, de *verbessing* of *herbaling van 't zelfde woord in 't begin*.

De verbeterde *gelykenis* bl. 198. vf. 13. is deze, waarmede hy de nictigheid der wereld, in 't oog der Hemellingen, beschrijft:

De waereldkloot schynt hun een hand vol slyks te wezen;  
De onafgemeten zeen, by stormen zoo te vrezén,  
Zijn in hun oog niets meer dan druppels, van wier nat  
De logge klomp der aarde een weinig schynt bespat:  
Terwyl uit deze hoogte al 's waerelds koninkryken,  
Hoe uitgebreid, niet meer dan *korlen zands* gelyken.

Wat 'er aen deze *gelykenis* hapere, zal men ligt ontwaer worden, wanneer men eens nadenkt hoe veel millioenen korlen zands de buitenste vlakke van een hand vol slyks beslaen; zelfs dan, wanneer men eni-

### 138 VOORB. VAN DICHTBESCHAVING

ge plekken derzelve, als de zee verbeeldende, niet mede rekent, en wanneer men dit getal dan met dat van 'swerelds koningryken vergelijkt; immers, tot welke tijdkringen men zig bepale, zal het eerste getal 't laetste verre te boven gaen: geheel Europa telt thands niet meer dan op zijn hoogst 18. 200 gemeenebesten als koningryken; laten 'er eertijds, toen dezelve noch 200 uitgestrekt niet waren, 100. geweest zijn: geef *Asia* 400, *Afrika* 300, en *America* 200, dan heeft de geheele aerde noch niet meer dan 1000. koningryken; daer 1000. zandkorlen, op den voornoemden ommetrek, op zijn best, de grootte van een der werelddeelen zou uitmaken: dus was een *korb zands* al te klein een begrip om 'er hier een koningrijk by te vergelyken; te meer, en dit bindt noch sterker, om dat de Dichter in de volgende verzen de inwoonders der aerde by mieren gelijkt:

Waar op de benden van de grootste Mogendheên,  
De ontelbre volken en hun legers, onder een  
Als mieren griemlende om een graantje elkaar vertreden.

Op deze wijs zouden de bewoonders der koningryken grooter zijn dan hunne landen zelfs, 't welk een openbare tegenstrydigheid insluit: om deze redenen heeft de Heer *FRITAMA* deze *gelykenis* dus verbeterd:

Terwyl uit deze hoogte al hare koninkryken,  
Hoe uitgebreid, niet meer dan *eenig zand* gelyken.

Even gelijk het Fransch heeft, *un peu de sable*.

De

De verholpen *grootspraak* ontmoet ons bl. 205. v. 8. dus was zy, onverbeterd:

Hebt gy den tempel van Minerve niet bespeurt,  
Wiens trotsse gevelspits de *hoogste wolken* scheurt.

Onze Dichter vergaapte zig hier zekerlijk aan een al te sterke *Hyperbole*, tot welke het Fransch hem echter geene aanleiding gaf: 't ware genoeg geweest te zeggen, dat de gevelspits *de wolken* scheurde; maer tot welk een yslyke en onzichtbre hoogte haelt hy den tempel op! zeggende, dat hy zelfs *de hoogste wolken* scheurt: ondertusfchen geeft ons VOSSIUS *Instit. Oratt. L. VI. C. 4. sect. 3.* dezen regel op, *in rebus fiunt frigus ac tumor, si eae nimis sint hyperbolicae*: dat is, „dat 'er een koelte en opgeblazenheid komt „ in de zaken, welke al te grootsprakig worden voor- „ gesteld”, en deze plaets verdiende zoo veel te meer een verbetering, als een goede *Hyperbole* hier paste; wy zeiden te voren reeds dat dezelve, onder anderen, dient in den mond van driftigen, gelijk ze zoo ook voorkomt in die bekende plaets van VIRGILIUS *Aeneid. L. IV.*

*Nusquam tuta fides.* —

Nergens is de trouw meer veilig.

Zoo een driftige nu komt hier juist voor, de beguichelde Athamas namelijk, welke met kracht bezig is Telemachus uit zee een land te wyzen, 't welk nergens dan in zyne verbeelding te vinden was:

Q 4

Ten



Ten minste, zegt hy,

Ten minste ken dien berg, die zo verre uit komt steken.  
 Beschouw die klip, die als een toren zich verheft.  
 Ei luister hoe 't gebruisch der zee onze ooren treft,  
 Die op de klippen zich te barsten slaat in 't woeden,  
 Als of ze die te saam' wil zwelgen in haar vloedem.

Om deze redenen klinkt deze figuer nu verbeterd aldus:

Hebt gy den tempel van Minerve niet bespeurt,  
 Wiens trotse gevelfpits het *wolkgevaarte* scheurt?

Nog eens is dezelfde figuer verbeterd, bl. 217. v. 31. waer Idomeneus dus klagende wordt ingevoerd:

— wat yslyke ommekeer!

Wat ben ik, groote Goôn! voor ieder opperheer  
 Een schriklyk voorbeeld! 't geen men hun behoort te ontdek-  
 Op dat myn zwaare val hun moog' tot leering strekken. (ken,  
 Zy waanen, dat een vorst, *voor wien de wereld beeft*  
 Om zyn' verheven staat geen val te duchten heeft.

's Is waer, *een vorst, voor wien de waereld beeft*,  
 schijnt niet te veel gezegd, als men aanmerkt, dat de-  
 ze woorden den waen van bedrogen opperheeren in-  
 sluit; dit 's waer, zeg ik, indien men 't woord *waer-  
 reld* alleen van onzen aerdkloot verstaet, maer de-  
 wijl FEITAMA het zelve naderhand, zoo als wy  
 gezien hebben, slechts van 't Heelal heeft willen  
 gebruiken, was het voor hem te sterk, gelijk men  
 ligt zien zal, wanneer men 'er dit laetste woord

VOOR

UIT DEN VERBETERD. TELEMACH. 241

voor in de plaets stelt ; hierom leest de laetste uitgave :

*Zy wanen, dat een vorst, wiens wenschen niets weestreeft.*

De beschafde *Afyndeton* vinden wy bl, 208. vf. 11. waer Idomeneus, zijn' vriend Ulysses in deszelfs zoon herkennende, volgens de eerste uitgave, dus spreekt :

— ô Ja, 'k erken met reden

*Dien schrandren grimlagch, en dien stand, zo ongemeakt!  
Lien wysbadaarden moed, die in het wezen blaakt!*

*Die tong, zo streelende als nadruklyk, die de zinnen  
Der fiersten, eer zy zulks bespeuren, kan verwinnent*

De *Afyndeton* of *ontkoppeling*, welke het koppelwoordjen *en* overal wegneemt, dient niet alleen om een reden vlug en vaerdig te maken, maer ook om iets, gelijk hier, met meer kracht en aendoening uit te drukken : zie dit breder by *VOSSIUS Inst. Oratt. L. V. C. 2. sect. 1.* maer deze kracht en aendoening krenkt men te veel, door de *Afyndeton* te breken, en in 't midden een enkele reis het koppelwoordjen in te voegen, gelijk onze Dichter op deze plaets in den eersten aengehaelden regel gedaen hadt, doch de figuer is by de beschaving weder in haer vermogen hersteld : nu klinkt het veel krachtiger :

— ô Ja, 'k erken met reden

*Dien grimlach, vol vernufts; dien stand, zo ongemeakt;*

*Dien wysbadaarden moed, die in het wezen blaakt;*

Q 5

De-

Dezelfde figuer eenigszins, maer vooral de *Anaphora*, is verbeterd bl. 218. vf. 11. in deze regels, die eerst dus luidden:

'k Zag honderd steden, die met magt en schatten pralen,  
 Aan my hun' wettig' heer een' ryken tol betalen;  
 En my van 't volk geëerd, als dalende uit het bloed  
 Van Jupiter, by hen geboren en gevoed.  
 'k Zag eik tot my in liefde, als neef van Minos, blaken,  
 Wiens wyze wetten hen al dat geluk doen sinaken:

Hier was de *Afyndeton* byna niet te vinden, ten minsten zeer flaeuw, door 't woordje *en*, waarmede de derde aengehaelde regel begon; maer ook de *Anaphora*, in de herhaling van 'k zag, stak weinig uit, omdat deze woorden zoo verre van elkander stonden: alles is dus veel krachtiger gemaakt door, in de plaets van 't woordjen *en*, nog eens te stellen:

'k Zag my van 't volk geëerd. —

14. Eindelijk zy onze laetste regel: *De nabeschaaving neme in acht, of de characters der persoonen overal wel zijn waergenomen, en zy berstelle dezelve, daer 't noodig is.*

Hieraen hebben wy de verandering, bl. 216. vf. 12. en 16. dank te weten; alwaer Mentor, in den ouden druk, tot Telemachus zeide:

En,

UIT DEN VERBETERD. TELEMACH. 243

En, poog nooit in te zien, wat lust u daar toe dryv',  
't Geen hunne wysheid wil dat *ons* verborgen blyv'.

Hy spreekt van de wijsheid der Goden, en vf. 16.  
zegt hy:

't Is door een teërder gunst dan iemand zich verbeeld,  
Dat in de diepste nacht *ons* noodlot wordt geheelt.

Dus sluit hy zich als mensch in onder de genen welker  
noodlot verborgen was; echter verbeeldt hy een  
Godheid, en was, bl. 206.

— zo min onkundig van 't beleid  
Der wrede Mingodes, als van de listigheid  
Des grammen Watergods. —

Beter dan en eigenaertiger zegt hy, in den beschaefden  
druk, met onderscheiding:

— dat *u* verborgen blyv'.

en

— *zyn* lot.

't Is waer, men kan zeggen, Mentor stelde zich, in  
de eerste beryming, met Telemachus gelijk, om hem  
geene de minste achterdocht te geven, dat hy Minerva  
was; maer, deze prins kon zulks ook uit de laetste  
woorden niet begrypen, en moest het alleen als een  
vermaning van zijn voedsterheer, daerom byzonder tot  
hem geschikt, opvatten; en dit zoo zijnde, komt het  
met Mentors wijsheid beter overeen, zoo te spre-  
ken

ken als de zaak waerlijk was : in 't Fransch wordt slechts in 't algemeen, zonder enige toepassing op Mentor of zijn voedsterling, gezegd ; *n'entreprenez pas de découvrir ce qu'ils veulent cacher.* en, *C'est par une sagesse pleine de bonté que les Dieux cachent aux foibles hommes leurs destinées dans une nuit impénétrable :* 't welk zekerlijk de beste weg is, waerop zich de wyzeman, zonder enig achterdocht van zijn' prins, kon uiten.

P. DU MAREZ.

B E.

BEDENKINGEN  
OVER HET  
LAND-GEDICHT.



# B E D E N K I N G E N

## O V E R H E T

# L A N D - G E D I C H T .

---

De eerste huishoudinge der menschen was het land-leven; zoo is dan ook het *Land-gedicht* de eerste soort van Poëzy geweest. Tot het *Land-gedicht*, in 't algemeen genomen, kan men brengen de *Herder - veld - stroom - en vischerzangen*. De ouden, als THEOCRITUS en VIRGILIUS, hebben de Nymfen en Faunen te hulp geroepen om ene gevoegelyke hoogdravendheid aen hunne Herderzangen te geven. GESSNER en andere puik-poëten van onzen tijd hebben de ouden hier in opgevolgd, en dit schijnt voornaemlijk uit deze twee oorzaken ontstaan te wezen.

'Van de vroegste tyden af aen heeft men te recht begrepen, dat de ware hoogdravendheid van alle Dichtstukken, uit de Godsvrucht en dadelyke zedenkunde, moet ontleend worden.

HESIODUS, HOMERUS, ENNIUS en de overige Latijnsche en Grieksche Dichters hebben zich naer den smaek en naer 't gevoelen van hunnen tijd en van hun volk geschikt, en zy hebben wel gedaen.

THEOCRITUS en MARO hebben het ook dus in de *Land-gedichten* begrepen: MARO zelfs schikte zich, in zynen *Pollio*, naer de nieuwe godspraken der sybille,



bylle: by de Hebreëen en Arabieren deedt men ook zoo: AMOS, byvoorbeeld, beleedt den Joodschen Godsdienst, en daer van ontleende hy de hoogdravendheid, welke zyne *Veldgezangen* en *Herderdichten* voeren.

De Poëzy der Latijnsche en Grieksche Dichteren wordt op de schoulen geleerd en ernstig aangeprezen; het fraeie, het verhevene der Bybelsche Gedichten kent men niet, om dat 'er ene merkelyke flaeuwheid heerscht in de meeste verklaringen der Psalmen, Liederen en Godspraken; hierom meent men beter Poëet te zijn, als men de Heidenfche dichtstukken volgt, en de versierde Goden weet te passe te brengen, dan wanneer men DAVID, JESAJA, OBADJA, of iemand der gewyde Poëten, voor leidlieden verkiezen zou: de Faunen en Nymfen derhalven moeten in het landgedicht niet vergeten worden; (\*) ook zijn de Herders

(\*) Aenmerkelyk zijn hierover de gedachten van den Engelischen *Spekator*, ADDISON; „ Wanneer wy op 't „ school zijn, zegt hy, is het noodig voor ons dat wy „ het stelsel der Heidenfche Godsdienst leeren: en het is „ intefchikken dat men een *tbema* verlevendigd met den „ Heidenfchen tooi, of een puntlicht zijn snede geve „ door zekere godheid, maer als wy een manlyke lofren „ den willen schryven, die alle de verwen der waarheid „ moet dragen, kan niets belagchlyker zijn dan den toe „ vlucht te nemen tot onze Jupiters en Junoos.

„ Geene gedachte kan fraei zijn, welke niet net is, en „ geene gedachte kan net zijn, welke niet gegrond is „ op de waarheid, of ten minsten op dat geen, dat voor „ de waarheid doorgaet.

„ Indien iemand van meening ware, dat het noodzake „ lijk is, deze achtbare versieringen in onze ernstige opstel „ len toe te laten, ten einde poetischer zwier aen dezelve „ te geven, die willen wy zenden naer de Herderzangen

„ van

ders en Herderinnen veeltijds op het eenzaam veld: de Alleenfpraken, welke zy dan houden moeten, fchynen flaeuw en levenloos, als 'er niemand of niets kan worden uitgedacht, dat vooronderfteld kan worden, deze eenzame betuigingen of klachten aen te hooren; 't is waer men heeft voorbeelden genoeg, by voorname Herderdichteren, van aenfpraken, die tot de kudden, velden, froomen en andere voorwerpen der eenzame befpiegelingen gericht zijn, doch ten laetsten vindt men dat die aenfpraken iets lafs in zich hebben en min nadruklijk zijn dan zulke, die aen vernuftige wezens ter beoordeeling worden voorgesteld; hierom hebben GESSNER en andere Herderdichters de Faunen, Saters, Najaden en Nymfen aengehouden: maer is dan ene leugenachtige hoogdravendheid vol ongerijmdheden zoo onvermydelijk? zoude 'er geen andere te vinden wezen?

Sommige navolgers van den vermaerden HOOGVLIET hebben 't op een' anderen boeg willen wenden, en de eigenschappen der Godheid, zoo wel als de menfchelyke deugden en ondeugden, als perfoonen afgebeeld,

en

„ van PHILIPS: wie zou niet gedacht hebben dat het on-  
 „ mogelijk waer in deze foort van Poëzy te kunnen vol-  
 „ staen, zonder Faunen en Satyrs, bosch- en waternim-  
 „ fen, met al den fleep der veld-godesfen. Echter zien  
 „ wy dat PHILIPS een nieuw leven, een natuerlyker schoon-  
 „ heid gegeven heeft aen deze wyze van fchryven; door  
 „ in plaets van deze verouderde fabelen de bygelovige  
 „ Godsdienst te stellen, welke in ons eigen land onder  
 „ de fchaepherderen heerfchte.” Zie *the Spectator* N. 527.  
 „ Vol. VII. pag. 192. En in de vertaling van LE CLERCQ  
 „ V. Deel 62. vertoog bl. 461, 462.

1ste DEEL.

R

en hier in zijn zy ook de Heidenfche Dichteren nagevolgd; dan deze perfoonsverbeeldingen (*Protopopoyen*) fmaken te veel naer ene afgetrokkene bovennatuerkunde; zoo dat thands de voornaemfte liefhebbers daer liever van afzien, ten minften men mag ze in 't Landgedicht geen plaets vergunnen, wil men van de eenvoudige Landlieden geene Philosophen maken.

Het alomtegenwoordig Opperwezen zelf mag men wel aanspreken, want DAVID en andere herders hebben het in hunne liederen gedaen; daerenboven zou men de onzichtbare tegenwoordigheid der Engelen wel vooronderstellen mogen, want de Kerkvaders hebben 'er zich in hunne Godsdienstige befpiegelingen, en MILTON heeft 'er zich in zijn *Paradys verloren* van bediend, schoon deze laetste met zyne versieringen wat te verre gegaen is. Van het een en ander heb ik eens ene proeve willen opgeven in de volgende Alleenfprack.

: Kundige Lezers mogen oordeelen of men de Heidenfche Nimfen en Saters kan misfen.

# C L O R I S

## HERDERZANG.

**F**iere bloemen, malsche zoden van dit ruime klaveryeld, (b)  
Die my, die de dartle kudde hier verlustigt en ontstelt,  
Knikt my van de prille telgen, van de geele stoelen toe;  
Of verschudt het los gewapper uwer blaedjes; wenkt my, hoe  
't Welig tieren dezer scheuten leve en innig werkzaam zy?  
Of aen ieder ziel en geesten zijn geschonken? of gy bly,  
Of gy droevig, of gy wakker zijt, dan sluim'rig? of 'er tocht  
Van begeerte, van mishaging, ooit op uw gestel vermocht?  
Schuilt gy ook Lemoniaden, schuilt gy Nimfen en Napeen  
Hier of elders? zweeft ge onzichtbaer langs de zoete kruiden heen?  
Neen viooltjes, madeliefjes, neen kamillen, geen bedrog,  
Neen o zweele lenteluchtjes! 't stil en levenwekkend zog  
Uwer geurige adenutochtjes noopt my tot geen bygeloof!

Maer wat zal dat stof gekabbel? is hier elders . . . , 'k ben niet doof,  
't Is geen suizen in myne ooren, is hier elders ook een beek,  
Om de geitjes te verfrischen? wel dan waterkipje, steek,  
Steek uwe armtjes, watermeisje! steek uw armtjes dan om hoog,  
Zoo gy zwemt in stille plasjes, dat mijn twyfelmoedig oog  
U ontdekke en u begroete; zoo zal Corydon 't kristal  
Uwer biauwe zwindelkolkjes, met genoeglijk maetgeschal,  
En eerbiedige verrukking, naed'ren . . . Luister! ha . . . zie daer  
Weerlicht vloeibaer glas! Ik loope . . . 'k zie het geultje, o! hoe klaer  
Speeit

(b) Deze maet is niet zeer gemeen, wy hebben 'er iets over  
gezegd in het XXXII. stukje der *Maendelykche Bydragen*,

Spoeit gy, golfjes! o hoe helder zie 'k de keitjes in de kil!  
 Ai, hoe floddert, kijk hoe kronkelt deze kabbling! hou u stil  
 Allerliefste lentebeekje! Neen! uwe uitgekalfde zoom  
 Mag vry klasfen, mag vry plonfen; nochtans zal een zoete droom  
 Van verdichte Becknajaden, die u herwaerds voor mijn vee  
 Henen brachten, zoo de Aeloudheid, zoo voor lange Melibee  
 Zich verbeeldde, myne herfens niet bedwelmen met bedrog!  
 Neen! de zilvren wapperbaertjes flobbrèn door het schuimend zog.  
 Vloei dan effen, zuiver vlietje, 'k moet my spieg'len, 't luchtig haer  
 Is verwilderd: 'k moet het kemmen; anders ben ik in gevaer.  
 Cloris, ach de lieve Cloris ziet my gaerne fris en net:  
 Flusjes zou zy kunnen komen: ze is 'er bijster op gezet.  
 Koom toch, koom, o! lekkre Cloris: och of loddre Cloris kwam!  
 Haren herder, haren minnaer in de scheutige armtjes nam!  
 Rustig herwaerds lichte bokjes, lokt de geitjes herwaerds aen!  
 Slobbert, flurrept, maer voorzichtig! laet de blauwe spiegel staen.  
 Zoo gy 't helder nat bezeevert, daer ik my in wederzie,  
 Zal dees staf u aensfonds weeren! 'k moet een kranse twee of drie  
 Samenstellen, deze biesjes, deze kroost, dit spechtig lis  
 Tusfchen mos en klaverblaedjes schikken, en een ronde nis,  
 Vol kamil en leeuwebekjes, onder al dat lagchend groen  
 Bakeren om lieve Cloris, voor den eersten wederzoen  
 Mee te vleijen, en haer vlechten mee te drukken op haer brein.  
 Dan, dan moet zy in dit beekje: 't is toch ondiep, laeuw en rein,  
 Daer moet zy de blanke leden zien verschynen en 't gelag  
 Harer zielsaenminnigheden zelve aenschouwen met ontzag.  
 Deze plasjes, deze kolkjes moeten haer den juisten zin  
 Myner zuchtjes doen begrypen, myner overwonne min.  
 Cloris, ach de lieve Cloris ziet zich gaerne fraei en net:  
 Flusjes zou zy kunnen komen: ze is 'er bijster op gezet.

Koom

## OVER HET LAND - GEDICHT. 253

Koom toch, koom begaefde Cloris, och of schoone Cloris kwam!

Haren herder, haren minnaer in de scheutige armtjes nam!

Zegt me, azure waterblaesjes, wat voert u zoo schichtig heen?

Zwemt ge bp stralen van fonteinen, die u dryven naer beneen?

Is 'er in het schuins gebergte, daer de moederbron ontspringt,

Ergens eene Nimf of Godheid, die u herwaerds henen dwinge?

Neen voorzeker, waterbellen, 't zy ge barst, of bollig zwelt,

Uw geruisch kan my niet noopen, om den schepper, die 't geweld

Van de heuvels, van de beemden, van de wellen dezer vliet.

Altijds teugelt of onteugelt, ooit te lastren in mijn lied?

'k schat de Godsvrucht boven alles. Drijft en zwabbert anders om;

'k Wil mijn handen, 'k wil mijn voeten in uwe aengename kom

Plonsen, baden en verfrisichen, dat geen loomheid my bevang'

Als ik kostelyke Cloris hier verwelkome en ontfang.

Cloris, ach die lieve Cloris zjet my gaerne fris en net:

Flusjes zou zy kunnen komen: ze is 'er bijster op gezet.

Koom toch, vriendelyke Cloris, och of gulle Cloris kwam!

Haren herder, haren minnaer, in de scheutige armtjes nam!

Kom! nu eens mijn herderstasfe los geschommeld! . . . deze fluit,

(Ha dat loit me!) en dezen beker maekte ik laetst op Tityr buit,

Toen ik, naer het gunstig vonnis zyner Daphne, hem verwoq,

Wen ik van getrouwheid neurde, hy van losse min begon.

Maer, voorzeker, deze rollen, uit het vlies der schapevacht,

In de stad gebloor, gezuiverd, en, met eene ganzeschacht,

Van Palemon zelf beschreven, met zoo meenig veldgedichr,

Achte ik boven fluit en beker. 'k Ben Palemon duer verplicht

'k Moet u lezen vloeib're verzen; gy, gy blaest mijn dichtluim aen!

'k Wil Palemons schreden volgen, over deze heijerbaen.

Cloris, ach de lieve Cloris eischt dat ik op 't zingen let:

Flusjes zou zy kunnen komen: ze is 'er bijster op gezet.

Koom toch, koom beroemde Cloris! och of sneêge Cloris kwam!  
Haren herder, haren minnaer in de scheutige armtjes nam!

In dat trefflijk kunstgewrochte van Palemons hoog verstand,  
Zult gy echter, Faunen, Goden van de stroomen, van het land,  
Hoe men ook uwe eer verkondigt, en uwe oneer, mijn gedicht  
Nooit bezwalken, nooit bezielen! 't onwaerdeerlijk redenlicht,  
Uit den hemel my geschonken; doet my afzien van dat schoon,  
Daer Palemon zijn gedichten meê te sieren is gewoon:  
Weg Dryaden, weg Najaden! geene godelyke kracht  
Schryve ik toe aen aerde of hemel, dan aen de eeuwige Oppermacht:  
Dezer wye ik myne toonen: zy geeft bloemen, loof en gras:  
Zy geeft vruchtbre teelte en jadders: zy geeft vachten, zy geeft vlas,  
Voor 't genoeglijk herdersleven, voor de zuivre Poëzy  
Is dat eeuwig Alvermogen overvloedig in waerdy.

Cloris wrackt het laf verdichten: en haer vroomheid heeft een schrik  
Van't vergoden, zelfs Palemon gaf zy meenig norfen blik.  
Cloris, ach de lieve Cloris, wil dat ik op Godsvrucht leet':  
Plusjes zou zy kunnen komen: ze is 'er bijster op gezet.  
Koom toch, koom, o! vrome Cloris: och of zuivre Cloris kwam!  
Haren herder, haren minnaer in de scheutige armtjes nam!

Doch waer hale ik dan de zwieren van 't verrukkend maergejuig?  
Waer het leven myner rymen? waer het dichterlijk getuig?  
Groene kruiden, fraeie bloemen, zilvren beekjes, tierig vee  
Geven tooifel, maer geen luister aen de Dichtmaet: een van twee,  
Of men moet de Faunen roepen en de Nimfen van het land,  
Of men moet een rymer heren zonder smaek en goed verstand:  
Neen; o! knapen, die ter eere van de Herderinnen zingt:  
Niets is fraeier dan de waarheid, niets dat meer op 't herte dringt:  
Niets is hooger dan de hemel; daer de God der Goden zweeft,  
Die aen struiken, boomen, bloemen, die aen alles 't leven geeft:

Zou

Zou die dan aen onze zangen niet dat leven, niet die kracht  
Schaffen, die men van een boksvoot, van een veldspook hadt verwacht?

Ja geduchte Starrenzaeier! ja gevreesde Dondergod!

Ja verheven Windgebieder! voortaan zal begin en slot

Myner dichten u vermelden, u verheffen, uwen lof,

Met verrukte ziel doen galmen tot aen 't hooge Hemelhof.

Godsvrucht leent my sterken adem, zet my geest en iever by.

Hupsche Cloris schreit van vreugde, wen ik my in God verbly.

Cloris, ach de lieve Cloris eischt dat ik op godsvrucht ler':

Flusjes zou zy kunnen komen: ze is 'er bijster op gezet.

Koom toch, koom verheve Cloris, och of eedle Cloris kwam,

Haren herder, haren minnaer in de scheutige armstjes nam!

Maer vertheerlijkt Opperwezen! is 't vernuftig staetsbeleid

Uwer wetenschap t'ontdekken, uwer algenoegzaamheid,

In zoo veele kunstgewrochten, op dit onwaerdeerlijk veld,

Slechts ter vlucht, aen eenen herder en zijn kudde bloot gesteld?

Kan u dat voldoening geven, dat zoo meenig schoon gewas

Door mijn geitjes wordt verknabbeld? dat het prille en lagchend gras,

Daer zich uwe macht en goedheid in doen gelden, zonder eer,

Wordt vertreden? moet verslenssen, zondet dankbaerheid? o Heer!

Neen, voorwaer! verlaten beemden, stille vlieten, eenzaam woud!

\*k Wil wel wedden dat 'er by u goed gezelschap zich onthoud:

Dat 'er boden uit den hemel reien op dit groen tapijt,

Dat 'er Englen zweven, dryven, ja nieuwsgierig elk om strijd,

Op de kelkjes aller bloemen, op de haertjes elker plans

Loeren, en den grooten Maker telkens pryzen met verstand,

Juist gelijk die vlinders wippen, deze hommels, gindsche by,

Uit de naeste bloem in de andre, om vernieuwde lekkerny.

Hoogverlichte luchtbezielers, die hier Corydon verzelt,

U zal ik ter eere zingen. Gy bevolkt het eenzaam veld.



## 256 · BEDENK. OVER HET LAND-GEDICHT.

Helpt my, zoo u ooit vermogen van de Godheid is verleend,  
 Om den vromen hulp te bieden, helpt my zingen, ai vereent;  
 Paert uw dichtluim, uwen invloed op den geest der Poëzy  
 Met mijn klanken en verrukking; 't is nu 't fraëste jaergety.  
 Cloris, ach de lieve Cloris eischt dat ik op Godsvrucht lett':  
 Flusjes zou zy kunnen komen: ze is 'er bijster op gezet.  
 Koom toch, koom volmaekte Cloris! och of myne Cloris kwam!  
 Haren herder, haren minnaer in de scheutige armtjes nam!

Voortaan zult gy, reine geesten, die alom 't onmeetbaer zwerk  
 Vrolijk doorkraist, my verlusten, my verkwikken in mijn werk.  
 Gy zijt aller halde waardig; want de onzichtbare eigenschap  
 Uwer wijsheid, uwer deugden, steigert tot den hoogsten trap.  
 De albekorelyke liefde, die gy ons met drift betoont,  
 Schoon wy naeuwlijks die bemerken, moest met eerbied zijn geloond,  
 Nergens langs de welige akkers, nergens langs de groene wei,  
 Nergens op de koele stroomen, nergens in den luchten rei  
 Van de maegden, van de knapen, nergens is 'er, buiten God  
 Iets dat uwe hemelzeden, iets dat uw gelukkig lot  
 By kan komen, kan bezitten. Gy, gy zult van nu voortaan  
 In mijn dicht de plaets der Nimsen, en der Herdergoon bestaen!  
 'k Zal u... Dan daer koomt mijn liefste, myne Cloris! hebt gy haer,  
 Zegt my, schoone Serafynthjes! ooit bezielt? of heeft een schaer  
 Uwer makkers saemgespannen, om haer met aenloklijkheid,  
 En met deugden te overladen, de allerfraeiste en beste meid?  
 'k Snel met vleugels aen de voeten... Hoe zal ik op haren mond  
 Van gesrouwe liefde hygen! hoe haer grypen, hoe uit grond  
 Mynar gulle ziele omarmen! haren boezem op mijn borst  
 Drukken!... welkoom, beste Cloris, 'k heb my heden niet bemorst.  
 Ziet, zy koomt ook aengevlogen! Cloris is my meerder waerd,  
 Dan de gaatsche floot der Englen, die van hier ten hemel vaert,

D. V. L.

DE

DE  
G E Z A N G E N  
VAN  
S E L M A,  
DOOR  
O S S I A N,  
*FINGALS ZOON,*  
EEN DER OUDE  
SCHOTSCH E BARDEN.



B E R I C H T  
W E G E N S  
D E O U D E  
S C H O T S C H E G E D I C H T E N  
V A N  
O S S I A N .

---

**D**e Nederlanders zijn voor 't grootst gedeelte zeer genegen tot de fraeije kunsten, (*les belles Lettres*) en lezen gewoonlijk met finaek en greechtigheid de stukken van geest, (*les OEuvres d'esprit*) welke van tijd tot tijd, in dit land niet alleen, maer ook by hunne naburen, de nyvre Duitschers, de levendige Franschen of geestige Britten enz. aen het licht komen, gelijk alle de vertalingen der beste werken getuigen kunnen; waerom het my bewonderd dat niemand onzer, tot noch toe, zynen vaderlander kennis gegeven heeft van de poëtische stukken, welke onlangs in het noordergedeelte van Schotland ontdekt, en door zeker Engelschman van finaek en van verdienste, Mr. MACPHERSON, als echte overblijffels dier oude Poëzy, uit de Wallische of Iersche tael, (*the Galic or Erse Language*) in de Engelsche zijn overgezet.

Wy hebben besloten onzen vaderlander een proeve dezer gedichten medetedeelen, en enig bericht te geven hoe deze stukken aen het licht gekomen en ontvangen zijn.

By

By gelegenheid dat 'er werk gemaekt werdt om de woeste Bergschotten tot menschen te maken, hoorde men dat enige dezer volken by tyden een soort van gezangen opzeiden, welke den genen, die de tael verstonden, zeer ongemeen, hoogdravend en zwierig voorkwamen en verwondering baerden by zekere geleerden van Schotland, welken het opzicht over deze beschaving was toebetrouwt. — Dit bracht hen aen 't zoeken welke gedichten 'er by deze hooglanders noch van ouds mochten overig zijn, — en men werdt waerlijk meester van enige stukken: — de Heer MACPHERSON, welke die Bergschotsche tael machtig was, bracht dezelve over in het Engelsch.

De schriftelyke vertaling raekte in Schotland in handen van veele lieden van smaek, en werdt aen dezen en genen ter lezing gegeven; op het laetst werdt zy door de zorgloosheid der overschryveren zoo verminkt, dat de vertaler genoodzaekt was dezelve volgens zijn afschrift te laten drukken, gelijk hy deedt, met byvoeging van noch enige andere stukken, onder dezen titel, *Fragments of ancient Poetry, collected in the Highlands of Scotland, and Translated from the Galic or Erse Language*, Edinburgh 1760. in gr. 8vo. met een korte voorreden des vertalers, waerin hy den lezer verzekert dat het echte overblijffels zijn der oude Schotsche Poëzy, omtrent de derde of vierde eeuw, opgesteld door de Barden, een soort van Poëten, welke men weet gedurende meenige eeuwen in Ierland, en het noordergedeelte van Schotland hun verblijf gehad te hebben; ieder overste of opperhoofd hadt onder zyne huisgenoten een Bard, om de heerlyke

bc.

bedryven van zulk een geslacht in verzen te gedenken, welke gedichten, by de opvolging dezer Barden, van geslacht tot geslacht wierden overhandigd, zommigen in geschrift, maer meest by mondelinge overleveringe.

En de overlevering (zegt de vertaler) in een land, zoo vry van vermenging met vreemdelingen, en onder een volk, zoo sterk verslaefd aen de nagedachtenis hunner voorouderen, heeft een meenigte dezer Bardzangen, voor 't grootste deel ongeschonden, tot huidigen dage bewaerd.

In het oorspronkelyke is de maet eenvoudig, en voor zulke die de tael verstaen zeer zacht en aengenaem: de rijmklanken zijn niet altijd gebruikt, en de *Cadence* en de lengte der regels verschillen, naer mate het beste uitkomt met den zin.

Deze *Fragmenten* hieldt de vertaler voor *origineele Episodien* van een grooter werk dat betrekking heeft tot de oorlogen van Fingal, belangende welchen held 'er noch tot dezen dag in de hoogelanden van Schotland ontelbare overleveringen zijn, en hy hadt moed dat 'er by naeuwkeurig onderzoek veel meerder overblijffels van dezen ouden smaek, niet minder van waerde zouden gevonden worden, in die zelfde landstreek waer deze verzameld zijn; in het byzonder, zegt hy, is 'er reden om te hopen dat 'er eens een werk van aanzienlyke grootte, en het geen bekwaem is om den naem te dragen van Heldendichtstuk zal ontdekt en vertaald worden.

De drie laetste gedichten van deze verzameling waren stukken die de Vertaler machtig geworden was van  
dit

dit Heldendicht. — Indien het heele stuk (besluit hy) ontdekt wierdt, zou het dienen om zeer veel licht te geven aen de oudheden van Schotland en Ierland.

Deze *Fragmenten* wierden by de Britten met zoo veel goedkeuring ontvangen, met zoo veel genoegen gelezen, dat ze het verlangen deden ryzen, naer meer stukken van dien ouden trant: de eerste druk wierdt spoedig gevolgd van een tweede: en zommige personen van rang zoo wel als van smaak namen voor een reis te doen met den vertaler naer de hooglanden en westerfche eilanden, ten einde te ontdekken het geen 'er noch over mocht wezen, van het werk dezer oude Barden. De reis wierdt ondernomen en niet vruchteloos ten einde gebracht.

Door de genegen bystand eniger Heeren in die landstreek wierdt hy in staet gesteld om dit Heldenstuk in zijn geheel te bekomen, gelijk hy het, benevens noch enige andere stukken van OSSIAN, in het Engelsch vertaald, in het jaer 1762. te London uitgaf, onder dezen titel, FINGAL, *an epic poem*, in six books: *together with several other Poems, composed by OSSIAN, the son of Fingal. Translated from the Galic Language, by JAMES MACPHERSON*, in groot quarto.

Aen het hoofd vindt men een *verhandeling* van den vertaler, wegens de oudheid, en echtheid van de gedichten van OSSIAN. — zommigen zyner vrienden hadden hem geraden het geheele *origineel* by inschryving te laten drukken, als een beter middel om het gemeen voldoening te geven wegens de echtheid, dan om een *Manuscript* in een boekwinkel ten toon te leggen;

hy

hy heeft dit gedaan, maer geen infchryvers komende, nam hy het voor een teeken dat het niet noodig was, en gaf alleen de vertaling in 't licht, met voornemen echter om by de eerste gelegenheid het *origineel* den Liefhebber en medetedeelen, gelijk ook gevolgd is, ter proeve namelijk het zevende boek van *Temora*, achter een tweeden bundel, op dezelfde wyze als de voorige, dit jaer aen het licht gekomen, onder den titel *TEMORA, an ancient epic poem, in eight books: together with several other Poems, composed by OSSIAN, the son of Fingal, Translated from the Galic Language by JAMES MACPHERSON.*

Onder het doorbladeren dezer oude gedenkstukken heb ik, op verzoek en ten dienste van enigen myner vrienden, deze en geene stukken overgeschreven in het Duitsch, en het lust my thands door een derzelve, te vinden onder de gedichten van OSSIAN, achter den *Fingal* bl. 209—218. proeve te nemen of onze vaderlander zoo veel smaek vindt in deze soort van oude Schotsche Poëzy als de Engelschen en de Franschen (a), dat het der moeite waardig zou wesen, voor Liefhebberye nu en dan een stuk te vertalen.

Het is zeker, gelijk de Heer ARNAUD wel zegt (b),

het  
(a) De Engelsche nieuwspapieren weërgalmen van deze Gedichten. De Franschen nemen 'er ook belang by, en schynen vermaak en smaek in dezelve te hebben; verscheiden stukken zijn 'er in 't Fransch vertaald, byvoorbeeld, *CARTHON, Poeme, traduit de l'Anglois par Madame . . .* waarvan men verslag vindt in de *Journal des Scavans*, Novembre 1762: ook kan men enige stukken vertaald vinden in de *Journal Etranger* 1762. als, *LATHMON, Janvier, Edit d'Amst. p. 112—154.* *OITHONA, Fevrier, p. 433—445.* — *DARTHULA, Avril p. 445—472.* — *CONLATH & CUTHONA, Juillet, p. 102—113.* — *COMALA, Septembre, p. 185—198.* zijnde alle Gedichten van OSSIAN, welke achter den *Fingal* gevonden worden.

(b) *Journ. Etrang. Sept. 1762. p. 185.*



het is zeker dat deze zonderlinge gedichten niet voor allerlei soort van Lezers zijn, maer de zulke die behagen scheppen om op te klimmen tot de bronnen zelf der kunsten, en om de eerste schreden na te gaen van het menschelijk vernuft, in de noch onbeschaefde samenleving, zullen deze overblijffels van de kindsheid der Poëzy met genoeggen ontvangen.

Over de Poëtische waerde dezer Gedichten zal ik hier niets zeggen; mogelijk besluit ik wel om de *Critical dissertation on the poems of Ossian*, dit jaer te London, even voor den *Temora* aen het licht gekomen, overzetten en mynen vaderlanderden mede te deelen.

Het is een verhandeling over de gedichten van OSSIAN, geboren by zeker Profesfor, Mr. BLAIR, in den loop zyner lesfen over de rederijkkunst en fraeie Letteren, op de Univerfiteit te Edinburg, in welke hy zich heeft voorgesteld enige aanmerkingen te maken over de Poëzy der oude volkeren, byzonder der Runers en der *Kelton*, de *karakters* der oudheid aen te toonen welke de werken van OSSIAN dragen, een denkbeeld te geven van den geest en zwier van zyne Poëzy, en, de regels der oordeelkunde op *Fingal* als een Heldendicht toegepast hebbende, de waerde der opstellen van OSSIAN in 't gemeen te onderzoeken, met opzicht der beschryvingen, vinding en gedachten.

Wy geloven dat dit stuk den Letterminnaren van fmaek niet onaengenaem zal wezen, en het kan onze vaderlanderden in staet stellen te oordeelen wat men van het heldendicht *Fingal*, en van de stukken van OSSIAN over het geheel te houden hebbe.

Laten we ondertusfchen deze proef geven.

DE

D E  
G E Z A N G E N

V A N

S E L M A. (a)

**S**TAR der vallende nacht! schoon is uw licht in het westen! gy heft uw ongeschoren hoofd uit uw wolk: uwe stappen zijn statelijk op uwen heuvel. Wat hebt gy te zien in de vlakte? De stormwinden liggen

(a) Dit gedicht bestemt de oudheid van zekere gewoonte, welke bekend is dat naderhand, in het Noorden van Schotland en in Ierland, geheerscht heeft. De Barden, op zeker jaerlijks feest, besteld by den Koning of het Opperhoofd, sneden hunne gedichten op, en zulke die zy waerdig rekenden onthouden te worden, leerden zy zorgvuldig aen hunne kinderen, ten einde die aen de nakomelingschap overteleveren. — Het was een dezer gelegenheden welke de stof van dit tegenwoordig gedicht aen OSSIAN verschaft. — Het wordt in het origineel genoemd de *gezangen van Selma*, welke titel goed gevonden wierdt in de vertaling te behouden. Het stuk is geheel een Lierdicht, en heeft groote verscheidenheid van verzen. De aanspraak tot de avondstar, waermede het geopend wordt, heeft in het origineel al de wehluidendheid (*Harmony*) die de maat het kan geven; vloeiende voort met al' die kalmte en zachtheid, welke de afgemaelde vertooning natuurlijk inblaest. — Drie der gezangen welke in dit stuk voorkomen, zijn gemeen gemaekt onder de *fragments of ancient poetry*, waervan hier voor eenig verflag gedaen hebben.

1ste DEEL.

S

gen vlak. Het geruisch van den stroom komt van verre. Brullende baren klimmen op tegen de gindsche rots. De avondvliegen dryven op haer zwakke wicken, en het gebrom van haer vlucht is over het veld. Wat hebt gy te zien, schoon licht? Maar gy lonkt en vertrekt. De golven komen met vreugde rondom u, en baden uw liefelijk hair. Vaerwel, gy zwygende strael! — Laet het licht van Osian's ziel opryzen.

En het rijst in zijn sterkte! Ik zie mijn vertrokken vrienden. Hun vergadering is op Lora, als in de dagen die verleden zijn. — Fingal komt gelijk een waterige mist-kolom; zijn helden rondom hem. Ik zie de barden der gezangen, graeuw-haerigen Ullin; statelyken Ryno; Alpin (b), met de strelende stemme, en de zoete klachten van Minona! — Hoe zijt gy veranderd, mijn vrienden, sints de dagen der feestte van Selma! toen wy zongen om strijd, gelijk de koeltjes der lente, die, dryven-

(b) Alpin is van denzelfden stam met Albion, of liever Albin, de oude naem van Brittannien; Alp, *hoog land*, de tegenwoordige naem van ons eiland heeft zijn oorsprong in de Keltische tael; zoo dat de geene, welke dien van enige andere afleiden, hunne onkunde verraden in de oude tael van ons land. — *Breac't in*, *bent eiland*, zoo genoemd van het gelaet van ons land, van de inboorlingen zich schilderende, of van hunne veelverwige klederen.

vende over den heuvel, by beurten de zachtelijk fluitende grasjes nederbuigen.

MINONA (*c*) kwam voort in hare schoonheid; met een neêrgeflagen gezicht en een betraend oog; het hair vloog flaeuwlijk op het koeltje dat by buien afstuift van den heuvel. — De zielen der helden waren beklemd wanneer zy de bekoorlyke stemme verhief; want dikwils hadden zy het graf van Salgar gezien (*d*), en de donkere woning der witboezemde Colma (*e*). Colma alleen gelaten op den heuvel, met haer uitnemende stem des gezangs! Salgar beloofde te komen: maer de nacht daelde rondom. — Hoor de stem van Colma, toen ze alleen zat op den heuvel!

## C O L M A.

HET is nacht; — Ik ben alleen, verlaten op den heuvel der stormen. De wind wordt gehoord op den berg. De spingvloed giert over de rots. Geen hut is 'er die my bergt voor den regen; verlaten op den heuvel der winden.

R I J S,

(*c*) Oslan voert Minona, niet in de vertooning van zyne eigene verbeelding, welke hy hadt afgemaeld; maer op het jaerlijks feest van Selma, waer de barden hunne werken voor Fingal herhaelden.

(*d*) Scalg-'er, een Jager.

(*e*) Cul-math, een vrouw met schoon haer.

Rijs, gy maen ! van achter uwe wolken ; starren des nachts treedt te voorschijn ! Dat enig licht my leide tot de plaets waer mijn liefste vertoeft van de vermoeidheid der jacht ! zijn boog naest hem, losgespat ; zyne honden hygend rondom hem. Maer hier moet ik alleen zitten, by de rots van den bemosten stroom. De stroom en de wind brullen ; en ik kan de stem niet horen van mijn lief.

WAER'OM vertraegt mijn Salgar, waerom de zoon van den heuvel, zyne belofte? Hier is de boom, en de rots ; en hier de bruischende stroom. Gy hadt beloofd met den nacht hier te wezen. Ach ! waerheen is mijn Salgar gegaen? Met u wilde ik vlieden, mijn vader ; met u mijn broeder des roems. Ons geslacht heeft lang vyanden geweest ; maer wy zijn geen vyanden, O Salgar!

BEDAER een kleene wijl, O wind! stroom, wees gy stil een wijl ! laet mijn stemme gehoord worden over de heide ; laet mijn zwerver my horen. Salgar! ik ben het die roept. Hier is de boom, en de rots. Salgar, mijn lief ! ik ben hier. Waerom vertraegt gy te komen?

ZIE! de maen komt te voorschijn. De vloed is glinsterende in het dal. De rotsen worden graeuw op  
het

het aenzicht van den heuvel. Maer ik zie hem niet op het voorhoofd; zyne voorlopende honden zeggen niet dat hy op weg is. Hier moet ik alleen zitten.

MAER wie zijn deze die nevens my liggen hooger op de heide? Is het mijn lief en mijn broeder? — spreekt tot my, O mijn vrienden! zy antwoorden niet. Mijn ziel wordt gefolterd door vrenzen. — Ach! zy zijn dood. Hunne swaerden zijn rood van 't gevecht. O mijn broeder! mijn broeder! waerom hebt gy mijn Salgar verslagen? waerom, O Salgar! hebt gy mijn broeder verslagen? Dierbaer waert gy beiden voor my! wat zal ik zeggen tot uw lof? gy waert schoon op den heuvel onder duizenden; Hy was verschriklijk in het gevecht. Spreekt tot my; hoort myne stemme, zoonen myner liefde! Maer helaes! zy zwygen stil; stil voor eeuwig! Koud zijn hunne borsten als kley.

OCH! van de rots van den heuvel; van den top van den berg des winds, spreekt gy geesten der gestorven! spreekt, ik zal niet vervaerd zijn. — Waer henen zijt gy gegaen om te rusten? In wat hol van den heuvel zal ik u vinden? geen flaeuwe stem is 'er op den wind; geen antwoord half-verdronken in de stormen des heuvels.

Ik zit in mijn rouwe. Ik wacht na den morgen al schreiende. Sticht de grafsteê, gy vrienden der gestorvene; maer sluit haer niet tot Colma komt. Mijn leven vliegt henen gelijk een droom: waerom zoud ik overblyven? Hier zal ik rusten met myne vrienden, by den stroom van de klinkende rots. Wen de nacht komt op den heuvel; als de wind zweeft over de heide; mijn geest zal dryven op den wind, en de dood myner vrienden betreuren. De jager zal het hooren in zijn tente. Myne stemme zal hy vrezen maer beminnen. Want zoet zal mijn stem wezen voor myne vrienden; want bekorelijk waren zy beiden aan my.

Zoo was uw gezang, Minona zacht-blozende maegd van Torman. Onze tranen daelden neder voor Colma, en onze zielen waren droevig. — Ullin kwam met de harp, en sloeg het gezang van Alpin. — De stem van Alpin was bekoorlijk: de ziel van Ryno was een strael van vuer. Maer zy waren gebleven in het naeuwe huis: en hun stem wierd niet gehoord in Selma. — Ullin was op een tijd weêrgekeerd van de jacht, voor dat de helden vielen. Hy hoorde hunnen strijd op den heuvel; hun gezang was zacht maer benaeuwd. Zy betreurden den val van Morar, den prins der stervelingen,

zijn

zijn hart was gelijk het hart van Fingal; zijn sward  
gelijk het sward van Oscar. — Maer hy viel,  
en zijn vader treurde: zijn zusters oogen waren vol  
van tranen. — Minona's oogen waren vol van  
tranen, de zuster van den te kar rydenden Morar. Zy  
vertrok voor het gezang van Ullin, gelijk de maen  
in het westen, als zy een regenvlaeg ziet komen,  
en haer bekoorlijk hoofd verbergt in een wolk. —  
Ik tokkelde de harp, met Ullin; het gezang der  
rouwe rees op.

## R Y N O.

DE wind en de regen is over: de middag is kalm  
en stil. De wolken zijn verdeeld aen den hemel.  
Over de groene heuvels vliegt de ongestadige zon.  
Rood komt de stroom van den heuvel door het steen-  
achtig dal. Zoet is uw geruisch, O stroom! maar zoeter  
is de stem die ik hoor. Het is de stem van Al-  
pin, den zoon des gezangs, betreurende de dooden.  
Zijn hoofd hangt gebogen van ouderdom, en rood is  
zijn betraend gezicht. Alpin, gy zoon des gezangs,  
waerom alleen op den zwygenden heuvel? waerom  
klaegt en huilt gy, als een wind in het woud; als  
een baer op het eenzame strand?



## A L P I N.

MIJN tranen, O Ryno! zijn over de dooden; mijn stem, over de bewoners van het graf. Ryzig zigt gy op den heuvel; schoon onder de zoonen der vlakke. Maer gy zult vallen gelijk Morar (*f*); en de klager zal zitten op uw grafsteê. De heuvelen zullen u niet meer kennen; uw boog zal ontspannen liggen in de zael.

GY waert gezwind, O Morar! als een ree op den heuvel; verschriklijk als een vliegend vuer. Uw grimmigheid was als de storm. Uw swaerd in den strijd, als weêrlicht op 't veld. Uw stem was gelijk een stroom na den regen; gelijk donder op afgelegen heuvelen. Meenig een viel 'er door uw' arm; zy wierden versmolten in de vlammen van uw' toorn.

MAER toen gy wederkwam van den oorlog, hoe vreedzaam stondt uw wenkbraeuw! Uw aenzicht was gelijk de zon na den regen; gelijk de maen in het stilste van den nacht; bedaerd als de borst van het meir wen de onstuimige wind is gaen liggen.

N A E U W

(*f*) Mór-ér, *grooteman*.

NA EUW is uwe wooning thands; donker de plaets van uw verblijf. Met drie stappen meet ik uw graf, O gy die zoo groot waert te voren! Vier steenen, met hunne bemoste hoofden zijn het eenig gedenkteeken voor u. Een boom schaers van loof, spich-tige grasjes die op den wind fluiten, teekenen voor het oog van den jager het graf van den machtigen Morar, Morar! gy zijt klein in der daed. Gy hebt geen moeder om u te betreuren; geen maegd met hare liefdetranen. Dood is zy die u in 't leven bracht, Geval-len is de dochter van Morglan.

WIE is deze op zynen staf? wie is deze, wiens hoofd wit is van ouderdom, wiens oogen rood zijn van tranen, die trilt en kwakt op iedere stap. — het is uw vader (g), O Morar! de vader van geen zoon dan van u. Hy hoorde van uw roem in den strijd; hy hoorde van de verstrooide vyanden. Hy hoorde van Morars roem; waerom hoorde hy niet van zyne wonden? Ween, gy vader van Morar! ween; maer uw zoon hoort u niet. Diep is de slaep van den dood; laeg haer peuluw van stof. Niet meer zal hy uw stemme horen; niet meer zal hy ont-waken

(g) Torman, de zoon van Carthul, Heer van I-mo-ra, een der westersche eilanden.

waken op uw geroep. Wanneer zal het uchtend worden in het graf, om de sluimerende wakker te doen worden?

VAERWEL, gy braeffte der helden! gy overwinnaer op het veld! maer het veld zal u niet meer zien; noch het donker woud verlicht worden met den glans van uw stael. Gy hebt geen zoon nagelaten. Maer het gezang zal uw naem bewaren. Toekomende tyden zullen van u horen; zy zullen horen van den gevallen Morar.

DE rouw van ieder rees op, maer meest de barsende zucht van Armin (*b*). Hy 'erdacht de dood van zijn zoon; welke viel in de dagen zyner jongheid. Carmor (*i*) stondt by den held, het hoofd van het weêrgalinnend Galmal. Waerom barst de zucht van Armin, zeidt hy? is 'er een oorzaak van treuren? Het gezang komt, met zijn muziek, om de ziel te strelen en te bekoren. Het is gelijk een zachte mist, die, ryzende uit het meir, zich verspreid op de stille valei; de groene bloemen worden vervuld met dauw, maer de zon komt weder in zijn majesteit,

(*b*) Armin, een held. Hy was hoofd, of kleine koning van Gorma, dat is blaeuw eiland.

(*i*) Cear-mór, een lang man van een donkere gesteldheid.

jesteit, en de mist is gegaen. Waerom zijt gy droevig, o Armin, hoofd van Gorma?

**DROEVIG!** ik ben droevig voorzeker: niet gering is de oorzaak van mijn weedom! Carmor, gy hebt geen zoon verloren; gy hebt het verlies niet, van een dochter der schoonheid. Colgar de wakkere leeft; en Annira de schoonste der maegden. De spruiten van uw geslachte bloeien, O Carmor! maer Armin is de laetste van de zyne. Donker is uw bed, O Daura! en diep uw slaep in de grafsteel. — Wanneer zult gy ontwaken met uw gezangen? met uw bekoorlyke stem?

**RIJST**, gy winden des herfst, rijst op; blaest over de donkere heide! stroomen der bergen, bruischt! huilt, gy stormen, in den top van den eik! wandel door gebroken wolken, O maen! toon by tuschenpoozen uw bleek aengezicht! breng aen mijn verstand dien droevigen nacht, toen all' mijn kinderen vielen; toen Arindal de machtige viel; toen Daura de beminlyke bezweek.

**DAURA**, mijn dochter! gy waert schoon; schoon als de maen op de heuvels van Fura (*k*); wit als

de

(*k*) Faur-a, koud eiland.

de jachtsneeuw; zoet als het hygende koeltje. Arindal, uw boog was streng, uw speer was gezwind op het veld: uw gelaet was gelijk een mist op de baren; uw schild, een roode wolk in een storm. Armar, beroemd in den oorlog, kwam, en verzocht Daura's liefde; hy wierdt niet lang geweigerd; schoon was de hoop hunner vrienden.

ERATH, zoon van Odgal, was misnoegd; want zijn broeder was verflagen door Armar. Hy kwam vermoemd gelijk een zoon van de zee: fraei was zijn sloep op de baren; wit de lokken zyner ouderdom; bedacrd zijn ernstachtige wenkbraeuw. Schoonste der vrouwen, zeidt hy, beminlyke dochter van Armin! een rots niet diep in de zee, draegt een boom op zijn zyde; rood schynen de vruchten van verre. Daer wacht Armor naer Daura. Ik kom om zijn lief over de rollende zee te voeren.

ZE kwam; en ze riep Armar. Niemand gaf haer antwoord, dan de zoon van de rots (1). Armor, mijn

(1) Door den zoon van de rots meent de Poeët de rug kaetsing der stem van de rots. Het gemeen was van gedachte dat deze herhaling van klank gemaakt wierdt door een geest in de rots; en zy noemden het daarom *mac-talla; de zoon die in de rots woont.*





mijn lief! mijn lief! waerom foltert gy my met vrezén? hoor, zoon van Ardnart, hoor: het is Daura die u roept! Erath de verrader vlood lagchende naer land. Zy hief haer stem op, en riep om haer broeder en haer vader. Arindal! Armin! niemand om uw Daura te verlossen.

HAER stem kwam over de zee. Arindal mijn zoon steeg af van den heuvel; omhangen met den buit van de jacht. Zyne pylen ratelden aen zijn zyde; zijn boog was in zijn hand: vijf donkergraeuwe honden verzelden zyne stappen. Hy zag den wreden Erath op het strand: hy greep hem en bond hem aen een cik. Dicht liepen de riemen van huiden (m) rondom zijn leden; hy bevrachtte den wind met zijn kermen.

ARINDAL begaf zich op het diep met zijn boot, om Daura aen land te brengen. Asmar kwam in zijn woede, en liet de graeuwgepluimde schacht vliegen. Ze zong; zy zonk in uw hart, O Arindal mijn zoon! voor Erath den verrader zijt gy gedood. De riemen wierden op eens gestuit; hy hijgde

(m) De Poeët meent hier enkel dat Erath gebonden wierdt met lederen riemen.

1ste DEEL.

T



278 DE GEZANGEN VAN SELMA.

de tegen de rots en gaf den geest. Hoe groot is uw smarte, O Daura, daer gy voor uwe voeten het bloed uwes broeders ziet uitgestort.

DE boot wierdt in stukken gebroken door de baren. Armar sprong in de zee, om zijn Daura te verlossen of te sterven. Schielijk komt 'er van den heuvel een rukwind over de baren. Hy zonk, en hy rees niet meer.

ALLEEN, op de rots die van de zee geëesfeld wordt was mijn dochter jammerende. Aenhoudend en luid was haer kryten; dan haer vader kon haer niet helpen. All' den nacht stond ik op het strand. Ik zag haer by het flaeuwe licht der maen. All' den nacht hoorde ik haer geschrei. Luid was de wind; en de regen sloeg fel tegen de zyde van den berg. Voor dat de morgen te voorschijn trad, was haer stemme week. Ze bezweek henen, gelijk het avondkoeltje tusfchen het gras van de rotsen. Afgemat van jammeren gaf zy den geest. En liet uw Armin alleen: vergaen is mijn kracht in den oorlog, en gevallen mijn roem onder de vrouwen.

WEN de stormen van den berg komen; wen de noordenwind de baren om hoog heft; dan zit ik op het galmend strand, en kijk op de dodelyke rots. Dikwils

wils zie ik by de daelende maen de geesten myner kinderen. Halfonzichtbaer waeren zy in een treurige verkering onder elkanderen. Wil niemand uwer spreken uit medelyden? Zy geven geen acht op hun' vader. Ik ben droevig, O Carmor, niet gering is de oorzaak van mijn weedom!

D u s waren de woorden der barden in de dagen des gezangs; als de koning luistert naer het snarenspel der harpen, naer het verslag der vorige tyden. De opperhoofden verzamelden zich van all' hunne heuvelen, en hoorden het beminlijk geklank. Zy prezen de stem (n) van Cona! de eerste onder duizend barden. Maer de ouderdom is nu op mijn tong; en mijn ziel is bezweken. Ik hoor, somtijds, de geesten der barden. En ik leer hun bekoorlijk gezang. Maer het geheugen begeeft mijn verstand; ik hoor het geroep der jaren. Zy zeggen als zy voorbygaen, waerom zingt Osfian? haest zal hy liggen in de naeuwe woning, en geen bard is 'er die zijn roem zal verheffen.

R O L T

(n) Osfian wordt somtijds dichtkundig genoemd *de stem van Cona*.

T 2

ROLT weg, gy donkerbruine jaren, want gy brengt geen blijdschap in uw loop. Laet het gráf openen voor Ossian, want zijn vermogen is bezweken. De zoonen des gezangs zijn gegaen om te rusten; mijn stemme blijft over, gelijk een koeltje, dat ruist, eenzaam, op de rots in 't midden der zee, als de winden zijn gaen liggen. Het bruine mos fluit daer, en de zeeman zlet van verre de golvende bomen.

E. D.

---

VERTOOG  
OVER DE  
SPELLING.  
DER  
NEDERDUITSCHÉ TAAL.

L. T E N K A T E, H. Z.

*Aenleiding tot het verhevene deel der Nederd.*

*sprake D. I. bl. 109.*

„ Elk schijnt in zijne voorgewende verbetering wel  
„ daer op te doelen *dat men spellen moet zoo als men*  
„ *spreekt*, dog hoe men spreekt, of spreken moet, is  
„ dan 't verschil. Meest ijder diſcht zijne eigene uit-  
„ ſpraak, of die van zijne Geboorte-ſtad, als het beſte  
„ rigtſnoer voor, zonder acht te geven op de ver-  
„ ſchillige Uitspraken (*Dialecten*) der gelijk-regt-  
„ hebbende ſteden, of op de onderscheidene klan-  
„ ken, die tot de *Gemeen-lands Dialect* behooren:  
„ buiten den Schrijver van de *Idea* vond ik geen ce-  
„ nen die in Letterkonſtige Leſſen zulks gade ſloeg.”  
en verder. „ Weinigen vond ik ook, die niet of  
„ op ſtrijdige, of op verſtrooide grondſlagen redeneer-  
„ den, en niemand, die uit eenvoudig begin alle zij-  
„ ne redengevingen over die ſtoffe ging afleiden.”

# EERSTE VERTOOG

OVER DE

TEGENWOORDIGE SPELLING

DER

## NEDERDUITSCHER TAAL:

vergeleken met de Spelling der Ouden,  
en uit dezelve ene soort van evenre-  
digheit opgemaakt.

---

**D**e Nederlander schrijft een taal, die voor geene Europeschen in rijkheit en in luister hoeft te wijken. (a) Jammer en dubbel jammer is het, dat zy thans ten aanzien harer Spellinge op zulke losse gronden staat. Daar zy in hare spelregels van onwrikbaar schein, heeft zy sedert anderhalve eeu tot hare schade ondervonden, dat zy hierin grootelijks van haren luister dagelijks verloor; en ondervindt in deze eeu meer en meer, dat het gebiek tot die hoogte stijcht,

(a) Deszelfs lof is grootelijks uitgemeten door het ganseh beloop der Taalkunde van den Heer L. TEN KATE. Met korte woorden heeft ons veel gezeld de Heer HEN-  
MIN. in *Hellenism.* 1794. §. cv. p. 81. sq.

stijcht, dat alle aangewende moeite tot herstel verloren schijnt. Heeft het onze spraak sedert langen aan geene liefhebbers ontbroken, die daarin haar helpen wilden; men zal by ene naaukeurige overweging erkennen moeten, dat men niets gevordert, maar het in tegendeel even dezen liefhebberen en hulpmeesteren te danken hebbe, dat allengs verwarring en verloop in 't spellen veit gewonnen heeft. Want nadat het willekeurig vonnissen over regel en regelmaat, waarin de spelling haar deel hadde, voet won, kon 't niet anders wezen, of de taal moest veel van haar out gezag verliezen. Zodra nu dit begon vry te staan; sloeg ook ieder om het zeerst, geleert en ongeleert, de handen aan het werk. Hier vondtmen, die genegenheit en waarlijk goede genegenheit ter beoefening betoonden, maar tot de overweging van 't geschil geene bekwaamheit genoeg bezaten. Velen gaven zich voor taalbeminnaars uit, en meenden, dat hen dit genoeg ter beoordeeling gerechtigde, en hun gegronde kennis teffens ingestort werdt; daar deze niet dan door langduigen arbeit, goet oordeel en bedrevenheit in recht-oudduitsche schriften te verkrijgen zy. Anderen, die dit alles al bezaten, zagen over 't hoofd het zo hoognoodige vereischte van, behalve *Reden* en *Gebruik*, ook noch het oog te slaan op het behouden ener welvoeglijke Evenredigheit of Regelmaat (*Analogia*); en hadde dit al plaats, de zaak was daarom niet gebetert, zolang men op de bovenkorst der sprake hangen bleef, en velen zich al te onbezonnen vasthielden aan de uitspraak, dezer of gener lantsreek, eigen,

gen, en dus niet de algemeene lanttaal, maar elk zijnen byzonderen spraakvorm volgde.

Is het dan wel te verwonderen, dat zulke beoefening van Taalkunde de spraak in hare spelgronden niet vaster geleit, maar veeleer aan 't wankelen gebracht heeft. En is het daarom zonder reden, dat wy het tijtflip van verwarring berekenen van dien tijt af, dat velen zich beijvert hebben, om de oude en van alle eeuwen herwaarts onwrikbare spelgronden te verbeteren. Wy zijn hierdoor vervallen in een gebrek, dat onze taal voor allen eigen schijnt te zijn geworden, en zich voor andere talen schaamt, welken, zo zy al niet in rijkheit van sieraden en lieflijkheit voor de onze wijken, haar ten minsten niet te boven gaan, en nochtans hierin ons de loef afwinnen. Dit nu moet de rechte kenners te meer grieven, naarmate dit niet der tale zelfs, met ene natuurlijke en eenvoudige spelling vergenoegt, maar derzelve opbouweren zy dank te weten en aan te tijgen (b).

Laat men 't oog gaan over de veelvuldige schriften, die in later tijden over dit geschil gewisfelt zijn; en zietmen in ('t geen zonder verdritenis niet geschieden kan) de ongegronde gisfingen, verschillende  
mee-

(b) Te recht zegt daarom de gem. HENNINIUS §. cv. bl. 81. van de Belgifche spraak: *neque orthographia bodie ad leges uniformes est vocata, quod equidem nullus miror, cum libertate plena quisque suam sequatur in scribendo hęc losorum sententiam.*



meeningen, en elkander tegensprekende bewijzen (c); men zal mijn zeggen niet van gront verfteken achten. Alles is thans zodanig in de war gebracht, dat men vry mag wanhopen, dat het ooit te recht geraken zal: terwijlmen van de duizent nu geen twee ontmoet, die elkander, ja die zich zelf altoos gelijk en evenredig zijn.

't Is mijn oogmerk niet, my zo vermetel aan te stellen van te denken, om deze verwarring te zullen ontwarren; nadat er zo veel taal- en letterkundigen vergeeffchen arbeit aan verspilden. 't Is mijn oogmerk ook niet, de vele en verscheidene gevoelens dier letterkundigen aan te roeren en omver te werpen. Noch minder is het myne meening ene nieuwe, of ook wel, opgewarmde spelkunde op te zetten. Ik bedoele alleen een kans te wagen ten onderzoeke, *hoe het eertijts met de Spelling onzer tale gelegen was*; om door middel van dit onderzoek, en door vergelijking der oude en tegenwoordige gesteltheit enig netter denkbeeld te verkrijgen, wat er by ons tot ene gelijkredige letterschikkinge behoore; waarin mijn hoogste doelwit de *Regelmaat* (analogia) zijn zal (d).

Deze

(c) Men leze slechts de *verdediging* van M. S. voor KLAAS NAIER, Schoolmr. te Kwadijk, 8vo. Een boekdeeltjen, dat wegens stijl als anderszins niet veel belooft, maar daarin nuttig is, dat het een kort begrip van *allerlei gevoelens*, zo van ouden, als van jongeren, over de Spelling bevat

(d) Zo als ik dit vertoog ter perse zoude leggen, werd't my vertoont de zq dikwils aangehaalde, doch nergens

Deze twee middelen *Regelmaat en Vergelijking van oude*

gens te vindene, onuitgegevene Spraakkunst van 't genootschap *Nil Volentibus Arduum*; welke thans iemant mijner vrienden onder zijnen boekſchat bewaart, en mogelijk by tijd en wijle van gemeenen nutte maken kon. 't Beviel my zeer, al aanſtonts in den beginne van dat werk te zien, dat op deze wijs de behandeling der Spelkunde ook aldaar begrepen was. Men hoore hen ten dezen opzichte dus ſpreken: " even als alle andere ghe-  
 ,, achte taalen, zo heeft ook onze Nederduitſche ne-  
 ,, ven de by-zondere landtaalen, een ghemeeene ſpraak,  
 ,, welke by alle taalghelerden ghezocht, voor-gheoedt  
 ,, ghekuert, en als de proefſteen der by-zondere gheacht  
 ,, wordt; want die landtaal wordt beſt gheacht, welke  
 ,, de ghemeeene naast komt. Deze ghemeeene taal wel  
 ,, te ſpreken, is eigentlyk het Einde dezer konſt;  
 ,, welk wel ſpreken ſtuert op twe voorneeme ghronden.  
 ,, Op 't ghemeeen ghebruik, en op de reden. By 't  
 ,, ghemeeen ghebruik verſtaan wy niet, als zommighe, het  
 ,, ſpreken des ghemeeenen mans, aan welk, wyl 't buit-  
 ,, ten twyfel een byzondere ſpreekwys is, (want onder  
 ,, den ghemeeenen man heeft niet alleen elk landt, maar  
 ,, óók elke ſtadt, ia elk huisghezin, en elk menſch zyn  
 ,, eighe ſpraak) gheenzins het ghemeeen ghebruik magh  
 ,, toegheſchreeven worden: maar het ſpreken en ſchryven  
 ,, van die voor gheleerden der duitſche taal ghehouden wor-  
 ,, den: onder welke in deze eeuw de voorneemſte zyn  
 ,, de Heer HOOFDT, HUIGHENS, CATS, J. V. VONDEL, en  
 ,, inzonderheid die door letterkonſten onze taal onder  
 ,, wetten te buighen onderſtaan hebben, als in de voo-  
 ,, righe eeuw de dichters van de Amſterdamſche twee-  
 ,, ſpraak uitghegheeven by de Kamer in Liefd bloeijen-  
 ,, de en in deze CHRISTIAEN VAN HUELE, AMPING en  
 ,, andere.  
 ,, De tweede ghrondt van 't wel ſpreken is de Reden,  
 ,, dewelke, omdat de verſcheidenheid der taal-gheleer-  
 ,, den zo in 't ſpellen als ſpreken (inzonderheid in de  
 ,, teghenwoordighe tydt) de leerlingen in veel zwaarig-  
 ,, heids en twyfels houdt hem ſterkt in 't verkiezen van  
 ,, 't beſte en redelykſte."

*oude en nieuwe taal* hebben my alleen in staat gefche-  
nen, om met vrucht iets te ondernemen, en ik wor-  
de er in bevestigd, nu my iuist in handen vallen de  
Geschriften van den vermaarden M. GOTTLIEB  
KORTTE (e), die den zelfden weg in de *Ortho-*  
*graphia* der Latijnsche taal heeft ingeslagen. Zonder  
dat ik echter hieruit die gevolgen trekken zal, dat de  
Regelmaat noch in alles kan en moet gevolgt wor-  
den; want hierin zoude ik bloot staan, om den haat  
van alle letterkundigen my op den hals te laden, en  
my voor te hooren werpen, dat ik my scheen te  
willen ontdoen van den albeheerschenden dwingelant,  
ik meen het gebruik,

(By wien toch regel, wet, en scheldsrecht is van spreken.)

Het gebruik, zegge ik, 't welk, zo dikwerf afwij-  
kende, ook thans zodanig in vele gevallen ingewor-  
telt is, dat men naaulijks anders kan doen dan het  
involgen.

Omtrent onze eerste taal merken wy aan, dat van  
dien tijd af, dat wy die de onze noemen (f), zy  
veelal

(e) *Dissertatt. Critic. de usu Orthogr. (Lat. ed. Lips.)*  
*Diss. I. c. 1. §. 7.*

(f) Wy hebben weinig bericht van 't geen er is  
voorgevallen in onze taal, van dien tijd, dat zy is in-  
gewonden geweest in het Outalemanische en Frankduit-  
sche, tot dat zy die zichtbarer hoedanigheden heeft ge-  
kregen, waarin wy dezelve by BROEDER THOMAS;  
MELIS STOKER, LODR. VAN VELTHEM, EN KLAAS KO-  
LIJN, (zo ik dien noemen mag) ontmoeten. Wy treden  
in geen onderzoek over hare geboorte, aan wien en  
wan-

veelal enen eenparigen voet in 't spellen heeft gehouden. Vindt men schriften van tijtgenoten , wier gespel verschille ; men zal gemeenlijk de oorzaak vinden, of in den verschillenden spraakvorm , die en in bijzondere lantsgedeelten , en in korte tijtsopklimmingen dezelve niet meer zy. In dezen zin verschillen, maar niet in 't wezenlijke , M. STOK E , BROEDER THOMAS , L. V. VELTHEM , KL. KOLIJN : of in de onmatige vryheit der latere uitschrijvers , die , gelijk ook noch , in 't aanhalen en afschrijven van eens anders schriften zich van hunne gewone, en toen  
in

wanneer verschuldigt. Zy is een der spraken , uit den *Out-Tbeutonischen* stam gesproten. De bant, dien zy heeft met het *Out-Alemaanschen Frank-duits*, is naau; naauwer is hy, dien zy thans heeft met het *Hoogduitsch*. Het *Hoogduitsch* nam zijn' oorsprong uit vermenging der twee laatstgenoemden : 't zelfde deedt de onze; met dat verschil, dat, hoe harder tongval zich 't *Hoogduitsch* gewende, hoe zachter zich de onze aan liet leunen. T. KATE II. D. bl. 18. Hoe verre 't luchtgestel, werkende op de tong en 's volks geartheit, daar zijn deel in heeft, raakt ons minder. Veiligst doen wy, dat wy deze Nederduitsche taal de *onze* noemen van dien tijt, dat zy reets zich geheel heeft afgezonderd van den harderen spraakvorm der Hoogduitsche, die ook noch in 't Frankduitsch over is, gelijk gy zien kunt uit derzelver Schrijvers; WILLERAMUS, *Rhytmus* s. ANNONIS, *Episc. Colon.*, door OPITZ uitgegeven, OTFRIDUS, TATIANUS, enz. — Van M. STOK E en zijne uitgaven zie BURMANNI *Trai. Erud.* p. 361. sq. — Van BROEDER THOMAS werk zie A. VERWERS brief aan Prof. A. RELAND, in *Hoogstr. Gest* IV. druk bl. 474. — De *Spiegel-Histor.* van L. V. VELTHEM is zeer onnaaukeurig uitgegeven door IS. LE LONG. — De uitgaaf van KLAAS KOLIJN by DUMBAR *Analect.* en die van Mr. q. v. LOON is genoeg bekend.

in zwang gaande spelling bedienden. 't Ware te wenschen, dat dit by goede Schrijvers ook zans niet tot groot nadeel van de taal gevonden werdt, vooral dan noch minder, wanneer men zelfs een nieuwe en vreemde spelling heeft omhelst. Kwalijk doenze by voorbeeld, die, de *ii* [ij] en *ie* vermengende, daarmede eens anders schriften sieren. Kwalijk vonde ik ook dit in de *Geslachtslijst* van D. V. HOOGSTRATEN, en onmogelijk was het my, om alles in zijn plooi te brengen. De onoplettentheit van velen wordt in dezen ons vergoedt door de naauwe toezicht, die de Heer HUYDECOPER in zijne *Taalkundige Proeven* heeft gebruikt, en die gevolgt wordt door de Uitgevers der *Tael- en Dichtkundige Bydragen*. Wy vinden de algemeene eenparigheid onzer oude spelling niet weggenomen of verandert na dien tijt, dat de verharding onzes spraakvorms, meer en meer door middel van den (*Metaplasmus detracticius*) *besnocienden* en *afkappenden tongval* grooter wordende, hiertoe de naaste gelegenheit verschaft. Integendeel is zy, staande die verandering, regelmatig gebleven, en haar niet eer de bodem ingeslagen, dan, nadat kerk- en burgerstaat in rep en roer gestelt, de taal daarin ten vollen haar deel verkreeg: na welken tijt zy van hare oude gedaante zo zeer is ontaart geraakt, dat zy de algemeene taal niet meer gelijkjt (*g*). Begintmen van hier af haar verloop te

re-

(*g*) De algemeene taal mocht men voorheen, en mogelijk ook noch wel, by de Vlamingers thuis zoeken. In deze

rekēnen, gelijk men behoort; zo heeftmen hetzelfde vooral en byzonder na te gaan in zulke Schrijvers, die in den Vlaamschen tongval hunne schriften stelden, dewijl deze tongval onze *dialectus primaria*, of *hoofdspraak* is, waaruit zich by vervolg vele bijzondere vormen hebben laten gieten (*b*).

Het

deze zijn alle recht-oudduitsche schriften, en oude Woordenboeken opgesteld. In deze is ook KILIAAN geschreven, welke vooral zich heeft geleit op het mede inlafschen van woorden, die ten zijnen tijde in *Gelderlant*, *Zeeland* en in andere tongvallen in gebruik waren.

(*b*) Onnoodig is het, dit in 't breede aan te toonen. Men hoore slechts den kundigen TEN KATE F. 57. §. 28. „Het Belgisch of Nederlandsch, dat in de zeven-, tien *Provincien* gesproken word, en 't welk voor „ twee eeuwen den naem van Vlaemsch voerde, om dat „ die *Provincie* toen by uitnemendheid bloeide,” enz. En den Heer HUYDEC. *Proev. v. Taalkunde*: „voeg, (zegt „ hy,) hier noch by, dat de Ou'e Vlaamsche Schrijvers, by de welken het zuiverste Neerduitsch moet „ gezocht, en kan gevonden worden, altijd” enz. bl. 396. Dus is ook, volgens getuigenis van P. BERN. DE JONGE, (by andere gelegenheit door ALB. DE VULDER, aangehaalt in de *eenzijdige aanmerkingen op de Psalmberyming*, bl. 41.) de *Psalmberyming* van P. DATHEN in het *Vlaamsch* geschiedt; waarvan zy zeker ook ten aanzien der zuivere spelling de kenteekenen draagt. Van al het overige, en verouderde, zwijgen wy. Van hier dan ook, dat de lof van onzen waardigen KILIAAN, hoe zeer ook van de onkundigen gelaakt, niet genoeg kan worden uitgemeten, en hy by alle kundigen op hoogen prijs staat. Hiervan dan ook alle die gunstige getuigenissen, die er allerwezen van hem gegeven worden. HUYDEC. *Proeve van Taalk.* noemt hem niet alleen bl. 557. den *naarstigen KILIAAN*, maar ook bl. 277. *KILIAAN, de eenige Fakkelt, daar wy onze kaarsfen tegenwoordig aan moeten ontsteeken.* Niet alleen spreekt L.

TEN

Het gebruik werpt veelmaal alle regel en regelmaat om ver; en geene taal is er, of zy heeft oneffenheit in hare regels, en lijdt hare uitzonderingen; zo nochtans, dat dit niet wegneemt, dat zy allen in haren eersten oorsprong een' hoogen trap van evenredigheit beklimmen. Onze taal ging reets lang van die *evenredigheit* af, en 't *gebruik* speelt ons den baas. Mag ik

TEN KATE II. bl. 62. van KILIAANS *keurlijk woordenboek*, maar noemt het zelve bl. 161. I. D. een *woordenboek*, dat zo berugt en by alle geleerden geprezen is, en bl. 162. een van dat gebrek uit te zonderen *allerkeurlijkst* woordenboek. Hierom wordt hy van JUNIUS in *not. ad Willeram.* p. m. 5. genoemd *antiquarum vocum diligentissimus observator* CORN. KILIANUS: voorts ook in zijne *Dedic. ad Willeram. Hoc fatum* (nimirum *Typographorum avaritia*) *graviter quoque afflixit, ac tantum non perdidit optimum KILIANUM optime de publico meritum; dum eximium illum Belgaram omnium thesaurum, nomine quidem audum, at re ipsa mutilatum corruptumque manibus inventuris (quam nonnisi optimis patriae linguae auctoribus assuescere oportebat) obtrudunt.* STOLLIUS *Hist. liter.* I. 2. §. 48. (5.) p. 141. vermoedt ten onrechte, dat KILIAANS woordenboek aan ECCARD. niet bekend geweest is; het tegendeel blijkt niet alleen uit ECCARD. *Hist. Stud. Etym.* p. 46. waar hy van hem zegt: CORN. KILIANUS *Duffaeus Vir in hoc eruditionis genere acutum cernens post Gesnerum quoque nomina propria Germanorum Criticam sub limam revocavit*: maar ook ten allerduitsjksten uit zijne woorden p. III. c. XI. „ Multo vero his (te weten BEKANO, SCRIECKIO, ABR. W. D. MYLE,) „ *ma.orem laudem meritus* „ *est CORNELIUS KILIANUS Duffaeus Brabantus, edito* „ *Antwerpiae 1599. tertia vice Dictionario Teutonico-* „ *Latino, in quo omnes Belgii voces ad radices suas* „ *ingeniose et docte deducit. Optima tandem et reliquis* „ *locupletior editio Ultrajecti 1632. excusa est. Dolent-* „ *dum tamen, postea hunc eximium Belgarum omnium* „ *thesaurum ab avaris typographis nomine quidem in* „ *cac-*

ik door behulp van overgebleven stukken in hare outheit binnen dringén; haren aart navorfchen, volgens derzelve gronden werken, en behoudens de taaleigenschappen en het gemeen beloop daaruit een regemaat formeren; ik vly my met de hope van mogelijkheid, om de zaak zo ver te brengen, dat de blaam, die op haar ligt, zo niet weggenomen, ten minsten zal

„ caeteris editionibus auctum, at re ipsa etymologiis multatum, et varie corruptum manibus juventutis obrutum fuisse; de quo etiam JUNIUS cett.” Maar zijn nut kan ook hier uit blijken, dat ECCARD in zijne afleidingen dikwijls KILIAAN (hier woordelijk gevolgt zy. Zie hem slechts in zijne *Exegetis Theotisca* p. 173—175. vergeleken met KILIAAN op FRON en VROON: zonder dat hij evenwel uitdrukkelijk KILIAAN benoemt: doende dat echter op p. 182. in 't woort *delen*. Met grooten lof gewaagt ook van hem MORHOF *Polyb. litt. IV. 4. §. 8. jam superiore seculo bene meruit de Germana lingua CORNELIUS KILIANUS, edito lingua Belgica Etymologico Teutonicae linguae, quod multoties recusum, atque a Lipsio, aliisque viris eruditissimis, magni aestimatum, tandem sub titulo KILIANI aucti misere truncatum est, ut indignabundus qui ritatur in praefatione ad Notas suas in Willer. FR. JUNIUS.* Wy kunnen niemant enige betere uitgaaf ten gebruike, en vooral ten onzen oogmerke, aanraden, dan die hy zelf ten jare 1599. heeft nagezien. Men leze ook zijne eigen voorreden, om van het oogmerk en de waarde van dat werk ten vollen overtuigt te worden; en men zal bevinden, dat het ieders werk niet is, denzelven op nieu ter pers te leggen; hoewel het mogelijk het best en veiligst van allen was in zulk geval hem onverandert, onvermeerdert, onvermindert in zijne uitgaaf 1599. letterlijk te volgen. Uit allen dezen zien wy teffens, hoe schandelijk zy hunne onkunde verraden, of door drift vervoert worden, die zo weinig met dezen waarden taalfchat ophebben, en hem verachtelijk behandelen.



zal vermindert worden. Wy hebben thans met geen getal van letteren iets te schaffen. De eenvoudige verdeling in *Klinkeren en Medeklinkeren* zy ons genoeg. De klinkers zijn by ons niet meer dan vijf, A. E. I. O. U. Meer erkent er de outhet niet, en hiermede kon zy volkomen bestaan. En het is by my zeker, dat geene Europeſche taal er meer dan deze vijf behoeve. De byzondere toevalligheden toch, die elk dezer Vokalen kunnen overkomen, veranderen de Vokaal niet in haar wezen. En 't heeft my altoos overtollig toegelſchenen de verdeling van *lange* en *korte* klinkers met den byzonderen naam van **KLINKERS** te doopen, en haar getal daar naar te ſchikken. Gelykmen op deze wijs reets tien vokalen tellen zoude, zo moest haar aantal eindeloos groeien, naar mate de verſchillende toevallen, die elk dier klinkers overkwamen. Is er, die ſtellen, dat de Hebreuwsche, en Griekſche taal, zich aan dat kleen getal niet binden: de zulken mogen in 't Hebr. de lange en korte klinkers, met zo veel namen benoemt, zo vele klinkers noemen; by my blijft klinker klinker, hy zy kort of lang. Der Grieken Η. en Ω., een uitvinding van latere letterkundigen, kortheitshalve bedacht om een lange *e* en *o*. te ſchrijven (*i*), zal even zo weinig het Griekſche vijf-

(*i*) Egregie h. in rem *Schol. Eurip. Phoenisf. v. 638.*  
ubi v. celeberr. VALCKEN. conf. CUPER. *Apotheos. Hom.*  
p. 49.

vijftal kunnen vermeerderen, als onze dubbele *aa*, en *oo* ons vijftal grooter maakt. Waren er door die zelfde Letterkundigen voor de drie overige A. I. Y. ook bijzondere lettermaakselen uitgevonden, zy hadden ons wel van een oneindig aantal regelen, om de langte en korte der Griekſche lettergrepen te leren onderscheiden, kunnen bevrijden; maar mogelijk ook noch aanleiding verſchaft, om ons tien in plaats van zeven klinkeren op te diſchen. Het eenigſte is dan, dat deze vijf vokalen in hoedanigheden en toevallen, elk voor zich, zeer kunnen verſchillen; zonder dat hier uit volgt, dat naar mate de bijzondere hoedanigheden een vokaal bevat, het aantal der vokalen hieruit rijzen zou. Wy zullen volgens de langte en korte onze verdeeling maken, en hiertoe uit L. TEN KATE (D. I. bl. 147.) iets ontleenen.

By ons is :

A. kort in dan; lang in daar.

E. *zacht*-kort in de, we; *zacht*-lang in geef, week (van 7 dagen). Maar die zelve is ook

— *ſcherp* - kort in bel, ſnel; *ſcherp*-lang in been, week (mollis).

I. kort in min, zin; lang in mijn, zijn.

O.

p. 40. sq. cett. Waaruit wy leren zullen, dat de outſte Grieken altoos zich van een enkele Vokaal, om lang en kort te ſchrijven, bedienden. Vergelijk er mede AD. MEKERCHI, *de Ling. Graec. vet. pronunc.* c. XXXVII: in SIG. HAVERK. *Sylog. Scriptor. de Pronunc.* L. c. p. 110. ſeqq.

Iſte DEEL,

X

O. *zacht*-kort in *bot*, *dom*, *kom*; *zacht*-lang in *hoof*t, *doof*. Maar diezelve is ook

— *scherp*-kort in *flot*, *zot*, *flot*; *scherp*-lang in *doof*, *stroom*, *boom*.

U. kort in *dun*, *buig*; lang in *zuur* / *muur*.

Met meer verdeelingen houden wy ons niet op; wy zeggen alleen maar, dat de dubbele verdeeling, die wy op het spoor van L. TEN KATE naar den aart der tale in E. en O. gemaakt hebben, in het vervolg zal blijken van de alleruiterste nootzaaklijkheit te zijn geweest. Het geenwe in dit vertoog ten voorwerp nemen, zal anders niet bevatten, dan even deze overweging der *korte* en *lange* vokalen, en al het geen in onze taal ten aanzien der spelling daaromtrent in aanmerking komt.

Het eerste, dat dan in bedenking komt, bestaat in het onderzoek, of de verdubbeling van vokalen in lange lettergrepen, daar geen consonant op stuit, van nooden zy, of niet. En hiertoe zal mogelijk niet te onpas komen, dat wy inzien, hoe andere talen en vooral de oude Latijnea met hunne lange en korte syllaben omgesprongen, en op wat wijze zy dezelve onderscheiden hebben. Niet onbillijk heeft reets TEN KATE (I. 118.) aangehaalt het getuigenis van den letterkundigen VICTORINUS, bestaande daarin, dat de oude Latijnsche Dichters NAEVIUS en LIVIUS, als zy ene lange syllabe te schrijven hadden, daarvoor twee vokalen bezigden, en dus schreven, *aara*, *uoo-*  
*cent*,

*cem, felix*; maar dat zy by verloop van tijd in plaats van hier verdubbeling in gebruik gebracht hebben een lang streepken, over de letter heen gehaalt, *ā, ē, o, ū*. Men hoore hier van ook FAB. QUINCTIL. L. I. c. 4. p. 41. (*k*) daar hy meldt, dat het de plicht eens Letterkundigen is, te overwegen, hoe de vokalen gewoont worden: want, zecht hy, „de klinkletteren by „eengevoecht maken of eene lange vokaal, zo als de „Ouden schreven, die in plaats van een bovengestelt „streepken (*apex*) de dubbeling der vokaalletter deden, of zy gebruikten er twee, ten ware „iemand meende, dat een syllabe ook uit drie vokalen kon bestaan; dat niet zijn kan, zo er niet en „gen den dienst van Consonanten waarnemen. Als „Letterkundige zal men ook nagaan, hoe het bijkome, dat twee vokalen by elkander kunnen komen en te zamenloopen, daar dit in geen Consonanten vallen kan, zonder dat de een de kracht van de ander vermindere. — Ook moet hy weten, dat „het CICERO behaagt heeft *aiio, maiia* met een „verdubbelde I. te schrijven.” Welke woorden de geleerde TURNEBUS (*l*) verklaart: „dat als de oude Latijnen ene lange vokaal schrijven wilden, zy „de

(*k*) Verba sunt: *at quae ut vocales iunguntur; aut unam longam faciunt, ut veteres scripsere, qui geminatione earum, velut apice, utebantur: aut duas, nisi quis putat etiam celt.*

(*l*) Zie ook de aanhaling van J. ROD. WETSTEN. *Orat. Apolog. p. 71. disert. Epistol. de accentib. graec.* ed. Basil. 1686. 8vo.

„dezelve verdubbelden, en dat die verdubbeling hun  
 „diende voor een lang schrapken, dat een kenmerk  
 „eener lange syllabe was.” Dit zelfde vindtmen  
 ook in vele oude Lat. *inscriptien*, waaromtrent ik ge-  
 voeglijk de aanteekening van REINESIUS *inscript.*  
 II. xxiv. p. 265. by mag brengen, daar hy zecht:  
 „hieruit heeft kunnen ontstaan, dat, daar zy een  
 „woort van negen letteren (*unciaarum*) op den  
 „steen vonden, zy niet gelet hebben op de gewoon-  
 „te der steenhouders, die in syllaben, welke uit de  
 „natuur lang zijn, de vokalen verdubbeldende, *un-*  
 „*ciarum* gesneden hadden, en dus de dubbele AA.  
 „niet verstaande, die te recht meenden verandert te  
 „hebben.” Na dat hy dit met vele voorbeelden  
 heert gestaakt, gaat hy dus voort: „deze gewoonte  
 „van schrijven is van de Letterkundigen overgeno-  
 „men; want ACCIUS wilde de syllaben van nature  
 „lang zijnde met dubbele klinkers geschreven heb-  
 „ben, en dit zien wy, dat nu en dan in de outste  
 „hantschriften noch waargenomen is, hoewel van de  
 „lateren verandert, die dit by misflag meenden te  
 „zijn geschiedt: anderen hebben liever gewilt, dat  
 „men de langte en korte der lettergrepen kon aanwij-  
 „zen door het al of niet bijvoegen van een streepken.”  
 En dat zulke verlanging plaats gehadt heeft, leert ons  
 ook een plaats van VARR. de R. R. L. II. C. I.  
 p. m. 148. ed. Gryph. 1549. waar hy, meenende, dat  
 van  $\mu\eta\lambda\alpha$  het latijnsche *belare* gesproken zy, dus schrijft:  
*nec multo secus nostri ab eadem voce, sed ab alia li-*  
*tera. Vox earum non ME, sed BEE sonare videtur.*

Ovas

*Oves beelare vocem efferentes: a quo BELARE dicunt, extrita litera, ut in multis (m).* Uit dezen gront is ook gesproten, dat de ouden voor ene lange, of verdubbelde *i* zich bedienden van ene verlengde figuur, schrijvende dus, *vlvvs*, *aedllis*, het welk vooral in *inscriptien* zeergemeenzaam voorkomt, en waarvan in gemeen gebruik is overgebleven die zelfde *I* in *mancipl*, *pecull*, enz. (*n*). Werdt dus by de Latijnen eertijts de lantheit der syllabe, niet zonder nut, kenbaar uit de verdubbeling derzelve plaats heeft naderhand ingenomen (gelijk uit het boven aangehaalde getuigenis van *QUINCTILIANUS* en anderen blijkt) ene teekening van een lang streepjen of schrapjen, 't zy hetzelfde in de breedte, 't zy in de hoogte, dat wy liefst gelooven, boven het woort zy gestelt geworden, zo nochtans, dat dit nergens anders plaats hadde, dan in woorden, die meer dan eenen zin hebbende door zulk een *apex* voeglijkst onderscheiden wierden. Zulks leert my ten allerklaarsten *QUINCTILIANUS* L. I. c. 7. p. 85. „ Ge- „ lijk het, zegt hy, zeerbelachlijk is, by alle lan- „ ge lettergrepen een *apex* te stellen, omdat er „ zeervelen uit de natuur van 't woort, datmen „ schrijft,

(*m*) Zie hiervan verder H. CH. HENNIN. *Ελλην. ὀρθοῦδ.* §. LXXXII. p. 53. sq. et vv. DD. ad GELL. *Noct. Att.* VIII. 6. p. 440.

(*n*) Zie vooral NOLTEN. *Lexic. Antib.* P. I. p. 77. sq., waar NORIS. in *Cenotaph. Pisan.* en anderen voorkomen: vergel. J. G. VOSS. *Art. gramm.* I. 22. p. 93. et I. 29. p. 108.

„ schrijft , klaar zijn ; is het echter nu en dan noot-  
 „ zâkelijk , wanneer een en dezelfde letter een ver-  
 „ schillenden zin aan 't woort hecht , naar mate men  
 „ dezelve lang of kort neemt : gelijk dus *malus* door  
 „ een *apex* onderscheiden wordt , of men *een boom*  
 „ of *een kwaat mensch* op 't oog heeft. *Palus* be-  
 „ teekent lang zijnde iets anders dan kort : en dewijl  
 „ dezelfde *a* in den *nominativus* kort , in den *abla-*  
 „ *tivus* lang is , zo dienen wy meestal door zulk  
 „ een streepjen gewaarschouwt te worden , wat wy  
 „ te volgen hebben . ” Hetzelfde zegt ons *SCAURUS*  
 „ in zijne *Orthographia* ( *o* ) : „ de *apices* of streep-  
 „ kens , moeten daar gezet worden , waar twee van  
 „ elkander verschillende zaken met dezelfde letters ge-  
 „ schreven worden , als *venit* en *venit* , *aret* en *aret* ,  
 „ *legit* en *legit* , en diergelijken . Nochtans wordt  
 „ boven de lange *I* . geen streepjen geplaatst , want  
 „ beter verlengt men de *I* . in *pila* . Doch de overi-  
 „ ge vokalen , die in dezelfde orde verschillende za-  
 „ ken aanduiden , worden door een schrapjen onder-  
 „ scheiden , opdat onder het lezen niemand verhindert  
 „ of in twijfel gehouden worde . ” Men vergelijke  
 „ hierby de gewoonte der outste Grieken , die , gelijk  
 „ wy boven zeiden ( *p* ) , de lange vokalen altoos door  
 „ ene enkele vokaal hebben uitgedrukt , maar naderhand  
 „ die verlenging of verdubbeling hebben ingevoerd , waar  
 „ van

( *o* ) Aangehaalt door den reets genoemden gel. WER-  
 STEIN p. 67.

( *p* ) Zie not. ( *é* ) .

van noch overgebleven is, datwe de dubbele  $\bar{r}$  en  $\bar{r}$  altoos door een bijzonder letterteeken  $\bar{r}$  en  $\bar{r}$ , door lateren uitgevonden, kunnen onderscheiden van hare korte  $r$  en  $r$ . Wy treden in geen onderzoek, of en hoe verre het tegenwoordig zijne nuttigheit zoude hebben, in de Latijnsche tale zulke streepjens en accenten ten minsten in woorden, die *homonymien* bevatten; als *malus, aret, legit, legat, dicet, venit* enz. in gebruik te hebben? In dit geval zoude grootelijks in bedenking kunnen komen, of de Latijnen wel volgens onze gewoone manier van spreken in woorden van twee lettergrepen, waarvan de naastlaatste kort zy, den klemtoon of *accent der uitspraak* hebben laten vallen op den naastlaatste; dan of zy niet liever de woorden *bonus, venit, malus, dare, dedit*, met ene zodanige *accentuatie*, die enigermate gelijk staat met onze uitspraak van *circumdare, circumdedit*, hebben uitgesproken. Tot welk gevoelen ik te meer zoude overhellen, naar mate er op dezen gront enige zwaarigheden der oude Schrijveren my schijnen te kunnen opgeheldert worden, zo nochtans, dat men teffens begripe, dat de Latijnen in een en 't zelfde woort altoos achtgeslagen hebben en op de *quantiteit* en op den *accent*, daar dezelve op een korte vallen mocht: hoedanig het gestelt schijnt geweest met de woorden *caesàcis, tepesàcis*, en diergelijken, in welken zy de naastlaatste met den *accent* uitspraken, en evenwel verkortten; daar wy in tegendeel deze woorden uitspreken, of als *καλίφακίς, τειπέφακίς*, of als *καλιφάκις,*



τεφεάκις. Beter derhalve deden de Latijnen, die deze woorden den *accent* gaven, en nochtans verkort hebben, καλεφεάκις, τειφεάκις, gelijk ons zeerklar het getuigenis van PRISCIANUS leert (q). Datmen over een paar eeuwen ten aenzien der uitspraak van korte tweesyllabische woorden onder de Geleerden op gezeiden voet gedacht hebbe, dunkt my, dat ik mag opmaken uit een *Scholion*, dat HUB. GOLTJUS by wijze van *appendix* gevoegt heeft achter AD. MEKERCHI *Comm. de Linguae Graec. veteri pronunciat.* (r): het welk dus luidt: „Solent enim paedagogi vulgo ita „suos erudire, ut in omnibus disyllabis penultimam „producant. Itaque sic recitant hunc CATULLI versum,

„ Quis hoc potest videre, quis potest pati.

„ Ego vero putidam istam pronuntiationem miror  
 „ quenquam esse posse, qui possit audire, qui possit  
 „ pati. Etsi autem hic error legendis versibus faci-  
 „ lius percipitur, nihilo tamen est minor in oratione  
 „ soluta: de cuius numerosa compositione frustra apud  
 „ Graecos ARISTOTELES, DIONYSIUS, et alii doctis-  
 „ simi homines, frustra CICERO et FABIVS apud La-  
 „ tinos perceperunt, si *Tonos cum Temporibus* con-  
 „ fundamus” cett. (s) Doch dit zy, hoe het zy;  
 zeker

(q) Dit laatste, omdat het ons enigermate diende, hebben wy ontleent uit G. J. VOSS. *Art. Gramm. L. II. c. 10.* vergel. met c 9 11. 12.

(r) In SIGEB. HAVERK. *Syllog. Script. de Pronunt. Ling. Graec.* p. 177. sq.

(s) Men begriipe hier toch wel, dat de Schrijver niet bedoelt, dat men de naastlaatste sylb in *pati*, en *potest*

zeker is het, dat wy, ene levende taal sprekende, geene stippen of strepen behoeven, om naar dezelve onze uitspraak in te richten; maar daarby noch in onze taal een voortreflijk voorrecht boven de Latijnsche en alle andere talen genieten, van dien aart, dat al ware onze taal geheel in onbruik en vefstorven, wy evenwel geene stippen of kenmerkteekenen, ter regeling onzer uitspraak zouden hoeven te gebruiken; bestaande hierin, dat de *uitspraak of ware accentuatie onzer syllaben zich altoos schikt naar- en plaatst op het wezenlijke en zakelijke deel des woorts*, zodat het voor iemand die *bedelen*, en *bedden*, beide met een enkele vokaal wilde schrijven (gelijk dit oulings gedaan is), en de zin voorts klaar ware, genoeg zoude zijn te weten, dat het eene woort afkome van het werkwoort *bidden*, *beden*, *badt*, *gebeden*, het andere van het zelfstandig naamwoort *deel*, om op die wijze de uitspraak recht te vormen (t). De  
nut-

*potest* kort makende, daarom de laatste fylb met den accent hebbe uitgesproken. Zulks wist hy beter, en dit zoude strijden tegen den algemeenen regel der Latijnsche taal, die nimmer den accent op de laatste fylb duldt. Waarvan straks noch een woort.

(t) Men zie my breeder hiervan handelen in de *Maendelyksche Bydragen* I. D. bl. 365 - 367. waar dit nader uit L. TEN KATE aangedrongen, maar ongelukkiglijk kwalijk of geheel niet verstaan is door den Hr. F. BURMAN, in zijne *Nieuwe aenmerkingen de Nederduitsche taal enz. aengaende*, 1761. bl. 500. enz., zoekende dezen regel in de verschillende buiging van *gesteken*, en *gestoken*; verwarrende dus den *accent* of *klemtoon* eens woorts met de verscheidenheit van *spraakvormen* of *dialekten* onzer taal. Voorts is de uitgestrekte nuttigheit van dit ons taaleigen

nuttigheid van dezen regel uit dit eene kleene staal overvloedig kenbaar zijnde, gaan wy over om de geleide gronden zo veel mogelijk op onze taal te huis te brengen. En hierin zullen wy ene merklijke evenredigheid tusfchen ons en de Griekfche en Latijnsche

en dezen algemeenen regel zo groot, dat er geene van alle bekende talen tegen markten kan. Beschouwen wy flechts in vergelijking de Latijnsche taal, geen van alle de regelen, die er zo menigvuldig uit dezelve opgogeven worden om de lang- en kortheit der syllabe, naar mate harer *positien*, 't zy van *diphtongen*, 't zy van *vokalen* voor vokalen, 't zy van *verdubbelde consonanten*, *derivata*, *composita*, *terminationes* met al hunne *exceptionen*, aan te duiden, komen hier te pas. Een eenige regel is by ons daartoe genoeg, en voor 't overige bekreunen wy ons aan geene anderen. *Beddeelen*, en *bédalen*, *bekéeren* en *békeren*, *voleinden* en *bópende*, *opzéttelijk* en *verzétten* zijn by ons niet anders in deze of gene syllabe kort of lang, dan alleen, omdat de zakelijke woorden *deel*, *béden* (nu *bidden*) *keer*, *béker*, *eind*, *hope* of *hoop*, *zet*, zulks medebrengen. Goldt by ons de dubbele consonantregel, men moest dan *bópénde*, maar geen *bópénde* verwachten, enz. Intusfchen heeft dit onze taal boven de Latijnsche vooruit, dat wy, even als de Griekfche, onze Klemtoon kunnen laten vallen, zo wel op de laatste als op de twee daaraan grenzende syllaben, als blijkt in *bevéel*, *gebód*, *verftánt*, *onverftánt*, daar integendeel de accent in het Latijn nooit anders vallen kan of mag dan op de *penultima*, en *antepenultima* (zie *QUINTIL. Art. Orat. l. 5. p. 59.* met het geen er verders bijgedaan wordt door den gel. *WETSTEIN differt. de accent. Graec. p. m. 119 - 126.*) Hierby komt noch, dat het by ons altoos zeker is, op wat syllabe de lange uitspraak vallen moet, ingeval de woorden van achteren verlengt worden, by voorbeelt, *bevélen*, *gebóden*, *verftándig*, *onverftándigen*. Dit houdt zo vaste streck, dat, al komt dit zakelijke deel by ons op de vierde en verdere lettergrepen van achter, evenwel de lange uitspraak op dit

sche spraak ontdekken. Wy zagen, dat de *Analogie* der laatste in woorden van twee grepen, op geene medeklinker sluitende, in haren eersten gront was, het gebruiken *van een eenvoudige vokaal*; dat vervolgens min of meer is ingeslopen deze vokaal door eene van dezelfde hoedanigheid te verlengen, en de *aa, ee, ii* of *I.* voor eene lange *a, e, i*, te gebruiken: ('t zal ons naderhand van dienst zijn, dat we er bijvoegen, dat deze lange *I.* in 't latijn ook veelvuldig werd geschreven *EI., ubEI. sine. tabuleis. SWEI. antiQUEIS.* voor *ubi, sine, tabulis, sui, antiqnis*, gelijk men daar breetvoerig over lezen kan by *G. J. VOSS.* en *NOLTENIUS*, en alle anderen, die over de Latijnsche spelkunde gehandelt hebben (*u*).

Voorts

dit zakelijke nederkomt, behoudens ene lichte accentuatie, die er dan nootzakelijk gemaakt wordt op een der drie laatste, waarvan wy in onze aantekening (*r*) voorbeelden geven zullen. Daar nu nimmer regelen uit een taal gehaalt en opgegeven zijn, die geene uitzonderingen hebben moeten ondergaan, is het ene zeer groote voldoening voor onze taal en dit haar taaleigen, ('t welk geene dan de gelijkstammige Noordsche talen met haar gemeen hebben), dat door de grootsten onzer Taalkenners, zo veel ik wete, geene uitzonderingen geoppert zijn geworden dan alleen van twee woorden, *gezamentelijk*, en *ordentelijk*, van welken echter naderhand bewezen is, geene uitzonderingen te zijn, dan voor zo verre ene verbasterde uitspraak dezer twee woorden in sommige onzer Dialekten gangbaar is geworden voor de echte, ware, en outtijts alleen goetgekeurde uitspraak, *gezaámlijk* en *ordentlijk*. Zie van 't laatste *HUYDEC. proev. v. T. en Dichtk.* bl. 356.

(*u*) Men zie *VOSS. Art. Gramm.* I. 29. p. 108 maar breeder *NOLTEN. Lex. antib.* I. p. 78 *JOH. NÍC. RUNC. de Orig. et Puer. lat. ling.* L. II. c. 4. §. 6. p. 314. sq. enz.

Voorts zagen wy , dat deze manier van verlenging in onbruik geraakt , en daarvan geene voetstappen meer overziju dan in de dubbele Grieksche letters  $\bar{\nu}$  en  $\bar{\omega}$ . Wy zullen dit alles even zo , en in gelijke orde , in onze taal bevinden , en voor eerst , zien , dat onze alleroutste taal nooit anders dan met eene vokaal is gespelt geworden ; ten 2°. dat er naderhant ene regelmatige doch meer naar onze taal geschikte verdubbeling van vokalen heeft plaats gehad ; (  $\nu$  ) nooit echter zo algemeen , of men heeft 3°. deze verdubbeling wederom laten varen , en verruilt voor ene , die met der Latijnen en Grieken verdubbeling , doch aldaar in ene andere zitplaats voorkomende , overeenstemde : zo nochtans 4°. dat men vast bleef houden aan de alleroutste gewoonte , om geene vokalen in het Duitsch te dubbelen , ten ware zy op een consonant neder kwamen. En eindelijk , ten vijfden , dat er by de genen , die de *verdubbeling* verwerpen , echter noch eenige voetstappen zijn overgebleven , van iet , dat met der Grieken  $\eta$  en  $\omega$  eenige overeenkomst heeft.

Het eerste betreffende , dat , namelijk , onze alleroutste taal nooit anders dan met eene vokaal gespelt is , daar van zal een oplettent lezer der outste geschriften geen bewijs behoeven. Wy hebben reets by

ene

(  $\nu$  ) Deze tweede opgave raakt alleen onze taal en niet de vreemden ; hebbende deze regel alleen maar plaats , wanneer een *consonant* op een vokaal in die zelfde syllab stuit. En hiervan de woorden : *meer naar onze taal geschikte verdubbeling*.

ene andere gelegenheit getoont (*w*), dat de eenvoudige grontslag onzer taal deze was, dat zy alle mogelijke woorden ten minsten op twee lettergrepen deet uitgaan, zodat zelf vele der woorden, die thans eengrepige zijn, (met welke onze taal tot haar groot achterwezen (*x*) geweldig veel geplaaht is) outtijts al mede tweegrepig zijn geweest; waarvanmen by de beste zelfs gelchreven vinde, *ave*, *ane*, *vane*, voor *af*, *aan*, *van*, en waarvan ook by BROEDER THOMAS in zijne Starrekunde *dane* voor *dan* vf. 69.

• Dien dach setmen achter dane.

Een

(*w*) Zie het geen wy in de *Geslachtlijst* van D. V. HOOSTR. op de letter ij bl. 509-517. hebben aangeteekent, doch om er verder van overtuicht te wezen, zo leze men den Brief van A. VERWER aan Prof. RELANT; waar hy, vooral bl. 490., tegengaat de doling van A. MOONEN, meenende, dat de E. op 't slot der woorden moest aangezien worden voor eene buiging der naamvallen, daar ze VERWER integendeel als de natuurlijke en eigen uitgang onzer taal aanmerkt. De meening van MOONEN noemt hy „eene doling, welke van dien naam, sleep is, dat men in eeuwigheit geen Nederduitsch „ Taelgeleerde kan worden, zoo lange men daer niet „ van geredt is; eindelyk, waer van men geredt wezen „ de eene opene deur heeft tot in 't herte van onze „ Taelgeleertheit.”

(*x*) In den heerlijken lof, dien de Heer HENNIN. in zijne 'Ελλην. 'Ογλωδ. §. cv. p. 81. onzer taal toemeet, verzwijcht hy ook derzelve gebreken niet, waar onder hy dit betreft, als hy zegt: „Caeterum tamen praeter „ plebejas dicendi sordes, quas nonnulli frequentant, „ observantur et in hac lingua monosyllaborum barbaries „ et nimis effoeminatus ac molliculus verborum aliquan- „ do sonus, praecipue in Diminutivis.” cett.

Een ieder zie slechts in de 4. eerste kolommen van M. STÖKE (gedr. 1620.), en hy zal van dit mijn zeggen volkomen overtuicht zijn. (z) Wilt gy korte voorbeelden uit de Ouden ; zie hier M. STÖKE fol. 21. in 't begin van Ada :

Wilkem' die in Oestbyteslant was /  
 Heuet mate vernomen das /  
 Dat sijn broeder is bleuen doet /  
 Mit sericheden harde groet /  
 Es hi ter Zipe comen ghereden /  
 Ende hi bat ou ghelede  
 Te comen totes broeders graue /  
 Mer sonder oerlof sciet hijs Aue.

Hem vervange de Rijkkronijk , of *Spiegel Historiaal van L. V. VELTHEM* ; men leze daar in de 4. eerste bladzijden ; en men zal er geen enkele syllabe ontdekken , waarin ene verdubbeling gevonden wordt ; zo weinig ook in de vier volgende , van welke wy ten einde de 8te bl. c. VI. dit affchrijven :

Ende

(2) In de 130. regels , die wy hier voetsoots aanwatten , en van welken er weinigen zijn , of zy hebben elk voor zich een . *tause* , *die* en meer voorbeelden , zal men niets ontmoeten , dat hier tegenaanloopt en vaste streek houdt . 't Is waar , men zal enige reizen *beeren* vinden , maar daar tegen weder even zo veelmaal en aldaar en in 't vervolg *beron* . Ook zal men reg. 42. *bekeeren* , r. 94. *leeren* , r. 101. *sebuons* aantreffen , 't welk , zo al niet den affschrijveren te wijten , ten minsten onder een zo groot aantal genoeg verschoonbaar , ja mogelijk op zijne bijzondere reden steunende is .

Ende alle daer vele Pelgime sijn  
 In 't laer op enen gesetten termijn/  
 So gaet Callphus ten Tempel mede/  
 Haer Paus / metten Volke gerede /  
 Ende anebeet Namet in deser maniere:  
 Metten houede niget hi sciere.

C. VII. r. 1--3.

Saphadijn die dede ontliven  
 Sijns Broeders Kinder / om dat hi bliuen  
 Waende here met sinen kinden.

reg. 8.

Sijn outste sone Melechadinus  
 Dien gaf hi te dele aldus  
 Egipten al / groet ende clene /  
 Met C. dusent scepen gemeine.

C. VIII. r. 38.

So gaet men vasse sopen daer naer  
 Berste ende ander coren / ten tiden /  
 Dat men in den Maerte gaet sinden.  
 Daniaten heeft twee paer moren /  
 Ende fosselden diep ende store /  
 Ende xxviii. toren groet.

Buiten het woort *twee*, dat men op het laatste ontdekt, zalmen in deze voorbeelden niet anders dan eene enkele *a, e, i, o, u*, ontdekken in de woorden *houede, niget, dede ontliven, bliuen, here, sinen, sone, hi, dele, clene*, enz. voor welke het gemeene gebruik thans ingevoert heeft *hoofde, niget, deed, ontlijven,*



*lijven*, *blijven*, *beer*, *zijnen*, *zoon*, *hy*, *deel*, *kleen* of *klein*. Wilt gy 't verder aangedrongen zien, zo lees dan hier het begin der *Naturkunde van 't Gebeelal*, in verzen beschreven door BROEDER THOMAS; MS.

Aldus is hemelrike  
 Ghescepen ende aertrike  
 Ende algader 'tfirmament  
 Als ic v hier doe bekent  
 Vanden seuen planeten  
 Wil ik v nu doen weten  
 Haer loop is onder 'tfirmament.

Dit loopt op denzelfen trant voort, en in de vier eerste bladz. 118. regelen uitmakende, heb ik niet eene daartegen strijdende spelling gevonden. Want dat de schrijver meermalen *soe* voor *zo* gebruikt, reken ik meer tot een' bijzonderen spraakvorm te moeten behooren, waarin men ook *soe* uitprak; kunnende dit anders in den rijmklank niet overeenkomen met *hoe*, waarop hy 't nochtans slaan laat r. 25. Zomen hierby begeert te voegen zulke Schrijvers, die in rechte rede, zonder rijmverbant, geschreven hebben; men sla het oog op *Die Croniken vanden Stichte van Utrecht ende van Holland* MS. (a) fol. 1. f. Welke  
 hysto-

(a) Dus leze ik in het MS. exemplaar, 't welk in de Utrechtsche Stadbibliotheek berust, en enigzins verschillende is, en ouder, zo 't my voorkomt, dan het geen MATTH. Anal. T. III. p. 1. ed. 4to. heeft uitgegeven onder den naam van *Chronycke van IOANNES VAN DER BEKE*.

hystorie uergadert wi uwer weerdicheit senden daer  
 in te lesen om een dachlix tijt coztlinghe. Ende op  
 dat ghi daer in leert hoe goet ende hoe blidelix het  
 is v ende vwen melke onderlinghe te hebben urzde/  
 want vwe uole als men hier na bescreuen uint was  
 uan eente gheboert ende uan eente manieren ende son-  
 derlinghe middel onderdauch den roemtschen Kesper.  
 Eer hollant in twee waert ghedeelt uanden riken  
 coninghe uan urancric ——. Maar wat behoe-  
 ven wy oneindig anderen afteschrijven, daar deze re-  
 gelmaat in de outste schriften zo algemeene streck  
 houdt, dat men geen' den minsten twijfel hebben kan,  
 of de Schrijvers van dien tijt zijn daartoe gekomen  
 door het begrip, dat het in de Duitsche even zo min  
 als in de Latijnsche benoodicht was zich van verdub-  
 beling te bedienen; hoewel ik niet ontkennen wil,  
 dat, daar de genen, die in die vroege eeuwen de Ne-  
 derlantsche pen voerden, meest alle monniken wa-  
 ren, die aan de Latijnsche taal zich min of meer ge-  
 went hadden, zeker de schrijfgewoonte het hare daar-  
 aan kan hebben toegebracht. En hier henen helt ook  
 de redenering van L. TEN KATE D. I. bl. 157-160.  
 Waar hy onder anderen in ene ingewikkelde tegen-  
 werping bl. 157. dit zegt: „bij de *Rijm-Kronijk*  
 „ van MELIS STOKKE (die van de jaren 1300. is)  
 „ en bij de verdere Schrijvers tot a. 1600. toe, be-  
 „ vind ik, dat de spelling van de lange klinkers wan-  
 „ neer in een zelfde Silbe geen Mede-klinker agter-  
 „ opvolgt, op de Latijnsche wijze doorgaends enkel ge-  
 „ nomen word, zo wel by de A als E en O.” Hy  
 Iste DEEL. Y had

had er ook by kunnen en mogen voegen *by de i en u*. Doch dit raakte zijn oogmerk niet. Doch wy hoeven niet verder te gaan dan tot de *Frank-tentsche* verklaring des Hoogliets van WILLEMAMUS den abt, om overtuicht te worden, dat reets voor die tijden zulks der tale eigen geweest zy.

2°. De *regelmatige doch meer naar onze taal geschikte verdubbeling* (waarvan wy in de tweede plaats gewaagden) kwam alleen, en van de outste tijden af, te pas, ter plaatze, waar de buiging der met een Vokaal gespelde woorden, niet toeliet, dat dezelve langer met eene enkele vokaal gespelt wierden, zonder den aart der taal te verkrachten; dat is, als de laatste letters afgebroken wordende, de woorden op een medeklinker nederkwamen. Dit geschiedde, als men, *lez-en, gev-en, kom-en, mur-en, tid-en, drav-en* eenfylbig maken wilde door te schrijven *leEs, geeF, koom, muur, tijt, draaf*. Veel licht zal men zich verwonderen, hoe het bykomt, dat in de outste en zuiverste geschriften, zo menigvuldig gelezen wordt *groot, genoet, verdroet, doet, hoep, woen*, in plaatze van 't gewone *groot, genoot, verdroot, hoop, woon*; (welke schrijfwijze met geene andere voorbeelden hoeft getaast dan met even dezelve, die wy reets ten overvloede hebben bygebracht) doch deze verwondering zal vry veel verminderen met aantemerkken, dat het niet enkel de letter *o* is, die een *e* ten nabuur kreeg, om op dezelve in de uitspraak als 't ware te steunen; maar dat het even zo met alle de overige vokalen is gestelt geweest; dat  
zy,

zy, namelijk, de letter *e* tot eenen stut en steunt ontvangingen. Dus schreefmen oulings niet alleen *woren* voor *wone*, enz., maar op even dezelfde wijze vindt men, dat zy in plaats van *wane*, *bane*; *ere*, *lere*; *mure*, *dure*, geschreven hebben *waen*, *baen*; *eer*, *leer*; *muer*, *dubr*. Dat ik er de *i* niet ondertreke, geschiedt om ene zonderlinge reden; naardien het naamlijk blijkt, dat de Ouden de klinker *i* altoos naaukeurig hebben onderscheiden gchouden van den tweeklank *ie*, welke, zo de *i* door ene *e*, en niet aanstonts door een tweede *i* verlengt geworden was, groote verwarring zoude veroorzaakt hebben, zodat men nimmer enig onderscheit zoude hebben kunnen bespeuren tusfchen *dijn*, (tuus) en *diEn* (*servi*); *liden*, *lijden* (*pati*) en *liEden* (*homines*) *zijn* (*suus*) en *ziEn* (*videre*); *lijf*, (*corpus*) en *liEf* (*amabilis*), en hondert anderen; een onderscheid voorzeker, dat by de geboren Zeeuwen noch zeer naaukeurig in hun tongval wordt in acht genomen; en by de Hollanders mede, schoon op een zeer verbasterde manier, zich laat hooren (*b*). Uit dezen hoofde dan werde deze uitzondering nootzakelijk, terwijl zy in de andere klinkers weinig of niets van waarde was. By my zelven nu overwegende, van waar een diergelijke byzonderè manier van verlenging der vokalen met de *e* gesproken mochte zijn, vonde ik ras een voet-

spoor

(*b*) Omtrent den tweeklank *ie* in onderscheiding van de *ii* of *ij*, zullen wy in een volgent wertoog breeder spreken.

spoor ter navorsching in de gesteltheit der Engelsche taal, wie dit noch hedendaagsch ene stanhoudende gewoonte is, dat zy de woorden, die tweegrepig zijn en op een *e* uitloopen, in de uitspraak tot eengtepigen maken, zodat zy om zo te spreken de achter geplaatste *e* of afbijten of liefst in de vorige greep intrekken en verzwelgen. Een ieder nu, die kundig is van het groot verbant, dat er is tusfchen het Engelsch en het Nederduitsch door middel van het Angelfaxisch, zal zeerlicht tot mijne gedachten over te halen zijn, vooral dan, wanneer hy aanmerkt, dat het Angelfaxisch, waarin de eerste gront van 't tegenwoordig Engelsch licht, die taal is, van welken de Friezen en Saxen, zich in de vijfde kerkeu reets bedienden, ten tijde, dat zy uit deze onze Lantftrekken zich te fcheep naar 't tegenwoordig van hun benoemde Engellant begaven (*c*); en welke taal ook de H. WILLIBRORD, hier te lant van ginder overkomende, met die der Friezen zo na noch vermaagschap vondt, dat zy elkander, elk zijne eigen taal behoudende, genoegzaam verstaan konden. Zulks getuigt M. STROKE, in zijne taal, inleid. r. 87.

**Engels was Willibrord bekant  
Geboren van Noorthomberlant.**

**Ende**

(*c*) Zie van deze verwantschap breeder MERIC. CASAUB. *de lingua Anglica vetere sive Saxonica*, 8vo. 1650. Vergeleken met de Schrijvers, by J. G. ECCARD aangehaalt in zijne *Histor. Stud. Etymol.* c. X. p. 89. sqq.

Ende want d' Engelsche sijn gewassen /  
 Alsmen leest / van Neder-Sassen /  
 Conste hi te het die Dylessehe tale /  
 Dit mach ick man pzoeben wale.

Noch meer zal mijn gevoelen velt winnen, met aan te merken, dat deze invoeging der *e* in *koem*, *woen*, *genoet* niet veranderde aan het ware wezen des woorts en deszelfs uitspraak, zodat daardoor een tweeklank *oe* geboren werdt; dewijl de tweeklank *oe* in *proeven*, *droegen* enz. te veel verschilt van de waarachtige uitspraak der *oo*, dan dat zy onderling in gesprekken, over 't algemeen gerekent, zouden zijn verwart geworden. Men voege hierby, dat zo zicht- en hoorbaar de intrekking der laatste *e* by de Engelschen in de woorden *sheme*, *spoke*, *wife*, *make*, ontdekt wordt; het even zo klaar in het duitsch aan enen oplettenden moet voorkomen, dat de laatste *e* in *levet*, *geret*, *hopet*, *drave*, *grave*, *zure* enz. in het uitspreken dezer woorden in enen adem verzwolgen, en door haar behulp de voorgaande vokaal in *lē/est*, *gē/est*, *snē/est*, *hō/ept*, *drā/ef*, *grā/ef*, *zū/er*, om zo te spreken verlengt en aangezet wordt; zodat het een willekeurigheid mag schijnen, of men tot het verlengen ener diergelijke *a*, *e*, *o*, of *u*, dezelfde *a*, *e*, *o*, of *u* gebruikte, dan onzer voorvaderen manier volge, om de kracht en aandrang van 't geluit, of den accent in *drā/ef*, *hō/ept*, *zū/er*, te laten nederkomen op de *a*, *o*, en *u*, en voorts de volgende *e* tot aanwijzer dezer verlangde kracht achter aan te laten komen.

3°. Deze wijze van verdubbeling heeft men by ons

Y 3

20

naderhant verworpen, en verrait, voor ene, die met der Latijnen oude verdubbeling. overeenstemde. De wijze van verdubbeling door de *e* is allengs uit de gewoonte geraakt; en, zomeren uitzondert, datmen in de *o* enigen tijt zich van ene andere verlenging bedient hebbe, met de *i* te gebruiken in *poirt*, *hoirt*, *voirt*, en dat de oude schrijfwijze noch lang bestendig zy gebleven in *muer*, *zuer*, *duer*, *buer* enz., zo heeftmen naderhant aangenomen de natuurlijke verlenging der vokaal met de vokaal; zodat de *a* met *a*; de *e* met *e*; de *i* met *i*; de *o* met *o*; en de *u* met de *u* vermeerdert en verlengt geworden zy. Welke overeenstemming en streckhoudende regelmaat, door onze taaloeffenaars nimmer begrepen, niet behoeft door vele redeneringen te worden opgeheldert. Het zal genoeg zijn, dat wy, om ook iets der spelling met *aa* of *ae* te zeggen, hieruit mogen zien, welk een nootloos tijtverkwisten het zy, lang over de voorkeur van *ae* of van *aa* te harrewarren; en hoe weinig zy het doel getroffen hebben, die in de keur derzelve oogen en ooren willen raatplegen, en naar mate de *dialekt* of *tongval* van de eene lantstreek de *a* in de woorden scherper of zachter; heller of doffer hooien laat, daar naar volgens op eenen meesterachtigen toon de spelling besliffen: daar dit waarlijk niet beslist kan worden uit de bijzondere spraakvormen, maar moet worden afgeleid uit den algemeenen taalgront (*dialektus communis*), in wien de ware natuur der tale moet worden gezocht; en die ons leert, dat het gansche verschil afhangt van het al of niet volgen

van

van de laatstgenoemde Regelmaat, die, zo dra als iemand de Vokalen in 't gemeen, als *e, i, o, u*, met de zelfde Vokaal verlengt, dan ook de verlenging der *a* met *a* vereischt. Omtrent de *ee* valt geene twijfeling; zo min als tegenwoordig over de *oo*, en *uu* getwijfelt wordt, en allermintst over de dubbele *i*, die op een verschillige wijze, by sommigen (*ij*) by sommigen (*y*), maar allernaaukeurichst by velen der ouden *ii* geteekent wordt. Jammer is het maar, dat zovele boeken derzelver onderscheiden merkteeken zo slordig verzuimt hebben. De ganse gront van dit verzuim vindt men in de bedorvene uitspraak, die aan deze dubbele *i*, in *zijn*, (suus), *wijn* (vinum) *muzijk* (musice) *Latijn* (Latinus), in onze meeste Hollantsche steden gegeven wordt, zo dat ze naauljks meer by velen van de *ei* te onderscheiden is; en de aart dier dubbele letter zo verre afwijkt, dat zy zelfs al ene eigene plaats in 't Alphabeth achter de letter *x* beslaat, en in kracht gelijk gehoord wordt met de *ei*: daar het klaar is, dat, zo deze *y*. of *ij*. aldaar een plaats verdient, het zelfde recht ook toe moet komen aan de overige dubbelklinkers *aa, ee, oo, uu*. Men zegge niet; de *y* is een bijzonder letterteeken, dat algemeen voor ene letter aangenomen is, en daarom ook een plaats in 't alphabeth verdiene, in dier voege, dat, zo men voor de dubbele *a, e, o, u*, ook enig bijzonder lettermaakfel wist uit te vinden, men, op de wijze der Grieksche  $\eta$  en  $\omega$ , haar geerne ene plaats in de Letterlijst zoude inruimen. Want daar dit eer te bespie-



gelen dan te verwachten, en ook niet zeer noodzakelijk zy, zo ontkennen wy wel sterk dat algemeen gebruik der y, vooral tegenwoordig, nu men zozeer als ooit de ware dubbele i tracht te doen herleven, uit aanmerking van derzelve waren aart, en het nut daaruit voortspruitende. Waarbij noch komt, dat daar de y. nooit anders in oude MSS. en gedrukte boeken voorkomt dan voor de enkele i, (gelijk de Heer HUYDECOPER (d), doch tot groot jammer, voor zich zelfs wat te laat heeft aangetoont.) daar en tegen de dubbele i altoos naaukeurig hare plaats en teekening [ *ii* of *ij* ] in die zelve schriften blijft bewaren. Ik beroepe my op alle oude Schriften, en Drukken; maar wil niet instaan voor de onvergeeflijke onachtzaamheit van latere uitgevers, die in het drukken van Hantschriften of aanhalen van oude uitgaven dat zo merklijk onderscheit verwaarloost hebben. Ik konde hier een ruim velt van voorbeelden openen; doch, (om het nooit volprezen werk van den Hr. HUYDECOPER, die zijnen mislag zelf verbeterd heeft, onaangeroert te laten) een voorbeeld voor duidzente strekke de zo jammerlijk mishandelde *Spiegel Historiaal* van L. VAN VELTHEM. Wy mogen ons vrijlijk beroepen op de *Nederlandsche Bijbelvertaling*, die dit onderscheit noch zuiver blijft bewaren. Dat nu deze dubbele *ii* thans niet volgens deze teekening gevonden en geschreven wordt, maar altoos voorkomt

(d) Zie het allerlaatste blad zijner *Proeve*.

komt onder het maakfel van ij, zulks doet ter zake niet. 't Is zeker dat de verlenging der laatste i nergens anders uit is voortgekomen dan uit de bedorven Monnikew, doordien zy in de Latijnsche taal, die hun meest eigen was, op dezelve wijze de dubbele ij met een staarthaal streken; schrijvende dus *imperij*, *obijs*, *dominij*, gelijk uit oude Latijnsche Hantschriften blijkbaar is. Hierby komt, dat de genen, die oude Nederduitsche hantschriften gehandelt hebben, zeerwél weten, dat de teekening van *ii* zonder enen staarthaal van onder, zeer gewoon geweest is in vroegere dagen. Gansche boeken zijn er voorhanden, waarin men niet anders geschreven vindt dan *miin*, *siin*, *siinre*, *diin*, *buyskiins*, *desgeliic*, voor *mijn*, *zijn*, *zijre*, *dijn*, *huiskijns*, *desgeliik*, en honderden van dat soort. Vanwaar dan ook komt, dat hoe naaukeurig de Hr. K. BURMAN in zijne *Utrechtsche Jaarboeken* ook mag geweest zijn, hy evenwel de ij niet alleen niet onderscheiden heeft van y, maar ook ter plaatze waar *ii* geschreven stont, zulks voor *ie* aangezien en dus geschreven heeft, *die daer op gemaect zun* voor *ziin*; *overgegeven zun*; *tot deser int* voor *tiit*. Zie hem I. D. bl. 58. verg. bl. 67. r. 3. 7. bl. 82. r. 13. 7. 143. r. 9. 3. alwaar *geluck* voor *geliik*. (e) Welk alles genoeg zy, met slechts

aan  
(e) En waarom zoude ik zwijgen, dat men zulks ook in vele gedrukte werken aantreft? D. JONCTIJS schrijft hierom nimmer anders in het boofst van zijn dichtwerk dan ROSELINS OOCHEB. De oude uitgave van M. STOKK, draacht op het voorhoofst RIIMKRONICK, ENZ.

aan te stippen , oordeelende wy , dat zulks geen breeder betoog benoodicht heeft ; gelijk wy 't ook overtollig zouden achten , dezen onzen taalgront , nopens de verdubbeling der Vokalen in 't gemeen , te staven met gezag van Taalkundige Schrijveren , die op gelijken voet met ons van *dubbele vokalen* gesproken hebben. Wy zouden anders moeten gewagen van de Kamer in *liefd bloeiende* , die in hare *Twe-spraak vande Nederduitsche Letterkunst*, Amst. 1614. 8°. bl. 17. 18. op die zelve leest reets schoeide. (f). Doch aanmerkelijk is in dezen de Spraak- of Spelkunde van den schranderen PONTUS DE HEUTER , wien wy met geen stilzwijgen kunnen of mogen voorbij gaan , daar hy bl. 33. onder onze 24. letteren ook telt de *a, aa; e, ee; i, ij; o, oo; u, uu.* Doch men hore hem in velerlei opzichten zijne eigen taal spreken. Van a. e. i. o. u gewagende , zecht hy bl. 37. „ *Die vijf vocalen brengen voorts vijf lainge vocalen , baar letters doubbelerende als die Grieken in E en O donn.* ” Op deze wijs telt hy dan bl. 38 *tien vocalen* , en het uitspreken NB. alleen maakt dezelve , bl. 39. lang en kort , in *bat , baat ; let , leet ; zin , zijn ;*

(f) Het zelfde zag ook de Predikant LEUPENIUS in zijne *Taalkwaarnemingen*. Ja allen , die aan de Taat het bunne deden. Men hoort L. TEN KATE I. bl. 157. „ Bij de *Rijm-Kronijk* van MELIS STOKE 'die van de jaren 1300 is) en bij de verdere schrijvers [NB.] tot a. 1600. toe , bevind ik , dat de *Spelling van de lange Klinkers* wanneer in een zelfde silbe geen Mede-Klinker agter opvolgt , op de *Latijnsche wijze doorgaends enkel genomen word* , zo wel by de A. als E. en O. ” voeger by de U en I.

zijn; grof, groof; put, puut. Van de A. en hare zuster AA. zecht hy bl. 41. "A is een van de starcste vocalen, ende wil in veel wóorden (laine zijnde) gedoubbelt zijn, daermen qualic (NB.) die Diphthonge ae schrijft, als, *laat, baat, graat, staat.*" Van hier dan ook, dat hy bl. 63. nopens. de y of ij, zo als zy in het alphabeth tusschen. de x en z voorkomt, zegt: "die *doubbel ij* (zomen die qualic, nomt voor letter, en wel als lainge vocael) heb ic achtergelaten enz." Aanmerkelijk is ook zijn zeggen bl. 65, "die vijf korte vocalen hebben alle lezers en schrijvers, altoos bekend geweest, maer die lainge vocalen qualic of niet." Voorts geeft hy enige voorbeelden op van elke vokaal, als *dat, lat, - net, bet, - daat, laat, - neet, beet*, alleen daar in misfende, dat hy den tweeklank *ie* in *dier, vier*, mengt tusschen de woorden met dubbele *i* gespelt. Het slot van welk alles is, dat hy de benaming dezer dubbele vokalen aan ieders verkiezing vrijlaat in deze bewoordinge, bl. 67. "Tis even vela of ghij die lainge vocalen nomt grote a, e, i, o, u, lainge a, e, i, o, u, *doubbel a, e, i, o, u; of elke letter twemaal nomt, alleen als ghize onder die letteren niet en telt, dwelc alleen die korte vocalen onder alle taels letteren soukoms, ende dus lainge qualic ij. heeft gedaen.*" Kan er wel iets gelijkliudender zijn met het geen wy dus verre hebben trachten te betogen, dan even dit? (g).

4°. Dus

(g) Hier kan ik nog blyvoegen, dat de Muiderdrost, goort

4°. Dus verre hadden wy ten aanzien der Latijn-  
sche en Nederduitsehe gelijkstemmige Vokaalverdub-  
beling te spreken. Verder strekt zich dezelve by  
de oude Schrijveren niet uit. Blijvende in haar ge-  
heel de onvervalschte en zo veel jaren vasten stant  
gehouden hebbende spelling met ene enkele vokaal,  
in geval er geene medeklinker de syllabe sloot, waar  
door men zonder de minste dubbing, *laten*, *leren*,  
*wiven*, *komen*, *muren*, schrijven bleef. Deze spelre-  
gel heeft, zonder enig acht te slaan op het enkelvoud  
der woorden *laat*, *leer*, *wiif*, *koom*, *muur*, (dat  
hier ook niets te zeggen heeft) van alle ouden tijden  
af stant gegrepen, tot noch lange na die tijden, waar-  
in kerk- en burgerstaat door de overheersching van  
dwingelanden in rep en roer gestelt geene bekware  
gelegenheit schenen te laten ter beoefening der Taal-  
kun-

NOORT het zelfde denkbeeld in latere tijden heeft gekre-  
gen, en dat daaruit gesproten is, dat hy na *Septemb.*  
1641. tot op zijn doot zich ten aanzien der *a* aldcs  
aan de twee *aa*, gehouden heeft, daar hy te voren de  
*ae* gebruikte. — Ja zelfs zijne *Waarnemingen*, op wier slot  
hy (§. cxxvi. doch later dan het overige) zijne gedach-  
ten over die *aa* geuit heeft, zijn in zijn eigen Hand-  
schrift tot Artikel LXII. toe doorgaants met *ae* geschre-  
ven geweest, maar luidt der getuigenis van TEN KATE  
op de genoemde §. cxxvi., wier inhoudt dit is: „ZEE-  
„ *gbe*, *vekklaaren*, „ *zeeden*, en diergelijke te schrijven  
„ met twee *ee*. als boven, oft' twee *aa*. even als *ge*.  
„ *lijken* met twee *ii* oft' een *y* dubbel ” even te voren  
(§. cxvii.) hadt hy gezecht, dat men volgens de spel-  
ling met een enkele Vocaël dan ook zoude moeten zet-  
ten *MINEN*, in plaats van *MIJNEN*, en daarom schijnt  
hy 't gebruik dier enkele vokalen verworpen te hebben.

kunde, die sedert dien tijd allengs vervallen is. Datmen in opgenoemde en soortgelijke woorden nimmer van enige letterverdubbeling geweten heeft, daarvan kunnen getuigen, zo vele Schrijver en, als het iemand ter bevestiging van mijn gezegden zal gelieven in de hant te nemen. En dit is, het gene wy bl. 308. zeiden, dat naamlijk de verdubbeling onzer letteren zich naderhant gefchoeit heeft op de leest van andere talen, *zo nochtans dat men vast bleef houden aan de alleroufste gewoonte, om geene vokalen te verdubbelen, ten ware zy op een consonant nederkwamen.*

5°. Maar kan het niet ont kent worden, dat er in het Grieksch noch heden voerftappen zijn gebleven van de oude verlenging, zodat wy hieruit hebben overbehouden twee bijzondere lettermaakfelen, Η en Ω, dienende om de lange E en O, die zich in ΗΕΡΡΟΟC, PHOOME E, MNEEMEE (b) hooren liet, gevoeglijk uit te drukken: en zal ik dit op onze taal toepasselijk maken; zo moet men alvorens aanmerken, dat de ware klank der twee dubbele klinkers vooral behoort, in acht genomen te worden. 't is by my volkomen zeker, dat deze Η en Ω in haren eersten oorsprong geen' anderen aart dan ene dubbele e, en o, en geene andere uitspraak, dan die wy in *veel* en *veel*, *ros* en *roos* ontdekken, gehad hebben. Maar het is vervolgens mijns bedunkens ook waar, dat, zo het doorgaat, dat de Η het geblaet der schapen, volgens

(b) Graece ἠρος, ῥόμη, μήμη.

gens de getuigenisfen in klank (*i*) nabootst, deze letter, en waarschijnlijk dan ook de  $\bar{\omega}$ , in 't vervolg een verschillent geluit heeft aangenomen; waar door gekomen is, dat zy beiden, en zy beiden maar alleen, een bijzonder lettermerk voor zich gekregen hebben. Deze verlenging en verscherping van geluit hadt niet slechts plaats, daar een Consonant op de Vokaal aanstootte, maar ook daar geene consonant ten hinder strekte, als blijkt in  $\bar{\rho}\acute{\iota}\mu\eta$ ,  $\bar{\alpha}\eta\mu\alpha$ ,  $\bar{\iota}\eta\mu\alpha$ ,  $\chi\acute{\alpha}\rho\omicron\varsigma$ . Pasten wy dit op onze taal toe, wy zullen daarin eene verwonderlijke evenredigheid en overeenkomst vinden met de Grieksche. En het is juist dat gene, 't welk door zo weinigen van onze letterkundigen begrepen, den voornaamsten gront der onzekerheit en wispelturigheid in het stuk der Vokaalverlenging geleit heeft. Hierin zal ons te pas komen de juiste verdeling, die wy uit den schranderen TEN KATE bl. 297. en 298. hebben opgegeven, daar hy de langklinkers *ee*, en *oo*, in *geef*, *leef*, *wéék*, *béén*; *door*, *voor*, *dóóf*, *stróóm*, ene onderdeeling toekent van *scherpe* en *zachte langklinkers*, of *dubbele vokalen*, waar van de ene een *zacht*, en de andere een *scherp* geluit doen hooren. Wy zullen hierin van meer tot min bekende dingen kunnen afklimmen; en vooreerst ene algemeene aanmerking

(*i*) Wy spreken hier van den klank der Grieksche  $\bar{\eta}$ , zo als die tegenwoordig hier te lant meest gangbaar en gebruikelijk is, niet onkundig, wat hier tegen ingebracht is door den ber. JOH. ROD. WETSTEN. *lib. pro genuin. Ling. Graec. pronunc. Orat. Apolog. III. VI. et VII.*

king maken , dat er by ons ene menigte woorden thans met *ee* en *oo* geschreven worden , die in haren aart niet anders zijn dan tweeklanken (*-diphthongi*) en daarvoor of in onze oude taal erkent en gebezicht , of uit onze verwantschape talen kenbaar zijn. Van dezen aart zijn 1°. alle woorden , die thans met *ee* , maar voorheen met *ei* geschreven zijn. b. v. *teiken* , *gemein* , *allein* , *meinen* , *verkleinen* , en vele anderen , die thans de *i* verwerpen , maar hun scherpe klank behouden. Dus schreef men oulings *deilen* , *beilen* , *spein* , *veig* , *veim* , *reip* , *ein* , *deig* , waar voor men thans zecht , *deelen* , *beelen* , *speen* , *veeg* , *veem* , *reep* , *een* , *deeg* : daar tegen was het outtijts gemeen te hooren *dreegen* , *verbreeden* , *verspreeden* , *leeden* , *weenig* , waar voor thans 't gebruik eischt *dreigen* , *verbreiden* , *verspreiden* , *leiden* , *weinig*. 't Naau verbant , dat er tusschen deze scherpe *ee* en *ei* is , maakt ook , dat wy dagelijks noch onverschillig hooren *vleesch* en *vleisch* ; *gemeenschap* en *gemeinschap* ; *kleen* en *klein* ; *bleek* en *bleik*. Ja het ontdekt zich allerklaarst in zulke woorden , die enige toevalligheid van zamenvoeging , verkorting of anderszins ondergaande , reffens hier van worden aangedaan. Dus zechtmen altoos *verbreiden* , en integendeel in 't slamwoord nimmer *breid* , maar altoos *breed* : *bleiken* zechtmen , en *de wasch naar den bleik zenden* , en daar tegen steltmen *ene bleeke kleur*. *Heim* voor *huis* is zecht bekend , en daarvan *heimlijk* , in 't *geheim* , maar wederom *nitbeemsch* , *inbeemsch* , *beemraat*. *Steen* en nimmer *stein* , integendeel nooit *Tiselfteen* , *Batesteen* ,  
maar



maar *Tyselstein* en *Batestein*. Altoos leet, waarvatt *iemant leet aandoen*, maar altijd *leider!* voor *belaans*. Nimmer *beilen* in plaats van *beelen*, maar altoos *beil*, *heilig*, *heilant*. *Bereiden* en *bereit*, maar nooit anders dan *gereet*; en *alreede*, *alreets*, maar wederom integendeel *albereids*. Deze staaltjens dunken my dat overtuigende genoeg zijn, om te kunnen zeggen, dat aan deze lange *e*, in verwisseling met *ei* een geheel ander en scherper geluit gegeven wordt dan men hoort in *leven*, *geven*, *sneven*, *beven*, *beeft*, *steken*, *steekt*, in welken men de zachte lange *e* zeer klaar kan onderscheiden. Zo zeker nu als 't ging, dat de outste Schrijveren zich bedienden van de korthheit in de spelling in 't gemeen, zo zeker is het ook, dat, sedert de redeneu (*k*) voor die algemeene korthheit hare kracht begonnen hebben kwijt te gaan, alle onze Schrijvers zich eenparig hebben toegeleit, om, den gemeenelantschen spraakvorm volgende, dit zo merklijk klankverschil der scherpe langklinker *éé* behoorelijk in acht te nemen, zodat zy alle die woorden, waaraan die scherpe klank verbonden was, naaukeurig van de *zachte e* onderscheidden door het dubbeltaten dezer letter; schrijvende dus nooit anders dan *deelen*, *beelen*, *speenen*, *teeken*, *meenen*, *verkleenen*; behoudende voor het overige de *zachte lange e* in *leven*, *beven*, *steken*, *bevelen*, *gezwegen*, *verleden*. Men kan hieruit nu zeer gemakkelijk bevroeden, dat in alle die woorden, waar de *EE* voor de *EI* gebezicht wordt, meer dan

(*k*) Zie TEN KATE bl. 159.

dan een enkele klank gehoord wordt. En dat deze EE waarlijk de kracht van een *Diphthong* bezitte, en dit dus geen willekeurig onderscheid zy, bewijzen ons de Alemanische, Franktheutsche en Moesogotische Dialekten; de eersten door alle die scherp- en langklinkende woorden (volgens enen doorgaanden en by L. TEN KATE I. D. bl. 165. aangeprezen' dialektregel) stantvastig met de *ei*, de laatste met de *ai* te schrijven; vanwaar dan in het M-Gotisch *ains*, *ainsalib*, *stains*, *tains*, *arbaidjan*, *garais*, *taiknins* gevonden wordt in plaatze van ons *een*, *eenvont*, *steen*, *teem*, *arbeiden*, *gereed*, *teekenen*. Van dezen zelve aart zijn 2°. alle woorden, die thans ene scherpe lange *o* doen hooren; wier ware natuur, zo verduistert als zy thans, en met de zachte *o* in *kogel*, *boter*, *gestoken*, *gevolgen*, *bevolgen*, *komen*, verward is; zo aanmerklijk is zy in de outheit: waarin zy niets vertoont, dat enigen zweem ener zachte letter en enkele vokaal heeft; maar alles daarhenen wendt, dat wy tegen wil en dank erkennen moeten, dat zy in kracht niet anders dan een *gemengelde vokaal* of *Diphthongus* te noemen zy. Al wie aan de bedorven Amstellantsche Dialekt niet is verslaaft geworden, zal licht bemerken, dat in de woorden *ooren*, *oogen*, *schoot* (gremium) *loon*, *hoog*, *booren*, *koopen*, *doopen*, *hoofst*, *boom*, *doot*, een geheel andere klank berust; dan wy in de zo evengenoemde *komen*, *boter*, *gestoken* enz. ontdekken. Dit zelfde heeft reets // voor anderhalve eeuw e aanleiding gegeven tot het zoeken naar een gevoeglijk middel, om deze

zo verschillende klanken door bijzondere letterteekens uit te drukken. Men leze er de *Tweespraack* der kaffier in *liefde bloeyende* over bl. 24—26. Waar zy onder anderen aanmerken, datmen onderscheidenlijk het geluit der *o* en *o* in 't verlangen metkt „in de volghende de woorden; *kool*, carbo, en *kool*, caulis; *hoop*, „ *spes*, *hoop*, ucervus; *ick kooch spys*, *ick kook* of „ *brakte*; *ick sloot claudibam*, *een sloot fossa*; *ick poot* „ *planto*, een *poos pes quadrupedis*, *roock*, odor, *roock* „ *fumas*; *ick bood geld voor*, *een boot*, *ick loof*, laudo, „ en *gbe!loof fides*, met noch ontelbare.” Verder zeggen „ zy: Andere hebben de *oo*, met *oi* ende *oa*, willen onderscheiden schryvende *oick*, *koipman*, *ick boir*, *gbe-* „ *boif*, enz. ofte *oack*, *koopman*, *boar*, *gbeloaf*.” Het welke zy om andere redenen afkeuren. Men ziet hieruit wát klank de gemeenelantsdialekt, in vroeger tijden, en ook noch, aan deze onze scharpe *oo* heeft toegekent, in zo verre van de zachte *o* verscheiden, dat de eerste eer in *au* (waaruit zy is gesproten) zoude kunnen keeren, en de laatste eer zoude overgaan in *eu*, dan dat zy met elkander zich vereenigden. Dit verschil van *eu* en *au* zal de zaak ophelderen, en inag daarom iets breeder worden uitgehaalt. 't Is by ons der zachte *o* eigen, dat zy in honderden van woorden in de *eu* verandere. Hiervan noch in onverschillig gebruik *logen*, *leugen*; *molen*, *menlem*; *nore*, *neute*; *loze*, *leuze*; *opsporen*, *opsporen*, *volem*, *veulen*; *slove*, *sleuve*; *floren*, *fleuren*; *liefskozen*, *kozen*, *kenzelen*; met noch vele anderen, die, hoewel zy zonder eniggen aanstoot in gemeene gesprekken gehoort,

hoort, als platte taal in gefchrift zouden getelt worden, by voorbeelt door (per) *deur*; *wonen*, *wennen*; *honig*, *beunig*; *zoon*, *zeun*; *grominge*, *greuninge*; *konning*, *kenning*; *zomer*, *zeumer*; *joot*, *jeut*; *gewoonte*, *geweunte*; *storen*, *steuren*; enz. Om nu niet te fpreken van een groot aantal der zulken, die zonder aanftoot thans *eu* klinken, maar oulings de zachte *o* gehad hebben (1), welke zachte *o*, daar zy der Hoogduitsche *u* nabykomt, voorts van *u* in *eu* verwandelt is. Heel anders is het gelegen met de fcherpe *o*, die nooit in *u*, noch *eu* verwisfelt is noch ooit heeft kunnen verwisfelen, maar altoos in evenredigheid heeft geflaan met een gemengelt geluit van *o* en *a*, meer overeenkomstig met der Latijnen tweeklank *au*, en Grieken *av*, vanwaarwe ook vele woorden uit het Latijn ontleent hebben. Hiervan *kool* (*caulis brasicae*, *brascica*).

(1) By voorbeelt: alle deze woorden *teuge*, *teuteren*, *kreuken*, *breuke*, *deugen*, *deure* (janua), *keur*, *vluugel*, *dreunen*, *beugen*, *geur*, *beuvel*, *jeuken*, *kneuteren*, *keuken*, *fpreuke*, *keuvel*, *reutelen*, *leure*, *peuteren*, *preutelen*, *reuke*, *reuzel*, *febeure*, *fteutel*, *teuteren*, *verbeuren* enz. deze allen, zegge ik, gingen outtijts in de zachte *o* uit, en men zeide toen, *toge*, *lateren*, *broke*, *dogen*; en zulks had zijne wezenlijke reden; „namelijk omdat alle die woorden, den genoegzaam van enerlei oorfpronk zijn, als afdalende uit de Praeter. Imperf. Subi. van werkwoorden, die op *ui* of *ie* in Infin. den klemtoon geven” volgens de fchrandere opmerking van den letterkundigen T. KATE I. D. bl. 279. uit wien wy deze woorden ten voorbeelde hebben overgenomen. Vergel. II. D. bl. 22. En wel zo, dat er geen een onder de in *eu* veranderden gevonden wordt, waarby de fcherpe *o* gehoord wordt.

cā) *óór*, (auris) *móór*, (maurus), *póés*, paufa; *póó-  
ver*, pauper, gall. *pauvre*; *zbesóór*, thans *tresóór*,  
thesaurus; *kloofster*, claustrum; (*óógstmaant*, augustus,  
met verwerping namelijk der *u* voor de *s*;) daar we-  
derom integendeel alle woorden, die uit der Latijnen  
korte *o* gevloeit, doch meestal bastert zijn, by ons  
de zachte *o* hebben: *koor*, chorus; *koorde*, chorda;  
*kolen*, thans *keulen*, Colonia Agripp., *gepopel*, of *ge-  
peupel*, (populus); *koken*, *keuken* van coquina, *mode*,  
(mos, modus vestiendi) *nobel*, (nobilis) *olie*, (o-  
leum) *pool*, (polus) *poorte* (porta) *roze*, (rosa) *schol-  
te*, (schola) *toon*, (tonus), *zole*, (solea); hoedanigert  
wy er meer konden opgeven door behulp van den  
grooten TEN KATE, die hier ons in voorgelicht heeft  
F. D. bl. 289—292. Noch klarer zal dit doorstra-  
ken, wanneer wy de verwantschape talen raatplegen.  
Dan ontdekken wy, dat, gelijk in 't M-Gotisch  
de zachte *o* vry regelmatig streek behielt, en nu  
eens *o*, dan weder *u* geschreven werdt, integendeel on-  
ze sêherpe *o* altijd evenredig stout met der *Goten* AU;  
zodat het geen by ons met *óó* gespelt wordt: *wóórt*,  
*dóó*, *dóóp*, *gelóóf*, *bóóg*, *bóóren*, *kóópen*, *lóópen*, *lóón*,  
*óóg*, *óók*, *schóórt*, *hóóft*, *bóóm*, by hun in dezer voege  
is gespelt: *waurd*, *dautbus*, *daupeins*, *galaubeins*,  
*haubs*, *hansjan*, *kaupan*, *blaupan*, *laun*, *augo*, *auk*,  
*skauts*, *baubiib*, *bagms*, om van andere aanver-  
wanten, en vooral de Hoogduitsche, thans te zwij-  
gen (*m*), waarin de ijver ons te verre vervoeren zou-

de :

(*m*) Wy zijn deze woorden verplicht aan de doorzich-  
tigheid

de: dienende dit alleen maar om te toonen, dat er buiten de zachte lange *a, e, i, o, u*, welke men hoort in *maken, koken, muren, leven, ziden*, voor welk laatste men thans schrijft *zyden* ofte *tijden*, ook noch een byzondere, scherpe, dubbele en gemengde klank van outs af plaats gehadt heeft, die nootzakelijk vereisoht, datmen den zelven in het schrijven van de andere zachter klanken onderscheide. Dit nu hebben onze beste Schrijvers zo naaukeurighjk gedaan, zo heilig onderhouden, en KILIAAN in zijn kostlyk *woordenboek*, met vele anderen, zo zinlyk nagevolgt, dat het te verwonderen is, datmen in de vorige eeu tot zo verre heeft kunnen verbasteren van de eens zo evenredig en algemeen aangenomen Spelling, dat thans dit gansche onderscheit niet meer gekent, by velen als een grilligheit, ja gansch nodelooze en netelige sijnheit, wordt uitgekreten, vooral by de Amsteldammeren, of (volgens TEN KATE I. D. bl. 118.) by die *geenen, die tuschen Noordbollaas en den Rijn woonen, by wien dit onderscheit in de uitspraak niet wordt waargenomen, als gebrukende alleen de zachte lange e. en o.* „Waardoor zy niet „alleen (dus drukt hy zich uit) „zondigen teegens de „Gemeene-lands Dialect, maar ook vervallen in „een' Dubbelzinnigheit van woorden, van 't welke „veele Zuid-Hollandsche Steeden, en andren van onze

tigheit van onzen grooten Meeſter L. TEN KATE D. I. bl. 168. enz. by wien men vorders zie: vergelykende JUN. in zija *Glossar. Gotbic.*

„ onze Nederduitsche Provincien, die dit onderscheid „ in agt nemen, vry zijn.” Dus spreekt hy, en laat kort daaraan volgen, 't geen wy reets met zo vele en meer woorden onder 't oog gebracht hebben, „ dat „ namelijk de agtbaarste Schrijvers, in 't bloeyendste „ van de voorgaende ééw, in de Geméene spelling „ zig van dit volgende onderscheid bedienden, Dat „ ze, wannéér in één zélfde Lettergreep' géén Mee- „ de-klinker volgt, voor de zachte Lang-klinkende „ EE en OO. eene énkele  $\bar{e}$  en  $\bar{o}$ . én voor de har- „ de  $\bar{e}\bar{e}$  en  $\bar{o}\bar{o}$ , eene dubbele EE en OO, gebruik- „ ten, dus [ zegt hy ] schreeven zy WEKEN (He- „ bdomadae), en WEEKEN (mollire), en HOPEN „ (sperare) en HOOPEN (accumulare), dóg niet „ het ééne voor het andere.” Hierby komt ten aan- „ zien der scherpe  $\acute{e}\acute{e}$ , dat het kenmerk derzelve noch by de lage gemeente van Amsteldam in wezen is; doordien deze volgens ene Friesche Dialekt, die dit beträcht, de scherpe  $\acute{e}\acute{e}$  gebruikt als IE, zeggende *ien* voor *een*, *bien* voor *been*; *wiek*, voor *week* (mol- lis), *gien* voor *geen* (nullus); daar zy in tegendeel voor de zachte EE dit gebruik van IE nooit ver- toont; zeggende als dan altijd *week* (hebdomas) *geen* (hic, ille) enz. Zie TEN KATE I. D. bl. 157. en 243—250. Meer zouden wy er kunnen bijvoegen; doch de verschillentheit dezer klanken, en de daaruit gerezene nootzaaklijkheit om die te onderkennen in het schrijven, geloof ik niet, dat iemand nu meer in twijfel trekken zal, vooral dan niet, wanneer hy in dit

dit licht beschouwt al 't geen dezelve **TEN KATE** in zijn doorwrocht en onwaardeerbaar werk te boek geflagen heeft, D. I. bl. 116. 118. 119. 147.; voorts in zijne IIIe. *verhandeling over de Nederduitsche Letterklanken*, betreffende het onderscheit tusschen de gemeenelantsdialect en die der Amstel- en Rijnlanders bl. 152. enz., gevoecht met de *Bylagen* N°. 3. 4. tot aan bl. 320. Het welk, daar het alles met zeer veel voor- en doorzichtigheit behandelt is, ons in zo veel grooter verwondering over den onvermoeiden **TEN KATE** wegvoert, als hy zelf, een Amstellander zijnde, zo door geboorte als opvoeding, volgens zijne eigen verklaring bl. 152., hierin even zo zwak als andere Amstel- en Rijnlanderen gelaten was, maar die zich zelve alleen door opmerking en eigen waarnemingen heeft op de been gebracht. Men zie hem ter zake vooral op bl. 156 — 161. enz. en de wijze, hoe hy er zelf reets vroeg mede omsprong in zijn boekjen: *de gemeenschap van de Gotische taal met de Nederd.* a. 1710. bl. 5. in not. opgedragen aan den Heer **ADRIAAN VERWER**. Men kan kwalijk gelooven, hoe veel hem in dezen voorgelicht heeft de *Idea Linguae Belgic.* in 't jaar 1707, onder de benaming van *Anonymus Batavus* uitgegeven door den Heer **A. VERWER**; tenware hy zulks zelve liet blijken in zijnen den Heer **A. VERWER** toegezonden (zo straks genoemden) brief (n). Tegen welke *Idea* het my

(n) Want dit zelve was niet alleen lang waargenomen door den Heer **A. VERWER**, die volg. zijnen brief aan Prof.



my minder verwondert, dat de Heer MOONEN zo veel gehadt heeft, naar mate zijn Ed. door dat kleen bewerp byna het gansche zamenstel zijner Taalkunde, op enkel *meenen* en *gelooven* en dus op enen losfen zantgront gebout, in enen ruk zag nederstorten. Door middel van 't verschilder dezer twee letterhelden, te vinden achter den IV. druk van D. V. H. *Geslachtlijst*, en eerstdaags van nieus door ons ter perse te brengen, zijn wy meer en meer van den aart onzer taal door den Heer VERWER onderricht geworden. De weinige doorzicht, die de Heer MOONEN in onze ware taaleigenschappen en oude geschriften hadde, heeft dien arbeit-

Prof. RELANT (bl. 476.) *de gronden van zijne stellingen reets al in 't jaar 1670. in 't ruwe gevat*, en daarin TEN KATE, zijnen bijzonderen vrient, voorgelicht had: maar dit verzuimen van onderscheit noemt hy een verzuim van *SLANTSVOCAL-KLANKEN*, welke daardoor in *eene onredderbare verwarring vallen* zouden: als, zecht hy, in de woorden *vrezen* en *lezen*; *booren*, en *boren*; *waaraf het klankverschil in den zetel onzer Republijeke (Zuisbollans, namelijk) den kinderen bekend is*. Breet schijnen ook reets de Heer VERWER en TEN KATE met elkander over deze en meer andere taaleigenschappen gehandelt te hebben. Immers op niemant anders dan op den laatsten kan ik toepassen, 't geen VERWER (aldaar bl. 473.) zecht ten aanzien des *Tongeslags* in enkele letteren en sylben; en ten aanzien van den klemtoon bl. 479. waar hy hem *iemant zijner kennisfen* noemt. En op niemant weder dan den Heer VERWER kan ik toepassen, 't geen de Heer TEN KATE I. D. bl. 153. zecht: dat, namelijk, de geboorteplaats van den persoon, voor wien hy die aenmerkingen opstelde, denzelven 't voorrecht had gegeven om met zijne eigene uitspraak hierin te rade te kunnen gaen.

beitzamen man niet hoeven te beletten, om uit de in zwang gaande taal ons vele regelen der woortvoeging (*syntaxis*) optemaken, die wy buiten hem misfchien noch zouden ontbeert hebben. Tot het gebruik van wiens spraakkunst wy voor het overige in deze verlichte dagen niemant sterk kunnen aanzetten. Zijn Eerwaard. zal altoos als een der eerste ijsbrekers ziften verdienden lof behouden. Doch ter zake.

Men mag vrijelijk vragen, vanwaar het komt, dat men in de vorige eeu zo vele verschillende Spellingen heeft zien invoeren, daar men noch zo kort te voren een zo zuivere Spelling in dit stuk heeft waargenomen? Ik zoude deze vrage kunnen beantwoorden met op mijne beurt te vragen, hoe het bijkomt, datmen, thans zo zeer verlicht geworden, niettemin zo los en ongeschikt in 't stuk der Spelling zy. Dezelfde redenen, die nu gelden, golden ook toen; maar daar kwam noch by een algemeene taalverwoesting door vermenging met alle die vreemdelingen, welke in de Nederlantsche beroerten binnendrongen, en geene gevoegzame gelegenheit overlieten ter hanthaving onzer spraak. Ik ontkenne niet, dat de taal bebouwt zij in 't midden dier verwoestingen. Zulks wijzen genoeg uit de menigvuldige in die tijt opgerichte en bloeiende Rederijkkamers (•). Maar  
het

(•) Wy wenschten zeergaarne, dat zich iemand onzer taal- en dichtlievende lantgenooten wilde verledigen, om, het geen mijns wetens nimmer is gedaan, een beknopt en geschikt verhaal te geven van de oude

het was ten dien tijde al voor een goet gedeelte met dezelve omgekomen, en men begon allengs van de oude zuiverheit af te wijken; tot datmen eindelijk, en juist in den Amstellantschen tongval, het Hooft der toenmalige Dichteren, en vraagbaak onzer taal, zag overslaan tot ene gansch nieuwe Spelling, waaruit van tijt tot tijt zo vele zinnen als hoofden zijn gerezen. Ik meene de algemoene verdubbeling van letteren in sylbaren, die met geen consonant besloten worden; waaraan de Muiderdrest HOOFT de grootste schikbaarheit heeft bijgezet (p), en die zijne navolgers gehad heeft; terwijl anderen al zeer regelmatig meenden te schrijven, als zy in het verlengen of verdubbelen van vokalen, wier fylb geen consonant besluit, waarnamen, of er een of twee vokalen in het Enkelvoudige of Eensylbige woort gevonden werden. Een Regelman voorwaar! zoverre buitensporig, als het denkbeelt van den aart eens zulken Enkelvouts of Eensylbigen woorts valsch en ongegront is. Zy meenen by voorbeelt, dat het meervout *dre/ven, mu/ren, ba/sen, be/sen, ho/ven, stoven,* ko-

Rederijkamers hier te lande. 't Weinige, dat er my van bekend is, biede ik gaarne met anderen daartoe aan. Het werkjen: genoemd: *Den Lusthof van Rotborica, of beschryving van de t'zamenkomste der Hollandscher Cameren van de Redenryckers, binnen Leyden, Leyd. 1596.* 4to. elders aangehaalt, is my in zijne iuiste waarde onbekent.

(p) Waarover VONDEL zich zo zeer beklagde, en waartegen hy zijne Nederlanders waarsthouwde in de opdracht voor de HEKUBA; en in 't noodig bericht over de nieuwe Nederduitsche Misspellinge. Zie TAN KARE I. D. bl. 260. Voor hem hebben dit ook reets anderen gedaan

*komen*, zich schikken moet naar 't enkelvoudig getal dier woorden. En dus ver meenen en denken zy, mijns oordeels, zeer wel. Maar 't gevolg, daaruit getrokken, datmen volgens het Enkelvoud, *dreef*, *muur*, *baan*, *beef*, *hof*, *stoof*, *kom*; dan ook behoort te schrijven, *dreaven*, *muren*, *bannen*, *beeven*, *boven*, *stooven*, *komen* is ongegront en tegen den aart der taal. Bedachten zy, dat onze outste en geschiktste Spelling (gelijk wy boven toonden) niet geweest zy *broot*, *dreef*, *muer*, maar *brode*, *dreeve*, *mure*, en dat daar navolgens ieder woort zijn meervout heeft gekregen: bedachten zy, dat in die woorden *brōde*, *drēve*, *mūre*, *bāne*, op de eerste lettergreep, (als uitmakende het zaaklijke deel des woorts) de gansche kracht en klem der uitspraak nederkwam (*q*), en dat dus die eerste syllabe van nature lang is, zelfs

ZON-

(*q*) Wy kunnen dit noch nader ophelderen door onze gewone wijze van inkrimping der lange vokalen, waar een staart op volgt met de letter *d*, in *tre-den*, *be-den*, *da-den*, *ra-den*, *bo-dem*, *do-den*, *zo-den*, *sta-dig*: in dezen wordt de *d* weggeworpen, en de staartconsonant smelt in de vorige sylb, en maakt alhier ene verdubbeling der *e*, *a*, *o* in *tre-en*, *da-en*, *bo-om*, *sta-ag*; dienende om door het schrijven der enkele vokaal den klank die er was in de lange vocaal van *tre-*, *da-*, *bo-*, *zo-*, *sta-*, niet te doen overgaan in enen korten *tren*, *dan*, *stag*, *bom*. Dus dan zietmen, dat niet slechts de *d*, maar ook de volgende *e* en *i* in *dadēn*, *stadig*, verloren gaan, en er niet anders overblijft dan *trē-n*, *be-n*, *da-n*, *ra-n*, *bo-m*, *dōd-n*, *zo-en*, *sta-g*: en hoe belachelijk derhalve zy zijn, die, hoewel zy anders

66

zonder verdubbeling der vokaal : zy zouden dan tefens bedenken , dat wy in de regelmatige ordening van onze spelling niets te schaffen hebben met *broot*, *dreef*, *muur*, *baan*, *beef*, *hof*; ja dat deze laatste spelling en woortvorming dier eenfyllabilche woorden by ons geheel niet in aanmerking komen kan , dan voor zo verre een verregaant ingeslopen rijmverlof van Achterafkapping der letteren (*metaplasmas detracticus*) deze spelling van *broot*, *dreef*, in plaatze van *brode*, *dreve*, *mare*, heeft ingevoerd. Dat geschiedende hebben wy te voren gezien , dat daar de lettergreepbesluitende consonant *d*, *v*, *r*, achter *brō - | drē - | mū*, | een verdubbeling der Klinkers *o*, *e*, *u*, nootzaaklijk maakte, om in geen zwaarigheid van *brod*, *drev*, *mur*, te vervallen. In later tijt kwam hier noch by de gewoonte , om by voorbeelt *maecht*, *breeckt* enz. te schrijven , het welk, in 't meervout blijvende, die verdubbeling van klinker in *maecken*, *breecken* doet nootzaaklijk worden , om geen *macken*, *breecken* te lezen , even als stont er *makken*, *brokken*.

Dit alles zo zijnde ten aanzien der Lettergrenpen , waar geen consonant op sluit , kunnen wy ten laatsten treden tot het besluit der hedendaagch te verkie-

sa schrijven, hier de *ae* behouden in *de-en*, *re-en*; dewijl dit doorgaande men dan ook *be-en*, *ze-en*, *ste-ig* zoude moeten schrijven , zizo de Analogie dezelfde is.

kiezene spelling. Wy hebben gezien, hoe de Griekſche en Latijnsche taal (en laten wy er bijvoegen alle Europeſche levende talen; en inſgelijk alle onze oude aanverwanten) in haren bloeienden ſtaat van geene vokaalverdubbeling geweten hebben. Wy hebben voorts bewezen, dat noch in vroege noch in later tijden, tot aan de geheele taalverbaſtering, onze taal zulke vokaalverlenging heeft gekent. En tuſſchen beiden zagen wy ook, dat er in onze taal een heerlijke eigenſchap is opgeſloten, dat zy *den klemmenden toon der lange uitſpraak* (r) altoos vallen laat op het meest-

za-

(r) *Den klemmenden toon der lange uitſpraak* zegge ik met enige omzichtigheit: durvende hem niet volſtrekt *accent* noemen, omdat een naaukeuriger onderzoek my heeft doen voorkomen, dat, (gelijk by de Oude Latijnen een licht onderscheit ſchijnt gemaakt tuſſchen de uitſpraak *ener lange ſyllabe* en *tuſſchen den accent*) ook mogelijk dit teeder onderscheit by ons in ſommige woorden kan gevonden worden. Altans de gene, die weet, dat de *accent* van woorden zich niet verder dan tot de *antepenultima* kan uitſtrekken, als blijkt in *múlier*, *múlteris*, *muliéribus*; en daarby ook weet, dat het zaaklijk deel des woorts in onze taal meermale op de vierde, en verdere ſyllaben van achteren, zich laat hooren; zal niet kunnen ontkennen, dat wy even dus ook den *accent* noch buiten dat op een der drie laaſte ſyllaben

laten nederkomen. By voorbeelt: *geheim*, *geheimeniſen*; *wiſſelen*, *wiſſelingen*; *barmbértig*, *barmbértigheden*; *änder*, *verändert*, *verändering*, *veränderingen*; *gēven*, *vergēven*, *onvergēven*, *onvergēſlijk*; of *onvergēvelijk*; *onvergēſlijke*, of *onvergēvelijks*. Van eigenlijk zamengezette woorden spreken

zakelijke en wezenlijkste deel des woorts: *beréchten, vergelden, verhandelen, getál, tellen, máken, breken, gemáakt, gebréken. medeklinkende, onnózel, onnózel-heit, eigenschap*, enz. Dit alles vastgesteld, wat besluit valt dan hier optemaken anders, dan dat, de natuur der tale noch dezelve zijnde als voorhenen, het even als voor dezen, de gevoeglijkste spelling *zy*, en behoore te blijven, de enkele lange *a, e, i, o, u*. Ik twijfel geenzins, of ik zal hier tegenkrijgen, of ik op dezelve wijze als *banen, leven, muren, komen*, dan ook zoude willen schrijven *tiden, bliven, mine, winen, nigen*, in plaats van *tijden, blijven, mijne, wijnen, nijgen* of *tyden, blyven, myne, wy- nen, nygen*? Doch hierop diene ik onderscheidelijk te antwoorden. Voor eerst: niemand, denk ik, zal ontkennen, dat de spelling *tiden, bliven, mine, wi- nen, nigen* volmaakt overeenkomt met de ware en volgens de gemeene dialekt alleen goetgekeurde uit- spraak (*s*); 't welk ook daarenboven genoegzaam blijken kan uit alle woorden, die van Latijnschen oorsprong zijn; als, *linum, vinum (t), mile, pila,*

*mn-*

ken wy niet. Men vergelijke intuschen 't gene ten opzichte des nadruks op de onzagt-staertige *Afsteiterni- natie* gezucht wordt door L. TEN KATE D. II. bl. 79.

(*s*) Hierom heeft de Amsteld. MuiderdrosT HOOFD ih zijne *waarnemingen* (TEN KATE I. D. bl. 742.) No. cxvii. al te recht deze uitspraak gedaan: „volgens de „Spelling met een enkele VOCABEL zal men ook MI- „NEN voor MIJNEN moeten zetten.”

(*t*) Dat *wijn* van *vinum* komt, daaraan zal niemand twijfelen, die de verwantschap der Lat. *v.* met de Ne- derd. *w.* uit voorbeelden heeft lesren opmerken: *us-*  
*dum,*

*musica, nilus*, die in 't Nederduitsch klinken en zich eigenaardig schrijven *line, wine, mile, pile, muzike, nile*, of, als de *e*. verloren gaat, *lijn* (waarvan *lijnwaan*, en ook 't *linen, linnen*, zo veel als *het lijnene*, gelijk *gouden, zilveren, koperen*, dat is, *van goud, van zilver, van koper, van lijn gemaakt*), *wijn, mijl, pijl, muziek, nijl*, enz. Maar ten anderen, het is bewezen, dat alle onze outduitsche schriften volgens huare regelmaat niet anders hebben kunnen schrijven noeh ooit anders geschreven hebben, dan even dit *tiden, bli- ven, mine*. Ten derden is het zeker, dat, zomen ene enkele Dialekt of twee hier hooren moest, en wy de inwoners van Zeelant en een deel van Overijsfel raatpleegden, deze uit enen mont niet anders zouden zeggen, dan datmen, behoudens de Evenredigheid in de overige langklinkers, deze *i* niet anders kan of mag uitdrukken dan insgelyks door dat enkel lettermerk *i*; in dier voege, dat in het stuk van spelling de uitspraak dezer gewesten alleen gehoord en in aanmerking moet genomen worden, als zijnde deze alleen overeenkomstig met de gemeenelantsdialekt, die ons eenig richtsnoer wezen moet. Doch ten vierden merken wy aan, dat, aangezien deze gewoonte van *tiden, bliuen, mine* van tijt tot tijt gesleten en aan een zijde gezet is, en het invoeren dezer nieuwigheit niet slechts zeerveemt zoude moeten voorkomen voor

de  
*dum, wande; banus, wan; vidua, wedue of weduwe; val-  
 lis, wal; verus, waar; viso, (i. e. zien) wizen, wizen  
 (d. i. doen zien); velle, willen; vete, waken, enz.*



de oogen, maar ook voor de ooren der genen, die thans in de uitspraak dezer dubbele *i* of *ij* verwart geraakt zijn met de *ei* (*u*); men dus hierin enige toegeventheit gebruiken konde, op zodanige wijze nochtans, dat de *Analogie* door het uitvinden van een' middelweg ten vollen werde inachtgenomen en behouden. Men heeft reets te voren kunnen opmerken, dat onze *i* by de ouden in onderscheiding der *ij* noch een bijzonder [*y*] maakfel heeft gehad, waarvan men geschreven heeft, *bercydt*, als ook *vrybeys*, *zyne*, *my*, *hy*; in tegenstelling der dubbele in *rijds*, *mijn*, *wijsheys*, enz. Wat zwaarigheid zoude er in liggen, dat de lange *i* op deze plaats, waar *siden*, *blijven* slooten zou, verwisfelt werdt met hare gelijkzooortigé *y*, schrijvende dus *tyden*, *blyven*, gelijklijk met *baanen*, *leeven*, *boven*, *muren*, behoudens hare verdubbeling in 't sluiten op een consonant *sijs*, *blijf*, *mijn*, *wijsheit*; in evenredigheid met *baan*, *leef*, *stoof*, *munn* (*v*). Dezen regel in de tegenwoordige spelling

(*u*) Te recht zecht daarom TEN KATE L. D. bl. 119. Onze Amstel- en Rijn-landse Dialect steekt óók verwart in de Uitspraak van *y* [hy bedoelt *ij*] en *ey* of *ei*, als sprekende opzen Enkelklinker *y* verkéerdelijk zoodaenig uit, als onzen Dubbel-klinker (Diphthongus) *ei* (óf *ey*;) dus klinkt eeven ééns by ons het woord *wyken* (cedere) en *wixen* (mollire), enz. waer door 't ons moeilijk vált desweegen in 't schrijven niet te dwalen; wánt, schóón wy 't vereischte onderscheid in de uitspraak misfen, nóóit was 'er Schrijver van waerde onder ons, die dat in 't spellen zocht over te slaen. enz. vergeleken vooral bl. 156.

(*v*) Onze meeste outste schriften zal een ieder be-  
vin-

ling acht ik den voegzaamsten van alle anderen, die er gesmeedt, doch nimmer zo algemeen evenredig be-  
toocht kunnen worden. Hy volgt den aart der meeste talen. Hy steunt op reden. Hy is onze outste en eerste taalregel. En hy wordt volkomen gebillijkt door die bijzondere eigenschap onzer tale, betreffende den klemtoon op het zakelijke deel des woorts, welke de verdubbeling van vokalen volstrekt overtollig maakt. Hiertegen nu geldt niet de uitvlucht der zwaarigheid, dat op deze wijs de taal voor vreemdelingen moeilijk wordt gemaakt, die niet weten kunnen, of het enkelvout van *banen*, *muren*, BAN en MUR zy, dan wel BAAN en MUUR. Het tegendeel is waar. Want om niet te zeggen, dat die zwaarigheid (zomen 't zwaarigheid mag noemen) van alle tijden her dezelve zy geweest,

vinden, dat op deze leest geschoeit zijn. Daar wy thans de *i* gebruiken, in *bereyd*, *goetheyt* enz., daar schreven zy de *y*. Diezelfde *y* was by hun gangbaar op het slot eens woorts, als *gevy*, *my*, *by*; in tegendeel vinden wy altijd *ij*, wanneer de sluitletter een dubbele *i* vereischte in *wijn*, *schijn*, *schrijft*; en deze *ij* treffen wy ook meest aan, ingeval die opgenoemde woorden verlengt worden, als *wijne*, *schijnen*, *schrijven*. Dit is de grontspelling onzer oude Schrijvers. en teffens de grontregel, dien onze laatste Nederl. Bijbelvertalers in het drukken a. 1637. op goede gronden gevolgt zijn. Gelijk een ieder zien kan, die de moeite nemen wil om dit in onze Bijbel-drukken, en alle andere oude Uitgaven, voor de taalverbastering van de pers gekomen, na te zien. Wilmen met de Ouden in de verlenging der woorden *wijzen*, *tijden*, *rijden* de dubbele *ij* gebruiken, men zal de Outheit meest voor zich hebben. En ik, voor *my*, *behen* in dit Vertoog gevolgt.

Iste DEEL.

A 2

weest, zonder dat zulks den vreemdelingen werk verschafte; zo geeft dit ons en den vreemdelingen in tegendeel een dubbel voordeel. Het eerste is, dat, die gront eens geleit zijnde, dat namelijk de klemtoon op het zaaklijke valt, en de eerste lettergreep in *le-ven*, *ba-nen*, *mu-ren*, *ty-den*, *zwe-ven*, *wo-nen*, *zo-nen*, *ma-nen* het lange zaaklijke deel is, en dus *dees lange klinker* volgens den aart der taal, *in geval van afkorting en stuiting op de medeklinker verdubbelt wordt*, dat, zegge ik, daardoor de gansche spraak op vaste gronden wordt gezet, en de wijze der verdubbeling van Vokalen daarby noch volkomen opgeheldert wordt. Dit eerste voordeel zullen dan niet alleen wy, maar ook alle vreemdelingen genieten, en de uitzondering, die er is, en certijts was, zal zo weinig om het lijf hebben, dat zy naaulijks noemenswaardig schijnen zal, naamlijk, de uitzondering van woorden, die in het meervout de lange klinker hebben, *go-den*, *bo-ven*, *da-gen*, *lo-ven*, *sla-gen*, *tre-den*, *gra-ven*, *ho-len*, *pa-den*; maar in 't enkelvout de korte, als *god*, *hof*, *dag*, *lof*, *slag*, *tred*, *graf*, *hol*, *pad*, *gebed*, *gebrek*, *bevel*, *gewag*, *staf*. Want, gelijk er nimmer taalregel zonder uitzondering is, zo zijn zulke regels het meeste te verheffen, die de minste uitzonderingen ondergaan. Nu is, zo veel ik wete, deze genoemde de allereenigste,

en daardy zo weinig woorden bevattende, dat zy naauwlijks dien naam verdient: vooral wanneer menf aanmerkt, dat, hoemen dit ook neemt, de opgenoemde woorden ene uitzondering van den gemeenen regel maken zullen. Want beschouwt men het oneindig aantal van woorden, wier confonant op een korte klinker fluit, als; *bek, gek, smak, lak, tak, vrek, lok, klok, vlok, vak, dak, dek, ftrik, kok, ruk, druk, fchrik, fruik, knik, brok, rok, bik, plak, flek*, enz. die alle op *k* eindigen, (om van geene woorden op alle de andere confonanten uitgaande (*w*) te gewagen), en eischt de algemeene regel, dat alle deze woorden in 't meervout hunne medeklinker verdubbelen, om te kunnen fchrijven *bekken, gekken, smakken* enz. zo zal men op deze wijze toch moeten uitzonderen *god, bef, dag, lof* enz. om niet te maken *godden, boffen, daggen*. Ik zwijge, dat het dan noch beter zy, enen buitenlander volgens onzen regel (in *bo-*  
*ven,*

(*w*) Een gansch legioen van dezen ziemen opgetelt in de *fpraekkunst* van den Heer ARN. MOONEN, Kap. xiv. bl. 67—74. gedr. 1740. Daar in tegendeel volgens den Heer TEN KATE niet veel meer dan 20 uitzonderingen van deze verdubbeling gevonden worden bl. 387. I. D. Doch dezelve konnen uit onze boven genoemden met een enkel by hem vermeerdert worden. Om thans ook niet te fpreken van de praeter. imperf. in; *ik et, genas; gaf, trad, urat, vermat*, enz.

*ven*, *gra-ven*, *pa-den*) zich te horen mispreken in *hoof'*, *graaf'*, *paad'*, *speel'*, *daag'*, *slaag'*, *treed'*, *beveel'*, dan door den tegengeftelden regel (in *bek*, *bekken*; *gek*, *gekken*) misleit, hem in 't meervout te hooren zeggen, *hof*, *hoffen*; *graf*, *graffen*; *god*, *godden*; *lof*, *loffen*; *slag*, *slaggen*; *gebed*, *gebedden*; ten minften zal zulk een mispreken, uit *ho-ven*, *hoof'*; *gra-ven*, *graaf'* voortspruitende, den vreemdeling meer verſchoonbaar worden, naardien wy noch van onze voorouders hebben overgehouden *ten hove*, *ten grave*, *gode opofferen*, *ten dien dage*, *ten ſpele*, *ten ſchouſpele*, *den bevele*, en diergelijken (x). De uitzondering, die er daarenboven is in *leden*, *lit*; *smeden*, *smit*; *ſchepen*, *ſchip*; *ſteden*, *ſtaad*; *spleten*, *split*; *ſpenzen*, *ſpit*; *zeten*, *zit*; kan dan ook gemaklijker verklaart worden, uit hoofde der oude ſpellinge † *led*, † *smed*, † *ſpet*, † *zet*. Het tweede voordeel, dat ons deze Spelling van *banen*, *leven*, *eyden*, *komen*, *muren* kan verſchaffen, zal noch grooter zijn, en ons den weg banen, om het reets te voren opgegeven merklijk onderſcheit, dat er in de ſcherpe e en o, en de daar tegengeſtelde zachte klinker, te vinden is, naaukeurig waartenemen, te onderhouden, en dus

(x) Zie er meer by TEN KATE I. D. 237 - 240. by een andere gelegenheit door hem geoppert: maar vooral ter zake bl. 387.

dus dienen om de gansche taal voor haren ondergang te hoeden, door bestendig in hare iuiste waarde te bewaren de Gemeenelantsche Dialekt, die algemeene vraagbaak aller onzer Dialekten. Dus kan men het voetspoor van zo vele Schrijveren, die ons zijn voorgegaan, betreden, en die scharpe lange *ee* en *oo*, die later altoos dubbel is geschreven, behouden in alle die woorden, waarin dezelveu behoort worden: schrijvende *teeken*, *meenen*, *steenen*, *eenig*; *ooren*, *hooren*, *boomen*, *stroomen*, niet, omdat die woorden in hun enkelvout hebben *meen*, *steen*, *een*; *oor*, *hoor*, *boom*, *stroom*; maar alleen daarom, dat in dezen en meer anderen de scharpe *e* en *o* behoort wordt in tegenstelling van *komen*, *wonen*, *stoen*; *steken*, *leven*. Dit zal dan voor de Buitenlanders een tweede voordeel zijn, alzo zy dus doende uit het Meervout altoos zullen kunnen opmaken, welke woorden met ene harde of scharpe lange *éé* en *óó*, en welke met ene zachte lange *ee* en *oo* geschreven en uitgesproken moeten worden. Het verschil der uitspraak, dat er is in *leven*, *geven*; *koken*, *bogen*, en *beénen*, *meénen*, *dróómen*, *bróóden*, zal hun door dit middel kenbaar worden, en hun behulpzaam zijn om te leeren, dat niet tegenstaande zy in 't enkelvout zeggen *leeft*, *geeft*, *kookt*, *boog*; *been*, *meen*, *droom*, *broot*, de klank en uitspraak nochtans zeer verschillende is

en blijft. Ik voorzie, dat velen dit, hoe nootzaaklijk ook, voor ene moeilijke onderscheiding zullen aanzien; en velen ook niet weten zullen, wat gids of leitsman hun in dezen sta te volgen; als zijnde dit by sommigen, vooral de Rijn- en Amstellanders, nauwelijks meer in klank te onderscheiden. Doch den zulken zouden wy ter bescheming moeten toevoegen, dat de groote TEN KATE, die zijne onkunde door geboorte en opvoeding hem verwekt menigmaalen heeft beklacht, middelen genoeg geweten heeft, om langs een voor hem en ten zijnen tijt noch nooit bewandelt spoor, door behulp van aanhoudende opmerkzaamheit en goede boeken, de bronnen op te delven, waaruit hy hieromtrent op vasten voet geraken kon. Men zal in dezen geen' beter leitsman vinden dan hem, die in zijn nopit volprezen werk onder anderen als volmaakten gids aanmerkt „*dat allerkenrlijkste Woordenboek van K I -* „*L I A E N*” (bl. 162.) en de *Nederduitsche Overzetting van den Bijbel, uit last van de EE. Heeren Staten Generael a. 1637. volbragt*, met zo menigte andere deftige en goede Schrijveren, als hy ten dezen oogmerk dienstig en nootzaaklijk aanprijst bl. 161, 162. zijnes eersten Deels (z). Voeg by dit alles, dat

(z) Onder dezen verdienen te recht een plaatze HUGENS; KAMPHUIZEN, A. DE HUBERT, DE DEKKER en meer anderen aldaar genoemd; vergelijk A. v. *Brief aan RELANT* bl. 468. enz.

dat „ *dit onderscheit van spelling en uitspraak* (om „ met denzelfen TEN KATE te spreken bl. 160.) „ *ook deze nuttigheid heeft*, dat hierdoor in gemeen- „ nelantspraak vele woorden onderscheiden van zia „ worden of blijven, die by den Amstel- en Rijn- „ landers eveneens klinken, en daardoor dubbelzini- „ nig zijn: zo als helen (*occultare*) en heelen „ (*sanare*), hopen, (*sperare*) en hoopen (*cumula-* „ *re*;” wijders „ dat er buiten dezen ook noch ene „ andere vrucht is, enen Taalliefhebber niet minder „ waart, naamlijk in het stuk van Afleiding; also „ men zonder de rechte kennis van dit gemelde onder- „ scheid vele woorden verkeerdelijk en ook sommi- „ gen als eenerlei zal aanzien, welke nochtans een bij- „ zondere reden van Afleiding hebben” (a).

Zie hier dan een enkel, doch teffens een voornaam en zeer algemeen deel onzer Spelling opengeleit, en de oude spelling vergeleken met de gene, die in latere tijden plaats hadde, en op wat best voegelijke wijze men tegenwoordig daarin behoorde te werk te gaan.

't Is

(a) Het eenige, dat hier kan tegen ingebracht worden, is: dat dit alles wel aangaat, wanneer er geen medeklinker in die sylbe stuit; maar als er die by komt, dat dan het onderscheid in 't geheel niet kan vernomen worden, als in *heelt*, (*occultat*), en *heelt*, (*sanat*); *hoopt*, *sperat*, en *hoopt*, *cumulat*. Doch lees hier over TEN KATE I. D. bl. 163.



't Is zekerlijk een drooge stoffe, maar de verregaande regelmaat, die ik in allen deele aantrof, en de verscheidene bedenkingen van hooger uitzicht, by het opmaken dezès vertoogs van tijt tot tijt my voorgekomen, zijn ten vollen in staat geweest, om den arbeid, hieraan doorgezwoegen, met genoegen te doen eindigen. Ik wensche het zelve strekken moge ter aanwijzing van de onbezonnen en losse handelwijs van velen, in het haastig oordeelen over spelling, zonder de ware *Analogie* te hebben nagegaan. Ik drage het teffens den Taalbeminneren vóór, of het mogelijk dienen konde tot een' grontslag van ene meer geregelde manier van denking over 't geen de *Orthographia* van onze taal betreft. Verwacht intuschen by vervolg, het geen er meer aanmerklijks in de Spelkunde onzer spraak zich opdoet: en wel bijzonderlijk over de regelmaat der medeklinkeren B. D. F. G. CH. P. S. T. V. Z. op het slot der woorden, ten ware ik eerst de *twee-* en *drieklanken* aanvatte, dat zeerlicht gebeuren kon.

A. K L U I T.

's Hage  
den 23. Mei 1763.

VER-

VERHANDELINGE  
OVER EEN  
ONTELBAER NAKROOST  
VAN  
DUITSCH E WOORDEN ,  
GESPROTEN UIT HET STAMWOORD.

F E E.

1870

# (\*) VERHANDELINGE

OVER HET

STAMWOORD

F E E.

---

**H**et komt my als ene ontwyfelbare waerheid voor, het gene M. TERENTIUS VARRO (a) zegt: dat er, gelijk onder de menschen, dus ook onder

(\*) Dit stuk is vertaald uit de *Dissertationes Antbologice* van GEORG. CHRISTIAN. GEBAUER, (Lipsiæ 1723. 8vo.) onder welke het de vierde is, lopende van bladz. 229 tot 265, , waer het door deszelfs *dissertatio quinta, pro Rhythmis*, werdt opgevolgd; — Wy plaetzen hetzelfde hier, niet om daer mede all' den inhoud goed te keuren, ofte de verdediging van zoo veele in verscheiden opzichte vreemd schynende afleidingen, voor onze rekening te nemen; — Nemaer wy bedoelen alleen, door onzen Vaderlandschen Lezer dusdanige zwervende stukjes, van vreemden, die zich met onze taelkunde bemoeid hebben, te ontdekken en mede te deelen, voor eerst de vrucht van het goede dat in dezelve moge voorkomen, meer algemeen en door een ieder te doen nuttigen, en voornamelijk ten tweeden, onze geoefende Lezers, aenleiding en gelegenheid te geven, om by wederlegging, van 't een of ander dat zy in dit geschrift ongegrond of onwaerachtig mogen bevinden, hunne betterkunde, tot gemeenen oorbaer ten toon te spreiden. — Zoo wy in deze hope ons niet te loor gesteld maer dadelijk aangemoedigd zien, hebben wy stof en lust, om nog vry zeldsamer kost opteschaffen.

(\*) L. VII. de LL. pag. mea 85.

der de woorden zekere verwantschappen en geslachten zijn. Ja, ik ben by my zelve lang overtuigd geweest, dat het der taelöfeninge van nut is zekere stammen of geslachten van woorden, door afkomst of vermaegschappinge aen elkanderen verbonden, te maken; langs welken weg alleen men den omtrek of de uitgestrektheid eener tale afmeten, de kracht en beteekenisse der woorden grondiger kennen, en tot de uiterste oorsprongen van zoo vele, in schijn grootelijks van den anderen verschillende, woorden doordringen kan. Onlangs hebbe ik hiervan een proef genomen in het Latijnsche woord *FVO*: nu is met uw verlof, ambtgenoten! mijn voornemen het zelfde in onze moedertale te beproeven. En ei lieve! welk woord zal ik zeggen dat meer myne beöfeninge verdienet, dan *F E O D I*, het welke ik, die de leenrechten (*Feodalia jura*) in 't openbaer op deze hoogeschole leerare, zelfs dagelijks in den mond moet hebben? Ik hebbe bevonden en bewezen (*b*), dat het uit *F E* en *O D* samengesteld is. Over het laetste woord zal ik by ene andere gelegenheid spreken. Omtrent het eerste *F E*, *F E E*, *F I E*, *F O E*, zijn my, onder het menigwerf en sterk bepeinzen, deze dingen, die ik thans aen den dag zal leggen, van tijd tot tijd in de gedachten gekomen. En des te liever late ik dit wegens het woord *F E* volgen op dat gene, 't welk van

(*b*) In ene verhandeling, den voorgaenden jare uitgegeven: *Origines Feodi, qua vocem, qua rem non externas sed Germanicæ, C. I. §. 16.*

't woord F U O gezegd is, om dat ik geenszins twyfele, of zy hebben eene en de zelfde afkomst in de oorsprongelyke tael.

De aert van 't woord : F E is 'smenschen adem, na het aendrukken van de onderlip tegen de boven-tanden sterk uitgeblazen, en door de tweede of enige andere klinkletter aen het gehoor gebracht. Zijn *vermogen* is, dat het al wat leeft en beziel is, al wat ademt, al wat eindelijk uit zich zelf of door ene bykomende oorzaak bewogen wordt, volgens zyne eigenaertige kracht beteekene niet alleen by ons Duitschers, en die van ons afkomstig zijn, maer ook by alle andere volkeren. Hiervan hebben de Angelfaxen (c) gevormd

*fcorb,*

(c) Om ons eenigszins te bekorten, zullen wy de dikwijls herhaelde woorden *Angel-faxen* door A. S. *Gotthen* door *Gotb.* *Yslanders* door *Ysl.* *Theutschen* door *Theut.* in 't vervolg uitdrukken. Op dat ook, en vooral aen die genen, die tot deze heiligdommen toegang wenschen te hebben, blyken mag, van waer wy die oudheden gehaald hebben, teekenen wy hier aen, dat wy de Gothische woorden hebben ontleend uit het *Glosarium Gotbicum* van FRANCISCUS JUNIUS, achter de Gothische en Angel-faxische Euangeliën, door *Thomas Marefchallus* te Dordrecht, 1665. in 4to. uitgegeven, geplaatst: de Angel-faxische woorden uit het *Dictionarium Latino Saxo-nico-Anglicum* van GUILIELMUS SOMNERUS, te Oxford, 1659. fol. uitgegeven, de Yslandsche uit het *Lexicon Islandicum* van GUDMUNDUS ANDREAS, door *Petrus Johannes Resenius* te Koppenhagen, 1663. 4to. in 't licht gegeven: de Theutschen, en verscheiden plaetsen van OTFRID, NOTKERUS, WILLERAMUS en anderen uit het *Glosarium* van JOANNES SCHILTERUS, of het Ilde deel van zynen *Tthesaurus Antiquitatum Teutonicarum*: eindelijk sommige Engelsche woorden, in de gemeene woordenboeken dikwijls

*feorb*, leven, ziel; *ferbd*, geest, ziel; de Yslanders *foer*, leven; de Theutsche *ferab*, ziel, leven; de Engelschen *fairy*, geest.

FEE was by de ouden vee, gedierte: en waeröm niet? het leeft, het ademt, het beweegt zich. A. S. *feob*; by de alöude Ysl. *fe*, en by de hedendaegsche *fe*, *feacr*, *fiacr*. *Glossa LIPSII: Fiu*, pecora. OFFRIDUS, Lib. XIII. 2.

*Sprabun to die Hirta*  
*Thie feibun Febo warta.*

Sprachen da die hirten  
Dis des Diches warten.

By de Nederlanders *bee*, en by ons *das vich*. Ik twyfele niet, of daervan is het A. S. *waer*, der Engelschen *wear*, der Nederlanderen *vvbet*, en het onze *wäht*, *vivarium*, hoewel de gewoonte, die ook in de tael een tyran is, thans dit woord bepaeld heeft tot meeren, staende wateren en vischvyvers. Die zelfde gewoonte heeft de beteekenis van het woord *fee*, *feob*, *faibu* ruimer gemaakt, zo dat het beduide geld en allerleye goederen: hier van by de A. S. *febgerefa*, rentmeester. FE, FEO beduidt alle gedierte, meest echter land- en viervoetige dieren: waerby niet ongevoeglijk zal zijn aen te merken, dat ook de andere dieren met verwantschapte woorden benaemd worden.

wijls vergeefs gezocht wordende, uit het *Etymologicon Linguae Anglicanae* van STEPHANUS SKINNERUS, Londen, 1671. fol.

den. By de Gothen *fuglus*, *fuglam*; by de A. S. *fugel*; Ysl. *fugl*; Teut. *fageli*. NOTKERUS, Pf. XI. 1. *fling hara uf in berg also fugeli*; vlieg over op den berg, als een vogel. De musfchen *heizen* *alliu fugelin*, *dero wozent sumelichiu in gebirge*. By de Engelsch. *facol*: by de Nederland. en ons *vogel*. By de Goth. *fisk*; A. S. *fisc*. Ysl. *fiskr*; Nederduitsch. *visch*, en by ons *fisch*. By de A. S. *worm*, de Engel. en Nederland. *worm*: en by ons *wurm*.

De eigenschappen der dieren zijn te *weiden* en te *telen*. Weiden, voeden was by de Goth. *fodan*; A. S. *fedan*; waervan weiding, voeding, *feeding*; voedsel, *fednes*. Ysl. *eg fode*, *eg fodra*, *eg fostra*, ik voede; *forde*, aet, mondkost: A. S. *foda*, *fode*, *fother*, *fothur*, voeder; *fofter* leeftogt, *foftermoder*, voedster; *fofterbearn* voedsterling. Theut. *fuaten*; Neerduitsch. *voeden*, *voedsel*, *voedster*; (by wien ook en) by ons *weide*, *weiden* zijn *pascua*. Van *fittern*, *futter*, voeder, is het basterd latijn by DU CANGE, *foder*, *foderare*, en van een ander Theutisch woord *fuare*, *fuora*, *fure*, spyze, *fuoren*, spyzen, voeren, zijn afkomstig *ferrare*, *ferragium*, *fuarium*, en de Fransche *fouerre*, *fouirage*. Ook is *feorm* in 't A. S. kost, mael, middagmael, vriendenmaeltijd, waervan *feormian*, onderhouden, voeden, bezorgen: hiervan schijnt het Neerduitsche *ontfermen* te zijn afgekomen, als mede *erbarmen*, *barmhartig*, ten zy men meer behagen sceppe in 't gene VON STADE op dit laetste woord heeft aengeteekend.

*Telen*, by de Ysl. *eg foede*; A. S. *feded*, kind;  
*fac-*



*faeder*, vader, by ons vater; *fadergeard*, vaderland, *faederslage*, vadersmoeder *faedersmage*, bloedvriend van vaders zyde, *faedera*, oom van vaders zyde; by ons vetter: *fabhe*, *fabhu*, moeye of vaders zuster: by de Goth. *fadrein*, ouders; het onze *gefatter*, gevader. Ja dit woord schijnt tot de beesten overgaen te zijn: de Ysl. hebben *vedr* en *vedre*, en verklaren het door rain, het mannetjen van de kudde, en by gevolg den vader: wy zeggen ein *widder* (weêr) die zelfde Ysl. kennen *fud*, vulva, waervan zo wel in de onze, als in de Fransche en Italiaensche talen een meenigte vuile woorden, die de schaemte ons belet uit te spreken, afkomstig zijn. FRANCISCUS JUNIUS heeft, op het woord *fodan*, het fransche *putain*, en Italiaensche *potta* en *putana* daertoe met recht gebracht.

Van FEE, dat, al wat ademt, beteekent, is het Goth. *vaian*. JOANNES VI. 18. *vinda mikilamma vaiandin*, eenen grooten wind waeyende: by de Nederland. *waepen*, OTFRIED, *waen*, en by ons *wen*. Het deelwoord *vaiand*, *wehend*, heeft by samen-trekkinge gevormd het naemwoord *wind*, gelijk ik met FRANCISCUS JUNIUS van meeninge ben, schoon aen JOANNES GORAPIUS BECANUS *Hermath. L. III. p. 64.* ER D. VON STADE ene andere afleidinge behaegt, nam. van *windan*, *wenden*, torquere, waervan op zijn plaets zal gesproken worden. De A. S. hebben *wind*, en de fraeye samenstellingen *windaeddre*, longpijp, en *windumaer*, echo, welk zy ook *wudumaer* of boschpraetjen noemen. By de Ysl. *vindur*, wind, en de samengestelde

de

de woorden *vindange*, venster, met eene aardige toespeling, als in *naclarange*, het oog van een naeld, by ons *nabelôhr*; zo ook *vindbane*, weërhaen, by ons *wetterbahn*. Dat van het woord *wind* gevormd zy het Goth. *vintrus*, het A. S. *winter*, Theut. *wintar*, winter (en by vervanginge (*synedochte*) een jaer) om dat op dien tijd de winden het hevigste waeyen, itemme ik B. DIECMANNUS, dit in zijn *Specim. Giossar. Lat. Theot.* p. 68. beweerende, lichtelijk toe.

Weyen is volgens de oude uitspraak wedyen, waervan *sachen*, *sâchen*, waeyen, wind maken; *sâcher*, een soort van waeyer, dien myne landsluiden de Sileziërs (c) voor een zonnescerm gebruiken (want het

(c) Ik zal van myne landgenooten de Sileziërs in deze en andere verhandelingen van gelijk soortigen inhoud dikwijls gewag maken, en my van derzelve gezag bedienen, niet met dit oogmerk, om een mijn vaderland ik wete niet welk een' lof en voorrecht met een stilzwygend gevele toe te eigenen, of om daerom te ontkennen, dat by de andere Duitsche volkeren die zelfde woorden en manier van uitspraak gevonden worden; maer om dat ik van dit alles een oorgetuigen ben, aen wien derhalven geen geloof kan geweigerd worden. De redenen nu, waerom ik my niet liever op Meissen en Leipzig beroepe (welke ik met alle recht voor mijn tweede vaderland houde, als daerın het grootste en tot noch toe beste gedeelte mynes levens doorgebracht hebbende) zijn deze: voor eerst, om dat ik wete, dat de tael en wyze van uitspraak dier beide volkeren zeer veel verschillen, ten anderen, om dat er vele woorden, en geene eenerlye manier van uitspraak zelfs by myne landgenooten de Sileziërs onder de vrouwen, voedsters, dienstmaegden, knechts, boeren, 't geringste soort van volk, te vinden zijn, met welken allen ik in mijn vaderland, gelijk het gemeenlijk

1ste DEEL.

B b

met

het op beide wyzen van dienst is) en eiten schatten noemen. Van daer *fechten*, heen en weder bewegen, *er ficht mit den haenden*, en het geen niet zonder eene geweldige beweginge van alle de leden geschiedt, vechten, schermen. A. S. *fab*, *fabmon*, vyand; *fabnyffe*, vyandschap; *feobt*, *fybt*, gevecht, veldslag; *feobtan*, vechten, stryden; *fyhtling*, soldaet, strijdbaer man; *fihtung*, gevecht, *faehd*, in basterd Latijn *faida*, by ons *fehde*; *faehthbote*, veröffening der vyandschap, *mfahed*, vry van vyandschap; waervan ik gaern den geleerden Heer SOMNERUS toestemme dat ons *urpheda* voortgevloeid is. Vergelijk D. VON STADE *von dem woertlein ur*, p. 834. Theut. *fehede*, *fehde*, haet, vyandschap, vede; *fehtra*, gevecht, *chifechte*, oorlog. Ja, ik zoude dat beruchte *wchadinc* of *wchadinc*, te vinden in de Beyerfche wetten, van *wchadinc*, vechten affeiden (hoewel het LOCCENIUS en SPELMAN anders voorkomt: vergelijk DU CANGEE en SCHILTER) *das fechtbing*, *pugnae iudicium*; want het is overbekend, dat *dinc iudicium* of geding, *pleidooi* beteekene.

Van *wchen* is 't A. S. *weder*, *widur*; Ysl. *vedar*,  
lucht;

met kinderen en jongens gaet, een grooter en gemeenzaamer omgang gehad hebbe, dan in het ongehuwde en letteroefenend leven, dat ik thans leide, zo dat ik meest onkundig ben van 't gene onze dienstmaegden en voedsters en 't overige gemeene soort van volk praten. Gelijk welmeenenden deze waerschuwinge, al rekenen zy die overtollig, echter naer hunne bescheidenheid licht verschonon zullen, dus zullen voorzichtigen gemaklijk begrypen, dat ene licht afkeerige en nydige eeuw ons dusdanige redenen asperst.

lucht; *motvidre*, tegenwind; *kyrrvidre*, stil weêr; *illvidre*, ruew, slecht weêr; *facvidre*, ontkuinig weêr; het Engelsche *weather*, Neêrduitsche *weder*, en ons *wetter*, *gewitter*, *ingewitter*, *witterung*, *witters*, donderen, en in eenen anderen zin ricken, gewaer worden.

Van *weten*, dat waeyen en bewegen beduidt, volgens die plaets van MATTHEUS, XI. 7. *ein robr*, *das der wind bin und her wehet*, een riet, dat de wind ginds en weder beweegt, is *watt*, iets dat licht, dun, lenig en een speeltuig der winden is, gelijk lijnwaed, doek, gewaad. A. S. *waede*, *weda*, kleedinge: Ysl. *vod*, laken of doek; *fat*, kleed. *Glossæ LIPSII*: *gewede* vestimenta (kleederen) *wonda*, vestimentum (in onze sprake *gewand*) *wat*, vestis, Theut. *watten*, veilire of kleeden, *kiwasi*; vestimenta of gewaad. *On-de beldendichten*:

*Hie endent sich dise mere  
 Von smilt der Kunigein  
 Und von den kleinen Laurgin  
 End von Her Dieterich und sein man  
 Man sach sie all in Freuden stan  
 Nu bat dis Buch ein ende  
 Gott uns sein bilffe sende  
 Das wir zu allen stunden  
 In freiden werden funden  
 So mag uns wohl gelingen  
 Heinrich von Osterdingen  
 Dise abentur gesungen bat  
 Das sie so meisterlichen stat  
 Des wonen in die Fursten bold*

*Sie gaben im Silber und Gold  
Pfennig und reiche wat  
Hiemit dis buch ein ende bat  
Von dem auserweblten tegen  
Gott geb uns allen seinen seggen.*

En in andere ongedrukte rymen vinde ik dit bekend versjen op den paeuw :

*Angelus in penna, pede latro, voce gebenna.*

Dus vertaeld :

*Der Pfauw diebsch gat  
Tufels stim und Engels wat.*

By deze gelegenheid kan ik niet nalaten gewag te maken van een woord, menigmael in de gemelde rymen voorkomende, sarebat, als mede surewat; ik twyfele niet, of het is izer wat, pantfier, yzeren harnas: want, dat onze voorouders dus gesproken hebben, leeren ons andere ongedrukte gedichten :

*Man precht im sein ros ze bant  
Sper, schild und eisen gewand.*

En noch eens :

*Er sprach, ich send dir her  
Fünff tausend künnder helde  
In gutten stachel gewand.*

Stahlgewand, chalybea tunica. Wy zeggen noch leinwat, leinwand, *vestis lineæ* (of lijnwaed). In onzen BYBEL, *Levit. VI. 10. und der Priester sol seinen leinen rock*

anzio

*anziehen, und die leinen niederwat an seinen leib.* Vergelijk SYRACH, hoofdst. XLV. vers 10. *Wat spenda* vindt men by DU CANGE en SCHILTER: voeg hierby eene duidelyke plaets uit de *Schweizer Chron.* van JOANN. STUMPFUS, II. D. 5. B. 5. hoofdst. p. 61. b. *Es ward auch in derselben stiftung unter andern Worten bedinget, das man iaehrlich einem Diener der Kirchen oder Pfarrer zu Apenzell solte geben ein wadtspend, das ist, ein Iabrkleid, wie man denn domabls die Månche bekleidet. Eine soeliche Iabrkleidung nannten sy ein wadtspend in ihrem Latein wadtspendam.* In onzen ouden Duitfchen Bybel leest men GENES. III. 7. *und machten ibnen wadel,* 't welk LUTHER overzet: *und machten ibnen schürze:* hiervan wedel, waeyer, fliegenwedel. De Engelschen hebben het woord *waddle* en wy wedeln, met den staert kwispelen.

Van wefen komt wiet, al wat buigzaam, week en beweegbaar is. By de Ysl. is *vyder*, en by de A. S. *widig* een wilgenboom, in onze sprake *weide*, *weidicht*; en den naam van het byzondere foort tot het gantsche geslacht overgebracht zijnde, by de Theut. *witru*, hout. Ik meene dat de volgende woorden daer-æn verwantschapt zijn: A. S. *faeder*, *fetber*, *fidber*, *fytbar*; Ysl. *foedr*, *fidur*; Engelsch. *feather*, Neêrduitsch *veder*, en onze Hoogduitsche: *feder*, *gesieder*, *fittig*, *fittig*, *fittern*, *fittergold*, *flabbern*, *fladerholz*, *federmauß*, *federwisch*, *flackern*, *vlagge*. Ysl. *eg flake*, iets dat hangt heen en weder slingeren, *fleck*; Ysl. *fleka*, aen stukken breken, van een ryten. A. S. *flacca*; sneeuw  
Bb 3 flocken:

**fluctus**: Ysl. *eg flaka*, ik zwerf; **fluct** van de vogelen. A. S. *fluccean*, de vleugels reppen, vliegen; **flug**, **fliget**, **gefugit**. Ysl. *eg flog*, ik vlieg. A. S. *flugan*, vliegen, vlugten; **fliege**, A. S. *fleoga*: Ysl. *flaga*, een vlieg; **fliehen**, A. S. *flan*, vlieden; **flam-fleom**, ontvlieden. I heut. *fleoban*. Nederd. **vlieden**; **flucht**, A. S. *flyht*, vlugt (*fuga*) en vlugt der vogelen (*volatus*) *flyma*, een voortvlugtige; **flöh**, A. S. *flra*, een vloot, enz.

Van **wehen** is **weid**, weck: want wat is natuerlyker **zen** den adem of wind, dien men verwekt, dan dat die zachtelyk wyke voor iets, dat sterker is? **weid**, **weck**, en met invoeging der letter *l*, **welch**, een woord, **NOTKERUS** zeer gemeen, waarvan het onze **weil**, **slap**, **dor**, **verwelken**, **verflensen**, **verdorren**. **Weeke** dingen **wyken**; waarvan **weiden**, **wyken**: hy **wijkt**, of **bezwijkt** voor de ziekte, die ziek is. Ysl. *eg vyk*, *eg veyke*, ik verzwakke, **veikleike**, verzwakkinge, ziekte: in onze sprake zegt men: *er ist weid*, hy is lichtelyk ziek: *es wird mir weid ums berze*, ik worde weekhartig, ik worde ontroerd. A. S. *wac*, *wace*, zwak, krachteloos; *wacmod*, weekmoedig, by ons **weichmütig**. Nederduitsche overzettinge, **GENES. XLV. 26.** van den aertsvader Jacob: *Doe boadtschapten sy hem*, *seggende*; *Joseph leeft noch*, *ja soek is by*. *Regeerder in gantsch Egyptenland*: *Doe besweect sijn harte*; *want hy en geloofde se niet*. Wy zeggen **schwach**, **swaechen**. Van 't A. S. *wac* is **waexe**, **wasch**; **waexbred**, schrijftafel; met **wasch** bestreken; **waex-sealf**,

*sealf*, waschzalf: by ons *wachse*, *wichse*, *gewichset*. Want wat is er weeker en buigzamer dan wasch? gelijk de wakkere SKINNER zeer wel zegt. Men voege hierby het A. S. *weccan*, *candeleweccan*, het temmet. Onze heelmeeesters weten, wat *wieken* zijn.

FEE beduidt al wat leeft. Het is den levenden eigen te waken: want slapende dieren verschillen naer het uiterlyke weinig van dooden. Goth. *vakan*, waken; *vabts*, de wacht. L U C. II. 8. *thairvakandans gab vitanans vabtuom vabts usar hairdai seinai*, wakende en de nachtwacht houdende over hunne kudde. *Vakgan*, *usvakgan* is uit den slaep opwekken: en dus onderscheiden wy *wachen* en *wecten*. A. S. *wacian*, *waeccean*, waken; *wacol*, *waeccere*, waker, wakker; *waexre*, waekzaamheid; *eg vaka*, ik wake; *eg vakta*, ik beware, ik houde de wacht.: by OFFERED *wabt*, *wabiono*, de wacht; waervan een hoogte in basterd Latijn genoemd is *wacta*, *gueta*, *guetta*, *guayta*, *gaita*, en 't Fransche *guet*, de wacht; *gueta*, *guetta*, *gaita*, wachtet, *guaytare*, de wacht houden; *guetatum*, *watatum*, cijns, die men voor 't waken plagt te betalen; *scharagnayta*, *eschargaita* by DU CANGE; *gaita* en *eschurgata* by MEZERAY, *Memoir. Histor. Et critiq.* p. 6. van ons woord die *schaarwacht*.

Van ons *wacht* is *wachtel*, een zeer waekzame vogel; welken de Nederlanders *kwakkel*, uit eenen anderen doch daeräen vermaegschapten oorsprong, noemen. *Wecten* is, gelijk wy reeds gezegd hebben, uit den slaep wakker maken. A. S. *weccan*; Ysl. *eg vek*,



ik wekke, *eg vakna*, ik ontwake. Maer weeten heeft ook eene algemeene beteekenisse van opwekken, en niet de Fransche uitspraek in *q* veranderd, *quiten*, *erquiten*, *queicheln*, *verkwikken*, *koesteren*, *kweecken*, waervan *fücken* en *fücklein*, *kuikens*, om dat de hoenderen de eijeren, door hen te koesteren en uit te broeden, als levend maken; en mogelijk noemt men ook daerom het werktuig, dat de vrouwen te Leipzich 's winters tegen de koude gebruiken, *eine fife*. 't Geen wy wegens de kuikens aangemerkt hebben, is reeds opgemerkt door D. VON STADE in *seiner erklärung und erlauterung der vornehmsten Deutschen woerter in D. Luthers Übersetzung*, p. 378. „*Rücklein ist ein diminutivum von fücken, pullus gallinaceus: fücken aber ist vom Francico queck, quick, vivus, lebendig. Daber ist quet; animal vivum. Daber ist auch fet, animosus, audax, cordatus.*” Van dit laetste is ook HELVIGIUS niet onkundig geweest, die er p. 233. byvoegt: „*quet vel quic rusticis nostris usitatum pro inmento vel bruto aliquo.*” De A. S. hebben hun *feob*, of bezittingen onderscheiden in *liegend feob*, *liegend vich*, en *cwicfeob*, *levend vich*. LIPSII *Glossæ*: „*Gequicco, vivitica (maek levendig) gequicceda, vincat (hy maekt levendig) Irquicke, excita (wek op) Irquickon saltu, vivificabis (gy zult levendig maken) Quiccase, gedierte, zo veel als quicvee, levend vee.*” Voeg hier by de Theut. woorden: *quecselver*, kwikzilver; *keckprunnen*, bronwater; *quecbotder*, in onze tael *wacholder* jeneverboom, om zynen verfrischenden en heilzamen reuk; *quechaz fleisch*, levend

vend vleesch, enz. Opgewekte, gekoesterde en uitgebroede dieren toonen, dat zy gevoel hebben, door hunne piepende stemme, het welk wy quacken, quifen noemen, waervan het Neêrduitsche kwakkel en kikkbofsch, dieren bekend door hunne luidruchtige waekzaemheid.

SCHOLA SALERNITANA:

*Sunt bona gallina & capo, turtur, sturna, columba, Quisquila, phasiades, merula simul ortygometra.*

Een oude *Commentarius*, door CONSTANSONIUS verhandfeld, heeft p. 621. „ Quiscula: *vulgare nomen*, „ *a sono fictum. Neoterici Qualiam vocant.*” RENATUS MOREAU in *animad.* p. 647. „ *Sequitur.* „ Quisquila, *ab Antonio Gasio* Quaquila, *a Blondo*, „ Quatea, *a Latinis* Coturnix, *a Graecis* ἑρὺξ *dicitur.*

't Is eindelijk een eigenschap van een levend dier, dat het zich bewege. FEE is al wat beweegt, en bewogen wordt. *Wahen, wehen* is bewegen, bewogen worden. Waervan voor eerst afslamt *wehen*, zich bewegen. Bekend is het gene men leest HANDEL. XVII. 28. *Denn in ihm leben, wehen, und sind wir*: want in hem leven wy, bewegen we ons, en zijn wy. Maer LUTHER heeft ook op andere plaetsen zich van dit woord bediend, welk nieuwer uitgaven doorgaens hebben weggelaten. In den Bybel, op het gezag van Augustus, Keurvorst van Saxon, in 't Latijn en Hoogduitsch te Wittenberg, 1547. X. deelen in 4<sup>o</sup>. uitgegeven, leze ik J O B. XXXVII. 21. *Wenn*

Bb 5 *aber.*

*aber der wind webd, so wird es klar. MATTH. VII. 25. 27. und webeten die winde. MATTH. XI. 7. Wollet ihr ein robr sehen, das der wind hin und her webd.*

In Silezië noemt men windtveben kuilen, die met sneeuw, door 't geweld der winden daer in gejaegd, opgevuld zijn, en in schijn eene vlakke, veilig om er over te gaen, vertoonen, den reiziger somtijds zeer gevaerlijk. Men heeft noch in den Bybel, zo als die thans in 't licht is, B. DER WYSH. V. 15. *und wie rauch vom winde verwebd; EN EXOD. XXXV. komt voor das weboffer, waerby de verklaringe dus luidt: Diese zwey worte heben und weben müssen wir lernen brauchen und verstehen. Denn ein Opfer oder Gabe zum Gottesdienste, heisst darum eine hebe oder heboffer, das man dem Herrn straks empor hube. Webe aber heisst, das man es hin und her zog in vier oerter gegen morgen, abend, mittag, und mitternacht: Theut. is vaben, voben, üben; waervan ik achte oorspronkelijk te zijn 't Goth. vepau, wapenen. A. S. waepen, arma, waepoian; armare of wapenen. Ysl. vopn, wapenen; vopnaer, wapendrager. Theut. Waffan. Glosse LIPSII: Grwepene, by ons wapen, woffen, 't welk men in den Bybel van Keurv. Augustus doorgaens vindt, en waffen; 't zy men zegge, dat de wapenen den krijgsknechteft gegeven zijn, om dezelve tegen den vyand te zwaeyen, 't zy, om hen daermede tot den strijd te oefenen, 't gene wy die waffening noemen: want dus heeft het ook den Latynen behaegd*

een krijgsmagt *exercitus* te noemen van *exercere* of defenen

**Weben** is met eene sterksissende uitspraek *schwaben*, in de lucht, in 't water dryven, ginds en weêr bewegen of zweven. A. S. *sweopan*, wiscfen, vegen. Neêrduitsch *zweepe*, by de Deenen *sunbe*. De Sileziërs zeggen: *er gab ihm eine mauschelle, das es recht schwappete*.

**Weben** beduidt ook weven, inderdaed zeer gepast: want beschouwt men eenen wever, dan de spoel heen en weêr schietende, dan de dromkammen beurtelings met den eenen of anderen voet oplichtende, het webbe met het weverblad verdikkende, of het voltooide kleeed op den windboom leggende, men zal moeten toestaen, dat die *werkman* vooräl in eene gedurige beweginge is. 't Is een alöud ambacht van onzen landäert, waerïn zy altoos hebben uitgemunt. A. S. *weofan*, weven; *waebbe*, webbe, weeffel; *webba*, wever. OTFRIED: *ziaro giwebann tunicha*, een fraei geweven rok: *mit minnu unterwebane*, met liefde onderweven. Gaern zoude ik hier toebrenge het Theut. *wabo*, honigraet, 't werk der byen van een wonderbaer samenweeffel.

Van **weben** is 't A. S. *bewaefan*, bewinden. Die het spinrokke handteren, weten, wat eene *weiffe* zy, 't welk onze woordenboeken op wat gezag wete ik niet, *alabrum* (haspel) noemen. Ik twyfele niet, of daarvan is het Goth. *vaip*, kroon, of liever hoofdwindsel. FRANC. JUNIUS vertaelt JOANN. XIX. 15. *vaip thaurneinan bairands*, door, eene doornen kroon

kroon dragende. *Weiffen* is ook zwerven: *weyf*, *weyvium*, zwerfend vee, verlaten goed by DU CANGE, en by ons, met eene sterkfissende uitspraek, *schweiffen*, *herumfchweiffen*, *auffchweiffen*, zweven, zwerven; als mede: een vat met water omspoelen, zwenken, schoon maken; ook: linnen met loog en zeep besmeerd, in schoon water afwasfchen. *Schweif* is een naemwoord, beduidende de flip of den sleep van een kleed; *rossschweif*, een paerdenstaert, ook een krijgsteeken by de Turken.

*Waben* spreken de Alemannen *waiben* uit, door een' tweeklank, die hun zeer gemeen is: Dus in een overgebleven stuk, behelzende den oorlog van Karel den Grooten tegen de Saracenen:

*Iber Kuning lie then vanen waiben  
Al bine und bere swaben.*

Ik zie geene reden, waeröm de beroemde SCHERTZIUS dit in *waiben* of *wachen* wil veränderd hebben. Andermael komt die zelfde spreekwyze voor: vers 4049.

*The saben sie von then waiben  
Manegen vanen waiben.*

En het rijm schijnt dit in de eerste plaetse noodwendig te vereifchen. NOTKERUS heeft mede Pf. XXVIII. 10. *Ecclesia dix in mitten fluctibus seculi wellon werlte waibot*, en men heeft het daarvan afstammende *waibel* noch, voor reizende bode, deurwaerder, bedelle. Zie hier van bewyzen by SCHILTERUS en D. VON

STA.

STADE, en voeg er by eene plaets van STUMPF-  
FIUS I. D. II. B. Hoofdst. 7. op het einde: *Des-*  
*halb auch Franckreich mer richter, advocaten, fur-*  
*sprecher, buttel, weibel, schreiber, lozffer, und der-*  
*gleichen amtleute erhalset, denn gans Germania und*  
*Hispania.* Onder het krijgsvolk heeft men noch feld-  
weibel of feldweibel, *weil er herumgehen und die kriegs-*  
*knechten in ordnung stellen mus.* gelijk VON STADE  
zeer wel zegt. De Grieksche text van MACCAB.  
I. 55. *καὶ μετὰ τὸτο κατίστησι Ἰούδας ἡγούμενος τῷ λαῷ χι-*  
*λιάρχης, καὶ ἑκατοντάρχης, καὶ πενηκοντάρχης, καὶ δεκα-*  
*δάρχης,* wordt van LUHTER vertaald: *und Judas*  
*machte ein feldregiment, obristen, hauptleute, und*  
*weibel.* PSALM LXV. 9. leest men thans: *Du machst*  
*froelich, was da webet, beyde des morgens und des a-*  
*bends;* 't welk een frequentativum is van weben, zich  
bewegen, gelijk VON STADE nochmaels zeer wel zegt.

Van weben is der Ysl. *vippa*, overspringen; *vipur*,  
*barnavipur*, poppengoed, om dat dit gemeenlijk op-  
springende is, of door eenige andere beweginge de oo-  
gen en ooren der kinderen bezig houdt. Voorts is  
das *wippen* een soort van straf, 't welk de Italianen  
*tratto di corda* noemen. Vergelijk de achtste der noch  
onuitgegeven inzettingen van wylen Keurv. Augustus.  
Wipfel, gipfel beduidt de kruin van eenen boom, door  
den wind gessingerd: 't Ysl. *vopra* beteekent schud-  
den, slingerden, ja zelfs een schim of spookfel. Wip-  
pern is by ons blikoogen, en augen wimpern de oogle-  
den; als mede wimpel een scheepsvlagge.

Van

Van *waben* is eindelijk *beben*, *beven*, en de frequen-tativa *bebern*, *bobbern*, welk laetste het gehoor betreft; zo dat ik giste, dat een niet onberuchte vaderlandsche stroom, *Bober*, aen welks oevers de prins der Duitische dichteren MARTINUS OPITIUS de eerste levens-lucht heeft ingeaademd, daarvan zynen naem gekregen heeft; welke rivier, somtijds de gedaente van *enen* stroom nauwlijks behoudende, wy zelven byna droogvoets hebben doorgedaen, en somwylen door onstuimige golven opgezwollen, en vee, bomen, huizen met een bulderend gedruisch wegslepde, van ons niet zonder schrik en gevaer gezien is.

Het tweede woord, van *waben* en *waben* afstammende, is *wegen*, bewegen. Zeer bekend is het gene men in onzen Bybel leest, *EPHES. IV. 14. auf dass wir nicht mehr kinder seyn, und uns wegen und wiegen lassen von allerhand wind der lehre*: op dat wy niet meer kinderen zijn, en ons bewegen en omvoeren laten van allerhanden wind der leere. LUTHER zegt in de voorreden op den Brief aen de Romeinen: *der glaube ist eine lebendige erwegene zuversicht auf Gottes genade*; 't geloof is een levendig en vaerdig toevor-zicht op Gods genade. Van dit *wegen* zijn overgebleven de samengestelde woorden *bewegen*, *erwegen*, of *overwegen*. 't A. S. *wagian* is werkzaam zijn, be-wegen. Goth. *vagid*, geschud, heen en weer bewo-gen. LUC. VII. 24. *Raus fram vinda vagid*, riet van den wind bewogen. Goth. *vëgs*, beweginge, en *vigs*, iter, *voye*, weg, Ysl. *vegur*, weg, reis. A. S. *weg*, *waeg*, *weg*, reis *waegsaran*, een reis doen.

*Begen*

Wegen is bewegen, schudden. Een wagen wordt sterk bewogen. A. S. *waegen*, wagen, *waegne-dhisl*, wagensfel, by ons *wagenbeidsel*; *waegen*, dragen, voeren. Ysl. *vagn*, by ons *wagen*, en met ene samen-trekkinge by de boeren *wahn*, *wojn*, en het verkleiningswoord *wachnel*. A. S. *waenere*, voerman; *waenedisl*, de beer of zeven sterren de wagen genaemd, by onze boeren *der heintewagen*. De Ysl. hebben *eg vaga*, 't welk in de eerste plaets *ik worde govoerd*, in de tweede *ik zwerve* beduidt, waervan afkomstig schijnt hun *vog*, wolk of mist; *vagl a anga*, een wolk in de oogen; waervan ik, door ene zeer gemeene letterverzettinge, oorspronkelijk meene *volg*; A. S. *wolcen*, *wolcn*, by ons *wolcke*, *nubes*. Enen anderen weg slaet D. VON STADE in, op 't woord *wolcke*.

De weegschael beweegt zich heen en weder. A. S. *wecg*, de waeg, evenacr; *waegsceala*, lanx, bilanx, eine *wagchale*. Ysl. *vog*, wage; *eg vog*, ik wege; by ons: *wage*, *waegen*, *wiegen*. A. S. *wiht*, gewigt. Ysl. *vikt*, at *vikta*, wegen; wy zeggen *das gewicht*. Voeg hier by de basterd Latijnsche woorden *waga*, een soort van maet by de Engelschen en Schotten; *wagaria*, mensurae jus, of maetrecht by DU CANGE.

De wieg beweegt men ginds en weêr, om de kinderen door ene zachte beweginge in slaep te brengen. Een wieg wordt by OTFRID *wagan* genoemd: *Histor. Lombard.* in 't leven van den H. Ambrosius by SCHILTERUS, p. 828. *wogen*, Ysl. *vagga*, *eg vagga*, ik wiege; *vaggabarn*, een kind in de wieg,

am



ein wiegenkind. Wy zeggen : wiegen , einwiegen , mit dem stuble wiegen , ein wiegenpferd , een houten paerd , waeröp een kind zittende zich zelf , als of hy in de wieg was , bewegen kan. Hieräen rekene ik vermaegschapt het Ysl. *wiig* , een schip , om dat de eerst gebouwde schepen niet veel van de slingerende wiegen , 't zy in gedaente , 't zy in beweginge verschild hebben , gelijk uit onze booten , of liever uit de Indiaensche Canoos te zien is.

De zee wordt door den wind beroerd : waervan by de Gothen *vegos* , golven , by NOTKERUS *wazerwegi* , by ons wasservogen , meeresvogen ; by de Franschen *vagues*. Ysl. *vogr* , zee-engte , dus zeer wel genaemd , wijl in zodanige engteus zwarer golven gaen , en de scheepvaart gevaerlyker is. Eindelijk wordt dus in 't algemeen by de Alemannen een zee , meer , golf genoemd. *Speculum alemann.* by SCHILTERUS in *Glossar.* p. 882. *die visch in dem wag , die zbier in dem wald.*

Wy schudden het hoofd , als wy iets weigeren : hiervan onze woorden *wegern* , *weigern* , *abuere* , *negare* of *weigeren*.

Eindelijk het gantsche ligchaem beweegt zich sterk in een gevecht. Goth. *vigan* , oorlogen ; *vigand* , strijder ; *figan* , haten , *figand* , *fiand* , vyand. A. S. *wig* , oorlog , *wiga* , een held ; *wiggendman* , krijgsman , *wigian* , vechten ; *wigsmid* , krijgsmid ; *wigsteal* , bolwerk ; *figan* , haten ; *fionge* , haet ; *feond* , *fiende* , *fynd* , vyand. Ysl. *viig* , doodslag ; *veg* , ik doode ;

*vegan-*

*vegande* overwinnaer, nu doodslager; *fiande*, vyand. *Glossæ LIPSI:* *wige*, bellum, *wigis*, bella, *wiga*, prælia. Ik vinde ook *wie*, oorlog. Theut. *wig*, oorlog; *wiger*, strydende; *wigus*, bolwerk; *wigant*, vechter. Hierby zal ik oude ongedrukte rymen voegen.

*Mir sint stetiglich by  
Vilskarker vigenb dry  
Die welt, des Tufels list  
Min hertz der drit vigenb ist.*

Niet kwalijk gist VON STADE, dat weyse, wouw of kiekendief, hiervan zynen oorsprong gekregen heeft.

Van *wegen* is *wagen*, durven: want dít geschiedt niet zonder ene groote gemoeds- en dikwijls ook lichaamsbeweginge. Ysl. *vaga*, ik wage, ik beproeve.

Van *wegen* is *fegen*, purgare of *vegen*. Goth. *baugan*, *vegen*; *usbaugan*, uitvegen. Ysl. *eg foege*, *eg foeaga*, ik make glad, ik zuivere, opschikke, make schoon. Wy zeggen: *fegen*, *fegfever*, *fegopfer*, *schorsteins feger*, *schwerdfeger*. Verwantschapte woorden schynen, Theut. *weg*, goed, *weger*, beter, *wegest*, best. Goth. *fage*, bekwaem, nuttig, gevoeglijk. A. S. *fagen*, blyde, verheugd; *waegen*, spelen; *faeger*, schoon; Engelsch. *fair*, Neêrduitsch. *frael*.

Van *wehen*, *wegen* is *begen*, *beugen*, *flectere* of *bui- gen*. A. S. *bog*, *bug*, schouder, tak; *boga*, boog; *bogetunge*, bogt, kromte; *bigean*, *bugan*, *bygan*, *bui- gen*; *bignesfe*, buiginge, *bigels*, gewelf, boog: in on-  
Iste DEEL. C c ze

ze tael zeggen wy: ein bogen, schrybbogen, woog, krom, wooge, dwaaling. By OTFRIED heeft men *ana бага*, zonder vertoevinge en twyfelinge. By de Nederlanders en Franschen is *best*, *bec* een kromächtige snavel; ja 't was dus reeds by de oude Galliërs: SUTTON. in *Vitell. c. 18. ab Antonio primo adversarum partium duce oppresus est: cui Tolosae nato cognomen in puertitia Becco fuerat, id valet Gallinacei rostrum.* Hier van is 't Italiaensche *beccare*, bikken, pikken, 't Fransche *piquer*; *picke*, *picken*; 't Engelsche *beack*, spits; 't Spaensche *pico*, berg, kegelswyze opgaende; *pico de teneriffa*. Zo mede *bauch*, buik; *buckel*, rugge, bogchel, verhevendheid van iets *Glossa veteres: Buckelere*, pelta, parma (beukelaar) by de Franschen, *boucle*, *bouclier*. De geleerde aenteekenaer op SCHILTERUS, by 't woord *Buchel*, leidt vernuftig hiervan af het woord *Bickelhaube*, om dat het even als een schild van 't hoofd is. Van den zelfden oorsprong zyn *šap*, inham, zeeboezem, *bague*, ring, en *boiae*, volgens FESTUS *een soort van houten en yzeren boeyen*: maer dat het een *gemeen* (vulgare) dat is, vreemd woord zy, getuigt HIERONYMUS. Zie SCHILTERUS op het woord *Baga* en *Boga*. De Nederlanders hebben *boei*, *compedes*, *vincula*.

Van *wahen* is *wahenen*, *wanen*, by OTFRIED *meenen*. gewag maken, verbreiden; *wanana*, meeninge, *gewagt*, gewag, aendenken. En wat is gedenken doch anders, dan die gemoedsbeweginge, waer door het denkbeeld (*idea*) in de geheugenis bewaerd, tot het

ver-

verftand, of, zo men liever wil, het verftand tot het denkbeeld gebragt wordt. De Nederlanders zeggen **gewag**, **mentio**, **gewag maken**, **memorare**; en wy hebben **wahn**, waen of meeninge; **wachuen**, wanen, meenen; **erwachuen**, gewag maken. Goth. *wengan*, *gavengan*, meenen, oordeelen. A. S. *wene*, waen, meeninge, gisfinge; *wenen*, wanen, meenen. Ysl. *vande*, manier, gewoonte; by ons *gewohnete*, *gewohnheit*. Maer waer zijn wy meer gewend, dan daer wy wonen? A. S. *wunian*, wonen; in onze fprake **wohnen**; **wununge**, woninge, **wohnung**; **wunftebe**, wocnftede, by ons **wohnftaete**. Verwantschapte woorden zijn **ahnen**, voorzeggen; **ahnen**, wreken.

Onder de gemoedsbewegingen is deze niet van de laetften; die voor de verkiezinge gaet. Dus is van **wahen** 't woord **wahel**, **wahl**, **wehlen**, verkiezinge, verkiezen. Goth. *valgan*, verkiezen. LUCAS, VI. 13. *gavalgands us in tuulib*, verkiezende uit hun twaelf. Ysl. *val*, *vol*, keuze, lot; *eg vol*, ik verkieze; *at viilla*, twyfelen, in twyfel hangen; *villa*, dwalinge, **ketterye**; *eg villest*, ik dwale; *villur*, dwalend, wild; *villidyr*, wild dier; *villebrad*, wildbraed. A. S. *wild*, **ferus**; *wild-deor*, wild dier. Ik zoude gaern lyden, dat iemand het woord **wille**, voluntas, hierby plaetfte: want de wille volgt op de keuze; ik kan echter niet ontkennen, dat ik meer neige om te denken, dat deze meestal vrywillige gemoedsbeweginge zynen oorsprong afleide van **wellen**, prorumpere, scaturire, waer van wy straks zullen fpreken.

Tot de bewegingen des ligchaems behoort *fahen*, fangen; hoewel het ook tot het gemoed wordt overgebracht in de woorden *fassen*, *fachig*, *fachigkeit*. Goth. *faban*, *gefaban*, vangen, grypen, vatten; Ysl. *eg foe*, ik vatte, neme; *feingr*, vangst, vatinge. A. S. *fangan*, vangen, vatten; *finger*, vinger; *fadan*, schicken, in orde brengen; *fassen*, *verfassung*, *fat*, *fatn*, vat. Wy zeggen *fang*, *captura*, *cavea*, *ictus*.

Aen *wahen* is, met invoeging der letter *l*, ten nauwsten verbonden *wallen*, *wellen*; doch het heeft verscheiden beteekenissen. *Wallen* is, vooreerst, zieden, opbruischen of opbotten. Ysl. *eg velle*, *velte*, *at vellala*, ik koke, ik verhitte; *vellunde*, ziedende, bruischende, hoedanig de zeebaren zijn, die meereswelle; *vellinge*, pap, datze schuimde, gekookt, en lang bereid. A. S. *weallan*, razen, zieden; *forweallan*, ter deege of gaer gekookt. Myne Landgenooten de Sileziërs, en mogelijk ook andere inwoonders van Duitschland hebben in de kokerye het woord *erwellen* van vleesch, dat even begint te koken: en een gemeen zeggen is: *das bertz, das blut waltet ihm in seinem leibe*. Ziedende dingen zetten zich uit, waervan met ene fiffende uitspraak by de A. S. *swellen*, tumere of zwellen. Ysl. *swel*, *swal*, *at swella*, een gezwel of verzwearinge worden; *fuller*, gezwel, verzwearinge. Wy hebben *schwollen*, zwellen; *geschwollen*, gezwollen; *geschwulst*, gezwel; *schwulstig*, zwellende; *die schwollen in der hand*, het eelt der hand; *schwiel*, striemen; *schwal*, hoop volks, enz.

*Wallen*, *wellen* beduidt, ten tweeden, *ontspringen*,

wa-

water opgeven. A. S. *weallian*, opwellen, vloeyen; *welle*, bron, put, *willeburne*; *willefod*, bronwel, bronäder; *wylle*, snelle stroom; *wyllespring*, springbron: by de Nederlanders: *welle*, *walling*, *wellen*.

Nederduitſche Bybel 2 KONING II. 21. van den profeet Eliza: *Doe gingh by nyt tot de waterwelle, ende wierp het zont daerin.* HOEGL. IV. 12. *Myne ſuſter, o Bruyt, gy zijt een beſloten hof, eene beſlotene welle.* JOSUA, XV. 19. en RICHTER I. 15. *geeft my oock waterwellingen: doe gaf haer Caleb hooge wellingen, ende leege wellingen.* JACOB. III. 11, *weldt oock een fonteyne nyt een ſelve ader het ſoet ende het bitter?* De onzen ſpreken het met ene Franſche aanbazinge uit *quelle*, *quellen*, *quaff*. En uit deze overdragt, denke ik, dat wel voornamelijk het woord *wille* afkomstig zy, om dat dus dezelfs willekeurige werkinge zeer gepast uitgedrukt wordt. Goth. *wilgan*, willen. A. S. *willa* wille, *willan*, willen; *wilman*, verlangen, begeeren. Ysl. *wil*, ik wille; *wild*, welbehagen, willekeur; *at wilva*, inwilligen. Wy zeggen *der wille*, *wollen*.

Ten derden beduidt *wallen* het zelfde, als een togt doen, buiten 'slands reizen. A. S. *waalb*, vreemdeling; *walb-hnutu*, *wallnüsse*, *welſche nuſſe*, walnoten. By ons ein *wahl*, vreemdeling; *waellifch*, land, vreemd land; *wallfarth*, die *farth zu den wahlen*, ene godsdienstige reize buiten 'slands, of bedevaert naer ene gewyde plaets.

**W**allen, *wellen* is, ten vierden, in 't ronde draeyen.

### 357 VERHANDELINGE OVER HET

Wy hebben *welle* (in 't Neerduitsch de *nave* of *velge* genoemd) zijnde dat houten gedeelte van het wiel, waerin de spaken zijn gehecht, en dat het naeste om de as draeit. *Bellbaum*, de as. De Engelschen hebben *wheel*, de Nederlanders *wiel*, de Deenen *hjul*, *rota*. Goth. *valogan*, wentelen. A. S. *watwian*, *wealtian*, *waelten*; draeyen, wankelen, struikelen. Ysl. *volt*, wervelbeen; *vellte*, ik wentele; Nederkand. *wentelen*. Wy, *welzen*, *wolze*, een rol. Hiertoe brengen ik het Goth. *faldan*, toevouwen, samenrollen. LUCAS, IV. 20. *faisalt thus bukus*, hy heeft het boek toegerold: recht eigenaertig, want het was een rol bladeren. Desgelijks *ainfalt*, eenvoud, *managfalt*, menigvoud. Vermaegschapte woorden zijn A. S. *wealkan*, wentelen, dat overeenkomt met ons *walken*. Ysl. *vinka*, ik draeye in 't ronde; de onze *wanken* *nutare*, *winken* *nictare*. A. S. *wincian*, oogluiken. Met een sterksissende uitspraak *schwingen*, *schwenken*. A. S. *suengan*, zwaeyen, slingeren; *beswungen*, geefeling; *framswingab*, afschudden; *wicelian*, bewegen, schudden, wankelen of waggelen. Wy hebben *wackeln*, *wickeln*.

*Wallen* en *fallen* verschillen naeuwlijks in klank. A. S. *feallan*, *fylle*, instorting, val, by ons *fall*. *Fylgian*, volgen, by ons *folgen*. Ysl. *fylge*, *fylgd*, gevolg; by ons die *folge*; *mit grossem gefolge*. *Eg filge*, ik volge, vergezelschappe. De zveden zeggen: *hand skal hand foelgia*, 't welk wy uitdrukken: *hand muss band wahren*. Ja *fallen* is geboren worden, gelyk *werffen*.

*werffen*, baren: doch men gebruikt het gemeenlijk van de beesten, vooral van de paerden, waarvan *solen*, *füllen*, *beulen*.

Dat *weben* ene allervruchtbaerfte moeder zy, hebben wy ten vollen getoond, en gezegd, dat hare afstammeling is *wind*, *ventus*, wegens zijn geblaes: want niets is er, dat zo onöphoudelijk ademt, als hy. Maer, wyl de meeste winden lichtelijk draeyen, en door ene andere en dikwijls zeer tegenstrydige beweginge omgevoerd worden, zo meene ik daarvan genomen te zijn het woord *wenden*. Goth. *vandgan*, A. S. *wendan*, wenden, buigen, veranderen, *wending*, omkeeringe. Ysl. *eg vende*, ik wende, keere; *wending*, wending; *afvending*, inficiae. By ons is *wenden*, vertere; *sonnenwende*, zonnebloem; *wandeln*, wandelen; die een wandeling doet, keert zich dikwijls om, gelijk ook die gene, die dwaelt, of reist. A. S. *wandrian*, dwalen, zwerven; wy zeggen *wandern*, *wandersmann*, reiziger; *wandel*, levenswyze. *Wandeln* is ook veranderen: er *verwandelt* sich, hy verändert van gelaet; er *verwandelt* die farbe, hy verändert van verwe. *Wandeling* is in de Roomsche Kerke de *transsubstantiatie*.

Van *wenden* is *winden*. Goth. *vindan*, *bivindan*, bewinden. A. S. *windan*, *bewindan*, bewinden; in onze sprake *winden*, *wendelsteine*, wentelsteen; *wendelstappen*, wenteltrappen; *winde*, een soort van kruid, rolkruid; *winde* een werktuig, windäs; en met een sissende uitspraek *schwindel*, draeying, zwindeling of zwymeling.



*Winden* en *binden* verschillen niets van elkanderen: die iets bewindt, die bindt het teffens. Goth. *binden*; *bandi*, band. A. S. *baende*, *bande*, *bend*, band; *bindan*, binden. Theut. *bintan*, binden; *gibenti*, band; *gebaende*, *banton*, banden. A. S. *byndel*, bundel. By ons windeln; *pyndan*, beletten; het onze bündeschlüssel. A. S. *bendan*, buigen, waervan het Fransche *bander*, den boog spannen; wy zeggen met ene fising spannen, waervan *spanne* ene uitgerekte hand. Van ons *band* komt een overvloed van basterd Latijnsche woorden: *banda*, *banderium*, *bandora*, *banera*, *bannerium*; in onze tale: *pannier*, *fahn*, *faenbridy*, *faendel*, *baendel*, *bun- del*; *aruband*, *hoenband*, *friesband* of *koufband*; *bündel*; *bund*, hoofdwindfel, verbond; by de Engelschen *bond* handschrift, of schriftelyk verbindtenis; *binden* van boeken, *von den bünden*, an welcke die bogen hüntan angeheftet werden; *binden*, duigen met hoepen samenvoegen, dat het werk der kuipers is; *fassbinde*, *gebinde*.

*Winden* en *finden* zal niemand verschillend aenzien, die weet, dat de zaak zelve zo juist met elkanderen verbonden is: zal men iets vinden, zo men niet om het te zoeken zich ginds en weêr wendt? Goth. *findan*, weten, kennen: A. S. *findan*, vinden; by ons; *finden*, *find*, *findling*, vondling.

Gedurig moeten wy tot de oorsprongen wederkeeren, en voor onze oogen doen zich nieuwe beekjens op, uit de onüitputbre bron ontspringende. Theut. *waben* of *saben* is voortgaen, waervan ik met de invoeginge der *r* *saheren* en *sahren* afleide. Goth. *saran*, gaen, reizen. A. S. *saran*, reizen; *fyrfsaran*, by ons *fernen*

ferneziehen, verre reizen; *fordfaran*, by ons *afahren*, fterven; *forboc*, reistogt. Ysl. *eg faer*; ik ga, ik worde gevoerd; *eg ferdast*, ik vertrekke, reize.

A. S. *faer*, *fore*, rytuig, by ons *fuhr*, waervan *fuhrwerk*, wagen; *fuhrmann*, voerman. Ysl. *far*, vaarttuig, by ons *fehre*, een vlot. A. S. *faerescent*, veergeld, vracht; wy zeggen *ferge*; *fehmann*, veerman. A. S. *ford*, veer, by ons *furt*, en *fracht*, onus, by de Engelschen *fraight*, by de Franfchen *fret*, veergeld, vracht. By OTFRIED vindt men *fara*, zeeëngte; *ferti*, weg: by ons *gefaerte*, medgezel of reisgenoot. A. S. *fare*, weg, reize. Ysl. *far*, *for*, reize, reistogt, in onze spraek *farth*; *Roemerfarth*, optogt der Romeinen; *biedevart*, *bethfarth*, bedevaert; *heerfarth*, heirvaert. A. S. *faerde*, *fyrð*, heirleger; *fyrðfaerebd*, *fyrðfare*, heirtogt.

Van *fabren* is 't A. S. *faer*, tred, voetftap; Ysl. *far* voetftap: *fette*, *foerhette*, opfporinge, een woord, onzen jagers bekend; *fahrtten*, ladders in de bergwerken; *ein- und ausfahren*, op en nedervaren of klimmen. ANDREAS HELVIGIUS, in *Origin. Diction. German.* p. 115. *fahr id est sulcus* (*fahr* beduidt een voren) waertoe fchijnt te behooren die *fahrmäuf*: wy zeggen thans *die furch*, de voren; A. S. *furb*; by de Engelschen *furrow*; Nederland. *voren*. Hier moet men ook niet overflaen dat der menfchlyke natuer eigen is, *furf*, een wind, *diën* iemand laet; *furfen*, een wind laten; *pfersdyen*, te ftroel gaen. Ook is by de Ysl. *for* een heimelyk gemak.

Terwijl wy werkzaam en voortvarend zijn (waer- toe onze woorden: *wie fahrt er? fahrt woll*, en de Neer-

duitsche baertwel, melbaren behooren) vervallen wy in hinderlagen en gevaren. Theut. *Farn*, *Varon*, hinderlagen, gevaer. Wy zeggen: *fahren*, *gefahre*, *fahr*, *gefahr*. In hinderlagen worden wy als ongevoelig gebragt, in gevaren als met geweld vervoerd, van waer de schrik en vreeze gezellen van het gevaer zijn. Goth. *faubrtan*, schrikken, vreezen. A. S. *friht*, *fribtan*, in 't Neerduitsch *vruchten*, *vruchten*; Deensch *frykt*; by ons *furcht*, *furchten*. En inderdaed deze is de uitwerkinge van ene (chielijk ons opgekomen) vreeze, dat wy door ene haestige en onwillige beweginge verschrikt of vervaerd worden: *vor furcht auffahren*.

Van *fahren* is 't Ysl. *faere*, verwe; Theut. *fara-wy*, *farawa*, *variwa*, verwe; by ons *farbe*. 't Schilderen was by onze voorouders niets anders, dan hunne goederen met onderscheiden kleuren verwen: mit den pinfel *etwas überfahren*.

Dat ik *fahren* en *bahren* eenerlye woorden geloove te zijn, veroorzaekt de naeuwe verwantschap, die er is tuschen de *f* en *k*. Doch dit *baren* beduidt, voor eerst, dragen. Goth. *hairan*. A. S. *beatan*, *beran*, *feran*, dragen, brengen; *forbaeran*, verdragen; *fordbaeran*, voortbrengen. Ysl. *eg ber*, ik drage, brenge. A. S. *baere*, *baere*, *bere*, baer of berrie; by ons *bahre*, en Franschen *bidre*. A. S. *birian*, begraven. Ysl. *bere*, drager; *vatsbere*, waterbaer; *trogsbere*, mestbaer, en by mynē landgenooten de Sileziërs is *tragebahr*, by samentrekkinge *tragber*, een baer, met de handen van twee menschen gevoerd wordende, anders genoemd *eine trage*; en *tadebahr*, by samentrekkinge

ge *radder*, een baer, van voren met een rad of wiel voorzien, en van een kruyer voortgeduwd worden, de, anders ein *schieffart*. Van *bahren* is 't Goth. *bringan*, dragen, brengen. A. S. *bringan*, brengen, *bringas*, geschenken, offeranden; *beru*, een schuer, waerin men alles byeenbrengt. Ysl. *faern*, slagtoffer, offerande. A. S. *byrdhen*, gewigt, zwaarte; wy zeggen *eine bürde*, de Franschen *fardeau*, ja ook *far-der*, blanketten: wy zeggen ook van de schilders *farben auftragen*. Voeg hier by de basterd Latijnsche woorden *barile*, *barillus*, Italiaensche *barile*, Fransche *baril*. En ik twyfele niet, of 't Nederduitsche *paerd*, en 't onze *pserd* heeft van dragen zynen naem bekomen. Ja ik bemerke ook de beteekenisse van opnemen in het woord *baren*, waer van *botfirde*, *Empor*, en Franfch. *berner*, *prellen*: waerom niet? die een last wil dragen, dient den zelve op te nemen.

*Baren* beduit, ten tweeden, zwanger zijn, *baren*, voortbrengen, A. S. *beran*, *beoran*, *baren*; *beorn*, zoon, kind; *berende*, vruchtbaer, *unberend*, onvruchtbaer. Ysl. *eg ber*, ik bate; *baruber*, een die kinderen draegt of voortbrengt. NOTKERUS heeft *berig*, *pirig*, vruchtdragend; *birigen*, vruchtbaer maken. TATTIANUS: *unberenti*, onvruchtbaer. OTFRIED: *unbern*, onvruchtbaer; *barn*, kind. Wy hebben *bachmutter*, baarmoeder; *gebachren*, *baren*; *geburt*, *geurt*, geboorte; *bräuen*, broeden; *bräun*, bruid. A. S. *bredan*, broeden; *brist*, in 't Neerduitsch *bruid*, *brünfa*.

*Baren* is, ten derden, vechten. Ysl. *eg ber*, ik sla, *treffe*:

treffe: *baraetta*, gevecht, strijd. En dat deze de ware oorsprong zy van het woord *barritus*, waervan TACITUS *de Morib. German.* C. 3. en AMMIAN. MARCELL. L. XVI. gewag maken, ben ik ten vollen overtuigd: *sie haben, baeraetta, die slacht, ober zur schlacht gefungen*: de woorden *bardi* (waervan mijn kundigen *barditus* gemaekt hebben) *barri, bardi*, wonden, schoon een verwantschapt woord, *baeren, plerren*, en verscheiden andere, die van de geleerden tot ophelderinge van dit woord zijn bygebragt, met stilzwygen voorbygaende. A. S. *waer*, oorlog. Theut. *were, guere, gere*, geweer, oorlog, oproer, by de Franschen *guerre, guerrier*: waervan ik oorspronkelijk meene *warren, wirren, verwirren, beroeren, warren, verwerren; wirbel, wirbelwind, wervelwind, dwarlwind*, ook in het snarentpel de sleutelen genoemd; ook is *würtel, wervel*, een woord, by de trommelslagers bekend: hier van *gürt, gürtel, gürtlen, gordel, gorden*, wegens het omdraeyen en omwinden. By de Engelschen *wharl, whorl, wervel*, waeräen onze woorden *quirl, quirlen*, by onze koks in dagelijksgebruik, vermaegschapt zijn.

Van *waer* oorlog is *wehren, weeren*, beschermen. A. S. *weran*, verweeren; *bewerian*, beschermen, bevesten; *wering*, dijk. Ysl. *eg ver*, ik verdedigde; wy hebben *wespe*, wapenen, geweer; *wespebaende*, draegband; *kurze wespe*, degen; *lange wespe*, spies; *bruste wespe*, borstweeer.

Van *wehren*, afweeren, meene ik *wersfen, werpen, spieten* afkomstig te zijn. Goth. *wairpan*. M.A.R.

C U S

CUS VII. 27. *Niman blaib barne, gab, vairpan bundam*, nemen het brood der kinderen, en het voor de honden werpen. A. S. *weorpan*. Ysl. *eg varpa*. Theut. *werfan*, en by overdragt *zerwerffen*, kyven, twisten. Wy zeggen *sich überwerffen*. Daervan is het basterd Latijn *guerpis*, een soort van vertydinge (effectuatio) of zinnenbeeldige overleveringe, geschiedende met het wegwerpen van een stokjen, dat een ander opneemt; waervan *verpire*, *inverpire*, *inverpitura*, *verbitio*, waervan menigvuldig gewag is in de *Bibliotheca Sebustiana* van SAM. GUICHENONIUS; wien het lust, zie Cent. I. chart. XXVI. en XLVII. Cent. II. ch. VII. en XCIII. en hy voege er by SPELMAN en DUCANGE. Hier toe behoort het A. S. *wearp*, Engelsche *warp*, Neerduitsche *werp*, en het onze die *werste*, stamen. Engelsch. *warp*; *mouldwarp*, mol, maulwurfs, om dat die met zyne muil of snoet de aerde uitgraeft, en opwerpt: desgelijks *to warp*, wyken, buigen, het gene wy ook somtijds navolgen: *der tisch*, die *tisch* hat *sich* geworffen.

Behren is niet alleen verdedigen, afweeren, maar ook beletten, verhinderen, waervan *wehr* in de rivieren en by de molens; hiervan ook de Fransche woorden *barre*, een klink, of boom; *barreau*, tralie, diefzyzer; *barricade*, *barriere*, enz.

Behren is ook handelen, koopmanschap dryven. Ysl. *eg ver*, ik doe koophandel; *varsla*, handeldryvinge. A. S. *ware*, waerde; by ons *wertsh*, waerde; *wahre*, koopware; *gewehren*, praestare, eens anders  
zack

zaak op zich nemen; *wehrmann*, *gewehrsmann*, auctor, of waerborg; die *gewehr der flage guaranda*, *warrantum*, *warrantire*, in 't Fransch *guarant*, *guarantir*.

*Behren*, *wahren*, *bewahren* is custodire of bewaren. Theut. *wara*, bewaaringe; *warnen*. A. S. *waernian*, zich wachten, waerschuwen, *warnen*. Van *wahren* is *warten*, dat in onze tael drie beteekenissen heeft, alle echter aen elkanderen vermaegschapt; namelijk van bewaren, van wachten of vertoeven, en van zorge dragen of oppassen.

Tot de eerste beteekenisfe behoort 't Goth. *wardgan*, bewaren. A. S. *weard*, waking, wacht; *weardan*, waken; *weardbyrig* wartburg, *weardmann*, waker, opziener. Ysl. *wardhalld*; bewaaringe, opzicht; *eg varveite*, ik beware, en het Franche *garder*, met ene menigte afftammelingen. Tot de tweede beteekenisfe behoort 't Ysl. *varda*, wachttorenen, hoogte om te bespieden, by ons *eine warte*. Tot de derde behooren onze woorden *waerterin*, *francwaertter*, *wartung*.

Noch hebben wy de onophoudlijk vloeyende bronader niet uitgeput. Maer wy moeten de afflopende stroomtjens toedammen, op dat die snelle vloed van vruchteloze en voor 't grootst gedeelte ruwe woorden ulieder aendacht niet verflikke. Dus plege ik nu en dan in ledige uren myne gedachten al spelend bezig te houden: of er onder deze myne verzinselfs iets wezenlijks, iets degelijks schuile, staet aen u, Ambtgenooten! te oordeelen.

J. F.

BEDEN.

BEDENKINGEN  
OP DE  
VERHANDELING  
OVER DE  
TERPEN.

(IIe. stukjen, bladz. 137.)





# TEGENBEDENKINGEN

OVER DE

## T E R P E N .

---

**M**et zeer veel smaak hebbe ik de verhandeling van den Heer F. v. C. over de TERPEN (a) gelezen, voor zo verre geleerdheid en schranderheid in dezelve doorstralen. Echter denke ik niet, dat zyne W. Edh. het kwalijk nemen zal, dat ik op die verhandeling eenige bedenkingen, die my by nadere overweging zijn voorgekomen, te voorschijn bringe.

§. II. Ons voorname oogmerk is wel, te onderzoeken naar de afleiding van dat woord, en die, welke de Heer v. C. voortgebracht heeft, te toetzen; doch het zal noodig zijn iets voor af te melden van de beteekenis. De gemelde Heer meent, dat terpen genoemd zijn zulke heuvels, welke gemaakt wierden tegen de overstromingen, om zich op dezelve in tijd van overstroming te kunnen bergen (b). En zeker, dit toont de plaats van OKKO VAN SCHARL, door zyne W. Edh. aangehaald (c), klaar aan. Doch hier

(a) Bl. 137. en volgg.

(b) Bl. 139, 140.

(c) Bl. 140.

hier komt ons eene zwaarigheid voor, die uit den weg dient geruimd te worden.

§. III. JOHAN PICARDT in zyne *vreemde en vergetene antiqniteten van 't oude Vrieslandt* (d) maakt gewag van tweeërle soort van terpen, schryvende: „*Terp* of *Terpe* beteyckent een begravinge, „ alwaer eenige wallen of grachten gegraven, en eenige hooghten op-geworpen zijn: en hier van daen „ komt het woordt *Doop*, *Doof*, *Darp*;" — Dat is één beteekenis. Nu de andere. — „en wert oock „ gebruyckt voor eenige heuvelen en ronde bergjes, „ als men siet in Zeelandt, Vrieslandt en Omlanden, „ voortijds van menschen handen op-geworpen, om „ by tijden van hooge water-vloeden op die selve „ verseeckert te zijn, waerom zy genaemt werden „ *Dop-terpen*." Dat men door het woord *begravinge* hier niet *sepulchrum* te verstaan hebbe, schoon PICARDT door zyne verwarde wyze van sehryven daar toe elders (e) aanleiding geve, dunkt my, blijkt klaar uit de afleiding van *doop*. Derhalven moet men het door verstaan allerleie gravinge, dat is, gelijk de volgende woorden te kennen geven, alle plaats daar eene graft gegraven en eene hoogte opgeworpen is.

§. IIII. Hoe zal men nu die zwaarigheid uit den weg ruimen? Ik zoude kunnen volstaan met te zeggen, dat PICARDT in dezen geen geloof verdient, als

(d) XXX. dist. bl. 115, 116. [dr. 1660.]

(e) VIII. dist. bl. 44. §. *Dat dese* en §. *Wat dese*.

als die niet alleen alles zeer ligt voor waarheid aanneemt, 't geen anderen gezegd hebben, maar ook zomtjds beuzelt en groote misfagen begaat. Hoe ligtgeloovig hy is, blijkt daar uit, dat hy alles, wat de oudheid van de witte wyven, etne foort van bergnimsen, verhaalt, meent waar te zijn, ja zo, dat hy durft zeggen, dat niet te gelooven, dat 'er witte wyven geweest zijn, „eenen compendieusen wegh is tot de „vervloecte leer van David Joris, die eerst spotte met „de spokerijen, — maer daer na leerde, datter „geen duyvelen waren” (f). Elders brengt hy de tijd der bouwinge van de stad Groningen, op zestig of zeventig jaar na, tot de tyden van Ahafuerus en Esther, en dat wel, om dat **ACHILLES GASSARUS VAN LINDAUW** dit geschreven had (g). Hoe hy beuzelen kan, blijkt uit zommige zyner afleidingen. *Amazones* meent hy het zelfde woord te zijn met *A-mäisen*, *maeisjes* (h). *Koning* doet hy afstammen van der Tartaren *Chan*, *Kan*, *Chan* (i). Maar allergrofst dwaalt hy van de waarheid af, als hy *Badubenna*, het welk van alle Schryvers voor een bosch, een woud, gehouden wordt (k), een *broeck* noemt

(f) IX. dist. bl. 47.

(g) XX. dist.

(h) XV. dist. bl. 70.

(i) XXX. dist. bl. 117.

(k) Zie FACIT. *Annal.* I. III. c. 73. **SCHOTAN**. in zyn *chron. van Friesl.* bl. 23, en **WAGENAAR** in de *werl. hist.* B. I. D. I. bl. 83. met de aantek. 1.

noemt (1). My dunkt voorzeker, dat ik, zoudt kunnen volstaan, met zulken schryver geloof te weigeren wegens de eerste der opgegevene beteekenissen van *terp*. Want wie weet, waar hy die gehoord heeft? Doch ik wil nochtands liever zyne woorden wat in eene goede plooi schikken, en zien, of ik die niet overeen kan brengen met OKKO VAN SCHARL.

§. V. En dat zal niet zeer ongemaklijk zijn, als men vooronderstelle, dat de eerste en eigenlyke betekenis van *terp* die van ylieberg, dat is, van eenen heuvel, gemaakt om by overstroming zich te bergen, is: de tweede en oneigenlyke die van allerlei hoogte, door menschenhanden gemaakt. En deze oneigenlyke betekenis, dunkt my, komt ook voor in de woorden van CLAAAS COLIJN (m), door den Heer VAN C. (n) aangehaald, daar hy zegt,

Des i zik opmaekte en WERPEN (o)  
DAEROP (p) ien veste en *terpe*.

Want

(1) In zijn *chronijcxken der stadt en beerlickheit Cavourden*, bl. 283.

(m) In zijn *rijmchron.* v. 710.

(n) Bl. 142.

(o) Ik twyfel, of dit *werpen* hier niet gesteld zy voor *werp* en, dat is, *wierp hem, wierp zich, wierp voor zich ten zynen nutte, ter zynen verweering*, eene vesting en hoogte op: gelijk en in den derden naamval ook voorkomt v. 994. *dat en dede pine*, dat hem pijn deed, dat hem smertede. Dat *hem voor zich dikwils by de Ouden gebruikt wordt*, heeft geen bewijs noodig.

(p) *Daerop*, dat is op *Tidorix gront*, 't welk vooraf gaat.

Want dat hier door *terp* zoo zeer niet een *burg*, *slot*, of *kasteel*, gelijk de Heer v. c. schijnt te meenen, als wel eene hoogte van aarde, voor, by, of binnen in de vesting te verstaan zy, geeft het woord *terpen* genoeg te kennen.

§. VI. Van deze komt eene noch oneigener beteekenis, t. w. die van *dorp*, in welke beteekenis men *terp* en *top* ook by den zelfden Schryver gebruikt vindt, gelijk de meergemelde Heer reeds aangeteekend heeft (q). Met *terp* nu in deze beteekenis schijnt gemeenschap te hebben het Keltische *trif*, *oppidum*, stad (r). En dit zy genoeg van de beteekenis. Laten wy nu overgaan tot de afleiding. Hier in zullen wy zo te werk gaan, dat wy eerst die van den Heer v. c. toetzen, daarna die van anderen beschouwen, en eindelijk zien wat onze krachten vermogen.

§. VII. De vrage is namelijk, waarom heuvels, gemaakt om zich te bergen in tijd van overstroming (want dit is de *eigenlyke* beteekenis, 't welk de Heer v. c. ook toetstent) oulings *terpen* genaamd zijn. Zo ik my niet bedriege, is 't antwoord van den Heer v. c., Omdat, dewijt in *tar*, *ter*, *tit*, *tot* en *tur* eene verhevenheid, eene opheffing, doorstraalt, die *terpen* verheven zijn geweest. Ik zal hier met stilzwij-

(q) Bl. 147, 148.

(r) Zie *Glossarii Celtici specimen*, (uitgegeven in G. G. LEIBNITII *collectan. etymolog.* [Hanov. 1717.]) D. I. bl. 144.

zwygen voorby gaan, hoe weinig my zulke *woordgrondingen* in 't gemeen behagen, schoon de groete **TEN KATE** hier in voorganger zy. Hiervan mischien in eene andere verhandeling. Maar men neme my niet kwalijk, dat ik voor my noch niet besluiten kan dat antwoord in 't byzonder voor waar aan te nemen.

§. VIII. *Vooreerst* is het ontegenzeggelyk, dat eene reden, die op 't gantsche geslacht (*genus*), en niet alleen op de soort (*species*) past, op de soort alleen toegepast zijnde, niet aannemelyk is. Dus vrage ik dan, Waarom zijn juist heuvels, tegen overstromingen gemaakt, en niet alle heuvels, *eigenlyk terpen* genoemd, daar andere heuvels, zo wel als terpen, verheven zijn?

§. VIII. *Ten tweeden*, eens voor een oogenblik toegestaan zijnde, dat in *ter* eene verhevenheid doorstraalt, zo staat alsdan noch aan te wyzen, van waar die *r* in *terpen* kome. Of behoort die *m*ede tot de verhevenheid? Dan vervalt de stelling dat *ter* op zich zelf eene verhevenheid te kennen geeft. Zo niet, dan is 'er niet volkomen voldaan aan de belofte (*s*) van de afleiding van dit woord te zullen opgeven.

§. X. *Ten derden* komt my de oorzaak der benaming van *terpen*, door voorn. Heer opgegeven, verwerpelyk voor, dewijl die op eene kwade vooronder-

(*s*) Bl. 141. in 't begin.

derstelling steunt. Te weten, de vooronderstelling is, dat tar, ter, tir, tor, tur eene verhevenheid te kennen geven. Dat die vooronderstelling valsch is, blijkt, mynes bedunkens, hier uit, dat dezelve verhevenheid wel in *vele*, maar niet in *alle* woorden, die met tar, ter, tir, tor, tur beginnen, of met die zaaddeeltjens eenige gemeenschap hebben, te vinden is, het welk evenwel zijn moest, zo die vooronderstelling tot eenen bekwamen grondslag zoude dienen om te bewyzen, dat de terpen van de verhevenheid hunnen naam ontleend hebben. By de redenkundigen (*logici*) immers moet van eene *inductio* geene, ten minste genoegzaam geene, uitzondering te maken zijn, of de *inductio* vervalt van zelve. Nu staat den Heer van e. aan te toonen, dat die beteekenis van verhevenheid ook te vinden is in tarbot, eene soort van PLATvisch; taze, teze (*pix liquida*), tere, trede (*passus*, *gradus*, *incessus*), teeling (*ala*), teze (vogelkijm; *virrens*), tewwe (*tritium*); tojde, tojt (*stercus*), tojre (*vermis*), treen (*fucus*), troch (voederbak) trug (*fallacia*, bedrog), darink, darte (*cespes bituminosus*), dzeek (*stercus*, *sordes*), doz (*aridus*), dozst (*stis*), en vele andere woorden.

§. XI. Dit zy genoeg, om te betoonen dat deze afleiding niet aannemelijk is. Eer ik hier echter geheel van afslappe, moete ik noch aanmerken, dat de Heer v. c. vele malen van TEN KATE in gevoelen verschilt. Deze brengt ter tot verscheuring en



van een scheiding (*t*), die tot verhevenheid en opheffing. Deze geeft aan toorn (*ira*) en tetgen eene grondbeteekenis van van een scheiding (*w*) die van opheffing (*w*): Deze brengt durven, dylestig en dooz (*stultus*) tot det (*x*), die tot toz (*z*). De Heer v. c. zoude my en allen beminnaren van *nette* geleerdheid zeer veel genoegén geven, met aan te toonen, waarom zyne W Edh. hier in van TEN KARTÉ verschilt.

§. XII. Nu moesten wy zien, van waar anderen dit woord hebben afgeleid. Hier ontmoeten wy eene grootte schaarsheid. Velen zelfs kennen het woord niet. Gelyk de Heer v. c. dit van PLANTYN en KILIAAN heeft opgemerkt (*a*), zo hebbe ik 'er ook te vergeefs naer gezocht by den TEUTHONSTA OF DUYTSCHLENDER (*b*), en by ABR. VAN DER MILIUS in zyn *lingua Belgica*. CAR. TUINMAN heeft het woord gekend, en daar van dooz afge-

(*t*). (*u*) In zyne tweede proeve van geregelde afleiding, op TEER.

(*w*) Boven, bl. 142, 143.

(*x*) In zyne eerste proeve, op DER.

(*z*) Bl. 143, 144.

(*a*) Bl. 140.

(*b*) Van welk boek men eenig bericht zal kunnen vinden by den Heer KLUIT in zyne aantekeningen op HOOGSTRATENS lijst der zelfstandige naamwoorden bl. 332. En vry breed in het *Hollandsch Magazijn*. II, deel Iste stuk bl. 170, en IIde stuk bl. 430. uitgegeven 1756.

afgeleid (c), doch hy zegt niet van waar *terp* kome. Had hy er om gedacht, hy had het zekerlijk van 't Latijnsche *tribunal*, dat van TACITUS (d) voor eene verhevene plaats, van zoden gemaakt, en van PLINIUS in de eigenlyke beteekenis van *terp* gebruikt wordt (e), naar zyne gewoone wyze van afleiden, als of men zeide *terpnaal*, doen afstammen.

§. XIII. De Heer TROTZ (f), over de dorpen handelende, schrijft aldus: „ In een *diploma* van Henrik den II., wordt het geheele landschap Drente *bet* „ *dorp Trenthe* genoemd, by w. HEDA *bistor. Ultraf.* „ *pag.* 102. en dus op verscheidene plaatsen by MI- „ RAEUS in *diplom. Belg.* (In 't Neerduitsch zegt men „ *dorpen*, dat afstamt van *terpen*, een Friesch woord, „ het welke land, dat opgehoogd is tegen de onge- „ makken der overstromingen, beteekent. J. PICARD. „ *Antiqu. van Vriest. distinct.* 30. *pag.* 174. Dus „ zijn de meeste Friesche dorpen op zulke *terpen* ge- „ bouwd. MEYER in *Lexico of Woordenschat* leidt ins- „ gelijks *dorpen* van *terpen* af; van waat *terpen* kó- „ „ me,

(c) In zyne *fakket der Nederd. taale*, in de nalezing, bl. 469.

(d) L. I. *Annal.* c. 18.

(e) Lib. XVI. H. N. c. 1. aangehaald door den Heer TROTZ in 't *jus agrarium foederati Belgii*, T. I. p. 77. en door den Heer v. c. bl. 140. nota e. Zie de woorden beneden §. XVIII. aant. w.

(f) Ibid. T. II. p. 579, 580.

„ me, zegt niemand; ik zou denken van een Noor-  
 „ mannisch woord, gelijk meer andere, t. w. van  
 „ *turpha*. Zie J. G. ECCARD *ad LL. Salic. tit. XVIII.*  
 „ *pag. 42.*” Dus verre de Heer TROTZ.

§ XIII. De woorden van PICARDT hebben wy  
 in de derde §. uitgeschreven. Een' goeden druk van  
 MEYERS *woordenschat* niet by de hand hebbende,  
 hebbe ik dien niet kunnen inzien, waar aan mischien  
 ook zo heel veel niet gelegen zal zijn. Maar laen  
 wy hooren, wat ECCARD zegge: „ *TVRPHA PAL-*  
 „ *CHIO* ] — Dat eerste woord *turpha* is ons *torf*,  
 „ hoeve, dorp, zelf. MENAGIUS heeft meet na-  
 „ men van hoeven, die op *torp* uitgaan, aangetrof-  
 „ fen, welke HUETIUS meent van de Saxen afkom-  
 „ stig te zijn; maar die kunnen ook van de Noor-  
 „ mannen, ja ook van de Franken hunnen oorsprong  
 „ hebben. Alle [deze], immers hebben *dorf* voor ee-  
 „ ne hoeve gebezigd. TATIJAAN *in harmon. cap.*  
 „ *CLXXX. 1. Tho quam the Delant in thas thorf; thas*  
 „ *thar giquethan is Getsemave; Doe [toen] kwam de*  
 „ *Hemaud in dat dorp, dat [in die hoeve, die] daar*  
 „ *gheten is Getsemane. Dezelfde cap. CC. 5. Que-*  
 „ *meithan son thorf; komenden van het dorp [van de*  
 „ *hoeve].*” Dus is dan *turpha* in de Salifche wet-  
 ten het zelfde als by ons *hoeven* of *boerenhoffleden*.  
 Dies kan ik niet zien, dat dit *turpha* ons hier veel te  
 pas kome, ten zy men zegge, dat vele *turpha* op ee-  
 nen vlieberg geplaatst, den vlieberg den naam van  
*terp*

terp gegeven hebben, 't welk ik voor my niet wel kan gelooven.

§. XV. Dewijt wy dan van alle hulpe versteken zijn, zal het tijd worden, dat wy zelf eens omzien, of wy niet iets bedenken kunnen. Te gissen, dat *terp* eenige gemeenschap had met het Franche *terre*, dat ook by PLANTIÏN als eene verklaring van *gravel* gevonden wordt, zoude dwaasheid zijn. Liever willen wy onze gedachten laten gaan over de woorden, *treffen* en *draphen*, *drephen*, *dræpen*. Wat beide aahbelangt, hiervan schrijft ABR. MYLIUS (*g*); „ DRAPHEN, *drephen*, oud Theutonisch, raken, „ *overdrephen* oud TH. overtreffen, *overdrepen* Neder- „ *saxisch*, *overtreffen* Neerduitsch, *übertreffen* Hoog- „ *duitsch*, als of het ware hoog of hooger raken, „ *treffen* is by de Hoogduitschers ook raken.” Zie daar de eene beteekenis.

§. XVI. Maar dewijt dat geene, dat iets anders raken zal, zich derwaards moet bewegert, of daar heen bewogen worden; zo hebben deze woorden ook de beteekenis gekregen van naar eene plaats te trekken, zich ergens heen te bewegen of begeven. ECCARD (*b*) leert ons dit, het zelve bevestigende met voorbeelden uit

(*g*) In zijn *Archaeologus Teuto* (uitgegeven onder LEIBNITII *collectanea etymologica*: [Hannov. 1717.] in het tweede deel), bl. 37.

(*b*) Ad LL. Salic. T. VII. p. 25. op 324ppa.

uit WILLERAMUS, by dezen vinden wy (i) :  
 „ Ich besuon iuch guode sielen ir thet drepheit ad supernam  
 „ Hierusalem, dat is, *gelijk op den kant staat*, ic beswe-  
 „ re iu goede sielen gi die daer draeft na dat hoge  
 „ Jerusalem.” Voorn. Heer ECCARD had een'  
 druk van WILLERAMUS gevonden, waarin op den  
 kant aangeteekend was, met de hand, zoo hy meent,  
 van P. SCRIVERIUS, de verscheidenheid van le-  
 zing uit een goed handschrift (k). In dat MS. nu  
 wierd, voor *drepheit*, in de aangehaalde plaats van den  
 Abt, *treffet* gelezen (l), dat op 't zelfde uitkomt.  
 Met weenig verandering vindt men dezelfde woor-  
 den, zo even uitgeschreven, meermalen by dien  
 Schryver (m). Elders (n) zegt hy: „Thaz himo him-  
 „ gredo, ande thursla, thaz her muotheda, thaz her gecrucia-  
 „ get warth, ande her starf, thaz draph ad humanitaten,  
 „ dat is, *volgens de vertaling op den kant*: Dat hem  
 „ hongerde, en dorste, dat hy moede ende gecruyst  
 „ worde, ende starf, dat liep na die menselijheid.”  
 Hier uit blijkt klaar genoeg hoe *drepheit* en *treffen*  
 het zelfde beteekenen met ons *trekken* naar eene plaats.

## §. XVII.

(i) Bl. 26.

(k) Zie zyne hooggelhd. in *bist. studii etymologici linguae Germanicae hactenus impensi* [Hanov. 1711.] bl. 128.

(l) Ibid. bl. 130.

(m) Als bl. 93, 104, 149. Zie ook bl. 112. by 't einde.

(n) Bl. 103.

§. XVII. Dit nu eens toegepast op de *terpen*. Men brenge zich te binnen, waar toe de *terpen* gemaakt wierden, t. w. om by overstromingen daar heen te trekken. Wat is nu waarschijnlyker, dan dat die heuvels, van naar dezelve in nood te *treffen* of *drephen*, hunnen naam bekomen hebben? en dat dus *terp* van *treffen* of *drephen* afstamt? Wie twyfelt of *berg* (*mons*) kome van *bergen*, (*condere*)? Dit blijkt klaar genoeg uit *hooiberg*, waar door de ouden niet het hooi zelf, maar de bergplaats voor 't hooi verftonden, gelijk blijkt uit *KILIAAN*, die het uitlegt door *promptuarium foenarium* (o). Dit blijkt uit *berg* in de beteekenis van *haven*, gelijk by den zelfden Schryver te zien is. Al wie noch aan de afleiding van *berg* (*mons*) twyfelt, zie *TEN KATE* (p) in, en hy zal volkomen overtuigd zijn. Wat verhindert ons dan, om soortgelyke reden *terp* van *treffen* of *drephen* af te leiden? Dat *F* in *P* of *D* in *T* verwandelt, is gemeen. De verplaatzing van *R* (*treffen*, *terffen*, *terp*, of *drephen*, *derphen*, *terp*) is ook gemeen. Deze gebruikt de Heer v. c. dikwils tot zijn oogmerk; en over dezelve heeft mijn waarde vriend, de zeer geleerde Heer M. T. breedvoerig gehandeld in 't eerste stukken der *NIEUWE BYDRAGEN* (q). Deze

ze

(o) Zie hem in *bergh*, en *hoy-bergh*.

(p) In de eerste proeve van geregelde afleiding. bl. 112, 113.

(q) Bl. 17.

ze afleiding nu wordt bevestigd door een woord van jonger eeuw, maar van gelyke beteekenis, *vlied- of vlieberg*, een berg, waar heen men vliedt in tijd van overstroming (*r*), welk woord ook by KILIAAN te vinden is, doch in eene ruimere beteekenis, voor allerlei plaats, werwaards men *vlieden*, waar in of waar op men zich *bergen* kan.

§. XVIII. Drie tegenwerpingen zoude men my kunnen maken, die in 't eerst noch al eenige zwaarigheid schynen te hebben, maar wat nader beschouwd zijnde, van zelfs verdwynen. Men zal dan mogelijk zeggen, dat ik boven (*s*) hebbe aangemerkt, dat eene reden, die op 't gantsche geslacht (*genus*), en niet alleen op de soort (*species*) past, op de soort alleen toegepast zijnde, niet aannemelijk is: dat by gevolg, dewijl alle bergen kunnen dienen om op dezelve by watervloeden te vlieden, de oorzaak der benaming van *terp* niet alleen op *terpen*, maar op alle bergen past: en eindelijk dat derhalven de afleiding niet deugt. Maar men sta my toe te zeggen, dat, schoon alle bergen wel by overstroming dienen kunnen om op dezelve te vlieden, evenwel de gemelde

(*r*) Zie *Nieuwe Bydr.* bl. 146. aant. 11.

(*s*) §. VIII.

de reden byzonder op terpen past, dewijl die toe dae oogmerk *alleen* gemaakt wierden, daar in tegendeel de verhevenheid eene onaffcheidelyke eigenschap is van allerlei, 't zy van de Natuur, 't zy door menschenhanden tot allerlei oogmerk gemaakte heuvels. Nu is 't waarschijnlyker, dat men eene zaak benoemen zal van een *byzonder* inzicht en oogmerk, dan van eene *algemeene* eigenschap.

§. XVIII. Dat de terpen met dat oogmerk *alleen* gemaakt wierden, om daar by overstromingen op te trekken, blijkt niet alleen uit OKKO VAN SCHARL (†), zeggende: „heeft hy — veel hoechten — LAETEN „ MAECKEN, die men terpen tot dien tijt notnde, „ OM in tijt van noedt die beesten ende oock menschen „ daar op te verbergen,” en uit PICARDT, boven uitgeschreven (u), die omtrend het zelfde zegt, maar ook uit PLINIUS (w), schryvende aldus: „daar „ woont het ellendig volk op hooge heuvelen, of „ op terpen, MET HANDEN GEMAAKT VOL- „ GENS DE ONDERVINDING DER HOOGSTE „ VLOE-

(†) Zie *N. Bydragen*, bl. 140.

(u) §. III.

(w) L. XVI. H. N. c. I. *Illic misera gens tumuldo obtinet alios, aut tribunalia structa manibus ad experimenta altissimi aestus.*



„ VLOEDEN, d. i., om de hoogste-vloeden te kunnen doorstaan en ontwyken.

§. XX. Ten tweeden zal men my misfchien tegenwerpen, dat terpen zomtjds blieterpen genoemd worden, (gelijk by PICARDT, in de woorden boven (x) aangetogen, en by den zelfden Schryver noch eens (z), wen hy zegt: „) Dat dese berglijes „ — oock niet en zijn vlieterpen, — is onnodigh om te bewijfen:” dat volgens myne afleiding de beteekenis van *vlieden* reeds in *terpen* ligt, en dat derhalven dat vte overtollig is. Of dit woord by anderen voorkome, wete ik niet. Ik zoude kunnen volstaan met te zeggen, dat PICARDT *graving* en *begraving* verwarrende, gelijk wy gezien hebben (a), dus ook ligtelijk *vlicbergen* met *vlieterpen* kan verwisfeld hebben. Doch gesteld zijnde dat vlieterpen ook elders gevonden wordt, zoo volgt daar geenszins uit, dat myne afleiding niet deugt. Heeft men in onze taal niet meer diergelyke woorden? Men denke maar eens om 't bekende *everzwijn*. *Ever* en *zwijn* beteekenen het zelfde (b), en evenwel vindt

(x) §. III.

(z) VIII. dist. bl. 44.

(a) boven §. III.

(b) Zie *Maendel. Bydr.* D. I. bl. 287.

vindt men die als één woord zamen gevoegd. Welk onderscheid is 'er tuschen *dieben* en *stelen*? En evenwel zegt men *diefstal*: welk laatste voorbeeld volmaaktelijk overeenkomt met *vlieberg*.

§. XXI. Eindelijk *ten derden* zoude iemand dus kunnen redenen: *Terpen* volgens uwe afleiding zijn dus genoemd, om dat men by hoog water derwaards trok. Daar uit volgt, dat alle die plaatzen, waar na men in zulken nood trok, *terpen* moeten genoemd zijn. Maar die plaatzen zijn ook *looën* genoemd, gelijk de Heer M. T. heeft aangetoond (c). By gevolg kan uwe afleiding niet deugen. Maar als men de woorden van den Heer M. T. vergeleken met KILIAAN op *loo*, van zyne Wel Edh. aangehaald, aandachtig beschouwt, zal men bevinden, dat die Heer niet leert, dat *vliebergen* *looën* genoemd zijn, maar dat allerlei *heuvels* (d) dien naam gehad hebben.

(c) N. BYDR. I. D. bl. 8.

(d) Ik voor my zoude aan *loo* hiever de beteekenis van *hoog land*, al had het juist niet de gedaante van eenen heuvel, toeëigenen, want KILIAAN verklaart het door *locus altus adiacens stagnis torrentibus, aut paludibus*, en niet door *collis*, en met hem stemt PICARDT overeen, schryvende, in de XXX. dist. bl. 116, *Loo* — *beteykent een boeck lants, die wat hooger en verhevener is als 't omliggende landt, sonder nechtans te konnen strecken voor een bergh.*

Iste DEEL.

Ee v A (v. 1. 12)

ben. Doch laten wy eens stellen voor een oog-  
blik, dat looſen ook voor *vliebergen*-gediend hebben,  
waar toe ook PICARDT ſchijnt over te hellen (e),  
zo bewijst dit noch niets, dewijl aan de terpen in  
't byzonder die naam toekomt, om dat die met dat  
byzonder oogmerk en inzicht gerpaakt wierden om by  
watervloeden zich op dezelve te bergen, gelijk wy  
boven (f) gezien hebben.

§. XXII. Dus reeds meer, dan lang genoeg, over  
de beteekenis en afleiding van terpen gehandeld heb-  
bende, zal ik 'er nu alleen maar byvoegen, dat tot  
treffen of drefphen, welke woorden wy in 't voor-  
gaande (g) hebben mitgelegd, ſchynen te moeten ge-  
bragt werden alle woorden, die het zakelyke deel  
tref (want dit noeme ik het zakelyke deel, en niet  
tref; onder tref echter begrypende die woorden, de-  
welke de gewoone verwifeling van T met D of  
TH, en van F met R, P, PH, V en W ondergaan  
hebben), alle woorden, zegge ik, die het zakelyke  
deel tref in zich hebbende, eene beweging, hoe ge-  
ring ook, van de eene naar de andere plaats beteek-  
nen, en dus het MG. *draibjan*, *vexare*, *dreiban*, *tref-*  
*den*

(e) In zyne *antiqu. van 't oude Frieſt.* XXX, diſt.  
bl. 116.

(f) §. XVIII. vergelijk voor al §. XVIII.

(g) §. XV, XVI.

*quando excavare* (h), (gelijk wy nu ook noch zeggen gedrepen goud (i).) Als ook het ME. *drophan* en FD. *truoban*, *turbare*, het FD. *drophan*, en *driuphan*, AS. *dreopan*, *driopan*, *druppan*, HD. *trichsen*, en IJSL. *driupa*, *stillare*, het AS. *thrawan*, *torquere*, drajen, (van waar het hedendaagsche Engelsch to *throw*, *projicere*) het IJSL. *drufa*, *jacfare*, *circumvehi*, het Landfriesche *trietwjen*, *premere*, en eindelijk het FD. *triban* of *driban* (k), AS. *drifan*, *drpfan*, *dræfan*, a-*drifjan*, HD. *treben*, en LF. *drietwen*, *agere*, *pellere*, *propellere*, *expellere*, *ejicere* (l).

§. XXIII. Tot dit zakelyke deel tref behooren dan ook onze NDsche werkwoorden *draben*, *drpben*, *drutpen*, *trappen*, *treffen*, *tangere* (m), *trippelen*, en meer andere, met alle de zelfstandige naamwoorden, die met deze en diergelyke werkwoorden vermaagschapt zijn, als *dras*, *drift*, *drop*, *trap*, en dat

(b) Zie L. TEN KATE over de *gemeenschap tussehen de Gottische spraake en de Nederduytsche*, bl. 26.

(i) Zie KILIAAN op *ghe-dreuen merck en ghe-dreuen siuer*.

(k) TATIAAN CLIII. §. aangeh. by RECARD *ad LL. Salic. T. XLI. p. 77. nota STALATHIA*, en TEN KATE I. D. bl. 615.

(l) Zie TEN KATE D. I. bl. 578 - 707.

(m) Zie PLANTIJN en KILIAAN.

## 412 TEGENBED. OVER DE TERPEN.

dat voor al niet moest vergeten worden, terp. Ik zoude hier meer woorden kunnen byvoegen, maar, dewijl in dezelve of het zakelyke deel tref, of de beteekenis der beweging van de eene naar de andere plaats ten eersten zo klaar niet doorstraalt, als in de opgegevene voorbeelden, houde ik my voor dit maal hier van af,

Z. H. A.

G E

**G E D I C H T E N,**



K O R N E L I A  
A E N  
P O M P E J U S.

---

Vergeef my zoo dees brief uw' yver thands komt flooren  
Pompejus! dien ik noch ellendig derven moet:  
Terwijl de zucht voor 't Land U noopt met scherpe spooren,  
En gy uw' handen wascht in Landschoffeerders bloed,  
Zitte ik vast eenzaam; Neen! verzeld van bitter vreezen,  
Van vreezen zonder tal, die 't afgepynigd hert  
Van uw Kornelia, reeds lang ter dood verweezen,  
Of tot een levende verblijfplaats van de smert.  
Dat Lesbos zelf getuig! laet Mytilene spreken!  
Mijn leven! sints mijn oog voor 't laetste uwe oogen zag,  
Is ook mijn vreugd met U naer Griekenland geweken;  
Ach of dat Griekenland wat nader by my lag!  
Waerom toch moet mijn ziel haer zielgenootte derven?  
Waerom of hier de zee mijn voeten palen zet?  
Zoo ik misdadig waer, ik zou geduldig sterven,  
Maer van geen kwaed bewust, mijn Cnejus! welk een wet  
Heeft my gevonnisd hier te blyven in de boeyen  
Van 't ongestuime nat, dat klippen schuert en strand?  
Ach! konde ik eens tot u op de armen overroeyen,  
Geen vlugge Klelia zwom radder naer het land.  
Gelijk een zeeman, wien de Noordstar is ontweken,  
Naer dat gestarnte zoekt, maer Noord noch Noordstar vindt  
Daer vast zijn scheepje kruist in afgedwaelde streken,  
En op genade drijft van 't losse weer en wind;



Zoo is mijn hert ontroerd, mijn hief! nu 'k u moet misfen,

Onzeker is wat staet ik u bevinden zál:

Al wat ik weten kan, wete ik alleen by gisfen,

En myne liefde gist gestaeg uw ongeval.

Dan, dunkt my, zie ik u van 's vyands volk belagen,

Dan woedt een spitse pijl in uw benauwde borst,

Dan zie 'k van Cæsar U in ketenen geslagen,

Dan stort gy neder met uw eigen bloed bemorst.

Maer ach! (ik voel van schrik myne aders nog bevrozen)

'k Zal nooit dien droeven droom, dien laetst een bange nacht

My prentede in het brein, uit myne ziel verliëzen:

Wat hadt ge ó wrede droom op myne zinnen kracht!

Twee Leeuwen zag ik, die uit vier verwoede blikken

Lang loerden op elkaar, 't verzengde Moorenland

Deedt nooit den reiziger voor grootfcher dieren schrikken:

Zy schudden brullende den kop, terwijl ze in 't zand

Vast krablende, vol vuers in allerhande bochten

Zich wrongen; groete Goôn, hoe steeg de rosse maen

Rondom den yz'ren hals! de razernyen bróchten

Hun, morrend langs hoe meer, de heetste fakkels aen;

Tot ze eindlijk, razende en verwoed, opeen gefchoten,

Al 't land weerbald'ren deën met zulk een hol geluid,

Als wen Jupijn vergramd de ronde donderkloten

Doedt rollen door de lucht, daer 't op 't gebergte stuit.

Lang hadt de strijd geduerd als een van beide dieren

Zich borg met snelle vlugt naer enen wyden stroom,

Daer hadt ge kunnen zien de Krokodillen zwieren,

Daer was de zwakheid ras den moordlust wellekoom.

De

De Woudvorst laet zich naeuw, vermoeid, in 't water glyden,  
 Of 't Krokodillendom, onzinnig en verwoed,  
 Schiet op den bruller aen, en spat aen alle zyden  
 Op haer' geschubden rug de spikkels van zijn bloed:  
 Het beest ter dood gewond, springt op, en draeit, en spartelt,  
 Maer wijl het oog noch toont hoe 't hart zich wreken wil,  
 Verwint de dood het lijf, daer hy, schoon afgemarteld,  
 Zijn' vyand deinzen deedt, zelfs door zijn' laetsten gil-  
 'k Ontwaek, ik beef, ik tril, ik kon in 't eerst niet spreken,  
 Ach, gilde ik, ach! die Leeuw zal wis Pompejus zijn,  
 Myne oogen stortten toen geen traen maer tranenbeken;  
 Zoo hange ik 't zegel van de waerheid aen den schijn,  
 Zie daer, dus slepe ik steeds mijn leven in de zorgen,  
 Als in een' naren nacht, maer ach! mijn levenslicht!  
 Wanneer daegt eindelijk, die langgewenschte morgen,  
 Dat ik my baker in uw toverend gezicht?  
 Niets kan, Pompejus! niets kan myne kwael genezen  
 Dan uw, uw byzijn, 't geen mijn ziel veel hoger acht  
 Dan dat my de eerste plaets wierdt aen den disch gewezen  
 Der Goon, en Jupiter my zelf den Nectar bracht:  
 Ei laet uw byzijn dan, zoo lieflijk, my gebeuren!  
 Geef dooden 't leven weer, ik dale al naer het graf;  
 Schrijf, koom Kornelia, dit schryven staect mijn treuren,  
 Mijn tranen keeren van myne oogen weder af;  
 Maer lichtlijk zegt gy my, hier kunt ge stiller leeven,  
 Ver van den wapenkreet der oorlogsmoordharpy:  
 Doch wat is beter eens met u in 't veld te sneeven  
 Dan dat ik in één uur tienduizend dooden ly?

Koom dan, ó Griekenland! ontvang my in uwe armen  
Daer mijn Pompejus is daer is mijn ziel gerust!  
Ik zal, zoo 't hem behaegt, met hem het land beschermen!  
En, schoon mijn levenskaers mocht worden uitgeblust,  
Zy zal, hoe kort het zy, by hem noch vrolyk branden.  
'k Vrees geen gevaten daer mijn Held zich in begeeft.  
Hang kokers op mijn rug: Geef my den boog in handen,  
En zie of Scipio niet in myne ad'ren leeft.  
Ik ben een Vrouw, 't is waer, maer Romeinin geboren;  
Een Roomsche vrouw heeft vaak een mannelyke ziel,  
Een mannelyke ziel dient groter lot beschoren,  
Dan my op Lesbos door uw' last te beurte viel:  
Koom aen, dan laet mijn wensch my eindlijk eens verblyden!  
Hoe zalig zal ik zijn als deze dag genaekt,  
Dan zult ge, ó Caesar! zien hoe vrouwen kunnen sryden  
En dat de kracht der min ook Amazonen maakt.

W. V. H.

D E

DE  
**KRACHT DER MIN**

In 't voorbeeld van

**P I È R I A.**

---

**W**ie tegens Paphos Koningin,  
En hare zachte wetten  
Zich roek'loos wil verzetten,  
Dringt tegens 't palstaend noodlot in:  
De Min kan stalen zeden  
Tot willig wasch verknedden.

Cupido kan met eenen schicht  
Den Krijgsgod en zijn knechten  
Aen zijn triumfkoets hecften;  
Waer schuilt hy die voor hem niet zwicht?  
De Min, die steen kan buigen,  
Werpt alle macht in duigen.

Al stondt gy met gevelden speer,  
In volle wapenkrachten,  
Uw' vyand aftewachten,  
Gy wierpt uw schild en harnas neer,  
Als 't kind, beneen gevlogen,  
Zich stelde voor uwe oogen.

Wien

Wien 't luste schouwe een voorbeeld aan  
 In Myus en Mileten,  
 Daer Mars, ten troon gezeten,  
 Zijn vlaggen lang te prijck liet staen,  
 En 't warme bloed der helden  
 Deedt stromen op de velden:

De burger, voor 't geweer bevreesd,  
 Zocht heil in hoge muren,  
 Zoo lang de krijg zou duren;  
 En, was er geen Diaen geweest,  
 't Waer al wat Mars liet leven  
 Van honger dood gebleven.

Maer de oudste tweeling van Latoon  
 Wierdt, binnen een der steden,  
 Mileten, aengebden,  
 Daer liet men voor haer' gouden troon,  
 Eens 'sjaers bevrijd van schromen,  
 De beide volken komen.

Dan barstte men de poorten uit,  
 Dan ging men, dan bezocht men,  
 Dan kocht men, dan verkocht men,  
 Maer naeuw wierdt Mavors klok geluid,  
 Of vriendschap, liefde en vrede  
 Was nydigheid en vede.

## IN 'T VOORBEELD VAN PIERIA. 421

In 't eind wierdt Venus hart ontroerd,  
Ze ontboodt haer wicht met vleugelen,  
'k Wil, sprakze, Mavors teugelen,  
Hy heeft hier heil genoeg ontvoerd,  
Kom, laet ons famenspannen  
En 't woedend oorlog bannen.

Een aerdig Meisjen, als de zon,  
Pieria geheten,  
In Myus vest gezeten,  
Die met hare oogen toov'ren kon,  
Was 't werktuig van Dione  
En haren sctandren zone.

Zy kwam, om ook der Jachtgodes,  
Met Myus andre jofferen,  
Haer wierookgeuren te offeren;  
Maer Cypris wyze Rijksprinces,  
Van eene wolk omvangen,  
Bestierde hare gangen.

Miletos Kroonvorst, straks vermand  
En van de Min gefchoten,  
Ontdekt zijn hart den Groten,  
En geeft Pieria de hand,  
En smeekt aen hare voeten,  
Zijn' kuifchen lust te boeten.

Mijs

Mijn schone! zegt hy tot de Maegd,  
 Gy, gy zult niets ontbeeren,  
 Van 't geen ge zult begeeren,  
 Ontdek my wat uw ziel behaegt,  
 Mijn hand zal op uw wenken  
 De wereld aen u schenken.

Daer stondt ge, o schoonste menschenbeeld'  
 Dat immer oogen zagen,  
 Verwonderd en verlagen;  
 Dan ziet ge op hem, wiens hart gy steelt,  
 Dan zoekt uw oog op aerde  
 Wat schat gy woudt aenvaerden:

Dan draeit ge uw' gouden gordelband,  
 Dan plooit ge uw zyden zomen,  
 Dan schijnt gy noch te schromen,  
 Dan schrijft ge met uw' voet in 't zand,  
 Tot ge uit uw purpren lippen  
 Heel zacht uw' wensch liet glippen.

Maer, wyze Vrouw! het was geen goud,  
 Geen zilv'ren brazeletten,  
 Geen pracht die in haer netten  
 De Juffers veel gekluisterd houdt,  
 Geen pereltooy in de oren,  
 Het geen U kon bekoren,

Geen

Geen Lydisch kleed begeerde gy,  
Noch gloënde diamanten,  
Maer dat uw bloedverwanten,  
Wanneer 't hun lustte, vry en bly,  
Met Myus Burgervaderen,  
Mileten mochten naderen:

Toen zag de Vorst uw wijs beleid,  
En trouwe vaderliefde,  
Die hem noch meerder grieft  
Dan al uw schoone aenloklijkheid,  
En gaf, van minne aen 't branden,  
Zijn slagzwaard U in handen.

Fluks wierdt de woedende Oorlogsgod,  
Met al zijn rotgenoten,  
In Janus kerk gesloten,  
Den twistboom wierdt de kroon geknot,  
En de Olytak der vrede  
Gegriffeld in zijn stede.

Zoo toonde Gy, Piëria!  
Dat Venus met haer vlammen  
De Tygers brandt tot lammen;  
Men houd' zich uit haer ongena!  
De Min kan stalen zeden  
Tot willig wasch verkneden!

B. VENUS



# VENUS EN DIANE.

P U N T D I C H T. (\*)

---

**D**ione zag Diane en 't vrouwlijk Jachtgezin,  
Rondzwervende in het bosch, de looze strikken zetten;  
Zy lachte met de Maegd, en vroeg haer; ô Godin,  
Spant gy voor 't bange wild dan altijd uwe netten?  
Hoe! sprak de Jachtgodes, is 't nettenspannen schand?  
Wacrom toch, daer uw Man voor U wel netten spant?

(\*) Uit *SANNAZARI Epigram. Lib. II. N. II.*

---

P R O E V E

ENER NIEUWE WYZE

V A N

A F L E I D E N

U I T D E

W O R T E L D E E L E N

*T'EN, TE'EN, TPEN, TO'EN, TU'EN.*

THE  
NEW YORK  
LIBRARY

ASTOR  
LENOX  
TILDEN

1215  
BROADWAY  
NEW YORK

P R O E V E  
 ENER NIEUWE WYZE  
 VAN  
 A F L E I D E N  
 UIT DE  
 W O R T E L D E E L E N  
 TAEN, TEEN, TPEN, TO'EN, TUEN.

---

**I**n de doorgeleerde en aengename Verhandeling, die men in de *Tael- en Dichtkundige Bydragen* bl. 296<sup>m</sup>. en volgende, over de afleidinge onzer woorden vindt, zien wy dat zekeren jongen 'liefhebber, opsteller der *Bylage over Bel, Bal, Bol, en Belgen*, geraden, en hy verzocht werdt „na te vorschen, of „de ondersfelling van den grooten HEMSTERHUIS, „dat de machtige rijkdom en overvloed van de „Grieksche tael geboren zy, uit de kleinste zaedbe- „ginzels van *aw, aw, aw, aw, aw; βaw, βaw, βaw,* „*βaw, βaw,* en zoo voorts, langs het gantsche *Alpha- „betb*, en wel op ene natuerlyke en regelmatige „wyze, waer in de *β, π, φ,* de *γ, κ, χ,* de *δ, ζ,* „*θ, τ,* de *λ, μ, ν, ε,* de *σ, ξ, ψ,* een eigenaertig „en standvastig gebruik hebben, . . . . . of zoo-

„ danig ene onderstelling ook in onze tael zou kunnen „ ontdekt en betoogd werden ” enz. Wonder sterk behaegde my dit voorstel, de aengenaemheid der stoffe lokte my uit, en de drift der nieuwsgierigheid noopte my, 't geen aen dien jongen liefhebber voorgesteld was, zelf te beproeven; tot een proef-werk kozen wy de uitwerking van den wortel *TA'EN*, *TE'EN*, *TI'EN*, enz. dien wy eindelijk in die gedaente en schikking kregen, als hy hierby ter toetze, en vrye be-oordeeling werdt overgegeven, waeruit lichtelijk blyken, en met een en andere aenmerking getoont zal werden, hoe zeer onze wyze van afleiden van die van den Heer *TEN KATE* verschille, en met die der Grieken overeenkome. Wy spoeden ons ter zake, en beschouwen eerst den wortel zelf, daarna deszelfs takken en bladen.

I. In *TA'EN*, *TE'EN*, *TI'EN*, *TO'EN*, *TU'EN*, schijnt het my toe dat by ons, even als by de Grieken in *Taa*, *Tia*, *Tiu*, *Tou*, *Tuw*, de eerste beteekenis is *trekken*; in het vervolg ten minsten zal blyken dat in alle woorden, die tot dezen wortel enigszins kunnen gebracht werden, ook die beteekenis dootraecht, en dat deze dus de band is waermede alle de afftammelingen t'zaemgebonden, het moedersap waermede zy alle gevoedt zijn. Zoo schijnt ons van *TA'EN*, uit het deelwoord *TA'END*, verkort te zijn taud; waermeê het wild gedierte *trekt* en schauert, die ook den mensche gegeven zijn om af te *trekken*, af te *loeyden*, 't geen hy, naderhand met de *bezoen* sijn *malen*, en dus eten. wil; gelijk reeds aengemerkt is,

door SOCRATES, by XENOPH. *Memor. L. I. C.* 4. §. 6. (Ed. Erk.) p. 726. A. (Ed. Lennel.) Men zie ook NIEUWENTYT'S *Wereltbesch. bl. 46. (a)*. Van TE'EN heeft men ook noch overig het deelwoord TE'END, verkort in tend, *tabernaculum*, dat zich *uittrekt*, uitspant; of *uitgetrokken* uitgespannen is (b): En deze twee woorden, tand en tend, schynen ons de eenigste in onze taal, die zoo rechtsstreeks van TA'EN enz. dalen; de overige afstammelingen werden alle gevormt met tusschenzetting van een of meer *consonanten*, of *vocalen*.

II. Wy gaen, deit wortel beschouwt hebbende, over om de verdere uitspruitzels, volgens den leidraad der tusschengevoegde letteren, op te geven en wat breder te ontvouwen, komende dus tot het geen wy boven beloofden, dat het tweede onderwerp onzer verhandelingse zijn zou.

1. Met tusschenzetting van B, komt TABEN, TE-  
BEN,

(a) Van *Tand* zoekt men te vergeefsch ene afleiding by TEN KATE.

(b) De Romeinen hebben ook *Tinda*, *Tenta*, *Tentum*, de Grieken *tinda*, *tindra* gezegt, *Tentum* leidt SALMAZ. op *Flor. L. II. C. 12. §. 11.* af van *Tendere* en houdt het voor een oud woord; ons schynen, onder verbetering, deze woorden alle van jongeren oorsprong, en, omdat men dezelve niet vindt, dan in Roomsche of Grieksche schriften, die later zijn dan de komst der Romeinen hier te lande (zie DU CANGE *Gloss. Med. & infim. Latin.* in *Tenda*, en *Tendere. & Gloss. Græc.* in *tinda*, *tindra*.) zijn wy niet vreemd van te denken, datze in de schriften der later Romeinen en Grieken uit onze taal gekomen zijn; KILIAEN althans stelt het bl. 555<sup>a</sup>. onder de *Noord.* woorden; by TEN KATE vinden wy 'er niets van.

452 NIEUWE WYZE VAN AFLEID. UIT DE

- BEN, TIBEN, TOBEN, TUBEN**; waerin de *B* ene uitrekking, die alleen op ene rondde toepasfelijk is, fchijnt uit te drukken; zoo men anders hiertoe befluiten mag, uit *tob*, *tobbe* **KILIAEN** bl. 558*b*. *Labrum* enz. dat in de rondte uitgetrokken is, welks woords afleiding wy ook by **TEN KATE** niet ontmoet hebben.
2. Met *D* heeft men gezegt **TADEN, TEDEN, TIDEN, TODEN, TUDEN**: in de beduidenis van in 't lange uittrekken, van waer *teder*, *contracte teer*, *tener*; *dun*, *uitgerekt*: ook *toderen*; **KILIAEN** *todderen* bl. 558*b*. *tufferen* *Nectere*; *vast-trekken*; *Ont-todderen*, *loftrekken*, **TEN KATE** I. Pr. in *zieg* bl. 452*a*.
3. Met *E*, **TAE'EN, TEE'EN, TIE'EN, TOE'EN, TUE'EN**, van hier hebben wy noch overzigt *toe*, *ad & usque*, dat het einde van ene uitrekking aanduidt; en, met tufchenezetting weder der *V*. *toeben*; **KILIAEN** *expectare*, *morari*; en *tueben*, *toeben*; **KILIAEN** bl. 570*a*. 't geen men noch, in dagelijkschen fpreektrant zelfs, den *tijd rekken* noemt, en by den Latynen in deze zelfde overdracht, *ducere*, *trahere tempus* gezegt werdt.
4. Met *G*. **TAGEN, TEGEN, TIGEN, TOGEN, TUGEN**. Dat deze alle ook in de beduidenis van *trekken*, gebezigt zijn, zal blyken uit de nader ontleding van ieder in 't byzonder.

a. *TA-*

- a. **TAGEN**, maekt met verdubbeling der **G**. **TAGGEN**, waervan wy afleiden, **TAGGE**, tange, *forceps*, waermede men iets aenhaelt, tot zich *trekt*, tanger, *acer*, *acris*, *asper*, **KILIAEN** bl. 550<sup>b</sup>. dat naemlijk bytend is, en, gelijk men zegt, den mond by een *trekt*: ook tanger, *alacer*; **KILIAEN** *ibid.* d. i. die dun, mager, en daerom vlug is. Ook is dit tagen naderhand overdrachtelijk genomen voor *disceptare*, *litigare*, iemand of iets in verschil en twist *trekken*. Zie **KILIAEN** bl. 549<sup>b</sup>.
- b. **TEGEN**, met verdubbeling der **G**, **TEGGEN**; Dezes eigenlyke beduidenis is noch over in tegghet. *Sicamb.* stock *Numelle*, waermée de voeten der gevangenen werden t'zaem *getrokken*; **KILIAEN** bl. 554<sup>a</sup>. Van **TEGGEN** kan ook dalen **TEGGER**, tenger als van **TEDEN**, teder; van **TAGGER**, tanger. Oneigenlijk is tegghen 't zelfde met tagghen *Disceptare* &c. **KILIAEN** *ibid.*
- c. **TIGEN**. Hier van vinden wy niets overig, dan in overdrachtelyke beteekenis tigte, *Beschuldiging*; tigten, betigten, dat is *accusare*, eigenlijk, in rechte *besrekken*, voor 't recht *trekken*, daerna op allerlei wyze *beschuldigen*.
- d. **TOGEN**. (*Vetus*) *trabere* heeft ons **KILIAEN** bl.



361. bewaert, hoe licht daer van dale, al wat by TEN KATE I. Pr. op *Tieg* bl. 453. 'er van afgeleidt is, ziet elk; maar die iets vertoonen zal, moet het glad uit, en voor iemands oog *trekken*, van daer *tooghen monstrare*, *ostendere* KILIAEN bl. 562<sup>b</sup>. en de vertooner is veelal gewent hetzelfde eerst op te sieren, of in zijn behoorlyke vorm te *trekken*; van waer *tooghen*, *toggen*, *Ornare* &c. KILIAEN *ibid.* Vergel. TEN KATE I. Pr. in *Tieg* bl. 452<sup>a</sup>.

c. *TUGEN* is slechts te kennen mit zyne overdrachtelyke afstammelingen, *tuchte*, *trek*, *begeerte*, *tuchtig*, *Catuliens*, *trek* hebbende, *jeukerig*; TEN KATE I. Pr. in *Tieg*. bl. 453<sup>b</sup>.; ook in *tucht*, *disciplina*; KILIAEN bl. 569<sup>b</sup>. waer door men als aen den band *getrokken* werdt, enz.

f. De *I.* tusfchen beiden gevoegt maakt *TAPEN*, *TEPEN*, *TIPEN*, *TOPEN*, *TUPEN*; zien wy weer by elk in 't byzonder of 'er ene *trekking* in doorspele.

a. *TAPEN* baerde *tat*, anders *tati*; eigenlyk dat lang *getrokken* en gerekt kan werden, *Tenax*, *lentus*, *flexibilis*; KILIAEN.

b. *TEPEN* schijnt niets van zich in onze tale over te hebben gelaten.

b. *TIPEN*, of *TYEN* gelijk men thands schrijft, is des te ryker in meenigvuldige uitspruitzels;  
zelfs

zelfs is het over in *tjden*, *betffen*, waer voor *oulings tpden*, *Tondere*, *vergere*, ergens heen *trekken*; en overdrachtelijk *bestrocken in rechte* KILIAEN bl. 557<sup>a</sup>. Uit de eerste betee-  
kenis schijnt ons te dalen *tjde*, *tje*, *ge-  
tp*, *fluxus & refluxus*, de op en af-trekking  
van het water; schoon 't TEN KATE an-  
ders begreep I. Pr. op *Tyg.* bl. 455<sup>a</sup>. van  
hier ook *tjfd*, welke de uit-trekking of du-  
ring van 't bestaen der dingen is. — Van  
*TIPEN* daekt ook *tpghen*, *vetus tjden*, *ten-  
dere*. &c. KILIAEN. bl. 557<sup>a</sup>. dat is, *trek-  
ken*. en *tpghen*, *vetus tooghen*, *indicare* KI-  
LIAEN *ibid.* en wat men verder by TEN  
KATE op *Tyg.* enz. vindt.

d. *TOP'EN* hebben wy niet over, dan in de be-  
teekenis van opfieren, dat zekerlijk geschiedt  
zal zijn door alles naeuw acu 't lijf in een  
nette plooi te *trekken*, en daer door zekere  
aengenamen zwier en *trek* te geven.  
Welke gedachte ook daerdoor bevestigd wordt,  
dat onze oude Batavieren gewoon waren  
naeuwe en gespannen klederen te dragen.

e. *TUI'EN* voor *trekken*, is licht te kennen uit  
tuin die eigenlijk een omtrek, een schut-  
ting ergens om heen aenduidt; zie HUYDEC.  
*proeve* bl. 42. ook uit *tuiser*, *series*; KI-  
LIAEN, een reeks: *tui'er* volgens KI-  
LIAEN een band of touw, waermée iets  
werdt

werdt vast - *getrokken* ; *tuteren* , *(vincire pecora in pascuis* , KILIAEN , het vee in de weide vastbinden ; voor dit *tuteren* heeft men ook gezegt *tutelen* ( als *wanderen* en *wandelen* ) verkort *tullen* , 't geen ook eerst *binden* schijnt te hebben beteekent , en voortgeleelt heeft *tuil* , *diminutio. tuplen* , KILIAEN , *sertum* , *fasciculus odoratus* ; naderhand zeide men dit meer byzonder voor het vee vastbinden , *tutieren* . Doch ; daer in veehouden oudstijds 't grootste gedeelte des landbouws bestondt , heeft men *tullen* , *betullen* begonnen te zeggen voor bebouwen , vandaer *tuplen* , *teulen* , by KILIAEN *colere agrum* , en *tupl Agricultura* ; welke woorden beiden , om dat 't landbouwers werk naderhand zwaer wierdt , ook meer algemeen en by uitnemendheid voor werken , en werk , gebruikt zijn , gelijk uit KILIAEN kan blyken ; zie hem bl. 570 . Gelijk nu het vee in de weide het tierigst en vrolijkst is ; heeft men ook *tuplen* eerst met opzicht op het vee , naderhand meer algemeen , gezegt voor *lascivire* ; zie KILIAEN , en de spreekwijs *Tuplen spanen Tupl* , die men ook by KILIAEN vindt , *furere suum furorem* , zijn zin doen , zijn gang gaen , is waerschijnlijk aengenomen by overdracht van een getuiert beest , dat zoo ver speelt en dartelt , als zijn *tuil* of *tulset* ryken wil , en wegens rijkheid en ruimte der gegeven graesplaet-

plæctze, vrolijk dartelt en zich verders niets be-  
 kreunt. Tot dit *TU'EN* brengen wy mede  
*tulmen, tulmelen, KILIAEN, volvere,*  
 in 't ronde *trekken, wentelen*; naderhand *neu-*  
*tralisier* gebezigt, voor zich wentelen; zie  
 KILIAEN. Noeh behoort met tusfchenzetting  
 der *G.* hiertoe *tulgen, en met ge voorop,*  
*getulgen, waerfchijnlijk eerst van touw*  
*gebruikt, van waer tulg, getulg, ge-*  
*reedfchap, en overdrachtelijk tulgen, ge-*  
*tulgen, iets flaven, met zijn getuigenis als*  
*vast bechfen*; zie *TEN KATE I. Pr. in Tieg.*  
 In *tupte*, ook hier van afteleiden, fraect  
 door alle de beduideniffen heen, ook ene trek-  
 king uit; 't zy het van het eind van een wiel,  
 't zy van een tepel, 't zy van t'zaemgevlochten  
 en net in een *getrokken* haer gebruikt werdt;  
 zie KILIAEN bl. 570b.

6. De *K.* tusfchen gevoegt maect *TAKEN, TE-*  
*KEN, TIKEN, TOKEN, TUKEN.* Van  
 daer *TAK, TEK, TIK, TOK, TUK*; een  
 tak die zich uit den boom uitftoot, en uitgerek-  
 te lengte heeft; waer van weder *takken, tekken,*  
*tikken, tokken, tukken,* met zoodanig een *tak*  
 lichtelijk slaen, en naderhand meer algemeen  
 luchtig aenroeren; van waer weer vloeien al de  
 woorden die by *TEN KATE II. Pr.* onder  
*tek, zik, tak, tuk* of *zok*, te vinden zijn,  
 uitgezondert *takel* enz., over welks aflei-  
 ding wy, van *TEN KATE* verfchillende, dus  
 den-

denken; uit **TAKEN**, *uittrekken*, is geboren **TAKE**, by letterkeer **tack**, dat eerst aenduide een *uittrokken* of gesponnen draed, of touw, daerna meer byzonder een gezette lengte van zoo een draed, een **tack**, *pensum*, die elke spinster spinnen en afwerken moest, in welke laetste beteekenis **tack** thands alleen gebezigt werd; en zelfs tot een *gezette* drinkmaat overgebracht is, zie **KILIAEN**. Doch deszelfs eigenlyke beuidenis van draed of touw schittert noch uit in het *diminutivum* **takel**, een kleiner touw, en **takelen**, met touwen binden; 't geen met al zijn afstammelingen by uitnemendheid de sloopstouwen alleen is toegeëigent, en ook **takel** van een groot sloopstouw, voort gebracht heeft. Van **TEKEN**, **TEKENEN** in den zin van *trekken*; daelt ook **teeken**, *signum*, zekere *trek*, waer door men iets onderscheidt, en voorts **teekenen**, *signare* enz. zie **KILIAEN**.

7. De bykomende *L.* baerde **TALEN**, **TELEN**, **TILEN**, **TOLEN**, **TULEN**. Dat deze oulings *trekken* aenduiden blijkt uit de overdrachtelyke beteekenissen van derzelver afstammelingen; zoo is **talen** zich ergens naer uittrekken, naer iets haken, van waer **talen** vervolgens vragen aenduidt, want die vraegt, haekt om te weten, 't geen hy vroeg. Van daer **tale**, *tael* d. i. spraek, waer door men vraegt, 't geen weer verschilt, gelijk meer onzer gedachten van

TEN

TEN KATE II. Pr. in *Tel* enz. bl. 708<sup>b</sup>. Noch heeft men *talen* uitgerekte tot *talmen*, en dit wêer verkort in *talmen*; die toch *talms*, rekt en *streeks* zijn werk langer uit dan ver- eischt en gewenscht wierde, men vergelyke TEN KATE bl. 709<sup>a</sup>. van wien wy hier we- der afwyken. Hy meent dat *talmen* van *tal*, *numerus*, *getal*, daekt, „om dat het reeke- „ nen van ouds wat zeldsaems, en by de mees- „ te menschen een moeilijk, en langwylig „ werk was”. — Hoe vervolgens, met verdubbeling der L. TALLEN, TELLEN, TOLLEN, aen 't by een *trekken* van sommen eigen is leert TEN KATE II. Pr. in *Tel* enz. tillen beteekent by KILIAEN *levare*, *zolle- re*, in de hoogte *trekken*, opheffen, (gelijk *τόνω*, 't Latijnsche *tollo*, van *τόνω*.) vanwaer *talle*, by denzelfden KILIAEN, *pous*, die opgeheven, en over 't water *getrokken* is. — *tullen* is den beker voor den mond, of het nat 'er uit - en in den mond *trekken*.

8. Met de M. krygen wy TAMEN, TEMEN, TIMEN, TOMEN, TUMEN: *temen* zegt men overdrachtelijk van hem, die zijn woorden lang *trekt*, te langdradig is, zo als men zegt; gelijk *temmen* eigenlijk is, aen den band of onder zyne gehoorzaamheid *trekken*. Dat *ta- men* *trekken* beduidt heeft, blijkt noch uit *tome*, *toom*, waer door het paerd *getrok- ken*, en dus *gestiert* werdt; ook uit TOMIG,

KILIAEN, *otiosus, vacans*, die zijn tijd laagzaam en lui, zonder iets te doen voort *sleept*. **TAMEN** heeft ook tam voortgebracht, en **tammen**, beiden in dezelfde beteekenis en overdracht als wy boven in **TEMMEN** gezien hebben; zie verder **TEN KATE II.** Pr. in *Tem, Tam*, enz. Van **TIMEN** komt wis *timp, timb*, by KILIAEN punt, en al wat *uitgetrokken* punten heeft, als *timp* Holl. *Panis minor trisicens eminentibus angulis*. KILIAEN: en *timb, timpt*, by denzelven, een morgen-broodje, dat waerschijnlijk van dezelfde puntige gedaente zal geweest zijn: Langs wat draei hier toe *timmer*, en *timmeren* te brengen zy, bekennen wy niet te doorzien; gelijk wy ook van **TUMEN** in ons neerd. geene voetstappen meenen ontmoet te hebben, ten ware men 'er *tuimen, tuimelen* van afleiden wilde, in dien zin, waerin wy het boven onder **TUPEN** stelden, dat te meer schijn heeft om dat KILIAEN bl. 571. heeft *tummelen. Sax. tupmelen* enz.

9. De inlasing der **N.** maekt **TANEN, TENEN, TINEN, TONEN, TUNEN.** Tanen en tenen zijn by KILIAEN bl. 550<sup>b</sup>. en 555<sup>a</sup>. bekend in den overdrachtelyken zin van *irritare*, ophitzen, zoo lang *trekken*, tot iemand moeilijk en oplopend werdt; van **TENEN, TINEN** zijn ook over *teen, en tien*, een uitgeschoten, lang, takje, *vimen*; Wyders is uit **TINEN** geboren *tin*, voor het hoogste,  
uit-

WORTELDEELEN *TA'EN, TE'EN, enz.* 461

uitgestrekte eenes muers of gebouws, vergelijk **KILIAEN**. Van **TONEN** wyders daelt **ton**, die in de rondde is uitgerek; even als boven van **TOBEN**, **tob**; voorts **toon** in den zin van *ostendere* en *vertoon*, waer door men, gelijk wy boven by **togen** zeiden, iemand iet, voor 't oog. en glad uit *trekt*. Wyders **toon**, *tonus*, ene *uitbaling* der stemmen, en **toon**, **do-**  
**nen**, **deunen**; **KILIAEN**, *sonare*. Van **TUNEN** vinden wy niets overig; mogt men de **T.** in **D.** verandert stellen, licht zou hier van afteleiden zijn **dun**, in dezelfde overdracht als **teder** van **TEDEN**, **tanghet** van **TAGEN**; Men zie **TEN KATE II.** Pr. in *Den, Din* enz. Waer men zien zal, dat heel die wortel enkele *uitrekking* aenduidt, die in allen de *afsamelingen* doorschittert; vergelijk hem ook I. Pr. in *Tyg.* bl. 456<sup>a</sup>.

10 De **P.** tuschen in geworpen baert **TAPEN, TEPEN, TIPEN, TOPEN, TUPEN.**

a. Van **TAPEN** komt **tap**, *penis, vernu*, en **tap** *epistomium*; **KILIAEN** bl. 550<sup>b</sup>. welke alle in 't lange zijn uitgerek, van 't laetste **tap** daelt wyders **tappen**, eerst met opzicht op natte waeren, die men van 't vat **tapt** of **trekt**, naderhand algemeener, voor allerlei voortbrengen, voorzetten; *Promere, Suppressere*, **KILIAEN**, en **tappen**, **ten tappe** of in 't **cleyn** verkoopen; **KILIAEN**, *Minutatum vendere*, dat is, zoo verkoopen dat



men geen gehele vaten uitlaet maer telken ryze *tappen* moet. Noch behoort tot *TAPEN*, 't *frequentativum* *taperen* (*vetus*) *spertelen*, *KILIAEN*, *palpitare*; 't geen men noch *trekken*, *stuij-trekken* noemt.

- b. Van *TEPEN* is *tep*, de uiterste punt van iets, 't zelfde met *top*, van daer 't *diminutivum*, dat noch overig is in *tepel*, als van *tip*, *tippel*, *papilla*, *mamma capitulum*, het *tipken van de borst*; om met *KILIAEN* te spreken. Wyders hebben wy van *TAPEN* met verdubbeling der *P*, *tappen* (*fris.*) *teesen*, *carperè*, *vellere*, *trekken*, *uit-trekken*, *KILIAEN* —.
- c. *Tip*, van *TIPEN*, kent ieder, voor het uiterste puntjen van iets, van daer *tipken*, en *tippel*, *tepel*; by *KILIAEN*, en *tipken van de borst* by den zelve.
- d. *Top*, van *TOPEN*, is in dagelijksch gesprek ook bekend voor het uiterste, en uitgestrekste einde van iets, van waer *toppen*, de *topjens* ergens *afsnijden*. Wyders *top*, *dol*, *Turbo*; *KILIAEN* een *tol*, die van de spelende jongens door slaen werdt voortgetrokken; *VIRGIL*. by *KILIAEN* EN *WACHTERUS* aengehaelt 7. *Æn.* vl. 378.

————— furit —————  
*Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,*  
*Quem pueri magno in gyro vacua atria circum,*  
*Intenti ludo exercent: ille actus habena*

Cur-

*Curvatis fertur spatiis: stupet inscia supra  
Impubesque manus, mirata volubile buxum:*

't Geen **VONDEL** dus overbrengt:

— — — begintze — — —

Te hollen: eveneens gelijk gedraelde: tollen  
Van 't speelzieck kint, die snel omzwindelen en rollen,  
Voor 't klitsen van de zweep, door al de ruime zael  
Gedreven heen en weêr, zoo dick en t'elckenmael  
De slag hua vaert geeft, daer onnoosle en jonge knaepen  
Zich aen't omloopen van 't boschboomenhout vergaepen:

Van het draeien en woelen van een **top** of **tol**, heeft men by overdracht gezegt, **toppen**, **tobben**, *insanire, furere.* &c. **KILIAEN**: welke overdracht niemand kan vreemd schynen, die de gelykenis in de bovenaengehaelde regels uit **VIRGILIUS**, goed en keurig vindt. Meer woorden, die tot dit **top** behooren, en ieder 'er licht toebrengen zal, zie men by **KILIAEN** bl. 563<sup>a</sup>.

e. **TÛP**. heeft geene voetslappen van zich, die wy ten minsten gevonden hebben, nagelaten. Wy hebben over dit **TAP, TEP, TIP, TOP**, enz. te breeder geweest, om dat 'er by **TEN KATE** niets van te vinden is.

11. **TAREN, TEREN, TIREN, TOREN, TUR-  
REN** werden gevormt door tusschenzetting der **R**. **teren** vindt men noch by **KILIAEN** bl. 552<sup>b</sup>. voor *wryven*, dat door heen en weêr *trekken*

Gg 2

der

der handen geschiedt, overdrachtelijk voor opgebruiken; opeten en uitdroogen. Alle zijnze overig in de beteekenis van *trekken*, *lostrekken* in *tarnen*, *ternen*, *tirnen*, *tornen*, *turnen*. Over welke woorden met derzelve afstammelingen men *TEN KATE* opsla II. Pr. in *Teer*. Doch in *TOREN* schijnt ons in 't byzonder ook ene beteekenis van hoogheid, van in de hoogte *trekken* door te stralen; van daer *toren*, *torre*, een opgetrokken, een hoog spits —. *Toojn*, een gemoedsdrift, die het hart wonder, hoog, driftig, moedig maekt; *tozssen*, *tozschen*, (*fland.*) *ligare*, *vasttrekken* enz. *KILIAEN*: naderhand opheffen, in de hoogte *optrekken*.

12. Met *S* krijgt men *TASEN*, *TESEN*, *TISEN*, *TOSEN*, *TUSEN*. Van dezen vindt men by *TEN KATE* geen melding. — Wy meenen dat 'er de overblijfsels van zijn in *tasen*, *tasfen*, by een *trekken*, op een stapelen, van waer *tasche*, zie *Maendel. Bydr.* II. D. bl. 240. Voorts in *tasten*, de handen uitstrekken, ergens na reiken. *Tesen*, *teschen* schijnt ook in gebruik geweest te zijn; ten minsten wy vinden by *KILIAEN* bl. 555<sup>b</sup>. *tesche*, *tasche* enz. *TUSEN* heeft *tuschen* gebaert; die toch iets *tuschen* enige dingen inwringt, moet daer door ontegenzeggelijk dezelve van een *trekken*; schoon naderhand, ene *tuschen*zetting ook gezegt wierdt te geschieden *tuschen* dingen, die reeds van elkander gescheiden stonden, en geene *lostrekking* meer behoefden.

13. De

13. De *T.* maakt door haer byvoeging *TATEN*, *TETEN*, *TITEN*, *TOTEN*, *TUTEN*. — tateren 't *frequentativum* van taten slaet noch by *KILIAEN* geboekt en vertaelt door *titubare*, *balbutire*; beven, stamelen; 't welk beiden door ene overtollige *trekking* in leden of tong geschiedt; hoe licht hiervan de andere beteekenissen van tateren, taterer, tateringhe, werden afgeleidt zal hem blyken, die dezelve by *KILIAEN* bl. 552<sup>b</sup>. gelicft nae te slaen. Van *TETEN* daelt *tet*, het uiterste der vrouwe borst, in dezelfde overdracht als boven *tepel*, *tippet*: Ook *tetg.* *glutinosus*, dat ergens aen vasttrekt; *KILIAEN*: — Van *TITEN* is weder *tite*, *mamilla*; *KILIAEN* bl. 558<sup>b</sup>.: van *TOTEN* *tote*, *tupte*, *tutulus*, *apex*; *KILIAEN*, de uiterste top, het uitgerektst einde van iets; uit welke algemeene beduidenis zich licht laten afleiden, de overige die by *KILIAEN* bl. 564<sup>a</sup>. te vinden zijn; wyders hoort ook hiertoe *toteren*, *totteren*, thands gebruikt in denzelfden zin en overdracht als boven *tateren*; maer by *KILIAEN* slechts te vinden in de beteekenis van op de basuin blazen; waerschijnlijk om het bevend geluid, gelijk aen dat van iemand die *tatert*, of *tottert*. Van *TUTEN* komen ons thands geen afstammelingen voor het geheugen.
14. Met *U* krijgt men, *TAU'EN*, *TEU'EN*, *TIU'EN*, *TOU'EN*, *TUU'EN*. *TAU'EN* is over in *tauw*, *touw*; *KILIAEN* bl. 552<sup>b</sup>. dat

uitgetrokken en lang is, en ook dient om iet vasttetrekken. Van **TEU'EN** heeft men **tu'elen** (*contracte*) teulen, in die beduidenissen en overdrachten waerin boven **tui'en**, **tui'elen**, **tuisen** verklaert is. Met inlating der *G.* komt ook van **teu'en**, **teugen** welks eerste en eigenlyke beteekenis blijkt uit **teughe**, **toge**, *tractus*; **KILIAEN** en **teughel**, **toghel**; **KILIAEN** *babena*, *lorum* enz. waarmede men *trekt* en *stiert*. On-eigenlyk en overdrachtelyk duidt het aen den drank in den mond trekken, van waer **teugh**, thands gebuikt voor *hanstus*, een dronk. Uit **TOU'EN** ziet ieder licht dat **touw** zijn oorsprong heeft, even als boven van **tau'en**, **tauba** kwam. Vergelyk **TEN KATE I.** Pr. in *Tieg.* bl. 542<sup>b</sup>. Van **TUU'EN** daelde **tuu'ig**, met verdubbeling der *I* **TUUIIG**, thands **twyig**, een uitgerekte tak, *Ramus, virga &c.* by **KILIAEN** bl. 572<sup>b</sup>. van waer **twyigen** by denzelven voor *plantare* te vinden is. Of van dit **TUUIIG**, **TUUIIGEN**, **TUUIINGEN**, dwingen geboren zy, durven wy niet vast bepalen; de klank loopt niet ver af, en men kan de overdracht tweezins begrypen, of van de beteekenis van trekken, of van het slaen met stokjens, door beiden toch is men gewent 't zy beest of mensch te **dwingen**. Men vergelyke **TEN KATE II.** Pr. in *Twyg.*

15. Van **TAVEN**, **TEVEN**, **TIWEN**, **TOVEN**, **TUVEN** zien wy, in **KILIAEN** althands, niets  
ove-

overig, dat 'er enigszins toe zou kunnen gebracht werden.

Zie hier ene ruwe proeve van de voorgestelde wyze van afleidinge: Wy hebben uit dezen wortel verscheiden takken aen den dag gebracht, die by den grooten **TEN KATE** niet te vinden zijn, en voor het overige noch getoont dat uit denzelven gesproten is al wat die taelkloeke Man, onder acht byzondere stammen, (in de 1ste Pr. *Tieg* en *Tyg.* in de 11de Pr. *Teer* enz. *Tei* enz. *Tek* enz. *Tel* enz. *Tem* enz. *Twyg* enz.) en mogelijk onder enen negenden (*Den*: II. Pr.) geschikt hadt; Men zal van onzen arbeid het beste oordeelen kunnen, indien men zich de moeite geven wil, van met denzelven de schikkingen van den Heer **TEN KATE** op de genoemde plaetzen te vergelyken, 't geen te meer noodig zijn zal, om dat wy hier, op veel na, niet alle woorden hebben opgegeven, die wel tot dezen wortel te brengen waren; wy hebben meestendeels alleen die woorden aengeroert, en, door den band der algemeene beteekenis van onzen wortel, aen een gebonden, die by den Heer **TEN KATE** byzondere en van een gescheiden hoofdtakken zijn, of welke uit die hoofdtakken van hem anders afgeleid werden dan wy het beproeven wilden; de overige woorden mag men in **TEN KATE** en **KILIAEN** zelf na slaen, en zich verwonderen in het beschouwen van derzelve veelvuldigen overvloed, en wonderen draei van beduidenisfen. Wy hadden gaern dit alles breeder uitgewerkt, en deze ruwe schets, die slechts tot ons eigen gebruik is opgeworpen, aengevuld en verbeterd; maer druktene van gewichtigen en noodzakelyken aert verhinderden

ons de uitspanning van enige taelloefening, en geduerig rieden my myne goede vrienden dit stukjen gemeen te maken; aen welkers begeerte ik eindelijk heb moeten voldoen; ondertusfchen zullen, vertrouw ik, by bescheiden lezers mijn misflagen licht verschooning vinden, en ik mijn voornaem oogmerk bereiken, dat ook de lust van andere taelminnaaren moge aangewakkert werden, om op deze of enige andere wyze taellooimen te schikken; Door vele toch van dezelve met elkander te vergelyken, zal men eerst, 't geen wy noch niet hebben kunnen opdelfen, de vaste en doorgaende beteekenis der tusschengelaste letteren gissen, en, met behulp der *dialect* kunde ook, zelfs versleten en vergeten woorden in hun rechten vorm en beteekenis weerom roepen en herstellen kunnen; Deze is de eenigste weg om de Neerduitsche afleidingen op een Grieksche leest te schoeien; en zodra men dit gevonden heeft, is 'er ook een onwrikbare grond gelegd om, 't geen velen verzekert en geschreeuwt hebben, ontegenzeglijk te bewyzen, dat namelijk onze tael voor die der Grieken in vruchtbaerheid en rijkdom geen vingerbreed behoefte te zwichten. — Maer zegt mooglijk iemand myner lezers, 't geen een myner vrienden my, na het lezen van dit proefjen, schreef. „Ik hang over „deze manier van afleiden in onze tael nog zeer in twyfel, moettende aen den eenen kant bekennen hier „vele woorden te vinden waerin zig de beteekenis „van *trekken* duidelyk opdoet; maer aen den anderen kant ook eenige ontmoettende, welke my zoo „ligt daer toe niet schynen te kunnen gebracht worden: „ als

„ als daer zijn **teder**, **tanger**, **tenger**, **top**, **toost**,  
 „ **tuigen** en veele anderen, **my** nu niet meer inschie-  
 „ tende : ik zie wel dat op de eene of andere wyze  
 „ deze beteekenis 'er aen gegeven kan worden ; dog  
 „ ik geve in bedenking of men deze zelfde beduide-  
 „ nis van *trekken* dus ook niet aen een'ge andere wor-  
 „ tels, om nu niet te zeggen aen alle, vast maken kan ;  
 „ als in **PAEN**, **PEEN** &c. **paft**, dat by een getrokken  
 „ wordt : **pad**, dat ergens naer totrekt : **padde**, die zijn  
 „ lighaem opzwellende uitzet en rekt : **pael**, iets in de  
 „ lengte uitgerekt : **paeling**, om dat hy een lan-  
 „ ge, smalle, uitgerektē visch is : **paerd**, een dier al  
 „ van ouds om te trekken gebruikt : **passen**, ergens over-  
 „ trekken om te zien of 't fluite : **pek**, iets 't welk  
 „ lang kan worden uitgerekt, en ook iets dat kleeft  
 „ en dus alles naer zig trekt : **pen**, iets tot een punte  
 „ uitgerekt : **pot**, iets in de rondte uitgerekt, gelijk  
 „ **tobbe**” enz. Geestig is deze aanmerking van my-  
 „ nen vriend, en waerschijnlijk in den smaek van vele  
 „ myner lezeren. Het vooruitgezicht hier van en de  
 „ zucht, die ik hebbe om kundige handen aen het aenge-  
 „ naem en nuttig werk dezer afleidingen te hulp te krygen,  
 „ noopt my om ter nadere overredinge de drie volgende  
 „ aanmerkingen hier in aendachtige overweging te geven.

1. **CLAUBERG** heeft bewezen (a) en goede afleikundige  
 heb-

(a) In zyne Verhandeling over de Afleikunst der Duit-  
 schen, gehaald uit de bronnen der Wijsbegeerte, eene Ver-  
 handeling welke zoo verstandig, aengenaem en leerzaam  
 is, dat wy mogelijk den een of anderen tijd onzen Vader-  
 landsche liefhebbers de vertaling zullen mededeelen :  
 Die het Latijn verstaen kunnen dezelve vinden in de *Collec-  
 tanea Etymologica* van **LEIBNITZ** Parte I. pag. 187.



hebben altijd toegestemt, en niemand zal ontkennen; „Dat ieder ding benoemt is, naer de meest door-, blinkende hoedanigheid.” *Omne, quod nomen habet, nominatum esse a potiori*; Deze regel, op de woorden, door mijn vriend opgegeven, gepast zijnde, zal ter overtuiging strekken dat *PA'EN* en *TA'EN* enz. verschillen. — Want ik durf ieder veilig vragen, of 'er een eenige hoedanigheid is, die in *teder*, *tanger*, *tenger*, meer doorstraelt, dan die van uitgerekte langheid, en ik ben verzekert dat men *neen* zal andwoorden; dus moet dan de wortel *rekken* of *trekken* beteekent hebben; maer is dat ook waer in *pad*, *via*? dat mogt men immers eer van *drukken*, dan van *trekken* genoemd hebben?

2. Om de grondbeteekenis van enen geheelen stam te vinden, moet men niet enige verschillende takjes, van den een en anderen kant, afnemen en die alleen bespiegelen, maer men moet den stam eerst en vooral te gelijk beschouwen met al of meestal de takken, en nauwkeurig acht geven op den loop van gedachten en denkbeelden, waer door de een uit den anderen gesproten is; zoo 't my voorkomt, by voorbeeld, straelt in den geheelen wortel van *PA'EN*, *PE'EN*, enz. de beteekenis door van *drukken*, *persen*, *stevig* maken. Wat is 'er meer in een gedrongen dan een *paal*? wat wordt 'er meer *gedrukt* of betreden dan een weg of *pad*? welk dier zet en *perst* zich meer op dan een *padde*? zegt men niet dagelijks hy slaet *paal*, en hy slaet zoo stijf en *stevig* als een *paal*? enz. Maer . . . zegt mijn Vriend, een *paard* en *paefing* kunt ge evenwel tot geen bete-

tee-

teekenis van *drukken, persen, of stevig maken* brengen! 't Is waer ik kan dit niet oomiddeljk, maer hier komt het te pas den loop der gedachten en beteekenissen op te speuren en na te volgen, en door dien weg zal zich alles natuerlijk en wel schikken. Niets is gemeener dan dat het denkbeeld van stevigheid, werdt overgebracht tot onverzettelyke dapperheid en moed: (*Mens immota manet VIRG. 4. Æn. 449.*) is nu de fiere moedigheid niet de eigenaertige hoedanigheid van dat dier, dat wy even daerom te regt *paerd* noemen? *pael* is een lang en dik hout, zoo genoemd om zijn stevigheid; maer . . . is het nu zoo vreemd, dat weer een *paeling* naer een *pael* genoemd zy, schoon hy daer aen alleen in de lengte, niet in de dikte gelijkheid hebbe? 't gaet, met het ontleenen der benamingen, even als met het maken der gelykenissen; Het is genoeg zoo de dingen in een derde met elkander overeenkomen.

3. Ik zou eindelijk wel willen toestemmen dat *PA'EN, PE'EN, enz.* ook *trekken* tot zyne grondbeteekenis had gehad, zoo men my daer van een bewijs gaf zoo duidelyk als mijn *toogen, tugen, tui'en, tannen, ternen, tornen* enz. Uit veel diergelyke in't oog lopende en klare blyken moet men de eerste beduidenis van enen gemeenen stam opmaken, men neemt 'er dan de proef van door overige afstammelingen 'er toe te brengen, en deze proef toont dat het werk goed is, zoo men vindt dat ook in die afstammelingen, door het stellen dezer grondbeteekenis, of andere daer uit geleidelyk volgende denkbeelden, ene beduidenis gevonden wordt, overeenkomstig aen de voornaemste hoedanigheid der zaken, die zy uitdrukken; Ik  
beken

beken dat dit hier en daer niet te duidelijk blijkt; maer geloof 'er by, dat dit nooit overal even duidelijk blyken kan, of men moest zich telkens, by ieder woord, kunnen eigen maken en verbeelden, de omstandigheden, zeden, gewoontens, met een woord den ganschen staet van onze voorouders, ten tyde dat zoo een woord eerst gevormt, of eerst in die of die beteekenis gebruikt is, 't geen ieder ziet dat niemand moog'lijk is. — Ik meen derhalven dat ik op dezen grond terecht in *TA'EN*, *TE'EN*, enz. *trekken* voor de eerste en algemeene beduidenis heb genomen; veelal vindt men dat de proef dit uitwijst, en *TEN KATĒ* 'er zelf mede te vrede was; zoo het ergens hapert, 't ontbreekt meer aen my, die den draei der gedachten en beteekenissen niet nagaan kan, dan aen de waerheid der afleiding, die overal doorstraelt zeker te zijn; en kan iemand, gelyk wy boven reeds begonnen te zeggen, ons afftammelingen van *PA'EN* bybrengen, die zoo duidelijk *trekken* aenduiden, als wy 'er enige van *TA'EN* hebben opgegeven, wy zullen zijn gevoelen onderschryven, al is 'er hier of daer een woordje dat 'er niet licht toe te brengen is. — *πίειν* voor drinken, weet ieder licht dat tot den wortel *πίω*, *πίω*, enz. behoort; maer dit *πίω*, *πίω* beduidt, gelyk uit andere afftammelingen blijkt, *drukken*, *stevig maken*; en hoe dit in drinken doorblinke, merkt men niet; maer . . . twyfelt daerom iemand dat *πίω* van *πίω*, *πίω* komt, of dat *πίω*, *drukken*, *stevig maken*, aenduidt? Men houdt het een en ander vast, en besluit slechts tot dat geen, waer toe men, hoe verder men gevordert is, hoe meer men begint te weten, des te gereeder en geruster besluit; *Quantum est, quod nescimus!*

H. v. B.

N A.

NADER ONDERZOEK

WAEROM

J A N U A R Y

LOUW - MAEND

GENAEMD'ZY.



NADER ONDERZOEK  
WAEROM  
JANUARY  
LOUW - MAEND  
GENAEMD ZY.

---

Den titel van dit Vertoog in gezien zijnde, zal de lezer terftond begrypen dat mijn voorne-  
men niet is ene nalezing te doen op de *Verhandeling  
over het begin des jaars, en de Duitfche benamingen  
der beide eerfte maanden*, (in het eerfte stukjen dezer  
*Bydragen* uitgegeven) dan alleen met betrekking tot  
de *eerfte maend*, zullende ik egter, zoo deze myne  
poogingen den liefhebberen der Vaderlandfche Oud-  
heidkunde niet mishagen, mogelijk in vervolg van tijd  
myne gedachten over de overige maanden mededee-  
len; terwijl die genen die gaerne iets meerder wegens  
het oude jaerbeginsel wenschten te weten, zig wel  
zullen willen vergenoegen met het geen SCALI-  
GER (a), DUCANGE (b), CLUVERIUS (c),  
SCHEF-

(a) *De emendatione temporum* p. 162.

(b) *Glofarium medii ævi* p. m. 201, & 202.

(c) *Germania antiqua* L. I. C. 33. p. 239.

SCHEFFERUS (*d*), MATTHÆUS (*e*) en anderen ons hebben nagelaten.

Dog laten wy zonder omwēgen tot de zaak zelve komen, 't welk mynes achtens niet onvoeglijk geschieden zal, zoo wy den draed der eerstgemelde *Verhandeling* volgen, en dan te gelijk aen onze reden of de woorden van beroemde schryveren toetzen, in hoe ver men 't gevoelen van den by ons geachten schryver of volgen, of 'er van afwyken, of het in 't midden laten moet; vooraf den lezer waerschuwende dat alles 't geen wy doen, uit Liefhebbery, niet uit twistzucht, geschiedt.

### §. I.

Vooreerst dan meent die Heer, en zoo als my toeschijnt met recht; „dat **Louw-maend** wel in klank, „maer geenszins in de daed, eenige overeenkomst „hebbe met **louw** enz. *tepidus*; want in die maend „is het zelden lauwweder.” Ten tweede zegt hy, „op vele plaetzen wordt zekere visch, welke men „elders *Zeelte* noemt, **louw** geheeten;” dog hy bekent vervolgens openhartig niet te weten of deze visch in January meest gevangen worde of op zijn best zy, en durft dus niet gissen dat onze maend 'er de naem van ontleend zou hebben. Wat my belangt 't is my mede onbekend of men de *Zeelt* meest in January vange, en, al vong men die dan, zou het nog won-

(*d*) *Upsal. antiq.* p. 299.

(*e*) *AnaleSt.* tom. 3. p. 374. in 4to.

wonder schynen dat men na dezen geringen visch, die ik niet wete dat by onze Voor-ouders in hooger achtung is geweest, een maend zoude benoemen; zoo echter de *louto-maend* haer naem aen een visch verschuldigd was, mogt men eerder denken om den *kabel-louto*, *Afellus*, dat is de *loutwe* die met den *kabel* gevangen wordt, en wel voornamelijk in deze maend, waer in hy ook op zijn best is: maer laet ons verder gaen.

§. I I.

Mooglijk zegt de Schryver is de rechte naem *Id-maend* enz. als betrekking hebbende op de *hoogtens* of *vliebergen*, loo genaemd; dog, gelijk die Heer naderhand zulks afkeurt, ben ik mede met hem van een gevoelen; men merke ook maer kortelijk aen, dat de landen hier oudtijds niet zoo zeer in January in 't byzonder, als wel van September tot April overstroomd wierden. Zie v. D HOUVE, *Charter Chronijk* I. b. bl. 3.; en allermeest zal men in *September* naer die bergjens gevlugt zijn; want dan heeft men het *Herfs* of *groote Spring*, waer door het water in de Noordzee 't hoogste staet, dat als dan in de vroegste tyden, alles, 't geen zig niet naer hooger plaetzen begaf, met een geweldige overstorting plagt te dreigen; en hierop kan men nazien de aenmerkelyke plaets van *TACITUS* *annal.* L. C. 70. die men ook fraei verduitscht vindt in *WAGENAAR* *Vad. bist.* bl. 72. met ene aenteekening.



## §. III.

De Heer M. T., gaet dan liever tot iets anders over, namelijk dat *loutw-maend* mogelijk *wet-maend* zal betekenen hebben, want *loutwe was wet*, gelijk zijn Ed., schoon juist gene voorbeelden by de hand hebbede, klaer genoeg aenwijst (f): niemand derhalven behoeft te twyfelen of *loutw* beteekent *wet*, maer of het die beteekenis hebbe in *loutw-maend*, en waerom, staet nader te onderzoeken; laet ons derhalven met den schryver zien, „welke overeenkomst er zy tuschen de *wet* engezegde maend.”

## §. IV.

Hier toe haelt men in de 6e. § het gevoelen van JUNIUS en KILIANUS aen, welke beiden van gedachten waren, dat *loutw*

(f) Dit kan noch nader blyken uit een plaets van SNORRO, te vinden in de *Upsalia antiqua*, (een boekjen gedrukt te Upsal, en de beschryving der oudste Zweedsche Staet behelzende, het is geschreven door den beroemden JOHAN SCHEFFERUS, en verdient dat ik het hier aenprijns als een allernutst en doorgeleerd werkje, welks waerde nog grooter wordt door zijn schaersheid.) zie p. 321. ook p. 322, en 323. *Quae Longena ite fojane of per eens met hwar andre, da stal alting tettegefter Upsala taut. i. e. si quid pugnant in legibus caeteris esset; omnia secundum legem Upsaliensem componi debeant*: ook hieten de Yslanders, als by wien de Noordsche tael het aangste zuiver is kunnen blyven, door hunne afgezonderde levenswijs van andere volkeren, nog heden ten dage hun *Wetboek Loutw-bnek*, want zy spreken sag en sage uit als *loutw*, zie J. ANDERSON *beschryving van Ysland* bl. 115. en de verbetering op dezelve door N. HORREBOW, alwaer dit boek *Loutw-boek* genaemt wordt bl. 153.

loutu of lau-maend haer naems oorsprong gekregen hadt, *de legibus conjugalibus quae tunc solent maxime contrahi*: dat is van de huwlijkswetten die men dan meest plagt aentegaen: dog dit gevoelen word verworpen, 1°. om dat men van het aengaen van *huwlijks-wetten*, zeer gedrongen, een maend *wetmaend* zou noemen: 2°. om dat men minder huwlyken aengaet in *January* dan wel in *Mei* en *November*: dog wat het eerste belangt, ik zie die gedrongenheid nog niet; want als men eens gelieft te begrypen, dat men oudtijds zoo wel als thands de huwlyken opeen plechtigen, volgens *wetten* bepaelden wyze voltrok (*g*), en dat wy nog huiden ten dage, gelijk ook onze Landslieden eertijds, dikwijls het *huwlyk* en de *wet* door een woord uitdrukkende (*b*), naer die *wetten* het *huwlyk* *καὶ ἰσχυρὸν* de *echt*, dat is, *de wet* (*i*) noemen; als men dat gelieft te begrypen zeg ik, wie zal dan twyfelden dat men op gelyke wyze ook naer die *wetten van 't huwlyk* een maend *wet-maend* heeft kunnen noemen; te meer daer men in de *Burgundische wetten*

(*g*) Zie SCHILT. *Glosario* p. 561. en 562. en de aldaer aengehaelde plaetzen, uit de *Capitularia van Carolus Magnus*, en de *Formula van Marculphus*.

(*b*) Zie c. G. HALTAUS *Glosarium Germanicum medii aevi* p. 248. op het woord *echt*. Verders dat *echt wet* beteekent zal niemand denk ik ontkennen, die weet dat dit woord overeenkomt met *she*, *de*, *a*, *e*, over welke woorden het hier noodig is SCHILTER te hooren in zijn *Glosarium* p. 276. alwaer hy uit DIECMANNUS aenteekent, „sunt voces etiam „ ista *e*, *de*, & *ebis* a generaliori legis significatu ad notandum singularem conjugii statum quod illud secundum leges „ contrahitur, translata.”

(*i*) Zie p. 278, l. c. „saep̄ *e* & *aw* simul *legem* & *conjugium* notat &c.”

ten *Wittemon* genomen ziet voor een huwlykgaef, beteekende *witte* een *huwlyk*, zie *WACHTER* *glosfar*: in præfat. art. 43. Dog wat het tweede aengaet, zou het zeker veel moeite in zig hebben om aen te toonen dat men oudtijds meer huwlyken in January dan in andere maenden aenging; edog dit gevoelen wordt niet omvergeworpen door dien *tegenswoordig de meeste lieden in Mey en November zig in den echt verbinden*, want gelijk *louw-maend* dezen naam niet heeft van gisteren of heden, zoo dient men hier acht te geven op het geen in oude tyden in die maend stand greep, en dan zal men bevinden dat dit niet alleen, door gezegden *JUNIUS* (een man van *LIPSIUS* voor den geleerdsten aller Nederlanderen naest *ERASMUS*, gehouden (k), wiens onbegrijpelyke kennis in de geschichten en taekunde zoo der meeste volkeren als byzonder der Nederlanderen, my dikmaels verwonderd heeft) en zijn uitschryver ter dezer plaets, *KILIANUS*, gemeent wierdt; maer dat ook anderen van die zelfde gedachten geweest zijn, met name *JOHANNES SCHEFFERUS* welke, na in de *Ups. ant. p. 302.* en 303. enige plegtigheden, die men mede in January gewoon was uittevoeren, verhaeld te hebben, aldus voortgaet, *sed & Nuptia tum celebrata solito frequentius, aut alias indultum Veneri: quod colligitur ex eo, quia, sicut ex PONTANO socero meo quoque notatum, mensis iste quondam stembidsmonat quoque dicebatur.*

(k) Zie *VELIUS Chronyk van Hoorn* 5e. b. bl. 340.

*tur, velut mancipatus esset rebus pudibundis (1), & confirmat WORMIUS — BEDA quoque indicare velle videtur, quando primam Juliorum noctem moedrencht existimat vocatam, ob causam cerimoniarum, quas in ea pervigiles agebant. quales enim ea cerimoniae extiterint quae nocti nomen facere a matribus (velut ipse exposuit) potuerint? nisi tales quales diximus. Nimirum ea nocte matres factae plurimae, hinc nomen ei moedrencht impositum, praedictus auctor putabat. Quamquam forte non per eam solam noctem, sed totum tempus reliquum lascivia duraverit, hoc est, dies septem minimum &c.* Hier uit dan blijkt ten minsten dat dezze gewoonte, van te trouwen met den aenvang van het jaer, niet slegts by ons, volgens JUNIUS, maer ook by de Zweden in zwang heeft gegaen; en schoon BEDA mist als hy meent dat de moedrencht hier naer genaemt zy (m): belet dit egter niet dat deze Schryver van de omstandigheden der Feesten en hare gebruiken by de Noordsche volkeren zy onderricht geweest, en 'er derhalven op zijn getuigenis in 't geschiedkundige hier staet genoeg te maken is.

Maer, zal iemand zeggen, wat raekt ons of dit in Zweden gebeurt zy, de Zweden toch hebben January nooit

louw-

(1) Schoon de Heer SCHEFFERUS in zijn *addenda* op de *Upsalia*, door scheidigemaend liever *mensis dierum brevissimarum* wil verstaen, neemt dit egter niet weg dat die maend tot huwlijks-plegtigheden kan geschikt geweest zijn, gelijk hy zelfs aenduidt, doende de woorden *sed & nuptiae &c.* voor 't overige in zijn werk blyven.

(m) Zie *Ups. antiq.* 298. & KEISLER *Antiq. Septentr.* p. 159.

## 482 NADER ONDERZ. WAEROM JANUAR,

Ioulu-maend genoemd, en hunne gewoonten waren de onzen niet: ik geloof zeer gaerne het ene en 't andere; dog, wat het laetste belangt, met die uitzondering, dat de meeste Noordsche volkeren, als uit eenen stam gesprooten, ook vele gewoonten eveneens gehad hebben, 't geen ieder, die der Vaderlandsche Historie niet onkundig is, buiten eenig bewijs, voor een vaste waarheid stellen zal: de Zweden nu vongen hierom hunne huwlyken in de eerste maend aan, om dat hun Zonnejaer begon met denzelven, en zy van dien God, als vader van alle vrugtbaerheid (n), ook alle voorspoed verwagteden, waerom zy ook die maend *Thoremónath*, dat is *Zonnemaend*, noemden; indien men nu eens nadenkt dat onze voorouders, nevens hun Maenjaer, ook het Zonnejaer gebruikten (o), en daerenboven mede, gelijk meest alle Heidenen, die Godheid eer bewezen, om dat hy (om zoo te zeggen) aan vruchten, vee en menschen 't leven gaf; is het dan mede wel onnatuerlijk te denken dat zy in die maend, waerin hy zijn loop begon, even als andere volkeren, enige teekenen van blijdschap getoond, hem offeranden gedaen, om zijn gunst gefineekt in het toekommende, en, op hoop daarvan, by deze gelegenheid meerder huwlyken, ten minsten op plegtiger wijs dan anders, zullen voltrokken hebben, die dus hunnen

(n) *Ups. antiq.* p. 303.

(o) Zie SCALIGER *de emendatione temporum* l. 2. p. 162. „nulla est natio, quæ etsi anno lunari uteretur, tamen & solaris anni progressus interea non observaret.”

nen loop met dat hemelteeken, en als onder zijn geleide, beginnende, ook van geen vrugtbaerheid zouden ontbloot zijn? immers ik zie geen reden waerom men, zonder een dit omverftootend bewijs, hier aen geen geloof zou kunnen slaen; te meer om dat het my niet ongerijmd voorkomt dat misfchien de Germanen deze maend naer de *Zon* genoemd hebben, en wel dunkt my dit toe te lagchen uit de benaming *herd*maend, waerin het woord *herd* eerder *zon* dan *aerde* fchijnt te beteekenen (*p*); want, fchoon ik door *Hertbus*, by TACITUS *de morib. German. C. 40.*, liefst *aerde* verftlae, weet ik echter niet waerom deze maend byzonder aen die Godin toegewijd zou mogen wizen, daer zulks, gelijk wy gezien hebben, ten opzichte der *zon* met reden gefchieden kan, te meer wijl *herd*, *her*, *her* (want de *d* wordt dikwijls by de ouden zonder onderfcheid af en by gedaen) of *heer* (*q*), juist een beñaming is die alle volkeren, gelijk men weet, aen de zon gegeven hebben (*r*). Dit alles dan byeen genomen zijnde, fchijnt het my zoo vreemd niet toe aen *louw*-maend de beteekenis van *wet*maend, dat is *huwlijks*maend, te hegten; ten minften de afleiding ftrijdt 'er niet volkomen tegen, ook is de gewoonte van huwlyken aentegaen, by de onzen misfchien, en zelfs by hunne naburen, voornamelijk in die maend, in zwang geweest; waer

over

(*p*) Zie *Nieuwe Bydragen* bl. 15. §. II. en bl. 16. noot (*p*).

(*q*) Zie HEUMANNI *opuscula* p. 424.

(*r*) Van hier zegt HESYCHIUS Σηρ, Σηρς, ὁ ἥλιος.

over wy mogelijk nog wel eens nader zullen handelen, men vergenoege zich ondertusfchen met het geen wy ftraks zullen zeggen in de 7<sup>de</sup> §. Laet ons nu zien of 'er ook zekerder naemsoorsprongen van *loutw-maend* kunnen ontdekt worden, en dus over gaen tot §. 7. by den fchrijver der eerste *verhandeling*, en by ons

## §. V.

Wat deze §. betreft, ik ben 't met dien Heer eens, dat men geenszins recht weten kan hoe oud de benaming van *loutw-maend* zy, ook niet of men in January zig voornamelijk hier te lande met *wetten* en *rechtsdagen* hebbe opgehouden; dog over 't een en 't ander zullen wy in 't vervolg misfchien gelegenheid hebben, om in dit stukjen iets aenteteekenen (§).

## §. V I.

Wijl het egter ongetwyfelt waer is, dat *loutw wet* beteekend hebbe, zoekt onze oudheidminnaer nog eens natespooren of men January, ook om een andere reden, *wet-maend* zoude hebben kunnen noemen, en hier toe dient de 8. §. waerin zijn Edele, uit onderfelling dat *loutw* en *wet* een en dezelfde grond-beteekenis hebben, een gevolg trekt, dat *loutw* hetzelfde is als de *Raed*, de *Vroedschap*, *wijsheid*, enz. die men by ons gewoon is fomtijds de *wet* te noemen, welke in January oudstijds meest veranderd

(§) Zie over 't laetste §. 6. en over 't eerste §. 8.

derd wierdt, waeruit hy dan verders besluit, dat deze stelling de allerwaerschiynlijkste zy §. 9. hebben- de dit zijn gevoelen ontleend van Professor ALTING, die zulks mede met uitdruklyke woorden zegt: *Notit. Inf. Germ. part. 1. p. 87. (t)*. Maer hoewel ik alle achtung voor een man van zoo groot een naem en geleerdheid hebbe, zal men my hoop ik niet ten kwade duiden dat ik dit gevoelen eens wat dieper na- spoor, en zie hoe het met de waerschiynlijkheid strooke.

Schoon *letwe* of *loutw wet* beteekene, zoude ik hieruit niet durven besluiten dat de grondbeteekenis van deze woorden dezelfde is, en dierhalven *loutwe* in alles met *wet* overeenkome, want ik heb geen bewijs om vast te stellen dat *loutw* eerder afkomstig zy van een woord dat een denkbeeld van *kennis*, van *wetenschap* in zig be- vat, dan van *leggen*, *ponere*, *statuere*, volgens STIERN- HELMIUS *Glosf. Ulphil. Gotb. p. 104.* en HEUMANNI *opus- cula p. 290.* en dus ook niet dat het *wijs* en *vroed* zou moeten te kennen geven om dat *wet* ('t geen in te- gendeel, volgens den Schryver, van zulk een wortel afftamt) zulks kan beteekenen; ik zegge kan beteeke- nen; voor my toch weet ik niet waerom men de *wet*, genomen voor Schout, Burgemeesteren en Schepenen,  
(want

(t) De woorden van den Heer M. ALTING ter aenge- haelde plaets zijn deze „ *letwe* apud veteres notat idem „ quod *wit*, *wet*, *wijs*, *vroed*, id est, sapiens,“ en voor- ders, „ a *letwe*, *loutwe*, *lome*, superesse novimus (quod „ nota), Januario mense nomen *louw-maend*, quia *solemnis* „ *magistratibus mutandis*, quos de *low*, *wet*, *witheid*, *wijs-* „ *heid*, *vroedschap*, vocabulis synonymisum olim, tum „ hodie appenant.”

Hh 5



(want of dit woord ooit voor de geheele Vroedschap of breeden Raed genomen is, is my onbekend) (\*), niet liever eenvoudig kan verklaren door de *wet*, dat is *wetbouders*, als gesteld zijnde om stads *wetten* en *rechten* te handhaven, gelijk 't ook zommige van hun, met name Schepenen, oulings somtijds geoorlooft was, gedurende het jaer van hunne regeering, nieuwe wetten te maeken, *facere nova praecepta & instituta*. Zie BOXHORN. op *Veld. Chronijk* bl. 171. alwaer zulks die van Haerlem wordt toegestaen. Maer zoo loutw eindelijk al *Vroedschap*, dat is *wet*, in 't byzonder beduid hebbe, moet men ten minsten aentonen dat het zag op *een Magistraet die 'sjaers veranderde*, en wel in *loutw-maend*, 't geen dan ook de meening is van den Heer M. T. en zynen voorganger Professor ALTING, namelijk de laetste zegt, *dat men oudtijds alhier de Magistraet veranderde in January*: en de eerste voegt 'er by dat zy ook in *hun ampt bevestigd wienden in die maend*: dog laet ons nu eens zien, voor zoo ver wy tijd en vermogen hebben, of dit geheel en al met de waerheid overeenkomende zy? want zoo men dit niet gedaen heeft, kan ook onze maend hier van den naem niet dragen, 't zal derhalven wel der moeite waerdig zijn eens natespeuren, of zy oudtijds byzonder tot

het

(\*) Zie *Keuren van Leiden* gedrukt anno 1657. bl. 1. en WAGENAAR *Vad. hist.* b. 10. bl. 363. 't is ook der moeite waerdig hierop naer te zien den *tegenw. staet der Nederl.* 5<sup>e</sup>. D. bl. 156. alwaer *Vroedschappen* en *Raeden* onderscheiden, en de eerste onder de *gemeente* geteld worden, zie ook bl. 249.

het veranderen der regeering geschikt zy; 't geen mogelijk niet al te klaer zal kunnen blyken.

Om dan een begin te maken zal het onzes achtens niet noodig zijn zulks van de vroegste tyden, namelijk die der Batavieren, aftehalen; wy hebben te weinig bescheids van hunne regeering om hiervan iets met zekerheid te kunnen zeggen (v), trouwens, de  
Heer

(v) Zoo egter iemand, ten dezen opzigte, iets van de Batavieren enz. wilde weten, die gae maer eens na dat hunne voornaemste overheden, bestonden in *Reges*, (Koningen), *Duces* (Veit-oversten) *Principes*, (bestuurders van een streek lands) en *Comites* die mede ten plattelande recht wezen: zie *TACITUS de Moribus Germ. C. 12.*; maer niet licht zal iemand ons kunnen zeggen in welke maend een van dezen, ik laet staen dat ze in *January* gekozen zijn; want wat de Koningen belangt, de Germanen in 't gemeen liefhebbers der vryheid zijnde, inzonderheid de Batavieren, zullen hen niet licht aengesteld hebben dan wen de nood hen perste, byvoorbeeld in tijd van oorlog: zie *CÆSAR de bello Gall. L. VI. C. 23. & L. VII. C. 32. Vad. hist. I. D. bl. 32. not. 4.* ook de *LANGE Verb. over de Batav. bl. 28-34.* enz.: maer viel de oorlog altijd in *January* voor? dit is belagelijk, of stelde men die verkiezing zoo lang uit? dat is niet waerschijnlijk; 's Lands zaken konden dus verlopen; viel het dan eens in *January* voor, 't was door nood niet door gewoonte, zonder dat het hier gelden zoude, zoo men ons tegenwierp 't geen *CÆSAR* van de *Æduers* zegt, dat zy alle jaer Koninglijke Magistraten in den winter verkooren, *L. VII. de bello Gallico C. 32.*, want behalven dat deze uitzondering den algemeenen regel niet breken zoude, blijkt het nog niet dat dit juist in *January* viel.

Wat nu de *Duces* aengaet, zonder te onderzoeken of zy dezelfde met de Koningen geweest zijn, is dit ten minsten uit hun ampt zeker, dat zy niet dan by tyden van oorlog verkooren wierden, en dus geld omtrent hun 't geen wy zoo even van de Koningen zeiden.

De *Principes* eindelijk wierden aengesteld op de volle  
ver-

Heer ALTING en zijn uitbreider zullen niet zoo zeer op deze dan wel op latere tyden gezien hebben: na-  
me-

vergadering; TACIT. *de Moribus Germ.* C 13 maer wy hopen nader te toonen dat men niet kan zeggen wanneer die eigenlijk gehouden wierdt; zie bl. 494. en dierhalven ook niet wanneer de *Comites* in hun ampt traden, dat zeker op den zelfden tijd of daer omtrent zal geweest zijn, wijl zy den *Principes* toegevoegd wierden; TACIT. *l. c.* en BOXHORN op *Veldenaers Chronijkje* bl. 144-151. 't zy zulks dan op de gewone grote vergadering, dan afzonderlijk door de gewapende Gemeente geschiedde; en deze wijs van regeering hebben de Batavieren, voor zoo ver ik weet, gehouden zoo lang zy het vaste land en het eiland van dien naem in hadden: zie *Batav. Republ.* bl. 60. uitgenomen dat het niet onwaerschijnlijk is dat zy, gelijk de Heer DE GROOT *l. c.* zegt, om de geduurige oorlogen, meer het doorgaende gebied van Koningen, dan het buitengewoon bevel van Veld-oversten gebruikt hebben.

Na den tijd nu dat de Batavieren hier te lande hebben gewoond, weet men dat de Saliërs en Quaden 't land in hunne macht gekregen hebben; dog, ten opzicht van hunne jaerlijksche Magistraten, schame ik my niet te zeggen dat my zeer weinig bekend zy; ondertusschen wierden naderhand deze volkeren verdreven door de Friesen (*Vad. bift.* bl. 292. I. D.) die, tot zy van Carel den Groten overwonnen wierden, meest onder eigen Koningen die voor altyds aengesteld waren, wierden bestierd, en voorders die Overheden hadden waer van wy in den text handelen.

In 't voorbygaen wilde ik aenteekenen, dat het my niet zeer ongerijmt voorkomt dat de Saliërs en Quaden, waer van wy zoo even spraken, Franken en Saxen van afkomst zijnde, hier het *Schependom* ingevoerd hebben ('t geen anderen egter aen Carel den Grooten toeschryven, zie JUNIUS *Batavia* p. 232.) om dat de Saxers by ROLEVINK *de Westphaliae situ ac moribus* L. II. C. 1. p. 52. gezegd worden al Schepenen gehadt te hebben voor hunne bekeering, zie DUMBAR *Dev.* bl. 59. die A<sup>o</sup>. 622. voorviel, zie *Vad. bift.* I. D. bl. 133. dog 't is thands de tijd niet dit meerder na te vorschen.

stelrijk op zulke waerin men de jaerlijkſche Magiſtraetsverandering in de in twist zijnde maend zal aengeteekend hebben; maer welke tyden zijn dit? Zy zullen denk ik niet geweest zijn voor Carel den Grooten, die op 't einde der achtſte eeuw de Landzaeten alhier onder zyne gehoorzaemheid bragt: hoewel het mogelijk aen mijn geringe kennis te wyten is, dat ik zelfs lang na zyne dagen *byna* geen 't minſte blijk ter bewijs voor deze ſtelling ontmoete: dog laet ons dit derhalven eens wat nader by beſchouwen, en van Carels tijd beginnen.

Die geen, die met een opſlag van 't oog de regeering in de middel-eeuw zien wil, ſlae maer eens na het begin van het tweede deel der *Vaderlandſche Hiſtorie*, alwaer hy die beknoptelijk vinden zal, maer niet in wat maend zy gekooren wierdt: ja ik durf zeggen dat men moeite zal hebben ergens te vinden wanneer deze, beſtaende in *Sculteti*, *Scabini*, of *Ratſchemburgi* (zie DUMBAR *Devent.* bl. 59.) *Centenarii*, *Decani*, *Consules* enz. op de meeste plaetzen verkoren wierden; dit weet men, dat zy in en na de tyden van Carel den Grooten, meest afhingen van de *Hertogen* of *Graven*, die van den Frankiſchen Oppervorst herwaerts gezonden wierden, *als 't hem beliefdt (w)*, by opehe Brieven; of ook op de algemeene landdagen in hun ampt

(w) Zomtijds hingen zy ook af van byzondere Heeren, of wierden aengeſteld by de Gemeente, maer weder is er geen bewijs dat zulks juist meest in January geſchiedt, 't hong zeker mede van hun believen af, ten ware zy zig ſtipt daer toe verbonden.

ampt wierden gesteld : (die nogtans nooit of zelden in January voorvielen : zie het *vertoog over de oude stand der Rechtspl.* bl. 47.) deze Hertogen of Graven dan, in 't eerst maer voor zekeren tijd en tot herroepens van hunne Opperheeren toe, hier gezonden zijnde, en naderhand (terwijl zy van A<sup>o</sup>. 1000. tot 1100. voornamelijk magtiger wierden, zie *Rechtspieg. der Grav.* bl. 50.) eerst door verzoek, toen door geweld, het Graeffchap erflijk, gemaakt hebbende in hunne familiën, stoorden zig mede niet veel, na waerschijnlijkheid, aen een bepaelde maend om Magistraeten onder zig te kiezen (x); maer stelden die af en aen naer welgevallen, gelijk overvloediglijk blijkt uit de Vaderlandsche geschichten (z); egter wil ik niet tegenspreken dat er mooglijk, zelfs in deze tyden, bepaelde wetten zijn geweest tot het verkiezen der Magistraten, in bepaelde maenden, alle jaer, dog wie bewijst ons dan noch dat zulks in January juist geschiedt zy? immers dit zal allermoeijikst wezen, en boven dien vinde ik diergelyke wet niet in de *Capitularia*. Maer zal men zeggen men vindt egter plaetzen waer de Magistraet gezegd wordt jaerlijks in January gekozen te zijn, en men brengt by een oud voorbeeld van de Fivelingers; dit voorbeeld, beken ik, is aen-

(x) Zie *VELIUS Chronijk van Hoorn* bl. 13. alwaer Aelbrecht van Beyeren zig ten dezen einde verbindt, binnen 't jaer de regeering niet te veranderen.

(z) Somtijds lieten zy die ook door hunne *Schouten* aenstellen, zie *MATTHEUS ad anonymum de reb. Ultraj.* P. 126. & in *dedicat.* p. 29.

aenmerkelyk , maer zal hier niet helpen , zoodra men  
 er een ander tegenstelle , dat mede niet minder op-  
 lettendheid verdient , namelijk het volgende : Carel de  
 Groote (indien men BENINGHA p. 62. by MATTHÆUS  
*Anal. tom. IV. in 4<sup>o</sup>.* gelooven mag) hadt drie *gerichts-*  
*plactzen* in Friesland aengesteld , de eenē Oostwaert by  
 Stade , d'andere *over den Eems by den Upstalboom* , de der-  
 de in Westvriesland te Franeker . „ by den *Upstalboom* ” ,  
 (over welken men kan nazien MATTHÆUS *l. c.* , als  
 ook KEISLER *Antiq. sept.* p. 77. en oneindig meer  
 fchryvers ) „ by den *Upstalboom* (zegt BENINGHA).  
 „ kwamen alle jaer de zeven Zelanden te zamen ,  
 „ *dingsdag in Pinxteren* , hier moesten de Oversten  
 „ op groote boete verschynen , en men vermeerderde  
 „ alhier de Wetten of veranderde die naer het noodig  
 „ was , en leide de twisten der steden by , ” als men  
 nu by deze woorden vergelijkt 't geen EMMO , Abt  
 van Werum zegt by MATTHÆUS tom. II. p. 58. en  
 59. namelijk : *contremuit tota terra propter Juratos* ,  
*quos Universitas Fresonum de more vetustissimo crea-*  
*verat apud Upstallesbome* : dat is , „ het gansche land  
 „ heeft gebeeft om de *Jurati* ” (zie over dezen MAT-  
 THÆUS *Anal.* p. 199. tom. II. ook FOPPENS *Bi-*  
*blioth. Belg.* p. 2. p. 714. enz.) „ die de algemeene ver-  
 „ gadering der Friesen by den *Upstalboom* naer een  
 „ zeer oude gewoonte hadt aengesteld : ” blijkt het  
 dan niet duidelyk dat deze *mos vetustissimus* of zeer ou-  
 de gewoonte op de instelling van Carel den Grooten  
 ziet , en dat men dus zedert zijn tijd en tot in de 13<sup>e</sup>.  
 eeuw (in welke dit verhael valt) zig ook Overheden ;  
 niet

niet juist in *January*, maer ook op *Pinxteren* genomen hebbe? en wel Overheden: *propter quos tota terra contremuit*, „daer 't heele land van gebeeft heeft,” en dus zulke naer wien om hunne grootheid, by uitsfekenheid een maend hadt kunnen genoemd worden. Van de 8e. dan tot de 13<sup>e</sup>. eeuw vindt men ook het tegengestelde, en voor dien tijd komt my niets te vooren dat het gevoelen van de Heeren ALTING en M. T. volstrekt bevestige; doch laet ons eens zien hoe het vervolgens toegegaen zy, 't geen wy te liever doen om dat wy mooglijk op deze wyze de voorige tyden eenig licht byzetten kunnen, byzonder om dat men hier alles kan bewyzen uit de privilegien der Steden, die meest in zig behetsden een schriftelyke bevestiging van oude gewoonten; maer of hier uit nu blijkt dat men de Magistraet in January koos, zal men kunnen zien by de overweging van 't volgende.

In VELIUS *Chronijk van Hoorn* bl. 13. leze ik dat Aelbrecht van Beyeren aen die van Hoorn A°. 1398. vryheid gaf, „*ter verkiezinge van drie Raden of Burge-*  
 „*meesteren op den goeden Vrydag, zoo als zy van te vo-*  
 „*ren (hoewel zonder Privilegie) gewoon waren te doen:*  
 „*en van seven Schepenen, die den Hertogh of ye-*  
 „*mand die sulcx van hem gelast was, uit de bur-*  
 „*gers zouden kiezen op Paeschavond, met welcken*  
 „*de Schout recht zoude plegen voor dat loopende*  
 „*jaer sonder dat den Hertogh die soude mogen ver-*  
 „*anderen, voor Paeschavond s'jaers daer aenvolgen-*  
 „*de:*” hier kan men dan klaer uit aentoonen dat in

vroe-

vroeger tyden deze verandering ook op goede Vrydag en Paeschen geschiedde, gelijk ze aldaer nog heden ter zelfder tijd voorvalt; waeruit (om dit ook met een woord te zeggen) 't gevoelen van den Heer M. T. bl. 21. niet algemeen stand schijnt te kunnen houden: „ dezelve gewoonte (van in January Magistraten te kiezen) is in vele steden nog in gebruik, en daer ze „ niet is, mag ik met grond denken datze wel ge- „ weest maer veranderd is;” want hier is 't gebruik onveranderd gebleven.

Om nu verder te gaen en ons niet te lang ophouden: men koos oudtijds in Alkmaer ook de Regeering op goede Vrydag, schoon 't nu op Kerstijd geschied, zie *Privileg. van Alkmaer*, achter 't Kronijkje van dien naem bl. 302., ook ziet men uit het 5<sup>e</sup>. D. *van den staet der Nederl.* bl. 476. dat men heden te Enkhuizen de Regeering verandert 1<sup>e</sup>. January, dog dat men oudtijds tot A<sup>o</sup>. 1488. enz. de Schepenen koos op den *eersten Zondag na Hemel-vaert*; hoewel 't waer is dat men eertijds Burgemeesteren, gelijk nu Burgemeesteren en Schepenen aldaer op den eersten January gewoon was te kiezen; dog dit doet niets ter zake, wijl wy niet ontkennen dat men op eenige plaetzen in die maend de Wet verzettede; 't zal maer op de meesten aenkomen, en dan pleiten voor ons gevoelen Dordrecht, Schiedam, Rotterdam, Munnikendam, enz. behalven de aengehaelde; ja eindelijk hebbe men maer de *Priviligiën* der Steden, of by gebrek van die, den *staet der Nederlanden* op iedere stad na te slaen, wanneer ik denke dat men in verre de meeste ver-



andering dien aengaende niet in January vinden zal (a); en dus duide men ons niet ten kwade, dat wy hierin niet met het voorgem. geyoelen ten vollen overeenkunnende stemmen, ook niet zeker durven besluiten dat **louw-maend**, schoon **louw** al een Magistraetsperzoon hadde beteekend, hier overeenkomst met dit woord hebbe, en de waerschijnlijkste afleiding zy.

Dog wyl **louw** ook *Comitium*, *judicium* &c. kan beteekenen, van waer **laug-berg**, *locus publicus ubi judicia peraguntur*, en **lag-thing**, *forum vel judicium ordinarium*: zie STIERNHELM. *Glossario Ulpb. Gotb.* p. 104. en ARNGRIMUS in *specie Islandia* p. 5. & 17. dacht iemand myner vrienden of men mooglijk in deze maent statige rechtsdagen oudtijds gehouden hadt, *placita judicia*, *Comitia* enz. genoemd; en dit gevoelen komt my niet onwaerschijnlijk voor, schoon zulks niet volkomenlijk kunnende bewyzen; wat de oudste tyden belangt, deze laten ons weder in 't onzekere: de Germanen (zoo men de naem der maend zò oud zou durven rekenen, dat egter mooglijk is) hielden wel *Comitia*, maer niemand zal ons zeggen in wat maend eigenlijk. TACITUS *de Moribus Germ.* C. 13. zegt van hun *Coëunt, nisi quod fortuitum & subitum inciderit, certis diebus cum aut Luna inchoatur*

(a) Hedendaegs verandert men in Holland nergens de regeering der stemmende steden in Jan. dan slegts in Delft, Amsterdam, Gouda, Enkhuysen en Medenblik, dit egter merke ik maer in 't voorbygaen aen, en niet als volstrekt noodig zijnde, want onze maend heeft haer naem niet van heden of gisteren, maer sints lange dagen.

*sur aut impletur*: dog hier uit blijkt zelfs niet dat zy maer ééns in 't jaer *de groote vergadering* (waer van daer ter plaetse gesproken wordt,) hielden (b), laet staen in welke maend; ook schijnt het voor 't overige onzeker of en hoe men tot in de 8<sup>e</sup>. eeuw hier te lande deze rechtsdagen gehouden hebbe: zie *Vaderl. bist.* II. D. bl. 19. dit weet men, dat in dezen tijd, de Graven der meeste landschappen, volgens de *Capitularia Reg. Francorum*, driemael jaers *l. c.* hunne openbaere rechtsdagen, *thingen* genaemd, hielden, en 't schijnt my niet ongelooflijk dat zulks ook by onze landaerd plaets gehad hebbe, waerin ik bevestigd worde door het voorbee'd, te zien boven bl. 491.; ook door de Privilegien der meeste steden waerin onze Graven meestendeels drie zoo genaemde *thingen* of *grafdingen* instellen; hoewel ik in 't oudste bewijs dat my van die natuer is voorgekomen, namelijk in een handvest van Floris den derden aen die van Kenmerland, maer van één gewag gemaakt vinde (c); nu merke men

(b) Schoon ik zulks egter gelove, men zie de *LANGZ over de Oudheid der Batavieren* bl. 29. en een plaets uit *STRABO* L. IV. p. 301. aldaer mede aengehaeld.

(c) Mooglijk zullen de Graven onafhankelijk geworden zijnde, met deze *placita* of *judicia*, *Baronsingen*, eveneens gehandeld hebben als eertijds de Koning n der Franken, van welke men vindt dat zy in 't begin slegts één *thing* of *placitum* hielden in de maend van Maert, maer naderhand meer zaken opkomende, er tweegehadt hebben, één in Mei, en één in October, zie *Capitular. C. M.* tom. I. edit. BALUZ en allerlaetst hieldt men dezelve onder die Vorsten, als het hun behaegde; zie *SMINCKIUS ad Eginh. vita C. M. C. Y.* p. 18. nota. Dog meest drie; zie *Glossarium Halkaufianum* op *ding*: deze *judicia* of *gericutsdingen*

## 496 NADER ONDERZ. WAEROM JANUAR.

men aen dat er doorgaens onder deze één in de maend January valt, gelijk de twee anderen meest op Paeschen en Pinxteren (*d*); ja in 't gemelde handvest van Floris den derden komt het eenige graefdinge des Maendags, Dingsdag en Woensdag *na Sinte Pontiaens daghe*, dat is den 14. van January; (JUNIUS *Batav.* p. 230. en R. HQSPINIANUS *de origine festorum apud Christianos* p. 30.) en de eerste rechtsdag op veel plaetzen is nog op Maendag na drie Koningen, die de vijftiende is der zelfde maend; waerom mogelijk dit gevoelen 't ongerijmste niet is, schoon niet vry van tegenwerpingen.

Dog genoeg hier van, laet ons nu ook 't volgende nog eens nagaan.

### §. VII.

Te weten; de vermaerde CLUVERIUS meent dat mooglijk, hier te lande, zekere Godin, LEVA genaemd, geweest zy, en denkt daerom dat men haer onze maend missonien gewijd en deze daer van haer naem ontleend hebbe: zie *Bydr.* bl. 2. De gissing van den geleerden CLUVERIUS komt my niet onwaerschijnlijk voor, ook

moet men wel onderscheiden van de kleinderen, die meer dan drie malen in 't jaer gehouden wierden, en somtijds *alle maenden*; zie DU CANGE op het woord *conventus*, en BOXHORN op *Velden. Chronijk* bl. 150. die meer van deze *Comitia* begeert te weten, zie meerg. DU CANGE op *Conventus*, en op *Curia* ook *Vad. bist* II D. bl. 33. GOLDASTUS op *Eginb.* p. 172. ALKEMADE *Kamprecht* bl. 34. H. 7. enz.

(*d*) Zie BALENS *Dordrecht* bl. 626. *Priv. van Alkmaer* bl. 223. *Annal. Egmund.* p. 64.

ook is er grootē overeenkomst tusſchen Ioutw en Ietwē of LEVA; maer laet eens zien of men aen den naem dezer Godin (of wat zy geweest zy) geen andere be- teekenis zou kunnen geven; dan van *wijs* en *vroed*? Ik voor my zoude niet vreemd zijn, ten minſten zoo onze maend van haer de naem hebbe, dat zy iets an- ders aenduidē, namelijk; de grootē TEN KATE, van den eigen naem *Lieve* ſprekende, zegt, dat die tot het worteldeel *lieu* of *Lief* behoort, en zoo veel is als *minſaem*, enz. gelijk zoo 't Fr. Duitsch *lebu-vin*, *libvin* (waer van ois *Lebvin*, *Levinus*) mede van 't Fr. th. *leß*, *liß*, *amor* vel *amabilis*, en *ſvin*, *amicus*, als een  *vriend van liefde en zoegēef- lijkheid*: zoo ziet men dan dat *lieve*, 't geen 't zelfde is met *Ietwē* (*Nieuwe Bydragen* I. D. bl. 12.) een naem is betrekkelijk tot de *liefde*, en dan zie ik geen zwarigheid waerom men deze LEVA niet voor eerl Godin der *liefde* zou kunnen nemen, en Ioutw-maend na haer liefdemaend hebben geheeten, hoewel men ons tegen kan werpen dat ook *April* aen *Oſtra*, die de Venus der Duitschers; ten minſten der Gothen was, was toegeheilid; dog 't zy hoe 't zy, of men deze maend naer LEVA dus gedoopt, en deze of *wijs* of *minſaem* of ook *wettig* beteekent hebbe, dan of Ioutw, Ietw; Ietw, *leß*; en *liefde* 't zelfde geweest zijn, of miſ- ſchen alleenlijk *wet*, dat is, *echt* (zie bl. 4.) te kennen gaven, 't ſchijnt ons ten minſten allerwaer- ſchijnlijkst uit 't geen wy te voren gezegd heb- ben, dat deze maend op deze of gene wyze haer naem aen *huwlijks en liefde handelingen*, of *iets dier- gelijks* verſchuldigd zy; waertoe ook doen kan dat men

in de Roomsche kerken op den 21. January als nog gewoon is te lezen het 2. Capittel van 't euangelium van Johannes, waerin gehandeld wordt van de bruiloft te Kana in Galilea, ter gelegenheid van zeker huwelijk, oudtijds door zekere *Koppeling* beteekend, zegt ALKEMADE, *displegs.* I. D. bl. 165. waer van *Koppelsjes Maendag* dat is, Maendag na drie Koningen, 't welk zoo ik niet misse ook kan beteekenen een Maendag waerop men gewoon was te *huwlijken*, even als *Verloren Maendag*, die de zelfde dag is, en van zommige *Flora Maendag* wordt uitgelegd (zie OUDAEN, *Roomsche Mog.* bl. 385.) *verloof Maendag* (e) zijn kan, waerop de bruid *beloofd*, *looft*, *verlooft het huwelijk*; namelijk *promittit matrimonium*, zie TEN RATE op *lief* bl. 659. 't geen overeenkomt met het Latijnsche *spondere, stipulari* HALTHAUS, l. c. p. 173.; en derhalven mooglijk niet anders beteekende dan bruiloft, dat is, *huwlijksmaendag*, even als wy nog *bruiloft* zeggen voor het *huwelijk zelue*: zie HEUMAN *opuscula* p. 415. (f).

### §. VIII.

Wat de twee volgende §<sup>en</sup>. belangt, wijl wy het omtrent de eerste met den Heer opsteller volkomen eens zijn, en omtrent de laatste ons gevoelen al gezegd

(e) Mooglijk eger is *verloren maendag*, *verlof maendag*, maendag waerop men *oorlof* dat is *ontslag* heeft om te werken, „want deze maendag wordt nog gevlert van de werkgasten:” zie ook ALKEMADE l. c.

(f) Zie boven bl. 1.

zegd hebben §. 4. , zullen wy dezelve niet meer nafpeuren , en den onderzoekers der Vaderlandfche oudheid en letterkunde nog maer eene gifting voorftellen , namelijk , of het ook wel onwaerfchijnlijk zou wezen dat de naem der meergemelde maend overeenkwame met *lugen* , *logen* , *ſpectare* , *cernere* , zien. Zie MALTHAUS *Gloſſar. Med. ævi. voce lugen* , van waer ook ons *licht* , *lux* , wanneer het zou kunnen aenduiden een maend waerin men begint te zien , de *licht*-maend , gelijk het bekend is dat met deze maend de dagen door den aenwas van het *licht* weder beginnen te verlengen.

Zie daer lezer 't geen wy ter nalezing op het voorgaende Vertoog U voortedragen hadden : jammer is het dat men met geen meer zekerheid omtrent de *louw*-maend kan te werk gaen , 't geen voornamelijk daer aen toe te ſchryven is , dat men niet weet wanneer deze naem onzer maend toegeëigend zy , en of zy dezelve al van de *oudſte tyden* gehad hebbe dan niet ; 't eerſte zoude men kunnen denken om dat 't woord *louw*-lagen zekerlijk zeer oud is , zie bl. 3. ; 't laetſte om dat men deze naem in de yroegſte ſchriften zelden en mooglijk nooit aen deze maend toegeëigend vindt ; hoewel dit niet wegneemt dat zy ze kan gehad hebben , en mooglijk daer alleen van komt , om dat men onze en andere oudſte ſchriften meest in 't Latijn beſchreven heeft : want in deze rael verkondigde men tot de 13<sup>e</sup>. eeuw doorgaens alle publicque bevelen enz. , gelijk men zulks ook in 't nabuurig Engeland eerſt in de 14<sup>e</sup>. eeuw naliet : zie DU CANGE *prefat. p. 16. & 17. &c.* GOLDASTUS *ad Eginhard. C. 29. p. 209.*

Maer, zegt mooglijk iemand hoe kan onze maend die naem zoo lang eigen geweest zijn, daer men immers vindt dat Carel de Grootte dezelve *Wintermaend* genaemd heeft, dog dit gevoelen zal geen wederlegging behoeven, als men zig indachtig maekt dat *Wintermaend* een algemene benaming is geweest; zie *Bydr.* bl. 15. en 27. waeruit men derhalven niet besluiten kan dat onze maend te dezer tyde geen andere benaming gehad hebbe, te meer wijl men leest dat zommige maenden reeds met Duitfche naemen benoemd wierden, waeruit dan Carel de Grootte de algemeenste kan hebben genomen.

Dog genoeg hier van; ieder kan uit deze onze aenmerkingen nemen wat hem behaegt; vindt men hier en daer ongegronde gedachten, niets zal my meer vermaken dan die grondig wederlegd te zien; en stoot zig iemand dat men zig met dingen bezig houdt, die meest in gisfingen bestaen, die wete dat een groot man onlangs geoordeeld heeft dat zelfs de dwalingen haer nut hebben.

H. v. W.

DICHT.

D I C H T K U N D I G E  
V E R H A N D E L I N G  
O V E R D E  
R E C H T M A T I G E G E B R U I K E N  
V A N  
S O M M I G E W O O R D E N .



THE UNIVERSITY OF CHICAGO  
LIBRARY  
540 EAST 57TH STREET  
CHICAGO, ILL. 60637

# VERHANDELING

OVER DE

## RECHTMATIGE GEBRUIKEN

VAN

## SOMMIGE WOORDEN.

---

---

**Z**y, die de edele poëzye ten doele van hunne be-  
spiegelingen stellen, en door eene dadelyke oefen-  
ninge de voorwerpen van hunnen geest op het pa-  
pieren tafereel in een aengenaem en levendig daglicht  
trachten te zetten, moeten zich op eene rechte kennis  
der moedersprake, in hare eigenschappen en gebruiken  
gegrondvest, noodzakelyk toeleggen, om alzo hunne  
schilderdichtstukken, met eene zuivere en krachtige  
woordenverwe, verheven doch natuerlyk, te malen.  
Immers alwie door de fakkel der taelkunde niet voor-  
gelicht wordt, derft het voordeel van zyne denkbeel-  
den eigenaertig en met aendrang uit te drukken, ja  
de zin zyner woorden zal dikwijls van den aert der  
zaken, waarvan hy eene omschryving poogt te geven,  
verschillen, of zelfs een verkeerd begrip inboezemen;  
gelijk vele voorbeelden des noods zulks zouden kun-  
nen staven.

Men

Men behoort dan in zijn onderzoek de Schrijvers van vroeger eeuwen, by wien de zuiverste gronden te ontdekken zijn, aen die van latere tyden, door wien het taelgebouw opgetrokken en meer en meer uitgebreid is, te voegen, en de beste Dichters, voorāl den grooten VONDEL (die de sprake der Nederlanderen grondig doorsnuffeld hebbende zich meesterlijk van deze kundigheid wist te bedienen, om zynen verheven dichtgoest eene verrukkende kracht en luister by te zetten) vlytig raed te leven, en dus naeuwkeurig en met alle omzichtigheid uit te vorschen, welke de eerste algemeene beteekenisfe der woorden zy, dan welke denkbeelden in die algemeenheid opgesloten liggen, om zonder woordwisseling (*tropus*) de tweede bepaeldere beteekenissen te kunnen nagaan; voorts welke kunsten, wetenschappen of andere zaken uit die algemeenheid van eerste of latere beduidenissen sommigen zo ontleend hebben, dat men zegt, dat zy daer *eigenlijk* van gebruikt worden; en hoe de woorden van hunne eigenlyke beteekenisfe tot anderen uitgebreid zijn: noch eens, hoe en langs welke trappen dezelve door woordwisselingen de plaetse van anderen bekleeden, en eindelijk aen welke woorden, aen welke spreekwijzen de eigene en overgebragte betekennissen verwisfeld worden. Een ruim veld voorwaer, magtig om den sterksten iever af te jagen! Doch wie vindt ooit de oefeningen anders? Kleen en bekrompen komen zy ons voor in den beginne, en niet wyder, dan de bepaeldheid onzer denkbeelden: **ras** loopen wy een groot stuk af, haest meenē wy

aen het einde te zijn, en zijn er ook, dan 't is het einde onzer dwaze verbeeldinge; hier opent zich een ruimte, waer voor trage zielen stilstaen, waerin rustigen wetende, dat arbeid zichzelven loont, kloekhartig zich begeven; en dit loon is het, dat hun in deze ruimte zwoegende geduerigen moed geeft. Immers zal hun deze weg altijd eenen rijkdom byzetten, die hen nooit, in welk eene gelegenheid het ook zy, verlegen laten zal, daer de bekrompenheid van anderen aen de fraaiheid hunner denkbeelden den roem, dien zy anders verdienden, weigert.

Een ieverig onderzoeker zal dan, wetende, langs welk eenen weg anderen de gebruiken der woorden uitgebreid hebben, ook leeren, die voetstappen drukkende, al verder en verder voorttegaen en aen onze schatryke tael nieuw vermogen toe te voegen. Ook zal hy den overvloed, dien wy voor eene eeuw hadden, vergelykende met de armoede, die eene te verregaende kiesheid, op eigenen en in de jeugd reeds aangeleerden spreektrant rustende, in onze sprake gebragt heeft, zich schamen over die dwaesheid, welke den schat, by onze naerftige voorvaderen met zo vele zorgen vergaderd en opgeleid, aen onnutte vitteryen en bedenkingen gespild heeft, in plaetse van rustig, lustig in hunne sporen tredende; aenzienlyke voordeelen met de van hun nagelatene hoofdsomme te doen.

Alle de Nederlanders spreken toch dezelfde tale; dies zal een byzondere beteekenis of gebruik, aen een woord of spreekwyze door een Noordhollander,

der, by voorbeeld, gegeven, zo wel als vele hem-alleen eigen zijnde woorden, niet nalaten Duitsch te wesen, alſchoon een Zuidhollander die niet kent; nooit ryzen in eenen taelminnaer de gedachten op, om naer de spreekgewoonte zyner geboorteplaets iets te wraken of te wettigen! dit ware een bewijs van diepe en onvergeeflyke onkunde, en vooräl in die genen, die keurmeesters wilden zijn en volstrekt oordeelen. Neen! zy die zich dezen naem waerdig willen maken, moeten der tale een veel ruimer gezag toekengen, en aen hunne eigene kennis een uitgebreider vermogen geven; dan zullen zy de afleidingen der beteekenissen, mids zy altijd den grond in het oog houden, nagaende hier en daer mislagen ontdekken en gebruiken vinden, welke aen den toetse den ware taelkunde gestreken, de proeve niet doorstaen kunnen.

Dit alles wel overwogen en de noodzakelykheid om den in 't begin aengeprezen weg in te slaen door ondervindinge geleerd hebbende, zijn wy al voorlang daeröp uit geweest om de woorden en spreekwyzen niet alleen in hunne sierlyke, maer ook regelmatig afgeleide gebruiken na te sporen: hiervan wagen wy thans eene proeve mede te deelen, die, schoon zy in het oog van velen niets nieuws zal schynen te bevatten, mogelijk echter ten nutte van dicht- en taelminnaren strekken kan: zo dezelve aen hun oordeel behagelyk zy, zal het een prikkel zijn, om op het gelegde voetspoor voort te slappen.

I.

*Schieten* beduidt een *schielijk bewegen van iets*, voortgaende in eene rechte strekkinge. Deze *schielijkheid* zal zich in meest alle de voorbeelden van deze verhandeling ontdeken; ook die van eene rechte strekkinge in meenigte derzelven. Vele denkbeelden liggen hierin, welke zich in de volgende gebruiken ontwikkelen zullen.

Dat het van alle krijgstuigen, waermede men dingen in de hoogte opvoert, of van zich afwerpt, gebezigt wordt, is bekend; en hiervan beteekent het *werpen*. VONDEL *Ovid. Hersch. B. XI. vf. 9.*

*Zy schoot hier mē terstont*  
Een' stock, met blaën bekleet, den speelman langs den mont.

Vervolgens het einde van *schieten*, *treffen*. VONDEL *Hippol. IV. Bedr. Rei.*

Het blixemend gefchal  
*Schiet* zelden nedrigh dal.

en voor beiden, II. Bedr. 3. Ton. van dat treurspel:

Op my met donder dreun: *schiet my: 't geschoten vier*  
Verbrande my gezwin.

en zo wordt niet alleen in eenen overgaenden zin aan het werktuig, dat geschoten wordt, maar den mensch of het dier, dat den aenval doet, het *schieten* ten vyand toegeëigend; dus VONDEL *Ovid. Hersch. B. VIII. vf. 464.*

Het

Het wilde boschzwijn, niet te tergen noch verbasen  
*Schiet*. schriklijk uit dien poel ten vyant.

vervolgens voor *zich ergens schielijk na toe begeven*.  
*Gysbr. van Amstel*. II. Bedr. 3. Ton.

— daer, als een waterval,  
 Al't volleck *schoot* naer 't schip, van straet en burreghwal.  
 zo ook *Maegdebr.* V. vf. 79. *Ovid. Herseb.* B. VIII.  
 vf. 499. en 575.

En zo wordt dit *schieten* overdragtelijk gebruikt  
 van allerleye zaken, waerdoor het veelal niets anders  
 beteekent dan het werkwoord, gemaekt van het zelf-  
 standige, tot wiens onschryvinge het dient: als in  
*lankjes schieten*, *JONCTIJS Roselijns Oochj.* IVde zang,  
 voor *lonken*: *stralen schieten* voor *stralen*, enz. zo  
 bezigt VERHOEK aerdig een *blos schieten* voor *blo-*  
*zen*, — *Poëzy*, bl. 98.

— de maegt *schoot* voort een *blos* van schaemt.

waer voor op eene andere wyze by DE POTTER  
*getrouwte Herd.* II. Hand. I. Uitm.

— een schoon, en eerbaar rood,  
 Het welck in 't aangezicht van *Amarillia schoot*.

Verder wordt het gene ons *in de gedachten komt*,  
 gezegd *er in te schieten*, waer van VONDEL een fraek  
 gebruik maekt, *Poëz.* I. D. bl. 5. hetzelfde tot droom-  
 men uitbreidende:

Och, zeitze, lief hoe is 't? wat *schiet* u in den droom?

En

En gelijk in deze altijd eene opryzinge in het aen-  
gezicht of in de gedachten plaetse heeft, zo wordt  
het weder van dingen, die *groeijen* of *zich verbef-*  
*fen*, gebezigd. VONDEL *Ovid. Hersch. B. VIII.*  
vf. 401.

————— hy, ziet  
Het graen *verfonden*, daer het in zijn aeren *schiet*.

zo ook *Zungchin* I. Bedr. 1. Ton. Voor *zich ver-*  
*beffen*, *Hippol.* II. Bedr. 2. Ton.

————— het zalme niet verdrieten  
Te gaen door dicke sneeu, en, daer de toppen *schieten*.  
Van Pindus killen bergh, ten hemel op te treên.

hetzelve heeft hy ook van menschen, *Salom.* III. Bedr.  
2. Ton.

Hoe reizigh *schietze* om hoogh, gelijk een pallemboom:

Dan niet alleen wordt het van zaken, die groeijen  
en zich verheffen, maer ook van de zulken, die *naer*  
*om laeg geworpen worden* of *vallen*, of *zich naer*  
*beneden uitstrekken*, gebezigd: VONDEL *Hippol.* I.  
Bedr. 2. Ton.

Of zal, *geschoten* uit den burg van Pallas, steil  
Neêrstorren. ———

*Noah* V. Bedr. 1. Ton.

————— driehondertjaerige eiken,  
Die, methunne armen door het zwerk, de maen bereiken,  
Hun wortels *schieten* naer den afgront, zonder gront.

Iste DEEL.

Kk

Van



## 510 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

Van de *strekking* der landen of wegen : VONDEL  
poëz. I. D. bl. 177.

Des lants, dat van den Leek tot aen de Lauwers *schiet*.

Gebroed. V. Bedr. 1. Ton.

En hier dees heirbaen kruist, die, als een lijn geschooren,  
*Schiet* van Jeruzalem recht toe op Siehems toren.

En om deze reden van heenen strekken en ook om  
die van snelheid, welke wy oordeelen in de eerste be-  
teekenisse van het woord te zijn, wordt het van ri-  
vieren en plasregens by de Dichters genomen.

POOT, I. D. bl. 372.

Daer een levendige vliet.

Van de stelde rotsen *schiet*.

HOOGVLIET, *Mengeld.* bl. 169.

— daer de vliet

Met blanke golfjes langs zijn grazige oevers *schiet*.

VONDEL, *Salom.* I. Bedr. 3. Ton.

Wanneer het jaergetyde in bloet verkeert de vlieten,  
Die uit het cederbosch van Liban zeewaert *schieten*.

Noah, V. Bedr. 1. Ton.

— verdooft door 't yslijk brulzen

En schulin der watervloën, uit 's hemels ope sluizen

En watervallen, sterk met losgelaten toom

*Affschietende* uit de lucht. —

Voor

VAN SOMMIGE WOORDEN. 311

Voor dit *schieten*, in den zin van *stroomen*; vindt men *verschieten* by MELIS STOKES, bl. 3.

Ouden boeken hoer ic gewagen,  
Dat al 't lant beneden Apemagen;  
Wilen Peder-jassen hiet,  
Also als die stroom *verschiet*  
Dan der Masen en van den Rine.

Verscheidenerlei *schieten* vlecht VONDEL kunstig in een *Maegdebr.* V. vl. 79.

*Schoot* ick, ter middernacht, ten bedde uit, in mijn kleeren,  
En daetlijk naer de poort. —

Noch een ander gebruik is er, wanneer het voor *opschieten van den slaap* of *droomen* gebezigd wordt. VONDEL *Gebroed.* IV. Bedr. 2. Ton.

Mijn druck, aen 't sluimeren gerackt, vangt weder aen,  
En *schiet* als uit den droom. —

S. COSTER *Itbijs*, III. Bedr. 1. Ton.

Als d'Hovelling door vrees *schiet* uit sijn sluim'rich droomen.

*Opschieten* zelf heeft VONDEL *Palamed.* I. Bedr. 1. Ton. *Hierusalem verw.* I. Bedr. 2. Ton. doch van dit, als ook *onschieten*, *verschieten*, *ontspringen uit den droom* zullen wy daedijk handelen.

Wy gaen over tot *onschieten*, het welke VONDEL ook verder uitgebreid heeft, dan nu veeltijds geschiedt. Het wordt van alle dingen, die ons, eer wy het denken, ontgaen, gebezigd: zo van de schoonheid,

512 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

heid, DE POTTER, *getrouwwe Herd.* III. Hand. 5.  
Uitk.

Maer zoo de schoonheyt en de jonkheyt ons *ontfcbiet*.

Van den tijd, VONDEL *Noah.* II. Bedr. 2. Ton.

De leste dagh van boete *ontfcboten*, —

En verder :

Wie 't leven niet gebruikt beklaeght d'*ontfcbote* tijt.

Van de verwe, *Hierusalem verw.* I. Bedr. 2. Ton.

Maer als d'*ontfcboten* verwe hy weder heeft bekomen.

Waervoor anders *verscbieten* gebezigt wordt, waer-  
van wy hierna zullen spreken.

Zo wordt ook van zaken, wier schik, anders dan  
wy waenden, valt, gezegd, dat zy ons *ontfcbieten*,  
dat Faëton overkwam, zie VONDEL *Ovid. Herfch.*  
II. B. vf. 130.

— Dien 't *ontfcboot* den toom te mennen.

*Leeuwend.* IV. Bedr. 3. Ton.

Maer wacht u, zoo my dit, gelijk het kost, *ontfcboot*.

BREDEROS *Moortje*, V. Bedr. 2. Uitk.

Mijn opfet en mijn hoop die zijn my nu *ontfcboten*.

Aen deze beteekenisfe is eene andere vast, wanneer  
in zware ontfeltemisfe ons met eene schielijkheid, en  
zonder dat wy het merken, zaken, wier vasthoudin-  
ge ons anders eigen is, ontvallen; dat Proferpijn te  
lot

VAN SOMMIGE WOORDEN. 513

lot. viel in den schrik, waer in zy geschaekt wordende was: *VONDEL Ovid. Hersch. V. B. VI. 544.*

— den open schoot *ontschieten* al de bloemen.

Ergo echter ging het Vulkaen, toen hy, op het bericht der zonne, dat beruchte overspel ontdekte; want volgens *Ovid. Hersch. B. IV. VI. 230.*

Uit groote ontsteltenisse *ontschoten* zyne hant  
De tang en hamer, en de hersens het verstant.

By deze, zo fraeije, doch in onbruik geraekte beteekenissen, zullen wy er noch eene voegen, wel min zeldzaam, echter te weinig bekend. Iemand, schie-lijk ontwakende, wordt gezegd *den slaep te ontschieten*: zonderling is in dit gebruik, dat, daer *tijd, jonkheid, verwe, bloemen* gezegd worden *ons te ontschieten*, wy integendeel hier *aen den slaep ontschieten*. *VAN KIEL* heeft deze beteekenisse, by wien *ontschieten uit den slaep* is *schielijk wakker worden*. *HOOGVLIET* bediende er zich van *Mengeld. bl. 181.*

Men zegt dat Lieveja, kort voor hy dat verkreeg,  
Geen neen kon zeggen op zijn beê, maar zedigh zweeg;  
En dat toen Lieveja. door eerbare min gedreven  
Het lieve Ja, en dus zichzelf won overgeven,  
De gryze Boschaart, die het vaakrigh oog pas floot,  
Juust op dien zelve tijt uit eenen droom *ontschoot*.

Dit wordt anders *opschieten* genoemd, *VONDEL Hierusalem verw. I. Bedr. 2. Ton.*

Kk 3

En

En *opschiet* als een die ontwaecht uit zoete dromen.

Hier voor gebruikt SIX VAN CHAND. bl. 13.  
*verschieten*.

Oei ik *verschoot* uit slaap. — — —

*Ontspringen* anders is ook by VAN KIEL in deze beteekenisse bekend, doch niet met die schielijkheid, welke in *ontschieten* by hem aengemerkt wordt. En dit gebruik heeft men in *St. Francisc. wijng. f. 1.* verso des morgens *broegh doe hi ontspranck. f. 36.* verso *rechteboerts doe hy ontsprongen was. BRE- DER O Spaenscb. Brab. II. Bedr. 4. Ton.*

Des morgens, Annetje, als ick uyt mijn droom *ontsprong*, ick taste na mijn Lief, die 'k nergens niet en vong.

Het tegengestelde van dit *ontspringen*, *verschieten*, *ontschieten* en *opschieten* is *beschieten*, het welk en volstrekt en overgaende gebruikt wordt. Van het eerste hebben wy een voorbeeld in BREDERO, *Moor- tje III. Bedr. 4. Ton.*

ICK rees, ick gingh, ick fagh sy lagh en was *beschoten*.

Op de andere wyze dient er zich VONDEL van, *Pa- lamed. II. Bedr. 2. Ton.*

Een dunne slaep *beschoot* noch naeuwelijx myne oogen.  
*Gijsbr. van Aemst. II. Bedr. Rei.*

En zo naderen wy tot *verschieten*, waer van wy  
ver-

verscheidene gebruiken (behalven de reeds gemelde uit MELIS STOKE, SIX VAN CHANDEL. en VONDEL) aen zullen teekenen, vooräl uit den laetstgenoemden een gebruik welk, hoe fraei ook, echter, onzes wetens, maer eenen navolger gehad heeft.

Eerst dan wordt iemand, dien iets *onverwacht overkomt*, gezegd te *verschieten*: SPIEGHEL, *Hertsp.* B. IV. vf. 241.

Gy die 't hertspieglen drijft, ist errenst komt ons by.  
\*k *Verschoot*: —

P. C. HOOFT 4<sup>de</sup> zang:

Diep in gedachten,  
Wanneer zijn' mondt vernam de malfe kraalen  
Hy *verschoot*, en zey.

BREDERO *Rodderick* bl. 54.

Hoe strijdt de hoop en forgh in mijn *verschoten* geest.

VONDEL *Jeptha* IV. Bedr. 1. Ton.

— op datze niet,  
Voer 't ende, van inbeelding dootsch *verschiet*°.

Welke aendoening van het gemoed zich schielijk in het aengezicht, dien spiegel van het harte, openbaert, zo dat *het zelve zijn verwe verschiet*, of op *het zelve de verwe verschiet*; want beide is in gebruik. VONDEL bezigt het eerste, *Noab* III. Bedr. 3. Ton.

Wie om een langgevecht uit vrees zijn *verf verschiet*.

## 516 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

P. VERHOEK, *Poëzy*, bl. 207.

Voor schaamte en stervens vrees heeft zy nooit *verf verschoten*.

ANTONIDES *Gedicht*. bl. 161.

Euterpe heeft haar verw *verschoten*

Van schrik op zulk een zwaren val.

HOOGVLIET *Mengeld*. bl. 8.

Op dezen eifch *verschoot* de koning menigwerven

Nu bleek van schrik, dan rood van schaamte, zyne verwen.

J. DE HAES *Ged.* bl. 759. enz.

Het andere treffen wy aen by FEITAMA *Tele-  
mach*: bl. 104. 2<sup>de</sup> druk:

Zijn woede, in 't oog ontvlamd, doet zsin gevolg noch schrik-  
De verw op 't naar gelaat *verschiet* alle oogeblikken. (ken;

bl. 497. 2<sup>de</sup> druk:

Maar toen een andre naam hem schielijk klom in de ooren,  
*Verschoot* zijn frifche verw, gelijk het lieflijk rood,  
Waarvan de noordewind het puikgebloemte ontbloot.

Het woord *verschieten* koos hy bl. 183. voor *verlie-  
zen*, gelijk de oude druk heett:

't Gelaat verloor zijn verw: 't gezichte ontvonkte in gloed.  
waervoor de nieuwe heeft:

't Gelaat *verschoot* van verwe. en 't oog ontfak in gloed.

Dan, hy verwifelde *verschieten* bl. 474. 1<sup>ste</sup> druk:

Zijn

Zijn frische verw *verschoot* gelijk een bloem der dalen  
Door eene *Nimf* geplukt in 't midden van haar pralen.

Aan *verwelken*, in den 2den druk :

Zijn frisch gelaat *verwelkt*, gelijk, na 't *stierlijk* pralen  
Een bloem, die door een *Nimf* geplukt is in de dalen.

Wat den arbeidzamen FEITAMA tot deze veranderinge bewogen hebbe, en of zyne kiesheid met dezelve voldaan zy geweest, laten wy, als onze taek niet zijnde, over aen het onderzoek der schrandere A. V. Z. en P. DU MAREZ, die opzettelijk hunne oordeelkundige vlijt, tot opbouw der dichtkunde, aen het navorschen der redenen, die den Heere FEITAMA tot veranderingen genoopt hebben, besteden. Het zy ons geoorlofd ter loops aen te merken, dat in den eersten druk *in 't midden van haar pralen* vry wat meer zegt dan in den tweeden druk *na 't stierlijk pralen*, 't welk eer overtollig dan fraei schijnt. Doch keurlijk bedient hy zich van onderscheiden middelen, waardoor die verwverschieting wordt veroorzaekt. Dat hy hier aen een *Nimf* toekent; rekt hy bl. 497. den *noordenwind* aen; en aen den *ploeg* schrijft hy het toe bl. 104.

Hoe Latijnsche dichters met deze vindinge gespeeld, en op welk eene wyze zy dezelve veranderd hebben, leert ons die groote kenner der dichtkunst, PETRUS BURMANNUS SECUNDUS, in zyne aenteekeningen op LOTICH: *Poëmat.* I. D. bl. 302. en 498. welke wy den dichtlievenden aepryzen, wijlze, behalven meenigerlei dingen, ons ook leeren,



## 118. OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

hoe wy de dichters lezen moeten. Doch ter zake. Gelijk FEITAMA in de plaetse, zo even uit bl. 183. aengehaeld, *verschieten van verwe* heeft, zo schreef ook HOOGVLIET *Abrab.* IIde Boek bl. 48.

Op ieder woort *verschoot* de schoone vrouw van verven.

En dus ook SIX VAN CHANDEL. bl. 197. Hier voor zegt BREDERO *Lucell.* bl. 32. niet onærdig; *u veruw verwandert*; en de ridder HOOFT in zynen 17en zang: *zy besterft* als linnelacken. Krachtig, gelijk blijkt uit de plaets hier boven aengetogen, bediende zich VONDEL van *onschieten* in dezen zin.

Dit *verschieten* is van het *gelaet der menschen* op het *gelaet der velden* niet zonder sierlijkheid overgebracht. VONDEL *Lucif.* IV. Bedr. 2. Ton.

— zelf het paradijs aen 't quynen

Geslagen van verdriet, *verschiet* zijn groente, en verf,

*Leerwend.* II. Bedr. 2. Ton.

Het bosch *verschoot* zijn groen: de boom vergat te groeien,

J. DE HAES, *Gedicht.* bl. 369.

De paerse violet *verschiet* haer schoone kleur.

En van dit beneden veld rees het naer den hemel, dat veld, waeræen de starren volgens de Dichters *wesden*. Daer is het dat *zon* en *starren* gezegd worden *te verschieten* in de beteekenisse van *verschrikken*, ontstellen, en daerdoor hun *kleur en glans te verschieten*. VONDEL *Koning Dav. berst.* I. Bedr. 1. Ton.

Het

VAN SOMMIGE WOORDEN. 519

Het heiligh hemelſch licht gedootverft, en *verſchoten*  
Van zulck een gruwelſtuck. —

J. VOLLENHOVE *Poëzy*, bl. 22.

't Word ſmiddags nacht: 't geſtarrent bleek *verſchoten*.

Dat men *verſchieten* op allerleiſe verwen of geverwede ſtoffen, die verbleeken, toepaſt, is der gemeene ſprake over bekend; daeräen wordt by de dichters ſomtijds *verſterven* gevoegd. L. BAKE *Mengelp.* bl. 20.

En kracht van kleuren, die *verſchieten* noch *verſterven*.

E. KRAEYVANGER *Dichtl. lente.* bl. 137.

Hy zegt, men kan met flaauwe verven,  
Die haast *verſchieten* en *verſterven*,  
Het allerſchoonſte deugdſchoon  
Op geene dichtpanneelen malen.

Dit *verſterven* vindt men aerdig gebruikt by den Agrippyner, in *Noah*. IV. Bedr. Rei, van den *regenboog* ſprekende:

— een' boogh uit veele verven,  
Die meest in blau en root *verſterven*.

Dat is, zich verliezen en te niet gaen: want het blaauw en rood zijn in den *regenboog* de ſterkſte kleuren, de anderen zeer flaauw en byna niet te onderscheiden.

Voorts heeft men *verſchieten* in de beteekeniſſe van eene *ſchielijke* en *onverwachte plaatsveranderinge*; want van eene *voortgaende* beweginge wordt het ook  
niet

## 520. OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

niet onâerdig gebezigd door SIX VAN CHANDEL, bl. 9. daer hy Gerrit Brant, den ouden, om zijn uerwerkjen manende zegt.

Maak dat het met de klokflag net *verschiet*.

Dan niet alleen van een uerwerk, maer ook van de dagen, die door het uerwerk afgemeten worden, vindt men dit by den zelven gebruikt, bl. 247.

Ons dagen die *verschieten*.

Waervoor ANSLO bl. 47. *benenschiepen* heeft.

Al is uw jeugt met zoo veel jaren *beengefchoten*.

Andere zaken, die van staet veranderen, laten ook dit woord toe. Getuige zy v. RYCKELSMa, *Eenden-jacht*, bl. 30.

't Gebuert den meesten tijt, dat iet met winst verfonnen,  
Jae met loff en geluck alrede ver begonnen  
Schand' ende schade wert, verandert in verdriet,  
En uyt den voor'gen staet met ongeneucht *verschiet*.

Van het *stroomen* der rivieren, ja voor *sterven* genomen, is boven onder *schieten*: reeds aengehaeld.

Dan hoe schielijk, hoe onverwacht, zijn wy door de tuimelingen van dag en wereldsche zaken uit den hemel gevallen! hoe onvoorziens trok ons het gezicht van een uerwerk, dat ons geduerig het heenfnellen van onze dagen aenwijst, van de starren,

Die peilen van den tijt aen 't hoog gewelf gesslagen!

Vol-

VAN SOMMIGE WOORDEN. 521

Volgens J. CATS. Dan wy keeren derwaerts weder.  
VONDEL *Palamed.* III. Bedr. Rei:

Het dun gezaeit gestarnt *verschiet*  
Zijn glans, en gloeit zoo vierig niet.

*Lucifer* I. Bedr. 1. Ton.

Geen star *verschiet* zoo snel.

*Faëton.* V. Bedr. 1. Ton.

Gelijk een heldre star om hoogh by nacht *verschiet*,  
Eerst hangt en twyfelt, of zy vallen wil of niet.

Doch het eerste dezer voorbeelden heeft eenen dade-  
lyken zin, daer de anderen volstrekt gebruikt worden.

En van die verhevelingen, *starren* by het gemeen  
genoemd, welke schielijk voor het ooge van plaetse  
schynen te veranderen, wordt het weder overgebracht  
op die starren, welke op de zee dezer wereld tot  
deugden, wetenschappen en kunsten, onze leidlieden  
zijn, die stervende gezegd worden te *verschieten*. JOAN  
DE HAES *Gedicht.* bl. 148.

Gy zijt uit zulk een ry van tijt en kunstgenoten  
De leistar in dees' tijt,

Na dat alle andre voor ons oogen zijn *verschoten*,  
Die ons gezicht verblijdt.

Kunstig vergelijkt HOOGVLIET het sterven van *Van*  
*Halen* met dit *verschieten*. *Mengeld*, bl. 378.

Gy allen ziet den kunstigen Van Halen  
Thans schielijk grafwaart dalen,

Ge.

## 511 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

Gelijk een star, die van den hemelboog  
*Verscbiet* van 't menschlijk oog,  
En achter zich een lichtstraal voor 't verdwijnen  
Doet aan 't gewelffel schijnen.

Op gelijken trant B. DE BOSCH *Dich: liev. verlust.*  
II. D. bl. 284.

Maer dit *verschieten* van die starren, welke een lichtstraal van lof achter zich nalaten, is alleen op ons gezicht; zy zelven blinken te luisterryker. Hoor hoe Salems spruite hiermede door HOOGVLIET gestroost wordt, *Mengeld.* bl. 99.

De starren, die hier vallen van uw' trans  
*Verscbieten* slechts voor 't sterflijk oog heur' glans,  
Om met meer lights aan hooger boog te schijnen.

Dit noemde hy *in grooter licht verdwijnen*, bl. 368.

Die star is van uw' trans in grooter licht verdwenen!  
De groote Heilzou trok haar stralen tot zich op!

En zo eene kunststar blijft of wordt een star: dezelve, bl. 456.

Met dat *verschieten der starren* vergelyken de dichters de *flikkeringen van diamanten* en *blikkerende wemelungen van vischen* in het water:

ANTONIDES *Ystr.* bl. 80.

— een oogst van goude zanden

En eedlen diamant, geplengt met ruime handen,  
Die in het kristallijn van zijn' doorluchten vloet;  
Als starren tintlen en *verschieten* met een' gloet.

Zie

Zie ook **VONDEL** *Hierusalem verw.* III. Bedr. 2. Ton. welke de eerste by de laetsten vergelijkt: En **ANTONIDES** *Gedicht*: bl. 265.

De vischen, die in 't nat des vyvers tot uw lust,  
Als starren, weemlen en *verschieten* zonder rust.

Gevolgd door **ROTGANS** *Mengelp.* bl. 275.

Ja niet alleen worden de *starren* enz. dan gezegd te *verschieten*, wanneer zy schiekelijk van stand schynen te veranderen; maer ook wordt aen haer en aen *bergen* en *wouden* en *steden* *verschieten* toegeschreven, wanneer dezelve van ons in een ver-gezicht gezien worden. Deze beteekenisfe, by **VONDEL** opgemerkt, houdt onze aendacht gaende, om ware het mogelijk die door het gebruik van andere dichters bevestigd te zien, waerin wy echter tot noch toe niet slaegden, indien wy eene plaetse van **L. BAKE** uitzonderen. Dit voordeel hebben wy daer by gehad, dat wy gelegenheid kregen om andere spreekwyzen, die of het zelfde beduiden, of aen deze verknocht zijn, nategaen, en onze gedachten verder en verder over de wyking der dingen, tot dat die gantsch verdwenen zijn, mede te deelen.

Dit *wyken* der dingen op het oog noemt **VONDEL** *verschieten*, en deze *verschotene* dingen worden wy gezegd in *het verschiet te zien*. Ons eerste voorbeeld zy uit **Salmonens** III. Bedr. 3. Ton. en dat daerom, om dat die ons leert, waerop deze beteekenisfe in dit woord rust:

He

524 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

Het oogh bedriecht wanneer de torens achterwaert,  
En onder 't vaeren bergh en oever zich beweegen,  
En deizen: dan is schijn van reden reden tegen:  
Doch een halfziende metckt wat zich beweeght of niet,  
Die gaestaet welck van beide uit zyne plaets *verschiet*.

Van het gestarnte, de zon en maen, *Hierusalem verw.*  
III. Bedr. 2. Ton.

En zaegh 't gesternt', de zon, en maen beneen uw voeten  
*Verschieten* flaeuwer als de klaerste diamant  
Ons van d'uitbreidzels zend zijn stralen overkant.

Van bergen, *Faeton*, I. Bedr. 1. Ton.

En bergen, dicht voor 't oogh, of die allengs *verschieten*.

*Lucifer*, I. Bedr. 1. Ton.

Van verre zagh men hier een' hoogen bergh *verschieten*,

Van steden, *Poëzy* IIde deel, bl. 112.

Op Elstbroek, binnen Hillegom,  
Zit Six, en ziet met mededoogen  
Dit jammer aen, en troost zijn dogen  
Met ope lucht, en duin, en meet,  
En beemt, en boom en bloem, zo veer  
Zijn oogh de verf kan ondetfscheiden,  
Daer Haerlem, 's Gravenhaegh en Leiden  
*Verschieten*, ieder aen zijn zy.  
En zijn geboortestadt aen 't Y,  
Recht voor hem rijst enz.

Van

Van een woud, *BAKE Bybelpoëzy*, bl. 113.

— — Libans toorn, die naer Damaskus ziet;  
Daar 't mirthe en çederwoud zoo aangenaam *verschiet*  
Met flaauber kleur van verre, in 't hangen van de duinen.

Zie daer dan *verschieten* door *VONDEL*, die zo groot een Meester was in de gebruiken der woorden uit te breiden, tot dingen, die door hun' afstand voor ons oog verminderen, overgebracht. Gaen wy nu over om te zien, hoe die zelfde Dichtheld, wien overbekend was, dat de rijkdom van veranderinge, en de veranderinge van aerdigheden verschoot heeft, dit *verschieten* aen andere woorden en spreekwyzen verruild, en hoe hier der dichteren rei, op zijn voetspoor voortgaende, onze tale verrijkt hebbe.

Hiervoor hebben wy eerst *zinken*, *POOT I. D.*  
bl. 34.

Ook Elias die Godts wlnken  
Volgde, zag den aerdkkloot *zinken*.

*Zinken in 't verschiet*, *VONDEL Faëton*, I. Bedr.  
1. Ton.

Schep moedt, o Faëton: gy stijght in 's hemels daecken,  
De bergen *zinken in 't verschiet*. —

Waervoor hy *ontzinken in 't verschiet* bezigt, *Adam*  
*in Ball. IV. Bedr. 1. Ton.*

— mijn voeten raeken  
Geene aerde. d'aerde *ontzinkt den voeten in 't verschiet*.



526 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

In 't verschiet *verzinken* : Ovid. *Herscb.* II. B. v. 235.

De beenen beven, als hy 't aertrijk in 't verschiet,  
 Uit 's hemels hoogen traas, zoo diep *verzinken* ziet.

Deze alle worden van de wykinge der dingen, zo als zy iemand, in de hoogte of opryzende, voorkomen, aangewend, en deze beteekenisse gaf VONDEL aen *verschieten* in de verzen uit *Hierusalem verwoest* aengetogen. Wanneer de dingen voor ons henen *verschieten* worden zy gezegd te *blaauwen* in 't *verschiet*. LUC. PAER op het *Batavia* van J. DE MARRE:

'k Zie de Yftad *blaauwen* in 't *verschiet*.

En de MARRE zelf, bl. 213.

Wat verder, daar de lucht aan 't water schijnt te paren,  
 Zien wy het *schomm*'lend loof verdwynen in de baren,  
 Eilanden *blaauwen* in het rond der zilvren' kim,  
 Sneeuwitte vleugelen der kielen als een schim  
 Ond' oog ontvliegen. —

Zo ook *deizen*, VONDEL *Salmon.* III. Bedr. 3. Ton.

En onder 't vaeren bergh en oever zich beweegen,  
 En *deizen*. —

ANTONIDES *Yfr.* bl. 33.

Maer *deist* het lant te rugge? —

*Henedeizen* in 't *verschiet*. POOT I. D. bl. 193.

Van

Van der Lely ziet ten lesten  
 Al zijn quellend minverdriet  
*Heenedeizen in 't verscbiet.*

Dit *benedeizen* geeft ons een stael van P O O R S keu-  
 righeid; want het duidt eene langzame en zachte ver-  
 dwyninge der dingen aen. En wat deinst langzamer  
 dan de minverdrieten? Wat komt trager aen dan die  
 blijdschap, welke het verlangen eens minnaers alleen  
 in 't ooge heeft? Vraeg het P O O T in zijn *Minver-*  
*langen*. Maer ter zake. Dezelfde heeft dit *blacuwew*  
 en *deizen* kunstig by elkander, 11de D bl. 30.

Ten oosten dezer buurt bespoelt de Schie haer boorden,  
 Ten zuiden *blacut* de vest  
 Van 't smookende Schiedam, Delf heft zich op in 't noorden.  
 En Schiplui *deist* in 't west.

Zeker is het, dat de zaken, die wy van verre zien,  
 op het oog *verflacuwew*. ANTONIDES *Yfr.* bl. 1.

Te zetten in den dagh, die op den voorgroht brant  
 In volle kracht, en spreit van daer aen allen kant  
 Zijn straelen flacuwew op *verschieten* en gezichten.

En daeröm is het dat VONDEL *verflacuwew in 't ver-*  
*schiet* koos voor *verschieten*. *Palamed.* III. Bedr. Rei:

Hier roockt een dorrep: ginder veer  
 Wil in 't *verschiet* een slot *verflacuwew*,  
 En hooger op 't geberghte *blacuwew*.

Dit *hooger* op schijnt voor *verschiet*, doch in eene

528 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

verdere afwykinge geplaetst te zijn. In deze worden de voorwerpen fierlijk gezegd te *wyken*.

POOT I. D. bl. 225.

't Vaderlant scheen steeds te *wijken* :

't Was of 't snel te rugge schoot.

N. S. VAN WINTER *Amstelstr.* bl. 21.

'k Zie hoe ver 't verschiet moog' *wijken*

Westwaards aan een binnezee.

Hier voegen wy uit den grooten HOOGVLIET eene plaetse by, zynen naem waerdig: *Abrab.* bl. 96.

Hoe geestigh *wyken* de gezichten en verschieten  
Langs gintsche heuvels, daar de kemel 't oog *ontwijkt*,  
En, hangende aan 't gebergte, een teder lam gelijkt.

Dat HOOGVLIET hier behalven *wyken* ook *ontwyken* heeft, daer in hadt hy ANTONIDES tot eenen voorganger, die ook *verschieten* aen dit verwisselde: *Tjfr.* bl. 37.

Maer ziet, terwijl ik spreek, is 't land my verre *ontweken*.

Men zie ook S. FEITAMA, *Telemach.* bl. 23. 49. 348. den eersten met den tweeden druk vergelykende.

Uitnemend fraai voegt de Agrippynner verscheidene der opgemelde gebruiken, in den zin van *verschieten*, byeen in *Hecuba.* bl. 51.

Als 't strand zal *vliên te rugge* :

Hoe zullen dan uw' zinnen

Te moe zijn, o slavinnen?

Als

Als ghy de groote plasfen  
 Ziet groeyen, 't land *ontwasfen*:  
 Als Jde allencx zal *blacuwèn*  
*Neêrduicken*, en *verflacuwèn*?

Waerin de zonderlinge beteekenisfe van *ontwasfen* voor *verkleinen* doorstraelt, daer anders dit woord in eenen rechtstrydigen zin voor *groeter worden* meest gebezigd wordt. Doch van deze samenstelling met *ont* en foortgelyke voorzetsels zeggen wy mogelijk by eene andere gelegenheid wel iets naders.

Verder gaet het als de voorwerpen zo verre ons gezicht onttrokken worden, dat zy *verdwynen*. Ook dit vervangt *verschieten*. FOOT Itte D. bl. 327.

Hy ziet alreê de kruinen  
 Der vaderlantsche duinen  
*Verdwynen* van zoo veer.

Boven van het verschieten der starren handelende, zagen wy, dat ook de beteekenisse dier woorden met elkander verwandelde. Opmerkinge echter verdient het, dat het *verdwynen* niet eindigt vóór dat alles weg is. Zo zingt HOOGVLIET van wulpsche liefde, *Mengeld.* bl. 338.

Geen wulpsche liefde, die van weelde en wellust dronken,  
 Uit schuim geboren, haast *verdwijnt* in naberouw.

Het zy ons geoorlofd van dit woord noch een niet onzêrdig gebruik aenteteekenen uit JOAN DE HAES *Jud.* III. bl. 49.

Hy schijnt in diepheit van gedachten te *verdwijnen*.

Deze geheele verliezing der voorwerpen uit het gezicht was het, die **POOT** op het oog hadde, en in dit *verdwynen* is het, dat hy zegt, dat de dingen *smal* en *kleen* worden, I. D. bl. 398.

Het zeepaert draeft vast heen,  
En toont zich gins op 't velt der baren *smal* en *kleen*.

Dit noemt de kunstige **VONDEL** *krimpen* in *Hierus*,  
*verw.* I. Bedr. 2. Ton.

Om dat u Rome *krimpt* zoo klein in 't oogh van verre  
Zoo *krimpt* ons wederom uw aldergrootste sterre.

Doch hoewel dit in 't gemeen waer is, zijn er echter dingen, die zich van verre fraeijer en grootfcher vertoonen, dan van naby. Van dezen zingt Vader **BRANT**,  
*Poëzy* bl. 46.

De wêrelt speelt haar rol op een vermomt toneel,  
Begoehelt het gezicht: 't geringste geldt hier veel.  
Van ver vertoont ze iet groots; doch als men 't wel beziet,  
Het is niet dat het schynt, 't is kleiner dan 't verschiet.

Doch dit zal aen den uiterlyken schijn, waerîn zich zodanige dingen gemeenlijk vertoonen, toe te kennen zijn, anders verminderen zy naer mate hunnes afstands, tot zy eijdelijk uit ons gezicht weg zijn. Fraei gebruikt **ANTONIDES** hier van *smelten*, *Ufr.* bl. 132.

Tot dat de zuiderzee 't gezichte schijnt te ontslippen,  
En in het blaeu verschiet *gesmolten*, weg te glippen.

En

En hier mede stappen wy van deze verhandeling af, en wenden ons tot het beschouwen van een ander woord, niet min vruchtbaer in beteekenissen, dan het voorgaende.

I I.

Doch eer wy des lezers aendacht daarmede bezig houden, willen wy, om hem eenige verpoozinge te geven, het een en ander aenmerken, dat op het laetste gedeelte van deze tweede verhandeling toe te passen is.

Niets is waerachtiger dan die opmerkinge van den schranderen LONGINUS, met wien het te wenschen ware, dat vele plaetsen onzer Nederduitsche Schryveren vergeleken wierden, dat de fouten uit die zelfde dingen hunnen oorsprong hebben, waeruit de deugden voortkomen: zie hem Vde afdeeling. Zo is het ook een zekere regel in de overdragten, en daeruit door aenhoudinge ryzonde leenspreuken, dat zulken, die van geringer of verächtelyker zaken genomen worden, in vergelykinge van die, wier plaetse zy vervangen, ondeugend, en dus, vooral in ernstige stoffen, te verwerpen zijn. Tot dit soort willen wy ook de naemspelingen brengen, en daer onder ook die betrekken, welke van een wapen of ander teeken genomen worden. Van deze allen waren goede en kwade voorbeelden, om daarmede den regel van LONGINUS te bevestigen, by te brengen, met het gezag van andere Schryveren over de rederijkkunde dan, de reden

den en het gezond verstand zullen een ieder lichtelijk overtuigen, en deze twee voorbeelden hem zulks duidelijk genoeg vertoonen; want doch wie, dien de verdiensten en het vervoeren van H. DE GROOT bekend zijn, wraekt niet die laffe speling met den name van *Huig*, en de lage overdragt by JOAN DE HAES, *Gedicht*. bl. 110.

Dan ziet gy eens de Loevesteinsche sloten  
Den *Huig* geligt. —

En hoe weinig indruk zoude op het harte van dapper legerhoofden eene aenmoediging maken, gelijk aen die van L. SCHERMER. bl. 78.

Vervolgt uw zegepraal noch verder op de *baanen*,

Maer, bedriegt ons het geheugen niet, zy hebben dit met anderen gemeen. En wie is er, die niet door naemspeling verleid wordt? En wie kan in de overdragt, vooral, als eigen vindinge vleit, altijd zyne penne wederhouden? zeggen wy, wederhouden? liever, wie breidt het wel begonnene, inzonderheid, wanneer het vuer der jeugd hem voortstuwt, niet tot het kwade uit? Daerenboven, hoe velen dwalen, om dat zy zonder nadenken het voetspoor van anderen houden? Van dit alles zal deze aenmerkinge over de gebruiken van het woord *bangen* een bewijs opleveren.

Wat door 't zelve verstaen wordt is overbekend, ook dat het zo wel in een' overgaenden zin als in een' volstrekten gebruikt wordt.

In

In *hangende* voorwerpen worden wy twee dingen gewaar: eerst eene zekere *strekkinge*, waerin het gene, dat *hangt*, is: ten anderen eene *verknoctheid* van de zaak met het voorwerp, waeräen zy *bangt*. Beide deze opmerkingen hebben de beteekenissen van dit woord meenigvuldig gemaakt, en vooräl de laatste: want als schoonheid, welsprekendheid, zang en spel en dichtkunde dat uitwerksel op ons gemoed hebben, dat wy er door opgetogen worden, en als buiten ons zelve vervoerd aen die voorwerpen verknocht blyven, dan worden wy gezegd er aen te *hangen*, en in de uitbreidinge van dit gebruik zullen wy zien, dat hier en daer het zelve in een misbruik veränderd is. Dan, wy gaen tot de zake en voorbeelden over.

Tot de schijnbare *strekkinge*, welke wy in dit woord opmerkten, brengen wy het gezichte van menschen, op een berg zijnde, of een klip of iets anders, dat verheven is, *VONDEL Ifigen. bl. 44.*

Wy vechten veiliger daerwe op de steenrots *hangen*.

*Hippelijt. I. Bedr. 2. Ton.*

— hem te volgen met gedult,

Die ergens *hangt* op een' besneeden heuvelsbult.

Noch *Gebroed. V. Bedr. 1. Ton.*

Het *hangen* van 't geberght met allerlei ständen

Van menschen zoowel out als jongk, en arm en rijk,

*Behangen.* —



334 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

DE MARRE, *Batav.* bl. 214.

De scheepſiën draven op 't onrustige gevaart,  
Of *hangen* aan den top van ſtengen, raën en masten,  
Als bijen aan 't gebloemt.

Van het yee, MOONEN bl. 107.

Weidt, blanke geitjes, weidt, en blijft hier vreedzaam *hangen*  
Aen dezen heuvel. —

Ook HOOGVLIET, *Abrab.* bl. 96.

Van de vogels, VONDEL *Lecuwend.* I. Bedr. 2. Ton.

Of huwenze aen uw keel, een goddelijk geluit,  
Dat duizenden verruckt die in de boomen *hangen*.

Van de bijen, HOOGVLIET *Mengeld.* bl. 268.

En liet een' dageraat van rozen op haar wangen.  
Maar gy, o Bruigom, die gelijk een bij' bleeft *hangen*  
Op zulke bloemen.

ANTONIDES. *Bellou, aan band,* bl. 21.

Zo woelt de bie — —

En *hangt* op zomerroos en riekenden Jasmijn.

D. DE POTTER *getrouwwe Herd.* II. Bedr. 1. Ton.

Gelyk het Bytjen *hangt* bedoven in de roozen.

VONDEL in *Zangchin* IV. Bedr. 3. Ton. maakt van  
deze gelykeniſſe een voortreffelijk gebruik, om de ver-  
kleefdheid van den raed en het volk aen den ſtam der  
Taimingen uit te drukken:

Hoe

Hoe stillen wy de stadt, en hof en hovelingen?  
 Zy bingen aen den tak der hemelsche Taimingen,  
 Gelijk een dichte zwarm van byen vast en hecht.

Zie ook ROTGANS, *Mengelp.* bl. 312. die bl. 112.  
 hier voor *kleven* gebruikt :

Gelijk de bijen op den geur der kruiden aazen  
 En *kleven* aan 't gebloemt.

Van de Zuigelingen, MOONEN *Heilige Herdersz.* bl. 21.

Ik zagh het *bangen* aen de lieve moeders mam.

en VONDEL *Hierafalem verw.* H. Bedr. 1. Ton. bl.  
 27. 35. enz.

Eer wy dit vervolgen, en aenwyzen tot wat zaken  
 het al verder door 't gebruik gebezigd is, willen wy  
 eerst eene plaetse van VONDEL aenteekenen, daer  
 hy menschen, in de boomen zittende, *opgehangen*  
*volk* noemt: zy is in de *Hecuba* V. Bedr. 1. Ton.  
 bl. 53.

Andre op een' pijnboom bank of lauwer zich begeven:  
 En 't *opgehangen volk* het gantsche wout doet beven.

Of dit goed zy, zullen velen vragen. Mogelijk zul-  
 len sommigen zich daerop beroepen, dat het eene ver-  
 talinge zy, en VONDEL hierin SENECA in zijn *Troa-*  
*des*, Act. V. vf. 1082. gevolgd hebbe, daer hy zingt:

*Hunc pinus, istum laurus, hunc fagus gerit,*  
*Et tota populo Silva suspensa tremis.*

Doch wy zullen om redenen dat daer laten. Want  
 hoe

336 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

hoe dat ook zy, **VONDEL** mögt niet tegen den aerd der Nederduitſche tale zondigen. Echter willen wy, hoe vreemd deze uitdrukkinge ook klinke, dezelve niet volſtrekt afkeuren. Die zich herinnert, van hoe vele zaken, die in de boomen hangen, dit deelwoord in de herderszangen voorkomt, zal het van menſchen gebruikt niet durven wraken. Echter raden wy niemand aen, er zich van te bedienen, om dat het gebruik in opzichte van menſchen er een andere beduideniſe aen gehecht heeft: waeröm ook een ander on-eigenlijk gebruik van *opvangen* vreemd in de ooren klinkt, dat dezelfde Dichter heeft, *Noab* II. Bedr. 1. Ton.

Men zagh hem menighmael *opvangen* in de lucht  
Van d'aerde, uit yver diep verrukt in zijn gedachten.

Een tweede aanmerkinge over dit gebruik wilden wy maken, om het tot een andere zake over te brengen. Het einde waeröm de *bijen* op de bloemen *hangen* is, om er hun voedsel te vinden. Hiervan is het fraei voor die sterke drift, waer door dieren, en menſchen, niet beter dan die dieren, hunne prooi aenhangen, in gebruik: **ANTONIDES**, *Traxil*. V. Bedr. 1. Ton.

— gelijk een nachtbeer blode en mat  
Een onverdachte prooi in zyne tanden vat,  
En zuigt het laeuwe bloet uit aderen en ſchonken,  
En *hangt* op 't lakker aas ten halze vol gedronken.

De-

Dezelfde van de Spanjaerden in America, *Tftr.* bl. 41.

Noch treênze toe, en zien met arents oogen om  
Naer gout, hun hoogste goet en eenig heilighdom.  
Zy flokken 't vraetig in als hongerige raven,  
En *bangen* op het acs. —

Ook in eenen beteren zin met betrekkinge op andere zaken, waarmede men zich lang bezig houdt, *Ge-dicht.* bl. 75.

Dan, 't is tijd om weder tot ons bestek te keeren.  
VONDEL, het ryzen van een schip in een storm be-  
schryvende, 't *lof der Zeev.* *Poëz.* I. D. bl. 156.  
noemt het *bangen*:

Nu *hangt* men aen een' bergh : nu breeckt de mast de wolcken.

Van den wind, N. S. WINTER. *Amstelsf.* bl. 70.

Westewindje! schuilt gy hier?  
Oostrust! houd gy 't hier gevangen?  
Blijft het in uw takjes *bangen*.

Van de tranen, VONDEL, *Gysbr. van Aemst.* III,  
Bedr. Rei:

Zy ziet de teëre traentjes *bangen*,  
Als dau, aen druppels op de wangen.

Zo ook *Hippol.* II. Bedr. I. Ton. en MOONEN *heili-ge Herdersz.* bl. 28.

— wisch af de traenen van zijn wangen,  
Die daer als morgendau, als paereldruppels, *bangen*.

Voor

538 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

Voor dit *hangen* bezigt VONDEL kunstig *druppen* ;  
*Hippol.* II. Bedr. I. Ton.

Geen steen, zoo wit als sneeu, een' zeegiftige opgesmeten  
Aen 't Indische frant, van 't oor *druppe*, —

Van de minnaers ; want die aen wangen en lippen  
hunner minnaresfen *hangen* blijven. ANTONIDES,  
*Tftr.* bl. 127.

— en op die lieve wangen,  
En fristen mont, verrukt van min te blijven *hangen*.

Dezelfde, *Gedicht.* bl. 104.

Laet geen klim verknochter *hangen*  
Om den hoogen populier  
Als gy op de lieve wangen.

Zo ook J. D. HAES, *Gedicht.* bl. 164. en 200. Voor  
dit *op* en *aen* heeft ANTONIDES *van*, *Ged.* bl. 80.

Nu Bevelot zijn leet verzoet  
En zijn Jozina met verlangen  
Ziet schaemroot van zijn lippen *hangen*.

*Kleven* heeft hy voor dit *hangen*. bl. 124. Zo ook  
ZEEUS I. D. bl. 117. en 377. *Hechten* dezelfde I.  
D. bl. 375. *Lymen* HOOFD Ite Zang:

Dan leert men, flauwtjes de weerlooz' ooghjes luiken ;  
En lieve lipjes aan liefs lipjes *lijnen*.

*Stranden* zou JAN VOS gezegd hebben. Dan hoe  
kwatijk hent dat bekomen zy, kan men by HOOGSTR.  
Rede-

*Rederijkk.* bl. 9. zien; liever wenden wy ons dan tot dien waerlijk grooten dichtheilig J. V. VONDEL, *Jozeph in Egypt.* I. Bedr. Rei:

't Godtvruchtige geslacht van Seth  
Lijdt schipbreuk op korale klippen,  
Op een albaste en streelend bedt;  
En strant op 't zachte strant der lippen.

Maer weder tot *hangen*. Niet alleen hangen de geliefjens aen *wang* en *mond*, maer ook *om den bals*. ZEEUS, I. D. bl. 374.

Of is 't mijn onverlepte jeugt  
Die u om mijnen hals doet *hangen*.

*Aen den bals*, *Telem.* van FEITAMA 1ste druk bl. 87.  
*In iemants armen*, VONDEL, *Maria Stuart* I. Bedr. Rei.

En eindelijk *mond aen mond*, en *arm in arm gestrengeld*, *Noach*, III. Bedr. 4. Ton.

Zo gaen wy over van de liefde tot de vriendschap; want schoon in deze de tederste *verknochtheid* en niet die *strekkinge*, waervan wy spraken, plaetse heeft, echter willen wy die, om de naeuwe verwantschap der spreekwijzen hier brengen. Een vriend dan wordt gezegd iemand *aen den riem* of *op zyde te hangen*. HOOFT, *Hardersk.* bl. 210.

— Ghy plaght my hier te veuren.  
T'Ontsluiten wel uw' borst, toen ghy my, vroeg en laat,  
Hadt *hangen* aan uw' riem, en hielt voor naauwsten raad.  
Hierin nagevolgd van ANSLO, *Poëz.* bl. 127. Van  
ie-

iemand *op zyde hangen* geeft ons ANTONIDES voorbeelden, *Gedicht.* bl. 176.

'k Zal dan voortaan niet meer u *hangen* op de zy,  
En leeren uit uw *mbnt* den gront der dichtery.

En bl. 214.

ZEEUS. I. D. bl. 7.

Gy *bingt* den wellust niet gedurig aan de zy.

En bl. 126. enz. Van een minnaer heeft het MOONEN bl. 126.

De spreekwyze van in iemands *arm hangen* heeft VONDEL fraei overgebragt, *Adam in Ball.* IV. Bedr. 1. Ton.

Zo lang het aerdrijck in den arm des hemels *bangt*.

Hierin gevolgd van ANTONIDES, *Gedicht.* bl. 34. DE KRAMER, I. D. bl. 53. II. D. bl. 77. dat VONDEL door *hangen* alleen uitdrukt, *Ovid. Hersch.* I. B. vf. 15.

En d'aertkloot *hing* noch niet, omringt van dunne lucht,  
Gegront op wederwight. —

Doch om weder te keeren tot de beteekenisse van de *strekkinge* der lichamen: niet alleen die schuinsch, maer ook die recht op en neder hangen, en dus een denkbeeld van de tonge van een evenaer geven, hebben de sierstijl geleerd dit woord derwaerts over te brengen. VONDEL *Noab* IV. Bedr. 2. Ton.

De tong der weegschaal zweegh, zoo langze in tegenwight  
Bleef *twijfelen*. — —

Hier-

Hiervan de beteekenissen van *twyfelden* een weinig vroeger in dit zelfde toneel:

— het aengevochten leven,  
In noot van kistbreuk, —  
Blijft *hangen* in een schael gewogen. —

Sterker *Maria Stuart*, I. Bedr. Rei:

Zy laetze twintigh jaer verlangen,  
En tusfchen hoop en dootfchrik *hangen*.

*Herkules in Trachin.* bl. 3.

— dewijl uw vader in gevaeren  
En 's levens weeghschael *bangt*. —

Zo wordt het ook tot andere zaken voortgezet, waarvan men de gelijkheid zoekt, of de ongelijkheid aenwijst; HOOGLIET, *Mengeld.* bl. 462.

Wie, die de zaken naar de grootheit der belangen  
Kan aan den evenaar van 't reedlijk oordeel *hangen*.

En bl. 60.

Maar *bangt* mijn dankbewijs, o Vriendt Vermeulen;  
Met uwe gift niet in den evenaar;

Zo ook om de gematigdheid van de lucht uit te drukken, v. RIJCKELSMAN, *wilde Eenden-jacht*, bl. 17.

Als 't niet te hart en ruyscht, min droocheyt is als regen;  
De hit niet seet en fengt, noch kou te veel en kramt,  
En warmt' in schalen *bangt*, dan sijn sy liefst geklamt.

Mogelijk is hier ook eene toespellinge op den tijd, laatste DEEL. M m



542 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

melijk, wanneer de zon in het teeken, de *weegschael* genaemd, is: en dit schijnt uit het daeröp volgendes te blyken.

Dewijl nu de vogels in dit evenwigt zijnde gezegd worden te vlieden, en op hunne *vleugels te hangen*, wordt het ook daer van gebezigd. VONDEL, *Maeghdeb.* Ve. vf. 200.

Erst zweven om het vier; dan *hangen* op haer pennen.

En *Ifigenie*, bl. 36. Zo ook HOOGVLIET, *Mengeld.* bl. 418.

— of de leeurik roert en rept  
Zijn orgelkeel, en blijft, van gulle vreugt bevangen,  
Al zingend boven 't wout en blyde beemden *hangen*.

Van de Serafynen; L. BAKE *Bybelz.* bl. 146.

Zich heffen, stygen in de starrelichten boog  
Des hemels, daar, terwijlze op hunne *wieken hangen*,  
Uitbersten te gelijk. —

B. DE BOSCH. I. D. bl. 2.

Hier boven 't velt een wolk van juichende eng'len *hing*.

Hier van by overdragt HOORT 14<sup>e</sup> *Braviletsd.* van de kar van Venus:

Haar leege waagen *hangt* en dobbert op het zwerk.

Hieröm ook is het, dat de Dichters in hunne vlugt met zelden by vogels vergeliken, opgevoerd door de  
snel-

inelheid hunner vindingryke gedachten, op dezelve *hangen* blyven. HOOGVLIET; *Mengeldicht*. bl. 434.  
zingt dus aan SCHIM:

*Hangt* en zweeft in uw gedachten  
Met een kunstigh evenwicht:

En bl. 435.

Daalt op Adams Lofgezangen;  
Of blijft in verrukking *hangen*.

N. S. VAN WINTER, *Amstelstr.* bl. 108.

Blijft mijn dichtgeest, blijft mijn hert  
Juichende in bespiegling *hangen*.

Schoon, gelijk wy boven zagen, in vele plaetsen de overdragt van *hangen* by de *weegschaal* gezocht moet worden, heeft echter de gelykenisse van een *rad* hier ook zijn gebruik. VONDEL, *Maria Stuart*, I. Bedr. 1. Ton.

Wie heden boven drijft is morgen de verachtste: (ste  
Dit leerde ons 't wanckel radt, 't welck onder Hendrik d' Acht-  
Zoo haestigh ommedraeide en weer in twyffel *hing*.

Zie ook *Zungobini*. I. Bedr. 1. Ton.

Duister is het, waer uit dit van denzelfden Dichter  
zijn' oorsprong hebbe, *David. Herst*. V. Bedr. 1. Ton.

Dewijl dit oorloghspleit in punt van 't wijzen *hangt*.

Gezien hebbende de gebruiken, waerin de *strekkin-*  
*ge*, welke het hangend voorwerp aen het gezicht ver-  
M m 2 toont,

544 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

toont, meest in aenmerkinge komt; gaen wy over tot het denkbeeld van *verknochtheid*, waer door die dingen, welke al hun bestaen van iets hebben, gezegd worden daer aen te hangen: of ten anderen als de invloed van dezen of genen iemand zo aen zich snoert, dat dezelve hun wenk en woord als zynen regel stelt, en dus van hun afhangt, van dit laetste zullen wy eerst voorbeelden geven. **VONDEL**, *Adonias*, II. Bedr. 3. Ton.

Al 't priesterdom, rondom en in Jerusaleem,  
Hangt noch aen Abjathars, gelijk aen Arons, stem.

*Palamed*. IV. Bedr. 1. Ton.

Men weet hoe een foldaet aen Agamemnon bangt,  
En van zijn handen vlieght. —

*Noah*, III. Bedr. 1. Ton.

Het raetslot *bing* alleen en alijk aen zijn stem.

Hier voor heeft hy ook *drasijen*, *David*, *Herft*. IV. Bedr. 2. Ton.

Nu *draeit* dit krijgshpleit slechts op 't punt van Davids-degen.

Zie ook J. DE MARRE *Batavia*, bl. 303. Even dus vindt men *dryven* by **VONDEL**, *Lucifer*, IV. Bedr. 3. Ton.

Die op uw' wil en wenck, als op hun aspunt *drijven*.

Van het andere zullen wy langzaam opklimmen.

Be-

Bekend is de verbintenisfe van ons aen hem, in wien wy leven, ons bewegen, en zijn. Hieræen *hangen*  
 Wy. VONDEL, *Jepsba.* IV. Bedr. 1. Ton.

Als myne ziel, na zoo veel strijts, verlangt  
 En hijght naer Godt, waer aen mijn leven *hangt*.

Die een denkbeeld hebben van den band, die er is tusfchen de regeering en ingezetenen, tusfchen vorst en onderdaen; die weder beseffen de haghelyke gevolgen van een' strijd, zullen gemakkelijk begrypen, dat ook dit woord hier te paffe komt. *David. Herft.* III. Bedr. 4. Ton.

— het staet ons niet te lijdên.

Dat gy uw koningin en erfgenaem in 't strijden,  
 Uw rijk, en al dit volck, dat aen uw leven *bangt*,  
 Zult *hangen* ('t zy de zoon u nederlegt of vangt,)  
 Al teffens aen een' slag. —

Krachtig, IV. Bedr. 1. Ton.

— al de zegen

Van 't rijk en 'skonings staet *bangt*, heden dezen dagh,  
 Aen Godt, den oppersten, en d'uitkomst van den slagh.  
 2. Ton.

Het gansche rijk, te blint aen 't hollen,  
*Hangt* aen den teerling van dien strijt.

Hoe dwaes verzeilen wy ons somtijds met de dingen,  
 dat daer die ons onderworpen moesten zijn, wy het  
 hun zijn. Geen wonder dan, dat onze staet daer me-

546 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

de stae of valle, ja er aen *hange*: *VONDEL*, *Noah*,  
III. Bedr. 2. Ton.

Zich tegens 't jofferdom en vrouwentimmer kanten,  
Daer *bangt* uw gantsche stae, uw ziel en leven aen.

*Faëton* IV. Bedr. 4. Ton.

Wat raet? ons rijkkroon *bangt* aen eene paerdehoef.

Hoe fraei bezigt onze Dichter dit woord van 't para-  
dijsöoft! *Adam in Ball*. III. Bedr. 2. Ton.

De gantsche weerelt *bangt* alleen aen dezen tack.

Hier voor wordt van hem fierlijk *dryven* gebruikt,  
*Poëz.* I. D. bl. 182.

En Mardocheus hals op Hesters hairbant *drijft*.

*Hippol.* III. Bedr. Rei:

Op wien 't gewicht der wijde weerelt *drijft*.

Dus mede *Leeuwend.* I. Bedr. 2. Ton. *Maria Stuart.*  
III. Bedr. 3. Ton. *Zungbin.* V. Bedr. 1. Ton.

Zy *dryven* beide stil op hunne koufebanden.

Flus *dreef* heel Sina noch en vijftien groote landen  
Alleen op 't erfezagh van hunne majesteit.

Welke plaetse ook de aendacht van het loflijk genoot-  
schap *MINIMA CRESCUNT* gaende gehouden heeft.  
Zie hen over het woord *dryven*, *Maendel. Bydrag.*  
II. Deel, bl. 535.

Maer.

Maer om weder tot ons woord te keeren : daar hangt niet alleen veel aen sommige zaken : maer wy hangen zo veel kosten, zo veel arbeids, zo veel onwaerdeebaren tijds, ja hart en ziel aen 't een of ander ; dat wy eindelijk tot ons zelven keerende , niet dan met schaemte onze dwaesheid erkennen. VONDEL, *Factor* I. Bedr. 1. Ton.

De bouheer, vierigh in dien arbeit, *hing* by kans  
Aen dit gesicht al 't eelst wat 't oosten kon bevatten.

*Noab*, IV. Bedr. 2. Ton.

Waertoe den arbeit van eene eeu hier aen *gehangen*?

BREDERO, *Maortje* bl. 1.

En *hangen* by hart of ziel 'sch haer beveysnde tracken.

Zo G. BRANDT, aen 't werelds, bl. 88. *Aen eer en hooge staet*, SPIEGHEL *Hertspieg*. III. Bedr. vf. 33t. ja eer, goed, en leven aen hoe weinig somtijds? HOÖFT. G. *van Velken*, III. Bedr. 2. Ton.

Oft dat men 't aan de gunst der winden *hangen* zal.

Dingen, die ons behagen, hangen wy in ons gezicht, op dat daerin onze oogen geduerig weiden. Dit leeren ons de wanden met schilderyen bekleed; en meenigte plaetsen in HOOGVLIET'S *Mengeldichten* geven ons aen de hand; hoe wy ons daarvan fraei bedienen kunnen. Echter is er noch een doorluchter *hangen*, wanneer dingen, die wy willen dat algemeen

## 548 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

meen worden; of der eeuwigheid toegewijd aen de  
*wieken* van de *faem* opgehangen worden: als by HOOG-  
VLIET *Mengeld* bl. 449.

Ai *hang* voor Neêrlant, uit een vriendelyke zucht,  
Die Heldennamen aen de vleuglen van 't gerucht.

In het koor der eere; dezelfde, *Mengeld*. bl. 450.

— om met gezangen

Uw' Naam in 't koor der Eere aen 't loofwerk *op te hangen*,

Zelfs, gelijk de krone van Ariadne, aen het gestarn-  
te, zoo als dezelfde Dichter bl. 85. alle de Dichthel-  
den, die Johanna Koeten verheffen, uitnodigt,  
dat zy

Haar Snyfchaar, met eenstemmige gezangen,

Aan 't hoog gestarnte *hangen*.

Dat de dichtkunst omtrent het snytuig van die vond-  
tyke Juffer dit gedaen hebbe, leert hy bl. 387. zo  
badt hy bl. 137. de geestige Rachel Ruisch, dat zy  
voor 't vol vermogen aenneme

Den wil, die toetel, met gezangen,

Uw kunstpenselen groot van faam,

Naast Vaders wijdberoemden Naam,

Aan 't blinkend stargewelf te *hangen*.

De verknocetheid aen ongemeene dingen brengt de  
gemoederen tot die opgetogenheid, waerdoor zy, uit  
zichzelf als verrukt, daeræen *hangen* blyven: en die  
din-

dingen zijn het, welke ons in verwonderinge zo wegvoeren, dat wy er niet alleen aen gezegd worden *gebouid*, *gebonden*, *gevangen*, *geketend* (zie HOOGVLIET *Mengeld.* bl. 48, 97, en 109. J. DE HAES bl. 388.) maer ook *gehangen* te worden. Hierin is het, dat schoon de stijl aen dit woord fraeije sieraden ontleent, de Dichters zich echter somtijds vergist hebben. Uit deze bron is veel goeds, maer ook nu en dan, door het inwerpen van verzuim of onnatuerlijkheid, iets kwaeds in die aengename beemden geleid. Het aenlokkelyke van de vindingen heeft de woordenschilders somtijds van 't spoor gerukt, om spreekwyzen van geringe dingen te ontleenen, die hunne stukken ontstieren. Maer dat ons eerst het goede en fraeije streele, om zo niet dan ten laetsten en als gedwongen te komen tot het gene zo wel niet luidt, als de luister van hunne voortreffelyke namen eischen zoude. Hoe aenminnig is de schoonheid? hoe houdt ze ons opgetogen! P. LE CLERCQ *Huwel. Mintaf.* bl. 10.

En blijft als roereeloos aan haare schoonheit *hangen*.

J. DE DECKER, I. D. bl. 91.

— die slechts aen schoonheit *hangen*,

Aen blancken neck, blond hair, aen bios van mont en wangen.

Ook ZEEUS *Gedicht.* I. D. bl. 383.

En waren er niet, die er zich aen *verbingen*! VONDEL *Leeuwend.* I. Bedr. 2. Ton.

En zoudt ghy aen een maeght; een weeskint, u *verhangen*?

M m 5

De-



Dezelfde, *Naab* II. Bedr. 2. Ton.

'Te reukeloos *verbangt* uw ziel aen schoone vrouwen,

Zo ook III. Bedr. 4. Ton.

Beklaecht dat hy zijn ziel *verbing* aen goude snoeren  
Van joffrevlechten. —

En 5. Ton. In het gebruik van dit woord schijnt  
zich MOONEN vergist te hebben, die het voor het een-  
voudig *hangen* bezigt: *Herdersz.* bl. 126.

— hy volgt by dagh en nacht de gangen  
Der lantgenote, vast aen haere min *verhangen*.

In eenen anderen zin bl. 59.

Al 't lantvolk (zoo 'k me niet bedrieg) zal, aen uw mont  
*Verhangen*, als gy hun dees tyding zult ontvouwen,  
In Goëls Gods belofte en waerheit bly aenschouwen.

En bl. 117..

My arremzaligh knaap, die korts noch met een open  
En naerstigh oor my zelf *verbing* aen Godtschalks mont.

Het dunkt ons, dat dit woord niet anders dan in eenen  
kwaden zin te nemen zy.

Hoe dierbaer is het kind aen zyne ouders! hoe *hangt*  
ieders hart aen, en over 't gene hy bezint? *VONDEL*,  
*Josef*, in 't *Hof*. II. Bedr. 2. Ton.

Ick bid u om zijn ziel, die naer dit kind verlangt,  
En nergens aen zoo zeer als aen zijn welvaert *bangt*.

*David*

*David in Ball.* III. Bedr. 1. Ton.

Hy weet hoe vaders hert naer tijdingen verlangt,  
Het hart, dat over hem, gelijk een zegen, *bangt*.

DE POTTER *gestroove Herd.* I. Bedr. 4. Ton.

— een zuigeling,  
Nôch leggende in de wieg, daar al myn ziel *aanbingt*,  
Myn eenig kroost, mijn Zoon, —

POOT. II. D. bl. 63.

Ja derwaert *bangen* hart en lever  
Der jongheits in 't gemeen.

Dan dit is niet alleen 't vermogen van 't beeld,  
waerin de vader zich zelf beschouwt, of dat de lief-  
de den minnaer te beschouwen geeft: dicht-, zang- en  
spealkunst zijn ook met die kracht bezield.

ANTONIDES *Tjr.* bl. 130.

En 't alles aan den klank van zyne luit bleef *bangen*.

L. W. VAN MERKEN. *Pez.* bl. 265.

Elks aendacht blijft verrukt aan haaren kunstgalm *bangen*.

HOOGVLIEF *Mengeld.* bl. 119.

Ja dat ze juichende blijft *bangen*  
Op orgelklank en lofgezangen.

En bl. 385.

Hoe fiere Zeus, dat schoon en blakend licht der kunst,  
Bleef met verwondring aan mijn' Huberts toonen *bangen*.

Zo

## 352 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

Zo ook bl. 323. en 407.

Op dit vermogen verheft zich ook de welsprekendheid, door wie de geest, waarheen het den redenaar lust, heengedragen wordt, en aen wie zyne aendacht hangen blijft. HOOGVLIET *Mengeld.* bl. 81. aen de lippen:

Hoe zou mijn aandacht aan zijn lippen blijven *hangen*.

Zo ook bl. 373. en ANTONIDES *Gedicht.* bl. 182.  
FRACI B DE BOSCH II. D. bl. 104.

Het nyver bijtje blijft aan 't verschantlooken kruid,  
Op dat het honig winne; als onverzaadlijk *hangen*;  
Niet minder yvrend *bangt* hier 't Godgezind verlangen  
Aan Petrus mond, en zuigt daar zielevoedfel af.

Aen de stemme, ANTONIDES, *Gedicht.* bl. 251.

— daer de jeugt aen uwe stem blijft *hangen*.

Niet alleen aendacht en verlangen, maer ook de ziele wordt dit toegesigend. J. DE HAES *Gedichts.* bl. 244.

Dan bleef mijn ziel door dat gelult bevangen  
En opgerukt, aen uwe lippen *hangen*.

Dan behalven, dat zy daeräen *hangen*, worden zy er aen *geboeid*, HOOGVLIET *Mengelpoëz.* bl. 97. *zien den spreker de woorden uit den mond.* bl. 31. *zijn verrukt en geketand aen de tang.* J. DE HAES. bl. 389. Want niet alleen *hangen* wy aen *mond*, *lippen* en *stemme*, maer ook aen de *tonge*. VONDEL *Salom.* V. Bedr. 2. Ton.

Nu

VAN SOMMIGE WOORDEN. 553

Nu schieen een ieders hart aen zyne tong *gebonden*.

FEITAMA, *Telemach*. bl. 211. 2<sup>de</sup> druk:

Idomeneus bleef met een aangenaam verlangen  
Aan Mentors wyze tong als opgetogen *bangen*.

Deze worden ondertuschen gezegd daer-met de ooren aen te *bangen* of *gehangen* te worden, en hier hebben zich sommigen van het rechte spoor laten af-rukken, die een manier van zeggen verkoren hebben, welke van laeg- en lomtheid niet vry te pleiten is. Echter zijn er van dit soort, welke onze goedkeuringe wegdragen, als in 't gemeen in opzicht van menschen of dieren gesproken wordende.

L. BAKE *Bybelz*. bl. 157.

Maar Israëls oor blijf aen uw stem en vingers *bangen*.

Zo ook HOOGVLLET *Mengeld*. bl. 92.

En aen de orakels met uw luisterende ooren *bangt*.

Hier een weinig van dit woord aftappende, zullen wy andere spreekwyzen, die aen deze verwisfeld worden, aenteekenen. VONDEL, *Adam in Ball*. III. Bedr. 2. Ton.

En door den ingangk van 't gehoor het hart *veroveren*.

De ooren *kluisteren* ZEEUS I. D. bl. 151.

Wil noch voor 't laetste uw oor aen mijn gezangen *kluiften*.

*Huwen* dezelfde, I. D. bl. 108.

't Was

## 354 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

't Was niet de zanglust; die u porde, zoo het scheen;  
Uw oor aen myn gezang te buwen: neen, ò neen.

*Lymen* ANTONIDES, *Tir.* bl. 101.

De Ninfen *lijnden* wêér de zielen aen haer keel.  
En bruilofklanken, en muziek der zeevioolen.

*By de ooren houden*: HOOGVLIET *Mengelp.* bl. 48.

Die monsters temt en niet zijn toon *by d'ooren houdt*.

Zo ook bl. 377: *Leiden by de ooren*. VONDEL *Noah*  
H. Bedr. Rei: en MOONEN *Herdersz.* bl. 127. Deze  
alle keuren wy goed: de laetste van dieren gebezigd  
wordende, hebben door hunne natuerlijkheid iets be-  
valligs in zich, waermede zy ons innemen. De an-  
deren zijn door de byvoegfels zo verzacht, dat zy  
gemakkelijk ieders goedkeuringe wegdragen. Aerdig  
heeft FEITAMA *Telemach.* 1ste druk bl. 78. voor het  
*oor, oog* gebruikt:

Der Ninfen rei —

Scheen met haar oogen aan des prinsen mond te hangen.

De verandering in den 2den druk is hier te groot, om  
te gissen, of deze uitdrukkinge dien grooten Dichter  
naderhand voldaan hebbe. Zo vele verzachtinge echter  
als in *sbteen* opgewonden is, dunkt ons, dat haer voor  
alle navrage bewaert. Och konden de volgende zo  
gemakkelijk door de zeve van het oordeel! VONDEL  
*Salmon.* IV. Bedr. 3. Ton.

Zy

VAN SOMMIGE WOORDEN. 155

*Zy vangen simpelen, en hangenze op by 't oor.*

HOOGVLIET *Mengeld.* bl. 450.

Het hart door zinneprenten treft,  
Of weer by de ooren houdt gevangen.

En bl. 175.

En hoe in d'Amsterbuurt een aardigh Nimfje woont  
Dat al wat kunst bemint by d'ooren houdt gevangen.

ZEEUS I. D. bl. 11.

Hoe *bielden* my uw lessen by het oor!

Dit denkbeeld van de dieren, van wien wy het goed keuren, overgebracht tot de menschen, heeft ons nooit kunnen behagen. En wie, die op het hooren of lezen van zo eene spreekwyze, zich vertegenwoordigt die *leiden der dieren by de ooren*, en daarmede het oogmerk des dichters vergelijkt, voelt niet, wy zeggen niet, dat hy vervalt van die verhevenheid der denkbeelden, welke hem opgevoerd hadde; maer, dat hy die zuiverheid mist, welke niet toelaet zich aen iets laegs, iets gemeens vast te maken! daer is in dat vasthouden, in dat *leiden der dieren*, en in de dieren zelf iets, waarmede onze geest niet wil, dat wy vergeleken worden. Daer is ook een dwang in, strydig met die vaerdigheid, waarmede wy ons aen al wat fraai is hechten, en hangen blyven. Het is waer, dat fraai, het welk ons opgetogen houdt en gevangen neemt, heeft eene dwingende magt, en daerom wordt somtijds het woord *dwingen* van deze dingen gebezigd: maer wie ziet het onderscheid niet tuschen dien aengenamen dwang,

dwang, welke den redelyken geest gevangen neemt, en dien, waarmede weerbarstige dieren en monsters heen gevoerd, gesleurd en gescheurd worden. Dan, waren hier de mislagen alleen te zoeken! Hoe veel ruwer en wanschikkelyker komt ons deze van VONDEL VOOR, *Adam in Ball.* III. Bedr. 2. Ton.

*Dat is de ziel met kunst door d'ooren heen gebaelt.*

Vergelijk met dezen regel dien, welken wy hier boven uit dit zelfde tooneel aenhaelden, hoe veel aengener en bekoorelyker 'is die? daer is kunst, die hier ontbreekt. Want dit vermogen aen de kunst van spreken toe te wyzen, zal niemand, die eenen kieschen smaek heeft, toestemmen: Wat! zo verre is het er van af, dat van deze zogenaemde kunst hem een yzing over de leden gaet. Anderen heeft het verleidelyke der vindinge hier tot het belagchelyke vervoerd. Onder dezen is JOHAN. BRANDT, die veel op gehad heeft met de uitdrukkinge van *by de ooren ophangen*. Zie hem *Gedicht.* bl. 49.

*De droefheit wert vernieuwt, en onder 't vlytig hooren,  
Hing zijn geslepe tong de Rijkstad op by de ooren.*

bl. 95.

*Deez' plaat verbeelt hem, die door Christe herdersongen,  
De keurigste ooren aan zyn harp heeft opgehangen.*

bl. 96.

*Pontaan hing aan zyn tong de Kerken op by d'ooren.*

bl. 100.

*Wat hing 'er niet al volks aan deez geslepe tong?*

MOO-

MOONEN *Poët.* bl. 172.

Gewis een nektartong kan steene harten kneeden  
 Zoo handelbaer als was, en zielen by bet oor  
*Ophangen* naer heur lust. —

J. DE HAES bl. 742.

— zangk

Die onze zielen kan bekoren  
 En vangt en *ophangt* by bare ooren.

Hier toe behoort ook de plaetse uit *VONDELS Salmoneus* aengetogen: daer het *verleiden* beteekent.

Zie daer voorbeelden; waerin eene te verre getrokken overdragt, en al te groote toegevendheid aen het spelen van den geest, de Schryvers, door de ornatuurlijkheid der uitdrukkingen belagchelyk maekt by allen; die de eerste verbeeldinge van het gene door de spreekwyzen eigenlijk uitgedrukt wordt, zich voorstellen. Wy spreken niet van *zielen by de ooren ophangen*, dat MOONEN en DE HAES gebruikten: die denkbeelden zijn zo vreemd van elkanderen, dat er geen smaek van vindinge in overblijft. Maer wat is toch dat de *song de Rijkstad by de ooren ophangt*; *kerken aen de song by de ooren ophangen*? Wat, dat er *veel volks aen een geslepe tonge hangt*? Wy weten wel, dat men hier zou kunnen tegenwerpen, dat in de plaetse uit *FEITAMA Telem.* bl. 211. voorkomt, dat *Idomeneus aen Mentors tong hangen bleef*, maer behalven dat hier van één, daer van velen gesproken wordt, zo voegde de schrandere Dichter er by *als opgetogen*.

1ste DEEL.

N D

Dat



Dat zelfde is het, dat wy wraken in het aengehaelde van BRANDT bl. 95. Daer is in de maniere van fraei spreken eene kiesheid waertenemen, welke behartigd zijnde, alles sierlijk, verwaerloosd, alles afzichtig maekt. Om hier toe te komen is behalven eene natuerlyke zuiverheid van smaack, het verzamelen van vele spreekwyzen, en het vergelyken van die aen malkander, om ze zo eindelyk te kunnen beoordeelen; en laetstelyk het overgeven van zyne eigene stukken aen het naeuwkeurig wikkend oordeel van anderen, noodig; waeräen wy ook deze proeve van taelliefhebbery overlaten. Dat dezelve langer zy, dan velen mogelijk behagen zal, is niet ons, maer de meenigvuldige gebruiken der woorden toe te wyten, waarvan een bloote meldinge, zonder stavinge met voorbeelden, het nat, dat wy ons voorgesteld hadden, niet bevorderen kon.

*Het Genootschap:*

**MAGNA MOLIMUR PARVI.**

**G E.**





T W E E D E  
VISSCHERSZANG:

Uit het Latijn van  
ACT. SINC. SANNAZARIUS.

---

G A L A T E A.

**W**aar 't Iusthuis Mergillijn van verre eene uitgelezen  
Vertooning maakt in zee, aan eene rots gerezen,  
Zat Visfcher Lycon wat te rusten op het strand;  
En wijl zijn makkers, in het donker kort by 't land  
Met fakkels zwierende, uit de hun bekende hoeken  
En streken, wakker druk den kost met visfchen zoeken,  
Of volle netten strandwaard sleepen in den nacht,  
Slaakt hy mistroostig by zich zelven deze klacht.

Zo zal dan gave, zo zal vleien, bidden, smeeken,  
Gestrenge Galatee, uw steenen hart nooit breken,  
Verspillen we op dat hart dan eeuwig ons geweent?  
Spilt dus de golf haar kracht op bare klip en steen!  
Verstuift mijn klacht in wind! ach! zie het alles slapen;  
Het zeekalf sluimert; zeegedrochten, hoe wanfchapen  
Verkwikken hunne leen door de aangenaamste rust.  
Het westewindje zwijgt: de golven langs de kust  
De golven rusten meê, in zachten slaap gedoken.  
De glans der starren aan den hemel is gebroken.

N 3

Maar

Maar ik, ach arme! mis verkwikking: ik alleen!  
 \*k Waak gansche nachten, derf de rust, en zucht en ween,  
 En noch kan 't alles u verzachten noch bewegen,  
 Was ooit Lykoris my voorheen zoo ongeneegen?  
 Droeg Lyfis tegen my zich ooit zoo onbeleefd?  
 Schlep Doris, welke nu de ryke Amyntas heeft,  
 Hoe schoon ook, niet weleer in myne jeugd behagen?  
 Ja 'k hoor (verneem er na) nog dikwerf om my klagen  
 Van 't hoog Enarien: en smaakt mijn deun niet mee  
 Het luistergretig oor van schoone Hyalé,  
 Beheerschter van de kust en uitgestrekte landen,  
 Ja die den Zeegod zelf in 't water zou doen branden:  
 Die schone, uit overoud Iberisch bloed gedaald  
 Maar waar toe toch die smert en droefheid opgehaald?  
 Wat baat het, dat ik haar en andren kon bekoren,  
 Zoo gy afkerig blijft, en straf en wreed, uwe ooren  
 Aan mynen zang onttrekt. Wordt ik van u veracht,  
 Wordt ik van u vermaad, (wie had het ooit gedacht?)  
 Wat baat my 't alles: kan mijn liefde u niet behagen,  
 't Is uit met my. Zoudt ik nog sedert weinig dagen  
 U dwizend oesters t' huis, die 'k aan Mizenus las,  
 Euplee en Pausilijp bewaren in hun plas  
 My ruim zo veel: ook geeft my Nessis uit zijn baren  
 Vol op van eglen, die de bittere mastikblaaren  
 In 't heetste van de lente of zomer niet beschaan,  
 Noch die voer d'invloed en de kracht der nieuwe maan  
 Ooit krimpen zullen. Ja ik wist al lang voor dezen  
 Gezwind van rots en klip de purpervissh te lezen;

Ook

Ook weet ik, hoe men 't sap tot purper onderscheidt,  
 En hoe men d'oester vol bewaart en toebereidt.  
 Waar toe my dan geschuwd, waar toe my dan ontloopen,  
 Ik heb daar by ook wol om in die verw te doopen,  
 Wol, Galatee! waar in uw fiere schoonheid prijkt',  
 En Galatee de kroon der Vischerinnen strijkt';  
 Ja wol, die zachter is, dan 't zachte schuim der baren,  
 Wol, die, toen Melizé, (die herder, grijs van jaren)  
 My van de ginsche rots myne onbekende kunst,  
 En zangen hoorde, hy my schonk uit zuivre gunst:  
 N neem aan, o zoete knaap, dees gift van myne handen,  
 (Dus sprak hy) voor dien zang; die de eerste op onze stranden  
 En strandbedryven zet een wijs, die my verkwikt.  
 Van toen aan heb ik reeds die gift u toegeschikt,  
 En in een ben-bewaard. Maar neen! gy blijft my schuwen,  
 En laat my geene hope, om ooit uw hand te huwen.  
 Neen! Galatee blijft streng. Zy licht, o ongena!  
 Terwijl ik kwijn, en om haar min verloren ga.  
 't Is uit met zingen. Wat! moet ik my zien verachten,  
 En kreunt zich 't spytig meisje aan my noch aan mijn klachten.  
 Alleen, om dat ik slechts een sober vaartuig reë,  
 En om den kost met net en angel, visch in zee.  
 Ha! Ha! denk eens te rug, dat Glaucus meê de baren  
 In 't pinkje, langs de strand zijns Vaders heeft bevaren,  
 En meê in 't zand gewoeld. En is hy thans geen Heer,  
 En medegodheid van het breidelooze meer?  
 Kwam ook mischien de praat van Lyda u ter ooren,  
 Ach! Galatee, zoe ge u aan lossen praat woudt stoeren!

Ze geeft er breed van op, ja maakt my zelfs verdacht,  
 Als had zy vaak wie weet wat tulltjes my gebracht.  
 't Is onwaar, zoetste! dat ik ooit haar dacht te minnen;  
 Dat wou zy well ik zweer by zee en zeegodinnen,  
 Ik minde Lyde nooit: indien ik liege, moet  
 Ik 't boot verliezen en versmooren in den vloed.  
 Maar ach! wat male ik? waar zal 't henen op het leste,  
 'k Gaa zwerven over zee naar een uitheemsch geweste,  
 Waar nimmer Schippersmaat heeft voet aan land gezet;  
 Daar, daar betreur ik dan mijn noodlot onbelet.  
 Waar henen het gewend? naar de eeuwige plasfen,  
 Daar nooit een pinkje komt; aan 's aardrijks uiterste asfen,  
 Daar alles is verkleumd van koude en sneeuw en vorst.  
 Of zuidwaards op, waar 't al verfmacht van hitte en dorst,  
 En daar in 't barre zand de zwarte menschen wonen,  
 En zich de zèn op 't hoofd veel nader komt vertoonen.  
 Maar ach! wat maal ik dus! ik raaskal. Waar ik gaa,  
 Door rotze en hitte, volgt mijn bange ziel my na:  
 Ja vlied de hitte, vlied de winden, vlied den regen,  
 De liefde vliedt men niet: die volgt my allerwegen,  
 Die neem ik nog met my in myne grafplaats mee.  
 Kom Lycon, werp u maar van deze rots in zee.  
 Och Nymfen, doet my hier een' zachten dood genieten,  
 En maakt een einde van eens minnaars zielsverdrieten.  
 Zo zal de Schipper, die van Kuma of Kaiett  
 Langs deeze kusten zeilt, hier na nog wel een kreet  
 Met zyne schorre keel doen klinken van den steven.  
 „ Naar stierboord! op het roer! ja wakker op! hier neven,  
 „ 't Is

„ 't Is onklaar! op het roer! 't is onklaar! wakker! wendte  
 „ Hier hebben wy de rots, door Lykons dood bekend,  
 „ Die barre rotzen, die zijn droevige uitvaart zagen”

Dus eenzaam bleef de knaap den dooven winden klagen,  
 En stortte vruchteloos zijn zuchten uit in zee,  
 Tot dat de morgenzon ter oosterdeur uitree,  
 En, na 't verdryven van de valse morgenschimmen,  
 Den gladgestreken plas van roozerood deed glimmen.

## DERDE VISSCHERSZANG.

CELADON, MOPSUS, CHROMIS, JÖLAS.

**Z**oo Vischer Egon my de waarheid heeft verteld,  
 Zo moet het buitg weêr en driftig zeegeweld,  
 Maat Mopsus, u te Baule, een tijd van zes paar dagen,  
 Doen toeven hebben. Wel al zeg my, toen die vlagen  
 Voortduren bleven, waar gy toen den kost'len tijd  
 Meê doorbracht: wat gy in de strandrots zongt om strijd  
 Wat was Jölas zang? Wat liedt deedt Chromis hooren?

M O P S U S.

Meent gy, o Celadon! dat zang ons kon bekoren?  
 Wat wisten wy van zang in die verlegèn rust:  
 Toen niemand schaaloos aan de klippen langs de kust  
 Dorst schelpen gaderen, of stekelkrabben zoeken,  
 En 't brooze pinkje op 't droog gezet, of aan de hoeken  
 Der klippen vastzat: toen geen netten konden uit-  
 Gespannen worden: 't hield sich alles in de milt.

Nn 5

Men



Men tradt met voeten korf en bunnen, angels, twygen  
 En fulken. Evenwel maat Chromis kon niet zwygen,  
 En de oogen keerende naar 't hoog Inarimé,  
 Van hier koos (hief hy aan) koos onze manschap zee,  
 Wat wreede ballingschap! met welbezelde kielen,  
 Waar op de wakk're jeugd, zoo vele brave zielen,  
 Na bitter oorlogswyeg haar leven voor haar' Vorst  
 Betrouwde, en hem ten doel der zee verzellen dorst:  
 Die echter (zoo we ooit staat op losse tyding maakten)  
 Reeds boven Stechas en Liguries klippen raakten,  
 En toen de Rhône op zijn gevaren: ('k meen wel, dat  
 De stroom naar mijn onthoud den naam van Rhône had:  
 Men vraag 't Amilcon maar.) waar m' aan de vochte zanden  
 't Afloopend zeevat kent, en 't krijt der Britsche stranden  
 Van verre wordt gezien; waar (is 't geen yd'le praat)  
 De kustbewoners, als de zee het strand verlaat,  
 De vischen op het droog met bloote handen vangen.  
 Niet verder, Chromis! wil mijn bange borst niet prangen;  
 Vernieu mijn smerten (zei daar op Jölas) niet.  
 Ik hoorde uw' Lycabas dit tot mijn groot verdriet  
 My, aan 't Lucrynsche lak, nog kortst op 't breedst verhalen,  
 Hy zei my, dat hy zag, hoe 't zonlicht zyne stralen,  
 Door golf en nevel heen, in 't westerpekkel zonk,  
 Net of wy zynen glans, aan onze lucht te pronk,  
 Ver achter 't zeestrand van Kaieta in de baren  
 Van ginsche heuvelkruin onze oogen zien ontvaren,  
 En zinken achter 't duin: hy meende ook in den plas  
 Te hooren een gedruis, als 't kraken eener as

Eens

Eens wagens, die te post den hemel af komt rennen.  
 Wat leerde hy my niet verschil van zeden kennen.  
 Hy sprak van volkeren, van ryken, landen, steên;  
 En huizen, hecht gebouwd van hout, en eik, en green,  
 Hy noemde namen, die ik naaulijks uit kan spreken,  
 Tarbelle, Bauvaisis, Morine, en andre streken,  
 Voor my onmogelijk te onthouden: zag al meê,  
 Hoe 't water, weide en beemd' herschiep in bare zee;  
 Hy heeft met schepen, die bedekt van boven waren,  
 Hoe noeme ik nu dien naam...? den Loirestroom bevaren;  
 Maar (zei hy verder) 'k voel mijn hart te zeer ontfeld;  
 't Is andre zorg, die thans mijn' bangen boezem kwelt:  
 En weet ge iets, Chromis, om eens rustig uit te klagen:  
 (Ik weet, dat Chloris liefde u is om 't hart geslagen:)  
 Komt, zing dan beurteling, en hef een minnelied,  
 Zoo dat het Mopsus hoore, en naspele op zijn riet.  
 Dus koutten zy: ik zweeg, maar echter in dit zwygen  
 Paste ik de rietensluit van mynen hals te krygen;  
 Ten einde ik hunnen deun, door ieder onderling  
 Om strijd te neurien, op myne ruischpijp ving.  
 Fluks liet zich Chromis dus, en dus Jôlas hooren,

C H R O M I S.

O Waterjufferen, uit treflijk zaad geboren,  
 En aan de zee gewijd, brengt my een gift uit zee  
 Die stuursche Chloris stillt, die Chloris maak' gedwee,  
 Of, is die strenge door geen giften te belezen,  
 Zoekt iets in zee, dat my van liefde moog genezen.

JÖ.

368 DERDE VISSCHERSZANG.

J Ö L A S.

Sireenen, gy mijn troost, mijn lust, mijn zorg alleen,  
Aanhoort mijn' laatsten eisch, myne uiterste gebeën.  
Of wreede Nifa moet Jölas gunstig wezen,  
En toegang geven tot haar gunst, of hem na dezen  
Zien kwynen en vergaan, terwijl dit wier, dit dal,  
Dees klip den armen knaap ter grasplaats strekken zal.

C H R O M I S.

Gelijk de pinkjes, die door 't zachte zeenat bruischen,  
Als 't westewindje laauwt, zoo dat de golfjes ruischen,  
En zachtkens hobbelen en stronklen op elkaar,  
En al de jonge jeugd, bewust van geen gevaar,  
Op de overloopen zwiert: zoo was ik wel te vrede,  
Toen Chloris my bemide, en hoorde naar mijn bede.

J Ö L A S.

Gy ziet wel, hoe de storm en 't buldrend onweer woedt,  
Dat rotzen beukt van een; hoe uit d'ontroerden vloed  
Het barnend welzand stuift, uit d'afgrond opgedolven,  
Het hart der aarde kraakt: de holle dollen golven  
Verbolgen slaan op strand: ik zeg, zoo ik niet mis,  
Dat dit het ware beeld van stuurfche Nifa is.

C H R O M I S.

Zeehoeder Proteus, wijdberoemde waterkoning,  
Die uwen drietand zwaait in uwe blaauwe woning,

Spoej

Spœi voort (gy, Goôn, verſmaadt den uitgelaten trots)  
 Spœi voort, gy moogt dat doen, naar Pithecufes rots,  
 Om trotze Hyalé uw liefde te verklaren;  
 Zeg, dat gy hoeder zigt der monſters in de baren.

J Ö L A S.

O Glaucus, deze klip, de klip, die 't kórtst van land  
 Gerezen is uit zee, bevat mijn' minn'brand;  
 Zwem vry daar henen, wil vry derwaard u begeven.  
 Maar, eer de ſtuurſche Nize u doe te rugge ſtreven,  
 Uw ruwe leên veracht', zo zeg haar, dat gy meê  
 Gefchubde viſch aan land geſleept hebt uit de zee.

C H R O M I S.

Jupijn ſcheppe in zyn wieg, in Kreta welbehagen.  
 Laat Venus haren roem op 't grootſche Cypros dragen.  
 Dat Samos Juno ſmaak' en Lemnos aan Vulcaan.  
 Zo lang Enaries kust en haven ſmaken aan  
 De ſchoone Hyalé, moet zeker Lemnos wyken,  
 Moet Samos ook de vlag voor 't hoog Enarie ſtryken.

J Ö L A S.

Dat Rhodopé door u, o Mars, in aanzien ſtijn';  
 Merkuur, prijs gy Cylleen; Diane gy Ortijn;  
 Minerv', gy moogt Hymet met uwe gunst vereeren:  
 Mijn Niſa blijft als nog te Proclida verkeeren.  
 Maar wisten zy, wat vreugd Proclide Niſa biedt,  
 Ik wed', Diaan Ortijn, Minerv' Hymet verſiet.

CHRO:

570 DERDE VISSCHERSZANG.

C H R O M I S.

Hier zinkt een hof; hier rijst een rots; hier schieten bleezen,  
 Die 't Vischersvolkje tot de fuiken wel mag kiezen.  
 De myrten groeien hier in 't wilde op aan den kant.  
 Had ik nu Pholoë of Chloris aan de hand,  
 Hoe stil en hoe gerust zoude ik, aan deze rotzen  
 Gezeten, dwarrelwind en storrembuien trotzen.

J Ö L A S.

Geen rustplaats zonder u lacht nu of ooit my aan;  
 Ik tel het aardrijk niets; ik laak de weeke baan;  
 'k Haat angel, aas en roede en lijn en fuik en netten.  
 Maar woudt gy, zoete Nize; u by my nederzetten,  
 Dan wierd my alles zoet, al moest ik zelfs aan 't strand  
 De Vischvangst oefenen in 't Lybisch dorre zand.

C H R O M I S.

Soëse levert puik van tarbot uit haar baren.  
 Dicarch geeft flokvisch op; en Hercules pylaren  
 By Baie schaffen ons den voorraad van barbeel,  
 Amalphis roemt en stoft op tandvisch, wijd van keel;  
 Van prille Vrijsters kriebt Parthenope. Wat hoeken,  
 Wat kusten zou men my dan raden te bezoeken.

J Ö L A S.

De Sargus dartelt in het wier en vlotte gras,  
 De Melanurus zwemt in d'open waterplas.

De

De Herder gaat ten rei in zyne zilvren stroomen.  
 De Polyus kleeft aan de klippen, buiten schroomen:  
 Ik, Nize, kleef u aan, en wijk niet van uw poort.  
 Waar vond ik zoeter en genoegelyker oord.

M O P S U S.

Tot hier toe, Celadon, geheugt my, dat zy zongen,  
 En t'zamen om den prijs van hunne zangkunst dongen,  
 Terwijl de weerklank door de rotzen werdt verspreid.  
 Zy kreunden weinig zig aan de ongestuimigheid  
 Van zee en wind en weer; maar droegen, wel te vrede,  
 Hun lof, en gift, geschikt elk naar zijn zangén mede.  
 Vorst Triton zelf stond schier op 't zien daar van verrukt.  
 Ik schonk den een' een schelp, met myne hand geplukt  
 Aan Circels klip, waarop de schoonste verwen pronked;  
 Den andren zeekoraal, getakt en schuin van tronken.

KLACH:

K L A C H T E  
V A N  
A A R T S V A D E R J A K O B

*Op het ontvangen van den bebloeden rok  
van zynen Zoon. Joseph.*

---

**A**ch! leeft mijn Joseph dan niet meer,  
Is dus mijn liefde, en lust, en eer,  
Mijn hoop, mijn troost verdwenen!  
Ach Joseph, mijn bemindste zoon,  
Mijn vreugde en wellust, schat en kroon,  
Zijt gy voor altoos heeren!

O smart, o zieldoorknagend leed!  
Mijn oog, zie hier dat zelfde kleed,  
Dat ik, nog kort geleden,  
Aan hem ten blijk van liefde schonk  
Dat kleed, dat toen zoo heerlijk blonk,  
Is nu in 't stof vertreden,

Is gansch bezoeteld met zijn bloed,  
Wat ondier heeft er zoo verwoed  
Mijn Joseph my ondragen,  
Wat wangedrocht heeft klauw en tand  
In 't vel en vleesch en ingewand  
Van mynen zoon geslagen?

KLACHTE VAN AARTSVADER JAKOB. 573.

Kon dan uw verschontloken jeugd,  
Uw teedre Godsvrucht, blanke deugd  
Uit uw gelaat te lezen,  
U tegen 't roofziek ongediert,  
Dat eislijk loeit, en brult en tiert,  
Geen schild of pantser wezen:

Is 't wonder, dat ik schreie en klaag?  
Ik zie mijn' Joseph in de vaag.  
Zijns levens my ontrukken:  
O Zoon van mynen Ouderdom,  
Mag ik u dan niet wederom  
Aan mynen boezem drukken?

'k Herdenk, hoe naar en bang 't my viel,  
Toen my de wellust van mijn' ziele,  
Mijn Rachel werdt onttoogen,  
Toen was nochtans haar teder kroost  
In myne smart een zachte troost,  
De blijdschap myner oogen:

Maar nu treft my te felle slag,  
Ach Jakob! moest gy deezen dag,  
Dit aaklig uur beleven?  
't Waar zaliger voor u geweest,  
Dat ge op den zelfden tijd den geest  
Met Rachel hadt gegeven:

1ste DEEL.

00

Dans



54 KLACHT VAN AARTSVADER JACOB.

Dan hadt gy nooit dat dondrend woord,  
Die vreefelyke maar' gehoord,  
Uw Joseph is verflonden,  
Die schoone lentebloem geknot,  
Zie hier het eenig overschot,  
Zijn rok is slechts gevonden!

Mijn Zoon, waar 't nog een zachte dood,  
Die u voor altoos de oogen floot,  
Hadde ik uw laatste reden  
Gehoord . . . Maar ach! een prooi te zijn  
Voor leeuw, of beer, of wolf, of zwijn,  
Gesleept, verscheurd, vertreden!

Dit prangt, dit praamt mijn' bangen geest,  
Dit drukt uw' Vader 't allermeest,  
Geen graf mocht u gebeuren,  
Uw lighaam rust in 't ingewand  
Van 't ondiert, door wiens klauw en tand  
Ge uw leden zaagt verscheuren:

Waarom zonde ik u dus alleen,  
Mijn Zoon, naar Sichems weiden heen?  
O doodlijk henen zenden!  
Uw reis was 't middel tot uw' dood,  
Ik, die u deeze reis gebood,  
De bron van deze ellenden.

'k Had

'k Had my vergeefsch wat goeds voerspeld,  
Wanneer ge ons voormaals hebt verteld  
Van uwe wonderdroomen,  
Geen heerschappy, geen hoog gezag,  
Maar een te schriklijk sterfot, ach!  
Moest dit u overkomen!

Gy, o mijn andre zonen! zijt  
Het voorwerp van uw afgunst kwijt,  
Maar ik, ik mis mijn vreugde,  
Mijn Joseph was in tegenspoed  
Een balsam, die mijn zwak gemoed  
Zoo meenigwerf verheugde:

Wat zou my troosten in mijn smart  
Nu ik de blijdschap van mijn hart,  
Mijn' waardsten zoon moet derven,  
Dit ongeval drukt my te zeer,  
Nu lust het leven my niet meer  
'k Zal met mijn' Joseph sterven.

O mijn en Josephs Heer en God!  
Waarom treft my dit eislijk lot?  
Ach! neem my weg van de aarde,  
Nu ik mijn dierbren Joseph mis,  
Is Cana my een wildernis,  
't Heeft niets voor my van waarde,

O o a

Na

Nu is de gansche wereld my  
 Een akelige woesteny  
 Waar 'k raadloos in moet zwerven,  
 Uw dood, o Joseph! staat my duur,  
 'k Zal treuren, tot dit heuchlijk uur  
 Verschijnt, dat ik zal sterven.

G E Z A N G  
 VAN  
 AARTSVADER JAKOB

*Op de tydinge, dat Joseph leefde.*

**S**laak nu geen bange zuchten meer,  
 Mijn ziel verhef den Opperheer,  
 Laat af van angstig kwynen:  
 't Is tijd, dat alle droefheid zwicht.  
 Nu 't alverkwikkend zonnelicht  
 Mijn Joseph mag beschynen:

Mijn Joseph leeft, die troetelzoon,  
 Die parel aan mijn huw'lykskroon,  
 Het leven van mijn leven,  
 Wat vreugde na zoo fel een smart,  
 O blyde maar, die 't kwynend hart  
 Weer nieuwe kracht kunt geven!

GEZANG VAN AARTSVADER JAKOB. 577

Gelijk we in 't heete jaarfaizoen,  
Het veldgewas en 't lachend groen,  
Gezengd door zonnestralen,  
Zien kwynen, doch door 't zilveren nat  
Van frisfchen hemeldauw bespat,  
Met schooner luifter pralen;

Niet anders derfde myne ziele,  
Toen Jofeph's dood haar overviel,  
En vreugde, en geest en leven,  
Maar nu, nu krijgt zy nieuwe kracht,  
Mijn Jofeph was niet omgebracht,  
Geen ondiër deedt hem sneven;

O Neen! hy leeft, hy leeft in eer,  
Wie kan, o Jofeph's God en Heer!  
Uw raadsbeftuit verzetten?  
Hy leeft in een' gewenschten ftand,  
En 't uitgestrekt Egypteland  
Eerbiedigt zyne wetten;

O droomen, wier beduidenis  
Nu middagklaar gebleken is,  
Gy fpeldet reeds te voren,  
Wat, naar 't aanbiddelijk beleid  
Der allerhoogfte Majesteit,  
Mijn' Jofeph waar beschooren!

## 378 GEZANG VAN AARTSVADER JAKOB

Hy leeft, hy leeft, bekroond met eer,  
Egypte buigt zig voor hem neêr,  
Het knielt voor zynen wagen,  
Dat slechts myne dogen, eer 't gezichte  
Geheel beroofd zy van het licht,  
Mijn' dierbren Joseph zagen!

Dan stonde ik vrolijk 't lijf aan 't graf,  
Mijn ziel aan mynen Schepper af,  
Dan . . . Maar ik voel my wekken,  
Op, op, mijn oude en stramme leên,  
Ik zal naar mynen Joseph heen,  
'k Zal naar Egypte trekken!

O ja, mijn Joseph, 't zal geschiên;  
Mijn oog 'zal u nog wederzien,  
Eer 'k van het stof zal scheiden,  
'k Moet u aanschouwen in dien stand,  
Eer 'k gaa naar 't hemelsch Vaderland,  
Waar ik u zal verbeiden.

*Uit het Kunstgenootschap*

D. A. O. M.

---

BLAD

# BLADWYZER

## VAN

### WOORDEN EN ZAKEN.

---

#### A.

- A** wierdt oulings met **z** verlengd. 314. Oudtijds gebruikt ter verlenging van de **O**. 330. Hebben de oude Latynen verdubbeld in *Aasa* &c. *bladz.* 298
- Aa.** over de spelling van **AA** en **AE**. Zie 318. en volg.
- Abfahren**, sterfen, *mori*, afgeleid. 385
- Achtersteeven** der schepen wierdt oulings met bloemen en wimpels versierd. 202
- A-drifjan** (AS.) *pellere*, *pro-pellere*. 411
- Adversaria** te maken raedzaam. 103
- AERDE**, *tetra*, anders *erde*, *erde*. 16
- zekere Godheid** *Hertbus* ald. 16
- Aerdkloot** wat anders dan *wereld*. 221
- Aertbus** of *Hertbus* zekere Godh. der Duitschers. 16
- Afleiding**, van veel nut. 355
- Afchryvers** verwaerlozen de spelling. 292
- Afbedding** (Ysl.) *inficta*, afgeleid. *bladz.* 383
- Ahdan**, *ulisci* en *ahnen*, *praesagire*. 379
- Ai** der M. Goth. beantw. onze Diphthong. *ei*. 329
- Aimfalth** (M.Goth.) eenvoudig, afgeleid. 382
- Ains** (M. Goth.) een. 329
- Albion**, *Albin*, de oude naam van *Brittanien*. 266
- ALLEEN**, oulings *allefn*. 327
- Almeloo**, van *lo*, *locus altus*. 8
- Amazonen** belagchlyk afgeleid. 365
- Analogia** of regelmaet moet in het spellen wel bewaerd worden. 286
- Anapbara**, herhaling van 't zelfde woord. 236, 239
- ANB**, by de ouden, voor *an*. 309
- Anip** van *lo*, *locus altus*. 8
- Apex** of bovenstreefken by de oude Latynen in gebruik. 300, 301, 302
- April**, *Eastetmonath*, *Eastetmonath* van *Ostra* 23, 27. Was aen de Godin *Ostra* toegeheiligd. 497
- O o 4
- Stras

# B L A D W Y Z E R

- Stranmanoth** benaming van *Augustus*. *blad.* 27  
**Arbatojan** (M. Goth.) arbeiden. 329  
**Armin** beteekent een held. 274  
**Afyndeton**, ontkoppeling. 237, 241  
**Atbiffa** (Ysl.) twyfelen, afgeleid. 379  
**Hugo** (Goth.) oog. 332  
**Augustus**, Stranmanoth genoemd. 27  
**Huk** (Goth.) ook 332  
**Auschwaffen**, *vagari*, zwerfen. 372  
**AVE** by de ouden voor *af*. 309  
**Avondfchemering** fraei befehreven. 38
- B**
- Badubenna**, zeker bosch. 395  
**BAEY**, inham, zeeboezem, afgeleid. 378  
**BAEK**, *zich spiegelen aen een baek*, afgekeurd. 194  
**Baende**, bande, bend (AS.) band, *vinculum*, afgeleid. 384  
**Baendel**, bundel afgeleid. ald.  
**Baerre**, beere, (AS.) *feretrum*, afgel. 386  
**Bagus** (Goth.) boom. 332  
**Bague** (Fr.) *Annulus*, afgel. 378  
**Bahre**, *feretrum*, baer, afgel. 386  
**Bairan** (Goth.) *ferre*, *portare*, afgel. ald.  
**Banda**, *banderium*, *bandera*, *banera*, en andere Bast-Lat. woorden afgel. *blad.* 384  
**Bander**, (Fr.) *arcumtendere*, afgel. ald.  
**BANE** by de ouden voor *baenen*. 315. in het meervoud *baenen*. 339  
**Banlo** van *lo*, *locus altus*. 3  
**Banton**, (Theut.) *vincula*, banden, afgel. 384  
**Baraetta** (Ysl.) *praesidium*. 388  
**Barden**, zeker soort van Poëten onder de oude Schotten enz. 260  
**Bardi**, *harr* (Lat.) *vulnera*. 388  
**BAREN**, *parere*, *generare*, afgeleid. 387  
**Baril** (Fr.) *barile* (Ital.) *barillus*, afgel. ald.  
**BARMHARTIG** afgeleid. 359  
**Barn**, (Theut.) *infans*. 387  
**Batnabipur**, (Ysl.) poppen-goed, afgel. 373  
**Barreau** (Fr.) *cancelli*, afgel. 389  
**Barricade** en *barriere* (Fr.) afgel. 389  
**Barricus** (Lat.) afgel. 388  
**Baruber** (Ysl.) *prolifer* afgel. 387  
**Batavieren** hadden gespannen kleederen, 455. Welke hunne voornaemste Overheden waren. 488. Hunne wijs van regeering. 481. en volg.  
**Batestein** van *steen*, *stern*. 378  
**Baudy**, *venster*, afgeleid. 378  
**Bau**

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

<b>Baugan</b> (Goth.) vegen, afgel.	Bergkristal kwalijk by de
<i>bladz.</i> 377	Eufraet. <i>bladz.</i> 58
<b>Beavan, beran, feran,</b> (AS.)	<b>Berig, pirig,</b> (Theut.) <i>fruiti-</i>
<i>ferre,</i> afgel. 386	<i>fer.</i> 387
<b>Bearn,</b> (AS.) <i>filius, puer,</i>	<b>Bern,</b> (AS.) <i>Horreum,</i> afgel.
afgel. 387	387
<b>Beben, beven,</b> afgel. 374	<b>Berner,</b> (Fr.) afgel. ald.
<b>Beccare</b> (Ital.) <i>rostri ferire,</i>	<b>Berre,</b> (Fr.) <i>vedis,</i> afgel. 389
bikken, afgel. 378	<b>BESCHIETEN, BESCHOTEN,</b> ei-
<b>BEDELEN</b> van <b>BEDELEN</b> on-	genaerdig gebruikt. 514
derscheiden. 305	<b>Beudelen, bezoedelen,</b> <i>Con-</i>
<b>BEDEVAERT</b> afgeleid. 385	<i>spurare.</i> 39
<b>Beek van bonig kwalijk ge-</b>	<b>BESTERVEN.</b> 518
<b>keurd.</b> 60	<b>BESWYKEN</b> afgeleid. 366
<b>BEEN</b> , in de Friesche Dialect	<b>Beswangen</b> (AS.) <i>flagellatus.</i>
<b>BIEN.</b> 334. Het meervoud	382
<b>BEENEN</b> wordt met de	<b>Betrachten zijn wrack</b> is niet
scherpe lange e geschre-	Poëtisch. 205
ven.	<b>BETUILEN, bebouwen</b> het
<b>Beete, bete,</b> (AS.) <i>feretrum;</i>	land, afgel. 456
baer, berrie, afgel. 386	<b>BEVELEN en BEVEN</b> worden
<b>Behangen.</b> 't gebergte is met	met de zachte e geschre-
menschen <i>behangen.</i> 533	ven. 328, 339
<b>BEK,</b> (Fr. <i>bek</i> ) <i>rostrum fere</i>	<b>Beverlo,</b> van lo, <i>locus altus.</i>
<i>aduncum,</i> afgel. 378	8
<b>BEKERS,</b> horn genoemd, om	<b>BEVOLEN</b> wordt met de zachte
dat men uit <i>boornen</i> dronk.	o geschreven. 329
25	<b>Bewaefan,</b> (AS.) <i>obvolvete,</i>
<b>Belare,</b> (Lat.) van <i>κίλα.</i> 300	bewinden. 371
<b>Bendan</b> (AS.) <i>flectere,</i> bui-	<b>BEWAREN, custodire, afgel.</b>
gen. 384	390
<b>Beoran, beran,</b> (AS.) baren,	<b>BEWEGEN</b> afgeleid. 374
<i>parere,</i> afgel. 387	<b>Bewertan,</b> (AS.) beschermen,
<b>Ber</b> (Ysl.) <i>fero, pario,</i> enz.	<i>protegere,</i> afgel. 388
afgel. 386, 387	<b>BEWINDEN, (AS.) bewindan,</b>
<b>BEREID, BEREIDEN en GE-</b>	afgel. 383
<b>REED.</b> 328	<b>BEZOEDELN, conspurcare,</b>
<b>BERG, mons, van BERGEN,</b>	van sol, <i>spurcus.</i> 30
<i>condere.</i> 405. By een gou-	<b>BIBBEREN</b> afgeleid. 374
den berg mag men niets	<b>Bicfelhaube</b> afgeleid. 378
vergelijken. 51	<b>BIEN</b> in de Friesche Dialect
<b>Bergen en steden verschigten.</b>	VOOR <b>BEEN.</b> 334
523	<b>Biere</b> (Fr.) <i>feretrum,</i> baer,
	O o 5 ber-



# B L A D W Y Z E R

- berrie, afgel. *blad.* 386  
 Bigean, bugan, bygan, (AS.)  
 buigen, afgel. 377  
 Bigels (AS.) boog, en  
 bignessse, buiginge, afgel.  
 377  
 Bijndel, (AS.) bundel, *fas-*  
*cia*, afgel. 384  
 Bijrdhen, (AS.) *pondus*, af-  
 gel. 387  
 BIKKEN afgel. 378  
 Bindan (AS.) binden (Goth.)  
 binden, *vincire*, afgel. 384  
 Binden *iemands hart aen zijn*  
*tong*. 553  
 Birtan (AS.) begraven, afgel.  
 386  
 Bitigen (Theut.) *foecundare*.  
 387  
 Bifautjan (Goth.) *conspurare*.  
 30  
 Bifindan (Goth.) bewinden,  
 afgel. 383  
 Blacuwen in 't verschiet voor  
 verschieten. 526  
 BLEEK of BLEIK. 327  
 Biddemanet, benaming van  
*Februarius*. 22  
 Blyspel, wat 'er toe vereischt  
 wordt. 86  
 Bloemen, de schepen der ou-  
 den wierden met bloemen  
 en kransjes versierd. 202  
 Bloessem heeft meer betrek-  
 king op bloeiende boe-  
 men dan op kruiden en  
 velden. 163  
 Bobbern, bebern, bibberen,  
 afgel. 374  
 Bober, zekere stroom in  
 Duitschland, naemreden.  
 ald.  
 BOEIJEN, (Barb. Lat. *boia*)  
 afgel. *blad.* 378  
 Bog, bug en boga (AS.) *ar-*  
*mus*, *ramus* &c. afgeleid.  
 377  
 BOGCHEL, *gibbus*, afgel. 378  
 Bogenonge, (AS.) *anfractus*,  
 afgel. 377  
 Bond (Eng.) verbond, ver-  
 bindtenis, afgel. 384  
 BOOMEN wordt met de scher-  
 pe oo geschreven. 329  
 BOTER wordt met de zachte  
 o geschreven. ald.  
 Bortelo, van lo. *locus altus*. 8  
 Bortirthe afgel. 387  
 BORDUEREN, by de Dichters  
 gebezigd. 163  
 BORST, *pectus*, door Letter-  
 verzetting van *brost*. 17  
 Bösch- en waternimfen voe-  
 gen niet in onze Herders-  
 zangen. 249  
 Boucle, *bouclier* (Fr.) beuke-  
 laer, afgel. 378  
 Brachmanoth benaming van  
*Juny*. 27  
 Bräut, bruid, *sponsa*, afgel.  
 387  
 Breač. in, bont eiland, de  
 naem van Brittanniën.  
 266  
 Bredan, (AS.) broeden, afgel.  
 387  
 BREED, oulings *breid*, waer  
 VAN VERBREIDEN. 327  
 BREEDDE, NU BREEDTE, VAN  
 BREED. 18  
 BREUKE, oulings *broke*. 331  
 Briespoëzy, wat 'er toe ver-  
 eischt wordt. 86  
 Brijgen, (Goth.) brengen,  
*ferre*, afgel. 387  
 Brijgas, (AS.) offeranden  
 VAN

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

- van bingjen, brengen, afgel. blaaz. 387  
 Wjft, (AS.) bruid, *sponfa*, afgel. 387  
 Brittanien, afgeleid van 't Keltisch *Bread in*, bont eiland. 266  
 BRODEN met eene o schoon het enkelvoud brood heeft. 339  
 BROEDEN, *incubare*, afgel. 387  
 BROEINEST overdrachtelijk gebruikt. 40, 41  
 BRON, door Letterverzetting van *born*. 17  
 BRUID, *sponfa*, afgel. 387  
 Brustwehr, borstweer, afgel. 388  
 Driitten, broeden, *incubare*, afgel. 387  
 Duessel, *tergum, gibbus*, afgel. 378  
 Duesselere, beukelaer, afgel. ald. 377  
 Dugan, bygan, (AS.) buigen, afgel. 377  
 BUIK, *venter*, afgel. 378  
 BUNDEL, *fascia*, afgel. 384  
 Burde, *pondus*, afgel. 387
- C.
- Cassertathu in *Norico*. 146  
 Campi *Maii*, naemreden. 4  
 Carmor, *Carmor* bereekent een lang man van donkere gesteldheid. 274  
 Centa, een soort van Latijnsche Gedichten. 107  
 Centenarii, zekere overheden in de middeleeuw. 389
- Cernunnos, kernunnos*, een oude Afgod. bladz. 24  
 Cloris, Herderszang. 251-256  
 Comitès, by de oude Batavieren, in tyden van oorlog gekoren. 487  
 Comitìa, graefdingen. 495  
 Consules, zekere overheden in de middeleeuw. 489  
 Coturnix, *quisquila*. 369  
 Culmatib, *Colma*, beteekent een vrouw met schoon hait. 267  
 Cwic-feth (AS.) levend vee. 368
- D.
- D. werd't zomtijds weggelaten achter een klinker. maer nimmer achter een medeklinker. 19  
 Dæn, *fragor*, waervartoon, DEUN ENZ. 151  
 DANE by de ouden voor DAN. 309  
 Dauthus, (Goth.) dood. 334  
 DE, de uitgang van sommige adjectiva in *ds*. is nu TE. 18  
*Debant*, zekere overheden in de middeleeuw. 489  
 DEED oulings *dear* 327  
 DEILEN, met de seherpe langklinker *ee*, oulings DEILEN. 327  
 DEINZEN het land toe geschreven. 175. By de Dichters gebruikt voor *verschieden*. 526  
 Dertindag, benaming van het

# B L A D W Y Z E R

- het drie-koningen feest. *bladz. 5*
- DEUGEN, oulings DOGEN. 331
- DEUN, TOON, afgel. 151
- DEUNEN, DONEN, *sonare*, afgel. 461
- DEUR, *ostium*, *Janua*, afgel. 145
- DEURPAEL, DORPEL. ald.
- Diamanten*, wat men daer by vergelyken mag. 56
- Dicht-bejchaving* (over de) 211-244
- Dichters moeten hunne moedersprake recht kennen. 503. Ieder Dichter heeft een ander wien by navolgt. 79-82
- Dichtkunst een zuster der schilderkunst. 75
- Dyr, *Atlas*. 145
- DYSENDAG, *tijdsdag*, naer *Tijs*, eene Godinne. 149
- Dinc, geding, *Judicium*. 362
- DIRST, door Letterverzetting DRIST, DRIEST. 143
- DOEN, te dikwils tot een hulpwoord gebruikt. 189
- DOET, by de ouden voor DOOT. 314
- DOL, TOL, *turbo*, afgel. 462
- DONDER, *tonitru*, van *thor*, afgel. 150
- Donderen iemand iets in de ooren*. 206
- DONEN, DEUNEN, *sonare*, afgel. 461
- DONNERDAG, DONREDAG, afgel. 150
- NOOD EN DOODEN, met de seherpe oo geschreven. *bladz. 329. en 332*
- Doodfeesten het meest in February gevierd. 24, 25
- DOOF EN DOOPEN met de scherpe oo geschreven. 298. en 329
- DOOR, DOORIGHEID ENZ. afgeleid. 143
- Dor, *audax*, waer van DORREN, *audere*. 143
- DOR, DOOR, *porta*, *Janua*, door Dialekt verschild DEUR. 145, 331
- Dordrecht*, naemreden der stad.) 152
- Dorf, *thorf*, (Frankth.) hofve. 402
- DORP, *torp*, *tepp*, *pagus*, *villa*, afgel. 147
- DORPEL van *deur*, afgel. 145
- DORREMAEND, benaming van *Martius*, afgel. 151
- DORST, beter dan DURFDE. 162
- DORST, door Letterverzetting *drest*, *droest*. 143
- Dort, *Dorda*, een rivier. 152
- Dzifan, (AS.) *agere*, *pellare*. 411
- DRAEGBAER, *feretrum*, afgel. 386
- DRAEÏEN, Dichterlijk gezegd. 344
- Draibjan, (M. G.) *vexare*. 410
- Draaphen, *draepfen*, (Oudtheut.) raken, treffen. 403
- DRAVEN, van 't Frankth. *draaphen*, *draepfen*. 404
- Dreiban, (MG.) *tundendo excavare*. 411
- DREI-

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

DREIGEN oulings DREEGEN, <i>blad.</i> 327	Dzophan, dzuphan, (Fth.) <i>stillare</i> druipen. <i>blad.</i> 411
Dzeopan, dztopan, dzppan, (AS.) <i>stillare</i> , druipen. 411	DROST, DROEST, DRUSTIG, afgel. 143
Dzephien, oberdzephien, (Oudtheut.) treffen, overtreffen. 493	DRUIPEN by de de Dichters in plaets van <i>hangen</i> . 538
DREUNKEN oulings DRONEN. 331	<i>Druipend</i> git benaming van <i>inkt</i> . 103
DREVEN, met eene R, schoon het enkelvoud nu DREEF is. 339	Dzuppa (Ysl.) dzupan (AS.) dzuphan, dzophan, (Fth.) <i>stillare</i> , druipen. 411
Drie-koningenfeest oudtijds genoemd <i>Dertiendag</i> . 5	DRUSTIG, DROESTIG, afgel. 143
DRIEST, DRIESTIG enz. afgel. 143	Dubbele klinkers by de oude Latynen in gebruik. 300
Dzientwen, (Landfr.) <i>agere</i> , <i>pellere</i> , dryven. 411	<i>Duces</i> , Veldoversten, by de oude Batavieren. 487
Dzifan, dzpfan, dzafan, (AS.) <i>agere</i> , dryven. ald.	DUIKEN en NEERDUIKEN by de Dichters in plaets van <i>verfchieten</i> . 529
DRIFT en DRYVEN behooren tot het zaaklijk deel <i>tref</i> . ald.	Duitschers benoemd van hunnen God <i>theut</i> , <i>theus</i> to. 152
Dzifpa, (Ysl.) <i>fakari</i> , ald.	DUN, afgel. 461
DRYVEN, dichtertlijk gezigt. 545, 546	DURE by de ouden voor DUER. 315
Drinkhoornen in plaets van bekens. 24 - 26. Waren de hoornen van <i>Uri</i> , oer- of <i>Ur osfen</i> . 25	DURFDE zóo goed niet als DORST. 162
Dztopan, dzppan, (AS.) <i>stillare</i> , druipen. 411	<i>Durfos</i> , het kasteel by Dordrecht. 152
Dziban, triban, (Fth.) <i>agere</i> , dryven. ald.	DURFT, door Letterverzetting Druft, NOODDRUFT. 17
Dzobjan, (MG.) <i>turbare</i> . ald.	DURVEN, oulings DORREN, <i>audere</i> , van DOR, <i>audax</i> . 143
DROES, DROESSEM, DROEF, <i>fax</i> , afgeleid. 143	DWINGEN, afgel. 466
DROP en DRUIPEN behoren tot het zaaklijk deel <i>tref</i> . 411	

E.

# B L A D W Y Z E R .

## L.

**L** diende oulings ter ver-  
 lenging zoo wel van  
 de **A** als de **X** en de **V**.  
 314. Hebben de oude La-  
 tynen verdubbeld in *fee-  
 lix* enz. *bladz.* 299  
*Easter* of *Ooster*, *Ostra*, ze-  
 kere Godinne. 23  
*Echo*, by de ouden, *woon*  
*van de rots* genoemd. 276  
**RECHT** beteekend **WET**. 479.  
 En waarom het *buwelyk*.  
 beteekend. 479  
**Eduers** kosen alle Jaer, in  
 den winter, koninglyke  
 Magistraten. 488  
**EE**. De langklinker **EE** is o-  
 vereenkomstig met der  
 Grieken **H**. 326  
**EE**, **EHE**, **EW**, beteekent  
*wet* en ook *buwelyk*.  
 479  
**Ceclo**, van *lo*, *locus altus*.  
 8  
**EEN** oulings **EIN**. 327. In de  
 Friefche Dialect **IEN**. 334  
**Eengreepige** woorden (*Mo-  
 nosyllaba*) oulings weinig  
 in onze tael. 309  
**ET**, een Diphtong, verwis-  
 feld met **EE**. 327. By de  
 Amstel- en Rijnlanders  
 verward met **Y**. 344. Ge-  
 bruikt by de Latynen voor  
 de lange **I** in *ubei*, *anti-  
 queis*. 307  
**Eik**, Vergelyking van Ka-  
 lypso by een weeligen  
 Eik. 177

**EILANDEN**, een woord dat  
 in verzen niet wel vloeit.  
*bladz.* 186

Engelsche tael vermaeg-  
 schapt met de Nederduit-  
 sche. 316  
**Entpor**, afgel. 387  
**ERBARMEN**, afgel. 359  
**Erde**, of *herde*, *terna*, de aer-  
 de. 16  
**Erquiden** verkwikken, op-  
 kweeken. 368  
**Erwegen**, overwegen, afgel.  
 374  
**Erwahn**, gewag maken,  
 afgel. 379  
**Erwellen**, een walmtje op-  
 koken. 380  
*Escbargaita*, *Essegatha*, af-  
 gel. 367  
**EW**, beteekent *wet*. 9. en  
 ook *buwelyk*. 479  
**Exercitus**, krijgsmacht, van  
*exercere*. 371

## F.

**F**achen, *facheli*, wacien, &  
*facher*, een wacier, af-  
 gel. 361  
**Facol**, (Eng.) vogel, afgel.  
 359  
**Fac-bidze**, (Ysl.) onstuimig-  
 weer. 363  
**Fadan**, (AS.) *ordinare*. 380  
**Fadhe**, *fadhut*, moeie of va-  
 ders zuster, afgel. 360  
**Fadzem**, (Goth.) ouders, *pa-  
 renkes*, afgel. ald.  
**Faeder**, *fether*, *fidher*, *fether*,  
 (AS.) 365  
**Fae**

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

<b>Faëra</b> , (AS.) Oom van vaders zyde, afgeleid. <i>blad.</i> 360	<b>Faida</b> , (Latino-Barb.) <i>ve</i> de. <i>blad.</i> 362
<b>Faeger</b> , (AS.) <i>puicher</i> , afgel. 377	<b>Fair</b> , (Eng.) <i>pulcer</i> , afgel. 377
<b>Faëhd</b> , (AS.) vyandschap, vede. 362	<b>Fairy</b> , (Eng.) geest. 358
<b>Facht = bote</b> , <i>Inimicitiarum Compensatio</i> , vedeboete 362	<b>Faldan</b> , (Goth.) vouwen, <i>complicare</i> , afgel. 382
<b>Faem</b> , men mag wel iets by de Faem vergelyken. 52	<b>Fall</b> , val, <i>cajus</i> , afgel. ald.
<b>Faendel</b> , faendrich; afgel. 384	<b>Fang</b> , <i>captura</i> , <i>cavea</i> . 380
<b>Faer</b> , (AS.) <i>gressus</i> , tred. En faer, fore, voertuig, als ook faerde, <i>sub</i> , <i>exercitus</i> , afgel. 385	<b>Fangan</b> , (AS.) vangen, vatten, afgel. ald.
<b>Faete</b> , (Ysl.) verwe, <i>tinctura</i> , afgel. 386	<b>Fat</b> , for, (Ysl.) vaertuig, reistochts voetslap, afgel. 385
<b>Faerresteat</b> , (AS.) veergeld vracht, afgel. 385	<b>Fara</b> , (Theut.) <i>fretum</i> , afgel. 385
<b>Faern</b> , (Ysl.) offerande, afgel. 387	<b>Fatap</b> , <i>fatwa</i> , <i>bartwa</i> , (Theut.) verwe, afgel. 386
<b>Fage</b> , (Goth.) <i>idoneus</i> , enz. Fagen, (AS.) <i>letus</i> , <i>bilaris</i> , afgel. 377	<b>Faran</b> , (Goth. & AS.) <i>ire</i> , <i>proficisci</i> , afgel. 384
<b>Fah</b> , <i>fahmon</i> , (AS.) vyand, en <i>fahngse</i> , vyandschap, afgel. 362	<b>Farbe</b> , verwe, <i>tinctura</i> , afgel. 386
<b>Fahan</b> , <i>gefahan</i> , (Goth.) vangen, grypen, vatten, afgel. 380	<b>Fardeau</b> , (Fr.) <i>pondus</i> , afgel. 387
<b>Fahn</b> , faendel, faendrich, afgel. 382	<b>Farder</b> , (Fr.) <i>infucare</i> , afgel. ald.
<b>Fahr</b> , <i>fulcus</i> , een vooren, en <i>fahrimaus</i> , afgel. 385	<b>Fare</b> , (AS.) <i>iter</i> , afgel. 385
<b>Fahren</b> , <i>gefahrd</i> , varen, gevaer, afgel. 386	<b>Farn</b> , <i>barou</i> , (Theut.) hinderlagen, gevaer, afgel. 386
<b>Fahren</b> , <i>faheren</i> , <i>ire</i> , <i>proficisci</i> , afgel. 385	<b>Farth</b> , reistoicht & <i>fartjen</i> , <i>pedere</i> , afgel. 385
<b>Fahrten</b> , ladders in de bergwerken. 385	<b>Fasbinder</b> , kuiper, afgel. 384
	<b>Fassen</b> , <i>herfassung</i> , <i>fat</i> , <i>fatn</i> , (AS.) <i>vat</i> , afgel. 380
	<b>Fat</b> , (Ysl.) gewaad, <i>vastis</i> . 363
	<b>Faubrtan</b> , (Goth.) schrikken, vrezzen, afgel. 386
	<b>Fau-</b>

# B L A D W Y Z E R

- Faunen en Ninfen** voegen, in het Landgedicht, by de ouden wel, by ons kwalijk. *blad.* 247-250  
**Faur a, Fura**, beteekent *koudeiland.* 275  
**Fe**, (Ysl.) vee, *pecus.* 358  
**Feattan**, (AS.) vallen, *cadere*, afgel. 382  
**Featber**, (Eng.) veder. 365  
**Februarius** dus genoemd van *Februa*, festum lustrale.  
**22.** Ouljngs de laetste maend van 't jaer. 3. 't federt wanneer de twede.  
**6.** SPORCKEL OF SROCKELMAEND, afgel. 17. en volgg. ook *bipermanet* genoemd.  
**22.** -- *bozmg*, of *bozmgck*.  
**23, 27.** -- *solmonath*, SULLEMAEND, BELLEMAEND. 29.  
 -- SCHRIKKELEMAEND. 31. --  
**Rebmonath** of *Rebmonath*.  
**32.** in February wierden de meeste maeltyden en feestten gevierd. 24, 25  
**Fechten**, *agitare*, afgel. 362  
**Fedan**, (AS.) en *fedmg*, *fednes*, weiden, voeden, voedsel, enz. afgel. 359  
**Feder**, *gesieder*, afgel. 365  
**Fedel**, (AS.) kind, afgel. 359  
**Ferah**, (Theut.) ziel, leven. 358  
**Feran**, *beran*, (AS.) *ferre*, afgel. 386  
**Ferdast**, (Ysl.) *profisicor*, afgel. 385  
**Ferge**, *fehmann*, *veerman*, afgel. ald.  
**Ferbu**, (AS.) de Goest, Ziel. *blad.* 358  
**Ferte**, *soehre*, *indago*, afgel. 385  
**Ferti**, (Theut.) *vis*, afgel. ald.  
**FEE**, over het stamwoord. 355. en volgg.  
**Feesten** het meest in February gevierd. 24, 25  
**Fegen**, *purgare*, afgel. 377  
**Fehde**, *fehde*, (Theut.) vyandschap, vede. 362  
**Fehre**, *navis sebedia*, afgel. 385  
**Fehca**, (Theut.) gevecht, rht. *fehde*, oorlog. 362  
**Fehgeresa**, (AS.) rentmeester, afgel. 358  
**Fehagr**, (Ysl.) *captura*, afgel. 380  
**Felbertatten** in Norico, 146  
**Feldwäbel**, *feldwäbel*. 373  
**Fesh**, (AS.) vee, *pecora*. 358. en ook bezittingen. 368  
**Fesh**, *feh*, (AS.) gevecht en *fehstan*, vechten. 362  
**Fesh**, *fiende*, *spnd*, (AS.) vyand, afgel. 376  
**Fesh**, (AS.) 't Leven, de Ziel. 358  
**Fesh**, (AS.) *cibus*, *fehstan*, voeden, onderhouden. 359  
**Fiaer**, *feer*, *fie*, (Ysl.) vee, *pecus.* 358  
**Fiande**, (Ysl.) *fiende*, *spnd*, (AS.) vyand, afgel. 376  
**Figan**, (Goth.) *odisfa*, afgel. ald.  
**Fihht**, *fehht*, *fehmg*, (AS.) gevecht enz. 362  
**Fijye**, *fiye* (Ysl.) *fehstan*, (AS.)

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

- (AS.) volgen. *blad.* 382  
**Flite**, (AS.) val, *casus*, af-  
 gel. ald. *blad.* 365  
**Flind**, (AS.) vyand, afgel.  
 376  
**Flind**, faerde, (AS.) *exercitus*,  
 flindfaerehd, heirtocht. 385  
**Flindaran**, (AS.) *longe pro-*  
*ficisci*, afgel. 384  
**Flindan**, (Goth.) *scire*, cog-  
*noscere*, & (AS.) *invenire*,  
 vinden, afgel. 384  
**Flinger**, (AS.) vinger, *digi-*  
*tus*, afgel. 380  
**Flloedr**, *fidur*, (Ysl.) veder.  
 365  
**Flloer**, (Ysl.) leven. 358  
**Flloonge**, (AS.) *odum*, afgel.  
 376  
**Flfch**, *fisk*, (Goth.) *fisc*, *fiske*,  
 (AS.) visch, afgel. 359  
**Flittig**, *flittig*, afgel. 365  
**Flitcea**, (AS.) *schneefloeken*,  
 ald. sneeuwvlokken. ald.  
**Flitcken en vlagge**, afgel.  
 ald.  
**Flitdern**, *fladerholz*, *flader-*  
*maus*, *fladerwifch*, afgel.  
 ald.  
**Flitka**, (Ysl.) *zwerfen*. 366  
**Flitka**, (AS.) een vloot, *pulex*.  
 ald.  
**Flitka**, (AS.) *vlieden*.  
 ald.  
**Flitck**, (Ysl. eg *flitke*) *pendu-*  
*lum moto*. 365  
**Flitka**, (Ysl.) van een ryten.  
 365  
**Flitogant**, (AS.) *vliegen*, *fluo-*  
*han*, (Theut.) *vlieden*.  
 366  
**Flitcectan**, (AS.) *motare alas*.  
 ald.  
**Flitce**, vlieg, *musca* & *flit-*  
*gewedel*, afgeleid.  
*blad.* 365  
**Flitcht**, (AS.) *vlage*, *fuga* &  
*volatus* en *fligma*, (AS.)  
*profugus*. 366  
**Flittern**, *flittergold*, afgel.  
 365  
**Flitog**, (Ysl.) *vliegen*. 366  
**Flitoh**, een vloot, *pulex*.  
 ald.  
**Floramaendag**, *verloren-*  
*maendag*. 498  
**Flug**, *flugel*, *geflugel*, *flucht*,  
*fuga*. 366  
**Fluga**, (Ysl.) *fliega*, (AS.)  
*vlieg*, *musca*. ald.  
**Floda**, *fode*, *fother*, *fother*,  
 (AS.) *voeder*, afgel. 359  
**Floden**, (Goth.) *fode*, (Ysl.)  
*voeden*, afgel. ald.  
**Floder**, *foderare* (Barb.-Lat.)  
 van Theut *flittern*. ald.  
**Floe**, (Ysl.) *capio*, afgel. 380  
**Flode**, (Ysl.) *teelen*. 359  
**Floege**, (Ysl.) *mundo*, afgel.  
 377  
**Floler**, (Ysl) *eo*, *feror*, afgel.  
 385  
**Flolen**, *fullen*, *vealen*, *pul-*  
*lus*, afgel. 383  
**Flolgen**, *sequi*, afgel. 382  
**Flor**, (Ysl) *Latria* enz. 385  
**Florhoc**, (AS.) *reistocht*.  
 ald.  
**Florbearen**, (AS.) *verdragen*,  
*florbearan*, *voortbrengen*,  
 afgel. 386  
**Florferan**, (AS.) *mori*, *fler-*  
*ven*, afgel. 385  
**Flord**, (AS.) *veer*, *traictus*,  
 afgel. ald.  
**Florde**, (Ysl.) *voedfel*, *mond-*  
 P p *kost*,



B L A D W Y Z E R

- kost, afgel. *bladz.* 359  
 For, faer, (AS.) voertuig, afgel. 385  
 Forrare, *farragium*, (Barb. Lat.) van 't Theut. *fiore* 359  
 Forweallan, (AS.) *percolius*, 380  
 Foster, (AS) leestocht, voedsel, fosterbearn, voedsterling, fostermoeder, voedstermoeder, afgel. 359  
 Fouerre en *fouvrage*, (Fr.) van 't Theut. *fuare*. ald.  
 Fracht, (Eng. *freight*), vracht, *onus*, afgel. 385  
 Framsteon, (AS) ontvlieden. 366  
 Framstingah, (AS.) afschudden. 382  
 Fret, (Fr.) vracht, afgel. 385  
 Fricco, een Godheid. 150  
 Fricht, frichtan, (AS.) schrikken, vreezen, afgel. 386  
 Fripet, (Deensch) vrees, *timor*, afgel. ald.  
 Fuorium, *ferragium*, (Barb. Lat.) van 't Theut. *fuare*, *fuora*, *fuze*, *spyze*. 359  
 Fuaten, (Theut.) voeden, afgel. ald.  
 Fud, (Ysl.) *vulva*. 360  
 Fugl, (AS.) *fugl*, (Ysl.) *fuglus*, *fuglam*, (Goth.) vogel, afgel. 359  
 Fuhre, *fuhwert*, *fuhmann*, afgel. 385  
 Fund, *fundling*, afgel. 384  
 Fuoren, (Theut.) spyzen. 359  
 Furcht, *furchten*, *vreezen*, *timere*, afgel. 386  
 Furch, (AS.) *furrow*, (Eng.) een voren, *fulcus*, afgel. *bladz.* 385  
 Furt en *stadt*, *onus*, afgel. ald.  
 Furtj, *crepitus ventris*, afgel. 385
- G.
- Gaita, *guayta*, (Latino-Barb.) afgel. 367  
 Galauhtis, (Goth.) geloof. 332  
 Garads, (M. Goth.) gereed. 329  
 Garder (Fr.) afgel. 390  
 Gatba en *Escurgatba*, afgel. 367  
 Gebachren, *parere*, afgel. 387  
 Gebaende, (Theut.) *vincula*, gebinde, afgel. 384  
 Gebocid en *gebonden zijn aen iets*, dichterlijk bebezigd. 549  
 GEBOOREN, GEBOORTE, geburt, *brix*, afgel. 387  
 Gebruik verwerpt de taelregelmatigheid. 290, 294  
 Verhandeling over de rechtmatige gebruiken van sommige woorden. 503  
 en volg.  
 Gesaerte, reisgezel, afgel. 385  
 Gesatter, gevader, afgel. 360  
 Geschrde; gevaer, afgel. 386  
 Gesolge; gevolg, afgel. 382  
 Gebangen *zijn aen iets*, Dichterlijk bebezigd. 549  
 GUEHEM VAN HEIM, *domus*. 327  
 Go

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

- Geklonken** uit een rots, stou-  
ter dan *gesneden*. bladz. 181
- Gelykenisten** gaven der Poë-  
zye zwier en schoonheid.  
49 Wat tot dezelve ver-  
eischt wordt. 50. en volg.  
onvoegzame gelykenis  
verbeterd. 237
- GELOOF, GELOOVEN**, met de  
scherpe oo, (Goth.) ga-  
lanbeins. 332
- GEMEEN** oulings **GEMEIN**. 327
- GENAN**, naemgenoot van  
**NANNEN**, noemen. 142
- GENOET**, by de ouden, voor  
**GENOOT**. 324
- GEPOFEL**, met de zachte o,  
**GEPRUPEL**, *populus*. 332
- Gequeten**, levend maken.  
368
- Gere**, *gaere*, *waere*, (Theut.)  
*arma*, *bellum*, *seditio*.  
388
- GERED**, **ALBERDE**, **BERRID**.  
328
- GERONNEN**, *gestremd*, on-  
derscheiden van **GEREND**,  
*golepen*. 217
- Gesdwolle**, *geschwulst*, een  
gezwel, afgel. 380
- Gesneden** uit een rots, 200  
stout niet als *geklonken*.  
181
- Gesmalten sprack**, benaming  
van den zang. 49
- GESTOKEN** wordt met de  
zachte o geschreven. 329
- GETAL** van **TELLEN**. 459
- GETY**, *fluxus & refluxus*,  
afgel. 455
- GETUIGEN**, afgel. 457
- GEUR**, oulings **GORE**. 331
- GEVADER**, afgel. 360
- GEVAER**, *periculum*, afgel.  
bladz. 386
- GEVEN** wordt met de zachte  
e geschreven. 326, 328
- GEVLOSEN**, met de zachte o.  
329
- GEWAED**, *vestimentum*, ge-  
wand, *gemode*, afgel. 363
- GEWAG**, *mentio*, afgel. 379
- GEWEER**, *arma*, afgel. 388
- Gewesren**, *prastare*. 389
- Gewystruan**, *aufter*, waer-  
borg. 390
- GEWICHT**, *pondus*, van **WE-  
GEN**. 375
- Gewitter**, *ingewitter*, *witte-  
rung*, afgel. 363
- GEWOONTE** onverschillig met  
**GEWEUNTE**. 331. afgel.  
379
- GEZAMENLIJK** en niet **ORZA-  
MENTELIJK**. 307
- GEZWEGEN** wordt met de  
zachte e geschreven. 328
- Gibenti**, (Theut.) band, af-  
gel. 384
- Gietelijk kristal**, *paorlen*, *gis*,  
enz. 101
- Gijfel**, *Cacumen*, *arboris*,  
afgel. 373
- Git**, gietelijk, gesmolten,  
vloeibaer, druipend, enz.  
voor inkt. 101, 103
- Gitweban**, *geweven*, *con-  
texta*. 371
- Globuli**, (*mellisi*) honigballet-  
jes. 29
- GLOEIJEN**, gebruikt voer  
rood zijn. 224
- Godheden** werden best geen  
tranen toegeschreven.  
195
- GOLVEN** en **VLORIJEN** de  
Pp 2 kle-

# B L A D W Y Z E R.

- klederen toegekend. 178  
*blad.*  
**GORDEL, GORDEN, afgeleid.** 388  
**Gouden berg, by een gouden berg mag men niets vergelyken.** 51  
**GRAEFDINGEN, Comitiss.** 495  
**Graf of Lijkbeuvels, Hunnebedden.** 146  
**Grieken hebben niet meer dan vijf klinkers.** 296  
**GROET by de ouden voor GROOT.** 314  
**Grootfprack (Hyperbole).** 339  
**Guayta, gaita, (Lat. - Barb.) guaytare (Fr.) excubare, aigel.** 367  
**Guaranda, (Lat. - Barb.) guarant, guarantir, (Fr.).** 390  
**Guete, gere, wete, (Theut.) arma, bellum, seditio.** 388  
**Guerpir (Lat. - Barb.) genus Effestucationis, afgel.** 389  
**Guerre, guerrier, (Fr.) Bellum, &c.** 388  
**Guet, (Fr) gusta, guetarium, watagium, (Lat. - Barb.) afgel.** 367  
**Gurt, gurtel, gurten, GORDEN, afgel.** 388
- H.**
- H**air van Simson, *bet broeinest zyner kracht* genoemd. 40. *Niet een hair breedde wyken.* 18  
**Handen, versgevallen (neeuw der).** 40
- HANGEN in zyne veelvuldige gebruiken en beteekenissen.** *blad.* 532. en volg.  
**Haubith, (Goth.) 't hooft.** 332  
**Hauhs, (Goth.) hoog. ald.**  
**Hansjan, (Goth.) hooren. ald.**  
**Hebet, heboffer, besoffer.** 370  
**HECHTEN, Dichterlijk gebezigd.** 538  
**HEELEN, sanare, met de scherpe langklinker ee is heilen.** 327, 328  
**HEEMRAED, van HEIM, Domus.** 327  
**HEENDEIZEN IN 'T VERSCHIET, voor verschieten.** 526  
**Heer, her, berd, benaming van de Zon.** 483  
**Heidensche Goden voegen niet in onze Gedichten.** 248  
**HEIL, HEILIG, HEILAND van HEELEN, sanare.** 328  
**Heilos van lo, locus altus.** 8  
**HEIM, Domus, waervan HEIMLIJK, HEIMRAED, edz.** 327  
**Heintzewagen, 't zevenster, of de wagen.** 375  
**HEIRVAERT, afgel.** 385  
**Hekeldicht en Heldendicht, wat 'er toe vereischt wordt.** 86  
**HELEN, occultare, onderscheiden van HEELEN, sanare.** 352  
**Hemel, waerom bet starrenveld, de starrenweide genoemd.** 35  
**Herd, herr, her, beer, be-na.**

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

naming van de zon. HOOP. *blad.* 314  
*blad.* 483  
**Herda**, oulings gebruikelijk  
 voor de aerde, *terra*. 16  
**Herdmaend**, *Januarius*, afgel.  
15, 483  
**Herderdicht**, wat 'er toe ver-  
 eischt wordt. 86  
**Herderfangen** zonder Nym-  
 fen, saters, enz. 249  
**Herfst**, of groote spring kwam  
 in September. 477  
**Herhaling**, (*Anaphora*). 242  
**Herloo**, van *lo*, *locus altus*. 8  
**Herro**, *hero*, horwe, (*vetus*  
*Theut.*) *lutum*. 28  
**Herr**, *herd*, *beer*, benaming  
 van de zon. 483  
**Herta**, zekere Godinne, af-  
 gel. van *Heer*, *Dominus*.  
16  
**Hertbus**, de aerde, anders  
 ook *Aeribus*. 16, 483. Ze-  
 kere Godheid der Duit-  
 schers. 15. Waervan *herd-*  
*maend*, *January*. 16  
**Herumfchweiffen**, *vagari*, om-  
 zwerven. 372  
**HEUGEN EN HEUVEL**, oulings  
**HOGEN EN HOVEL**. 331  
**Heubemanoth**, benaming van  
*July*. 27  
**HEUVELMAEND**, *lomaend*, *Ja-*  
*nuarius*. 8  
**Hyperbole**, grootfpraek.  
236, 237, 239  
**Hjul**, (*Deensch*) *vota*, afgel.  
382  
**Hlaupan**, (*Goth.*) loopen.  
332  
**Hoary**, (*Eng.*) *Mucidus*,  
 van *horig*, *sordidus*. 28  
**HOEP**, by de ouden voor  
 HOER, *meretrix*, van *herig*,  
*mucidus*. 28  
**Hoeheloo**, van *lo*, *locus al-*  
*tus*. 8  
**HOERT**, by zekere ouden voor  
 HOORT. 318  
**HONIG** onverschillig met **HEU-**  
**NIG**. 331. Over de uit-  
 drukking van een beek van  
*honig*; 60  
**Honigballetjes** (*melliti globu-*  
*li*) by de ouden in gebruik.  
29  
**HOOF**, met de scherpe oo,  
 (*Goth.*) *haubith*. 332  
**HOOTSpraek**, der *Nederlan-*  
*deren* is de *Vlaemfche*  
*tael*. 293  
**HOOG** wordt met de scherpe  
 oo gefchreven. 329  
**HOOGDE**, nu **HOOGTE**, van  
 HOOG. 18  
**Hoogduitsche tael** verwant-  
 fchapt met de onze. 291  
 Gefproten uit het oud  
*Alamannifch* en *Frank-*  
*theuts*.  
**HOOP**, *spes*, verfchillende  
 van **HOOP**, *aceruus*. 330  
**HOOPEN**, *cumulare*, onder-  
 fcheiden van **HOPEN**, *spe-*  
*rare*. 352  
**HOOREN** wordt met de scher-  
 pe oo gefchreven. 329  
**Hoornen**, by de ouden ge-  
 gebruikelijk om uit te drin-  
 ken. 24, 25. Waren de  
 hoornen van *Uri*, oer of  
 urosfen. ald.  
**HOPEN**, *sperare*, met de zach-  
 te o. 330. Onderschei-  
 den van **HOOPEN**, *cumu-*  
la-  
Pp 3

# B L A D W Y Z E R

*lare.* *blad.* 352  
**Horch, horg, limus, modder.** 28  
**Horig, borg, horlic, sordidus.**  
 28. Waervan *hornung,*  
*Februarius.* 29  
**Hortack, hornung, Februa-**  
*rius, naemreden.* 23  
**Hornungsbete, een schatting**  
**of boete in February op-**  
**gebracht.** ald.  
**Horn, horne, (Vet. Theut.)**  
*lutum.* 28  
**Houden iemand by de ooren**  
**met zijn gezang.** 554  
**HOVEN te fchryven met een**  
**enkele o.** 339  
**Huwelyk hetzelfde met wet,**  
**de Echt. 479. Al van ouds**  
**plechtig voltrokken. ald.**  
**In January Huwelyken aen**  
**te gaen was oulings ge-**  
**bruikbaar. 481. Reden**  
**waerom.** 482  
**Huizen bot oor aen de gezan-**  
**gen.** 554  
**HUNNEBEDDEN, Graf- of**  
**Lijkbeuvels.** 146

## I.

**I** eenigen tijd gebruikt  
 ter verlenging van de  
 o in *pairt, voirt.* 318.  
 De Latynen hebben de **I.**  
 verdubbeld. 299  
**Ia** niet te gebruiken dan  
 daer't grote kracht heeft.  
 161  
**Jaer** te voren met Maert be-  
 gonnen. 3-7. 't Sedert  
 wanneer met January. ald.

**Over het oude Jaarbe-**  
**ginfel.** *blad.* 475  
**Januarius** wanneer de eerste  
 maend van't jaergeworden.  
 3. en volg. Wordt LOUW-  
 MAEND gheeten. 7. Ook  
 Kluugmaend. 10. WINTER-  
 MAEND. 14. Herdmaend.  
 15. en Chozemaend. 482  
**Joan** of afbeeldfel, een fi-  
 guur der Rederijkunst. 335  
**IE** wordt kwalijk vermengd  
 met ii, ij. 292. Onder-  
 scheiden van dubbelde ii  
 of ij. 315  
**IEB, in de Friefche Dialect**  
**voor EEN.** 334  
**JEUKEN, oulings JOKEN.**  
 331  
 ii deze teekening voor de  
 dubbelde i, (ij) is in ou-  
 de handschriften zeer ge-  
 woon. 321  
 ij is de dubbelde i, ii. 320.  
 Wordt kwalijk vermengd  
 met te. 292. By de Am-  
 stel- en Rijnlanders ver-  
 ward met ei. 344  
**JHIBITZ, (Ysl.) slechtweër.**  
 363  
**JNHEEMSCH EN UITHEEMSCH**  
**van HEIM, Domus.** 327  
**Inkt, genoemd gietelyke gis**  
**enz.** 101  
**Inverpire, inverpitura, (Lat.-**  
**Barb.) afgel.** 389  
**JOL, JUL OF JUEL, JOLFEEST.**  
**in February.** 22  
**Irquickon, verkwikken, ver-**  
**levendigen.** 368  
**July, Peubemanoth, ge-**  
**noemd.**



# B L A D W Y Z E R

- drie koningen. *blad.* 13  
**KOOL**, *canbo*, verschillende  
 van **KOOL**, *caulis*. 330  
**KOOPEN** wordt met de scherpe  
 oo geschreven. 329  
**KOOR**, met de zachte o, van  
 't *Lat. chorus*. 332  
**KOORDE**, met de zachte o,  
 van 't *Lat. chorda*. ald.  
**Koppeltjesmaendag**, Huwelijks  
 maendag. 498  
**KOZEN**, en **KRUZELEN**, on-  
 vershillig. 330  
**Kranckenwaerter**, afgel. 390  
**Kransjes**, de schepen der  
 ouden wierden met bloem-  
 kransjes versierd. 202  
**KREUKEN**, oulings **KROKEN**.  
 331  
**KRIMPEN**, by de Dichters  
 gebruikt voor *verdwynen*.  
 530  
**Kristal**, wat men daer by  
 mag vergelyken. 56. *Gie-*  
*telyk kristal*, voor helder  
 water. 101  
**Kroontjes**, de schepen der ou-  
 den wierden met kroont-  
 jes versierd. 202  
**Krumler-taurn**, in *Norico*.  
 146  
**KUIKENS**, *finken*, *fuchleit*,  
*pulli gallinacei*, afgel. 368  
**Kupido**, by) mag men iets  
 vergelyken. 52  
**Kurjewehre**, *gladius*, afgel.  
 388  
**KWAKKEL**, *coturnix*, afgel.  
 367, 369  
**KWEEKEN** en **VERKWIKKEN**,  
 afgel. 368  
**KWELLEN**, liefst in een droeg-  
 vigen zin te gebruiken,  
*blad.* 192, 227  
**KWIK**, **KWEK**, levendig,  
**KWIKZILVER**, afgel. 368

## L.

- L****ABREN**, lekken. 14  
**Lagthing**, *forum vel iudicium*  
*ordinarium*. 494  
**Lah**, *lage*, *Lex*, wet. 9. 478  
*Landgedicht*, bedenkingen  
 over het). 247. en volg.  
**LANG**, **LENGDE**, **DU LENGTE**.  
 18  
**Langeveht**, *bastia*, afgel. 388  
**Langlinkers** of dubbelde  
 vokalen **EE** en **OO**. 326.  
 onderscheiden in scherpe  
 en zachte. 297, 298  
 Latynen hebben oulings de  
 vokalen verdubbeld.  
 298. en volg.  
**Laugberg**, *locus publicus*, *ubi*  
*iudicia peraguntur*. 494  
**Laun**, (*Goth.*) loon. 332  
**Lauwe**, *tinea*, *piscis*, zeel-  
 te. 7  
 — *lex*, *Fr. Loi*, *Eng.*  
*law*. 9  
**Lauwet**, *Eng. lawyer*, ad-  
 vocaet, **LAUWERSAK**, pleit-  
 zak. ald.  
**LAUWMAEND**, *Januarius*, wet-  
 maend. ald. 10. Huwlijks-  
 maend. 483  
**LEBKOEKEN**, *lefbuden*, afgel-  
 leid. 14  
**Lebubin**, *libban*, (*Fth.*) lievo.  
 497  
**LEDEN**, het meervoud van  
 't oude **LED**, **DU LID**.  
 348  
 Let

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

<i>Leiden by de oeren, by de</i>	<i>spekkare.</i>	<i>blad.</i> 499
Dichters gebr. <i>blad.</i> 554	LID, was oulings LED, waer	
LEIDEN, oulings LEEDEN.	VAD 't meervoud LEDEN.	
327		348
LEIDER, helaes, van LEED.	LIEFKOZEN, en KRUZELEN	
328	onverschillig.	330
Leinwaed, leinwand, lijnwaed.	LIERDICHT, wat 'er toe ver-	
364	eischt wordt.	86
LENGDE, nu LENGTE van	Lieve, Liewe, een eigen	
LANG. 18	naem, <i>Levinus</i> . 12. Be-	
Leuzinmonath, Lentemaend,	teekent zoo veel als min-	
<i>Martius</i> . 27	zaem, <i>amabilis</i> . 497	
Letters, tronjetjes der ge-	LYDELOOS, kwalijk gebruikt.	
dachten. 191		203
Letterverzetting der R zeer	Lijk of Grafheuvels, <i>Hunne-</i>	
gewoon. 13	bedden. 146	
LEUGEN en LOGEN onver-	LYMEN, Dichterlijk gebe-	
schillig. 330	zigt. 538. <i>Iemands</i> ziel	
LEUTEREN, oulings LOTE-	aen zijn keel lymen. 554	
REN. 331	LIJNWAED, gewaed, afgel.	
LEURE, ouling LORE. ald.		363
LEUZE en LOZE onverschil-	LINNEN, LIJNWAED, van 't	
lig. 330	Lat. <i>linum</i> . 343	
Leva of Lewe, zekere Go-	Liouwe, lowe of lewe, ze-	
dinne. 13, 14. Geacht	kere Godinne. 14	
te zijn Godin der Liefde.	LOGEN en LEUGEN, onver-	
497	schillig. 330	
Levesanum of Levaefanum.	Lokken van <i>Simfon</i> , genoemd	
13	bet broeiness zyner kracht.	
LEVEN wordt met de zachte		40
e geschreven. 326, 328	LO-MAEND, louwmaend, heu-	
LEVENDE, onderscheiden van	velmaend. 8	
LEVENDIG. 223	Loy (Fr.) <i>lex</i> . 9	
Levendael, 't huis te Leven-	LOO, LO, <i>locus altus</i> , hoop	
dael of Lievendael. 13	land. 8, 409	
Levyn, <i>Levinus</i> , van 't (Fth.)	Loo, (het) een vorstlijk Lust-	
<i>libbin</i> , <i>amabilis</i> . 497	slot, naemreden. 8	
Leve of loutw, wet, van leg-	LOONEN, wordt met de scher-	
gen, <i>ponere</i> . 485	pe oo geschreven. 329	
Libbin, (Fth.) lieve, <i>amabi-</i>	LOOPEN, met de scherpe oo	
lis. 497	(Goth.) <i>blapan</i> . 532	
LICHT, <i>lux</i> , van lugen,	Loutw, <i>Comitium</i> , <i>Judi-</i>	
	<i>clum</i> .	



# B L A D W Y Z E R

- elium.*                      *blad.* 494  
**L**OUWE, *tinea piscis*, zeel-  
te. 7  
**Loutwe, lex**, (Fr. *loi*,) (Ehg.  
*law*,) de wet. 9, 478. Ook  
de Vroedschap, de Raed.  
II  
**LOUWMAEND**, wanneer de eer-  
ste maend van 't Jaer. 5.  
afleiding dezer benaming.  
7. en volgg. nader onder-  
zoek waerom January  
*louwmaend* genaemd zy.  
473 - 500  
**LOVEN**, wordt met de zachte  
o geschreven. 330  
**Low, lex**, wet. 9  
**Lowe of Lewe**, zekere Go-  
dinne. 14  
**LOZE en LEUZE**, onverschil-  
lig. 330  
**Lugen, logen, spectare, Cer-  
nere**, zien. 499  
**Luisteren**, by de Dichters  
genaemd *de ooren te wee-  
ken*. 49
- M.**
- M**aelyden en Feesten,  
oulings het meest in  
February gevierd. 24, 25  
**Maen**, Zon en Starren wei-  
den dichtkundig aan den  
Hemel. 35. Worden ge-  
zegt *te verschieten*. 524  
**Maenden**, over de bena-  
mingen der beide eerste  
maenden van het Jaer.  
3, 32  
**Maert**, te voren de eerste  
maend van het Jaer. 3. Wan-  
neer veranderd. 5, 6. By  
de Ang. Sax. *Ebedmonath*.  
23. Door Karel den Groo-  
ten *Lenzinmonath* ge-  
noemd. *blad.* 27  
**Magistraten**, wanneer ou-  
lings verkozen. 480.  
en volgg.  
**Make**, by de Engelschen  
uitgesproken *maek*. 317  
**Malus**, (Lat.) beteekent  
lang zijnde iet anders dan  
kort zijnde. 302  
**Managfart**, (Goth.) menig-  
voud, afgel. 382  
**Marmel, bet weeke**) over-  
drachtelyke benaming van  
de zee. 168  
**Maul-wurf, talpa**, een mol.  
389  
**MEENEN**, met de scherpe  
langklinker **ee**, oulinga  
*meinen* 327  
**Meereswogen**, afgel. 376  
**Mey, macermonath**, 27  
**Melitti globuli**, honigballet-  
jes, by de ouden in ge-  
bruik. 29  
**Metapbora**, overdracht. 236  
**MEULEN en MOLEN**, onver-  
schillig. 330  
**Minmedicht**, wat 'er toe ver-  
eischt wordt. 86  
**MIJL**, van 't Latynsche *mile*.  
343  
**MODE**, met de zachte o van  
't Latynsche *modus*. 332  
**Moedtracacht**, naemreden.  
481  
**MOL, talpa**, afgel. 389  
**MOLEN en MEULEN**, onver-  
schillig. 330  
**Monojyllaba**, oulings weinge-  
in onze tael. 309  
**MOOR**,

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

MOOR, 'met onze scherpe oo van 't Latynsche <i>maurus</i> . bladz. 332	ZEE. bladz. 168
MOR-er, <i>Moras</i> , beteekent een groot man. 272	NEUTE EN NOTE onverschil- lig. 330
MOTMOT, (Ysl.) tegenwind. 363	NIMFEN en FAUNEN voegen in het Landgedicht by de ouden wel, by ons kwa- lyk. 247-250
Mouldewarp, (Eng.) een mol, <i>talpa</i> . 389	NOODDRUFT, door Letter- verzetting van DURFT. 17
MURRN met eene u schoon het enkelvoud nu MUUR heeft. 339	NOTE, onverschillig met NEUTE. 330

N.

**N**ANNEN is noemen, waer  
van GENAN, naemge-  
noot. 142  
Naelaraugé, (Ysl.) het oog  
van een naeld. 361  
Najaden en Nymfen voegen  
niet in onze Herderszan-  
gen. 249  
Navolging, (over de) der  
Dichteren. 75-136  
Nederlandsche tael behoeft  
voor geen Europeesche  
te wyken 285. Is gespro-  
ten uit den oud Theuto-  
nischen Stam. 290. Naeuw  
verbonden met het oud A-  
lamannisch, Franktheutsch  
en vooral het Hoogduits.  
291. Is vermaegschapt  
met de Engelsche. 316.  
Was te voren de Vlaem-  
sche. 293  
NEERDUIKEN by de Dichters  
gebruikt voor *verschieten*.  
529  
Neptunus' *weiden*, overdrach-  
lyke benaming van de

O.

**O**wierdt oulings verlengt  
met de *e*, in *groet*, *ge-  
noet*. 314, 317. Eenigen  
tijd ook met *i* in *poirt*,  
*voirt*. 318. en ook met  
de *a*. 330  
Onze zachte *o* kan over-  
gaen in *eu* ald. De oude  
Latynen hebben de *o* ver-  
dubbeld in *voocem* &c.  
399  
Odin, *Odinus*, *Vodanus*, de  
Vader van *Tbor*. 149  
Oer, *uri*, of *urosjen*, zeker  
soort van runderbeesten  
met breede hoornen die  
gebruikt wierden tot drink-  
bekers. 26  
OLIE, met de zachte *o* van  
't Lat. *Oleum*. 332  
Omber en waerbeen komen  
kwalyk by elkander. 198  
OMZOMEN, BEZOMEN. 163  
ONGEZONDEN, *ongezondten*,  
ongezondheden. 18  
Onverhoeds, onverwachts  
ge-

# B L A D W Y Z E R

- gezicht maakt aendoening. 169  
*bladz.* 169
- ONTFERMEN, afgel. 359
- ONTSCHIETEN in zyne veelvuldige gebruiken en be-  
 teekenissen. 512.  
 en volg.
- ONTSPRINGEN voor *verschiet-*  
*ten.* 514
- ONTTODDEREN, lostrekken,  
 afgel. 452
- ONTWASSEN, voor *verkleinen*,  
*verschieten.* 529
- ONTWYKEN voor *verschieten.*  
 528. *Iemand ontwyken is*  
*krachtiger dan wyken van*  
*iemand.* 162
- OO langklinker, is overeen-  
 komstig met der Grieken.  
 Ω. 326. Onze scherpe  
 oo kan overgaen in AU  
 waeruit zy gesproten is.  
 330, 331
- OOGEN wordt met de scher-  
 pe oo geschreven. 329.  
*de oogen smelten aen water,*  
*beter dan aen tranen.* 46
- OOGSTMAEND, met onze scher-  
 pe oo van 't Lat. *Augustus.*  
 332
- OOK, met de scherpe oo,  
 (Goth.) *ruk.* ald.
- OOR, ooren, met onze scher-  
 pe oo, van 't Lat. *Auris.*  
 329, 332 *De ooren te*  
*weeken gezegd voor te*  
*luisteren.* 49
- OOSTERLO, van lo, *locus altus.*  
 8
- OOSTERMAEND, April, van *Ostra.*  
 23
- OP het Graf oedragen. 204
- OPHANGEN in de lucht voor  
*opgetogen zijn.* 536. *Ie-*  
*mand ophangen by de ooren.*  
 557. *Iemands oor aen zijn*  
*harp ophangen, afgekeurd.*  
*bladz.* 556
- Opgehangen volk, dat is volk  
 dat in de boomen hangt  
 of zit. 535
- OPSHIETEN, fraei gebezigd.  
 513
- OPSPOREN, verkeerd gebruikt.  
 222
- OPSPUREN EN OPSPOREN on-  
 verschillig. 330
- ORDENLYK en niet *ordentelyk-*  
 307
- ORS, door Letterverzetting  
 ROS, *equus.* 17
- Ostian, een der oude Berg-  
 schotische Barden. 262. *De*  
*stem van Cona* genoemd.  
 279. Proeve van zyne  
 poëzy. 265 - 280
- Ostarmonath, benaming van  
 April. 27
- Ostra, Easter of Ooster, ze-  
 kere Godinne. 23. De Ve-  
 nus der Duitschers aen  
 wie April was toegehei-  
 ligd. 497
- Ostbin, odin, odinus, de Va-  
 der van Thor. 149
- OUDE nu *oudte*, ouderdom.  
 18
- Overtreffen, (Oud theut.)  
 overtreffen. 493
- Overtreden der Bataviërs,  
 welke waren. 487. Wan-  
 naar verkoren wierden.  
 488. en volg.

OVER

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

OVERMOED verkeerd ge-  
bruikt. *blad.* 222, 223

P.

**PAD**, *Via*, en **PADDE** en  
**PAEL**, afgel. 470

**Paen**, *peen* enz. in deze  
wortel straelt de beteeke-  
nis doer van *drukken* enz.  
ald.

**PAERD**, afgel. 387, 471

**Paecten**, (gietelyke) voor *tra-*  
*nen*. 101. Wat men by  
parels mag vergelyken.

**PAK** en **PALING** afgel. 470,  
471

**Palus** (Lat.) beteekent lang  
zijnde iet anders dan kort  
zijnde. 302

**Paanner**, afgel. 384

**Pandora**, by *Pandore* mag  
men iets vergelyken. 52

**Paradigma**, gelykenis. 237

**Paschen**, het begin des jaers,  
wanneer. 4

**Pekelveld**, overdrachtelyke  
benaming van de Zee. 168

Perfoonsverbeeldingen, (*Pro-*  
*fopopojen*) voegen niet in  
't Landgedicht. 250

**PEUTEREN**, oulings **POTEREN**.  
331

**Pferden**, *excernere*, afgel.  
385

**Pferd**, paerd, *equus*, afgel.  
387

**Pico** (Spaensch) *Mons in co-*  
*num assurgens*, afgel. 378

**PIJL** van 't Latynsche *pila*.  
*blad.* 343

**Pindan**, (AS.) *prohibere*. 384

**PIKKEN**, (Fr.) *piquer*, afgel.  
378

**Pipijn**, verzet den dag der  
algemeene vergadering. 3

**Pitig**, berig, (Theut.) *fruc-*  
*tifer*, vruchtbaer. 387

**Poëter**, wat dit woord betee-  
kene. 76

**POIRT**, by zekere ouden ge-  
schreven voor **POORT**. 318

**POLE**, **POOL**, met de zachte  
o, van 't Lat. *polus*. 332

**POORTE** met de zachte o, van  
't Lat. *porta*. ald.

**POOS** met onze scherpe o,  
van 't Lat. *pausa*. 332

**POOVER** met onze scherpe  
oo, van 't Lat. *pauper*, (Fr.)

*pauvre*. 332

**POTEN**, *pedes*, met de zachte  
o, in onderscheiding van

**FOOTEN**, *plantare*. 330

**Potta**, *putana*, (Ital) hoere,  
afgeleid. 360

**PREUTELN**, oulings **PROTE-**  
**LEN**. 331

**Principes**, by de oude Bata-  
vieren. 487. Wanneer

aengefeld. 488

**Pundiebt**, wat 'er toe ver-  
eischt wordt. 86

**Putain**, (Fr.) *putana* (Ital.)  
hoere, afgel. 360

Q.

**Quaden**, van afkomst  
Saxen, hebben hier  
het schependom in-  
ge-

B L A D W Y Z E R

gevoerd. bladz. 488  
**Quaefen**, quifen, afgel. 369  
**Quafl**, quefle, *scatebra*, afgeleid. 381  
**Qualia**, quatea, *quaquila*, *quisquila*. 369  
**Quachal** fleifch, levend vleefch. 368  
**Quecholder**, (Theut.) jene verboom *queckwur*, kwikzilver. 368  
**Quel**, *animal vivum*, afgeleid van *queck*, *quick*, *vivus*, levendig. 368  
**Quellen**, *scaturire*, afgel. 388  
**Quetcafe**, gedierte, *quidee*, levendvee. 368  
**Quicken**, *erquickar*, *quicken*. verkwikken, koesteren, kweeken. 368  
**Quirl**, *quirlen*. 388  
**Quisquila**, *quiscula*, a fofo. 369  
**Quwic**, *quwee*, *jumentum*. 368

R.

**R** de Letterverzetting der r is zeer gewoon. 17  
**Rabebahr**, *rabber*, een handwagen, een fchiebkarn, afgel. 387  
**Raden** onderscheiden van Vroedfchappen. 486  
**Rabflaeter-taucht**, in *Norico*. 146  
**Ratschemburgi**, zekere Overheden in de middeleeuw. 489

**Raartfcer-taunt**, in *Norico*. bladz. 146  
**Reb-monath**, *Rebmonath*, benaming van *Februarius*. 32  
**Rechtsdagen**, wanneer oudtijds gehouden. 495  
**Redde**, *ribde*, *febris*, koorts. 32  
**REEP**, *oulings REIP*. 327  
**Regeering** wordt op veel plaetfen de wet genoemd, en de vroedfchap, ook de wijsheid. II. Op de mees- te plaetfen in January veranderd. 12  
**Regeeringwijfs** der oude *Batavieren* en wanneer de Regeering van oude tyden af verkozen wierdt. 488. en volg.  
**Regelmaet** (*Analogia*) moet in het fpeilen wel bewaerd worden. 286, 289. Wordt dikwils verworpen door het gebruik. 290, 294  
**Reges**, koningen, by de oude *Batavieren*. 487  
**RENNEN**, *GERONNEN*, *coagulare*, *RENNEN*, *GEREND*, *currere*. 217  
**REUKE**, *oulings ROKE*. 145, 331  
**REUTELLEN**, *oulings*, *ROTELEN*. ald. 381  
**REUZEL**, *oulings*, *ROZEL*. ald. 381  
**Rbeda**, zekere *Godinne*, waarvan *Rebmonath*, *Martius*. 23  
**Ribde**, *redde*, *febris*, koorts. 32  
**RIN-**

## VAN WOORDEN EN ZAKEN.

<b>RINNEN</b> , <i>coagulare</i> en ook <i>currere</i> .	217	<b>Scabini</b> , zekere overheden in de middeleeuw.	489
<b>Rivieren van bonig</b> , van <i>boter</i> .	62	<b>Scalg'er</b> , <i>salgar</i> , beteekent een Jager.	267
<b>ROKE</b> door Dialect-verschil <b>REUKE</b> .	145	<b>SCHAERWACHT</b> .	367
<b>RONDDE</b> , nu rondte van <b>ROND</b> .	18	<b>SCHAETZEN</b> , <i>schrikschoenen</i> of <i>schaverdynen</i> .	31
<b>ROOK</b> , <i>odor</i> , verschillende in uitspraak van <b>ROOK</b> , <i>fumus</i> .	330	<b>SCHALDJAER</b> , <i>schrikkeljaer</i> .	32
<b>ROS</b> , door Letterverzetting van <b>ORS</b> , <i>equus</i> .	17	<b>Scharaguayta</b> , afgel.	367
<b>Ros</b> -schweif, <i>cauda equina</i> &c.	372	<b>Scharloo</b> van <i>io</i> , <i>locus altus</i> .	8
<b>ROZE</b> , met de zachte o, van 't Lat. <i>rosa</i> .	332	<b>Schatten</b> , (inen) <i>leinfader</i> , of <i>Zonnenscherm</i> .	362
<b>RUNNEN</b> , <i>coagulare</i> , <i>stremmen</i> , en ook <i>currere</i> , <i>loopen</i> .	217	<b>SCHAUERDYNEN</b> of <b>SCHUIVERDYNEN</b> , <i>schaetsen</i> .	31

### S.

<b>Sale</b> (Fr.) <i>vilis</i> , <i>impurus</i> , onrein.	30	<b>Schelden</b> van <i>licht</i> en <i>duister- nis</i> , of men zulks aen de Zonne kan toefchryven.	37-39. En of de schemering een scheidsvrouw tuschen licht en duister- nis te noemen zy.	38
<b>Saliers</b> en <b>Quaden</b> , van afkomst Frankén en Saxon, hebben hier te lande het <b>Schependom</b> ingevoerd.	488	<b>Schemering</b> fraei beschreven.	ald.	
<b>SALUWE</b> , <b>ZALUW</b> , (Eng.) <i>sal- low</i> , van 't Frankth. <i>salu</i> .	30	<b>SCHEREN</b> van 't oude <b>SCHER</b> , nu <b>SCHIP</b> .	384. De achter- stenen der schepen wierds oulings met bloemen en wimpels versierd.	201-203
<b>Sarebat</b> & <b>surevat</b> , een oud Hoogd. woord opgehelderd.	364	<b>Schependom</b> , hier te lande van de <b>Saliers</b> en <b>Quaden</b> ingevoerd.	488	
<b>SARREN</b> , afgeleid.	143	<b>SCHEURE</b> , oulings <b>SCHORE</b> .	331	
<b>Satyr</b> s en <b>Boschaimfen</b> voegen niet in onze <b>Herderszangen</b> .	249	<b>SCHIETEN</b> , in zyne veelvul- dige gebruiken en betee- kenissen.	507. en volgg.	
<b>Sautian</b> , <i>bisautian</i> , (Goth.) <i>sanspurcare</i> .	30	<b>Schilderkunst</b> en <b>Dichtkunst</b> zijn zusters.	75	
		<b>ACHIEP</b> , was oulings <b>SCH- PE</b> .		

B. L A D W Y Z E R.

- FE. 348. Men kan een  
 fchip niet vergelyken by  
 een gouden berg. *bl.* 51
- SCHOOL, SCHOLE, met de  
 zachte o, van 't Lat. *schola*. 332
- Schoorl, oulings fchotenloo. 8
- SCHOOT, SCHOOTEN, met de  
 fcherpe oo, (Goth.) fhafts. 329, 332
- Schrapjes of streepjes bo  
 ven de Letters by de ou-  
 de Latynen in gebruik. 300 - 302
- SCHRYDEN, *varicari*, waervan  
 SCHRITSCHOENEN. 32
- SCHRIKKELJAER of *febaldjaer*,  
 naemreden. ald. 31
- SCHRIKKELMAEND, *Februarius*,  
 naemreden. 31
- SCHRIKKEN, SCHRYDEN, uit  
 een fpingen. ald. 31
- SCHRIKSCHORNEN, SCHRIT-  
 SCHORNEN, fchaetsen. ald. 31
- Schwal, turba, afgel. 380
- Schweben, *aere, aquis ferri,*  
*motitare.* 371
- Schweif, *Lacynia, fyrma.* 372
- Schweiffen, herumfchweiffen,  
*vagari*, omzwerfen. 372
- Schwellen, zwellen, *tumere.*  
 afgel. 380
- Schwencfen, fchwingen, afgel.  
 382
- Schwielen, ftriemen, *vibi-*  
*ces*, afgel. 380
- Schwindel, *vertigo*, afgel.  
 383
- Schwingen, fchwencfen, afgel.  
 382
- Scorenloo nu fchoorl, van lo,  
*locus albus.* *blads.* 3
- Sculteti, zekere Overheden  
 in de Middeleeuw. 489
- SRELT, SLYE, *tinea piscis*,  
 (Germ.) *fchley*. 8
- Srel, fol, ful, *sordidus*, on-  
 rein. 30
- Sellemaend, fullemaend, *Fe-*  
*bruarius*, naemreden. 29
- SEULUWEN, SOLUWEN,  
 (Vlaemfch) *maculare*, van  
 fol, *sordidus*. 30
- Sylen, (Ang. Sax.) *Sylian.*  
*computare.* ald. 30
- Simfons hairlokken ge-  
 noemd het broeïnest zy-  
 ner kracht. 40
- Schants, (Goth.) fchoot. 332
- Skendigamonat, *fchaemte-*  
*maend*, benaming van *Ja-*  
*nuary*. 481
- SLEUREN EN SLOREN EN SLEU-  
 VE EN SLOVE onverfchillig.  
 330
- SLEUTEL, oulings SLOTEL,  
 van SLOT. 331
- SLYE, *tinea piscis*, zeelte.  
 7
- SLOOT, *claudibam*, verfchik-  
 lende van SLOOT, *fosfa*. 330
- Smal en kleen worden voor  
*verdwynen.* 348
- SMEDEN van 't oude SMED nu  
*fmit.* 348
- SMELTEN overdrachtelijk ge-  
 bezigd. 141, 142, 192. In  
 zyne veelvuldige beteeke-  
 niffen. 41-49. Voor ver-  
 dwynen. 530. *De oogens*  
*fmelten in tranen, of aen*  
*wa-*

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

- water. *Mad.* 46  
 SMIT was oulings. SMED waer  
 van 't meervoud SMEDEN. 348  
 Sneeuw, der handen, boezem  
 enz. 101. Genomen voor  
 een wit gewaed. 227  
 SNEVEN wordt met zachte z  
 geschreven. 328  
*Sol*, (to) (Eng.) *conspurare*,  
 van *sol*, *sordidus*, onrein.  
 30  
 Sollen, zekere ronde koe-  
 ken. 29  
 Solomonath, (Ang. Sax.) be-  
 naming van *Februarius*.  
 ald.  
 SOLUWEN, SEULUWEN,  
 (Vlaemsch) *maculare*, van  
*sol*, *sordidus*. 30  
 Sonnenwende, zonnebloem,  
 afgel. 383  
 Souiller, (Fr.) *conspurare*. 30  
 SPANNEN, *tendere*, afgel.  
 384  
 SPERNEN, met de seherpe lang-  
 klinker ee, oulings SPEIN.  
 327  
 SPELEN, dichtkundig gebe-  
 zigd. 182-185  
 Spelling, Vertoog over de  
 Spelling der Nederduit-  
 sche tael. 285. en volgg.  
 SPOEN & SPEUREN, onver-  
 schillig. 330  
 SPIEGELEN, overdrachtelijk  
 gebruikt. 182. *Zich spiege-  
 len aen een baek*, afgekeurd.  
 194  
 SPIT, oulings SPET, waervan  
 het meervoud SPETEN. 348  
 1ste DEEL.
- SPLETEN, van 't oude SPLET,  
 nu SPLIT. *bladz.* 348  
 Spoke, by de Engelschen uin-  
 gesproken *spook*. 317  
 SPOREN en SPEUREN, onver-  
 schillig. 330  
 SPORKEL, sprokkelmaend,  
*Februarius*, naemreden.  
 17-22  
 Spreekvorm van een byzon-  
 dere landstreek niet te  
 volgen in de spelling. 287  
 Spreekwoorden met oor-  
 deel te gebruiken. 199  
 SPREUKE, door Dialectver-  
 schil, oulings SPROKE.  
 145, 331  
 SPROKKELEN, byeenschrapsel-  
 len. 20  
 SPROKKELMAEND, *Februarius*,  
 naemreden. 16-22.  
*Spurcalia*, zekere zuiverings-  
 feeste. ald. Dus genoemd  
 na de SPORKEL. 21  
 STAD, oulings STEDE, waer-  
 van 't meervoud STEDEN.  
 348  
 Stahlgewand, *chalybes tunica*.  
 364  
 Status, (M. Goth.) steen.  
 329  
 Starren, zon en maen wei-  
 den, dichtkundig, aen den  
 hemel 35. De starren  
 worden gezegd te *verschie-  
 ten*. 521  
 Starrenveld, waerom de He-  
 mel dus genoemd wordt.  
 35  
 STEDEN van 't oude STEDE,  
 nu STAD. 348  
 Steden en wouden worden  
 Q q ge-



# B L A D W Y Z E R

- gezegd te *verschieten*.  
*bladz. 523*
- STREN, STEIN, Castellum.** 327
- STREKEN**, wordt met zachte  
 r geschreven. 328
- Stijl van 't Hof**, verschilt in  
 de tijdrekening van den  
 gemeenen stijl, of het  
 burgerjaer. 5
- STOREN**, onverschillig met  
**STUREN.** 331
- STORT**, door letterverzet-  
 ting, *STROT, faux.* 17
- STOVEN**, met eene o, schoon  
 het enkelvoud nu *STOOF*  
 is. 339
- Stralen** kwalijk de zonne-  
 paerden toegeschreven.  
 36. Kunnen niet gezegd  
 worden te *weiden.* 37
- Stranden op de lippen.** 539
- Streek**, wat eigenlijk een  
*streek* is. 163
- STROOMEN** wordt met de  
 scherpe oo geschreven.  
 298
- Stroomen van benig, van boter.**  
 92
- Stroomzangen** behoren tot  
 het Landgedicht. 247
- STROT, faux**, door letter-  
 verzetting van **STORT.**  
 17
- Subden, bebedelen, bezoede-  
 len, conspurcare.** 30
- Subt, suat, (Ysl.) imulcerari,**  
 afgel. 380
- Suengan, (AS.) zwacijen,**  
 afgel. 382
- Sul, sol, sel, sordicus, on-  
 rein.** 32
- Sullemaend, sellemaend, Fe-  
 bruaris, naemreden.**  
*bladz. 29*
- Suller, (Ysl.) een gewel,**  
 afgel. 380
- Suobe, (Deensch) zweep.**  
 371
- Surmat & sarebat, oud**  
 Hoogduitsch, opgehel-  
 derd. 364
- Swach, swachtet, bezwyken.**  
 366
- Swellen, (AS.) tumere, af-  
 gel.** 380
- Swetopant, (AS.) tergere,  
 varvera.** 371
- T.
- T**A, T**E**, T**I**, T**O**, T**U**,  
 deze zaedkernen heb-  
 ben een grondbeteekenis  
 van *beffen, strekken.* 141, 450
- TAEI, tenax, lentus, afgel.**  
 454
- TAEK, pensum ens. afgel.**  
 458
- TAEI, lingua, afgel. ald.**  
 Geene Europeesche tael  
 behoeft meer dan vijf klin-  
 kers. 296. Nederlandsche  
 tael behoeft voor geene  
 Europeesche te wyken.  
 285
- Taelkunde** noodzakelijk  
 voor een Dichter. 502
- TAGEN, disceptare, litigare,**  
 afgel. 453
- TAGGE, TANGE, forceps, af-  
 gel.** 455
- Tahmas, (M. Goth.) tecke-  
 nend.** 329
- Tains,*

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

<i>Tamp</i> , (M. Goth.) teen.	klinker ER oulings	TEKEN,
<i>blad.</i> 329	<i>blad.</i> 327	TEKKEN, <i>signum</i> , TEKKENEN, <i>figura</i> , afgel.
TAK, <i>rampus</i> , afgel.	457	458
TAKEL, Diminutiv. van TAER, afgel.	458	TEEN, TIENTJE, <i>vimen</i> , afgel.
TALEN <i>ergens na</i> , afgel.	458	460
TALFMEN, TALMEN, afgel.	459	TEGGEN, TAGGEN, <i>disceptare</i> , afgel.
TAM, afgel.	ald.	TEGGER, <i>numella</i> , afgel.
TAND, afgel.	450	ald.
TANEN, TENEN, <i>irritare</i> .	460	TELLEN, <i>numerare</i> , afgel.
TANGE, <i>forceps</i> , afgel.	453	459
TANGER, <i>acer</i> , en TANGER, <i>alacer</i> , afgel.	453	TEMEN, afgel.
TAP, <i>penis</i> , <i>veru</i> & <i>epistomium</i> & TAPPEN, afgel.	461	TEMMEN, afgel.
TAPEREN, <i>palpitare</i> , <i>spertelen</i> , afgel.	462	<i>Tenda</i> , <i>tenta</i> , <i>tentum</i> , van ODS TENT.
TAR heeft een beteekenis van verhevenheid.	141	451
<i>Taran</i> , <i>Turo</i> , <i>Thor</i> , een Godheid.	149	TENGER, afgel.
TARNEN, TERNEN, afgel.	464	453
TASSCHE, <i>crumena</i> , & TASSEN, <i>acervare</i> , afgel.	ald.	TENT, <i>tabernaculum</i> , afgel.
TATEREN, 't frequentat. van TATEN, afgel.	465	451
<i>Tauri</i> , <i>Taurini</i> , <i>Taurisci</i> &c.	145	TEP, Diminutiv. TEPEL, <i>pillula</i> , afgel.
TAWN, <i>Montes Noricorum</i> .	146	462
<i>Te</i> , de uitgang van zomlinge Adjectiva in <i>te</i> , was oulings in <i>de</i> .	18	TEREN, <i>wryven</i> enz. afgel.
TEDER, <i>teer</i> , <i>tener</i> , afgel.	452	463
TEKKEN, met de scherpe lang-		TERGEN, afgel.
		443
		TERNEN, TORNEN, afgel.
		464
		TERPEN, Verhandeling over de).
		139-152. &c.
		393-412
		Tessanderlo, van <i>lo</i> , <i>locus altus</i> .
		8
		TET, het uiterste der vrouwe borst, afgel.
		465
		TETS, <i>glutinosus</i> , afgel.
		ald.
		TEUGE, ouling TOGE.
		331
		TEUGEL, <i>babena</i> , afgel.
		466
		TEUGEN, afgel.
		ald.
		TEULEN, <i>colere agrum</i> , afgel.
		456
		TEU.

# B L A D W Y Z E R

TEUTEREN, oulings	TOTE-	Moeder van <i>Tbor.</i>	<i>blad.</i>
REN.	<i>blad.</i>		149
<i>Tbeut</i> , <i>Tbeusto</i> , een God-		TIKKEN, afgel.	457
heid der Duitschers	151	TILLE, <i>pons</i> , en TILLEN,	
<i>Tellingen</i> , rechtsdagen.	495	<i>levare</i> , afgel.	459
<i>Tboff</i> , <i>bozf</i> , (Frankth.) hoe-		TIMB, TIMP, afgel.	460
ve.	402	TIN, afgel.	ald.
<i>Tbon</i> , toon, deun.	151	TIP, TIFFEL, <i>papilla</i> , afgel.	462
<i>Tbos</i> , een toren, burgt,		TITTE, <i>mamilla</i> , afgel.	465
kasteel enz.	144	TOB, DOL, TOL, <i>turbo</i> , af-	
<i>Tbor</i> , <i>Tbuuro</i> , <i>Taran</i> , een		gel.	462
Godheid.	149	TOBBE, <i>labrum</i> , afgel.	452
<i>Tboidun</i> , <i>tonitru</i> , van <i>Tbor</i> ,		TOBBEN, TOPPEN, <i>insanire</i> ,	
afgel.	150	<i>furere</i> , afgel.	463
<i>Tbomonath</i> , <i>Martius</i> , afgel.	151	TODDEREN, TUIJEREN, <i>nec-</i>	
<i>Tboremonath</i> , <i>Zonnemaend</i> ,		<i>tere</i> , afgel.	452
<i>January</i> .	482	TOE, <i>ad &amp; usque &amp; TOEVEN</i> ,	
<i>Tbos</i> 'sdag, <i>thor</i> nedag, DON-		<i>morari</i> , afgel.	452
REDAG, donnerdag.	150	TOGEN; <i>trahere</i> , afgel.	453
<i>Tborphyeiler</i> , dorpel	145	TOGEL, TEUGEL, <i>babena</i> , af-	
<i>Tbrow</i> , (Eng.) <i>projicere</i> , van		gel.	466
't Ang.-Sax <i>trawum</i> , <i>tor-</i>		TOKKEN, TOKKELN, afgel.	457
<i>quere</i> , draeijen.	411	TOL, <i>turbo</i> , afgel.	462
<i>Tburingers</i> , naemreden.	151	TOMIG, <i>otiosus</i> , <i>vacans</i> .	459
<i>Tburn</i> , tozn, hunnebedden.	146	TON, afgel.	461
<i>Tbursday</i> , (Eng.) <i>thurs</i> sdag,		Tongherloo, van <i>lo</i> , <i>locus al-</i>	
(Ang-Sax) donnerdag.	150	<i>tus</i> .	8
TIENTJE, <i>vimen</i> , afgeleid.	459	TOOGEN, <i>monstrare</i> , <i>ostende-</i>	
TIGTEN, <i>accusare</i> , afgeleid.	453	<i>re</i> als ook TOOGEN, TOO-	
TIJD, <i>tempus</i> , afgel.	455	JEN, <i>ornare</i> , afgeleid.	454, 455
TYDE, TYE, GETY; <i>fluxus</i>		TOOM en TOMEN, afgel.	459
& <i>refluxus</i> , afgel.	455	TOON, DEUN, <i>tonus</i> , met de	
TYDEN, TYEN, en TYGEN,		zachte o. 332. afgeleid.	151, 461
<i>tenere</i> . en TYGEN, TOO-		TOONEN, <i>ostendere</i> , afgel.	ald.
GEN, <i>indicare</i> , afgel. ald.		TOORN,	
<i>Tys</i> , eene Godinne, de			

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

TOORN, afgel. <i>bladz.</i>	142,	vaert.	<i>bladz.</i>	152
	464	Tref, (Keltisch)	<i>oppidum</i>	
TOP EN TOPPEN, afgel.	462	stad.		397
TOR, TORRE, TOREN, <i>tur-</i>		Treffen, dreyhen, drapphen,		
<i>ris</i> , afgel.	142, 464	(oud theut.)		403
Tort, een burgt, kasteel.		TREFFEN, <i>tangere</i> , behoort		
142, 144. De poort van		tot het zaaklijk deel <i>tref.</i>		
een stad, van een huis.				411
144, 145. Ook een berg,		Treiben, <i>agere</i> , <i>pellere</i> , dry-		
een heuvel.	145, 146.	ven.		ald.
Toringi, Thuringers, <i>Mon-</i>		Trefoor, met onze scherpe oo,		
<i>tani</i> .	146	van 't Lat. <i>thesaurus</i> .		332
Torn, thurn, hunnebedden.		Treurspel, wat 'er toe ver-		
	146	eischt wordt.		86
TORNEN, afgel.	464	Triban, of driwan, (Frankth.)		
Topp, DORP, <i>pagus</i> , <i>villa</i> .		<i>agere</i> , dryven.		411
	147	Trieffen, <i>stillare</i> , druipen.		ald.
TORPEN, TERPEN, heuvel-		Trieuwjen, (Landfr.) <i>premo-</i>		
tjes van aerde.	140	<i>re</i> .		ald.
TORS, door letterverzet-		TRIPPELEN, behoort tot het		
ting, TROS.	17	zakelijk deel <i>tref.</i>		ald.
TORSSSEN, afgel.	464	Trogabere, (Ysl.) mestbaer,		
TORT, TORTS, door letter-		afgel.		386
verzetting, TROTS.	142	Trosetjes <i>dér</i> <i>gedachten</i> .		
TORTEN, tort aendoen, afgel.				101
	143	TROS, door Letterverzetting,		
TOTTEREN, afgel.	465	van TORS.		17
TOUW, afgel.	466	TROTS, TROTSSEN, TROTSEE-		
Tower, (Eng.) een burgt,		REN, afgel.		142
en town een stad.	142	Trouwen met den aenvang		
Trage, tragebahr, tragber,		van 't jaer was oulings in		
draegbaer, afgel.	386	gebruik.		481
Tranen, <i>gietelyke paerlen</i> .		Truoban, (Frankth.) <i>turbare</i> .		411
101. De Goden geen tran-				
nen toetschryven.	195.	TSARREN, afgel.		143
De oogen smelten in tranen		TUCHT, TUCHTIG, afgel.		
of aen water.	46			454
TRAPPEN, behoort tot het		TUELEN, afgel.		466
zaaklijk deel <i>tref.</i>	411	TUEVEN, TOEVEN, <i>morari</i> ,		
TRATSEN, (Vlaemsch) trot-		afgel.		452
fen.	143	TUIGEN, GETUIGEN, afg.		457
TRECHT, <i>trajectum</i> , over-				

# B L A D W Y Z E R

TUIJER, <i>series</i> , en TUIJER, <i>mus.</i>	bladz. 317
Touw.	bladz. 455
TUIJEREN, <i>nestere</i> , afgel.	452
TUIJEREN, of TUILEN,	
TUILEN, <i>vincere pecora in pascuis.</i>	456
TUIL, TUILTIJEN, <i>sertum</i> , afgel.	ald.
TUIL, <i>agricultura</i> , en TUILEN, <i>colere agrum</i> , afgel.	ald.
TUILEN, <i>lascivire</i> en TUILEN ZIJN TUIL, afgel.	ald.
TUIMEN, TUIMELEN, <i>volvete</i> , afgel.	457, 460
TUIN, een omtrek.	455
TUITE, TOTE, <i>titulus, apex</i> , afgel.	457, 465
TUKKEN, afgel.	457
TUR, een burgt, slot, of kasteel.	142, 144
Turo, Taran, Thor, een Godheid.	149
Turinum, Caput Pedemon-til.	146
Turpha, (Noormannisch) <i>tecp. touf</i> , dorp, hoeve.	402
TUSSCHEN, afgel.	464
TWYFELËN, toegeschreven aan de tong der weegschael.	540
TWIJG, <i>ramus, virga</i> , afgel.	466
U.	
U wierdt oulings met <i>U</i> verlengd.	312, 318
UITHREMSCH VAN REEM, <i>de</i>	
Uitspraak van deze of geene landstreek niet te volgen in de spelling.	287
Uitbreid, (AS.) <i>imbreenti</i> , <i>imbern</i> , (Theut.) onvruchtbaer.	387
Uitscheld, <i>liber ab imiticitia.</i>	362.
Ungenuttet, <i>witterung</i> , afgel.	363
Uitertwebane, onderweven; <i>subtexta.</i>	371
Uptalboom.	491
Uri, oer of urosfen, zeker soort van runderbeesten met breede hoornen, welke gebruikt wierden voor drinkbekers.	26
Urpheda, oorvede, afgel.	362
Urbagan, (Goth.) uitvegen; afgel.	377
V.	
Vaben, <i>haben, uben</i> , (Theut.)	370
VADER, <i>pater</i> , VADERSMOORD, <i>fadernagt</i> , &c. afgel.	360
VAENDEL, VAENDRIG, afgel.	384
VAERZE, <i>juvenca</i> , deftiger in onze tale dan KOER.	60
Vaga, (Ysl.) <i>vebor &amp; vabor</i> .	375
Vaga, (Ysl.) <i>audeo</i> , wagen; afgel.	377
Vagga, (Ysl.) een wieg, afgel.	375
Va4	

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

Waght, (Goth.) <i>agiturus</i> , be- wogen, afgel. <i>blad.</i> 374	VAREN, vrezén, afgeleid. <i>blad.</i> 385
Wagla auga, (Ysl.) een wolk in de oogen. 375	Warkwa, faratw, (Theut.) verwe, afgel. 386
Wagn, (Ysl.) wagen, afgel. 374	Waron, fact, (Theut.) hin- derlagen, gevaer, afgel. ald.
Wagner, (Fr.) <i>fluctus</i> , de gol- ven, afgel. 376	Warpa, (Ysl.) ik werpe. 389
Watan, (Goth.) waeljen, af- gel. 360	Wartla, (Ysl.) <i>negociatio</i> . ald.
Waip, (Goth.) kroon, <i>dia-</i> <i>dema</i> . 371	Wartre, (Ysl.) <i>custodia</i> . 390
Wairpan, (Goth.) werpen. 388	VAT, <i>vas</i> , afgel. 380
Waka, (AS.) waken, bakta, de wacht houden, bewa- ren, bakau, (Goth.) wa- ken, <i>baktis</i> , de wacht, bakgan, wakken, <i>usbak-</i> <i>gan</i> , opwekken. 367	Water, <i>pater</i> , afgel. 360
Wakna, (Ysl.) ontwaken. 368	Watsbete, (Ysl.) waterbaer, afgel. 386
VAL, VALLEN, <i>cadere</i> , af- gel. 382	VECHTEN, <i>pugnare</i> , afgel. 362
Walgan, (Goth.) <i>eligeris</i> , af- gel. 379	VEDE, vyandschap, afgel. ald.
Wallerer-taurn, in <i>Nerico</i> . 146	VEDER, afgel. 365
Walgan, (Goth.) wentelen, afgel. 382	Wedr, <i>beduz</i> , (Ysl.) een ran, afgel. 360
Wande, (Ysl.) <i>mor</i> , <i>confue-</i> <i>tudo</i> , afgel. 379	Wedur, (Ysl.) lucht, weder, 362
Wandgan, (Goth.) wenden, <i>vertere</i> , afgel. 383	VEE, <i>pecus</i> , afgel. 358
VANE, hy de ouden voor VAN. 309	VEEG, <i>morti propinquus</i> . 236.
VANGEN, <i>capere</i> , afgel. 380	veulings VRIE. 327
Warda, (Ysl.) <i>specula</i> , een wacht-toren. 390	VEEM, <i>oulings VEIM</i> . ald.
Wardgan, (Goth.) <i>custodire</i> , afgel. ald.	VEER, <i>trajectus</i> , afgel. 385
Wardgallid, (Ysl.) <i>custodia</i> . ald.	Weg, (Ysl.) <i>negocior</i> . 389
VAREN, <i>proficisci</i> , afgeleid.	Wegj (Ysl.) <i>interficio</i> , afgel. 376
	Wegande, (Ysl.) <i>Victor</i> , <i>bo-</i> <i>micida</i> , afgel. 376
	VEGEN, <i>purgare</i> , afgel. 377
	Wegos, (Goth.) <i>fluctus</i> , de golven, afgel. 376
	Wegs, (Goth.) beweging, afgel. 374
	Wegut, (Ysl.) <i>iter</i> , <i>via</i> , weg, afgel. ald.
	Q q 4 <span style="float: right;">Wetke</span>

B L A D W Y Z E R.

- Deiklefte**, (Ysl.) verzwakkin-  
 ge. *blad.* 366  
**Wek**, (Ysl.) wekken. 367  
**Veld**, *bet blaauwe, bet zout-  
 te veld, bet water-veld,  
 bet pekerveld, overdrachte-  
 lyke benamingen van de  
 Zee.* 168  
**Veld-Godesfen** voegen niet  
 in onze Herderszangen. 249  
**Welle, belte**, (Ysl.) *coquo,*  
*ferveo,* 380  
**Wellinge**, (Ysl.) *puls fervida,*  
*costa,* afgel. ald.  
**Welle**, (Ysl.) *volvo,* afgel. 382  
**Wende**, (Ysl.) wenden, *ver-  
 tere,* afgel. 383  
**Wengan**, (Goth.) *gabengan,*  
*putare, existimare.* 379  
**Wenlo** van lo, *locus altus.* 8  
**Venus**, men mag wel iets  
 vergelyken by Venus. 52  
**Wepan**, (Goth.) wapenen,  
 afgel. 370  
**Wer**, (Ysl.) *defendo,* afgel. 388  
**VERBREUREN**, oulings **VERBO-  
 REN.** 331  
**Verbitje**, (Barb.-Lat.) af-  
 gel. 389  
**VERBOND**, **VERBINDTENIS**,  
 afgel. 384  
**VERBREIDEN**, oulings **VER-  
 BREEDEN.** 327  
**VERDROET**, by de ouden voor  
**VERDROOT.** 314  
**Verdubbeling** van klinkere  
 by de oude Latynen in  
 gebruik. 298 en volgg.  
 by ons oudtijds niet. *blad.* 309. en volgg.  
**VERDWINEN** voor **verschieten.**  
 529  
**VERFLAEUWEN**, in 't **verschie-  
 tet** voor **verschieten.** 527  
*Vergelyken*, waer by men  
 een zaak al of niet kan  
 vergelyken. 51. en volgg.  
**Vergelyking** der oude en  
 nieuwe tael bevordert de  
 spelkunde. 289  
**VERHANGEN** *zich aen iets,*  
 dichterlijk gebezigd. 549  
**VERKLENNEN**, met de scher-  
 pe langlinker **EE**, oulings  
**VERKLEINEN.** 327  
**VERLEDEN**, wordt met de  
 zachte **E** geschreven. 328  
**Verloop** onzer tael aenge-  
 wezen. 292  
*Verloren maendag* is *verloof-  
 maendag.* 498  
**VEROVEKEN** *bet hart,* Dich-  
 terlijk gebezigd. 553  
*Verpire*, (Lat.-Barb.) afgel. 389  
**VERSCIETEN** in den zin van  
*stromen.* 511. Voor *op-  
 springen.* 514. In zyne  
 veelvuldige gebruiken en  
 beteekenissen. 515.  
 en volgg.  
*Verscbijnmaendag* is *konings-  
 maendag.* 13  
**VERSPREIDEN**, oulings **VER-  
 SPREEDEN.** 327  
**VERSTERYEN**, *eigenaerdig*  
 gebruikt, 519  
**VERWANDELEN**, *veranderen,*  
 afgel. 383  
**VER-**

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

VERWANDEREN	zijn verw.	Billibyr, (Ysl.) wilddier;
	bladz. 518	billibrab, wildbraed, af-
VERWARREN, VERWERREN,		gel. bladz. 379
turbare, confundere, afgel.	388	Billmant, (Goth.) desiderare,
		cupere, afgel. 381
VERWE, tinctura, afgel.	386	Bindan; bindoan, (Goth.)
VERWELKEN, verslensen, af-		volvere, involvere, afgel.
gel.	366	383
VERWEREN, defendere, afgel.	388	VINDEN, VONDLING, afgel.
		384
Verwarren, verwarren, tur-		Bindat, (Ysl.) wind; bind,
bare, confundere, afgel. ald.		auge. venster; bindhans,
VERZINKEN in't verschiep voor		weerhaen, afgel. 361
verschiepen.	526	VINGER, digitus, van VAN-
Better, Oom van Vaderszy-		GEN. 380
de, afgel.	360	Binka, (Ysl.) circum roto.
VEULEN EN VOLEN, onver-		382
schillig. 330. afgel.	383	Bintrus, (Goth.) winter,
Vieh, vee, pecus.	358	byems, afgel. 361
Vigan, (Goth.) bellum gere-		Bippa, (Ysl) overspingen,
re, afgel.	376	afgel. 373
Vigs, (Goth.) iter, weg,		Dipur, (Ysl.) barnabipur;
afgel.	374	poppegoed, afgel. 373
Vipand, afgel.	377	VISCH, piscis, afgel. 359
Vyanden is een woord dat in		Vischerszangen behoren tot
verzen niet wel vloeit. 198		het Landgedicht. 247. Uit
Vpder, (Ysl.) salix, een		Sanazarius. 561-571
wilgenboom.	365	Vlaemsche tael oulings de
Vug, (Ysl.) homicidium, af-		algemeene Nederlandsche
gel.	376	tael. 292
Vph, bepkte, (Ysl.) verzwak-		VLAGGE, afgel. 365
ke.	366	VLEESCH OF VLEISCH, met de
VYVER, vivarium, afgel.	358	Diph. EE of EI. 327
Vdkt, (Ysl.) pondus, gewicht,		VLEUGEL, oulings VLOGEL.
afgel.	375	331
Vil, (Ysl.) volo, bild, volun-		VLIBERGEN, VLIETERPEN,
tas, vilva, inwilgen, af-		146, 147, 394, 408
gel.	381	VLOELEN, den honig toege-
Vigan, (Goth.) willen, af-		schreven. 61. Golven en
gel. ald.		vlazien der kleederen.
Vula, (Ysl.) dwalinge, afgel.		178
379		VLOO, pulex, afgel. 366
		Q 9 5 VLUCH-



# B L A D W Y Z E R

- VLOCHTEN**, het land toege-  
 schreven. *blad.* 175  
**VLIEDEN**, afgel. 366  
**Woben, haben, aben**, (Theut.)  
 370  
**Vocalen**, zie klinkers.  
**Wat**, (Ysl.) gewaad, *pannus*.  
 363  
**Wodanus**, of *Wodanus, Wo-*  
*den*, de vader van *Thor*.  
 149  
**VOEDEN**, **VOEDZEL**, **VOED-**  
**STER**, afgel. 359  
**VOERTUIG**, **VOERMAN**, enz.  
 afgel. 385  
**Wagt**, (Ysl.) afgel. 375  
**VOGEL**, afgel. 359  
**Wagt**, (Ysl.) *fretum*, zee-  
 engte, afgel. 376  
**Weijs**, (Fr.) weg, afgel.  
 374  
**VOIRT**, by zekere ouden  
**VOORWOORT**. 318  
**Wot**, bal, (Ysl.) *electio*, af-  
 gel. 379  
**VOLEN** en **VEULEN**, onver-  
 schillig. 330  
**Wolg**, (Ysl.) een wolk, af-  
 gel. 375  
**VOLOEN**, *sequi*, afgel. 382  
**Wout**, (Ysl.) wervelbeen,  
 afgel. 382  
**Wopn**, (Ysl.) wapen, bopn-  
 haar, wapendrager. 370  
**Wopra**, (Ysl.) *vibro*. 373  
**VOREN**, *fulcus*, afgel. 385  
**VORST**, *gelu*, door letter-  
 verzetting, van **VROST**.  
 17  
**VOUWEN**, *plicare*, afgel.  
 382  
**VRACHT**, *veergeld*, afgel. 385  
**Vrezen voor iemand**, onder-  
 scheiden van *iemand vre-*  
*zen*. *blad.* 218  
**VROED**, wijs, verstandig.  
 II  
**VROEDSCHAP**, van **VROED**,  
*sapiens*, een benaming van  
 de Regeering. ald. On-  
 derscheiden van *Raden*.  
 486  
**Woonst**, van *lo*, *locus al-*  
*tus*. 8  
**VROFT**, door letterverzet-  
 ting, **VORST**, *gelu*. 17  
**VRUCHTEN**, **VURCHTEN**, *ti-*  
*mere*, afgel. 386  
 W.  
**W**  
**W****aath**, (AS.) *peregrinus*,  
 afgel. 381  
**Waaloo**, van *lo*, *locus al-*  
*tus*. 8  
**Wabo**, (Theut.) *favus*, ho-  
 nigrate. 371  
**Wac**, *ware*, (AS) zwak 366  
**Wachten**, waken & wethen,  
 wekken, onderscheiden,  
 367  
**Wacholder**, jeneverboom.  
 368  
**Wachs**, *wichse*, gewichset. 367  
**Wachtel**, *coturnix*, afgel.  
 367  
**Warian**, *waecean*, (AS) wa-  
 ken. ald.  
**Wacteln**, waggelen. 382  
**Wacrol**, *waccere*, (AS) wak-  
 ker. 367  
**Waska**, (Lat.-Barb.) *cum-*  
*lus*, afgel. ald.  
**WADE**, verwantschap met  
 het

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

- het Lat. *vadum*. *blad.* 342  
**W**abel, een schort. 365  
**W**addle, (Eng.) kwispel-  
 staerten. 365  
**W**adtjend, een jaerkleed,  
*Waspenda*. *blad.* 365  
**W**aebbe, (AS.) webbe, *tex-*  
*tura*. 371  
**W**aeda, weda, (AS.) ge-  
 waed, *vestitus*. 363  
**W**aegen, dragen, voeren,  
 afgel. 374  
**W**aegen, (AS.) een wagen,  
*currus*, afgel. 375  
**W**aeyen, (AS.) ludere, afgel.  
 377  
**W**aegfaran, (AS.) *iter face-*  
*re*, afgel. 374  
**W**aegn:disht, (AS.) wagen-  
 dissel, waegscaala, weeg-  
 schael, afgel. 375  
**W**aechnel, *Diminutiv.* van wa-  
 gen, *currus*. ald. 360  
**W**AEIJEN, afgel. 360  
**W**aellisch land, *peregrina ter-*  
*ra*, afgel. 381  
**W**AEN, verwantschapt met  
 het Lat. *vanus*. 343  
**W**aenere, (AS.) wagnaer,  
 voerman, afgel. 375  
**W**aenesoiff, (AS.) de beer,  
 of 't zevenster, de wagen.  
 ald. 379  
**W**aepen, waepnian, (AS.)  
 wapenen 370  
**W**AER, verwantschapt met  
 het Lat. *verus*. 343  
**W**ær, (AS.) vyver, *viva-*  
*rium*, afgel. 358  
**W**aer, (AS.) *bellum*, oorlog.  
 388  
**W**AERDBORG, afgel. 390  
**W**AERDE, *pretium*, afgel. 389  
**W**aernian, (AS.) *caetero, mo-*  
*nero*. *blad.* 390  
**W**aerterin, afgel. ald.  
**W**æere, (AS.) waekzaam-  
 heid. 367  
**W**æere, (AS.) wasch, waep-  
 tealf, waschzalf, waer-  
 teed, (AS.) schrijftafel,  
 afgel. 365  
**W**affen, wapen. 379  
**W**ag, (Alemann.) *mare*, af-  
 gel. 376  
**W**aga, (Barb.-Lat.) *men-*su-**  
*ra specias*, en *Wagaria*,  
*mensura jus*. 378  
**W**age, waegen, wiegen, *tru-*  
*tinare*, afgel. 375  
**W**AGEN, *qudere*, afgel. 377  
**W**AGENDISSEL, afgel. 374  
**W**AGGELLEN, afgel. 382  
**W**aguan, (AS.) bewegen &c.  
 afgel. 374  
**W**agun, (Theut.) een wieg,  
 afgel. 375  
**W**ahel, wahl, wehlen; *optio*,  
*optare*, afgel. 379  
**W**ahen, wehen, bewegen,  
*movere*. 369  
**W**ahl, *peregrinus*, afgel. 381  
**W**ahn, samengetrokken uit  
 wagen, *currus*. 375  
**W**ahn, wachnen, wanen.  
*opinari*, afgel. 379  
**W**ahre, *merces*. 389  
**W**ahren, bewahren, *custodi-*  
*re*. 390  
**W**ahrt, wahtono, de wacht. 367  
**W**aibel, reizende bode, be-  
 delle, afgel. 372  
**W**AL, verwantschapt met het  
 Lat. *vallis*. 343  
**W**alh-huuse, (AS.) wallnus-  
 se, welschenusse, walnoten,  
 af.



VAN WOORDEN EN ZAKEN.

- lucht. *bladz.* 362  
 WEDER, *afgel.* 363  
 WEDUWE, verwantschap met het Lat. *vidua.* 343  
 WEEGSCHAEL, *bilanz*, *afgel.* 375  
 WEEK, *mollis*, met de scherpe lange E. 330. In de Friesche dialect *wiek.* 334  
 Weeken de ooren, by de dichters gezegd voor te *luisteren.* 49  
 WEÊR, in een twederlei beteekenis. 231  
 Weergalmen op het geroep, beter dan van het geroep. 231  
 WEG, AS. *weg*, *waeg*, *iter*, *via*, *afgel.* 374  
 Weg, (Theut.) *bonus.* 377  
 WEGEN, *movere*, en WEGEN, *trutinare*, *afgel.* 374 en 375  
 Wegern, *wiegern*, *negare*, *afgeleid.* 376  
 Wehadint of wehadint, *afgel.* 362  
 Wehen, waeijen en bewegen, *afgel.* 363  
 Wehr, in de rivieren, *afgel.* 389  
 Wehre, geweer, *arma*, *wehre*, *defendere*, *wehrgehaende*, *baldeus*, *wehrman*, *gewehrman*, *Auctor.* 388, 390  
 Weich, week, *weidmütig*; *weekmoedig*, *afgel.* 366  
 Weichen, wyken, *afgel.* ald.  
 Weide, weidicht een wilgenboom. 365  
 WEIDE, *pascua*, *afgel.* 359.  
 De weide der Zonnepaerden ligt in Hesperye. 36  
 Weiden van Neptuin, overdrachtelyke benaming van de Zee. 168. Starren, zon en maen weiden dichtkundig aen den hemel *bladz.* 35  
 Weiffen, zwerven, *vagari*, 372  
 Weyf, *weyovium*, *zwervend*, *vee.* ald.  
 WEIGEREN, *negare*, *afgel.* 376  
 Weyhe, wouw of kiekendief, *afgel.* 377  
 Weier, vyver, *vivarium*, *afgel.* 358  
 WEINIG, *oufings* WEERNIG. 327  
 WEKKEN, verwantschap met het Lat. *vocare.* 343  
 Weich, wdf, week, slap, waer van VERWELKEN. 366  
 Weibbaum, de as, *afgel.* 382  
 Welle, de nave of velge, *afgel.* ald.  
 WELLE, WELLINGEN, AS. *welle*, *afgel.* 381  
 WELLEN, OPWELLEN, *furere*, *afgel.* 380  
 Welschenusse, walnoten, *afgel.* 381  
 Welzen, wentelen, *afgel.* 382  
 WENDEN, (AS. *wendan*), *vertere*, *afgel.* 383  
 Wene, (AS.) waen, wenen, waden, *opinari.* 379  
 WENTELN, WENTELTRAPPEN, WENTELSTEENEN, *afgel.* 383  
 Weofan, (AS.) wewen, *texere*,

B L A D W Y Z E R

*zerd.* *blad.* 371  
**Werpen**, (AS.) werpen. 389  
**Weran**, (AS.) verweeren, afgel. 388  
**Were**, *guere*, *gere*, (Theut.) *arma*, *bellum*, *sedition*. 388  
**Wereld**, wat anders dan *aetd* klobt. 221  
**WEREN**, GEWEER, afgel. 388  
**Werffen**, werpen; *patere*, *torcite*, *flamen*; &c. 383  
**Wering**; (AS.) *agger*, afgel. 388  
**WERPEN**. 389  
**Werren**, wirren, verwirren, *turbare*, *confundere*, afgel. 388  
**Werty**, *pretium*. waarde. 389  
**WERVEL**, WERVELWIND, *turbo*, *vertigo*, afgel. 388  
**Wester**, de weide der zonne ligt in 't westen. 36  
**Westerloo**, van *lo*; *locus altus*. 8  
**WET**, oulings wit, *lex*, van **WETEN**, *scire*, *peritum esse*. II. Waerom de regeering de *Wet* genoemd wordt. II, 486  
**Wet** en *buwelijk* wordt door een woord uitgedrukt. 479  
**Wetter**, gewitter, ingewitter, afgel. 363  
**Wbarl**, *wbori*, (Eng.) wer-  
 vel. 388  
**Wbeel**, (Eng.) wiel, *rota*, afgel. 382  
**Wiccan**, (AS) wickan, wag-  
 gelen. 382  
**Widig**, (AS.) een wilgen-  
 genboom. *blad.* 382  
**Widour**, *wedur*, (AS.) lucht. 362  
**Wid**, *bellum*. 377  
**Wieder**, een fam, afgel. 360  
**Wieg**, *cuna*, afgel. 375  
**Wiegen**, *trutinare*, & *wiegen*-  
 pferd, hobbelpaerd, af-  
 gel. 376  
**WIKKEN**, afgel. 367  
**WIEL**, *rota*, afgel. 382  
**Wig**, *bellum*, *wiger*, *wiga*,  
*beros*, *wigian*, *pugnare*,  
*wighus*, *wigsteat*, *propug-*  
*naculum*, &c. 376, 377  
**Wigt**, (AS.) gewicht, *pon-*  
*du*, afgel. 375  
**WYDDE**, DE WYDTE, van  
 WIJD. 18  
**Wing**, (Ysl.) een schip, *na-*  
*vis*, afgel. 376  
**WYKEN**, voor *verschieten*.  
 528. Van iemand wyken,  
 zoo goed niet als iemand  
 ontwyken. 162  
**WIKEN**, *cedere*, onderschei-  
 den van **WEIKEN**, *molliri*.  
 344  
**Wille**, (AS) *torrens*, wpl-  
 lesping, springbron. 381  
**WYN**, van 't Lat. *vinum*.  
 342  
**Wynjteterp**, *wynjteterp*. 147  
**Wbaru**, (AS.) worm, afgel.  
 359  
**Wysheid**, de regeering wordt  
 te Groningen de *wysheid*  
 genoemd. II  
**WYZEN**, verwantschapt met  
 het Lat. *viso*. 343  
**WIKKELEN**, afgel. 382  
**WILD**, (AS.) *ferus*, afgel. 379  
 WIL

VAN  
 WILLE, volk  
 Wille, wil  
 WILLEN, ve  
 het Lat.  
 Willebrouwe  
 bronwel  
 WIMPEL, fl  
 afgel. 3  
 ven der  
 oulings  
 wimpe  
 Wimperu  
 WIn, (C  
 WIndian  
 WIND, e  
 lea,  
 WIndas  
 wint  
 WInd  
 afg  
 WInd  
 WIND  
 WInd  
 WInd  
 te  
 WInd  
 WINT  
 WINT  
 I  
 A  
 WIn  
 W  
 W

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

- WILLE**, *voluntas*, (Goth.)  
*willia*, *willian*, afgeleid.  
*blad.* 379, 381  
**WILLEN**, verwantschap met  
 het Lat. *velle*. 343  
**Willebusus**, *willifled*, (AS.)  
 bronwel, afgel. 381  
**WIMPSEL**, *flammeum nauticum*,  
 afgel. 373. De achterste-  
 ven der schepen wierden  
 oulings met bloemen en  
 wimpels versierd. 201  
**Wimpern**, *palpebrae*. 373  
**Wijn**, (Fth.) *amicus*. 497  
**Wintian**, (AS.) *convivers*.  
 382  
**WIND**, *ventus*, **WINDAS**, *troch-*  
*lea*, afgel. 360, 383  
**Windbaedde**, (AS.) longpijp,  
*windumaer*, echo. 360  
**Winde**, een soort van kruid,  
 afgel. 383  
**Windelnt**, *fascia*, afgel. 384  
**WINDEN**, *volvere*, afgel. 383  
**Windsich-taturn**, in *Notica*.  
 146  
**Windwehen**, *fevus nive repl-*  
*te*. 370  
**Wintfen**, *nifare*. 382  
**WINTER**, *hyems*, afgel. 362  
**WINTERMAEND**, *Januarius*.  
 14, 27. Ook *December* en  
*November*. 14  
**Wipfel**, gipfel, *cacumen arbo-*  
*ris*, afgel. 373  
**Wippfen**, blikoogen, *nifare*.  
 373  
**Wirbel**, wirbelwind, afgel.  
 388  
**WIT**, nu *wet*, *lex*, van  
*weten*, *scire*. 11  
**Wittemon**, een Huwelijksgift.  
 480
- Witern**, donderen, *witte-*  
*ring*, &c. afgel. *bl.* 363  
**Witu**, (Theut.) hout. 365  
**Wodanus**, *Woden*, zekere  
 Godheid. 149  
**WOEN**, by de ouden voor  
**WOON**. 314  
**WOENSDAG**, **WODENSDAG**, van  
*Woden*. 149  
**Woffen**, wapen. 370  
**Wog**, krom, *curvus*, & *woge*,  
*dwaling*, *error*, afgel.  
 378  
**Wogen**, (Theut.) een wieg,  
 afgel. 375  
**Wohnen**, *wonunge*, *habitatione*,  
 afgel. 379  
**Wohn**, *wahn*, samengetrok-  
 ken uit *wagen*, *currus*.  
 375  
**WOLKE**, *nubes*, **AS.** *wols-*  
*cen*, *wolcn*, afgel. 375  
**Wollen**, *willen*, afgel. 382  
**WONEN**, *habitare*, afgel.  
 379. Onverschillig met  
**WEUNEN**. 332  
**WOORD**, met de scherpe oo,  
 Goth. *ward*. 332  
**Woorden** zijn onder elkan-  
 deren verwantschap. 355  
**WORM**, afgel. 359  
**Wouden**, bruin en zwart ge-  
 noemd. 227. Worden  
 gezegt te *verschieuten*. 523  
**Wudumaer**, (AS.) Echo, of  
 boschpraetse. 360  
**Wunian**, (AS.) *wonen*, *ba-*  
*bitare*, afgel. 379  
**Wun wmanoth**, benaming van  
*Mey*. 27  
**Wurm**, worm, afgel. 359  
**Wurtel**, wervel, afgel. 388

B L A D W Y Z E R

**Y** is geen byzonder letterteeken maer een dubbele ii of ij. bl. 319

Z.

**ZALUW**, SALUW, van *sals maculatum*. 30  
**Zang**, dichtertlijk genoemd *gesmolten spraek*. 49  
**ZEE**, overdrachtelyke benamingen van dezelve. 168, 169

**ZEELEN**, *anima; pitcis; sive; loutwe*. 7  
**Zemveressen**, *vixari*, afgeleid. 389

**Zitser**, *bet golvend*) overdrachtelyke benaming van de zee. 168  
**Zilveren bronnen**. 181

**ZINKEN** in 't verschiet, voor verschieten. 525

**ZOLE**, met de zachte o, van 't Lat. *solea*. 332

**Zolla**, (Ital.) een ronde koek of bal. 29

**ZOMER**, onverschillig met

**ZEUMER**, *blads.* 337  
**Zoh**, maen en starren, weiden dichtkundig aen den hemel. 35. Of de zoh gezegd kan worden het licht en duister te scheiden. 37, 39

**Zonnepaerden** kwalijk stralen toegeschreven. 36.  
**Gaen te weide** in het westen. ald.

**Zonnestralen** kwalijk gezegd te weiden aen den hemel. 35

**ZOON**, onverschillig met ZEUN. 331

**Zoon van de rofs**, benaming by de ouden van de E-cho. 276

**ZWABIJEN**, afgel. 382  
**Zwalpend spoor**, overdrachtelyke benaming van de zee. 168

**Zwarte wouden** voor donkere, dichto. 227

**ZWEEPE**. 371  
**ZWELLEN**, *tumere*, afgel. 380

**ZWENKEN**, afgel. 382

**ZWINDLEN**, afgel. 387

B L A D -

# BLADWYZER

## VAN

# SCHRYVEREN.

---

### A.

**A** *As Bruditorum*, aen-  
geh. bl. 16, 28  
*Adamus Bremensis*, aengeh.  
190  
*Aecius*, genoemd. 300  
*Addison, Joseph*) aengeh.  
248. genoemd 90  
**ALKEMADE, Korn. van**) aen-  
geh. 498  
*Almaloveen*, aengeh. 28  
*Alving, Menso*) aengeh. 9,  
11-14, 16, 485, 486  
*Amaltheus, Hieronimus*) aen-  
geh. 74. genoemd 91  
**AMPING, Samuel**) genoemd  
289  
**ANDERSON, J.**) aengeh. 478  
*Annales Egmund,*) aengeh.  
496  
*Andreas, Gudmundus*) ge-  
noemd 357  
**ANSLOO, Reynier**) aengeh.  
103, 104, 520, 539. ge-  
noemd 82, 107  
**ANTONIDES, Job.**) *van der*  
*Goes*, aengeh. 40, 42, 43,  
48, 178, 181, 184, 516, 522,  
523, 526-528, 534, 536-  
538, 540, 551, 552, 554,  
genoemd. 81-83, 91, 94,  
117, 124, 130  
*Apolladorus*, genoemd 80  
2-  
ste DEEL.

*Archilochus*, genoemd bl. 80  
*Aristophanes*, genoemd. 90  
*Aristoteles*, genoemd. 304  
*Arnaud*, aengeh. 263  
*Arngrimus*, aengeh. 494  
*Ausonius*, genoemd. 107  
*Aventinus*, aengeh. 23

### B.

**B** *AKE, Laurens*) aengeh.  
184, 519, 525, 542, 553  
**BALEN, Matthijs**) aengeh.  
496  
*Baluzius*, aengeh. 145  
*Barbolinus*, aengeh. 25  
**BECANUS, Joann. Geropius**)  
genoemd. 31  
**BEDA**, aengeh. 23, 29. ge-  
noemd. 481  
**BEKE, Joannes van der**) aen-  
geh. 312  
**BENINGHA, Eggerik**) aengeh.  
481  
**Benson, Thomas**) aengeh. 28,  
29  
**BERN, Pieter**) de Jonge, ge-  
noemd. 293  
*Bernage, Pict.*) genoemd. 90  
*Bernardus, Ed.*) aengeh. 150  
*Bibliothèque des Sciences*, aen-  
geh. 25  
*Bybel, Staten*) [1637] aen-  
geh. 18, 286, 345, 350, 381  
R r  
By:



B L A D W Y Z E R

- Hydragen, Maendelijfche*) aengeh. bl. 18, 52, 193, 218, 408, 449, 464, 546  
*Blair, genoemd.* 264  
*Boileau, Despreaux* genoemd, 90  
**BOSCH, Bern. de**) aengeh. 522, 542, 552  
**BOXHORN, Marc. Zwaeris** van) aengeh. 16, 25, 143, 146, 486, 488, 496  
*Brand, J. A.*) aengeh. 25  
**BRANDT, Gerard**) aengeh. 81, 99, 530, 547  
**BRANDT, Kaspar**) aengeh. 48  
**BRANDT, Joan.**) aengeh. 556, 557  
*Braunius, Job.*) aengeh. 140  
**BREDERODE, Gerb. Adriaensz**) aengeh. 512, 514, 515, 518, 547  
*Brodeus, genoemd.* 35  
**BROEKHUIZEN, Joan. van**) aengeh. 49, 107, 117-120, 185, 197. genoemd. 81, 82, 87, 92, 93, 98, 99, 107, 124  
*Bruin, van Oosten de*) aengeh. 11  
*Brunings, Christiaan*) aengeh. 202  
**BURMAN, Frans**) aengeh. 4, 305  
*Burman, Kaspar*) aengeh. 4, 5, 12, 291, 321  
*Burmans, Petr.) secundus,* aengeh. 107, 517  
*Busching, aengeh.* 25  
*Cange, Car du Fresne du*) aetti- geh. bl. 10, 30, 146, 362, 365, 367, 451, 475, 496, 499. gen. 359, 375, 389  
*Carbon, Poëme.* 263  
*Casaubonus, Mericus*) aengeh. 316  
**CATS, Jacob**) aengeh. 521. genoemd 95, 289  
*Catullus, aengeh.* 304  
*Cellarius, aengeh.* 13  
*Celsus, aengeh.* 31  
*Chronike van den Stichte van Utrecht ende van Holland* (MSS.), aengeh. 313  
*Chronykje van Alkmaer,* 493  
*Cicero, genoemd.* 81, 96  
*Clauberg, aengeh.* 469  
**CLERCQ, Pieter Le**) genoemd 96. aengeh. 249, 549  
*Clauverius, aengeh.* 13, 145, 475, 496  
*Colerus, genoemd.* 16  
**COLIJN, Claes**) aengeh. 142, 147, 152, 396. genoemd. 290, 291  
*Constansonus, aengeh.* 369  
*Corneille, aengeh.* 45. genoemd. 90, 156  
*Costuymen en Ufantiën der Ste- de Utrecht, aengeh.* 12  
**Crantzius, Albertus**) aengeh. 150  
*Crebillon, genoemd.* 156  
*Critical Dissertation en eds Poems of Ossian.* 264  
*Cuperus, aengeh.* 296  
*Curtius, aengeh.* 202

C.

**Casar, Cajus Julius**) aengeh. 26, 147, 487

D.

**DATHEN, Pieter**) aengeh. 18. genoemd. 293

DEK

N I E U W E  
BYDRAGEN

T O T  
O P B O U W  
D E R

VADERLANDSCHE  
L E T T E R K U N D E.  
E E R S T E D E E L.



T E L E Y D E N,  
By PIETER VANDER EYK,  
M D C C L X I I I.

W. VAN DER  
BYDRA GEN

VAN DER  
L. VAN DER  
DELL.

W. VAN DER  
VAN DER  
M. G. L. I. I.

sengh  
169, 1  
417, 2  
293, 3  
36, 52  
HOYGENE  
geh. 1  
350

Y  
JONG  
3  
Jou  
g  
Jou  
r  
Jf  
JO

VAN SCHRYVEREN.

sengeh. bl. 17, 20, 50, 163,  
169, 170, 193, 195, 204,  
217, 219, 223, 225, 227,  
293, 307, 320. genoemd.  
136, 52, 99, 139, 293  
HUYGENS, (Constaentia) aen-  
geh. 18. genoemd. 91, 289,  
350

I.

Jonas, (Runalph.) aengeh.  
144  
JONCTIJS, (Daniel) aengeh.  
321, 502  
Journal des Sçavans, aen-  
geh. 263  
Journal Etanger, zie Ar-  
naud.  
Isidorus, aengeh. 26  
JUNIUS, (Adrianus.) aengeh.  
9-11, 17, 22, 30, 472, 482,  
496. genoemd. 23, 32-87,  
481  
JUNIUS, (Franciscus) aengeh.  
142, 150, 294, 333, 371.  
genoemd. 357, 360  
Juvenalis, genoemd. 90

K.

KAMHUYZEN, Dirk Ra-  
faëls) genoemd. 359  
KATE, (Lambert ten) aengeh.  
14, 17, 19, 22, 32, 141,  
162, 217, 224, 291, 293,  
294, 297, 298, 322, 324,  
326, 328, 329, 338, 342,  
347, 348, 350, 351, 405,  
411. genoemd. 298, 305,  
313, 331-336, 392, 399.

bl. 450, 491-499, 459  
459-461, 463, 464, 466-  
467, 498  
Keisler, aengeh. 21, 22, 23,  
24, 26, 29, 149, 481, 491  
Keuren van Leyden, aengeh.  
486  
KILIAEN, (Cornelis) aengeh.  
7-10, 14, 15, 17, 18, 30,  
32, 141, 143, 144, 145,  
151, 243, 256, 405, 409,  
411, 451-467, 478. ge-  
noemd. 8, 19, 29, 31,  
139, 140, 293, 333, 350,  
400, 413, 480. genoemd.  
293-295  
KLUIT, (Adriaen) aengeh. 17,  
18, 400  
Kortze, (M. Goutish) aengeh.  
290  
KRAEYHOND, (Evert) aengeh.  
519  
Kramer, (Matth.) aeng. 145  
KRAMER, (de) aengeh. 540.

Kunstgenootschappen

Dulces ante omnia Musar. 60  
In Liefde bloeiende. 289, 322,  
330  
Magna Molimur parvi. 189  
Minima Crescunt. 52  
Nil valentibus arduum. 90,  
289.

L.

LANGE, (Daniel de) aengeh.  
487, 495  
LANGENDIJK, (Pieter) geb. 90  
Rt 3 LEEU

B L A D W Y Z E R

**LEUWEN, Simon van)** aengeh. bl. 149.  
**Leibnitz,** aengeh. 24, 307, 469.  
**LEUMENIUS, Pieter)** aengeh. 322.  
**LIER, Jan van)** aengeh. 146.  
**LYDIUS, Jacobus)** aengeh. 152.  
**Lindenbergius,** aengeh. 145.  
**Lippus, Justus,** aengeh. 28, 538. genoemd. 16, 295, 480.  
**Livius,** genoemd. 298.  
**Lacensis,** aengeh. 362.  
**LONG, Isaac le)** genoemd. 291.  
**Longinus,** aengeh. 531.  
**LOON; Gerard van)** aengeh. 146, 148. genoemd. 291.  
**Lucilius,** genoemd. 80.  
**Lucretius,** aengeh. 59.  
**LULOF, Job.)** aengeh. 62.  
**Lusthof van Reidorica of beschryvinge van de t'zamenkomst der Hollandsche Camerzen enz.** 338.  
**Ludoer, Marten)** aengeh. 269, 373, 374.

M.

**Mabillon,** aengeh. 4.  
**Maccovius,** aeng. 25.  
**Macpherson,** genoemd. 259. en volgg.  
**Macrobius,** aengeh. 3, 31.  
**Magnus, Jobannes)** aengeh. 151.  
**Magnus, Olaus)** aeng. 149, 150.

**Manusius, Aldus)** genoemd. bl. 81.  
**Marcellinus, Ammianus)** aengeh. 388.  
**March, van der)** aeng. 11.  
**Mareschallus, Thomas)** aeng. 151. genoemd. 357.  
**Marino,** genoemd 81.  
**MARR, Jan de)** aeng. 526, 534, 544.  
**Martialis,** genoemd. 91.  
**Martin, P.)** aengeh. 24, 25.  
**MARTINIUS, Franciscus)** aengeh. 148.  
**Matheus, Antonius)** aeng. 4, 5, 12, 152, 312, 476, 490, 491.  
**MEEUS, Adam)** aengeh. 6.  
**MEYER, Lodewijk)** aengeh. 401.  
**Meinders,** aengeh. 21.  
**Mekerebus, Ad)** aeng. 296. genoemd. 304.  
**Menage, Gillis)** aengeh. 29. genoemd. 402.  
**Menander,** genoemd. 80.  
**MERKEN, Leon, Wilhelm. van)** aengeh. 551. genoemd. 90.  
**Mezeray,** aengeh. 367.  
**MIRRIE, Frans van)** aengeh. 4, 5.  
**MYLE, Abr. van der)** aengeh. 16, 28, 400, 403. genoemd. 294.  
**Milton, John)** aengeh. 54, 55, genoemd. 90, 125, 130, 250.  
**Miraeus,** aengeh. 401.  
**MODED, Herman)** aengeh. 6.  
**Moliers,** genoemd. 90.

MOO-

DEKKER  
 geh.  
 noem  
 Dicman  
 479  
 Dionys  
 Diphile  
 Dougl  
 puma  
 48

E

F

G

H

I

VAN SCHRYVEREN.

**DEKKER, Jeremias de)** aengeh. 183, 223, 549. genoemd. 91, 550  
**Dioctannus, B.)** aengeh. 361, 479  
**Diouysius,** genoemd. 304  
**Dipbilus,** genoemd. 80  
**Douglas,** aengeh. 11  
**DUMBAR, Gerard)** aeng. 488, 489. genoemd. 291

E.

**Eckard, Jo. Georg.)** aengeh. 3, 4, 5, 9, 17, 20, 21, 24, 26, 146, 294, 295, 316, 402-404, 411. genoemd. 22, 29, 294  
**Eginhard,** aengeh. 14, 27. genoemd 27  
**Emmius, (Ubbo)** aengeh. 140, 491  
**Engelbusius,** aengeh. 27  
**Ernius,** genoemd. 80, 247  
**Erasmus, (Desiderius)** gen. 480  
**Erbard,** aengeh. 29  
**Euripides,** aengeh. 196. genoemd. 81, 90, 92

F.

**Fabius,** aengeh. 79. genoemd. 304  
**Fabricius,** aengeh. 24  
**FEITAMA, Sybrand)** aengeh. 48, 516-518, 518, 539, 553, 554, 577, zyne beide berym. van Telem. vergeleken 155-244

**Fenelon,** aengeh. 163, 165, 178, 195, 201. genoemd. bi 155, 158, 160, 161, 180, 182, 202, 203  
**Fingal,** an epic Poem. 263  
**Foppens, Joann. Franciscus)** aengeh. 491  
**Fragments of ancient Poetry.** 260  
**Franciscus Wijngaerd,** aengeh. 17, 514  
**Francius,** genoemd. 87  
**Fredegarius,** aengeh. 4  
**Frischius,** genoemd. 28  
**Funccius, (Fab. Nic.)** aengeh. 307.

G.

**GARBEMA, Simon Abber)** aengeh. 140  
**Gebauer, Georg. Christian.)** . 355  
**Gellius,** aengeh. 301  
**Gendtsche geschiedenis,** aengeh. 4.  
**Gesjner,** genoemd 88, 91, 247  
**GHISTELEN, Cornelis van)** aengeh 18  
**Goldastus,** aengeh. 496, 499  
**Glasja Lipsii,** aengeh. 363, 368, 370  
**Goltius, (Hub.)** aengeh. 304  
**Gatbische Euangelien,** aengeh. 360, 363, 367, 371, 374, 379, 389  
**Grande Chronique de France,** aengeh 4  
**Rr 2** **GROOT**

# B L A D W Y Z E R

**ROOT, Hugo de)** aengeh. bl.  
31, 150, 488  
**Groot Geldersch Placaetboek,**  
aengeh. 5  
**Guarini,** genoemd. 81, 91  
**Guischenonius, Sam.)** aengeh.  
389  
**GUTBERLETH, Tobias)** ge-  
noemd. 149

## H.

**HAES, Frans de)** aengeh.  
41  
**HAES, Joan. de)** aengeh. 516,  
518, 521, 529, 532, 538,  
549, 552, 577  
**HALMA, Francois)** aengeh.  
9, 12  
**Haltsaus,** aengeh. 479, 495,  
498, 499  
**Haverkamp, Sig.)** aengeh.  
296, 304  
**HEDA, Willem)** aengeh. 401  
**HENSIVS, Daniel)** genoemd.  
107, 125, 183, 217, 222  
**Helvighus, Andreas)** aengeh.  
148, 368, 385  
**Hemsterhuis,** genoemd. 449  
**Hemmius,** aengeh. 285, 287,  
301, 309  
**Hesodus,** genoemd. 80, 88,  
247  
**Hesychius,** aengeh. 483  
**HEUTER, Pentas de)** aengeh.  
322  
**Heuman,** aengeh. 14, 21, 29,  
483, 485, 498  
**Heronymus,** genoemd. 378  
**HORVE, Matbijs van der)** aen-  
geh. 158, 477

**Hollandische Wijzeer,** aen-  
geh. bl. 25  
**Hollandsch Magazijn,** aen-  
geh. 400  
**Holberg,** genoemd. 90  
**Homerus,** genoemd. 80, 88,  
90, 125, 135, 196, 247  
**HOORT, Pieter Cornelisz.)** aen-  
geh. 45, 48, 49, 100, 117-  
123, 195, 324, 342, 515,  
538; 539, 542, 547. ge-  
noemd 80, 82, 90-94, 98,  
99, 102-104, 124, 125,  
134, 135, 289  
**Hoogduitsche Bybel,** aengeh.  
364, 365, 369, 370  
**Hoogduitsche rymen (MSS.)**  
aengeh. 363  
**HOOGSTRATEN, David van)**  
aengeh. 88, 539, genoemd-  
30, 94, 292, 309, 336  
**HOOGVLIET, Arnold)** aeng.  
40, 43, 53, 57, 58, 177,  
196, 510, 513, 516, 521,  
522, 528, 529, 534, 541-  
542, 547-549, 551, 552-  
555. genoemd. 83, 88, 90,  
92, 249  
**Horatius,** aengeh. 76, 91,  
111, 113-115, 126, 131.  
genoemd. 80, 89, 90, 95,  
112-115, 117, 129, 134  
**Horrebouw,** aengeh. 478  
**Haspinianus,** aengeh. 496  
**HOUWAERT, Joh. Baptista)**  
aengeh. 9, 19  
**HUBERT, Antonis de)** ge-  
noemd 350  
**HUELE, Christ. van)** genoemd  
289  
**Huetius,** genoemd. 40a.  
**HUYDECOPER, Balbozar)** aen-

VAN SCHRYVEREN.

- SCRIVERIUS, Petrus) gen.  
 bl. 404  
 Seneca, aengeh. 26, 109, 535.  
 genoemd. 90, 96  
 Servius, aengeh. 202  
 Shakespeare, genoemd. 90  
 SIX VAN CHANDELIER, Jan)  
 aengeh. 514, 518, 520  
 Skinner, Stefanus) aengeh. 9,  
 28, 30, 367, gen. 358  
 SMIDS, Ludolf) aengeh. 26,  
 146  
 SMITS, Dirk) aengeh. 183.  
 genoemd 91  
 Snorro, aengeh. 478  
 SOET, H.) aengeh. 146  
 Solinus, aengeh. 26  
 SOMEREN, Job van) aengeh.  
 150  
 Somnerus, Gulielmus) aeng.  
 10, 28, 29, 146, 362. ge-  
 noemd. 357  
 Sophocles, gen. 81, 90, 92  
 Speelman, aengeh. 10, 362.  
 genoemd. 389  
 SPIEGEL, Hendr. Laurentz.)  
 aeng. 515, 547. genoemd.  
 81, 125  
 Spraeckonst van Nil volen-  
 tibus arduum (MSS.) aen-  
 geh. 289  
 Stads, Dietericus van) aen-  
 geh. 362, 368. genoemd.  
 359, 360, 373, 375, 377  
 Stadsboek van Groningen  
 (MSS.) 11  
 Statius, aengeh. 58. ge-  
 noemd. 59, 60, 82  
 STEENWIK, Frans van) aen-  
 geh. 223. genoemd. 156  
 Stiernhelmus, aengeh. 10,  
 485, 494  
 STORZ, Melis) aengeh. bl. 2,  
 310, 316, 321, 511. ge-  
 noemd. 133, 200, 221,  
 310, 313  
 Stallius, aengeh. 294  
 Strabo, aengeh. 145, 495  
 Stumpsius, Joann.) aengeh.  
 365, 373  
 Suetonius, aengeb. 378  
 SWANENBURG, Willem van)  
 genoemd. 94  
  
 T.  
 Tacitus, Cornelius) aengeh.  
 14, 15, 388, 395, 401,  
 477, 483, 487, 494. ge-  
 noemd. 16, 99  
 Tasso, Torquato) genoemd.  
 87, 90, 125  
 TATIANUS, aengeh. 402, 411.  
 genoemd, 291, 387  
 Tegenwoordige staet der Ne-  
 derlanden. 486, 493  
 Temora, an ancient epic  
 Poem, 263  
 Terentius, genoemd. 80  
 Teutobista, of Duitshlen-  
 der, aengeh. 400  
 Thaboritâ, aengeh. 26  
 Theocritus, genoemd. 80, 81,  
 91, 247  
 Thomas, Broeder) Natuer-  
 kunde MS. aengeh. 309,  
 312. genoemd. 290, 291  
 Tibullus, aengeh. 178. ge-  
 noemd. 81  
 Touches, des) genoemd. 90  
 Tours, Gregorius van) aen-  
 geh. 4  
 TROTZ, aengeh. 401  
 TUIK



# B L A D W Y Z E R

**FOINMAN, Carolus**) aengeh.  
bl. 400  
**Turnebus,** aengeh. 299

## U.

**Utrecht's Placaetboek,** aen-  
geh. 5

## V.

**Valckenaer,** aengeh. 296  
*Varro, M. Terentius*)  
aengeh. 300, 355  
**VELIUS, Theodorus**) aengeh.  
480, 490, 492  
**Vellejus,** genoemd. 80  
**VELTHEM, Lodewijk van**)  
aengeh. 310, 311, 320.  
genoemd. 290, 291  
**Versl,** aengeh. 10  
**VERHOEK, Pieter**) aengeh.  
41, 502-516  
**VERSTEGEN, Richard**) aeng.  
146, 149  
*Verzoeg over den ouden stand  
der Rechtspleging,* 490  
**VERWER, Adriaen**) aengeh.  
291, 309, 335. genoemd.  
336  
**Viderrinus,** genoemd. 298  
**Vigilius,** aengeh. 35, 37,  
39, 42, 169, 170, 173,  
175, 202, 239, 462, 471.  
genoemd. 80, 81, 88, 90-  
92, 129, 131, 135, 196,  
247  
**VLAMING, Pieter**) genoemd.  
91

**VOLLENHOVEN, Johannes**)  
aengeh. bl. 223, 519  
**Vitairre,** genoemd. 90, 125,  
156  
**VONDEL,** aengeh. 18, 35-38,  
40-45, 47, 48, 63, 64,  
75, 80, 85, 96, 99, 128,  
131, 159, 169, 173, 175,  
178, 183, 184, 223, 231,  
338, 462, 507-515, 518,  
519, 521, 523-528, 530,  
533-547, 549, 554, 556,  
557. genoemd 55, 81, 82,  
88, 90-95, 103, 104, 135,  
298.  
**vos, Jan**) genoemd. 539  
**Vosius, Ger. Joh.**) aengeh.  
32, 150, 236, 237, 239,  
241, 301, 304, 307  
**Vosius, Isaacus**) aeng. 79,  
80. genoemd. 77  
**VREDIUS, Olivarius**) aen-  
geh. 5  
**VULDER, Alb. de**) aengeh.  
293

## W.

**WACHTERUS, Joh. Georg.)**  
aengeh. 9, 25, 28, 29,  
30, 144-146, 150, 152,  
462, 480  
**WAGENAAR, Jan**) aengeh. 5,  
146, 152, 395, 477, 487,  
488, 495, 496  
**WATER, Willem te**) aengeh.  
4, 6  
**WATER, van de**) aengeh. 4,  
5. genoemd. 5, 6  
**WELLEKENS, Jan Baptista**)  
aengeh. 45. genoemd. 91  
*Wes-*

MOONEN  
bl. 34  
540,  
noem  
Mooen  
369  
Mooen  
geh.  
77  
Motte  
mussc  
aen

N  
N  
N  
N  
N

VAN SCHRIVEREN.

MOENEN, *Arnold*) aengeh.  
bl. 347, 334, 335, 337,  
340, 350, 354, 357, ge-  
noemd. 309, 336  
*Morsau, Renatus*) aengeh.  
369  
*Morhof, Dan. Georg.*) aen-  
geh. 103, 296. genoemd.  
77  
*Motta, de la*) genoemd. 156  
MUSCHENBROEK, *Petrus van*)  
aengeh. 61

N.

*Naculus*, genoemd 298  
*Neander*, aengeh. 150  
NIEUWENTIJT, aengeh. 451  
*Nolenius*, aengeh. 301, 307  
*Noris*, aengeh. 301  
NOTKERUS, *Balbulus*) aengeh.  
359. genoemd. 28, 366,  
357, 387

O.

*Observationes Miscellanea*,  
aengeh. 26  
*Offerhaus*, aengeh. 20  
*Olasfaga*, aengeh. 22  
*Opius, Martinus*) genoemd.  
291, 374  
*Ostian*, de maker der Berg-  
schotsche Bardzangen. 262  
OTFRIDUS, aengeh. 144, 353,  
360, 367, 371. genoemd  
28, 357, 375, 378, 387  
*Otto*, aengeh. 4, 11  
OUDAEN, *Joachim*) aengeh.  
13, 498

OUYENHOVEN, *Jacob van*)  
aengeh. bl. 6, 152  
OUTHOR, *Gerard.*) aengeh.  
25, 148  
*Ovidius*, aengeh. 36, 38, 43,  
46, 59, 63, 64, 115, 116,  
145, 139, 166, 176, 195-  
genoemd. 81, 87, 90, 91,  
160

P.

**P**ARS, *Aerlaem*) aengeh.  
449  
*Parthenius, Bernardinus*) ge-  
noemd. 77  
*Paschalius, C.*) aengeh. 202  
PATER, *Lucas*) aengeh. 326  
*Pelloutier*, aengeh. 24, 28  
*Perfus*, genoemd. 90  
*Petrarca*, genoemd. 81, 91  
*Pfeiffer*, aengeh. 23  
*Philips*, aengeh. 249  
PICARDT, *Johan.*) aengeh.  
394, 401, 409. van ligtge-  
lovigheid beschuldigd. 395  
*Pindarus*, genoemd. 80, 91  
PLANTIJN, *Christoph.*) aengeh.  
4, 15, 17, 400, 403, 411.  
genoemd. 23, 140  
*Plinius*, aengeh. 26, 140, 145,  
401, 407  
PLUIMER, *Joan.*) aengeh. 41,  
44 genoemd 107  
*Plutarchus*, aengeh. 25. ge-  
noemd. 96  
*Politianus, Angelus*) ge-  
noemd. 77  
PONTANUS, *Joh. Isaac*) gen.  
480  
Rr 4

ROOT,

# B L A D W Y Z E R

**poort, Hubert Kornelij Zoon)** aengeh. bl. 40, 44, 47, 82, 112-117, 120-123, 126, 127, 195, 223, 225, 227, 525-530, 551. genoemd. 82, 91-94, 99, 107, 110, 112, 113, 128, 132, 134, 135

**Pope**, genoemd 90

**Potgiesser**, aengeh. 23

**POTTER, David de)** aengeh.

508, 512, 524, 551

**Priscianus**, genoemd. 304

**Privilegien van Alkmaar**, 496

**Propertius**, aengeh. 179, genoemd 81, 82, 98, 99

## Q

**Quadriflanus**, aengeh. 299, 301, 306

## R

**Quinte**, genoemd. 90

**Radulphus**, aengeh. 27

**Richtspleging der Graven**, aengeh. 490

**Reinicus**, aengeh. 4, 300

**Reland, Adrianus)** genoemd. 291, 336, 350

**Risienius, Petr. Job.)** genoemd. 357

**Ritcius, Bartholomeus)** genoemd. 77

**RIJCKELSMa, van)** aeng. 520, 541

**Ripa, Caesar)** genoemd. 96

**ROYEN, Jacob van)** aengeh. 146, 149

**Rolevink, Werner)** aengeh. bl. 488

**Rafinus**, aengeh. 10, 11, 22, 202

**ROTOANS, Lukas)** aeng. 522, 535. genoemd. 130

## S

**Sagittarius**, aengeh. 151

**Salmasius**, aeng. 26, 451

**Samazarius**, genoemd. 91, 131

**Saxo gramaticus** aengeh. 150

**Scaliger, Josephus)** aeng. 475, 482

**Scaurus**, aengeh. 302

**Sceudery**, genoemd. 45

**SCHARL, Okke van)** aengeh. 140

**Schedius**, aengeh. 16

**Schefferus, Johannes)** aengeh. 150, 151, 476, 478, 480-482

**SCHELLING, P. van der)** aengeh. 6, 25, 26

**SCHERMER, Lukas)** aengeh. 532. genoemd. 83

**Schilcerus, Joh. Georg.)** aengeh. 10, 23, 28, 30, 144

145, 150, 362, 365, 375, 376, 378, 479. genoemd.

357, 372

**Schminckius**, aengeh. 23, 27, 495

**SCHOTANUS**, aengeh. 140, 395

**Schottus**, aengeh. 10

**Schulz**, aengeh. 16

**SCHLECK, A.) van Rodorne**, genoemd. 294

SCRI-

# I N H O U D.

- I. *Verhandeling over het begin des jaers en de duitsche benamingen der beide eerste Maenden, M. T.* bl. 1 — 32
- II. *Dichtlievende Uitspanningen, J. MAC-  
QUET.* 33 — 68
- III. *Over de Navolging der Dichteren, U. D. E.* 69 — 136
- III. *Verhandeling over de Terpen, F. V. C.* 137 — 152
- V. *Vergelykinge der beide betrymingen van den Telemachus door Sybr. Feitama, A. V. Z. GN P. DU MAREZ.* 153 — 244
- VI. *Bedenkingen over het Landgedicht, D. V. L.* 245 — 256
- VII. *De gezangen van Selma, door Osfian, Fin- gals zoon, een der oude Schotsche Barden, E. D.* 257 — 280
- VIII. *Vertoog over de Spelling der Nederduitsche taal, A. KLUIT.* 281 — 352

— VIII —

VIII

# I N H O U D.

- VIII. *Verhandeling over de woorden uit het stanz-  
woord Fcc, J. F.* bl. 353 — 390
- X. *Bedenkingen op de Verhandeling over de Ter-  
pen, Z. H. A.* 391 — 412
- XI. *Gedichten, W. V. H. en B.* 413 — 424
- XII. *Proeve ener nieuwe wyze van afleiden uit  
de worteldeelcn Ta'en, Te'en, enz.  
H. V. B.* 425 — 472
- XIII. *Nader onderzoek waerom January Louw-  
maend genaemd zy. H. V. W.*  
473 — 500
- XIII. *Dichtkundige verhandeling over de rechts-  
matige gebruiken van sommige woor-  
den, MAGNA MOLIMUR PARVI.*  
501 — 558
- XV. *Gedichten, D. A. O. M.* 559 — 578

III

NIEU-

VAN SCHRÏVEREN.

*Wetstenius, Job. Rod.)* aengeh. b. 299, 306, 326

X.

*Wbelochi, Abr.)* aengeh. 150

*WILLERAMUS*, aengeh. 30.  
404. genoemd. 291, 314,  
357

*X chopben*, aengeh. 451

*Willibaldus*, aengeh. 140

Z.

*Winkelman, Job. Just.)* aengeh. 140

*WINTER, Nic Simon van)*  
aengeh. 538, 537, 543

*ZERUWS, Jacob)* aengeh.  
538-540, 549, 553,

*Wormius, Olaus)* aengeh. 25,  
149, 151. genoemd. 29,

555  
*ZORTEBOOM*, aengeh. 146

481

DRUK-

# DRUKFAUTEN.

Madz.	79	reg.	3	laet	praecipium;	lees	praecipium;
	80	--	18	--	Ennius,	--	Ennas;
	101	--	16	verflucht	gedacht		
	108	--	14	--	gestolen	----	gestolen
		--	16	--	met op zich	----	met opzicht
	109	--	23	--	quaeunque	----	quaeunque
		--	24	--	verandering	Ver-	verandering, ver-
					schaeft,	----	schaft,
	116	--	2	--	foet	----	foe
		--	7	--	patiemar	----	patiamar
		--	10	--	schriften:	----	schiften:
	111	--	9	--	Dinv	----	Diva
	113	--	8	--	disociabilis	----	disociabil
	124	--	17	--	magmen	----	maghem
	130	--	6	--	OLAUS MAGNUS	----	OLAUS WORMIUS
	193	--	14v. ond.	eenzydige	----	----	eenzydige
	197	--	1	--	dubbele aa	----	dubbele ee
	499	--	20	--	loutu-lagen	----	loutu, lagen;
		--	21	--	bl. 3.	----	bl. 478

-ZORG













